

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Литвиненко Яна Олександрівна

УДК 811.161.2'282.2:598.2(477.41/.42)(043.3)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ОРНІТОНОМЕНИ У СХІДНОПОЛІСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ:
СТРУКТУРА І ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Литвиненко Я. О.

Науковий керівник: **Гриценко Павло Юхимович**, доктор філологічних наук, професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Литвиненко Я.О. Орнітономени у східнополіському діалекті: структура і просторове варіювання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Інститут української мови НАН України. Київ, 2019.

В українській лінгвістиці є різноаспектні студії з орнітономінації, однак матеріал, поданий у розвідках, – якісно різний, опис – фрагментарний, а проблема називання птахів остаточно не розв'язана, тому виконана дисертація є першим комплексним дослідженням найменувань птахів в українській мові, зокрема в її східнополіському діалекті.

У науковий обіг введено корпус орнітолексем, що становить близько 3000 одиниць, зафіксованих у 129 східнополіських говірках. Матеріал записаний на магнітні та цифрові носії, тому може бути верифікований, що забезпечує надійність емпіричної бази дослідження та об'єктивність отриманих висновків. Зафіксована інформація є внеском у комплексний опис словникового складу української діалектної мови і значно розширює відомий досі репертуар народної орнітологічної лексики.

У роботі вперше змодельовано цілісне поняттєве поле “Птахи”, здійснено докладний структурно-семантичний аналіз найменувань птахів. Лексеми представлено в контексті широкої текстографічної бази, створено й уведено в науковий обіг корпус мікротекстів, які уможливають виявлення основ називання птахів, встановлення тенденцій народної номінації, містять відомості про особливості мовлення сучасних поліщуків на всіх рівнях

мовної системи, розширюють уявлення про наївну картину світу українців та сприяють збагаченню інформації про їхню духовну і матеріальну культуру.

Подано структуру тематичної групи лексики “Назви птахів”, яка представлена сукупністю парадигм і відбиває чітку організацію позамовної дійсності. Об’єм фактичного матеріалу дозволяє здійснити дрібне семантичне членування орнітолексики і сегментувати її на сім лексико-семантичних груп, що охоплюють безпосередньо найменування птахів, а також назви сукупностей птахів, номени на позначення звуків, частин тіла, яєць та гнізд, вигуки для прикликання й відгону птахів. Виявлено, що кожне з угруповань поділяється на парадигми меншого семантичного об’єму. Найбільш чисельною є лексико-семантична група “Назви птахів”, до її складу входять загальні, родові й видові номени, лексеми на позначення птахів за статтю та віком, а також збірні найменування. Лексико-семантичну групу “Назви сукупностей птахів”, окрім загальних і видових номенів, утворюють найменування за розміром і віком птахів, за величиною групи, за способом формування й пересування птахів. Назви звуків згруповано й проаналізовано відповідно до біологічного виду птахів, статі, віку й функцій живих істот. Лексико-семантична група “Назви частин тіла птахів” охоплює найменування голови, дзьоба, гребеня, тулуба, вола, шиї, крил, ніг, пір’я й деяких внутрішніх органів птахів. Парадигма назв яєць включає загальні найменування реалій, номени зіпсованих яєць, обрядових яєць та лексеми, що позначають частини яйця.

Щодо номінації свійських птахів, констатовано повну лексичну реалізацію значень, що зумовлено прагматичним принципом. У парадигмі назв об’єктів дикої орнітофауни засвідчено частковість маніфестації сем, наявність номінативних лакун, нерозрізнення денотатів за видами та поплутання птахів і лексем на їх позначення. Такі тенденції номінації зумовлені ступенем близькості птахів до людини, набором диференційних ознак реалій, специфікою мовотворчості діалектоносіїв.

Типовим для орнітономіації явищем є розширення семантики назв добре відомих птахів для найменування незнайомих об'єктів (або за відсутності спеціальних лексем на їх позначення), що зумовлює функціонування полісемічних номенів.

Встановлено, що компоненти тематичної групи лексики “Назви птахів” пов’язані між собою стійкими відношеннями, основні з яких – парадигматичні й епідигматичні – забезпечують системний характер лексики та ієрархічну підпорядкованість слів.

З’ясовано, що до складу орнітолексики східнополіського діалекту входять немотивовані найменування, які мовці вживають за традицією (30%), і такі, що мають прозору внутрішню форму (53%) або є напівмотивованими (17%). Засвідчено тенденцію до поновлення внутрішньої форми деетимологізованих назв і (за наявності варіантів) надання мовцями переваги мотиваційно прозорим найменуванням або утворення таких одиниць.

Виявлено, що назви можуть бути мотивовані власне ознаками птахів та особливостями функціонування живих істот у довкіллі. Шляхом типізації диференційних ознак птахів встановлено шість принципів орнітономіації: за звуком і голосом, за зовнішністю, за запахом, за поведінкою, за типовим місцем перебування й особливостями гніздобудування, за об’єктом живлення і характером добування їжі.

Продуктивними визначено принципи називання птахів за зовнішністю (54%), за типовим місцем перебування й особливостями гніздобудування (19%), за звуком (17%). Меншу продуктивність виявлено відносно номінації птахів за об’єктом живлення та характером добування їжі (8,6%), за поведінкою (1%). Мотиваційну ознаку ‘запах’ засвідчено лише у 0,4% лексем.

Назви, що вербалізують мотиваційну ознаку ‘звук’, згруповано й описано за чотирма словотвірними типами: безпосередні наслідування; найменування, утворені суфіксальним способом від вигуків і дієслів, що

передають видові вокалізації птахів; аналітичні номени та семантичні транспозити. У лексемах, які позначають зовнішність птахів, реалізовано такі мотиваційні ознаки: 'колір оперення', 'розмір', 'наявність особливої частини тіла', 'подібність до інших живих істот'. Назви, утворені за поведінкою птахів, відображають типові дії денотатів, спосіб і характер їх пересування, час життєвої активності та функцію у зграї / господарстві. Семантична група орнітолексем за типовим місцем перебування охоплює слова, похідні від флорономенів, просторових назв, найменувань водойм та деяких інших об'єктів довкілля. Парадигму номенів птахів за особливостями будовання гнізд представлено лексемами, що мотивовані назвами місць для відкладання і висиджування яєць, формою та матеріалом для гнізд. Номінація птахів за специфікою живлення охоплює одиниці, утворені від назв їжі й об'єктів полювання птахів, а також включає лексеми, що позначають спосіб добування їжі.

З'ясовано, що одна і та ж мотиваційна ознака може бути репрезентована різними мотиваційними основами та різними номінативними засобами.

Виявлено низку полімотивованих лексем, які вербалізують декілька мотиваційних ознак, і назви із подвійною мотивацією.

Схарактеризовано формальні засоби реалізації мотивем. Орнітоназви об'єднано спільними словотвірними моделями: засвідчено однослівні номени, зокрема суфіксальні деривати (58%) і семантичні транспозити (12%), а також атрибутивні сполучення (19%) і композити (11%).

Орнітолексеми вивчено в географічній проекції, для чого здійснено картографування мовних явищ та укладено "Атлас орнітолексики східнополіського діалекту", який складається із 50 карт.

Інтерпретація карт засвідчила такі типи просторової поведінки орнітономенів: 1) суцільне поширення назв із мінімальною

здиференційованістю мовного ландшафту; 2) ареальну мозаїку; 3) окреслення мікроареалів.

Встановлено, що однією із характерних ознак ареальної поведінки орнітоназв є функціонування просторових варіантів. Відзначено різний ступінь і характер варіювання лексем. Окремі значення мають у східнополіських говірках від 7 до 50 репрезентантів.

На основі скартографованого матеріалу встановлено внутрішню диференціацію східнополіського діалекту, виявлено, що набором лексем утворено три зони (північну, центральну і південну) та шість підзон (північно-західну, північно-середню, північно-східну, середню, південно-східну, південно-центральну).

Запропонована модель тематичної групи лексики “Назви птахів” та система принципів номінації можуть бути використані для опису найменувань живої природи в інших діалектах, оскільки вони мають універсальний характер і вповні відображають семантичну розгалуженість народної лексики.

Ключові слова: орнітономен, східнополіський діалект, тематична група лексики, системні відношення, ієрархічна підпорядкованість компонентів, мотивація, принцип номінації, ареальне варіювання.

SUMMARY

Lytvynenko Y. O. Ornithological names in the Eastern Polish dialect: structure and spatial variation. - Qualifying scientific work is presented on the rights of the manuscript.

The given thesis is aimed for the degree of a candidate of philological sciences according to the specialty 10.02.01 - Ukrainian language. - Institute of the Ukrainian language of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2019.

Ukrainian linguistics is presented by various studios of ornithological naming, however the material presented in researches is considered as qualitatively different, the description is fragmentary, and the problem of birds naming is not finally resolved. That is why the given thesis is the first comprehensive study in terms of naming the birds in the Ukrainian language in particular in its eastern Polish dialect.

There was introduced scientific circulation of ornithological lexems which accounts approximately 3000 units recorded in 129 Eastern Polish dialects. The material is recorded on magnetic and digital media, which means it can be verified, which in its turn ensures the reliability of the empirical research base and the objectivity of the received conclusions. The recorded information is a valuable contribution to the complex description of the vocabulary of the Ukrainian dialect language and substantially expands the well-known repertoire of folk ornithological vocabulary.

The given thesis modeled the concept "Birds" for the first time, as well as structural semantic analysis of the names of birds. Lexical units are presented in the context of a broad text base. There was created the basis of microtexts which was later introduced into the scientific use and which reveals a basic possibility to name the birds, establish tendencies of the popular nomination, as well as contain

the information as for peculiarities of modern eastern languages on all levels of the language system, broaden the idea about non profound life image of Ukrainians and facilitate getting the qualitative information about their spiritual and material culture.

There was developed the structure of thematic group vocabulary “The Names of Birds”, which is represented by a set of paradigms and reflects a clear organization of extra-verbal reality. The volume of the actual material allows make a small semantic division of the ornitho lexical units and segment it into seven lexical semantic group, which directly cover the name of birds, as well as the names of bird groups, the names for sound designation, body parts, eggs and nests, exclamations for drawing attention and chasing birds. It was discovered that each group is divided into paradigms of a smaller semantic volume. The most numerous tends to be lexical semantic group “Names of Birds”, which includes general, tribal and species names, lexical units for the birds designation by gender and age, as well as collective names. Lexical semantic group “Names of bird groups”, apart from general and specific names, form a name by the size of the body and age, by the size of the group, by the way of birds` formation and movement. Names of sounds are grouped and analyzed according to the biological species of birds, sex, age and functions of living beings. Lexical semantic group “Names of Birds’ Parts of the Body” includes the name of the head, the beak, the crest, the body, the crop, the neck, the wings, the feet, the feathers and some internal organs of the birds. The paradigm of the egg names includes common denominations, the names of spoiled eggs, ceremonial eggs, and lexical units which denote parts of the egg.

Regarding the nomination of poultry, it is stated that the full lexical realization of meaning is determined by the pragmatic principle. In the paradigm of the objects names of the wild ornithofauna there was stated partial semantic manifestation, the absence of nominative meanings, non-differentiation of denotates by species and mix of birds as well as lexical units for their definition. Such tendencies of nomination are predetermined by the proximity degree of birds

to humans, a set of differential features, the specifics of language creation of dialectal carriers.

A typical phenomenon for ornitho nomination is semantics expansion of the names of well-known birds for naming unknown objects (or in case of special names absence), which determines polysemic names functioning.

It was established that components of thematic group vocabulary "Names of Birds" are linked by stable relations, the main of which are paradigmatic and epidigmatic that provide the systemic character of vocabulary and the hierarchical subordination of words.

It has been discovered that the ornithological lexical units of the Eastern Polish dialect include non-motivated names, which are traditionally used (30%), and those having a transparent internal form (63%) or semi-motivated (7%). There is a tendency to renew the internal form of deimitologized names and (in case of other variants) giving language users the benefits of motivationally transparent denomination or such units formation.

It was found that names can be motivated by the actual signs of birds and the functioning peculiarities of living creatures in the environment. By typing differential signs of birds there have been established six principles of ornithological naming: by sound and voice, by appearance, by smell, by behavior, by the typical place of dwelling and by the features of nesting, by the object and nature of feeding.

Productive principles are considered to be those ones which name birds according to their appearance (54%), typical place of dwelling and nesting features (19%), sound (17%). Less productivity was noticed in relation to the birds' nomination by object and type of feeding (8.6%), by behavior (1%). The motivational sign 'smell' was detected only in 0.4% of all lexical units.

The names that verbalize the motivational sign 'sound' are grouped and described according to four word-building types: direct imitation; denominations, formed in suffixal way from exclamations and verbs, featuring birds vocalization;

analytic names and semantic transpositions. Lexical units indicating the appearance of birds realize the following motivational features: 'color of feathers', 'size', 'presence of a special part of the body', 'similarity with other living creatures'. Names formed after the behavior of birds reflect the typical effects of denotate, the way and nature of their movement, lifetime activity and function in the flock. The semantic group of ornitho naming, considering the typical place of dwelling, comprise names derived from flora names, spatial names, names of water places and some other environmental objects. Paradigm of birds' names according to the peculiarities of nesting is represented by lexical units, which are motivated by the names of places for laying eggs, form and material for nests. Birds nomination according to the feeding specifics covers the units formed from the names of food and objects of birds hunting, and also include lexical units denoting the way feeding.

It has been found that the same motivational sign can be represented by different motivational basics and different nominative means.

There was verified a number of polymorphic lexical units, which verbalize several motivational signs and names with double motivation.

The given thesis gives a description of the formal means of realizing motives. Ornithonames are united by common word-building models: single-word names in particular suffix derivatives (58%) and semantic transposites (12%), as well as attributive combinations (19%) and composites (11%).

The ornithological lexical units were thoroughly studied in the geographical projection where the mapping of a speech phenomena was carried out and the "Atlas of Ornithological Lexical Units of the Eastern Polish Dialect" was created, consisting of 50 maps.

Map interpretation showed the following types of spatial behavior of the ornithonames: 1) the continuous spread of names with a minimum differentiation of the linguistic landscape; 2) areal mosaic; 3) the definition of microareals.

It was discovered that one of the characteristic features of the areal behavior of the ornithological names tends to be the functioning of spatial variants. There were mentioned different degrees and character of lexical units variation. Some notions are represented by 7 – 50 variations in the Eastern Polish dialects.

On the basis of the cartographic material there was specified the internal differentiation of the Eastern Polish dialect. It was found that a set of lexical units form up 3 regions (northern, central and southern) and six sub-regions (north-western, north-middle, north-eastern, middle, south-east, south-central).

The suggested model of the thematic group vocabulary “Names of Birds” and the system of principles of nomination can be used to describe the names of wildlife in other dialects, since they are universal in character and fully reflect the semantic branching of folk vocabulary.

Key words: ornithological names, Eastern Polish dialect, thematic group of the vocabulary, system relations, hierarchical subordination of components, motivation, naming principle, areal variation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Литвиненко Я. О. Із спостережень над орнітолексикою Східного Полісся. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: збірник наукових праць*. Київ, 2008. Вип. 3. Кн. 2. С. 152 – 159.
2. Литвиненко Я. О. Просторова локалізація назв лелеки білого, *Ciconia ciconia* (на матеріалі східнополіського діалекту). *Філологічні науки: синхронічний та діяхронічний аспекти*: збірник наукових праць. Суми, 2010. Вип. 2. С. 37 – 45.
3. Литвиненко Я. Загальнополіський контекст орнітолексики східнополіських говірок. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2010. С. 186 – 200.
4. Литвиненко Я. О. Українсько-російсько-білоруська взаємодія в орнітономінації східнополіського діалекту. *Діалектологічні студії. 9: Запозичення та інтерференція*. Львів, 2010. С. 212 – 221.
5. Литвиненко Я. Типи мотивації орнітономенів у східнополіських говірках. *Українська мова*. Київ, 2014. № 4. С. 126 – 144.
6. Литвиненко Я. О. Типи просторової поведінки орнітоназв у східнополіських говірках. *Діалекти в синхронії та діяхронії: загальнослов'янський контекст*: тези доповідей міжнародної конференції. Київ, 2014. С. 311 – 315.
7. Литвиненко Я. Відображення наївної картини світу українців у діалектних назвах птахів. *V Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik. Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht*. München, 2015. P. 119 – 130.
8. Литвиненко Я. О. Текстовий супровід у роботі експлоратора за програмою. *Діалекти в синхронії та діяхронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ, 2015. С. 267 – 283.

9. Литвиненко Я. Звуконаслідування як мотив номінації орнітофауни Східного Полісся. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2017. № 28. С. 75 – 81.

10. Литвиненко Я. О. Мікротексти як джерело вивчення народних назв птахів (на матеріалі східнополіських говірок). *Студії з діалектології. Матеріали і дослідження*. Київ, 2017. Вип. 1. С.165 – 209.

11. Литвиненко Я. Домінантні мотиваційні ознаки назв птахів (на матеріалі східнополіського діалекту). *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*: збірник наукових праць. Вип. 38. Серія: Філологічні науки. Ізмаїл, 2018. С.104 – 109.

12. Литвиненко Я. О. Інваріантна модель тематичної групи як інструмент вивчення діалектної лексики. *Мовознавчий вісник*: збірник наукових праць. Черкаси, 2018. Вип. 24. С. 148 – 155.

13. Литвиненко Я. О. Орнітолексика як об'єкт лінгвістичних студій. *Лінгвістика*: збірник наукових праць. Старобільськ, 2018. № 1 (38). С. 31 – 41.

14. Литвиненко Я. О. Вербалізація диференційних ознак птахів у лексиці східнополіського діалекту. *Лінгвістика*: збірник наукових праць. Старобільськ, 2018. № 2 (39). С. 32 – 41.

ЗМІСТ

ЗМІСТ	14
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	17
Скорочення назв джерел	18
Показчик обстежених населених пунктів	22
ВСТУП	26
РОЗДІЛ 1. ОРНІТОНОМЕНИ ЯК ОБ’ЄКТ НАУКОВИХ СТУДІЙ	33
1.1. Теоретико-методологічні основи дослідження діалектної лексики	33
1.2. Основні аспекти вивчення назв птахів	38
1.3. Стан дослідження орнітолексики східнополіського діалекту	47
1.4. Номінація птахів у контексті різних наукових студій	49
1.5. Моделювання структури ТГЛ “Назви птахів”	53
Висновки до розділу 1	55
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ	57
ТГЛ “НАЗВИ ПТАХІВ” У СХІДНОПОЛІСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ	
2.1. Ієрархічна будова ТГЛ “Назви птахів”	57
2.2. ЛСГ “Назви птахів”	59
2.2.1. ЛСП “Загальні назви птахів”	61
2.2.2. ЛСП “Родові й видові назви птахів”	64
2.2.2.1. ЛСМГ “Назви свійських птахів”	65
2.2.2.2. ЛСМГ “Назви диких птахів”	68
2.2.3. ЛСП “Назви птахів за статтю”	102
2.2.3.1. Назви свійських птахів за статтю	102
2.2.3.2. Назви диких птахів за статтю	104
2.2.4. ЛСП “Назви птахів за віком”	111
2.2.4.1. ЛСМГ “Назви дорослих особин птахів щодо своїх малят”	111
2.2.4.2. ЛСМГ “Назви малят птахів”	112

2.2.5. ЛСП “Збірні назви птахів”	117
2.3. ЛСГ “Назви сукупностей птахів”	118
2.3.1. ЛСП “Назви сукупностей птахів за розміром”	120
2.3.3.1. ЛСМГ “Назви сукупностей дрібних птахів”	120
2.3.2. ЛСП “Назви сукупностей птахів за віком”	122
2.3.2.1. ЛСМГ “Назви сукупностей малят”	122
2.3.3. ЛСП “Назви сукупностей птахів за кількістю особин”	122
2.3.4. ЛСП “Назви сукупностей птахів за способом формування й пересування (польоту)”	123
2.4. ЛСГ “Назви звуків птахів”	124
2.4.1. ЛСП “Назви звуків птахів за біологічним видом”	124
2.4.2. Семантична диференціація назв звуків птахів	132
2.5. ЛСГ “Назви частин тіла птахів”	134
2.6. ЛСГ “Вигуки для прикликання та відгону птахів”	137
2.7. ЛСГ “Назви яєць”	139
2.8. ЛСГ “Назви гнізд птахів”	142
Висновки до розділу 2	143
РОЗДІЛ 3. МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТРУКТУРУВАННЯ ЛЕКСИКИ	147
3.1. Ономасіологічний аспект вербалізації диференційних ознак птахів	147
3.2. Номінація птахів за звуком і голосом	149
3.3. Номінація птахів за зовнішнім виглядом	157
3.3.1. Номінація птахів за кольором оперення	158
3.3.1.1. Номінація птахів за загальним кольором оперення	159
3.3.1.2. Номінація птахів за кольором окремої частини тіла	164
3.3.2. Номінація птахів за розміром	166
3.3.3. Номінація птахів за особливістю якоїсь частини тіла	171
3.3.4. Номінація птахів за подібністю до інших об’єктів фауни	173

3.4. Номінація птахів за запахом	177
3.5. Номінація птахів за поведінкою	178
3.6. Номінація птахів за типовим місцем перебування й особливостями гніздобудування	182
3.7. Номінація птахів за об'єктом живлення і способом добування їжі	187
Висновки до розділу 3	189
РОЗДІЛ 4. ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ ОРНІТОНОМЕНІВ СХІДНОПОЛІСЬКОГО ДІАЛЕКТУ	192
4.1. Характеристика назв птахів у географічній проекції	193
4.2. Ареальне членування східнополіського говору	202
Висновки до розділу 4	206
ВИСНОВКИ	207
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	212

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

див. – дивіться

ДО – диференційна ознака

експрес. – експресивне

жін. р. – жіночий рід

заг. н. – загальна назва

к. – карта

МО – мотиваційна ознака

ЛСГ – лексико-семантична група

ЛСМГ – лексико-семантична мікрогрупа

ЛСМР – лексико-семантичний мікроряд

ЛСП – лексико-семантична підгрупа

ЛСР – лексико-семантичний ряд

н. п. – населений пункт

одн. – однина

р-н – район

ТГЛ – тематична група лексики

К. – Київська область

С. – Сумська область

Ч. – Чернігівська область

чол. р. – чоловічий рід

pl. t. – pluralia tantum

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

- Аркушин Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2 т. Т. 1. А–Н. Луцьк, 2000. 354 с.; Т.2. О–Я. Луцьк, 2000. 458 с.
- АУМ Атлас української мови : в 3 т. Т.1. Полісся, Наддніпрянина і суміжні землі. Київ, 1984. 498 с.; Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. Київ, 1988. 522 с.; Т. 3. Слобожанщина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі. Київ, 2001. 266 с.
- Белова Белова О. В. Славянский бестиарий. Словарь названий и символики. Москва, 2001. 320 с.
- Бёме1983 Бёме Р. Л. Птицы открытых и околоводных пространств СССР: Полевой определитель. Книга для учителя. Москва, 1983. 176 с.
- БЭС Бидерманн Г. Энциклопедия символов. Москва, 1996. 335 с.
- Верхратський1877 Верхратский И. Знадоби до словаря южнорусского. Львів, 1877. 24 с.
- Верхратський1879 Верхратський І. Початки до уложення номенклятури і термінології природописної. Львів, 1879. 24 с.
- Верхратський1908 Верхратский І. Нові знадоби номенклятури і термінології природописної, народної, збирані між людом. Львів, 1908. 84 с.
- Воїнственський Воїнственський М. А. Птахи. Київ, 1984. 304 с.
- Гороф'янюк Гороф'янюк І. В. Ботанічна лексика центральноподільських говірок: Матеріали до

- Лексичного атласу української мови*. Вінниця, 2012. 304 с.
- Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир, 2002. 184 с.
- Гринченко Б. Д. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. Черниговъ, 1895. Выпускъ 1. 309 с.
- Грінченко Б. Д. Словарь української мови : у 4 т. Т. 1. А–Ж. Київ, 1907. 494 с.; Т. 2. З–Н. Київ, 1908. 573 с.; Т. 3. О–П. Київ, 1909. 506 с.; Т. 4. Р–Я. Київ, 1909. 563 с.
- Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Т. 1. А–З. Москва, 1978. 699 с.; Т. 2. Ж–Н. Москва, 1979. 779 с.; Т. 3. П. Москва, 1980. 555 с.; Т. 4. Р–V. Москва, 1980. 683 с.
- Дейниченко Н. П. Питання вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі “Українська діалектологія” (Методичні поради). Суми, 1984. 119 с.
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови : в 7 т. Гол. ред. О. С. Мельничук. Київ, 1982–. Т. 1–.
- ЖС Жывёльны свет. Тэматычны слоўнік. Рэд. А. А. Крывіцкі. Мінск, 1985. 239 с.
- КСИС Краткий словарь иностранных слов. Сост. С. М. Локшина. Москва, 1979. 352 с.
- Куриленко Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах. Глухів, 2004. 260 с.
- Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ, 1974. 260 с.

- Марисова1984 Марисова І. В., Талпош В.С. Птахи України. Польовий визначник Київ, 1984. 184 с.
- Марисова1998 Марисова І. В., Бойко В. М. Світ пернатих Чернігівщини у назвах: Короткий етимологічний словник-довідник. Ніжин, 1998. 28 с.
- Маркевич Маркевич О. П., Татарко К. І. Російсько-українсько-латинський зоологічний словник. Термінологія і номенклатура. Київ, 1983. 412 с.
- Никончук1968 Никончук Н. В. Полесские названия птиц. *Лексика Полесья: Материалы для полесского диалектного словаря*. Москва, 1968. С. 439 – 475.
- Никончук1979 Никончук М.В. Матеріали до лексичного атласу української мови (Правобережне Полісся). Київ, 1979. 314 с.
- ПЗ Полесские заговоры (в записях 1970-1990 гг.). Сост., подготовка текстов и коммент. Т. А. Агапкиной, Е. Е. Левкиевской, А. Л. Топоркова. Москва, 2003. С. 420 – 431.
- РГСО Російські говірки Сумської області. Матеріали діалектологічних експедицій. Є. О. Черепанова, А. О. Євграфова, В. М. Покуц, О. М. Волкова. Суми, 1998. 161 с.
- ОЛА 1, 2 Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Вып. 1. Животный мир. Москва, 1988. 188 с.; Вып. 2. Животноводство. Варшава, 2000. 192 с.
- СД Славянские древности: Этнолингвистический словарь: в 5 т. Под. общей ред. Н. И. Толстого. Москва, 1996 –

- 2012.
- СУМ Словник української мови : в 11 т. Київ, 1970 – 1980.
- Тищенко Тищенко Т. М. Лексика бджільництва Східного Поділля. Умань, 2008. 88 с.
- Усачева Усачева В. В. Славянская ихтиологическая терминология. Принципы и способы номинации. Обратный словарь. Москва, 2003. 352 с.
- Фесенко2002 Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України (польовий визначник). К., 2002. 416 с.
- Фесенко2007 Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). Київ–Львів, 2007. 112 с.
- Черепанова1984 Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья. Сумы, 1984. 275 с.
- Шарлемань Шарлемань М. Назви птахів (проект). *Словник зоологічної номенклатури : факс. відтворення вид. 1927 – 1928 рр. НАН України. Ін-т зоології ім. І. І. Шмальгаузена.* Київ, 2005. С. 3 – 63.
- Grishchenco Grishchenco V. Checklist of the birds of Ukraine. *Беркут. Український орнітологічний журнал*, 2004. Т.13. Вип. 2. С. 141 – 153.

ПОКАЖЧИК ОБСТЕЖЕНИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

- 1 – Стара Гута Середино-Будського р-ну С.,
- 1а – Тимоновичі Семенівського р-ну Ч.,
- 2 – Василівка Середино-Будського р-ну С.,
- 3 – Кренидівка Середино-Будського р-ну С.,
- 4 – Чайкіне Новгород-Сіверського р-ну Ч.,
- 5 – Гаврилова Слобода Середино-Будського р-ну С.,
- 6 – Зноб-Новгородське Середино-Будського р-ну С.,
- 7 – Мамекине Новгород-Сіверського р-ну Ч.,
- 8 – Очкине Середино-Будського р-ну С.,
- 9 – Хільчичі Середино-Будського р-ну С.,
- 10 – Жихове Середино-Будського р-ну С.,
- 10а – Іванівка Семенівського р-ну Ч.,
- 11 – Шептаки Новгород-Сіверського р-ну Ч.,
- 12 – Кам'янка Середино-Будського р-ну С.,
- 13 – Рожковичі Середино-Будського р-ну С.,
- 14 – Бирине Новгород-Сіверського р-ну Ч.,
- 15 – Івот Шосткинського р-ну С.,
- 16 – День Добрий Городнянського р-ну Ч.,
- 17 – Білиця Ямпільського р-ну С.,
- 18 – Орлівка Ямпільського р-ну С.,
- 19 – Єліне Щорського р-ну Ч.,
- 20 – Радомка Семенівського р-ну Ч.,
- 21 – Остроушки Шосткинського р-ну С.,
- 22 – Василець Ямпільського р-ну С.,
- 23 – Гута-Ткачова Ріпкинського р-ну Ч.,
- 24 – Перелюб Корюківського р-ну Ч.,
- 25 – Комань Новгород-Сіверського р-ну Ч.,
- 26 – Усок Ямпільського р-ну С.,
- 27 – Воздвиженське Ямпільського р-ну С.,
- 28 – Ловинь Ріпкинського р-ну Ч.,
- 29 – Петрівка Щорського р-ну Ч.,
- 30 – Савинки Корюківського р-ну Ч.,
- 31 – Грабів Ріпкинського р-ну Ч.,
- 32 – Пустогород Глухівського р-ну С.,
- 33 – Гніздище Городнянського р-ну Ч.,
- 34 – Буда Корюківського р-ну Ч.,
- 35 – Авдіївка Сосницького р-ну Ч.,
- 36 – Клишки Шосткинського р-ну С.,
- 37 – Слоут Глухівського р-ну С.,
- 38 – Вільна Слобода Глухівського р-ну С.,
- 39 – Сverdлівка Коропського р-ну Ч.,

- 40 – Береза Глухівського р-ну С.,
- 41 – Привілля Глухівського р-ну С.,
- 42 – Тупичів Городнянського р-ну Ч.,
- 43 – Кучинівка Щорського р-ну Ч.,
- 44 – Шевченкове Глухівського р-ну С.,
- 45 – Голубичі Ріпкинського р-ну Ч.,
- 46 – Вербя Коропського р-ну Ч.,
- 47 – Смолигівка Ріпкинського р-ну Ч.,
- 48 – Чорнотичі Сосницького р-ну Ч.,
- 49 – Будище Коропського р-ну Ч.,
- 50 – Грузьке Кролевецького р-ну С.,
- 51 – Черневе Глухівського р-ну С.,
- 52 – Змітнів Сосницького р-ну Ч.,
- 53 – Рябці Чернігівського р-ну Ч.,
- 54 – Черниш Чернігівського р-ну Ч.,
- 55 – Кам'янка Менського р-ну Ч.,
- 56 – Червона Гірка Кролевецького р-ну С.,
- 57 – Шалигіне Глухівського р-ну С.,
- 58 – Губичі Ріпкинського р-ну Ч.,
- 59 – Данилівка Менського р-ну Ч.,
- 60 – Баничі Глухівського р-ну С.,
- 61 – Кархівка Чернігівського р-ну Ч.,
- 62 – Червоне Коропського р-ну Ч.,
- 63 – Мньов Чернігівського р-ну Ч.,
- 64 – Анисів Чернігівського р-ну Ч.,
- 65 – Горбове Куликівського р-ну Ч.,
- 66 – Семенівка Менського р-ну Ч.,
- 67 – Нехаївка Коропського р-ну Ч.,
- 68 – Любитове Кролевецького р-ну С.,
- 69 – Локня Кролевецького р-ну С.,
- 70 – Мале Устя Сосницького р-ну Ч.,
- 71 – Шестовиця Чернігівського р-ну Ч.,
- 72 – Хибалівка Куликівського р-ну Ч.,
- 73 – Ядути Борзнянського р-ну Ч.,
- 74 – Обмачів Бахмацького р-ну Ч.,
- 75 – Червоне Чернігівського р-ну Ч.,
- 76 – Шаповалівка Борзнянського р-ну Ч.,
- 77 – Орлівка Куликівського р-ну Ч.,
- 78 – Берестовець Борзнянського р-ну Ч.,
- 79 – Красне Бахмацького р-ну Ч.,
- 80 – Красне Чернігівського р-ну Ч.,
- 81 – Дуболугівка Ніжинського р-ну Ч.,
- 82 – Вертіївка Ніжинського р-ну Ч.,

- 83 – Плоске Носівського р-ну Ч.,
- 84 – Мрин Носівського р-ну Ч.,
- 85 – Сиволож Борзнянського р-ну Ч.,
- 86 – Гайове Козелецького р-ну Ч.,
- 87 – Адамівка Носівського р-ну Ч.,
- 88 – Рудня Козелецького р-ну Ч.,
- 89 – Григоро-Іванівка Ніжинського р-ну Ч.,
- 90 – Крути Ніжинського р-ну Ч.,
- 91 – Григорівка Бахмацького р-ну Ч.,
- 92 – Іржавець Носівського р-ну Ч.,
- 93 – Рожнівка Ічнянського р-ну Ч.,
- 94 – Дорогинка Ічнянського р-ну Ч.,
- 95 – Лукашівка Носівського р-ну Ч.,
- 96 – Велика Дорога Ніжинського р-ну Ч.,
- 97 – Данівка Козелецького р-ну Ч.,
- 98 – Євминка Козелецького р-ну Ч.,
- 99 – Степові Хутори Носівського р-ну Ч.,
- 100 – Хаєнки Ічнянського р-ну Ч.,
- 101 – Рожни Броварського р-ну К.,
- 102 – Фрунзівка Броварського району К.,
- 103 – Старий Биків Бобровицького р-ну Ч.,
- 104 – Софіївка Носівського р-ну Ч.,
- 105 – Мала Дівиця Прилуцького р-ну Ч.,
- 106 – Стара Басань Бобровицького р-ну Ч.,
- 107 – Валки Прилуцького р-ну Ч.,
- 108 – Аркадіївка Згурівського р-ну К.,
- 109 – Мазки Прилуцького р-ну Ч.,
- 110 – Підлісся Броварського р-ну К.,
- 111 – Малківка Прилуцького р-ну Ч.,
- 112 – Малий Крупіль Згурівського р-ну К.,
- 113 – Стара Оржиця Згурівського р-ну Ч.,
- 114 – Дубовий Гай Прилуцького р-ну Ч.,
- 115 – Рудницьке Баришівського р-ну К.,
- 116 – Нова Оржиця Згурівського р-ну К.,
- 117 – Горобіївка Бориспільського р-ну К.,
- 118 – Рокитне Яготинського р-ну К.,
- 119 – Лемешівка Яготинського р-ну К.,
- 120 – Веселинівка Баришівського р-ну К.,
- 121 – Черняхівка Яготинського р-ну К.,
- 122 – Проців Бориспільського р-ну К.,
- 123 – Велика Каратуль Переяслав-Хмельницького р-ну К.,
- 124 – Помоклі Переяслав-Хмельницького р-ну К.,
- 125 – Старе Бориспільського р-ну К.,

126 – Капустинці Яготинського р-ну К.,
127 – Чопилки Переяслав-Хмельницького р-ну К.

К. – Київська обл., С. – Сумська обл., Ч. – Чернігівська обл.

ВСТУП

Вивчення діалектної лексики є одним із важливих завдань сучасної лінгвістики, оскільки фіксація народних назв і їх аналіз дають змогу поглибити дослідження просторової диференціації мови та забезпечити надійною інформацією інші галузі мовознавства, здійснити спробу реконструювання праформ сучасних слов'янських мов і культур, адже “при всій очевидності змін у словниковому складі мови лексична система зберігає такі архаїчні риси, які часто несуть більшу інформацію, ніж релікти інших структурних рівнів” [65, с. 3].

Комплексне дослідження лексики можливе за умови вивчення словникового складу за тематичними групами, які відображають зв'язки предметів і явищ в реальній дійсності [116, с. 1]; такий підхід дозволяє проаналізувати виникнення й функціонування мовних фактів і виявити залежність мовних особливостей від екстралінгвальних чинників.

Застосування системного принципу вивчення лексики за тематичними групами є усталеним у діалектній лексикології. Теоретичні засади системного опису лексики обґрунтовано у працях Ф. П. Філіна [194; 195], В. В. Виноградова [42], О. О. Потебні [158; 159], М. М. Покровського [152], А. А. Уфимцевої [191; 192], М. І. Толстого [176; 177; 182], Д. М. Шмельова [209], Л. В. Щерби [210], П. Ю. Гриценка [63; 65], Г. П. Клепікової [Клепікова 1999].

Зокрема, такий підхід став традиційним в українській діалектології та застосований в аналізі багатьох ідеографічних сфер різних діалектів: вивчено номінацію лікарських рослин у західнополіському говорі [146; 147], флорооб'єктів подільського діалекту [2010; Гороф'янюк]; одягу та взуття в середньополіських говірках [61; Гримашевич], одягу, взуття, головних уборів і прикрас у говірках середньонадніпряньсько-степового порубіжжя [208]; живої природи у східнословобожанському діалекті [41]; реалій побуту в південнословобожанських говірках [171]; понять сфери сільськогосподарських

занять у говірках подільсько-середньонадніпрянської діалектної межі [172; Тищенко]; людини у східнослобожанських [117; 118] та покутсько-буковинських говірках [107]; лексику гуцульського пастухування [217; 218]; мисливські номени говірок Західного Полісся [7] та Закарпаття [47] тощо. Проте багато тематичних груп лексики (ТГЛ) різних частин українськомовного континууму залишається не дослідженими. Проте багато тематичних груп лексики (ТГЛ) різних частин українськомовного континууму залишається не дослідженими.

Як справедливо зауважують науковці, “сучасне Полісся для лінгвіста, фольклориста й етнографа є заповідником мовної і духовної культури, який зберіг велику кількість цінних фактів усної живої старовини” [179, с. 9]. Полісся – це велика природна зона з різноманітною флорою і фауною і водночас частина українського мовного простору, в архаїчній лексиці якого збережено народні знання, відомості про природу краю. На матеріалі східнополіських говірок досі вивчено лексику кількох ТГЛ, зокрема: М. Т. Безкишкіна дослідила лексику коноплярства, прядіння і ткацтва на матеріалі північно-східних говірок Сумщини [16], А. С. Зеленько здійснив системне вивчення професійно-виробничих назв перехідних південних чернігівських та суміжних говорів [95], В. М. Куриленко інтерпретував лексику тваринництва у мовознавчому й історико-археологічному аспектах [113; 115; Куриленко], Н. П. Дейниченко системно описала зоономінацію (зокрема іхтіо- та ентомоназви [78; 81; 82], на матеріалі чернігівсько-сумських говірок Є. О. Черепанова дослідила географічну термінологію [199], О. Л. Бабичева подала семантичну, ареальну й етнолінгвістичну характеристику землеробської лексики Чернігівсько-Сумського Полісся [10; 11; 12], В. М. Бережняк проаналізувала назви гончарства [20], Л. І. Дорошенко студіювала будівельну лексику [88; 89], М. В. Поїстогова

описала флорономіацію¹ [151], Є. Д. Турчин – найменування їжі [186]. Динаміку лексики різних ТГЛ, охопленої картографуванням в “Атласі української мови”, дослідив Д. А. Марєєв [131].

Специфіку мовотворення та особливості етнокультурної свідомості поліщуків зберігають і поширені в говірках народні назви птахів: це структурно розгалужена ТГЛ, що об’єднує низку архаїчних номенів та більш пізніх утворень, автохтонні й запозичені номінативні одиниці.

Вивчення назв птахів на матеріалі слов’янських літературних мов і діалектів має свою традицію: у науковій літературі подано порівняльно-історичний, типологічний, етимологічний, етнолінгвістичний та інші види аналізу орнітолексем.

Комплексне дослідження слов’янських найменувань птахів здійснили Л. А. Булаховський [32; 33; 35], Г. П. Клепікова [101], М. П. Антропов [6].

Серед інших тематичних груп лексики назви птахів в історичному аспекті вивчив В. В. Німчук [145].

Д. С. Сетаров [162; 163], М. М. Гінатулін [48], Н. Ю. Костіна [109] та Л. В. Дробаха [90] представили орнітономени у типологічному аспекті.

Етимологічний аналіз окремих назв птахів подали у своїх студіях Я. В. Закревська [93], Й. О. Дзендзелівський [84; 85] і Ф. Хінце [197].

Слов’янські орнітономени в етнолінгвістичному аспекті дослідив О. В. Гура [76]. Культурологічну характеристику образів птахів фрагментарно подав у своїх працях Б. Д. Грінченко [Грінченко].

Низку розвідок у галузі орнітономіації вчені здійснили на тлі окремих слов’янських мов і діалектів. Структурно-семантичний аналіз та ареалогічну характеристику українських діалектних назв птахів подали М. В. Никончук [141; 142; 143; 144], Г. Ф. Шило [201], Н. П. Дейниченко [78], Г. І. Богуцька

¹ Особливості просторової поведінки флорономенів відобразила в “Атласі ботанічної лексики східнополіського діалекту” О. А. Малахівська (Рукопис). Системний аналіз ботанічної лексики говірок Київського Полісся у контексті вивчення флороназв говірок чорнобильської зони здійснила М. М. Ткачук [174].

[30], В. М. Бойко [31], О. В. Верховод [41]. Я. Струтинські [219] комплексно дослідив орнітономени у польських говірках. Системний підхід у вивченні орнітоназв російської літературної і діалектної мови реалізували у своїх працях Л. Ф. Моїсеєва [136], Г. М. Левіна [166], М. Д. Голєв [52; 53; 54] та ін.

Орнітоназви північного наріччя української мови також були об'єктом наукових досліджень. Широко представив репертуар середньополіських (частково – східнополіських) найменувань птахів М. В. Никончук, зафіксувавши орнітономени в “Матеріалах до Лексичного атласу української мови” та здійснивши етимологічний аналіз окремих орнітолексем. Мотиваційні процеси в орнітономінації волинсько-поліських говірок дослідив Г. Ф. Шило, подавши структурно-семантичну характеристику орнітолексими й особливості варіювання номенів у лінгвальному просторі. У контексті інших семантичних груп зоологічної лексики орнітономени східнополіського діалекту частково вивчила Н. П. Дейниченко.

Актуальність теми роботи обґрунтована тим, що попри тривале вивчення номінації птахів у літературній і діалектній мові проблема складу, мотивації, постання та функціонування орнітоназв залишається не дослідженою.

Досі в українській діалектології відсутній комплексний опис народних назв птахів в українських східнополіських говірках як цілісної системи, залишається нез'ясованою просторова поведінка орнітономенів.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукових програм Інституту української мови НАН України “Сучасні українські діалекти: дескриптивний та лексикографічний аспекти вивчення” (номер державної реєстрації 0107U00093), “Діалектне явище в континуумі національної мови та міжмовних зв'язках” (номер державної реєстрації 0115U002255).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Інституту української мови НАН України (протокол № 9 від 13 жовтня 2009 р.).

Мета дисертації – здійснити системний аналіз орнітономенів українських східнополіських говірок, дослідити їхню просторову поведінку та постання.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) виявити склад найменувань птахів у східнополіських говірках;
- 2) змодельовати структуру ТГЛ, вивчити системні відношення у межах окресленого сегмента лексичної системи;
- 3) з’ясувати основні принципи номінації у ТГЛ;
- 4) дослідити тенденції найменування в орнітолексичі;
- 5) схарактеризувати формальні засоби реалізації мотиваційних ознак;
- 6) окреслити типи просторової поведінки найменувань птахів.

Об’єкт дослідження – назви птахів у східнополіських говірках.

Предмет дослідження – структурно-семантична організація ТГЛ назв птахів, особливості утворення та просторового варіювання орнітономенів у східнополіських говірках.

Джерельна база дисертації – записи автора, здійснені експедиційним методом упродовж 2007 – 2014 рр. у 129 населених пунктах північної Київщини, Чернігівщини та Сумщини за спеціально укладеним питальником (зафіксовано близько 3000 номенів); використано також матеріали друкованих словників і лінгвістичних атласів та спеціальні праці про назви птахів у слов’янських мовах.

Методи дослідження. На різних етапах виконання роботи використано такі методи: для збирання фактичного матеріалу – *цілеспрямоване інтерв’ю*; для узагальнення й систематизації фактажу – *описовий метод*; для моделювання структури ТГЛ – *прийоми моделювання й компонентного аналізу слів*; для визначення особливостей територіального розподілу орнітоназв і типів просторової поведінки лексем – *лінгвогеографічний метод*; для обчислення кількісних показників і встановлення продуктивності мотиваційних ознак (МО) – *метод кількісних підрахунків*.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексний опис орнітолексики українських східнополіських говірок, подано структурно-семантичний аналіз найменувань птахів, окреслено тенденції просторового розміщення та варіювання назв.

Теоретичне значення дисертації полягає в поглибленні теорії системної організації лексики, просторового варіювання номінативних засобів народних говірок. Створена інваріантна модель ТГЛ назв птахів може слугувати основою для дослідження орнітоназв інших українських діалектів.

Практичне значення роботи. Уперше зафіксовані народні назви птахів та корпус затранскрибованих текстів розширюють емпіричну базу української діалектології; орнітономени східнополіських говірок можуть бути використані для укладання *Словника українських говорів* та *Лексичного атласу української мови*, у створенні узагальнювальних праць із діалектної лексикології, у лінгводидактиці. Магнітофонні та цифрові записи говіркового мовлення розширюють базу даних Українського діалектного фонофонду.

Особистий внесок здобувача полягає в самостійному збиранні, систематизації й аналізі мовного матеріалу, в укладанні “Атласу орнітолексики східнополіського діалекту” та інтерпретації лінгвістичних карт. Усі публікації автора є одноосібними.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення й результати роботи було апробовано в доповідях на Міжнародних наукових семінарах: “Актуальні проблеми української діалектології. Мовне і культурне явище в діалектному просторі”, “Актуальні проблеми української діалектології. Інтерференція та запозичення в діалектах” (Львів, 2007, 2009); конференції “Діалектне суміжжя як об’єкт мовознавчих досліджень” (Умань, 2007); Міжнародних наукових конференціях: “Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі”, “Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов’янський контекст”, “Трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоекології. До 30-річчя

Чорнобильської трагедії” (Київ, 2008, 2014, 2016), “Північноукраїнське наріччя в історії української мови” (Житомир, 2010), “Традиції та новаторство в сучасних діалектологічних студіях” (Львів, 2012); Всеукраїнському науковому семінарі “Актуальні проблеми української діалектології й історії мови” (Черкаси, 2010); П’ятій міжнародній Інтернет-конференції з україністики “Діалог мов – діалог культур. Україна і світ” (Мюнхен – Київ, 2014); Наукових читаннях пам’яті професора М. В. Никончука (Житомир, 2017); Всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Збереження і розвиток української мови в лінгвально неоднорідних регіонах України” (Ізмаїл, 2017), “Слобожанська бесіда – 11. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності” (Старобільськ, 2018).

Публікації. Основні положення й результати дослідження висвітлено у 14-ти публікаціях: 9 – у фахових виданнях, 1 – у закордонному, 2 – у матеріалах наукових конференцій, а також 2 тез доповідей.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, переліку умовних скорочень, списку джерел (37), списку використаної літератури (219 позицій) і додатків, оформлених як окремий том (Додаток А. *Допоміжні матеріали*; Додаток Б. *Матеріали до Лексичного атласу української мови*; Додаток В. *Класифікація принципів номінації птахів у наукових студіях*; Додаток Г. *Мікротексти*; Додаток І. *Атлас орнітолексики східнополіського діалекту*; Додаток Д. *Список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації*). Загальний обсяг роботи – 500 сторінок, із них основного тексту – 185 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ОРНІТОНОМЕНИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ СТУДІЙ

1.1. Теоретико-методологічні основи дослідження діалектної лексики

Людина є частиною біосфери, тому завжди знаходиться у взаємодії з об'єктами і явищами довкілля, спостерігає за ними, використовує у повсякденному житті тощо. Тому птахи як представники живої природи і невід'ємна складова реального світу опиняються у фокусі уваги діалектоносіїв.

Роль птахів і знань про них у житті мовлян є беззаперечною, оскільки орнітооб'єкти посідають важливе місце у багатьох сферах життєдіяльності людини: задовольняють її вітальні, духовні та інші потреби.

Закономірно, що птахи є частиною картини світу діалектоносіїв, яка відображена у колективній свідомості і складній системі номінації, а орнітолексеми – результат здобутих людиною знань про птахів і наслідком взаємодії з ними [124, с. 119].

З огляду на це, орнітономінація як об'єкт нашого вивчення вимагає комплексного підходу, тому на різних етапах виконання дисертаційного дослідження ми використовуємо різні методи.

Збирання фактичного матеріалу здійснене за допомогою цілеспрямованого інтерв'ю. Упродовж 2007 – 2014 рр. ми обстежили 129 східнополіських говірок, послуговуючись програмою-питальником, укладеною О. М. Цимбалом і розширеною відповідно до складу орнітофауни Східного Полісся.

Цілком передбачуваним і обґрунтованим є той факт, що пересічні респонденти не можуть розпізнати й номінувати всіх диких птахів досліджуваної території. Однак із метою отримання інформації у найбільш повному обсязі програму-питальник для збирання орнітономенів східнополіських говірок укладено за принципом ідеографічної повноти: вона

охоплює максимальну кількість денотатів – 220 видів птахів дикої природи і 5 свійських орнітооб'єктів (Індекс українських наукових назв птахів та їх латинських відповідників див. у Додатку А) – і складається із 2156 питань.

Для вибору птахів, стосовно яких було запрограмовано отримання інформації, крім опрацювання спеціальної літератури, здійснювалися консультації із орнітологами, зокрема кандидатом біологічних наук М. П. Книшем. У результаті чого в питальник було включено більшість птахів, які гніздяться, зимують або є часто залітними на території Сумської, Чернігівської та Київської областей.

Об'єктивно конструювати певний фрагмент мовної картини світу можна лише за умови ілюстрації даними, отриманими від кількох інформантів. Ураховуючи специфіку досліджуваного об'єкту, у виборі респондентів ми віддавали перевагу мисливцям, єгерям, лісникам і діалектоносіям, обізнаним у живій природі. Втім ми не оминули увагою пересічних мовців, які надали цінну інформацію про позалінгвальні чинники утворення назв птахів, культурний та етнолінгвістичний контексти функціонування номенів, текстово коментували відповіді на запитання Програми тощо (Список інформантів див. у Додатку А).

Однак на етапі збирання інформації ми не обмежувалися лише питальником. Очевидним є те, що вивчення будь-якого мовного явища за програмою необхідно здійснювати з опертям на діалектний текст, адже “навіть найдокладніші програми для записування діалектного матеріалу, змодельовані з урахуванням парадигматики і синтагматики досліджуваних одиниць діалектної мови, не охоплюють багатьох мовних рис, які виявляються у великих текстах” [67, с. 3].

Текст – це складна ієрархічно організована система знаків, які утворюють широкий семантичний простір, тому текстовий супровід дає змогу вивчити окрему лексему як складову певної єдності та дослідити її у

взаємозв'язках з іншими одиницями, отримати мотивологічний коментар від інформантів, установити принципи номінації денотата [126, с. 165–166].

Важливим є те, що діалектний текст відображає специфіку світобачення й світосприйняття мовців, спосіб життя, традиції, систему цінностей тощо [132, с. 327].

Порівняно із питальником текстовий супровід значно розширює емпіричну базу дослідження, дає змогу вийти за межі вивчення основного об'єкта [125, с. 282].

Отриманий у східнополіських говірках матеріал зафіксовано на магнітних і цифрових носіях (касети і CD-диски).

Незаперечним є твердження про те, що лексика – система взаємопов'язаних елементів. З огляду на це, методологічною основою нашого дослідження стало положення про системний характер діалектної лексики.

Найважливішу роль у лексичній системі відіграє ієрархічна співвідпорядкованість її елементів [59, с. 43], тому найбільш ґрунтовним шляхом дослідження словникового складу є інтерпретація фрагмента позамовної дійсності у вигляді ієрархічно організованої єдності, якій властиві відношення одиниць різного ступеня складності [166, с. 59]. Отже, системне вивчення лексичної системи можливе не лише за умови розгляду її окремих матеріальних одиниць, але й визначення характеру смислових взаємовідношень між ними [136, с. 1], тобто пізнання об'єкта у репертуарному (кількісному) та структурному виявах (організація лексем як репрезентантів цілісного сегмента відображуваної дійсності) [64, с. 38].

Таким чином, відповідно до загальноприйнятого в лінгвістиці розуміння природи мови, у роботі використано системний підхід до аналізу орнітолексики, що передбачає виявлення залежності кожного елемента від його місця і функцій у системі, дослідження механізму взаємодії

компонентів, вивчення характеру ієрархічності, здійснення всебічного багатоаспектного опису системи [148, с. 33].

Уповні реалізацію системного підходу забезпечує використання методу моделювання, суть якого полягає у конструюванні певного фрагменту позамовної дійсності шляхом дослідження лексико-семантичної системи, що з ним співвідноситься [65, с. 11–12].

При описі фактичного матеріалу ми спираємось на праці М. І. Толстого [178] і П. Ю. Гриценка [65], в яких учені подали основи методики моделювання різних ідеографічних сфер на лексичному та семантичному рівнях мови.

Важливим у дослідженні структурно-семантичних особливостей лексем і встановленні ієрархічних зв'язків між одиницями виявився метод компонентного аналізу слів, наукові засади якого подані у працях Н. І. Толстого [176; 177; 182].

Зважаючи на те, що одним із проявів системності лексики є епідигматичні відношення між словами, пріоритетним завданням нашої роботи став мотивологічний аналіз найменувань птахів, що передбачав виявлення МО, встановлення принципів номінації реалій і типів мотивації назв.

Дослідження питань, пов'язаних із мотивацією народних найменувань, дає змогу розв'язати низку проблем у сфері загального мовознавства, серед яких: ономасіологічні особливості номінативного акту, зв'язок формальної структури і внутрішньої форми слова, механізми утворення лексем, специфіка процесів народної етимології та деетимологізації тощо.

Вивчення мотиваційних процесів на матеріалі діалектної лексики є актуальним ще й тому, що воно пов'язане із виявленням особливостей сприйняття, розуміння та вербалізації об'єктів позамовної дійсності.

Установлення принципів номінації птахів, фіксація випадків народної етимології, демотивації, ремотивації тощо здійснене за допомогою

мотивологічного аналізу лексем, основи якого сформульовано в дослідженні О. Й. Блінової “Явление мотивации слов: Лексикологический аспект” [26].

З’ясувати особливості територіального розподілу орнітоназв, типи просторової поведінки лексем видалося можливим за допомогою методу лінгвістичної географії. На етапах картографування та інтерпретації карт ми послуговувалися працями Р. І. Аванесова [43], П. Ю. Гриценка [66], Г. П. Клепікової [101; 102; 103], В. М. Куриленка [114].

Для визначення відсоткового співвідношення щодо функціонування окремих орнітоназв та встановлення продуктивності МО і словотвірних моделей залучено метод кількісних підрахунків.

Як допоміжні у роботі використано елементи словотвірного й етимологічного аналізу слів і метод суцільної вибірки.

Теоретичною основою нашого дослідження стали розвідки вчених у різних галузях наукового знання:

– ономасіології, семасіології та мотивології – праці О. Й. Блінової [24; 25; 26], Л. А. Булаховського [32; 33; 34; 35], В. В. Виноградова [42], К. Д. Глуховцевої [49; 50], М. М. Гінатуліна [48], М. Д. Голева [52; 53; 55], І. В. Гороф’янюк [60], Г. І. Гримашевич [61], Т. Р. Кияка [100], Г. П. Клепікової [101; 102], В. В. Леснової [117], Н. В. Никончука [112], В. К. Павела [149], М. М. Покровського [152], О. О. Потебні [156; 157], В. М. Солнцева [166; 167], М. М. Ткачук [174], А. А. Уфімцевої [191; 192], А. В. Шевчик [202; 203], Д. М. Шмельова [205], Л. В. Щерби [206];

– етнолінгвістики й лінгвокультурології – О. В. Белої [18; 19], А. В. Гури [Гура 1997], Д. Добрусинець [87], О. М. Іванової-Казас [96], О. А. Корнілова [108], А. А. Плотнікової [105], З. Д. Попової [Попова 2009];

– дериватології – Ю. С. Азарх [1; 2; 4], Г. Л. Аркушина [8], В. І. Максимова [129], Ю. В. Юсип-Якимович [210; 211].

У роботі ми звертаємося до методологічних підходів і ґрунтовних теоретичних висновків, здійснених у сфері номінації живої природи і

тваринництва Я. В. Закревською [93], Л. Ф. Мойсеєвою [Моисеева 1974], Г. М. Левіною [Левина 1977], П. Ю. Гриценком [63; 65], М. П. Антроповим [6], В. М. Куриленком [112; 113], Н. П. Дейниченко [78; 81; 82], Г. І. Богущою [30], В. М. Бойком [31], Д. С. Сетаровим [163], Т. І. Вендіною [39], О. Б. Тимко [170], Н. Ю. Костіною [109], М. В. Поістоговою [151], Т. О. Ястремською [218], О. В. Верховод [41], І. В. Гороф'янюк [Гороф'янюк 2010], А. В. Шевчик [202], Л. В. Шуст [207], М. М. Ткачук [174].

Також у своєму дослідженні послуговуємося спеціальними орнітологічними джерелами: польовими визначниками птахів [Бёме1983; Воїнственський; Марисова1984; Фесенко2002], анотованими списками назв птахів [Фесенко2007; Grishchenco], іншими лексикографічними працями [Шарлемань; Маркевич]. Подібні розвідки мають широкий інформативний потенціал, допомагають ідентифікувати певні номени, класифікувати їх за принципами номінації, часом – інтерпретувати лексеми із затемненою мотивацією.

Особливо цінними є для нас дослідження фахівців-орнітологів, що можуть бути використані при вивченні основ номінації птахів [69, с. 53–68; 70; 71; 72; 97; 105; 196; 200].

Додатково залучено праці вчених про фізіологію, екологію та систематику птахів, що сприяли досягненню екстралінгвальних чинників орнітономінації [97; 130].

1.2. Основні аспекти вивчення назв птахів

Птахи є важливим фрагментом наївної картини світу мовців, яка відображена у складній системі номінації. Однак орнітолексика не тільки вербалізує позамовну дійсність, а й є джерелом надійної інформації про формування лексико-семантичної системи, функціонування її у просторово-часовій площині, тому дослідження назв птахів – складне та багатоаспектне завдання.

Орнітономени вже були об'єктом зацікавлення вчених, проте досі відсутній систематизований опис наукових праць, присвячених дослідженню лексики на позначення птахів.

Зважаючи на це, подаємо короткий огляд мовознавчої, етнографічної, етнолінгвістичної літератури і спеціальних орнітологічних розвідок, що є важливими при описі назв птахів та сприяють виявленню особливостей орнітономінації.

Учені-лінгвісти розпочали ґрунтовне вивчення найменувань птахів на матеріалі різних слов'янських мов і діалектів у другій половині ХХ ст.

Низку комплексних розвідок у широкому слов'янському контексті здійснили Л. А. Булаховський, Я. В. Закревська, Г. П. Клепікова, Я. Струтинські, М. П. Антропов, О. В. Гура та ін.

В українській мові назви птахів вивчали Й. О. Дзензелівський, М. В. Никончук, Г. Ф. Шило, В. В. Німчук, Н. П. Прилипко, Н. П. Дейниченко, Г. І. Богуцька, О. В. Верховод.

На матеріалі інших слов'янських мов орнітономени проаналізували М. М. Гінатулін, Л. Ф. Моїсеєва, Г. М. Левіна та ін.

Орнітономени вивчено у порівняльно-історичному, зіставному, етимологічному, лінгвогеографічному, етнолінгвістичному та в деяких інших аспектах. У низці студій номінацію птахів розглянуто принагідно, у контексті розв'язання інших лінгвістичних проблем.

Порівняльно-історичний підхід реалізували у своїх комплексних дослідженнях Л. А. Булаховський, Г. П. Клепікова, Я. Струтинські, М. П. Антропов та ін.

Л. А. Булаховському належить спроба осягнення всього слов'янського орнітофонду із залученням матеріалу інших індоєвропейських і неіндоєвропейських мов. Автор здійснив ґрунтовний етимологічний аналіз номенклатурних і діалектних назв, уперше запропонував систему

мотиваційних ознак, за якими утворені спільнослов'янські орнітономени [35]².

У загальнослов'янському контексті назви птахів студіювала Г. П. Клепікова, шляхом системного вивчення лексики встановивши давнє діалектне членування праслов'янської мови [101; 102].

Грунтовне дослідження польських назв птахів на загальнослов'янському тлі здійснив Я. Струтинський, подавши структурно-семантичний та етимологічний аналіз найменувань і зосередивши увагу на формуванні й розвитку польської орнітолексики [219].

Подібна розвідка належить М. П. Антропову, який на спільнослов'янському ґрунті вивчив білоруські назви птахів як систему та подав докладну класифікацію номенів з погляду їх походження і природи номінації [6].

На матеріалі наукової та діалектної орнітолексики української мови частково реалізувала порівняльно-історичний підхід Г. І. Богущька, установивши генетичні й типологічні аналоги в інших слов'янських мовах [30]; учена розкрила особливості номінації птахів та окреслила тенденції ареальної поведінки орнітоназв [27].

У широкому лінгвальному контексті (на тлі інших слов'янських і неслов'янських мов та діалектів) периферійну орнітологічну лексику українських діалектів – вигуки, якими кличуть і відганяють свійських птахів, – вивчила Н. П. Прилипко [158], Грунтовні висновки вченої щодо етимології, ареальної характеристики слів і принципів називання підтвердили загальноприйняту тезу про архаїчність орнітолексики.

Історико-етимологічний та структурно-семантичний аналіз орнітономінації в контексті слов'янських мов дав науковцям можливість здійснити ареальне членування досліджуваних мовних ландшафтів і зробити

² Праця є узагальнювальним дослідженням у сфері слов'янської орнітономінації, якій передували окремі розвідки вченого – “Общеславянские названия птиц” [33], “Морфологическая проблематика русских наименований птиц” [34] та ін.).

узагальнення щодо просторової поведінки лексем: назви дятла у західноукраїнських говірках вивчила Я. В. Закревська [93]; номени звичайного шпака і зозулі в усьому слов'янському діалектному континуумі студіював А. Габовштяк [44]; російські діалектні найменування півня й зозулі дослідила Н. О. Липовська [120; 121]; у фокусі наукового бачення В. В. Німчука опинилася центральна і периферійна орнітолексика української мови [145]; номенам білого і чорного лелек, крука, синиці та деяких інших птахів присвятив розвідку Ф. Хінце [197]; фонетико-словотвірні варіанти псл. лексеми *golob* у сучасних слов'янських мовах і діалектах описала О. М. Мораховська [137]; Т. І Вендіна і В. Помяновська вивчили найменування птахів принагідно, у процесі дослідження зоономенів на матеріалі українських говірок [38]³ і діалектів південнослов'янських мов [154].

Етимологічний аналіз окремих орнітономенів здійснено науковцями у контексті розв'язання глобальних лінгвістичних завдань: вивчення слов'янської прабатьківщини [185], лінгвогеографічної інтерпретації матеріалу [37, с. 113–120], аналізу процесу народної етимологізації [84; 85]⁴, уточнення наявних гіпотез походження назв птахів [175] тощо.

Деякі питання орнітономінації вчені дослідили на основі зіставного вивчення лексем на матеріалі неспоріднених мов. Д. С. Сетаров студіював генезу російських назв птахів, з'ясувавши роль споріднених і неспоріднених мов у формуванні російської орнітологічної номенклатури [162; 163]⁵. М. М. Гінатулін установив мотиваційні типи російської, казахської та англійської літературних мов (із залученням свідчень поліських говорів

³ У подальших дослідженнях учена розв'язала низку проблем, пов'язаних із формуванням мовної картини світу і реконструкцією системи цінностей. Аксиологічну характеристику назв птахів Т. І. Вендіна здійснила шляхом моделювання семантичної структури орнітолексики, виділивши в межах ТГЛ “Назви птахів” дві ЛСГ – “Дикі птахи” та “Свійські птахи” (на основі реалізованих у лексемах ознак) [39].

⁴ У праці “Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі” Й. О. Дзензелівський дослідив особливості українсько-польських та українсько-словацьких мовних взаємозв'язків; виявлення лексичних відповідників здійснив частково й на матеріалі орнітолексики [83, с. 24–25, 62–64, 77, 157–158, 170, 172].

⁵ Дисертація вченого на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук присвячена дослідженню принципів і типів мотивації тварин (частково – птахів) у слов'янських і тюркських мовах [163].

української та білоруської мов, татарської та німецької мов і діалектів англійської мови) [48]. Н. Ю. Костіна дослідила семантичну структуру ТГЛ “Назви птахів” та способи творення орнітономенів на матеріалі російської та англійської мов [109]. Л. В. Дробаха вивчила національно-культурну специфіку і структурно-семантичні особливості назв птахів в українській та німецькій мовах, для підтвердження певних теоретичних висновків залучивши окремі номени російської й англійської мов [90]. О. Б. Симакова виявила функціонально-стилістичні та словотвірні особливості орнітоназв у російській та французькій мовах [164].

Низку розвідок науковці присвятили системному вивченню найменувань птахів в окремих слов’янських мовах, зосередивши увагу на природі номінації і способах реалізації МО.

В. М. Бойко подав структурно-семантичну характеристику орнітономенів української мови, згрупувавши лексеми за МО та визначивши найбільш продуктивні принципи називання птахів [31].

Системне дослідження назв живої природи (тварин, птахів, комах та інших зооістот) на матеріалі українських східнословобожанських говірок здійснила О. В. Верховод, вивчивши склад, структуру і просторове варіювання зоолексики. Особливу увагу вчена звернула на типи номінативних одиниць та роль експресивності й емоційності в утворенні лексем [40; 41].

Орнітономени як цілісну лексико-семантичну систему у російській літературній мові (із частковим залученням діалектних слів) проаналізували вчені: М. Д. Голєв [52; 53; 54], Л. Ф. Мойсеєва [136], Г. М. Левіна [116]⁶.

Лексико-семантичну й мотивологічну характеристику назв тварин, принагідно – і птахів, здійснили О. В. Белова [18; 19] і О. М. Трегубов [184].

⁶ Наукова цінність дослідження Г. М. Левіної полягає в описі територіального розподілу номенів найбільш відомих птахів, що до того часу не було здійснено вченими у такому масштабі; додатками до роботи є 14 карт, що демонструють географію лексем, та *Словарь русских народных названий птиц*.

У процесі аналізу наукової літератури було встановлено, що свою традицію мають і дослідження, присвячені способам і засобам реалізації мотивем.

Дериваційні особливості ботанічної і зоологічної (частково й орнітологічної) лексики української літературної та діалектної мови студіювали Р. О. Бачкур [14] й О. Б. Тимко [170].

М. І. Сюсько дослідив способи і типи деривації зоонімів, уживаних у говірках Українських Карпат, згрупувавши аналізовані лексеми за типовими зоосновами [168]. Подібну модель опису особливостей словотворення власних назв тварин у говірах Чернігівщини використав В. М. Топтун [183].

Словотвірні процеси в окремих лексико-семантичних групах орнітолексики російської літературної та діалектної мови вивчили В. І. Максимов [129], Ю. С. Азарх [1, с. 238, 241, 243–244, 249–250, 252–253; 2, с. 193, 208–209; 4, с. 67–68, 73], А. В. Моргун [138], Г. К. Касімова [98].

Найменування птахів крізь призму типів метафоричних і символічних значень у складі фразеологічних одиниць розглянули С. Л. Аكوпова [5], Т. І. Гончарова [57], Д. В. Ужченко [187], І. О. Голубовська [56] та ін.

Цінними для нашого дослідження виявилися лексикографічні праці та діалектологічні атласи, що містять інформацію про орнітономінацію та функціонування лексем у просторі.

Досить повно орнітоназви подано у словниках різних типів: етимологічних [ЕСУМ; ФЭСРЯ]; тлумачних [СУМ; Даль]; тематичних [Никончук1968; Дейниченко; ЖС]; словниках назв і символів [Белова]; у словнику, укладеному Б. Д. Грінченком, у реєстрі якого наявна велика кількість народних назв [Грінченко].

Значний внесок у фіксацію та систематизацію діалектних найменувань птахів (зокрема у галицьких говірках) здійснив І. Г. Верхратський, увівши в науковий обіг чимало народних номенів [Верхратський1908]; у коментарях до деяких словникових статей учений розкрив специфіку називання окремих

птахів [Верхратський1877], дослідив закономірності утворення і поширення орнітолексем [Верхратський1879].

Найменування птахів різною мірою представлені в діалектних словниках (див. Список скорочень назв джерел). Особливу цінність для нашого дослідження має фактичний матеріал, поданий у лексикографічних працях П. С. Лисенка [Лисенко], М. В. Никончука [Никончук1968; Никончук1979], Г. Л. Аркушина [Аркушин].

Окремі орнітономени скартографовано в “Атласі української мови” [АУМ 1, к. 14, 47, 55, 70, 92, 113, 145, 208, 210, 261, 295, 319–325, 339–341, 365, 368, 379, 381, 384, 390; АУМ 2, к. 3, 12, 55а, 58, 134, 143, 144, 197, 331–333, 337–339, 343–392, 396–399; АУМ 3, ч.1, к. 12, 16, 27, 44, 110–114, 117, 125, 126, 139, 142, 144; ч.2, к. 3, 23, 53, 54, 117–120, 122, 130, 131, 142, 143, 150] та у Загальнослов’янському лінгвістичному атласі [ОЛА 1, к. 16–29; ОЛА 2, к. 11–13, 17–22, 32, 34, 42–45, 57, 64–66, 74–77].

Як справедливо зауважував М. І. Толстой, діалект – поняття не тільки лінгвістичне, а й етнолінгвістичне, лінгвокультурологічне, лінгвоетнографічне [180, с. 13], тому комплексне вивчення назв птахів передбачало аналіз не лише власне мовознавчих досліджень, а й праць із етнолінгвістики, етнографії, культурології – студій, що містять інформацію про онтологічні основи орнітономінації, екстралінгвальні чинники утворення й функціонування назв птахів, сприяють виявленню основ номінації, встановленню етимології лексем тощо.

Образи та назви птахів вивчено крізь призму міфологічного світобачення мовлян, у контексті різних форм народної культури і фольклорних жанрів, у складі повір’їв, обрядів, ритуальних і магічних дій тощо.

Лексика та культура слов’ян, а надто поліщуків, привертала особливу увагу вчених Інституту слов’янознавства і балканістики АН СРСР (згодом – РАН). Численні етнолінгвістичні розвідки та лексикографічні праці стали

результатом експедицій під керівництвом М. І. Толстого та інших учених, які було розпочато у 60-х рр. ХХ ст.⁷.

Назви та символіку окремих птахів досліджено вченими в контексті культури слов'ян.

Широко репрезентовано орнітосимволіку в етнолінгвістичному словнику “Славянские древности” за загальною редакцією М. І. Толстого [СД] та у збірнику “Полесские заговоры” [ПЗ].

О.В. Гура здійснив найгрунтовніше типологічне дослідження символіки тварин у слов'янській мовнокультурній традиції (з метою реконструкції праслов'янських уявлень про тваринний світ)⁸. Символіці птахів як фрагменту загальної картини світу автор присвятив окремий розділ монографії, схарактеризувавши образи птахів у двох аспектах: за загальною схемою опису матеріалу на основі встановлених смислорозрізнювальних ознак та шляхом аналізу окремих птахів [76, с. 245–249, 527–746].

Г. А. Плотнікова на матеріалі південнослов'янської (принагідно й східнослов'янської, зокрема й української) етнокультурної лексики та особливостей поширення її у мовному просторі подала етнолінгвістичний аналіз деяких назв птахів і периферійних орнітономенів та дослідила місце птахів у народній культурі та міфології слов'ян [105, с. 76–77, 131–132, 192, 320, 391–392, 478–483, 684, 688, 690].

Наявність численних розвідок свідчить, що птахи також були об'єктом етнологічних студій і досліджувалися в контексті міфологічного світогляду слов'ян, у складі аналізу їх духовної та матеріальної культури (докладніше див. [22; 91, с. 12, 26–27, 38, 40, 42–43, 47, 55–56, 61–62, 68, 97, 113, 178, 185; 94; с. 93–94, 97, 126, 139, 147–148, 150, 152–153, 162–163, 173, 195, 210, 227,

⁷ Про результати й перспективи вивчення Полісся, зокрема й в етнолінгвістичному аспекті, див. статті М. І. та С. О. Толстих “О задачах этнолингвистического изучения Полесья” [179] та О. В. Гури “Хроника полесских экспедиций” [74].

⁸ Особливо широко представлений поліський матеріал, що є цінним для нашого дослідження.

259, 284, 286, 296, 301–303, 315–316, 320, 338, 351, 369, 380–382, 384–385, 390–394, 405–406, 414–415, 421; 96; 139; 204, с. 3–4, 19–30, 34–36).

Уявлення про птахів представлені в контексті етнографічної та фольклорної спадщини українців у дослідженнях Б. Д. Грінченка [Грінченко, с. 20–262], І. Г. Верхратського [Верхратский 1877; 1879; 1908], Г. О. Булашева [36, с. 347–352], І. С. Нечуй-Левицького [140, с. 12–15, 21–23, 30, 36–37, 39–44, 47, 51, 63, 66–72, 106, 116–117, 119, 123–126, 131], В. Завадської [92, с. 298–341], Т. Р. Рильського, Н. А. Маркевича, В. П. Милорадовича, П. В. Іванова, В. М. Гнатюка, В. Я. Дашкевича, Х. П. Ящуржинського [189], Д. Добрусинець [87], К. Герасимчук [46], К. В. Кіреєнко [99] та ін.

Окрім цього, символіку птахів репрезентовано у словниках та енциклопедіях [БЭС 1996, 48–49, 57–58, 62–63, 65, 87–88, 101, 129–130, 137–138, 140, 143–144, 188–189, 195–196, 203–205, 215–216, 221, 253–254, 256–258, 278–279], а також у культурологічних розвідках фахівців-орнітологів [213, с. 194–200].

Зауважимо, що для нашої роботи цінними є студії, здійснені у сфері номінації птахів ученими-орнітологами, тому що, окрім реалізації спеціальних завдань, вони сприяють розв'язанню й мовознавчих проблем (докладніше див. праці В. Д. Ільчева та О. Л. Силаєвої [97], С. О. Шапаренка [200], В. М. Грищенко [69, с. 53–68; 70; 71]; І. В. Марисової [Марисова 1998]⁹, Є. О. Коблика та Ю. С. Фридмана [105; 196].

Слід зазначити, що вже відносно усталена номенклатурна орнітологічна лексика і сьогодні перебуває у фокусі наукових пошуків. Проблему уніфікації та вдосконалення орнітологічної номенклатури розробляють у своїх працях відомі українські вчені А. А. Бокотей і Г. В. Фесенко [193], В. М. Грищенко [72], О. Ю. Микитюк [134].

⁹ Учені кваліфікують свою роботу як етимологічний словник-довідник, проте дослідження має мотивологічний характер, адже словникові статті включають інформацію про основи номінації птахів.

1.3. Стан дослідження орнітолексики північного наріччя

Полісся – це велика природна зона з різноманітною флорою і фауною. Птахи є важливою частиною живої природи, тому життєдіяльність мовців тісно пов'язана з орнітооб'єктами. Назви птахів закономірно концентрують у собі особливості світогляду поліщуків, вербалізують поняття побуту, матеріальної та духовної культури, відображають специфіку діалектотворчих процесів.

За словами В. М. Куриленка, Східне Полісся є особливою історико-етнографічною територією України, адже саме у цій архаїчній зоні “зберігається досить стійке й, безперечно, давнє членування мовного, культурного та фольклорного континууму...” [114, с. 3]. Таким чином, орнітолексеми, що є маніфестантами позамовної дійсності, свідками складних етнокультурних процесів, мають бути досліджені всебічно і багатоаспектно.

Окремі підходи до вивчення ТГЛ “Назви птахів” на матеріалі північного говору зреалізовано у працях М. В. Никончука, Г. Ф. Шила, Н. П. Дейниченко.

Збираючи матеріал до *Лексичного атласу української мови*, М. В. Никончук увів у науковий обіг велику кількість назв птахів, зафіксованих у говірках Українського та Білоруського Полісся. Автор проаналізував орнітолексеми в семантичному, мотиваційному та етимологічному аспектах [142; Никончук1968], згрупувавши матеріал за етимологічними гніздами, кожне з яких об'єднало фонетичні, морфологічні і дериваційні варіанти [144].

Попри те, що дослідження М. В. Никончука було спрямоване на вивчення лексичних і семантичних особливостей ТГЛ “Назви птахів”, у фонетичній транскрипції автор відобразив усі звукові відтінки, що має цінність в етимологічному та лінгвогеографічному аналізі лексики, при вивченні історії мови.

За назвами живої природи, частково й орнітономенами, учений схарактеризував особливості міжмовних та міждіалектних контактів, зокрема полісько-білоруських, полісько-карпатських та ін. [141, с. 261–262; 1975].

Дослідження орнітономінації на основі лексичного матеріалу, зібраного у волинсько-поліських говірках, здійснив Г.Ф. Шило. Учений вивчив мотиваційні процеси в орнітономінації, визначивши типові МО для назв птахів поліського діалекту та найбільш продуктивні мотиваційні типи.

Дослідження просторової поведінки орнітолексем дало Г. Ф. Шилу змогу зробити висновок про варіювання назв у лінгвальному ландшафті та протиставлення південної і північної та західної і східної зон Полісся. Автор виявив низку локалізмів, які констатують балто-слов'янські контакти в орнітологічній номінації Волинського Полісся [201].

Системний аналіз зоологічної лексики, зокрема назв риб і комах, на матеріалі східнополіського говору здійснила Н. П. Дейниченко. З метою зіставного аналізу вчена ввела у науковий обіг значну кількість назв птахів та інших тварин. Дослідниця широко репрезентувала орнітологічну лексику в словнику зоономенів, що є додатком до методичних порад “Питання вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі “Українська діалектологія” [Дейниченко, с. 9–10, 12–31, 34–39, 41–54, 58, 61–84, 86–87, 89–99, 100–111].

Н. П. Дейниченко зосередила увагу на вивченні шляхів формування народної зоологічної лексики [78], проаналізувала окремі лексико-семантичні групи назв птахів [81; 82], схарактеризувала географію зоономенів [80] та за матеріалами лексики живої природи здійснила ареальне членування східнополіського говору [79; 80].

Окремі орнітоназви поліських говірок досліджені у типологічному [48], мотивологічному [Марисова1998], етнолінгвістичному [74; СД; ПЗ], культурологічному [Гринченко] аспектах і частково зафіксовані в діалектних словниках [Лисенко; Аркушин].

Ареалогію назв птахів східнополіського діалекту (та їх фонетико-словотвірні особливості) реперзентовано на картах “Атласу української мови” [АУМ 1; 3].

1.4. Номінація птахів у контексті різних наукових студій

Вивчення номінативних процесів у діалектній мові є однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики, адже воно сприяє виявленню особливостей творення і функціонування слів, природи номінації, встановленню й опису детермінативних зв'язків між елементами лексичної системи.

Номінація як акт закріплення за словом поняття, що відображає певні ознаки реалії [216, с. 101], є складним процесом. Одним із перших етапів номінації є мотивація, яку розуміють як “відображення ознак предмета у його назві засобами мови” [48, с. 9].

Дослідженню мотивації мовних знаків присвятили свої розвідки М. М. Гінатулін [48], В. К. Павел [149], О. Й. Блінова [24], М. Д. Голєв [55], Т. Р. Кияк [100] та ін.

Проблема вмотивованості пов'язана насамперед із “виділенням мотиваційної (семантичної) бази та виявленням МО і зв'язків. Мотивованість, смислові зв'язки, семантична залежність похідної основи від твірної є основним і найважливішим елементом у процесі номінації” [218, с. 42].

МО, покладена в основу номінації, зумовлена ДО реалії – “об'єктивною ознакою денотата, виокремленою мовцем з великої кількості інших ознак для найменування об'єкта позамовної дійсності” [216, с. 160].

Діалектоносії часто виділяють ДО птахів відповідно до суб'єктивного сприйняття реальних орнітооб'єктів, що не збігається з логікою наукового аналізу, оскільки наукова класифікація ґрунтується на анатомічних

особливостях тварин (форма і будова живих істот) [76, с. 18–19]¹⁰. У процесі номінації мовці необмежені у виборі МО, це є однією з причин функціонування міжмовних і міждіалектних відповідників та дублетних назв у межах однієї говірки, проте “кожен з елементів синонімічного гнізда виступає носієм специфічної інформації про один і той самий денотат” [89, с. 31].

Основою діалектного словотворення можуть бути як суттєві (загальноприйняті), так і несуттєві (випадкові) ознаки об’єкта. Суттєвість ДО є категорією відносною, адже ознака набуває такої характеристики саме на момент вербалізації поняття.

Класифікація назв за різними МО, що залежать від ДО, які забезпечують назву об’єкта номінації, дозволяє здійснити семантичну характеристику лексем.

Для будь-якого об’єкта позамовної дійсності характерний інваріантний набір ДО, такий комплекс ознак, що накладається на номени птахів, дає змогу вивчити лексичні одиниці в ономасіологічному та семасіологічному аспектах.

Виявлення МО важливе для багатьох розділів лінгвістики, адже, окрім власне мовознавчих питань, концентрує в собі проблеми етнолінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, сприяє дослідженню генези слів, віднесеності мови до дійсності, відображення мовної картини світу, національної специфіки ТГЛ тощо [215, с. 175].

У межах кожної ТГЛ можна виділити набір типових МО, на основі яких назви класифіковано за принципами номінації – “своєрідними ономасіологічними моделями, що узагальнюють найбільш характерні

¹⁰ Наукові назви надають більш повну та об’єктивну характеристику птахів, сприяючи розпізнаванню їх у природі, розмежуванню окремих видів, проте характерною рисою (перевагою) народних назв є те, що вони виражають емоційну оцінку, ставлення мовців до певних птахів [196, с. 33].

аспекти й ознаки, за якими відбувається називання однорідних предметів” [54, с. 12]¹¹.

Для принципів номінації характерна тематична зумовленість, а набір МО залежить від екстралінгвальних чинників [116, с. 11], проте у кожній ТГЛ утворюється специфічно обмежений набір принципів називання. Отже, ідеографічна сфера не лише визначає, а й обмежує МО.

Різноманітні якості та властивості об’єктів позамовної дійсності можуть бути актуалізовані лише тоді, коли реалії залучені до сфери пізнавальної та практичної діяльності мовців і складають життєву та соціальну цінність для них [39, с. 9]. Як справедливо зазначив М. М. Гінатулін, птахи впливають на органи чуттів людини значно активніше, інтенсивніше, ніж представники тваринного світу (надто – об’єкти живої природи), вони є найбільш рухливими, із яскравою зовнішністю та різноманітними звуками, істотами [48, с. 3].

Отже, біологічні відмінності птахів – це характерні звуки, зовнішній вигляд, специфічна поведінка, особливості гніздування та живлення, тому закономірно типовими МО назв птахів є ‘звук’, ‘зовнішність’, ‘поведінка’, ‘місцеперебування’, ‘гніздування’, ‘живлення’ та деякі інші.

Традиційно найменування птахів об’єднують в лексико-семантичні групи на основі МО за такими принципами номінації: за звуками, за зовнішніми прикметами, за поведінкою, за типовим місцем перебування, за особливостями гніздобудування, за характером живлення. Компоненти цих груп є результатом прямої та непрямої номінації. Прямі номени утворені шляхом безпосереднього відображення ознак денотатів, непрямі – у спосіб асоціативного відображення ознак на основі подібності птахів до різних об’єктів та понять позамовної дійсності, серед яких: інші птахи, тварини,

¹¹ Акт відображення ознаки предмета в його назві кваліфікується вченими як *мотив номінації* [48, с. 11], *принцип номінації* [52; 54], [116, с. 11], [6, с. 17], [30, с. 13], [31, с. 6], *розряд номінації* [35, с. 202], *спосіб номінації (найменування)* [168, с. 4; 76, с. 33].

риси та дії людини, предмети побуту та матеріальної культури. У східнополіських говірках також засвідчено вторинні найменування, утворені під впливом народних прикмет, повір'їв і забобонів.

У сучасній науці існує велика кількість підходів до класифікації назв птахів відповідно до принципів називання (див. Додаток В). Наведені типології МО різняться характером та засадами групування номенів (у деяких із них спостерігаємо нечіткість класифікаційних рамок, в інших – надмірну деталізацію ознак), втім запропоновані вченими підходи можуть бути частково використані при описі ТГЛ “Назви птахів”.

Ураховуючи здійснені раніше класифікації орнітономенів та, головню, на основі аналізу зафіксованого у східнополіському діалекті фактичного матеріалу, ми встановили інваріантну модель системи принципів номінації птахів:

1. За звуком і голосом.
2. За зовнішнім виглядом:
 - 2.1. За кольором оперення:
 - а) за загальним кольором оперення;
 - б) за кольором окремої частини тіла.
 - 2.2. За розміром.
 - 2.3. За особливістю якоїсь частини тіла.
 - 2.4. За подібністю до інших об'єктів фауни.
3. За запахом.
4. За поведінкою:
 - а) за типовими діями;
 - б) за способом пересування;
 - в) за функцією, яку виконує птах;
 - г) за часом життєвої активності.
5. За типовим місцем перебування та особливостями гніздобудування:
 - а) за назвами флори;

- б) за назвами місцевості;
 - в) за географічною приуроченістю птаха;
 - г) за “архітектурною” специфікою будовання гнізда;
 - г) за матеріалом для гнізда.
- б. За об’єктом живлення і способом добування їжі.

Запропонована класифікація принципів називання птахів не є досконалою, однак вповні відображає семантичну розгалуженість діалектної лексики та може бути використана для опису найменувань живої природи в інших діалектах і мовах.

1.5. Моделювання структури ТГЛ “Назви птахів”

Змоделювати структуру будь-якої тематичної групи лексики – означає дослідити кожну назву в контексті системних зв’язків з іншими елементами.

Наївні знання про пташиний світ не є хаотичними, відповідно до чіткої структурованості уявлень діалектоносіїв, мовні одиниці на позначення птахів утворюють складну систему номінації.

З огляду на упорядкованість предметів і явищ позамовної дійсності обґрунтованою є спроба проаналізувати назви птахів як структурне утворення. На основі співвіднесеності назв птахів з денотатами виявлено, що орнітолексика – це чітко структурований семантичний простір, який включає взаємопов’язані лексико-семантичні угруповання.

Як відомо, значення слова складається з декількох компонентів: архісеми – спільного компонента значення, властивого всім елементам ТГЛ, і диференційних сем, що створюють індивідуальність лексем і розрізняють їх між собою, позначаючи окремі ознаки предмета¹². Зважаючи на це, згрупувати одиниці за структурно-семантичними особливостями можна лише

¹² Ці семи є основними, вони забезпечують стійкість смислової структури слова, однак у його значенні ще виділяють контекстуальні семи, “які виникають у певних ситуаціях уживання лексичних одиниць. За допомогою таких сем створюються різні відтінки значення, на основі яких можуть розвиватися нові похідні значення” [165, с. 182].

на основі компонентного аналізу слів – встановленні подібності одиниць за одними компонентами значення і протиставленні – за іншими¹³ [110, с. 32].

Метою нашої роботи є моделювання цілісної структури ТГЛ “Назви птахів”. Одним з основних завдань є виявлення і систематизація репертуару окресленої групи лексем, а також встановлення взаєморозташування та зв’язків її компонентів.

Спираючись на праці П. Ю. Гриценка, Т. О. Ястремської, І. В. Гороф’янюк та ін., ми подали таку ієрархічну модель організації орнітолексики, що об’єднує: лексико-семантичні групи (ЛСГ) → лексико-семантичні підгрупи (ЛСП) → лексико-семантичні мікрогрупи (ЛСМГ) → лексико-семантичні ряди (ЛСР) → лексико-семантичні мікроряди (ЛСМР).

Отже, ієрархія орнітолексики – це сукупність семантичних угруповань, об’єднаних на основі категоріальних сем, що своїми відношеннями одне з одним утворюють чітку внутрішню організацію ТГЛ [155, с. 9]. Зважаючи на це, структуру лексико-семантичної системи можна трактувати як сукупність внутрішньосистемних зв’язків [166, с. 25].

Як відомо, кожна лексема входить одночасно у декілька типів зв’язку, номінативні одиниці функціонують у контексті парадигматичних, синтагматичних та епідигматичних (асоціативно-дериваційних) відношень. Цінним у встановленні та дослідженні семантичної структури ТГЛ “Назви птахів” видається вивчення парадигматичних відношень, адже саме вони є основним типом зв’язку компонентів аналізованої групи лексики та відіграють важливу роль в організації лексичної системи мови, зумовлюючи ієрархічний характер її внутрішньої будови [110, с. 45].

Парадигматичні відношення – це “відношення між словами і групами слів на основі спільності або протилежності їхніх значень, які перебувають у відношенні опозиції” [188, с. 305].

¹³ Докладніше про досвід застосування методу компонентного аналізу в дослідженні лексики слов’янських мов див. [182].

У семантичному впорядкуванні орнітоназв беруть участь такі типи парадигматичних відношень: гіперо-гіпонімічні, синонімічні, антонімічні, полісемічні й омонімічні. Найбільш важливу роль у структуруванні компонентів ТГЛ відіграють саме гіперо-гіпонімічні відношення, тому, в першу чергу, саме вони є об'єктом нашого докладного опису.

Учені трактують гіпонімію як власне ієрархічну систему, що ґрунтується на родо-видових зв'язках [165, с. 233]. У гіперо-гіпонімічних відношеннях реалізуються опозиції, що “передбачають таке відношення компонентів двох слів, коли одне зі слів ніби повторюється в іншому, “включається” в нього, і в цьому виражається подібність двох слів. При цьому в тому слові, яке включає в себе інше, крім спільної частини, є ще специфічна, диференційна” [110, с. 44–45].

Зауважимо, що системний характер лексики виявляється не лише у парадигматичних відношеннях, але і в асоціативно-дериваційних зв'язках, які також структурують семантичні угруповання та дозволяють установити взаємопов'язаність і взаємозумовленість назв як усередині однієї ТГЛ, так і за її межами (докладніше див. [122]).

Таким чином, змоделювати структуру орнітолексики та виявити її ієрархічну будову можна шляхом дослідження відношень, на основі яких об'єднані компоненти ТГЛ “Назви птахів”.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукової літератури засвідчив, що евристичний потенціал назв птахів завжди привертав увагу вчених: орнітономени різних слов'янських мов були об'єктом порівняльно-історичних, типологічних, етимологічних, лінгвогеографічних, етнолінгвістичних студій. Однак матеріал, поданий у працях, є якісно різним, а проблема орнітономінації остаточно не розв'язана, тому наша розвідка є першим ґрунтовним дослідженням ТГЛ “Назви птахів” в українській мові, зокрема в її східнополіському діалекті.

Зважаючи на специфіку орнітолексики як складної системи взаємопов'язаних компонентів, що вербалізують знання діалектоносіїв про позамовну реальність, а також є джерелом інформації про інтра- та екстралінгвальні чинники утворення й побутування назв у часі й просторі, при вивченні ТГЛ “Назви птахів” було застосовано комплексний підхід, що передбачав використання різноманітних методів фіксації та опису матеріалу. Збирання фактажу здійснене за допомогою методу цілеспрямованого інтерв'ю за спеціальним питальником з опертям на діалектний текст. При упорядкуванні й описі зафіксованих назв використано системний підхід, адже встановлено, що орнітолексика – це ієрархічно організована єдність, елементи якої пов'язані багатьма типами відношень. Для опису структури ТГЛ “Назви птахів”, що представлена як сукупність лексико-семантичних угруповань, обрано таку модель: тематична група лексики → лексико-семантична група → лексико-семантична підгрупа → лексико-семантична мікрогрупа → лексико-семантичний ряд → лексико-семантичний мікроряд.

На основі здійснених дотепер класифікацій орнітономенів відповідно до основ називання (деякі з них мають нечіткість класифікаційних рамок або навпаки – надмірну деталізацію ознак) сформульовано таку систему принципів номінації птахів, що уможливила комплексний опис лексем, їх внутрішньої природи та особливостей функціонування.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТГЛ “НАЗВИ ПТАХІВ” У СХІДНОПОЛІСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ

2.1. Ієрархічна будова ТГЛ “Назви птахів”

ТГЛ “Назви птахів” представлена сукупністю парадигм, які об’єднані на основі системних зв’язків і відбивають архітектоніку позамовної дійсності.

Репертуар орнітолексики неоднорідний за семантичним і функціональним навантаженням; це дає підстави інтерпретувати ТГЛ “Назви птахів” як складне ієрархічне утворення, для якого характерна послідовність підпорядкування компонентів. Для вивчення ієрархічної будови ТГЛ необхідно сегментувати систему орнітолексики, тобто розподілити слова за лексико-семантичними об’єднаннями, що видається можливим за умови докладного аналізу семантичної структури лексем.

Об’єм фактичного матеріалу дозволяє здійснити дрібне семантичне членування окресленої ТГЛ.

Найбільшим лексико-семантичним угрупованням, що відображає орнітологічну дійсність, є ТГЛ, об’єднана архісемою ‘хребетна тварина з крилами, двома кінцівками і дзьобом, яка вкрита пір’ям і пухом’. Спільна для всієї ТГЛ сема конкретизована з урахуванням диференційних сем і дає змогу сегментувати орнітолексику на сім ЛСГ, що є відносно замкненими рядами лексем, об’єднаних архісемами більш конкретного змісту та ієрархічно більш низького рівня, ніж архісема ТГЛ¹⁴ [165, с. 232]. ЛСГ почленована на семантичні підгрупи та мікрогрупи, що “об’єднують слова за спільним значенням, диференційними ознаками (ДО), належністю до однієї ідеографічної сфери, а також за спільними принципами та засобами номінації” [60, с. 5].

¹⁴ Зауважимо, що семантичний аналіз орнітолексики східнополіського діалекту дав підставу встановити, що деякі ЛСГ можуть об’єднувати слова, які належать до різних частин мови.

Для орнітолексики, як і для будь-якої ТГЛ, характерна наявність (та співвіднесеність) центра й периферії. Центр складають назви, де сема, на основі якої об'єднана ТГЛ, домінує, периферію утворюють номени, у семантичному наборі яких спільна сема підпорядкована іншим [198, с. 13].

Центральною у досліджуваній ТГЛ є ЛСГ “Назви птахів”, оскільки її компоненти реалізують архісему ‘птах’ безпосередньо [127, с. 150].

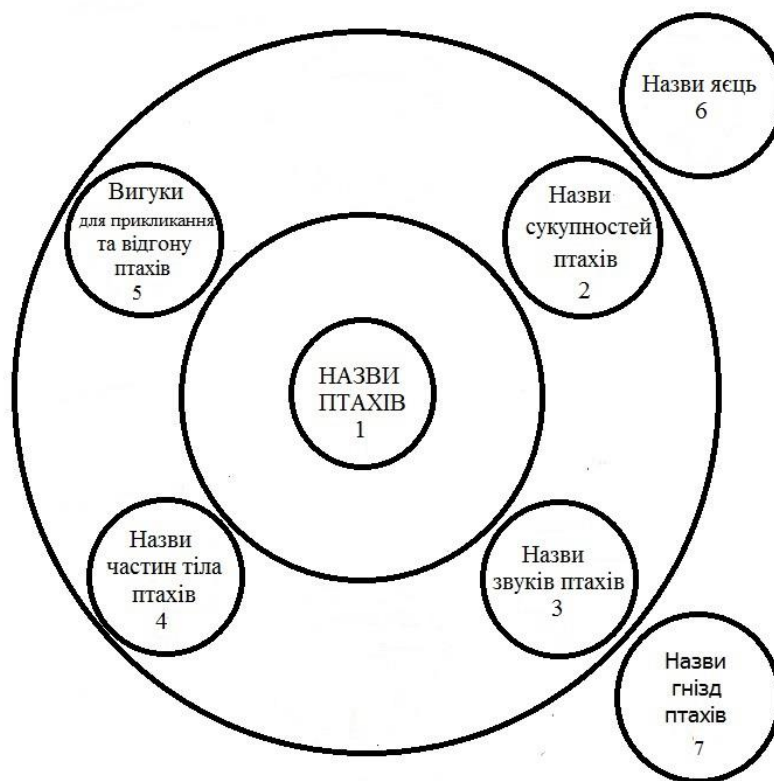
Зона, що прилягає до центру, включає складні за структурно-семантичною характеристикою ЛСГ: “Назви сукупностей птахів”, “Назви звуків птахів”, “Назви частин тіла птахів”, “Вигуки для прикликання та відгону птахів”. Ці об'єднання слів перебувають у тісних взаємозв'язках із центральною ЛСГ і нерідко є мотиваторами назв біологічних видів птахів. Найменування цієї зони відображають основне поняття субординативно.

До периферійної лексики належать назви, які позначають яйця та гнізда птахів, і є функціонально менш навантажені.

Найменування сукупностей птахів, звуків птахів, частин тіла птахів та вигуків для прикликання й відгону птахів, а також слів на позначення яєць і гнізд є супровідними поняттями орнітономенів, однак виявлення та опис таких одиниць дав можливість змодельовати цілісну структуру ТГЛ “Назви птахів”.

Схематично архітектоніку орнітолексики східнополіського діалекту можна зобразити так:

Схема 1. Структурна організація тематичної групи лексики "Назви птахів"



Отже, зважаючи на складну структурну організацію ТГЛ “Назви птахів”, системний опис орнітолексики можливий лише за умови докладного вивчення послідовно підпорядкованих одне одному угруповань, що передбачає виявлення репертуару назв і встановлення парадигматичних відношень, у яких вони перебувають.

2.2. ЛСГ “Назви птахів”

Для ЛСГ “Назви птахів” характерна семантична розгалуженість (див. Таблицю 1). До складу цієї групи входять загальні орнітономени й лексеми, якими мовці послуговуються для ідентифікації та вербалізації конкретного птаха. Окрім гіперонімів і гіпонімів, ЛСГ включає парадигми найменувань, що реалізують семи: ‘стать’, ‘вік’ і ‘сукупність птахів одного виду (роду), що сприймаються як одне ціле’.

Загальні орнітономени диференційовано за розміром, зовнішнім виглядом і типовістю / нетиповістю реалій для краю, а парадигма родових найменувань представлена лексемами, що позначають свійських і диких птахів.

До ЛСМГ “Назви свійських птахів” входять гіпероніми, що репрезентують семантику ‘біологічний рід’, і видові найменування, які диференціюють птахів за розміром, зовнішнім виглядом і функцією, виконуваною у господарстві.

ЛСМГ “Назви диких птахів” об’єднує загальні лексеми, що номінують птахів за типовим місцем перебування, часом активності, позначають перелітних і хижих птахів, і найменування за біологічним видом.

ЛСП “Назви птахів за статтю” складається із мікрогруп загальних і видових орнітономенів, а найменування птахів за віком – із лексем, що позначають дорослих особин і малят птахів. Останні назви об’єднано у семантичні мікроряди за статтю, розміром, періодом розвитку і часом народження пташенят.

Окрему підгрупу ЛСГ “Назви птахів” утворюють збірні орнітономени, що вербалізують птахів незалежно від віку та маніфестують значення ‘збірна назва малят птахів’.

Таблиця 1. Структурна організація ЛСГ “Назви птахів”

ЛСГ “Назви птахів”			
ЛСП	“Загальні назви птахів”		
	ЛСМГ	“Загальні назви птахів за розміром”	
		“Загальні назви птахів за зовнішнім виглядом”	
		“Загальні назви, що позначають типовість / нетиповість птахів для краю”	
ЛСП	“Родові й видові назви птахів”		
	ЛСМГ	“Назви свійських птахів”	
		ЛСР	“Загальні назви свійських птахів”
	ЛСР	“Видові назви свійських птахів”	
		ЛСМР	“Назви птахів за розміром”
			“Назви птахів за зовнішнім виглядом”
			“Назви птахів за функцією у господарстві”
	“Назви диких птахів”		
	ЛСР	“Загальні назви диких птахів”	
		ЛСМР	“Назви перелітних птахів”
			“Назви птахів за типовим місцем перебування”
			“Назви хижих птахів”
			“Назви птахів за часом активності”
“Видові назви диких птахів”			
ЛСП	“Назви птахів за статтю”		
	ЛСМГ	“Назви свійських птахів за статтю”	
		“Назви диких птахів за статтю”	
ЛСП	“Назви птахів за віком”		
	ЛСМГ	“Назви дорослих птахів”	
		ЛСР	“Загальні назви дорослих птахів”
			“Видові назви дорослих птахів”
	“Назви малят птахів”		
	ЛСР	“Загальні назви малят птахів”	
		“Видові назви малят птахів”	
		ЛСМР	“Назви малят за статтю”
	“Назви малят за періодом розвитку”		
“Назви малят за часом появи на світ”			
		“Назви малят за розміром”	
ЛСП	“Збірні назви птахів”		
	ЛСМГ	“Збірні назви птахів незалежно від віку”	
		“Збірні назви малят птахів”	

2.2.1. ЛСП “Загальні назви птахів”

Відомо, що одним із чинників внутрішньосистемної організації лексики є гіперо-гіпонімічні зв'язки, які зумовлюють багатоступінчастий характер семантичної структури ТГЛ [135, с. 58]. З огляду на це виявлено, що ЛСП

“Загальні назви птахів” включає гіпероніми першого і другого рівнів підпорядкування.

У всьому досліджуваному ареалі загальне родове поняття ‘хребетна тварина з крилами, двома кінцівками і дзьобом, що вкрита пір’ям і пухом’ представлено найменуваннями *птах*, *п’тиц’а*. Традиційним у наївній картині світу українців (ширше – слов’ян) є прихильне, бережливе (часом сакральне) ставлення до птахів як до частини живої природи. Таке сприйняття об’єктів орнітофауни відображене у загальних назвах, утворених за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів **-к(а)** (*п’ташка*, *п’тичка*); **-ечк(а)** (*п’ташечка*, *п’тичечка*), які зазвичай вживають як дедемінутивізовані номени.

Гіпероніму *птах* (*п’тиц’а*) підпорядковані найменування нижчого рівня, що також передають узагальнювальне значення, проте водночас реалізують більш специфічні ознаки птахів: ‘розмір’, ‘зовнішній вигляд’, ‘типовість / нетиповість для певної фауни’. Ці лексеми функціонують у межах парадигми як співгіпоніми й утворюють окремі мікрогрупи: “Загальні назви птахів за розміром”, “Загальні назви птахів за зовнішнім виглядом”, “Загальні назви птахів, що позначають типовість / нетиповість птахів для певної фауни”.

Найчисельнішою є парадигма загальних назв птахів за розміром. Мовці розрізняють великих і дрібних за розміром птахів, для позначення останніх послуговуючись такими номенами: *п’тичка*, *п’ташка др’іб’на*, *п’ташка ма’лен’ка*, *п’ташечка невелика*, *п’тиц’а ма’лен’ка*, *п’тиц’а м’ілка*, *п’тиц’а м’ілен’ка*, *п’тичка ма’лен’ка*, *п’тичка невелика*, *п’тичечка невелика*, *п’тичечка невеличка*, *п’т’іца ма’л’ен’ка*; *п’тичка м’ен’ч’а* ‘дрібний птах (порівняно з більшим), заг. н.’. Спорадично на позначення дрібного за розміром птаха засвідчено вживання багатозначних назв *жоўто’ротик*, *ц’івачка*, що також реалізують інші семи (наприклад, ‘маля птаха’ та ін.)

Значення ‘великий птах’ реалізовано у назвах *п'ташка чи мала, п'тичка вел'ика, п'тичка чи мал'а, 'буйнайа*.

Мікрогрупа “Загальні назви птахів за зовнішнім виглядом” представлена лише кількома номенами, що реалізують значення ‘птах з великим чубом’ (*п'ташка чу'батайа, чу'батен'ки* (птах)), хоча МО ‘наявність чуба’ є достатньо продуктивною в утворенні видових назв птахів.

Мовці відзначають, що в останні роки склад орнітофауни Східного Полісся змінюється: зникають типові для цієї природної зони птахи, натомість з'являються нові орнітооб'єкти. Окреслені процеси мають відображення в системі номінації птахів: на позначення будь-якого птаха, нетипового для фауни досліджуваної місцевості, діалектоносії вживають назву *п'ташечка но'вен'ка*.

Для компонентів окреслених мікрогруп характерні спільні словотвірні моделі: мовці послуговуються атрибутивними словосполученнями, утвореними приєднанням прикметника до загального родового номена, рідше вживають субстантивовані прикметники.

Однак у системі загальних назв птахів засвідчені й інші способи реалізації значення. Оскільки для відношень між родовими й видовими назвами характерний динамізм [65, с. 73], констатуємо розширення семантики деяких видових назв птахів і послуговування ними як загальними з метою позначення будь-якого об'єкта орнітофауни, зокрема й невідомого мовцям. Наприклад, семантику ‘птах, заг.н.’ реалізують видові назви: *горо'бец', пер'а'п'олка* і *с'ін'ич'ка*. Ширшим репертуаром лексем представлене значення ‘дрібний птах, заг.н.’: *вер'е'бей, вер'е'б'я, вер'е'бейка, в'ер'е'б'ейечка, вер'е'бей простий; горо'бец', га'робчик; куро'патка; пер'еп'ілачка; си'ничка; сороко'пуд*. Така тенденція виконання видовою назвою функції загальної властива орнітономінації східно- і

середньополіських говірок, що засвідчено в АУМ: *в'ер'еб'ей*¹⁵, *горобей* ‘всякий дрібний птах’ [АУМ 1, коментар до к. 145, с. 38]; *горобей* ‘загальна назва малих птахів [АУМ 2, коментар до к. 144, с. 34] (див. також [АУМ 3, Ч.4, некартографовані матеріали, с. 117]).

Використання назв птахів конкретних біологічних видів як загальних зумовлене, імовірно, зовнішнім виглядом орнітооб'єктів, який особливо не вирізняє їх з-поміж інших (горобець, перепілка, сіра куріпка і сорокопуд мають сіре або сірувато-буре оперення).

На позначення будь-якого дрібного птаха в одній говірці засвідчено найменування *п'ичуга* (пор. з рос. *пичуга*, *пичужка*, *пичужечка* ‘птах, птаха, пташка, птушка, пернатка, птичка’ [Даль 3, 116]).

Отже, для називання орнітооб'єктів безвідносно до певного біологічного роду й виду мовці послуговуються гіперонімами *птах* (*п'тиц'а*) та їх фонетико-словотвірними варіантами, вживаючи гіпероніми нижчого рівня, що диференціюють реалії за розміром, зовнішнім виглядом тощо. Зафіксовано випадки, коли роль гіпероніма виконує гіпонім.

2.2.2. ЛСП “Родові й видові назви птахів”

До ЛСП “Родові й видові назви птахів” входять орнітономени за біологічним родом і видом.

Для ієрархії назв, що відображає відношення найменувань у межах біологічних родів і видів, порівняно із загальними номенами, характерна ще більша кількість рівнів підпорядкування. У контексті аналізованої підгрупи поняття “рід” і “вид” – відносні, адже залежно від рівня підпорядкування видові назви можуть виконувати функцію гіперонімів відносно ще вужчих за семантикою видових орнітономенів. Таке розуміння лексико-семантичної системи дає можливість змоделювати чітку семантичну структуру ЛСП (і

¹⁵ Тут і далі транскрипцію цитованих джерел збережено.

ТГЛ в цілому) та докладно дослідити лексеми через призму взаємозалежності позначуваних ними сем.

Класифікація наукових термінів і народних назв птахів відображає категоризацію понять у науковій і наївній картинах світу. В обох номінативних системах класифікація номенів зумовлена такими факторами, як фізіологія (морфологія) птахів, особливості їх поведінки в природі, специфіка розмноження тощо.

У науковій практиці птахи (відповідно й назви на їх позначення) класифіковані за таксономічним принципом: за рядом, родиною, родом, видом. Така класифікація є уніфікованою і закріплена різними довідниками, словниками й визначниками [Марисова1984; Бёме1994; Фесенко2002].

Таксономічний принцип у діалектній орнітономінації реалізовано частково. Діалектоносії надають птахам назви та розрізняють їх за видами залежно від того, наскільки близькі їм реалії. Номінованість птахів зумовлена й іншими чинниками: ареалом поширення орнітооб'єктів, набором ДО реалій, рівнем спостережливості й освіченості мовців тощо.

Діалектоносії розрізняють і номінують птахів головню за прагматичним принципом, чітко розмежовуючи свійських і диких птахів [124, с. 122].

Зафіксовані лексеми об'єднані у дві мікрогрупи – “Назви свійських птахів” і “Назви диких птахів” – на основі ДО ‘прирученість / неприрученість птаха’, яка зазвичай виражена в найменуваннях імпліцитно.

2.2.2.1. ЛСМГ “Назви свійських птахів”

Зауважимо, що для більшості респондентів основним заняттям є сільське господарство, зокрема й птахівництво, тому свійські птахи – один із центральних об'єктів живої природи в аксіологічній системі мовців. Їх важливість у життєдіяльності селян відображена в загальних назвах свійських птахів, утворених за допомогою лексем, які пов'язані із семантичним полем “Людина” і позначають життєвий простір,

узагалюювальні поняття тощо. ЛСР загальних найменувань свійських птахів представлений такими назвами: *n't'іца да'маши'а, пта'хи до'маши'і, n'тиц'і до'маши'і, до'маши'і; n't'іци двара'в'ііе, двара'в'ііе; n'тиц'а с'в'ііс'ка, пта'хи с'в'ііс'к'і, n't'ічк'і с'воіск'ііе, с'в'ііс'к'і; сво'йі; 'наш'і; 'л'удс'к'і; 'м'еснийе; 'сел'с'к'і; прас'тийі.*

ЛСР “Видові назви свійських птахів” включає номени традиційних для українського птахівництва об’єктів. На позначення гусей, індиків, качок і курей у говірках Східного Полісся функціонують загальноновживані лексеми, що належать до праслов’янського орнітонімікону.

Окремі назви ілюструють явище семантичного синкретизму. Видові найменування качки і курки водночас виконують функцію лексем, що позначають жіночу особину птаха: *'курка, 'куриц'а, 'куричка; 'качка, 'утва, 'утка, 'качечка, 'уточка*. Така поліфункціональність номенів зумовлена тим, що особини жіночої статі порівняно із самцями завжди мали для діалектоносіїв важливіше господарське значення [169, с. 83]. Назви *ін'дик, ін'д'ук* об’єднують значення ‘біологічний вид’ і ‘самець птаха’.

Засвідчено, що для номінації окремих видів свійських птахів мовці найчастіше послуговуються іменниками у формі множини: *'гуси, 'гуски, 'гусачки; ін'дики, ін'д'уки, л'ул'уш'ки; кач'ки, 'ут'і, 'утви, 'утки, 'качечки, 'уточки; 'кури, 'куриц'і, 'курки, 'курички*.

Зафіксовано низку атрибутивних назв, що вказують на прирученість свійських птахів: *'гуси'наши; кач'ки'наши, у'т'ата'сел'с'к'і, 'утва прас'тайа, 'утка до'маши'а, 'утка'наша, 'утка прас'тен'ка, 'утка сва'йа, 'утка с'ви'с'ка; 'курка сел'с'ка, 'куриц'а до'маши'а¹⁶*. Ці номени корелюють з найменуваннями диких птахів: *'гуси'дик'і* ‘дикі гуси, заг.н.’; *'качка'дика, 'утва, 'утка'дика* ‘дика качка, заг.н.’, *'утва'дика* ‘крижень’; *'курка вод'а'на, 'курочка* ‘водяна курка’.

¹⁶ Пор. із назвою індика *ін'дик при'ручний* ‘неагресивний індик’.

Спорадично записано назви інших свійських птахів, менш поширених у сільському господарстві: *індо'качка*, *вошо'лупка*, *дико'качка*, *індо'утка* ‘мускусна качка’, *індо'ут'ата* ‘мускусні качки (дорослі особини); *утка пе'кин'с'ка* ‘пекінська качка’; *це'сарка*, *ца'царка*, *те^u'сарка* ‘цесарка’¹⁷.

Аналогічно до семантичної структури лексики на позначення свійських тварин, репертуар назв свійських птахів складається як із більш загальних найменувань, що відображають диференціацію птахів за біологічним видом, так і зі спеціальних лексем, утворених у результаті диференціації орнітооб'єктів у межах кожного біологічного виду за певними ознаками [65, с. 16].

Так, у семантично розгалуженій системі номінації курки відбито традиційні уявлення поліщуків про птаха. До ЛСР “Назви курей” входять три ЛСМР, виокремлені на основі ДО ‘розмір’, ‘зовнішній вигляд’, ‘функція, виконувана птахом у сільському господарстві’.

‘Розмір’ є важливою, але не пріоритетною для мовців ДО птахів, тому назви, що її реалізують, засвідчені у східнополіських говірках спорадично: *куриц'а ве'лика*, *куриц'а зда'рова*, *куриц'а се'ред'н'а*.

ЛСМР “Назви птахів за зовнішнім виглядом” охоплює три парадигми: найменування породи курей за наявністю довгого чуба (*кур'іца чу'бата^uа*, *чу'башачка*, *чу'бата*); за відсутністю пір'я на шиї (*курица голо'шия*, *гол'о'шийка*, *голо'шия*, *шер'шаўка*); лексеми, що реалізують семантику ‘порода курей із яскраво-червоним гребінцем’ (*прапор'ц'і*, pl.t.)¹⁸.

Спорадично засвідчено назви *кур'і де^uкара'тиўн'і* ‘порода курей невеликого розміру’ і *кур'чата прос'ти* ‘кури звичайної породи’. Останній номен утворює опозицію з лексемами *чу'бата* і *гол'о'шийка*.

¹⁷ Зауважимо, що виявити фактичний матеріал щодо інших видів свійських птахів, отримання інформації про яких не було закладено в питальник, удалося завдяки записуванню діалектних текстів.

¹⁸ Пор. окремі народні найменування збігаються з назвами порід курей: наприклад, *українські чубаті* – м'ясо-яєчна порода курей.

Назви птахів за функцією у господарстві реалізують ідею господарської цінності курей. Оскільки цих птахів розводять для отримання яєць і м'яса, у номінації курки актуалізованими є семи: 'курка, яка несе яйця' (*курка-не'сушка, н'а'суха, не'сучка, не'сушка*) і 'курка, відгодовувана на м'ясо' (*б'ройерша, б'ройлер 'курча, відгодовуване на м'ясо', бл'орери-кур'чата 'кури, відгодовувані на м'ясо'*).

У номінації курки також відображена диференціація птахів за здатністю до розмноження. Семантику 'курка, яка сидить на яйцях, висиджуючи курчат' представлено лексемами *с'а'духа, с'а'душка*¹⁹. Курку, яка висиджує та водить курчат, мовці позначають найменуваннями *квок'туха, квак'тушка, к'вочка, ку'р'атниц'а, на'с'етка, цип'л'атниц'а*.

До складу окресленої ЛСМР також входять номени, що вказують на дисфункцію птаха. Значення 'курка-гермофродит' реалізують лексеми: *ку'р'ак, ку'рай, ку'р'ії, ку'рун, демофрo'д'ит, не'ревертен', н'івен', полу'кур'іца*.

2.2.2.2. ЛСМГ "Назви диких птахів"

Подібно до ЛСМГ "Назви свійських птахів", мікрогрупа диких птахів також включає гіпероми й гіпоніми.

На позначення об'єктів дикої орнітофауни незалежно від виду діалектоносії вживають такі лексеми: *п'ташка 'дика, п'тиц'і 'дик'і, 'дики* (одн.), *'д'ік'ііе*; для найменування синантропів – диких птахів, що живуть поряд з людиною, – спорадично послуговуються лексемою *полу'д'ік'ііе*.

Загальні назви диких птахів на наступному етапі семантичного членування об'єднано у такі ЛСМР: "Назви перелітних птахів", "Назви хижих птахів", "Назви птахів за типовим місцем перебування", "Назви птахів за часом активності".

¹⁹ Пор. із номенами *при'сизжуיע'а* 'починає висиджувати курчат', *се'дит'* 'сидячи на яйцях, виводить курчат; *са'зайут'* 'готують курку до висиджування малят (про людей)'.

ЛСМР “Назви перелітних птахів” уключає гіпероніми, що номінують птаха, який відлітає на зиму в теплі краї: *п'тиц'а прил'отна*, *пере'л'отни* (одн.), *п'тиц'і пере'л'ітні*, *п'ташечки пере'л'отнийі*. В орнітономінації східнополіських говірок також маніфестовано значення ‘птах, що здійснює переліт’: *за'л'отний* ‘мисливський птах, який не гніздиться у досліджуваній місцевості’, *п'тичка 'с'еверна* ‘птах, типовим місцем гніздування якого є Північ (*'с'евер*)²⁰, *п'т'іц'а с'і'б'ірская* ‘птах, типовим місцем гніздування якого є Сибір’.

Серед ДО, які мовці також актуалізують у загальній номінації дикої орнітофауни, – ‘типове місце перебування’. Діалектоносії називають птахів за такими природними зонами: болото й об’єкти, пов’язані з ним (*птах бо'лот'н'іі*, *п'тиц'а бо'лотн'а*, *п'ташка бо'лот'н'а*, *п'тиц'і бо'лотнийі*, *ба'лот'н'ііа*, *ками'шовийе* ‘дрібні птахи, типовим біотопом яких є болото’); водойма (*п'тичечка водо'л'авайушча*); ліс (*п'тичка л'ісо'ва*, *п'т'іца л'іса'вайа*, *п'т'ічка л'іс'найа*, *п'т'іци л'ас'нийе*, *л'ісо'в'і*); поле (*пал'а'в'ііа*); придорожні місця (*птах да'рожн'іі*).

Найменування ЛСМР “Назви хижих птахів” об’єднані і протиставляються іншим за ДО ‘хижість’. Функцію гіперонімів виконують такі лексеми: *п'тиц'а 'х'ішна*, *п'ташка 'хиш'на*, *хи'жак*, *'х'іш'н'ік*, *'хижи*, (одн.).

ЛСМР “Назви птахів за часом активності” репрезентований номеном *п'тиц'а ноч'найа*, що позначає птаха, який веде нічний спосіб життя (переважно про представників ряду совоподібні).

Диференціація диких птахів за видами – надзвичайно складний процес, ідентифікація та номінація об’єктів дикої орнітофауни залежить від багатьох об’єктивних і суб’єктивних чинників.

Серед об’єктивних факторів, що впливають на ступінь лексичної реалізації сем у межах ЛСР “Видові назви диких птахів”, – ареал поширення

²⁰ Йдеться про Північну Євразію.

орнітооб'єктів: одні з них є звичайними осілими птахами всієї території Східного Полісся (зозуля, сорока, хатній горобець), інші (дрімлюга, крутиголовка, тетерук) – гніздяться лише у певних географічних ландшафтах. Також на досліджуваній території засвідчено низку рідкісних або залітних птахів (дрофа, скопа, рябчик), для системи назв яких характерна реалізація сем лише у частині говірок і наявність номінативних лакун.

Надання диким птахам спеціальних номенів також залежить від ступеня близькості їхнього перебування до людських осель і від їхньої ролі у житті й побуті діалектоносіїв, адже “для людини істотною є диференціація тільки тих явищ, предметів навколишнього світу, які релевантні для її життєвого забезпечення...” [169, с. 85].

Птахи дикої фауни, що оселяються поряд із людиною, – найбільш добре знані мовцями, а отже, є регулярно номінованими в досліджуваних говірках. Серед таких птахів – горобець, ластівка, сорока, шпак, плиска, синиця, ворона та ін.

Ураховуючи це, вважаємо доцільним описати структуру ЛСР “Видові назви диких птахів” як сукупність мікрорядів назв конкретних видів (родин) птахів.

ЛСМР “Назви горобців”

Ряд горобцеподібні – найбільш чисельний, до його складу входять такі родини: ткачикові, ластівкові, синицеві, пливкові, жайворонкові, воронові, сорокопудові, омелюхові, дроздові, мухоловкові, ремезові, повзикові, вівсянкові, в'юркові, шпакові, іволгові та ін.

Із 27 видів птахів родини ткачикові у фауні Східного Полісся поширені 2 осілих види, найбільш відомим з яких є хатній горобець. Набір специфічних ДО птаха – ‘типове місце перебування’ (у безпосередній близькості до людських осель і сільськогосподарських будівель), ‘поведінка’ (надзвичайна спритність, хитрість у здобуванні їжі та облаштуванні гнізда),

‘звуки’ (своєрідне “джів-джів”) – зумовив функціонування широкого репертуару назв *Passer domesticus* L. та його особливе місце у наївній картині світу поліщуків: у досліджуваних говірках записано повір’я, метеорологічні прикмети, фольклорні тексти тощо, пов’язані із птахом (див. Додаток Г).

Парадигму найменувань хатнього горобця утворюють фонетико-словотвірні варіанти, похідні від основ *гороб-*, *вороб-*, *жид-*: *горо́бец’*, *горо́беї*; *воро́беї*, *воро́бец’*; *жид*, *жидик*, *жидок*, *жидовен’а*, – а також назви *жук’л’аї*, *жук’л’аник*, *жаўта’ротик*, *йев’реї*, *цв’ір’кун*, *канап’л’аник*, *чиж*, *чижик*²¹. Зафіксовано низку атрибутивних номенів, що вказують на синантропність *Passer domesticus* L.: *горо́бец’ св’її*, ~ *насто́йаишчїї*, ~ *с’їл’с’їкїї*, *вере́беї наш*, ~ *прос’тїї*, *жид зви́чайнїї*. Аугментативи *жид’ага*, *жид’ара*, *жид’ура* й дедемінутивізована лексема *жид’ониш* вербалізують негативне ставлення діалектоносіїв до птаха (через його поведінку). Водночас зменшено-пестливі назви *вара́б’ейка*, *вара́б’ейушка*, *ва́робчик*, *в’ер’е́б’ейечка*, *вере́беїко*, *вере́беїчик*, *во́ребушек*, *го́робчик*, *горо́б’чишка* свідчать про прихильність до хатнього горобця (зокрема як і до об’єкта живої природи взагалі).

Польового горобця, який оселяється переважно у лісі та яру, мовці ідентифікують рідко, однак, окрім загальних родових назв *горо́беї*, *вере́беї*, для його найменування вони використовують спеціальні лексеми, що корелюють з номенами на позначення *Passer domesticus* L.: *горо́бец’ пол’о́виї*: ~ *св’її*; *горо́бец’ садо́униц’кїї*: ~ *п’рости*; *вара́б’ей пал’ївої*: ~ *дама’вої*; *вара́б’ей л’ас’ної*: *вара́б’ей*; *вере́беї л’їс’ної*: *вере́беї*; *вере́беї ка́лод’азнїї*: ~ *да́машн’її*.

²¹ Зауважимо, що для птахів ряду горобцеподібні, зокрема представників родин ткачикові та в’юркові, характерна зовнішня подібність, що зумовлює поплутання назв орнітооб’єктів, і, відповідно, розширення семантики деяких лексем: *канап’л’аник* ‘хатній горобець’, ‘чечевиця’; *чиж* ‘чиж’, ‘хатній горобець’; *чижик* ‘чиж’, ‘в’юрок’, ‘хатній горобець’, ‘чечевиця’.

ЛСМР “Назви ластівок”

У фауні Східного Полісся засвідчено 3 види ластівок. Через зовнішню подібність діалектоносії часто плутають птахів, однак у частині говірок вони чітко диференціюють сільську, берегову і міську ластівок (на основі інших, суттєвих ДО орнітооб’єктів).

Загальною родовою назвою ЛСМР є лексема ¹лас’т’їўка, яку вживають для найменування всіх трьох видів птахів.

На позначення сільської ластівки, що оселяється у безпосередній близькості з людиною, мовці традиційно послуговуються номенами ¹лас’т’їўка, ¹ласточка, ласто¹виц’а; паралельно із цими лексемами у трьох н. п. п. уживають атрибутивні назви ¹лас’т’їўка зви¹чайна, ¹л’астаўка да¹маши¹на, ¹л’астоўка нату¹рал’найа, які підкреслюють синантропність *Hirundo rustica* L. і протиставляють її іншим видам. У говірці с. Чайкине Новгород-Сіверського Ч. зафіксовано найменування ш¹:ебе¹тушечка.

Особливе місце сільської ластівки у світогляді діалектоносіїв, їх прихильне, бережливе ставлення до птаха відбито в демінутиві ¹лас’т’івочка. Уявлення інформантів про *Hirundo rustica* L. також відображені у мікротекстах: прикметах, повір’ях тощо (див. Додаток Г).

Парадигма назв берегової ластівки включає такі лексеми: ¹ластачка берега¹ва, ¹ластоўка земл’а¹на, ¹л’астачка круч¹на, б’ара¹жанка, берега¹вушка, но¹рец’, норник, но¹рок, пече¹риц’а, пече¹ручка, п’іч¹кур, стриж, стр’іж н’орний, ст’р’іжен’, ¹чайка з’емл’а¹найа, чхур, шчур, ~ земл’а¹ний, ш’чурик, ~ бала¹т’ани, ~ берега¹вий, ~ земл’а¹ни, ш’чурка, шчу¹рок, шчи¹р’ець.

Лексеми на позначення сільської і берегової ластівок корелюють за розміром: ¹л’ас’т’їўка к’рупна : ~ ма¹л’ен’ка.

Групу номенів міської ластівки складають такі назви: стриж, шчур, ш’чурик, шчу¹рок, йу¹рочок.

Зовнішня подібність до ластівок дає мовцям підстави вважати чорного серпокрильця одним із різновидів птахів родини *Hirundinidae* (хоча птах

належить до ряду стрижеподібні) і номінувати його такими лексемами: *стриж*, *ст'рижен'*, *шчур*. Більший, порівняно з ластівками, розмір чорного серпокрильця стає основою утворення корелятивної пари: *стриж велики* 'чорний серпокрилець' : ~ *ма'ли* 'берегова ластівка'. Також на позначення *Arus arus* L. засвідчено назви *ка'сатка* і *серпок'рилка*.

ЛСМР “Назви синиць”

У фауні Східного Полісся науковці відзначають 8 видів синиць (велика синиця, вусата синиця, голуба синиця, довгохвоста синиця, чорна синиця, чубата синиця, болотяна гаїчка і гаїчка-пухлик), але через дрібний розмір і загальну зовнішню подібність інформанти ідентифікують не всіх птахів.

Гіперонімами ЛСМР є назви *си'ниц'а* і *си'ничка*.

Регулярно номінованою є велика синиця через її специфічний зовнішній вигляд²² і періодичне перебування у безпосередній близькості з людиною (особливо взимку). Парадигма найменувань *Parus major* L. представлена такими лексемами: *си'ниц'а*, ~ *бал'шайа*, ~ *буїл'ша*, ~ *велика*, ~ *зелена*, ~ *зел'енен'ка*, ~ *круп'н'іша*, ~ *м'еснайа*, ~ *насто'йашча*, ~ *обикно'вен:а*, ~ *обичнайа*, ~ *проста*, ~ *разнац'ветна*, ~ *с'іл'с'ка*, *си(і)ни(і)ч(і)ка*, ~ *б'іл'ша*, ~ *б'іл'шен'ка*, ~ *вел'ика*, ~ *жаўта'пуза*, ~ *жоўта*, ~ *жоўтаста*, ~ *жоўто'бока*, ~ *зда'рова*, ~ *к'рупнайа*, ~ *л'ет'н'а*, ~ *масова*, ~ *натурал'на*, ~ *наша*, ~ *обикно'вен:а*, ~ *обична*, ~ *прас'тайа*, ~ *са'дова*, ~ *сел'с'ка*, ~ *с'єр'є'бр'істайа*, ~ *с'іваб'рисайа*, ~ *ц'а*, *си'н'ук*, *с'ін'чик*, *теле'гуїз*, *холодна п'тиц'а*.

Окремі угруповання утворюють назви синиць, які живуть далеко від людських осель, утім також мають особливі зовнішні ознаки, що дозволяє мовцям ідентифікувати їх у дикій природі.

²² Птах відрізняється від інших представників родини синицеві великим розміром, яскраво-жовтими грудьми, чорною, з металічним блиском, головою, яскраво-білими щоками, оливково-зеленою спиною.

Так, на позначення голувої синиці у східнополіських говірках уживають найменування *вербл'анка*, *си^н'ак*, *'синик*, *'синчик*, *си^ниц'а*, *~ голу^ба*, *~ голу^бен'ка*, *~ 'менша*, *~ 'сыза*, *си(і)^ни(і)ч()ка*, *~ галу^ба^вата*, *~ голу^ба*, *~ голу^баста*, *~ л'ісо^ва*, *~ 'меншен'ка*, *~ та*, *~ 'з'імн'а*, *~ 'м'ел'ен'кайа*, *~ 'с'ін'е^а'ка*.

Для називання чорної синиці мовці послуговуються номенами *ка^л'ібр'і*, *мас^ко^ука*, *си(і)^ни(і)ц()а*, *~ ко^ричн'ова*, *~ л'ісо^ва*, *~ ма^ла*, *~ ма^лен'ка*, *~ с'і^рен'ка*, *~ тем^н'іша*, *~ 'чорна*, *си(і)^ни(і)ч()ка*, *~ 'л'е'сна:*, *~ л'ісо^ва*, *~ ма^лен'ка*, *~ 'менша*, *~ 'меншен'ка*, *~ моск^оу^с'ка*, *~ 'чорна*, *~ чор^наста*, *'с'ін'чик*.

Особлива зовнішня ознака чубатої синиці також дає діалектоносіям підстави вирізняти її з-поміж інших птахів і використовувати спеціальні назви на її позначення, як от: *'йул'ка*, *си(е)^ниц'а*, *~ ма^лен'ка*, *~ ш 'чубом*, *си^ничка*, *~ 'йул'ка*, *~ с хохол^ком*, *~ чу^батен'ка*, *'чубчик*.

Імовірно, той факт, що решта синиць оселяється у непрохідних заростях очерету або лісах, зумовлює низький ступінь лексичної реалізації сем 'довгохвоста синиця' (*во^лове^око*, *си^ниц'а*, *си^ничка*, *~ дл'ін:ох^востайа*), 'гаїчка-пухлик' (*си^ничка ма^з'ул'ін'ка*, *си^ничка ма^лен'ка*), 'вусата синиця' (*си^ниц'а*).

Назва неідентифікованого нами різновиду синиць *с'ін'ічка гарац^кайа* утворює корелятивну пару з найменуванням великої синиці *с'ін'ічка сел'с^кайа*.

ЛСМР "Назви повзика"

Для номінації повзика інформанти використовують такі номени: *ва^лове^ока*, *во^лове оч^ко*, *'в'ешанака*, *'д'ател*, *~ ма^лен'ки*, *'д'атл'ик*, *'йател'*, *йацик*, *ка^рул'чик*, *'лазар*, *л'еса^по^ужик*, *'опалз'ен'*, *пал^зуначка*, *па^узу^н'ец*, *'попо^узен'*, *'по^ужик*, *по^узан*, *'по^узик*, *'по^узлик*, *по^узун*, *по^узу^нок*, *по^узунчик*, *роздв'а^ник*,

си/нища-палзу/нок, си/ниц'а-попалзен', си(і)/ни(і)чка, ~'мал'е'н'кайа, ~-
'опалзен'.

ЛСМР “Назви ремеза”

Ремез зовні подібний до синиць. У народі його знають переважно через здатність майстерно будувати гніздо, що нагадує рукавицю. На позначення *Remiz pendulinus* L. східні поліщуки послуговуються такими назвами: берес'т'анка, бузе'н'анка, 'вал'аначак, 'вал'аначка, вал'ас'н'анка, вал'оначак, вал'ове'око, ~'очко, 'верес, 'верест, 'гудзик, дрозд, йу'рок, 'незер, 'нерез, 'нерест, 'нерет, очере'т'анка, п'тичка-ремеза, 'ремез, реме'за, ре'мезик, реме'зок, р'е'м'е'з'он, рука'вичниц'а, рука:'в'іца, рука:'в'ічка, си/ниц'а, ~-ремез, си/ничка, ~-ремез, ~-ремеза, ткач, т'качик, трес'кач, чемериз.

ЛСМР “Назви плисок”

Із трьох видів плисок, що живуть у досліджуваній місцевості (біла плиска, жовта плиска і жовтоголова плиска), мовці розрізняють лише два види.

Найчисельнішу парадигму назв утворюють лексеми на позначення білої плиски: б'ел'ах'востик, б'лискавка, 'ван'ка, ~-ўс'тан'ка, вертих'востка, ~'б'ел'а, во'лове'око, ~'очко, воло'с'анка, з'рицик, і'ван'ка, і'ванчик, 'ложачка, мухо'лоўка, 'олеве'око, пас'тух, пас'тушка, пасту'шок, паў'л'інка, п'л()иска, ~'б'іла, ~'сво'йа, ~'м'есна, ~'сивен'ка, ~'с'іл'с'ка, ~'с'іра, ~'с'ірен'ка, п'лисо(а)чка, ~'с'ер'ебр'істайа, ~'сивен'ка, ~'с'іра, п'л'источка, п'л'ісавка, п'л'іс'іца, п'л'іс'ічка, 'савничка, 'сал'ничка, си/ниц'а, си/ничка, 'с'ітачка, с'н'ітка, с'н'ітачка, тр'аса'зубка, тр'асо'гузка, тр'асо'гусочка, тр'ахо'зубка, тресага'лоўка, хвосток'рутка, чорно'гузка, ше'лихвост, ше'лихвостен'.

Спорадично засвідчено найменування жовтої плиски: аў'с'анка, вертих'востка 'жоўта, жоў'тобр'уха, жоў'тобр'ушка, пас'тушка,

пастушок, п'лилка, ~ болот'на, ~ жоўта, ~ жоўтен'ка, ~ пол'ова, п'лисочка жоўта, п'л'іс'ічка, тр'аскагуз(с)ка, ~ жолта, тр'аскагубка.

ЛСМР “Назви жайворонків”

На території Східного Полісся гніздиться чотири види жайворонків (лісовий, польовий, рогатий і чубатий).

Імовірно, превалювання сільського господарства у життєвому устрої селян (робота в полі, випасання худоби), а отже – можливість спостерігати за дикою природою, пояснює те, що семи ‘польовий жайворонок’ і ‘чубатий жайворонок’ є регулярно номінованими у досліджуваних говірках.

Найбільш відомим для мовців птахом є польовий жайворонок. Знання інформантів про нього відображено не лише в номінації, а й у прикметах, легендах та інших зразках усної народної творчості (див. Додаток Г). Парадигма назв *Alauda arvensis* L. репрезентована такими лексемами: *ве'с'н'анка, 'жайв'ір, 'жайворон, 'жайворонка, 'жайворонок, ~ пол'овий, жайво'рош'ка, жива'рошка, пере'п'ілка, сви'р'іп'іанка, трепе'туха.*

Чубатого жайворонка діалектоносії легко розпізнають у дикій природі завдяки зовнішності та способу добування їжі, позначаючи його номенами: *гау'н'анка, 'жайваранка, 'жайворонок чубатий, пос'м'іт'ух, пос'м'іт'уха, пос'м'іт'ушка, см'ет'у'га, см'іт':анка, с'м'ітник, с'м'іт'уха, с'м'іт'ушка, чубар', чуба'рашка, чубарик, чубарка, чубчик.*

Спорадично у східнополіських говірках номінують лісового жайворонка, на його позначення вживають лексему *йу'ла*. У с. Локня Кролевецького р-ну С. зафіксовано назву *'коу'ганка*, що реалізує значення ‘різновид жайворонка’.

ЛСМР “Назви сорокопудів”

У частині говірок мовці ідентифікують усі три види сорокопудів (чорнолобого, сірого й тернового), що гніздяться у Східному Поліссі.

Для номінації чорнолобого сорокопуда інформанти використовують лексеми *оса'їед*, *пчоло'їед*, *со(а)ро(а)ко(а)'пуд*, ~ *л'ес'ної*, ~ *'р'аб'її*, *сара'пуд*, *скард'пуд*.

Значення 'сірий сорокопуд' реалізують назви *сороко'пуд*, ~*кушчо'ви*, ~*'с'ірен'ки*, ~*'с'іриї*.

На позначення тернового сорокопуда мовці вживають номени *зи'зиркот*, *со(а)ро(а)ко(а)'пуд*, ~ *красна'р'аб'її*.

Видові назви сорокопудів утворюють кореляцію за кольором оперення і розміром птахів: *сарака'пуд'чорний* 'чорнолобий сорокопуд' : ~ *ка'р'ічн'авиї* 'терновий сорокопуд' : ~ *'р'аб'її* 'сірий сорокопуд'; *сороко'пуд* 'чорнолобий сорокопуд' : ~ *'б'іл'шиї* 'сірий сорокопуд'; *сороко'пуд'б'їл'шиї* 'чорнолобий сорокопуд' : ~ *'меншиї* 'терновий сорокопуд'.

ЛСМР "Назви дроздів"

У фауні Східного Полісся зафіксовано п'ять видів дроздів.

На позначення птахів без видової диференціації інформанти використовують загальні номени *др'їзд*, *дроздик*, спорадично розрізняючи співочого дрозда (*дро(о')зд*, ~ *па'йуш'ї*, ~ *сп'ївучиї*, ~ *'р'їжи*), дрозда-чикотня (*дрост пал'е'ївої*, *р'аб'ін':ік*, *'ч'екот*), дрозда-омелюха (*дроз'д'м*, *др'їзд'с'іриї*, *дрозд обикно'вений*, ~ *'р'аби*), чорного дрозда (*др'їзд л'іс'ниї*, *др'їзд'чорний*, *дрозд чорно'вати*, *дроздик чор'нен'ки*).

У говірці с. Дуболугівка Ніжинського р-ну Ч. назви дрозда-омелюха і чорного дрозда утворюють опозицію за кольором: *др'їзд'с'іриї* : ~ *'чорний*.

ЛСМР "Назви східного соловейка"

Незважаючи на потайний спосіб життя східного соловейка, мовці чітко ідентифікують птаха у дикій природі завдяки специфічним звукам і регулярно номінують його, послуговуючись загальноживаними лексемами *соло'вей*, *соло'вейко* та вузьколокальною назвою *си'ночок*.

Попри нечисельність компонентів у складі ЛСМР різноманітність уявлень мовців про соловейка відбито у повір'ях, піснях, обрядах, прикметах тощо (див. Додаток Г).

ЛСМР “Назви іволги”

Усупереч потайному способу життя птаха інформанти достатньо добре розпізнають іволгу в дикій природі (завдяки яскраво-жовтому кольору оперення і специфічним звукам, які вона видає). Загальноживаною назвою *Oriolus oriolus* L. є лексема *іволга*, засвідчено й інші найменування птаха, а саме: *жоу'на*, *жоу'тобр'уха*, *жоу'тобрушка*, *йівала*, *с'іва'ракша*, *шива'ракша*.

ЛСМР “Назви звичайного шпака”

Для позначення досить відомого птаха – звичайного шпака – діалектоносії послуговуються назвами *дрозд*, *каста'лот*, *скворец'*, *шпак*, *шпа'чок*.

ЛСМР “Назви мухоловок”

Із чотирьох видів мухоловок (білошиї, малої, сірої та строкатої), що перебувають у Східному Поліссі, інформанти розпізнають лише сіру мухоловку, для її називання використовуючи лексеми *мухо'лоўка*, *~ с'ірен'ка*.

Мовці не диференціюють мухоловок за видами через їх дрібний розмір і зовнішню подібність, тому найчастіше на їх позначення використовують загальні назви *мухо'лоў*, *мухо'лоўчик*, *мухо'лоўка*, *мухо'ловочка*, *муха'морка*, *мухо^а'мор*, – що виконують роль родових номенів.

ЛСМР “Назви вівсянок”

На території Східного Полісся гніздиться чотири види вівсянок: звичайна, садова, очеретяна й лучна.

Діалектоносії розпізнають у дикій природі і номінують спеціальними лексемами звичайну вівсянку, бо птах відрізняється від інших представників родини яскраво-червоним забарвленням голови та грудей. На позначення *Emberiza citrinella* L. у досліджуваних говірках уживають такі назви: *божа пташка*, *в'їс'анка*, *груд'анка*, *жаўтап'ружка*, *жаўтап'узка*, *жаўт'ребуха*, *жаўт'робушка*, *жаўт'ропузка*, *житничка*, *жоўтобр'ух*, *жоўтобр'уха*, *жоўтобр'ушка*, *жоўтог'рудка*, *жоўтушка*, *пастушок*, *пос'м'іт'уха*.

ЛСМР “Назви омелюха”

Омелюха ідентифікують у частині східнополіських говірок, на його позначення використовуючи назви *калин:ик*, *омел'ух*, *омел'ушок*, *пос'м'ітуха*, *помел'а*, *помел'ух*, *свир'іс'іт'ілка*, *св'ір'іс'іт'ел'*, *с'іра п'тиц'а*, *сн'ігур*, *чубайка*, *чубарачка*, *чубата:*, *шишка'йд*, *шиш'кар'ік*.

ЛСМР “Назви птахів родини славкові”

На території Східного Полісся гніздиться 24 види чагарниково-лісових комахоїдних птахів, однак їх непоказне забарвлення не дозволяє мовцям здійснювати видову диференціацію у межах родини взагалі і родів зокрема. Вони ідентифікують очеретянок, кропив'янок, вівчариків, берестянку і кобилочку.

У досліджуваній місцевості відзначено чотири види очеретянок, втім діалектоносії не розрізняють птахів, послуговуючись для їх номінації загальними лексемами *болот'анка*, *ками'шоўка*, *кр'а'кушка*, *очерет'аник*, *очерет'анка*, *очеретинка*, *черет'анка*, *черна'гуз'ік*, *чорно'гузка*.

Серед чотирьох представників роду *Sylvia*, що оселяються у Східному Поліссі, мовці розпізнають лише рябогруду кропив'янку (імовірно, завдяки

більшому розміру порівняно із прудкою, садовою і чорноголовою кропив'янками), позначаючи її номенами *кра'пуїаначка*, *кра'пуїничка*, *кра'пуїниц'а*, *кра'пуїанка*, *кра'пуїник*, *л'епер*, *слаўка*.

Через здатність вівчарика-ковалика майстерно будувати гніздо респонденти ідентифікують птаха у дикій природі і позначають його спеціальними лексемами: *будан'чик*, *будин'чик*, *бундарочка*, *п'тичка-ш'вачка*; зі значенням 'жовтобровий вівчарик' вживають назву *магл'он*.

У частині говірок мовці розпізнають звичайну берестянку (*берез'анка*, *берес'т'анка*, *ма'л'інаўка*) і солов'їну кобилочку (*осо'чанка*).

ЛСМР “Назви птахів родини в'юркові”

До дрібних птахів родини в'юркові належать в'юрок, зяблик, щиглик, зеленяк, чиж, чечітка, чечевиця, коноплянка. Зовні птахи подібні один до одного, що зумовлює часткове розпізнавання їх у дикій природі та поплутання назв на їх позначення.

Семему 'в'юрок' у досліджуваному діалекті реалізують номени *віу'рок*, *з'абл'ік*, *йу'рок*, *йу'рочик*, *йу'рочок*, *йурчик*, *т'у'рок*, *чижик*.

На позначення зяблика функціонують лексеми *берест'анка*, *з'аблик*, *з'аблик-берест'анка*, *йу'рочок*, *ніс'кун*.

Для номінації щиглика мовці вживають назви *ш:і'гол'чик*, *ш':і'гел'*, *ш':і'гил'*, *ш':і'гул'*, *шчигал'очак*, *шчиг'л'а*, *шчи'гол*, *ш'чиглик*.

Зі значенням 'зеленяк' зафіксовано найменування *дубн'а'чок*, *зеле'нушка*.

Для називання чижа використовують лексеми *чиж*, *чижик*.

На позначення чечітки послуговуються номенами *красног'рудка*, *чечик*, *чеч'ітка*, *ча'чотачка*.

Чечевицю номінують словами *аўс'анка*, *канап'л'аник*, *красног'рудка*, *червоног'рудка*, *чижик*.

Семантику 'коноплянка' маніфестує найменування *канап'л'анка*.

З-поміж інших представників родини в'юркові особливо вирізняються снігур і костогриз (завдяки специфічним ДО: 'зовнішній вигляд', 'характер живлення' тощо).

Парадигму назв снігура утворюють такі лексеми: *красна'пуз'ік, красног'руд, красног'рудка, сн'іг'ір, сн'іг'ур, ~ к'расни, ~ красног'руди, ~ наш, сн'ігурец', сн'ігурик, сн'ігурка, сн'ігурок, сн'ігурочка, сн'ігурчик.*

Для позначення костогриза інформанти послуговуються такими назвами: *а'м'ел'ух, в'ішн'а'довб, в'ішн'ак, доўго'носик, дрозд, д'роздик, дуба'дуб, дубо'нос, і'вал'га, кара'л'ок, кле'п'ц'і, клест, костог'риз, косто'лом, кр'у'чок, п'ер'а'п'олка бал'шайа, ~ 'с'ерайа, п'іс'кун, п'т'іца 'с'ерайа, с'і'н'іц'а ве'лика, ~ к'рупна, сн'іг'ур 'сиви, ~ 'с'іриї, сої'ка, сороко'пуд, соў'ка, чоко'маз, чуба'рушка, шиш'кар, шпак.*

Номени снігура й костогриза утворюють опозицію на основі МО 'час активності птаха': *сн'іг'ір' /зимн'ій: ~ л'ет'н'ій.*

Спорадично засвідчено такі найменування соснового шишкаря: *кедроў'ка, клест, хлист, шиш'кар, шиш'карік.*

ЛСМР "Назви інших дрібних птахів"

На позначення звичайної камінки у східнополіських говірках функціонують назви *берес'т'анчик, ваўн'анка, зво'нок, і'ван'ка, і'ванчик, іван'ч'ук, і'ал'ч'ік, і'ямчик, і'янчик, йан'чук, і'єнчик, і'юнчик, і'юцик, і'камйанка, пад:у'ванчик, поди'ванчик, подо'рожник, х'в'ідик.*

Семантику 'кропивник, або волове очко' реалізують лексеми *ва'линайа 'ока, во'лове 'око, во'лове 'очко, во'ловиї гла'зок, з'іма'родак, кара'л'ок, кра'п'иўйанка, кра'п'иўка, кра'п'іўн'іца, 'олеве 'око, смо'л'анка.*

Для найменування вільшанки мовці використовують назви *ал'ха'в'ічка, ал'шанка, жоўт'а'ниці'а, жоўт'анка, ма'лин'іўка.*

Звичайну горихвістку позначають номенами *агн'ех'востка, горих'в'істка, жарох'восточка, п'лиска, рижох'востка, тр'аса'гузка.*

В одній говірці зафіксовано лексему *че^лкан*, яку інформанти використовують стосовно лучного й чорноголового чеканів, не диференціюючи їх.

ЛСМР “Назви птахів родини воронові”

Птахи родини воронові (роду *Corvus*) відрізняються від інших представників ряду горобцеподібні зовнішнім виглядом (чорне оперення) і звуками, які вони видають (переважно – каркання). Наявність цих ДО зумовлює поплутання мовцями воронових. Отже, у більшості говірок гіперонім *ворона* виконує роль гіпоніма, реалізуючи семми: ‘сіра ворона’, ‘галка’, ‘грак’, ‘крук’.

За двоколірним (чорно-білим) забарвленням легко розпізнають у природі сіру ворону. Парадигма назв на позначення птаха включає такі лексеми: *во(а)рона*, ~ *б’ал’осайа*, ~ *б’еласта*, ~ *б’елопуза*, ~ *б’іла*, ~ *з’імн’а*, ~ *пал’авайа*, ~ *полу’сіра*, ~ *р’абба*, ~ *с’еверна*, ~ *сіва*, ~ *сівастайа*, ~ *сиво’аста*, ~ *сиво’лека*, ~ *сіза*, ~ *с’іра*, ~ *тундровс’ка*, *ворон’сивий*, ~ *с’ірий*, *галка*, *грак’сивий*, *тава*.

Для називання галки у східнополіському діалекті вживають такі номени *ва’рона ма’ла*, *ворона*, *тава*, *гал’а*, *галка*, *грак*.

Галка – єдиний птах, відносно якого мовці послуговуються зменшено-пестливими найменуваннями (*галочка*), переважно через, те що вона є найменшим представником роду *Corvus*. В одному н. п. засвідчено опозицію *галка’сіва* : *галка’чорна*, що, як стверджує інформант, відображає видову диференціацію галок.

На позначення грака у говірках Східного Полісся засвідчено лексеми *ва’рона аб’ікна’вен’айа*, *ва’рона зда’рова*, *ворона*, ~ *чорно’аста*, *гайворон*, *гал’ук*, *грак*, ~ *чорний*, *тавер*, *крук*, *пугач*.

Семантику ‘крук’ маніфестують назви *ва’рона вели’кен’а*, *ворон*, ~ *чорний*, *ворона*, ~ *чорна*, *грак*, *крук*, *крум’кач*, *трум’кач*.

Засвідчено, що релевантною у назвах птахів роду *Corvus* є ДО ‘колір оперення’. Зважаючи на це, встановлено ряд семантичних опозицій: ‘галка’ : ‘сіра ворона’ (*во/рона* /чорна : ~ /с’іра); ‘галка’ : ‘грак’ (*ва/рона* /сива : ~ /чорна); ‘грак’ : ‘сіра ворона’ (*во/рона* /чорна : ~ /с’іра, *грак* : ~ /сивий); ‘крук’ : ‘сіра ворона’ (*во/рона* /чорна : ~ /с’іра, /ворон /чорний : ~ /с’ірий || ~ /сивий).

Завдяки своєму зовнішньому виглядові (двоколірне оперення і довгий східчастий хвіст) та характерному скрекотанню відрізняється від решти представників окресленої родини птах роду *Pica* сорока, хоча в наївній свідомості мовців вона нерозривно пов’язана з вороною²³.

Парадигму назв *Pica pica* L. складають лексеми *б’єла/бока*, *скреко/туха*, *со/рока*, *со/рока-б’іло/бока*, *со/рока-б’іло/бока /наша*.

Птахи родини *Corvidae* (крук, сіра ворона й сорока) посідають особливе місце в системі уявлень діалектоносіїв, тому вони є не лише регулярно номінованими у дослідуваних говірках, але й фігурують у повір’ях, прикметах, прислів’ях, приказках тощо (див. Додаток Г).

Представниками родини воронові також є сойка і горіхівка, хоча вони і відрізняються від інших згаданих вище птахів. Семантику ‘сойка’ реалізують такі лексеми: *ка/зора*, *к’ед/роўка*, *кул /турниц’а*, */сайка*, *сиво/ракша*, */сойа*, */сойка*, */сойко*, */соўка*, *со/рока /с’еверна*, *тре/шчотка*, зі значенням ‘горіхівка’ функціонують назви *а/р’ехавка*, *к’ед/роўка*, *но/сан’*.

ЛСМР “Назви зозулі”

На позначення зозулі, добре знаної інформантами, у східнополіському діалекті традиційно послуговуються лексемами, похідними від основ *зозул-*, *куку-*: *зо/зул’а*, *ку/кул’а*, *ку/кун’а*, *ку/кушка*, *за/зул’а-ка/вул’а*. Для називання *Cuculus canopus* L. також спорадично вживають номени *б’аз/домн’іца*, *пал’є/жака*, *пут/кидиш*.

²³ Докладніше про об’єднання сороки й ворони див. [СД 5, 127].

ЛСМР “Назви птахів родини дятлові”

Зовнішня подібність представників ряду дятлоподібні і те, що переважна більшість їх оселяється далеко від людських осель (у лісах), не завжди дозволяє діалектоносіям чітко диференціювати птахів за видами. Мовці маніфестують 5 семем: ‘великий строкатий дятел’, ‘малий дятел’, ‘зелений дятел’, ‘чорна жовна’, ‘сірий строкатий дятел’.

Загальною назвою мікроряду є лексема ¹д’ател.

Найпоширенішим гніздовим птахом родини на досліджуваній території є великий строкатий дятел. Можливість мовців часто спостерігати за ним і виявляти його специфічні ознаки зумовлює функціонування великої кількості дублетів у межах номінації *Dendrocopos major* L.: ¹д’ате(‘)л(’), ~ бал’шої, ~ ¹б’іл’шиї, ~ ве’ликий, ~ зви’чайній, ~ здо’ровий, ~ красно’вати, ~ красно-’чорний, ~ красно’ловий, ~ к’рижн’і, ~ к’рупний, ~ л’ісо’ви, ~ обикно’вен:ий, ~ ¹п’острий, ~ р’аб’ватий, ~ р’а’бий, ~ разно’ц’в’ітний, ~ рос’ц’а’ц’кований, ~ стра’катий, ~ цв’іт’ний, далба’дуї, дал’башн’ік, деревок’л’ук, ¹йател, ~ обико’вен:ий, коро’йід, музи’кант, сан’і’тар, ~ ¹л’еса, стро’кач.

Також діалектоносії ідентифікують малого дятла, номінуючи його такими лексемами: ¹д’ател, ~ пол’о’вий, ~ р’а’бен’ки ма’л’ен’ки, ~ чор’нен’ки ¹менши, ¹д’атл’ик, ¹яте’лок ма’лен’киї.

Релевантною у назвах великого строкатого дятла і малого дятла виявилась ДО ‘розмір’, що відображено у таких семантичних протиставленнях: ¹д’ател ве’ликий : ~ ма’лий, ¹д’ат’е’л’ бал’шої : ~ ¹мален’к’і, ¹д’ател’ ¹б’іл’шиї : ~ ¹меншиї.

Маркером для виокремлення діалектоносіями одних видів дятла серед інших також є колір оперення. Ця ДО відображена в найменування зеленого дятла (¹д’ател(‘) ¹жоўти, ~ зе’ленастий, ~ зе’л’ене’н’киї, ~ зе’лений, ~ ¹с’іро-зе’лений, жоў’на, ¹з’олна), чорної жовни (¹д’ател(‘), ~ красно’л’овий, ~ темно’ц’в’етни, ~ ¹чорний, ~ ¹чорни л’іє’ни, жоў’на, ~ ¹чорна) і сірого строкатого дятла (¹д’ател(’), ~ се’ред’н’ій, ~ ¹с’ірий).

До родини дятлових також належить крутиголовка – птах, який за зовнішнім виглядом більше схожий на горобцеподібних, але способом пересування по стовбурах дерев подібний до дятлів.

На позначення крутиголовки у східнополіських говірках зафіксовано назви *кру'тан*, *крутига'ловец'*, *кру'тиголоў*, *крут'іга'лоўка*, *крутого'ловец'*, *крутого'ловик*, *крутого'лоў*, *крутого'лоўка*, що вказують на найхарактернішу рису птаха, який у разі небезпеки крутить головою, найжачується і шипить, як змія.

ЛСМР “Назви птахів родини сов’ячі”

У Східному Поліссі зафіксовано більше десяти видів осілих і залітних сов. Із них мовцями відносно добре знані сіра сова і хатній сич через те, що ці дикі птахи часто оселяються в населених пунктах. Також діалектоносії ідентифікують пугача, який відрізняється від інших сов значно більшими розмірами й характерними звуками (пугикання), і вухату сову, що має на голові помітні пір’яні “вушка”.

Загальне родове поняття ЛСМР позначає назва *со'ва*.

Парадигма назв сірої сови представлена лексемами *лун'*, *сич*, *со'ва*, ~ *'сива*, ~ *'сіра*,

На позначення хатнього сича мовці використовують номени *'пугач*, *попу'гай*, *по'пугайчик*, *сич*, ~ *'хатн'їй*, *'сичик*, *со'ва*.

Семантику ‘пугач’ реалізують найменування *похо'ваў*, *пу'гай*, *'пугало*, *'пугач*, *'пугич*, *'пугуч*, *пу'гуч'ік*, *сич*, *со'ва*, ~ *насто'йашча*, *'ф'іл'ін*.

Для називання вухатої сови діалектоносії послуговуються лексемами *со'ва*, ~ *з у'шима*, ~ *із у'шками*, ~ *у'шата*, ~ *у'шаста*.

Решта представників родини сов’ячі – рідкісні залітні птахи, спорадично номіновані мовцями: біла сова (*со'ва*, ~ *'біла*, ~ *по'л'арна*), болотяна сова (*со'ва*, ~ *бо'лот'ана*, ~ *пол'ова*), сич-горобець (*'сичик ма'лен'кий*, *со'ва ма'лен'ка*), сплюшка (*со'ва*, *'соўка*, *сп'л'уха*).

Суттєвою характеристикою для розрізнення інформантами сов є розмір; на основі цієї ДО назви птахів утворюють корелятивні пари: *сова* ¹*менша* ‘сіра сова’ : ~ ¹*біл’ша* ‘пугач’; *по^анугайчик* ¹*менший* ‘хатній сича’ : ~ ¹*бул’ший* ‘пугач’; *сичонак* ‘сичик-горобець’ : *сич* ^{зд}*доровий* ‘хатній сич’.

Сови тісно пов’язані з духовною сферою поліщуків, що відображене у народних прикметах, повір’ях тощо (див. Додаток Г).

ЛСМР “Назви хижих птахів”

У фауні Східного Полісся перебуває близько двадцяти видів хижих птахів, однак не всі вони ідентифіковані й номіновані мовцями.

Родовими назвами ЛСМР, що позначають хижого птаха безвідносно до виду, є такі лексеми: ¹*йастр’е’б*, ¹*кобец*, ¹*копчик*, ¹*коршак*, ¹*коршун*. Спеціальні найменування отримують птахи, що безпосередньо чи опосередковано пов’язані із життєдіяльністю людини або вирізняються з-поміж інших специфічною ДО. Серед таких птахів – чорний шуліка, кібчик і луць.

Мовці часто плутають хижих птахів, відповідно, відбувається поплутання назв на їх позначення, а також використання гіперонімів у ролі гіпонімів і навпаки.

Чорний шуліка – хижий птах великого розміру, який полює на свійських птахів, через що добре знаний мовцями, а отже – регулярно номінований ними. Парадигму назв *Milvus migrans* утворюють такі лексеми: *голу’б’атник*, ¹*дикий*, ¹*йаструб*, ~ *ко’ричневий*, ~-*кур’атник*, ~ ¹*кур’ачий*, ¹*кобец*, ~ *здо’ровен:ий*, ~-*перепел’атник*, ~-*тетерев’ятник*, ¹*коўбец* ¹*с’іри*, ¹*копчик*, ¹*коршак*, ~ ¹*біл’ши*, ~ *здо’ровий*, ~-*тете’р’атник*, ¹*коршин*, ¹*коршун*, *кар’шун* *бал’шої*, *кар’шун-т’е’т’е’р’ів’ат’н’ік*, *кр’ук*, *кур’атник*, *дрел*, *сан’сан*, ¹*сокал*, *тетере’в’атник*, *шул’іка*, *шу’гул’ік*, ¹*шул’аг*, ¹*шул’ах* ¹*кур’ачи*, ¹*шулек*, ~ *кур’ачи*, ¹*шул’ік*, *шул’п’ік*, *шул’п’іка*.

На позначення кібчика, що відрізняється від інших хижих птахів порівняно невеликим розміром і полює на дрібних птахів, у

східнополіському діалекті функціонують найменування *вере'бец'*, *воро'беїник*, *вороб'їатник*, *голуб'їатник*, *гороб'їатник*, *'їаструб*, *~ ма'лен'киї*, *їастре(і)'бок*, *~ верев'їачиї*, *~ ма'лен'к'її*, *їастру'бец'*, *'кобец'*, *~ верев'їачиї*, *~ верев'їїниї*, *--гол'уб'їатник*, *~ма'лесен'киї*, *~ ма'лиї*, *~'меншен'киї*, *~ пти'чачиї*, *'коб(н)чик*, *~ верев'їачи*, *~ гороб'їачиї*, *-- верев'їатник*, *--гороб'їатник*, *~ ма'лен'к'її*, *--перепел'атник*, *кор'шак*, *~ вараб'їачиї*, *~ вараб'їїниї*, *--верев'їатн'їк*, *~ гороб'їачи*, *карша'чок*, *~ ма'лиї*, *'коршун*, *~ верев'їачиї*, *'орлик*, *перепел'атник*, *п'тичник*, *пт'їчат'н'їк*, *пудорлик ма'лиї*, *сака'лок*, *ско^а'б'ец'*, *'сокол*, *стер'в'атник*, *шул'їка*, *'шулек*, *шул'п'їк*, *'шул'ак-голуб'їатник*, *'шулек верев'їачи*, *шул'а'чок*, *шул'а'шок гороб'їачи*.

У низці говірок назви чорного шуліки та кібчика на основі ДО 'об'єкт полювання' й 'розмір' утворюють корелятивні пари: *'їастр'ебⁿ-тⁿ'е'тⁿ'ер'ї'в'ат'н'їк* : *--п'ер'е'п'е'л'ат'н'їк*, *'кобⁿчик* *'кур'ачиї* : *~ гороб'їачиї*, *'коршак-кур'ат'н'їк* : *--в'ер'еб'їатн'їк*, *'коршак* *'кур'ачиї* : *~ горо'биниї*, *'коўбец' кур'ачиї* : *~ верев'їачиї*; *'коршак бул'шиї* : *~ 'мен'ч'її*, *'коршак бал'шої* : *~ ма'лен'киї* || *~ма'лиї*, *'коршун ве'лики* : *~ ма'лен'ки*.

Група номенів хижих птахів також включає парадигму назв лунів (польового, очеретяного й лучного).

Для номінації птаха без видової диференціації мовці використовують номени *лун'*, *лан'*, *'їаструб*, *кор'шак*, *орел*, *шул'їка*, *'шулек*.

На позначення польового луна у досліджуваних говірках зафіксовано такі найменування: *'їастраб пал'а'виї*, *'кобец' ми'шачиї*, *'кобец' пол'о'виї*, *'коўбец'-мишо'їїд*, *'коршак ми'шачиї*, *'коршак пол'о'виї*, *ми'шатник*, *мишо'л'оў*, *м'їшка'в'їк*, *'шул'ах пол'о'ви*, *'шулек ми'шачи*, *'шул'їк гайд'о'виї*.

Семантику 'очеретяний лунь' репрезентовано лексемами *'кобец'*, *'бил'шиї*, *'кобец' здо'ровиї*, *'коўбец' оче'рет'аниї*, *лун' ба'лотна*, *лун' бо'лот'н'її*, *лун' 'б'елиї*, *лун' бо'л'от'аниї*.

Зі значенням 'лучний лунь' засвідчено номен *'кобец' н'ї'мец'киї*.

У деяких говірках мовці протиставляють назви польового і болотяного лунів за типовим місцем перебування птахів: *лун' пол'о'вий* : ~ *болот'н'ий*.

Решта хижих птахів не становить особливого інтересу для пересічних мовлян, тому інші види спорадично ідентифікують і номінують переважно мисливці.

Так, окремі парадигми (з різною кількістю лексем) утворюють назви звичайного боривітра (*кор'шак*, *коршун*, *пус'т'іл'га*); звичайного канюка (*кан'*, *ка'н'ук*, *кан'у'чок*); зимняка (*беркут*, *зим'н'ак*, *ка'н'ук*, ~ *мохно'ногий*, *коршак степ'овий*); кречета (*кр'еч'ет*, *сокол б'ілий*); орлана-білохвоста (*ор'лан*, ~-*б'ілох'вост*, ~ *б'є'лох'востий*, *орел б'ілох'востий*, *орел наст'о'йащий*, *орел степ'овий*); сапсана (*сокол* ()), ~-*сап'сан*); скопи (*йаструб*, *йастре'б-ска'ба*).

У частині говірок інформанти розрізняють яструбів і підорликів.

Найменування великого й малого яструбів диференціюють на основі ДО 'об'єкт живлення': *йастр'є'б-тетере'в'атник* : ~-*перепел'атник*; *ско'па-тетере'в'атник* : ~-*перепел'атник*.

Для підорликів мовці використовують узагальнено-родові назви *п'ідорлик*, *пудо'релок*, *ар'л'онак*, спорадично вживаючи спеціальні номени на позначення великого підорлика (*ар'л'ак*, *б'єркут*, *орел*, *п'ідорел*, *п'ідорелок*, *п'ідорлик здо'ровий*, *подор'л'онок*, *подор'ол'н'ік*, *степ'н'ак*, ~-*п'ідорел*) і малого підорлика (*голуб'йатник*, *орел*, *п'ідорлик б'іл'авий*, *п'одорлик б'ілий*).

ЛСМР “Назви голубів”

У Східному Поліссі гніздиться два види голубів (голуб-синяк, припутень) і два види горлиць (звичайна горлиця, кільчаста горлиця), яких інформанти регулярно номінують у своїй мовленнєвій практиці.

Родовою назвою мікроряду є загальноживана лексема *голуб*. Семантику 'дикий голуб, заг.н.' реалізує номен *голуб дикий*, значення 'горлиця, заг.н.' вербалізують назви *голуб*, *горлиц'а*, *горличка*, *орлиц'а*.

Парадигма найменувань голуба-синяка включає назви бур'кун, ¹голуб(н), ~ в'а¹л'ік'і, ~ галу¹ба¹ватий, ~ ¹дикий, ~ л'ас'ни, ~ л'ісо¹вий, ~-прост'а¹чок, ~ про¹стий, ~ с'єро-б'єл'асий, ~ ¹сивий, ~ сиза¹вати, ~-си¹зак, ~-си¹зар, ~ ¹сизий, ~-си¹н'ак, ~ си¹нен'кий, ~ ¹син'ій, ~ с'і¹б'ірс'ки, ~ ¹с'іри, ~ си¹зен'кий, к'линтух, ку¹гут, си¹вун, си¹зак, си¹зар, ¹сизик ¹дикий, с'і¹б'ір'ак.

Семантику 'припутень' маніфестують номени ¹вар'ах, ¹в'ах'ір', ¹ветител', ¹вит'ут'єн', в'і¹тун, в'і¹хар', ¹вут'ут'єн', ¹гол()уб, ~ бєла¹шийй, ~-в'ах'ір', ~ ¹дикий, ~ здо¹ровий, ~ кри¹жаний, ~ к'рупний, ~ ¹р'абий, ~ ¹сизий, гу¹рак, п'рипутен', тур'кун, ¹турман, т'рипутен', ¹туркотен'.

Для номінації звичайної горлиці у східнополіських говірках уживають лексеми га¹луб^нка ¹д'ікайа, ¹голуб, ~ ¹дикий, ~ ¹дики ¹мен'шен'кий, ~ зе¹лєни, ~ л'ісо¹вий, ~-¹орлиц'а, ~ ¹с'іри, голу¹бец', ¹голубц'і др'ібнен'к'і, ¹горлиц'а, ¹горличка, ¹горл'інка, ¹орлик, ¹орлиц'а, ¹орличка, п'рипутен', тур'кун, турку¹нец', ¹турличка, ¹турлишка, ¹турлушка.

Значення 'кільчаста горлиця' репрезентують найменування ¹гол()уб, ~ ¹дикий, ~ окол'ц'овани, ¹горлаўка, ¹горлиц'а, ~ к'іл'часта, ¹горличка, д'і¹дус'у, ¹орлиц'а, ¹орличка, п'рипутен', у¹гукало, укур¹гукалка, фе¹доско, че¹кушка.

Назви звичайної і кільчастої горлиць утворюють опозицію за зовнішнім виглядом (наявністю півкільця на шиї у *Streptopelia decaocto* Frivald.): ¹горличка про¹ста : ~ к'іл'це¹ва.

На основі ДО 'розмір' протиставлені й інші види голубів: ¹гол'уб ¹б'іл'ший 'голуб-синяк' : ~ ма¹лен'кий 'звичайна горлиця'; ¹голуб ¹бул'ший 'припутень': ~ ¹менший 'звичайна горлиця'.

Окрему парадигму утворюють лексеми, що реалізують семантику 'приручений підвид сизого голуба': ¹голуб ¹б'іли, ¹голуб да¹машн'ій, ¹голуб зе¹лєни, голу¹б наста¹йашчий, ¹голуб наш, ¹голуб обикно¹вен:ий, ¹голуб о¹бичний, ¹голуб про¹сти, ¹гол'уб с'в'іс'кий, ¹голуб свої, ¹голуб ¹с'іри, гол'уби руш¹н'і.

Спорадично у говірках Східного Полісся засвідчено назви сизого голуба, що є рідкісним залітним птахом: ¹голуб ¹с'ірий, ¹гол'уб степо¹вий.

ЛСМР “Назви лелек”

Зауважимо, що для лелек, чапель і журавлів характерна загальна зовнішня подібність (великий розмір, довга шия, дзьоб і ноги), тому, незважаючи на те, що лелеки й чаплі належать до ряду лелекоподібні, а журавлі – до ряду журавлеподібні, мовці часто не розрізняють цих птахів, що є причиною поплутання назв на їх позначення²⁴.

Білий лелека оселяється у безпосередній близькості з людиною (робить гнізда на будівлях і старих деревах), а чорний лелека – далеко від людських осель (у старих лісах, поблизу боліт і річок); такі особливості місця перебування птахів впливають на регулярність їх номінації.

На позначення обох видів лелек у східнополіських говірках вживають спільну назву *чорногуз*.

Для номінації білого лелеки мовці послуговуються лексемами *агроном*, *аїст*, *гус'ко*, *жабо'їд*, *жабо'їдка*, *жура'вел'*, *і'ван*, *к'л'екотен'*, *ле'лека*, *ле'леко*, *су'с'ід*, *цапл'а*, *чапл'а*, *чорногуз*, *чорго'нуз*.

Семантику ‘чорний лелека’ реалізують назви *аїст ч'орний*, *ле'лека чорна*, *мо'нах*, *цапл'а*, *чорна*, *чорногуз*, *чорний*.

Релевантною у номінації лелек є ДО ‘колір оперення’, на основі якої утворено семантичну опозицію ‘білий лелека’ : ‘чорний лелека’: *аїст* : *чорний*, *аїст б'ели* : *чорни*, *бусел* : *чорний*, *бус'ел б'елий* : *чорний*, *гаїстер* : *чорний*, *ле'лека* : *чорний*, *чорногуз* : *чорний*.

Зафіксовано також кореляцію назв лелек за суттєвими для мовців ДО птахів – ‘синантропність’ білого лелеки і ‘колір оперення’ чорного лелеки: *л'ел'ека наста'йаишчий* : *чорний*, *ле'лека зви'чайна* : *чорна*.

ЛСМР “Назви сірого журавля”

Журавлі – дуже обережні птахи, які оселяються далеко від людських осель. Найчастіше мовці спостерігають їх при перельоті (птахи

²⁴ Учені констатують зближення таких птахів у народному уявленні всіх слов'ян [СД 2, с. 228].

пересуваються зграями, утворюючи ключ). Колективність сірих журавлів пояснює переважне послуговування для їх позначення іменником у формі множини *жураўл'і*. Крім загальноживаної лексеми *жура'вел'*, для номінації *Grus grus* L. респонденти також використовують назви *ве'селка*, *весе'лун*, *жу'раў*, *жура'вел'* *'с'іриї*, ~ *жура'вел'* *'чорний*, *жу'раўл'ик*, *'цапл'а* *'с'іра*, *чорно'гуз*.

До ряду журавлеподібні також належить дрофа, яку мовці номінують спорадично (через її рідкісність у фауні Східного Полісся) і позначають найменуваннями *т'рохва*, *д'рофа*, *ду'дак*, *ін'д'ук* *'д'ік'і*.

ЛСМР “Назви птахів родини чаплеві”

На досліджуваній території оселяється 5 видів птахів родини Ardeidae, серед яких мовці найчастіше розрізняють велику білу чаплю, сіру чаплю і бугая, рідше ідентифікують бугайчика й квака.

Для найменування чапель безвідносно до їх виду у східнополіському діалекті функціонують загальні лексеми *'цапл'а*, *'чапл'а*.

Семантику ‘велика біла чапля’ реалізують назви *вал'а'ваха*, *д'рохва*, *жура'вел'*, *ле'лека*, *п'тиц'а* *'б'іла*, *си'ниц'а* *'б'іла*, *'цапл'а*, ~ *'б'іла*, *чапл'а*, ~ *'б'іла*.

На позначення сірої чаплі діалектоносії використовують номени *'аіст* *галу'бої*, *вал'а'ваха*, *ри'балка*, *'сапл'а*, *си'ниц'а*, ~ *'с'іра*, *'цапл'а*, ~ *'сиза*, ~ *си'заста*, ~ *с'івал'оза*, ~ *'с'іра*, *чапл'а*, ~ *'сива*, ~ *'с'іра*, *ча'пура*.

Парадигму назв бугая утворюють лексеми *бе'касик*, *бик*, ~ *вад'аній*, *бу'гаї*, ~ *ба'лот'н'ій*, ~ *вод'аній*, ~ *'дикий*, ~ *лоз'аній*, *буга'йец'*, *буга'йок*, *бу'гаїчик*, *'бусел*, *'буцел*, *'бухало*, *вип'*, *випр*, *вол*, ~ *'д'ік'і*, ~ *во'д'аній*, *'волик*, *гуда'воз*, *гу'док*, *гук*, ~ *ба'лот'н'і*, *даўга'носик*, *ку'ли(і)к*, ~ *ба'лотний*, ~ *бо'лот'аний*, *рик*. В одному н. п. одиницю *вип'* засвідчено зі значенням ‘квак’.

У частині говірок мовці ідентифікують бугайчика, використовуючи на його позначення такі найменування: *бу^гайчик, ло^з'анка, л'о^зун, пол'о^зун, ^чапел'ка, ~ ма^лен'ка.*

На основі ДО 'розмір' назви бугая й бугайчика утворюють корелятивну пару *бу^гай'бил'ши || ~ здо^рови : ~'менчи.*

ЛСМР “Назви птахів ряду гусеподібні”

До птахів ряду Anseriformes належать дикі гуси, лебеді й дикі качки.

Колективність диких гусей, яких мовці можуть спостерігати переважно на перельоті, відображена в їх номінації: інформанти послуговуючись переважно іменниками у формі множини, що виконують функцію гіперонімів: *гуси, ~'дик'і, ~'р'аб'їйе, ~'с'ір'і.*

Зрідка респонденти диференціюють гусей за видами, спеціальними назвами позначаючи таких птахів: велику білолобу гуску (*гуска, ~'б'ела:, ~'біло'лоба, гус' білого'ловиї, гус' біла'лобиї, ~'біло'шиїї, ка'зарка біло'лоба*); сіру гуску (*гу'мен:ик, гус', ~'с'іриї, гуска, ~'дика, ~'с'іра, мат'рос, мат'росик*); малу білолобу гуску (*коро'л'ок, піс'кул'ка*); гуменника (*гу'мен:ик*).

Для діалектоносіїв не має практичної цінності розрізнення за видами і лебедів, тому найчастіше на їх позначення вживають загальні назви – іменниками у формі множини, рідше однини: *лебед'і, леб'і(е)д', ~'б'ілії.* Проте окремі респонденти диференціюють лебедя-кликуну й лебедя-шипуну, використовуючи для їх номінації лексеми: *леб'ід'-кли'кун, кл'і'кун і леб'ід'-ши'пун, ши'пун.*

ЛСМР “Назви диких качок”

Найчисельнішу і найбільш семантично розгалужену групу назв птахів ряду гусеподібні утворюють найменування диких качок. Птахи є популярним

об'єктом полювання, тому мисливці (рідше пересічні діалектоносії) достатньо чітко розрізняють їх за видами.

Функцію загальних назв виконують іменники, які мовці використовують переважно у формі множини (¹(в)ут'і, ~ ¹д'ік'ійа, ¹(в)утки (і), ~ ¹д'ік'ійе^а, ~ бала¹т'ани, ¹дик'і, но¹рц'і, у¹т'ата, у¹т'атка, ¹утачк'і, ¹утви), рідше – однини (¹(в)утка, ~ ¹дика, ¹качка, ~ ¹дика, кри¹жак, криж¹на)²⁵.

Цим найменуванням підпорядковані гіпероніми нижчого рівня. Для номінації диких качок, що здійснюють переліт, інформанти послуговуються такими лексемами: п'іўн'ічн'і, у¹т'ата, ¹утви ¹северн'і, ¹утви ¹северс'к'ійі, ¹утки ¹дик'і, ¹утки не¹наши (пор. із назвою крижня – птаха, який гніздиться у Східному Поліссі – ¹утка ¹наша), ¹утки перел'отни, ¹утки п'іўн'ічни, ¹утки ¹северн'і; ¹(в)утка ¹дика, ~ п'ер'ел'отна:, ~ прал'ітайушчайа, ~ ¹с'евернайа, ~ с'іб'ірс'ка, к'р'аква перел'отна, к'р'ачка, перел'отна, ¹с'еверка, с'іб'ірка, с'іб'ір'ак, ¹утва, ~ перел'отна.

Серед гніздових качок діалектоносії розрізняють таких птахів, як крижень, чирок, шилохвістка, широконоска і нерозень.

Завдяки своєму великому розмірові крижень є одним із найбільш цінних об'єктів полювання, тому у досліджуваних говірках він регулярно номінований. Значення 'Anas platyrhynchos L.' реалізовано такими лексемами: ¹(в)утка ма¹т'ара:, ~ бол'ша, ~ ¹дика, ~ здо¹рова, ~ к'рижн'а, ~ ¹наша, ~ обикно¹вен:а, ~ р'ічко¹ва, ~ ¹с'іра, ¹качка, ~ к'рижн'а, ~ наста¹йашчайа, кр'аж, кр'ак, к'р'аква, к'рачка, кр'а'чок, криж, кри'жак, крижа'чок, к'рижен', к'ри'жн'а, криж'н'ак, кри'жонка, ¹селег, ¹селех, с'ір'а'чок, ¹с'іруха, ¹утва, ~ ¹дика, ~ к'рижнайа.

Меншими за розміром, відповідно, і менш популярними серед мисливців є чирки, тому інформанти рідко диференціюють їх за видами. У

²⁵ Спорадично в узусі мисливців засвідчено загальні найменування ¹уточка о¹хот'н'іча 'дика качка, яка є об'єктом полювання'; ¹утва-к'р'аква 'крупний водоплавний мисливський птах роду Anas'; ¹утка патсад'на 'приручена дика качка, яку використовують на полюванні для підманювання деяких видів водоплавної дичини'.

більшості обстежених говірок мовці послуговуються загальними назвами: *ʼутʼата*, ~ *маʼлʼі*, *ʼутʼі*, *ʼутки*, *чиʼрʼата*, *чиʼрʼатка*; *ʼуто(а)ўка*, ~ *маʼленʼка*, *ʼутка-ʼчʼірочка*, *ʼуточка*, ~ *маʼленʼка*, *чиʼрʼак*, *чиʼрʼатко*, *чирʼаʼчок*, *ʼчирва*, *чиреʼнʼа*, *чиʼрʼець*, *ʼчирик*, *чиʼричка*, *чиʼрʼіца*, *ʼчирка*, *чиʼрок*, *чиʼрʼонак*, *чиʼроначак*, *чиʼрʼонка*, *чиʼрочак*, *ʼчирочка*, *чʼіʼрʼа*, *чʼіʼрʼчʼа*. На позначення чирка-свистунка діалектоносії використовують номени: *свиʼстун*, *свиʼстуʼнецʼ*, *свиʼстунок*, *чиʼрок-пʼіскуʼнок*, ~-*свиʼстуʼнецʼ*, ~-*свиʼстунок*. Семантику ‘чирок-тріскунок’ маніфестують лексеми: *трʼіскуʼнецʼ*, *трʼіскуʼнок*, *чиʼрок-трʼіскуʼнецʼ*, *чиʼрок-трʼіскуʼнок*. Окрім цього, респонденти спорадично розрізняють інші види чирка: *чиʼрок-клакатуʼнок*, *чиʼрок мʼраморній*, *чиʼрок-траўʼйанка*.

Зауважимо, що мовці чітко диференціюють крижня і чирка як велику й малу качку, що відображено в опозиції *ʼутка ʼбулʼшайа* : ~ *ʼменшайа*.

Групу номенів на позначення шилохвістки утворюють лексеми *ʼвутка ʼсʼевернайа*, *остроʼфост*, *шилоʼфоста*, *шилохʼвʼіст*, *шилохʼвʼістка*, *шилохʼвостʼ*, *шиʼлуха*, *шиʼлушка*, *ширакаxʼвостка*.

Значення ‘широконіска’ реалізують найменування: *кʼрʼаква широкоʼзʼоба*, *лапаʼноска*, *пласʼкан*, *плескоʼноска*, *плиʼскоʼнос*, *попаʼдʼа*, *ширакаʼнос*, *широкоʼзʼоба*, *широкоʼноска*.

Спорадично у досліджуваних говірках засвідчено одиниці, що маніфестують семантику ‘нерозень’: *кʼрʼаква ʼсʼіра*, *ʼрʼабка*, *ʼселех сивоʼшийі*, *сиʼвак*, *сиʼваш*, *сʼіраха*, *сʼірʼаʼчок*, *ʼсʼіруха*, *ʼутка ʼсʼіра*.

Решта диких качок (гоголь, свищ, чернь, крохаль) є нечисленними гніздовими або рідкісними у фауні Східного Полісся, тому мовці ідентифікують їх рідко.

На позначення гололя функціонують назви *ʼгого(а)лʼ*, ~ *кʼрасній*, *оʼгарʼ*, *ʼутка ʼсʼевʼерна:*, зі значенням ‘свищ’ зафіксовано найменування *свиʼстун*, *свишч*, *сʼвʼійазʼ*. Семантику ‘чернь, заг.н.’ реалізують лексеми *ʼутка кʼрасна*, *ʼутка ʼчорна*, *красногоʼловецʼ*, *чʼернʼ*, *ʼчєрнʼа*, *чорʼнетʼ*, *чорʼнʼук*, *чорʼнуха*,

чор¹нушка. В окремих говірках діалектноносії розрізняють і номінують білооку чернь (черна¹бурачка), морську чернь (ч¹ерн¹ марс¹кайа), червонодзьобу чернь (чор¹нет¹ красно¹зоба) і чубату чернь (чор¹нет¹ чу¹бата). Спорадично зафіксовано назви, що позначають малого, середнього й великого крохалів. Найбільш знаний мовцями малий крохаль; це відображено в парадигмі його назв: кро¹хал¹, лу¹ток, на¹реу¹, ни¹рок, па¹ганка, рибо¹лоу¹, чомба. Рідше розрізняють середнього (кро¹хал¹, па¹ганка) і великого (чарна¹гузка) крохалів.

Наївні уявлення пересічних мовлян відображені в диференціації диких качок за типовим місцем перебування. Так, у говірці с. Бирине Новгород-Сіверського р-ну Ч. функціонують назви ¹вутка ба¹лот¹н¹а: : ~ л¹ас¹на: : ~ луга¹ва, що позначають диких качок.

ЛСМР “Назви лиски”

Загальний зовнішній вигляд лиски і спосіб її перебування у дикій природі дають інформантам підстави відносити птаха до диких качок, попри те, що *Fulica atra* L. належить до ряду журавлеподібні родини пастушкові.

Парадигма назв лиски включає лексеми ²ідрава¹рона, ²ідро¹куриц¹а, ²ідро¹утка, ¹кур¹іца вад¹іна:, ¹ласка, ¹лиска, ¹лисочка, ли¹суха, ли¹сушка, пу¹пи (pl.t.), ¹утка воро¹на, ¹утка-¹лиска, ¹утка¹чорна.

ЛСМР “Назви водяної курочки”

Водяна курочка веде потайний спосіб життя, очевидно, через це на птаха полюють побіжно (під час полювання на качок і лиску). Таким чином, *Gallinula chloropus* L. не є для інформантів особливо цінною, тому для її називання часто послуговуються іменниками у формі множини: ¹кур¹і, ¹курк¹і ¹дик¹і, ¹курочки вод¹а¹ни, кур¹чата. Однак зафіксовано й інші назви водяної курочки: ¹курка, ~ вод¹а¹на, ¹куриц¹а, кур¹патка вад¹а¹найа, ¹куро(а)чка, ~ бо¹лот¹ана, ~ бо¹лотна, ~ вод¹а¹на, ~ ¹дика, ~ ¹чорна, ~ чор¹нен¹ка,

ЛСМР “Назви норців”

В орнітофауні Східного Полісся відзначено 5 видів норців.

Родовими номенами ЛСМР є лексеми: *нир'ки*, *нир'ков'ї*; *'нирка*, *ни'рок*, *'норачка*, *но'рець*, ~ *обикно'вен:иї*, *'утка нирко'ва*, *'утка-но'рець*'.

У частині говірок мовці диференціюють норців за видами, на позначення великого норця використовуючи лексеми *анга'ра*, *га'гара*, *л'ї'так*, *но(а)'рець(')*, ~ *'б'їл'ши*, ~ *зда'рови*, ~ *морс'ки*, ~ *перел'отниї*, *ни'рок*, ~ *зда'рови*, *пе'ганка*, *пету'шок*, *'чомга*, ~ *велика*; для номінації малого норця послуговуючись назвами *наш*, *ни'рок*, *но(а)'рець(')*, ~ *болот'н'ї*, ~ *ма'ли*, ~ *'наш*, *'норчик болот'н'ї*.

Релевантними для великого й малого норців виявилися ДО ‘розмір’ і ‘типове місце перебування’, що відбито в лексичних опозитах: *на'рець зда'рови* : ~ *ма'ли*; *но'рець перел'отниї* : ~ *наш* || *наш*; *но'рець морс'ки* : ~ *болот'н'ї* || *'норчик болот'н'ї*. Крім цього, остання корелятивна пара засвідчує протиставлення на морфологічному рівні (*но'рець* : *'норчик*).

Зовні подібні до норців – гагари, через що мовці часто плутають цих птахів, використовуючи однакові лексеми на їх позначення. Гагари – нечисленні перелітні птахи, тому диференціація за видами зафіксована лише в одному н. п. (*н'т'їца* *'с'євернайа* ‘чорновола гагара’). Частіше для позначення птахів роду гагарові мовці використовують загальні назви *га'гара*, *нир'ець*, *ни'рок*, *но'рець*, ~ *'с'єверни*, *у'т'а* *'дике*, *'утка* *'с'єверна*.

ЛСМР “Назви куликів”

Окрім качок і норців, водоплавними птахами, на яких також полюють, є представники ряду сивкоподібні – кулики. У Східному Поліссі відзначено понад 20 видів гніздових і перелітних куликів, більшість із них має типовий для підряду куликові зовнішній вигляд (порівняно довгі ноги, довгий гострий дзьоб), птахи часто оселяються колоніями, разом з іншими куликами. Ці

фактори зумовлюють часткову видову диференціацію і поплутання лексем у межах номінації птахів Charadrii.

Як загальними діалектоносіями послуговуються родовими й видовими номенами *ба'ранчик*, *бе'кас*, *бе'касик*, *'ку'лик*, ~ *бо'лот'ани*, ~ *бо'лот'н'її*, *кули'чок*. У декількох східнополіських говірках куликів, які є особливо цінними об'єктами полювання (бекас, вальдшнеп, гаршнеп, дупель, кроншнеп), називають загальною лексемою *'дупел'*.

Одним із найбільш упізнаваних куликів – через особливі звуки, які він видає, – є бекас. На позначення птаха мовці вживають такі найменування: *ба'ран*, *бара'нец'*, ~ *'дикий*, *ба'ран(')чик*, ~ *'дики*, *бе^(u)'кас*, ~ *довго'носиї*, *бе'касик*, *з'рищик*, *каза'дої*, *'ку'злик*, *'ку'лик*, ~ *бо'лот'н'ї*, *'чибис*.

Семантику 'вальдшнеп' реалізують назви *вал'ш'неп*, *'кул(')и(і)к*, ~ *л'їсо'виї*, ~ *коро'л'їус'киї*, ~ *л'ес'ної*, *'чиб'їс л'їс'ниї*.

Гаршнепа й дупеля ідентифікують лише у декількох говірках, номінуючи їх *гари'неп* і *'дупел'* відповідно.

Цінною дичиною завдяки великим розмірам порівняно з іншими куликами є кроншнепи. Мовці ідентифікують їх у дикій природі і розрізняють за видами. Загальною назвою парадигми є лексема *'кроншнеп*. На позначення великого кроншнепа функціонують назви *бе^(u)'кас великий*, *бе^(u)'касик*, *'кроншнеп*, *'ку'ли(і)к*, ~ *пал'а'в'її*, для найменування малого кроншнепа побутують лексеми *кронш'неп малий*, *'ку'лик*, ~ *бо'лотний*. На основі ДО 'розмір' найменування великого і малого кроншнепів утворюють опозити: *бе'кас 'б'їл'шиї* : ~ *'менший*; *'ку'лик бал'їшиї* : ~ *ма'лен'ки*; *'ку'лик 'б'їл'шиї* : ~ *ма'лий*; *'ку'лик зда'ровий* : ~ *неве'ликий*; *'кул'їк 'б'їл'шиї* : ~ *'мен'чий*.

Особливе місце в наївній картині світу поліщуків (і загалом – слов'ян) належить чайці. Прихильне, навіть сакральне ставлення до птаха відображене в окремих орнітоназвах *'божа 'птиц'а*, *васи'л'ок*, *в'є'їс'нушка* (пор. з іншими лексемами на позначення *Vanellus vanellus* L.: *к'ї'б'їс*, *к'н'їга*, *'ку'гикала*, *ст'р'їга*, *'чайка*, ~ *бала'т'анайа*, ~ *бо'лотна*, ~ *обико'вен:а*, ~ *пол'о'ва*,

~ степо́ва, ~чиб'іс, ~чорна, чиб'іс), а також у мікротекстах (повір'ях, прикметах, піснях тощо) (див. Додаток Г).

У с. Петрівка Сновського р-ну Ч. найменування птаха *чайка наша* протиставлене номенам звичайного мартина *чайка ма:рс'ка* || ~ *перел'отна* і реалізує опозицію 'свій' : 'чужий' (пор. чайка оселяється й гніздиться у Східному Поліссі, звичайний мартин гніздиться лише на перельоті, зимує на Чорному морі). Засвідчено й інші назви цих реалій, що корелюють за ДО 'типове місце перебування': *чайка пол'ова* : ~ *вод'а'на*; *чайка пол'ова* : ~ *морс'ка*. Опозицію також утворюють найменування чайки і річкового крячка: *чайка стаўкова* : ~ *степо́ва*.

Спорадично мовці розрізняють таких куликів: великого веретенника (*вер'тен:ик, гриц', з'рицик, з'риц'у, гриц'ук, гриц'у'нец', кулик ба'лот'н'і, кулик ба'лот'н'і, кулик коро'л'еўс'киї*); турухтана (*петушок, п'іўник, торох'тун, турухан, ушак*); кулика-сороку (*кул'ік-йагадн'ік, кул'ік-са'рока*); малого зуйка (*кул'ік реч'ни, п'аш'чан'ік*), ходуличника (*кул'ік-доўг'і_ножки, кул'ічок-ходул'чик*); травника (*т'равн'ік*).

Також зафіксовано лексеми, що позначають неідентифіковані нами види куликів: *бак'лан* 'невеликий за розміром кулик, що має оперення світлого кольору'; *доўго'нос* 'кулик з довгим дзьобом'; *кул'ік б'ілог'рудий* 'кулик з білими грудьми'; *кул'ічок* 'невеликий за розміром кулик'; *кр'а'чок, куручка'рижа, чижик* 'різновид кулика'; *чоў'кун* 'кулик з довгим дзьобом'; *ш'пугалка* 'швидкий кулик'.

Зовні до куликів подібний деркач (хоча й належить до родини пастушкові ряду журавлеподібні), тому обґрунтованим є перенесення на нього таких назв: *кул'ік, ба'лот'ани*. Парадигму найменувань деркача також утворюють лексеми *дер'гач, дер'кач, дер'кун, драч, дро'т'аник, йі'жак, карас'т'ел', коростен'*.

У декількох говірках номенами *куручка, с'іра* зреалізовано семантику 'пастушок'.

ЛСМР “Назви птахів родини мартинів”

У фауні Східного Полісся перебуває 4 види мартинів і 5 видів крячків. Однак діалектоносії ідентифікують не всіх птахів через подібність їхньої зовнішності та особливості перебування у дикій природі: і мартини, і крячки гніздяться колоніями.

Найчастіше мовці спостерігають річкового крячка, тому парадигма назв на його позначення є найширшою: *ал'бат'рос*, *з'рачка*, *к'ір'ак*, *'к'ірачка*, *'к'ір'ік*, *кр'ак*, *к'р(')ачка*, ~ *с'ірен'ка*, *кр'а'чок*, ~ *наш*, *кр'у'чок*, *ри'балка*, *риба'лоу*, *рибо'лоу'чик*, *'чайка*, ~ *ма'лен'ка*, ~ *суха'дол'на*.

Через характерне оперення інформанти також ідентифікують інші види крячків: білощого (*к'рачка'б'іла*, *кр'а'чок'беластий*, *'чайка'б'іла*) і чорного (*к'рачка'сива*, *'чайка'с'іра*:).

Диференціація крячків за зовнішнім виглядом відображена в опозитах: *к'рачка'б'іла* : ~ *'сива*, *кр'а'чок'беластий* : ~ *чорнок'рилий* ‘білощокій крячок’ : ‘чорний крячок’; *скр'а'чок* : ~ *'с'іри*, *'чайка'б'елайа* : ~ *р'а'байа* ‘річковий крячок’ : ‘чорний крячок’; *'чайка* : ~ *'б'іла* ‘річковий крячок’ : ‘білощокій крячок’.

Найчисельнішим серед мартинів є звичайний мартин, для позначення якого вживають лексеми *ал'бат'рос*, *к'рачка'б'іла*, *к'р'ачка'марс'ка*, *кра'чок'морс'киї*, *мар'тин*, *ри'балка*, *'чайка*, ~ *'б'іла*, ~ *морс'ка*.

Спорадично зафіксовано назви інших видів птахів: сріблястого мартина (*к'рачка'здорова*) і сивого мартина (*'чайка'с'єра*).

Із найменуваннями звичайного мартина корелюють номени малого і сивого мартинів на основі розміру і зовнішнього вигляду відповідно: *'чайка'б'іл'ша* : ~ *'менша*; *'чайка'б'іла* : ~ *'сива*.

У низці говірок мовці чітко диференціюють мартинів і крячків, ідентифікують їх як великих і малих птахів, “чужих” і “своїх”, позначачучи парами номенів: *'чайка'бил'ша* : ~ *ма'лайа*, *'чайка'б'іл'ша* : ~ *'менша*, *'чайка*

мо(а)рс'ка : ~ р'ічко'ва (~ р'еч'найа), кр'а'чок'нашенс'киї : кр'ечка марс'ка
 ‘звичайний мартин’ : ‘річковий крячок’.

ЛСМР “Назви птахів ряду куроподібні”

Цінними мисливськими птахами також є представники ряду куроподібні, найпоширеніші з них – перепілка і сіра куріпка, тому ці орнітооб’єкти відносно регулярно номіновані у східнополіських говірках.

Значення ‘перепілка’ реалізовано у назвах *пере'надка*, *'перепел*, *пере'пела*, *перепе'лиц'а*, *пере'п'ілка*, *пере'п'ілоўка*, *пудпа'д'омка*, *путпу'д'ом*.

Для найменування сірої куріпки мовці вживають лексеми *кура'надка*, *кура'пашка*, *куро'патка*, ~ *'с'іра*, *'курочка'дика*, *'курачка'р'а'бен'кайа*, *кур'іпка*, ~ *'с'іра*, *'курка'дика*. У говірці с. Локня Кролевецького р-ну С. зафіксовано синонімічні назви білої куріпки (*куро'патка'б'іла*, *куро'патка'пол'арна*), одна з яких утворює корелятивну пару з номеном сірої куріпки на основі ДО ‘колір оперення’: *куро'патка'б'іла* : ~ *'с'іра*.

Інші представники окресленого ряду є рідкісними птахами, тому найменування на їх позначення побутують спорадично. Для називання глухаря мовці вживають лексему *глу'хар*, для рябчика – *'р'абчик*, для тетерева – *'косач*, *'тетер*, *те'тер'а*, *'тетереў*, *тете'рук*, *чор'ниш*, для фазан – *пету'шок*, *'п'івач*, *са'зан*, *фа'зан*.

ЛСМР “Назви птахів ряду ракшоподібні”

До птахів цього ряду належать такі птахи: одуд, голубий рибалочка, золотиста бджолоїдка й сиворакша, – які мають дуже яскраве оперення, що відображене в їхній номінації.

Найбільш відомий мовцям одуд через його близькість до людини і специфічні ДО (звуки, запах, зовнішній вигляд). З огляду на це, парадигма назв Урира ерорс L. представлена широким репертуаром лексем: *ва'н'учка*,

во'н'ар, 'д'ател, ~ жоўто'пузи, 'дупел, з'уб ва'н'учий, 'одуд, п'іту'шок, 'удод ва'н'учий, хаў'дид, 'ходуд во'н'ачи, хохо'лок, худа'тут, 'худод, худодик.

Народні знання про одуда та особливі характеристики, які вирізняють його з-поміж інших орнітооб'єктів, відображені у прикметах, повір'ях, обрядах і сталих виразах (див. Додаток Г).

У номінації голубого рибалочки також зреалізована ДО 'колір оперення' (ізум'руд, по'пу'гайч'ік, п'ташка 'син'а, п'тица зе'лена, п'тичка зе'лена), втім не менш продуктивним є називання птаха за способом добування їжі²⁶: но'рець, ри'балка, риба'лоўка, рибо'лоў, 'йамчик-~, рибо(а)'лоўчик, і'ван-~.

На позначення *Alcedo atthis* L. у частині говірок засвідчено назви ач'е'р'ет'анка, зимо'родок.

Загальноживаним найменуванням сиворакши у досліджуваному континуумі є лексема сиво'ракша та її форми: 'ракша, сива'з'ракша, сива'рака, сиво'раха, сиво'рачка, сиво'рашка, сизово'ронка, сирак'ваша, с'иво'з'рак, с'иво'з'рач', с'иво'з'граф, шиво'ракша. Засвідчено перенесення назв інших птахів на *Coracias garrulus* L.: і'валга, сої'ка, сороко'пуд, соў'ка ве'лика.

Золотиста бджолоїдка, аналогічно до інших представників ряду, номінована за яскравим кольором оперення, а також за об'єктом живлення та деяким іншими ДО. Парадигму найменувань *Merops apiaster* L. утворюють такі лексеми: б'золо'йїдка, ~ золо'тиста, зимо'родок, 'йуркало, осо'йїд, по'жарка, пчоло'йїд, пчело'йїд'ка, сороко'пуд, стри'ж, шчур сереб'ристий, шчур золо'тистий, ш'чурка зала'та, ш'чурка золо'тиста, шчур.

Отже, до складу ЛСМГ "Назви диких птахів" входять загальні й видові найменування, що демонструють різні рівні підпорядкування компонентів.

Для гіперонімів характерна семантична розгалуженість. Загальні назви диференціюють птахів за типовим місцем перебування, часом активності, а

²⁶ Часто сидить нерухомо над водою на гілці дерева або куща, виглядаючи рибу, за якою час від часу пірнає.

також вербалізують значення ‘хижі птахи’, ‘перелітні птахи’. Видові орнітоназви згруповано за тридцятьма шістьма мікрорядами.

У межах аналізованої ЛСМГ поняття “гіперонім” та “гіпонім” є відносними, адже одна й та сама лексема може виконувати функцію і загального, і видового номена.

2.2.3. ЛСП “Назви птахів за статтю”

Окрім гіперо-гіпонімічних зв’язків, системність орнітолексики забезпечують відношення опозиції компонентів ТГЛ. Однією з основних є опозиція орнітономенів за статтю. До складу окресленої ЛСП входять загальні й видові найменування, що диференціюють птахів за статтю.

На позначення самця і самки птаха безвідносно до біологічного виду мовці послуговуються загальноновживаними лексемами *са¹мец’*, *самка*. Ці номенни також виконують роль гіпонімів, протиставляючи за статтю особин окремих біологічних видів: білого лелеки, звичайного шпака, крижня, сільської ластівки, сірого журавля, сірої куріпки, снігура, тетерева, фазана, хатнього горобця, чаплі (заг.н.). Найменування *самчик* і *самка* реалізують опозиції: ‘самець східного соловейка : ‘самка ~’, ‘самець звичайного щиглика’ : ‘самка ~’.

Регулярність реалізації опозиції ‘самець’ : ‘самка’ у межах номінації конкретних біологічних видів залежить від того, яке місце посідає орнітооб’єкт у системі цінностей людини, зокрема в її пізнавальній і практичній діяльності.

2.2.3.1. Назви свійських птахів за статтю

Такі птахи, як кури, гуси, качки, рідше індички, здавна були традиційними об’єктами птахівництва. У господарському житті людини особини чоловічого й жіночого роду свійських тварин і птахів завжди виконували різні функції, тому диференціація їх за статтю була важливою

для інформантів [169, с. 82]. Таким чином, статеве розрізнення свійських птахів і, відповідно, утворення назв на їх позначення є регулярними явищами в народній свідомості.

У східнополіському діалекті, як і в більшості інших українських говірок, для номінації півня найчастіше вживають лексеми, похідні від давніх слів *пѣвень*, *петухъ* [145, с. 190–191], на позначення курки послуговуються континуантами праслов'янської лексеми *kura* (*kurica*) [Там само, 188].

Корелятивні пари, що реалізують опозицію 'півень' : 'курка' згруповано за чотирма типами протиставлень: *пe'тух* : '*куриц'а*'; *пe'тух* : '*курка*'; '*п'івен*' : '*куриц'а*'; '*п'івен*' : '*курка*'. У частині говірок зафіксовано дублетні найменування півня і курки: *гала'гон* || *п'e^a'тух* : '*курка*' || '*кур'іца*'; '*когут*' || *пe'тух* : '*курка*' || '*кур'іца*'; *ку'гут* || *пe'тух* || '*п'івен*' : '*курка*'; *пe'тух* || '*п'івен*' : '*куриц'а*'; *пe'тух* : '*курка*' || '*куриц'а*'; '*п'івен*' : '*курка*' || '*куриц'а*'.

Опозицію семем 'селезень' : 'качка' зреалізовано у таких типах протиставлень: '*селех*' : '*утка*'; *селе'зен*' : '*утка*'; *у'так* : '*утка*'; '*селех*' : '*утва*'. У деяких н. пп. засвідчено паралельне вживання декількох назв на позначення селезня і качки: '*селех*' : '*утка*' || '*утва*'; '*селех*' : '*утка*' || '*качка*'; '*селезен*' || *у'так* : '*качка*' || '*утка*'; *селе'зен*' : '*утка*' || '*качка*'; '*сел'аг*' || *у'так* : '*утка*'; '*селег*' || '*с'ел'ез'ен*' || *в'утак* : '*утка*'; '*сел'ех*' || '*сел'езен*' : '*утка*'; '*селе"х*' || *у'так* : '*утка*'; '*селех*' || *у'так* : '*утка*' || '*утва*'; '*селех*' || *у'так* : '*утка*' || '*качка*'; '*селех*' : '*утка*' || '*утва*'. Зі значенням 'самець качки' зафіксовано лексеми *ка'чак*, '*качур*', *зеле'зен*', що у частині н. пп. функціонують паралельно з іншими назвами: *ка'чак* || '*качур*' : '*качка*' || '*утка*'; '*качур*' : '*качка*'; '*качур*' || '*селех*' || *у'так* : '*утка*'; '*качур*' || *у'так* : '*утка*'; *зеле'зен*' || *в'утак* : '*в'утка*'.

Опозиція значень 'самець свійської гуски' : 'самка ~' представлена словотвірними корелятами. У більшості говірок на позначення самця мовці

вживають лексему *гусак*, для номінації самки послуговуються назвою *гуска*. У трьох н. пп. засвідчено таку словотвірну опозицію: *гус' : гусин'а*²⁷.

В усіх східнополіських говірках для найменування самки і самця індика побутують фонетико-словотвірні варіанти давньої лексики *індик* (< новалатин. *indicus*) [ЕСУМ 2, с. 302], паралельно з якими спорадично зафіксовано функціонування звуконаслідувальних найменувань *кул'ушок* 'індик', *кут'а* 'індичка'. Словотвірні протиставлення, що реалізують опозицію 'індик' : 'індичка', згруповано за такими типами: *ін'дик : ін'дичка*; *ін'д'ук : ін'д'учка*; *ін'д'ук : ін'д'ушка*; *ін'дик : ін'д'учка*; *ін'дик : ін'д'ушка*; *ін'д'ук : ін'дичка*; *ін'д'ук : ін'д'ейка*. У частині говірок засвідчено кореляти, що включають дублетні номени індика (*ін'дик || ін'д'ук : ін'дичка*; *ін'дик || ін'д'ук : ін'д'ушка*; *ін'дик || ін'д'ук : ін'д'учка*; *ін'д'ук || кул'ушок : ін'д'учка*) та індички (*ін'дик : ін'дичка || ін'д'ушка*; *ін'д'ук : ін'д'учка || ін'д'ушка*; *ін'д'ук : ін'д'ушка || ін'д'ейка*; *ін'д'ук : ін'д'учка || ін'д'ушка || кут'а*).

2.2.3.2. Назви диких птахів за статтю

Особливе місце в наївній картині світу українців, зокрема поліщуків, посідають білий лелека, східний соловейко, голуб, лебідь, сірий журавель (докладніше див. [Гура 1997, 612–667, 677–680]). Мовці бережливо й шанобливо ставляться до цих орнітооб'єктів, із цікавістю спостерігають за їхнім життям, вербалізуючи накопичені знання у мікротекстах (див. Додаток Г) і в орнітономінації, що включає лексеми на позначення птахів за статтю.

Інформанти також розрізняють за статтю синантропних птахів, тобто таких, які гніздяться або перебувають поряд із людськими оселями (хатній горобець, звичайний шпак, велика синиця, снігур, сільська ластівка тощо).

²⁷ Пор. диких гусей мовці не диференціюють за статтю, бо це не має для них господарської цінності, проте зафіксована в одній говірці корелятивна пара складається із загальноновживаних лексем, які використовують на позначення свійських гусей: *гусак : гуска*.

Реалізація опозиції ‘самець’ : ‘самка’ здійснена також у межах номінації птахів, які пов’язані із практичною сферою людини, зокрема мовці диференціюють і номінують за статтю мисливських птахів: диких качок, представників ряду куроподібні та деяких інших.

Рідше діалектоносії послуговуються спеціальними лексемами для розрізнення особин чоловічого й жіночого роду птахів, що не відрізняються від інших орнітооб’єктів специфічними ДО або не мають для людини практичного інтересу.

Семемі-опозити ‘самець білого лелеки’ : ‘самка білого лелеки’ маніфестовано такими групами корелятивів: *бусел* : *буслиха*; *бусел* : *буслиця*; *бус’ел* : *йа’на*; *бусел* : *л’ел’ека*; *гаїстер* : *гаїстриха*; *гаїстер* : *гаїстриц’а*; *журавел* : *самка*; *л’ел’ека* : *л’ел’ечиха*; *муж* : *же’на*; *чарнагуз* : *чарнагузка*; *чорногуз* : *чапл’а*; *в’ін* : *во’на*. У трьох говірках засвідчено паралельні назви на позначення самця і самки *Ciconia ciconia* L.: *гаїстер* || *чорногуз* : *самка* || *во’на*; *бус’ел* : *бусл’іха* || *самка*; *гаїстер* : *гаїстрица* || *чапл’а*. У частині н. пп. для номінації і самця, і самки білого лелеки діалектоносії послуговуються спільними назвами: *гаїст*, *бусел*, *гаїстер*, *л’елека*. Також зафіксовано найменування *пара*, *по парам*.

Опозиція значень ‘самець східного соловейка’ : ‘самка східного соловейка’ у більшості говірок репрезентована словотвірними протиставленнями: *салав’ей* : *салав’ейка*; *салав’ейч’ік* : *салав’йіха*; *солов’ей* : *солов’йіха*; *сол’о’вей* : *солов’йушка*; *солов’ейко* : *солов’йіха*; *солов’ейко* : *солов’лиха*; *вин* : *ва’на*. Також засвідчено низку лексичних опозитів: *салав’ей* : *падруга*; *солов’ей* : *самка*; *солов’ей* : *самочка*. Зафіксовано кореляти, що включають дублетні назви самки *Luscinia luscinia* L.: *салав’ей* : *салав’йіха* || *салав’йушка*; *солов’ей* : *солов’йіха* || *самка*. Аналогічно до номінації інших диких птахів, на позначення і самця, і самки східного соловейка мовці вживать спільну лексику *сол’о’вей*.

Опозиція значень ‘самець голуба-синяка’ : ‘самка голуба-синяка’ представлена такими протиставленнями: *вун* : *ва¹на*; *галуб¹б¹ец* : *га¹лубка*; *голуб* : *го¹лубка*; *голуб* : *го¹рлиця*. У частині говірок зафіксовано дублетні назви самки голуба-синяка: *го¹л¹уб* : *го¹л¹убка* || *го¹л¹убочка*; *голуб* : *го¹лубка* || *го¹лубушка*; *голуб* : *га¹лубка* || *го¹рлиця*. В одному н. п. найменування *голуб* засвідчено зі значеннями ‘самець голуба-синяка’, ‘самка голуба-синяка’.

Для диференціації за статтю інших представників роду *Columba*, зокрема самця і самки припутня, мовці послуговуються загальноновживаними номенами *голуб*, *га¹лубка*. Самку і самця звичайної горлиці діалектоносії називають спільною лексемою *го¹рлиця¹*.

Найменування за статевою ознакою особин лебедя інформанти здійснюють переважно за допомогою словотвірних опозитів, деякі з них включають дублетні назви самки: *леб¹ід* : *ле¹б¹ідка*; *лебед* : *лебе¹диха*; *л¹ебед* : *л¹е¹б¹одушка*; *лебед* : *лебе¹диха* || *ле¹б¹ідка*. Спорадично засвідчено лексичні протиставлення: *л¹еб¹ед* : *ж¹інка*; *л¹еб¹ід* : *во¹на*; *леб¹ід* : *самка*. На позначення самця і самки лебедя інформанти вживають спільні номени: *осип*, *пара*.

Самця сірого журавля у східнополіських говірках позначають загальноновживаною лексемою *жура¹вел*. Корелятивні пари, що реалізують опозицію ‘самець сірого журавля’ : ‘самка сірого журавля’, зруповано залежно від словотвірного типу деривата жіночого роду: *жура¹вел* : *жу¹раўка*; *жура¹вел* : *жу¹раўлиха*; *жура¹вел* : *жу¹раўл¹іха* || *жу¹раўка*. В одному н.п. засвідчено протиставлення *в¹ін* : *во¹на*.

Семеми ‘самець хатнього горобця’ : ‘самка хатнього горобця’ репрезентовано чотирма типами опозицій, що включають словотвірні варіанти: *в¹ін* : *во¹на*; *вере¹беї* : *вере¹б¹йіха*, *вере¹беї* : *вере¹б¹йушка*; *горо¹бец* : *горо¹б¹чиха*, *горо¹беї* : *горо¹б¹чиха*, *горо¹беї* : *го¹робушка*, *горо¹бец* : *горо¹биц¹а*; *жид* : *жи¹диха*, *жид* : *жи¹доўка*. У трьох говірках зафіксовано дублетні назви самця і самки *Passer domesticus* L.: *горо¹бец* || *горо¹беї* || *воро¹беї* : *самка*;

горо^ббец^ь : *гороб^ллиха* || *гороб^лличка*; *го^рропчик* : *гороб^ллиха* || *гороб^лличка*. Для номінації хатнього горобця також характерне використання спільної лексеми на позначення самки й самця: *вере^ббеї*, *горо^ббеї*, *вереб^лї*.

Протиставлення семем ‘самець снігура’ : ‘самка снігура’ представлено такими корелятами: *в^ін* : *ва^на*; *сн^ігур* : *сн^ігурка*; *сн^іг^ір* : *сн^іг^ірка*; *сн^ігур* : *сн^ігурачка*; *сн^іг^ір* : *сн^ігурочка*; *сн^іг^ір* : *снигу^рриха*; *сн^іг^ір* : *самка*. В одній говірці окреслені вище значення репрезентує спільна назва *сн^іг^ір*.

Семеми-опозити ‘самець звичайного шпака’ : ‘самка звичайного шпака’ представлені такими парами номенів: *вин* : *во^на*; *шпак* : *самка*; *шпак* : *шпа^ччиха*. Засвідчено спільні назви *шпак*, *сквар^цї*, що функціонують на позначення самця і самки звичайного шпака.

Для розрізнення за статтю особин крижня діалектоносії використовують такі корелятивні пари: *селех* : *утка*; *кри^лжак* : *утка*; *сел^іезен^ь* : *качка*; *в^утак* : *в^утка*; *к^рижен^ь* : *к^рачка*; *к^рижен^ь* : *утва*; *кри^лж^нак* : *в^утачка*; *криж^нак* : *утва*; *к^ріжен^ь* : *ва^на*; *к^ріжен^ь* : *в^утка*; *к^рі^лжак* : *к^ріж^найа*; *с^іел^із^іен^ь* : *самка*; *селезен^ь* : *утка*; *с^іел^іех* : *а^на*; *селех* : *к^раква*; *селех* : *утва*; *селе^шок* : *самка*. У частині говірок зафіксовано синонімічні назви самця і самки *Anas platyrhynchos* L.: *кри^лжак* || *са^лмец^ь* : *утка*; *кри^лжак* || *с^іел^із^іен^ь* : *утка*; *сел^іезен^ь* || *к^ри^лжен^ь* : *утка*; *селезен^ь* || *х^лопец^ь* : *утка*; *кри^лжак* : *утка* || *во^на*; *са^лмец^ь* : *самка* || *утва*. У с. Дорогинка Ічнянського р-ну Ч. самця й самку крижня позначають спільною лексемою *к^рижен^ь*.

Спорадично у східнополіському діалекті маніфестовано опозиції значень ‘самець чирка, заг.н.’ : ‘самка чирка, заг. н.’ (*чи^рак* : *чирка*) і ‘самець шилохвістки’ : ‘самка шилохвістки’ (*селезен^ь* : *утка*).

Семеми ‘самець тетерева’ і ‘самка тетерева’ реалізовано такими корелятами: *в^ін* : *во^на*; *т^іет^іер^іе^у* : *т^іет^іорка*; *т^іет^іер^і* : *т^іет^іер^ііха*; *т^іет^іерук* : *самка*; *п^іетух* : *курка*. У частині говірок засвідчено дублетні

найменування самця і самки *Lugurus tetrrix* L.: *ка'сач* || *са'м'ець* : *т''е''т''орка*; *'косач* : *'самка* || *'самочка*; *'косач* || *тетере'є* : *те'т'орка*; *'т''ет''ер'* || *'т''ет''ер'є'є* : *т''е''т''ерка* || *а'на*; *'т'ет'ер'є'є* || *са'м'ець* : *т'ет'ер'ушка*; *т''ет''ер'рук* : *'курка* || *'самка* || *'самачка*; *тете'р'ук* || *'тетер'є'є* : *те'т'орка*; *тете'р'ук* : *тете'р'учка* || *'самка*. На позначення особин тетерева чоловічого й жіночого роду інформанти послуговуються спільною лексемою *тете'р'а*.

Опозиція семем 'самець перепілки' : 'самка перепілки' об'єднує такі найменування: *йун* : *йа'на*; *'перепел'* : *пере'п'ілка*; *'перепел'* : *перепе'л'іца*; *са'м'ець* : *'курочка*. В окремих говірках виявлено паралельні назви самки *Coturnix coturnix* L.: *'перепел* : *пере'п'ілка* || *пере'п'ілочка*; *'перепел* : *перепе'лиц'а* || *пере'пел'ичка*.

Протиставлення значень 'самець сірої куріпки' : 'самка сірої куріпки' реалізовано корелятивними парами, деякі з яких включають дублетні номени самця *Perdix perdix* L.: *кура'пат* : *'курачка*; *кура'пач* || *пе'тух* : *кура'патка*; *'курач* || *куро'пат* : *куро'патка*; *пету'шок* : *кура'патка*; *пету'шок* : *'курочка*; *са'м'ець* : *кура'патка*.

Самця і самку глухаря номіновано за допомогою таких опозитів: *глу'хар'* : *глу'харка*; *ін'дик* : *ін'дичка*; *пе'тух* : *во'на*; *са'мець'* : *ва'на*. У говірці с. Грузьке Кролевецького р-ну С. засвідчено дублетні назви самки глухаря: *глу'хар* : *глу'харка* || *копа'луха*.

Для реалізації семем 'самець фазана' : 'самка фазана' діалектоносії вживають такі пари лексем: *пе'тух* : *'курка*; *пе'тух* : *'курочка*; *хва'зан* : *хва'занка*.

У слов'янській народній традиції інформанти поділяють птахів на чоловічих (пугач) і жіночих персонажів (сільська ластівка, зозуля, сіра ворона, сорока) [76, с. 528], що зумовлює відсутність диференціації назв за статтю й використання видової назви як єдиного репрезентанта особин чоловічого й жіночого роду.

Сільська ластівка посідає особливе місце в духовній культурі поліщуків. Близькість перебування *Hirundo rustica* L. поряд з людськими оселями дає інформантам змогу спостерігати за процесами гніздування й розмноження птахів. Обізнаність мовців із поведінкою сільської ластівки та прихильне ставлення до неї відображене у народних прикметах, повір'ях тощо (див. Додаток Г). Оскільки цей птах традиційно є уособленням жіночого начала [76, сс. 623, 631], у більшості говірок використовують тільки номени на позначення самки птаха: *ластачка*, *лас'т'їўка*. Оpozити до назв самки засвідчено спорадично: *ластачка* : *са'мец'*; *лас'т'їўка* || *ластоўка* : *в'ін*; *лас'т'їўка* || *ластоўка* : *лас'т'ів'їун* || *лас'тун*; *ластоўка* : *шчур*. У частині н. п.п. зафіксовано корелятивну пару *вин* : *во'на*. У говірці с. Велика Дорога Ніжинського р-ну Ч. для позначення самця сільської ластівки інформанти вживають найменування *п'росто ласточка*.

Зозулі також властива “жіноча природа”, наївні уявлення мовців про птаха (див. Додаток Г), зреалізовані у відсутності спеціальних найменувань для самця *Cuculus canorus* L. На позначення самки у східнополіських говірках функціонують назви *зо'зул'а*, *ку'кушка*, *самка*. Оpozити до номенів зозулі-самки зафіксовані лише у трьох н. п.п.: *ку'кушка* : *в'ін*; *ку'кушка* : *ку'куї*; *ку'кушка* : *ку'кун*.

Про спроби мовців заповнити лексичні лакуни свідчить ситуативне (тобто безпосередньо під час опитування) утворення назв на позначення самця зозулі. Наприклад, записано дві лексеми зі значенням ‘зозуля-самець’: *ку'кушак*, *ку'кук*, однак цю інформацію ми не можемо вважати об'єктивною, оскільки акт комунікації супроводжувався сміхом – невербальним знаком недостовірності сказаного. Зафіксовані найменування не належать до постійного узусу мовців, проте є свідченням словотвірного потенціалу досліджуваного діалекту.

Жіноча символіка характерна також для сірої ворони і сороки, що виявляється у переважному функціонуванні номенів самок птахів: *во'рона* і

со́рока відповідно. Спорадично зафіксовано корелятивні пари, які реалізують семими-опозити ‘самець сірої ворони’ : ‘самка сірої ворони’ (*воран* : *ва́рона*, *вун* : *ва́рона*, *йон* : *йа́на*) і ‘самець сороки’ : ‘самка сороки’ (*сороко́пуд* : *со́рока*). В одній говірці на позначення самця сороки засвідчено лексему *со́рак*, що функціонує лише у складі загадки (див. Додаток Г).

Щодо номінація сірої сови, у більшості н. пп. зафіксовано лише назву самки птаха *со́ва*. У говірці с. Береза Глухівського р-ну С. засвідчено кореляти, що репрезентують семантичну опозицію ‘самка сірої сови’ : ‘самець сірої сови’: *са́ва* : *пугач*; *са́ва* : *сич*. Пор. реалізацію ознаки ‘стать’ в номінації пугача: *пугач* : *со́ва*.

Спорадично у східнополіських говірках зафіксовано протиставлення за статтю у межах номінації таких біологічних видів птахів: білої плиски (*тр’асо́гуз* : *тр’асо́гузка*; *са́мець*’ || *вин* : *п’л’иска*); вальдшнепа (*са́м’ець* || *п’е́тух* : *самка*; *хвал’ш’неп* : *хвал’ш’ниха*); водяної курочки (*пету́шок* : *курочка*); одуда (*одуд* || *уду́д* || *са́мець*’ : *удод’іха*; *удод* : *удодиха* || *удодка*); польового жайворонка: *жаворонок* : *во́на*, *са́м’ець* || *са́м’ець*’ *жайваранки* : *жайваранка*); щиглика (*ун* : *а́на*, *ш’чиглик* : *ш’чиглиць’а*); великої синиці (*си́ниця*’а : *си́ниця*’а); галки (*галич* : *галка*); зяблика (*вон* : *а́на*); орлана-білохвоста (*ор’ел* : *ор’лиця*’а); хатнього сича (*сич* : *си́чиха*), чаплі, заг. н. (*са́мець*’ : *цапл’а*).

Отже, утворення і функціонування назв птахів за статтю залежить від ролі птаха у побуті, практичній діяльності й духовному житті діалектоносіїв.

Виявлено, що диференціація за статтю зреалізована в номінації всіх свійських птахів, а також у частині назв диких орнітооб’єктів, які становлять для інформантів певний інтерес. ДО ‘стать’ у найменуваннях птахів, що є менш важливими для мовців, маніфестована спорадично.

2.2.4. ЛСП “Назви птахів за віком”

ЛСП назв птахів за віком включає найменування дорослих особин птахів щодо своїх малят і лексеми на позначення малят птахів.

ЛСМГ “Назви малят птахів” має розгалужену структуру, адже до її складу, окрім загальних найменувань, входять гіпоніми, що реалізують значення ‘стать’, ‘період розвитку’, ‘час народження’, ‘розмір’.

2.2.4.1. ЛСМГ “Назви дорослих особин птахів щодо своїх малят”

Зі значенням ‘дорослі особини птахів щодо своїх малят’²⁸, заг. н.’. у східнополіському діалекті функціонують лексеми *‘взрослийе, ра’д’ім’ел’і*.

У назвах біологічних видів птахів сема ‘дорослість’ зазвичай виражена імпліцитно (пор. *‘курка ‘свійський птах, якого розводять на м’ясо і для отримання яєць; самка півня’* [СУМ 4, с. 410] і ‘доросла особина курки жін. р.’): *а у нас н’е^амає ‘курк’і // йа ка’жу ‘це_ўже хтос’ із’д’елаў // н’е^ама_й_н’е^ама // ‘в’ішла / ‘курка к’вокче і пр’ішла с’уда // йа да’ваі д’ів’іц:а / а о’то х’войка бу’ла та’кайа л’е^ажсала у’вулиц’і і а’на пат х’войкау пр’імас’т’ілас’ і ‘в’ів’е^ала м’е’н’е а’д’інац:ат’ к’расних н’е^ату’хоў / і пр’ів’е^ала //* (с. Єліне Сновського р-ну Ч.).

Проте спорадично зафіксовано й спеціальні номени, що позначають дорослих птахів щодо своїх малят у межах окремих видів. Засвідчено спільні для самця і самки назви (*‘бат’/ки ‘дорослі особини дятла’; ‘гус’і зда’ров’іе ‘дорослі особини свійської гуски’; ‘кур’і ста’р’і ‘дорослі особини курки’*) і корелятивні пари, що представляють опозицію ‘доросла особина птаха чол. р.’ : ‘доросла особина птаха жін. р.’ (*‘бат’ко : ‘мати ‘доросла особина деркача чол. р.’ : ‘доросла особина деркача жін. р.’; ‘бат(“)’ко(а) : ‘матка ‘доросла особина індика чол. р.’ : ‘доросла особина індика жін. р.’, ‘доросла особина хатнього горобця чол. р.’ : ‘доросла особина хатнього горобця жін.*

²⁸ Далі – ‘дорослі особини птахів’.

р.', 'доросла особина білого лелеки чол. р.' : 'доросла особина білого лелеки жін. р.').

Також записано лексеми, що позначають особину лише одного роду (чоловічого або жіночого): *б'ат'ко* 'доросла особина курки чол. р.'; *папа* 'доросла особина сільської ластівки чол. р.'; *д'ател стар'рій* 'доросла особина дятла чол. р.'; *дер'качик бил'шиї* || *дер'качик стар'рії* 'доросла особина деркача чол. р.'; *ін'дик стар'рій* 'доросла особина індика чол. р.'; *мама* 'доросла особина сільської ластівки жін. р.', 'доросла особина сірої чаплі жін. р.'; *мати* 'доросла особина сільської ластівки жін. р.', 'доросла особина великої очеретянки жін. р.'; *матка* 'доросла особина індика жін. р.'; *варона стар'райа* 'доросла особина сірої ворони жін. р.'; *гуска стар'райа* 'доросла особина свійської гуски'; *куричка с'тарайа* 'доросла особина курки'; *старка* 'доросла дика качка у виводку'; *цапл'а стар'ра* || *цапл'а ўз'росла* 'доросла особина чаплі жін. р.'.

Отже, назви біологічних видів птахів ілюструють явище семантичного синкретизму, реалізуючи значення 'біологічний вид птаха' і 'доросла особина птаха'. Проте зафіксовано і спеціальні номени для самця й самки птаха щодо своїх малят, які представлені атрибутивними назвами (*дер'качик бил'шиї*, *цапл'а ўз'росла*) та вторинними номенами, що первинно використовували як терміни спорідненості (*б'ат'ко*, *мати*).

2.2.4.2. ЛСМГ "Назви малят птахів"

Для номінації маляти птаха безвідносно до біологічного виду інформанти вживають загальні лексеми, які утворюють окремий ЛСМР: *гала'пецок*, *ди'т'а*, *жоўто'пуз*, *жоўто'ротик*, *ма'л'а*, *ма'ле*, *ма'лен'ке*, *ма'лій*, *ма'лиш*, *птаче'н'а*, *пташе'н'а*, *п'ташка ма'ла*, *пте'нец*, *птиче'н'а*, *циве'н'а*, *циве'н'атко*, *ц'іне'н'а*.

Часто функцію загальних і видових найменувань виконують іменники у формі множини, адже діалектоносії сприймають малят птахів як низку

однорідних об'єктів²⁹: *ма'л'і*, *птен'ци* 'малята птаха, заг. н.', *бусл'ан'ата* 'малята білого лелеки', *ку'кушечки ма'лен'ки* 'малята зозулі', *'курачки ма'лен'к'і* 'малята курки', *'д'іти* 'малята сільської ластівки' тощо.

Щодо реалізації значення 'маля птаха' у межах окремих біологічних видів, найбільший репертуар мотиваційних основ, словотворчих засобів і формальних варіантів представлений у номінації малят свійських птахів. Регулярність найменування пташенят зумовлена прагматичним принципом.

Для називання маляти курки респонденти вживають такі лексеми: *кур'а*, *куре'н'а*, *куре'н'атко*, *кур'онак*, *кур'ча*, ~ *ма'ле*, *кур'чатко*, *курче'н'а*, *кур'чонак*, *'курка ма'лен'ка*, *ма'л'а*, *ма'ле*, *пиле'н'атко*, *пт'іч'ен'а*, *пуле'н'а*, *'пул'ка*, *цип'ен'а*, *цип'л'а*, ~ *ма'л'е*, *цип'л'атко*, *ципл'ен'а*, *цип'л'онок*, *цип'л'оночок*, *'ц'іпка*, *ц'ін'ц'а*.

Маля свійської качки позначають назвами *ка'ча*, *каче'н'а* *каче'н'атко*, *ма'л'а*, *ут'а*, *ут'атко*, *уте'н'а*, *уте'н'атко*, *уте'н'онок*, *ут'онак*.

Значення 'маля індички' зреалізовано в номенах *інди'ча*, *індиче'н'а*, *індиче'н'атко*, *інди'чок*, *інди'чонок*, *ін'д'у'ча*, *ін'д'уча'н'а*, *ін'д'уче'н'атко*, *ін'д'учонак*, *ін'д'у'ша*, *ма'л'а*, *ма'ле*, *цип'л'а*, *цип'л'атко*.

На позначення маляти гуски мовці використовують такі найменування: *гус'а*, *гус'ан'онак*, *гус'атко*, *гусе'н'а*, *гусе'н'атко*, *гус'онач'ік*, *ма'л'а*, *кур'ча ма'л'ен'ке*, *уте'н'а*.

Окрім свійських птахів, до сфери зацікавлень діалектоносіїв входять птахи та їх малята, які перебувають у безпосередній близькості до людських осель, є предметом естетичного або практичного інтересу тощо. Уявлення інформантів відображено в номінації малят птахів, найчастіше зреалізовано такі значення:

²⁹ Зазначимо, що вживання іменників у формі множини на позначення будь-якого птаха (незалежно від його родо-видових, статево-вікових та інших характеристик) є типовим явищем для народної номінації, адже діалектоносії сприймають орнітооб'єкти збірно.

‘маля білого лелеки’: аісте^н’атко, бусл^а, бусл^ан^а, буслен^а’атко, гайстр^а молод^е, гайстре^н’а, д’а^т’ониш, дитин^{ча}, д’і^т’онак, леле^{ча}, лелече^н’а, мал^а, мал^е, мален^{’ке}, мал^{’ий}, пташе^н’а, пте^{нец}, чарнагузе^н’а, чернагуз^{’ін}’атко, чернагуз^{’а}, чорно^{гуз} мален^{’киї}, чорногузе^н’а;

‘маля сільської ластівки’: дит^а, ластавче^н’атко, ластачка мал^{’ен}’кайа, л’асте^н’а, лас^{’т}’ів’йа, ластове^н’а, ластове^н’атко, ласту^{ша}, мал^{’атко}, мален^{’ке}, мален^{’к}’її, малиї, малиш, пташе^н’а, пт’е^н’еу, п’т’ен^{’ч}’ік, пт’і^{шонач}’ік, ц’іве^н’а;

‘маля східного соловейка’: д’е^т’о, дитин^{ча}, д’і^т’а мал^е, мал^а, мал^е, мален^{’ке}, пташе^н’а, пташе^н’атко, п’тичечка, пт’і^н’еу, сала^вейка, сала^в’йатко, сала^у’ча, соло^вейечка, соло^вейко, солове^н’а, сол’ове^н’атко, солов’^{йа};

‘маля зозулі’: дитин^{ча} зозул^{’і}, зазуле^н’а, зазул^{’ка}, зозул^{’а}, куку^{ша}, кукуше^н’а, кукуше^н’атко, ку^{кушечка}, ~ мален^{’ка}, кукуш^{’ін}’онак, ку^{кушка} мал^{айа}, куку^{шонач}, пташе^н’а, пте^{нец}, птиче^н’а, цип^л’а, ц’іп^л’атко;

‘маля перепілки’: малиї, перепел^{’а}, перепел^{’атко}, перепеле^н’а, п’ер’еп’ел’е^н’атко, перепел^{’онак}, перепел^{’ча}, перепел^{’че}н^{’атко}, переп’іл’ачка мал^{’ен}’ка, переп’іл’че^н’а, циве^н’а, циве^н’атко;

‘маля одуда’: гала^пецок, мал^а, мал^е, мален^{’ке}, одуде^н’а, пташе^н’а, уда^д’онак, удоде^н’атко, худуде^н’а мал^{’ен}’ке, худуде^н’а, цип^л’а;

‘маля сірої куріпки’: кура^патач^{’ка}, курап^{’йатко}, ~ мален^{’кейе}, курап^л’атка, куро^п’йа, кур^{’ча}, кур^{’чатко}, мал^{’ий}, цип^л’а;

‘маля крука’: крук мален^{’к}’і, круче^н’а, мал^а, мал^е, малиї, мал^{’ук}, пташе^н’а, пте^{нец}, ц’іве^н’а;

‘маля лебедя, заг.н.’: лебе^д’а, л(’е)бе^д’атко, ~ мал^{’ен}’ке, лебеде^н’а, лебеде^н’атко, мал^{’а}, мал^{’ий}, мал^{’ук};

‘маля чайки’: мал^{’атко}, мал^е, мален^{’ке}, малиї, пт’а^н’еу, птиче^н’атко, чайе^н’а, чайе^н’атко;

‘маля хатнього горобця’: *вараб'їа, в'єр'аб'їєн'а, веребе'н'атко, горобе'н'а, ма'лен'ке, ма'лий*;

‘маля великої синиці’: *жоўто'пуз, ма'л'а, ма'ле, пташе'н'а, птиче'н'а*
‘маля синиці, заг.н.’, *си'ничка ма'л'єн'ка* ‘маля синиці, заг.н.’;

‘маля голуба-синяка’: *галуб'їатко, галубче'н'а, голуб'а, голубе'н'а, голубе'н'атко*.

Спорадично у східнополіських говірках засвідчено лексеми для позначення малят птахів, які мають найменшу цінність для мовців: *вара'н'а, вороне'н'а, пташе'н'а, птиче'н'а, пт'ї'н'єц* ‘маля сірої ворони’; *ма'л'ук, пташе'н'а, саве'н'а, са'в'онак, ци'п'а* ‘маля сірої сови’; *ди'т'атко, птиче'н'а, ракише'н'а, сиворакше'н'а* ‘маля сиворакши’; *ма'л'а, птиче'н'а, сараче'н'а, со'рока* ‘маля сороки’; *плисе'н'а, плице'н'атко, тр'асогузе'н'а* ‘маля білої плиски’; *гале'н'а, галче'н'а, пташе'н'а* ‘маля галки’; *дер'качик, ма'л'є, птиче'н'атко* ‘маля деркача’; *у'т'а, ~ ма'л'єн'к'є, уте'н'а* ‘маля дикої качки, заг. н.’; *д'ател'моло'диї, д'атле'н'а, пташе'н'а* ‘маля дятла, заг. н.’; *ма'лий, пташе'н'а, шпаче'н'а* ‘маля звичайного шпака’ *ма'ле, ма'лий, уте'н'а* ‘маля чирка, заг. н.’; *кур'ча, кур'чатко* ‘маля водяної курочки’; *граче'н'а, ма'лий* ‘маля грака’; *ма'л'а, ма'лиш* ‘маля лиски’; *жайваре'н'атка, птиче'н'а* ‘маля польового жайворонка’; *гала'пецок, пташе'н'а* ‘маля пугача’; *пт'ї'н'єц, снигири'н'а* ‘маля снігура’; *ма'лен'ке, ма'лий* ‘маля сорокопуда, заг.н.’; *к'оршак ма'л'єн'кий, к'оршак мол'о'ден'кий* ‘маля чорного шуліки’; *ма'лий* ‘маля бугая’; *пташе'н'а* ‘маля дрімлюги’; *дрозде'н'а* ‘маля дрозда, заг.н.’; *аўс'ї'н'онач'їк* ‘маля жовтої плиски’; *пташе'н'атко* ‘маля звичайної горихвістки’; *голубе'н'а* ‘маля звичайної горлиці’; *пташе'н'а* ‘маля звичайної камінки’; *івол'жен'а* ‘маля іволги’; *моло'ден'кий* ‘маля кібчика’; *уте'н'а* ‘маля крижня’; *ма'ле* ‘маля очеретянки, заг.н.’; *птиче'н'а* ‘маля повзика’; *пташе'н'а* ‘маля ремеза’; *жураў'л'а* ‘маля сірого журавля’; *сиче'н'а* ‘маля хатнього сича’; *кур'ча* ‘маля фазана’; *цапле'н'а* ‘маля чаплі, заг.н.’.

Зафіксовано, що в назвах малят птахів можуть бути відображені додаткові семи: ‘стать’, ‘період розвитку’, ‘час народження’, ‘розмір’.

Опозиція за статтю зреалізована переважно в найменуваннях малят свійських птахів (зокрема курей і гусей): *курочка* : *петушок*, *курачка* : *п'є^aтух*; *гусочка* : *гусачок*. У говірці с. Тупичів Городнянського р-ну Ч. зі значенням ‘маля лебедя жін. р., заг. н.’ засвідчено лексему *дочка*.

У частині н. п.п. зафіксовано назви, що відображають вікову градацію малят птахів. В основі диференціації номенів – такі ознаки пташенят: ‘оброслість / необрослість пір'ям’ (*галапуз'ик* ‘маля птаха, яке ще не обросло пір'ям, заг. н.’); ‘здатність / нездатність літати’ (*хлануⁿ'ець* ‘маля дикої качки, яке ще не навчилося літати, заг. н.’; *подл'ет*, *подлетак* ‘маля птаха, яке незабаром полетить, заг. н.’). Пор. також із фразеологізмами, що позначають етапи розвитку пташенят: *стаїє на крило*, *виходит' на крило* ‘навчається літати (про маля птаха, заг.н.)’; *виле^tтайє с куб^lла* || *в'иход'ит' із гн'є^aзда* ‘уходить з-під батьківської опіки (про маля птаха, заг.н.)’.

У східнополіському діалекті також засвідчено назви, які позначають молодих особин птахів: *п'тиц'а молодаїа* ‘молода особина птаха, заг.н.’, *чарнагуз маладиї* ‘молода особина білого лелеки’ (: *чарнагуз старїї* ‘доросла особина білого лелеки стосовно до своїх малят’); *молод'ї* ‘молоді особини білого лелеки’; ‘молоді особини лебедя, заг.н.’; *курка молода* ‘молоді особини курки’ (: *куриц'а старя* ‘чотирирічна курка’); *взрослийє* ‘малята, що вийшли з-під батьківської опіки’³⁰.

Сема ‘вік’ є субдомінантною у назвах малят за часом народження. У досліджуваних говірках засвідчена лексема, що позначає малят курки, які народилися минулого року: *ц'ін'л'ата л'еташн'ї*³¹.

³⁰ Останній номен є полісемічним і, окрім наведеної семантики, маніфестує значення ‘дорослі особини птаха стосовно до своїх малят’.

³¹ Пор. з назвами, що функціонували у досліджуваному діалекті у 60-х рр. минулого століття: *кур'ча жни'воє*, *картоп'ляне кур'ча*, *о'сінне кур'ча*, *пизне кур'ча* ‘літні курчата періоду жнив’ тощо [Дейниченко, с. 50].

В одному н. п. виявлено найменування маляти птаха, що додатково реалізує сему ‘розмір’: *кур¹ча невелике* ‘маля курки невеликого розміру’.

Отже, у східнополіських говірках засвідчено повну лексичну реалізацію значень у межах номінації малят свійських птахів. Також інформанти розрізняють за віком окремих диких птахів, що перебувають поблизу людських осель, мають специфічні ДО або посідають особливе місце в системі народних уявлень. Рідше діалектоносії позначають за віком птахів, які не є важливими у системі їхніх цінностей.

2.2.5. ЛСП “Збірні назви птахів”

Фактичний матеріал демонструє, що залежно від комунікативної ситуації мовці вживають назви птахів у формі однини й множини. Також засвідчено збірні лексеми, що позначають сукупність птахів як неподільне ціле. Диференційними ознаками таких найменувань є множинність, нерозчленованість і однорідність [2, с. 189].

На підставі компонентного аналізу зафіксовані номени об’єднано у дві мікрогрупи: “Збірні назви птахів незалежно від віку” і “Збірні назви малят птахів”.

У першій мікрогрупі виокремлено низку гіперонімів, що позначають неподільну сукупність дрібних птахів: *¹м’елач*, *др’ан’ др’іб’нен’ка*.

У номінації окремих біологічних видів категорію збірності зреалізовано такими лексемами: *вара¹н’о* ‘збірн. н. птахів роду *Corvus* (галка, грак, крук, сіра ворона)’, ‘збірн. н. сірих ворон’; *гайворон’а* ‘збірн. н. граків’; *гайворон’е* ‘збірн. н. граків і галок’; *¹дика по’рода* ‘збірн. н. диких качок’; *дич пер’ната*, *дичи’на пер’ната* ‘збірн. н. диких птахів, на яких полюють’; *жидов’я*, *жи’доўскайя п’лемйа*, *жи’доўс’к’і п’л’емен’* ‘збірн. н. хатніх горобців’; *кули’кова по’рода* ‘збірн. н. куликів’; *рад’н’а* ‘збірн. н. сільських ластівок’

Дослідники зазначають, що до структури змісту збірних іменників входить сема сукупної *неозначеної* множинності [17, с. 78], проте у діалектоносіїв виникає потреба виокремлювати й вербалізувати сукупність *великої кількості* птахів як одне ціле. Таку додаткову семантику реалізують такі лексеми: *маса* ‘збірн. н. чайок’; *сила* ‘збірн. н. диких качок’; *сила силен:а* ‘збірн. н. диких гусей’; *т’ма* ‘збірн. н. сільських ластівок’; *туча:* ‘збірн. н. звичайних шпаків’, ‘збірн. н. костогризів’, ‘збірн. н. хатніх горобців’; *уїма* ‘збірн. н. свійських ластівок’; *х’мара* ‘збірн. н. хатніх горобців’.

ЛСМГ “Збірні назви малят птахів” включає найменування *ма’леча*, *молод’н’ак*, що позначають малят птаха незалежно від біологічного виду, але водночас можуть виконувати функцію видових номенів, а саме: *ма’леча* ‘збірн. н. малят грака’, ‘збірн. н. малят звичайного шпака’, ‘збірн. н. малят сірої чаплі’; *молод’н’ак* ‘збірн. н. малят білого лелеки’, ‘збірн. н. малят звичайного канюка’, ‘збірн. н. малят індика’, ‘збірн. н. малят припутня’, ‘збірн.н. малят щиглика’. Для називання малят лебедя у східнополіському діалекті вживають лексему *мала’д’ож*, семантику ‘збірн. н. малят білого лелеки’ маніфестують номеном *па’томство*.

Окрему парадигму формують назви, що субдомінантно реалізують сему ‘здатність / нездатність літати’: *нел’ет* ‘збірн. н. малят дикої качки, які ще не навчилися літати’; *мала’д’ож*, *молод’н’ак* ‘збірн. н. малят дикої качки, які навчилися літати’ (пор. із заг. збірн. н. малят птаха, які незабаром полетять: *подл’ет*).

Таким чином, ЛСП “Збірні назви птахів” є хоча і нечисельною, але складною за структурою групою лексем.

2.3. ЛСГ “Назви сукупностей птахів”

Окрім загальних і видових назв, до складу ЛСГ “Назви сукупностей птахів” входять лексеми, що субдомінантно реалізують такі значення:

‘розмір птахів’, ‘вік птахів’, ‘величина групи птахів’, ‘спосіб формування й пересування птахів’³².

Для позначення сукупностей птахів незалежно від біологічного виду в східнополіських говірках використовують загальні найменування *зг'райа*, *сем'йа*, *с'тадо*, *с'тайа*, *та'бун*.

ЛСП “Видові назви сукупностей птахів” складається переважно із поліфункціональних лексем, що номінують сукупності птахів різних біологічних видів.

Для називання сукупностей білих лелек; великих синиць; граків; диких гусей, заг. н.; дроздів, заг.н.; звичайних шпаків; індиків; костогризів; крижнів; крячків, заг.н.; курей; перепілок; свійських гусей; свійських качок; свійських птахів, заг. н.; сільських ластівок; сірих журавлів; сірих куріпок; сірих чапель; снігурів; хатніх горобців; чайок; чирків, заг.н.; щигликів у східнополіських говірках використовують номен *та'бун*.

Лексему *с'тайа* вживають на позначення сукупностей берегових ластівок; білих лелек; галок; глухарів; граків; диких гусей, заг. н.; дроздів, заг.н.; золотистих бджолоїдок; кібчиків; костогризів; крижнів; крячків, заг.н.; омелюхів; перепілок; приручених голубів; свійських гусей; сільських ластівок; сірих ворон; сірих журавлів; снігурів; хатніх горобців; сірих куріпок; сірих чапель; чайок; чорних лелек; чорних шулік; широконосок. Для називання групи граків, що тримаються разом, засвідчено граматичний варіант *с'тайо*, на позначення сукупності будь-якого виду диких качок – атрибутивний номен *с'тайа у'тина*.

Найменування *зг'райа* об'єднує такі значення: ‘сукупність граків’; ‘сукупність диких гусей, заг.н.’; ‘сукупність диких птахів, заг.н.’; ‘сукупність звичайних шпаків’; ‘сукупність костогризів’; ‘сукупність крижнів’; ‘сукупність омелюхів’; ‘сукупність синиць, заг.н.’; ‘сукупність сільських

³² Пор. з реалізацією сем ‘біологічний рід тварин’, ‘величина стада’, ‘мета формування стада’, ‘вік тварин’, ‘продуктивність’ у назвах стад свійських тварин (докладніше див. [65, с. 36–40; 218, с. 46–54; Куриленко, кк. №№ 88–91]).

ластівок'; 'сукупність сірих ворон'; 'сукупність сірих гусей'; 'сукупність сірих журавлів'; 'сукупність сірих куріпок'; 'сукупність хатніх горобців'.

Назвою *стадо* мовці послуговуються стосовно білих лелек; диких гусей; дроздів, заг. н.; звичайних шпаків; індиків; костогризів; крижнів; курей; перепілок; свійських гусей; свійських качок; свійських птахів, заг.н.; тетеруків; хатніх горобців.

Лексема *гурт* номінує сукупності берегових ластівок, білих лелек, білих чапель, звичайних шпаків, сільських ластівок, сірих ворон.

На позначення сукупностей берегових ластівок; голубів, заг. н.; диких гусей; іволг; крячків, заг. н.; лебедів, заг.н.; перепілок; свійських гусей; снігурів; чорних лелек функціонує назва *сім'я*.

Значення 'сукупність крячків, заг.н.?'; 'сукупність сірих журавлів' 'сукупність хатніх горобців' представлені лексемою *шайка*.

Назву *сім'яство* використовують стосовно сукупностей круків, сірих куріпок і снігурів.

Номен *група* реалізує семени 'сукупність сільських ластівок', 'сукупність тетеревів'.

Сукупності звичайних шпаків і омелюхів позначені лексемою *тічка*.

У досліджуваному континуумі також засвідчено низку спеціальних номенів, що стосуються лише одного виду птахів, які тримаються разом: *ата*, *родина* 'сукупність білих лелек'; *кампан'ія*, *парт'ія* 'сукупність тетеревів'; *сім'яство кобц'ове* 'сукупність хижих птахів, заг. н.?'; *кодла* 'сукупність іволг'; *череда* 'сукупність перепілок'.

2.3.1. ЛСП "Назви сукупностей птахів за розміром"

2.3.3.1. ЛСМГ "Назви сукупностей дрібних птахів"

Для позначення групи дрібних (невеликих) птахів, що тримаються разом, мовці використовують зменшено-пестливі назви, більшість із яких також є полісемічними.

Лексема *табу¹нец* реалізує такі значення: 'сукупність водяних курочок'; 'сукупність мартинів, заг.н.'; 'сукупність перепілок'; 'сукупність польових жайворонків'; 'сукупність сірих куріпок'; 'сукупність снігурів'; 'сукупність чирків, заг.н.'.

Номен *та¹бунчик* функціонує стосовно сукупностей водяних курочок, сільських ластівок, сірих куріпок і хатніх горобців.

Зі значеннями 'сукупність великих синиць' і 'сукупність водяних курочок' побутує найменування *табу¹нок*.

Сукупності дроздів, заг.н.; звичайних вівсянок; омелюхів; синиць, заг.н.; сірих куріпок номіновані лексемою *с¹тайка*.

Слово *зг¹райка* об'єднує семми: 'сукупність звичайних вівсянок', 'сукупність звичайних шпаків' і 'сукупність омелюхів'.

На позначення сукупностей вальдшнепів, костогризів, омелюхів і сірих куріпок мовці послуговуються лексемою *кучка*. Пор. із атрибутивним найменуванням *жи¹д'іус'ка кучка* 'сукупність хатніх горобців', що у своєму складі містить вказівку на конкретний біологічний вид птаха.

У с. Червоне Коропського р-ну Ч. для сукупностей перепілок і сірих куріпок уживають назву *с¹тадко*.

Зі значенням 'сукупність снігурів' використовують лексему *купка*.

Зауважимо, що інформанти послуговуються зменшено-пестливими назвами щодо сукупностей не лише дрібних птахів. Такі найменування вживають для вербалізації прихильного ставлення до деяких орнітооб'єктів (наприклад, свійських або синантропних): *табу¹нец* 'сукупність білих лелек', 'сукупність свійських гусей', 'сукупність свійських качок'; *та¹бунчик* 'сукупність білих лелек', 'сукупність крижнів'; *зг¹райка* 'сукупність лебедів, заг. н.'.

2.3.2. ЛСП “Назви сукупностей птахів за віком”

2.3.2.1. ЛСМГ “Назви сукупностей малят”

Назвам сукупностей птахів незалежно від віку (*зг'раїа*, *с'ім'їа*, *та'бунчик*) протиставлені найменування сукупностей малят, що у більшості говірок репрезентовані лексемою *виводок* та її формальними варіантами. Цей номен виконує функцію і гіпероніма, і гіпоніма, позначаючи сукупності малят таких біологічних видів птахів: дикої качки, заг. н.; лебедя, заг. н.; лиски; сільської ластівки; сірої куріпки; сірої чаплі; хатнього горобця. У низці східнополіських говірок лексема *вивадак* номінує сукупність самки і малят, які тримаються разом, і побутує стосовно білого лелеки, курки, перепілки, сільської ластівки, сірої куріпки й тетерева.

Спорадично засвідчено й інші назви сукупностей малят птахів. На позначення сукупності малят зозулі вживають лексему *покол'ен'їе*, стосовно малят сірої чаплі – *потомки*. Для номінації групи молодих особин тетерева, що тримаються разом, мовці послуговуються назвою *висипка*.

2.3.3. ЛСП “Назви сукупностей птахів за кількістю особин”

Компоненти ЛСП “Назви сукупностей птахів за кількістю особин” реалізують значення ‘величина групи птахів’ і представлені лексемами, що позначають невелику / велику кількість птахів, які тримаються разом.

Семантику ‘невелика за кількістю сукупність птахів, заг. н.’ реалізує лексема *табунок*.

Велика кількість птахів, що тримаються разом, представлена ширшим репертуаром назв. Для номінації сукупностей бакланів; берегових ластівок, граків; дроздів, заг. н.; золотистих бджолоїдок; річкових крячків; сірих ворон; чайок; чапель, заг. н. і чорних лелек послуговуються лексемою *колон'їа*. Найменування *куча* об'єднує семи: ‘сукупність звичайних шпаків’, ‘сукупність костогризів’, ‘сукупність курей’, ‘сукупність омелюхів’, ‘сукупність перепілок’, ‘сукупність свійських гусей’, ‘сукупність сірих

куріпок', 'сукупність хатніх горобців'. Стосовно сукупностей диких качок, заг. н.; звичайних шпаків; куликів, заг. н.; курей; сільських ластівок використовують лексему *купа*; щодо групи крячків, заг.н. – назву *чер'ін*'.

На позначення сукупності птахів як означеної кількості реалій діалектоносії послуговуються субстантивованими числівниками: *де'с'аток* 'сукупність білих лелек', 'сукупність сорок'; *п'іу'сот'н'і*, *поўто'ри'сот'н'і* 'сукупність білих лелек'; *'сот'н'а* 'сукупність білих лелек' (наприклад, *'сот'н'ами зби'райуц':а* (с. Данилівка Менського р-ну Ч.), *'сот'н'ами шаї'куйуц':а* (с. Хибалівка Куликівського р-ну Ч)); 'сукупність диких гусей'; 'сукупність хатніх горобців'; *'тис'ача* 'сукупність звичайних шпаків'; 'сукупність мартинів, заг. н.'.

2.3.4. ЛСП “Назви сукупностей птахів за способом формування й пересування (польоту)”

Птахи об'єднуються в групи для полегшення виконання життєвих функцій: здобування їжі, захисту від ворогів, міграції тощо.

В усіх зафіксованих назвах сема 'мета формування сукупності птахів' представлена імпліцитно, проте засвідчено низку спеціальних лексем, що позначають спосіб формування або пересування (польоту) птахів.

Більшість видів перелітних птахів мігрує організовано (клином, низкою, шеренгою). Найсуворіший порядок формування особин у диких гусей і сірих журавлів, що рухаються один за одним, утворюючи кут. Спосіб польоту цих птахів мовці позначають такими лексемами: *ка'с'ак*, *клин*, *кл'уч*, *крук*, *'ниска*, *р'а'док*, *стре'ла*, *три'кутник*.

Для називання способу пересування свійських гусей один за одним спорадично зафіксовано прислівник *гус'ком*.

Отже, номени, що входять до складу ЛСГ “Назви сукупностей птахів” позначають групу птахів, які тримаються разом, та додатково можуть вказувати на розмір, вік або кількість особин, які є частиною сукупності.

Окрему парадигму назв сукупностей утворюють найменування, що субдомінантно реалізують значення ‘спосіб формування й пересування птахів’.

2.4. ЛСГ “Назви звуків птахів”

2.4.1. ЛСП “Назви звуків птахів за біологічним видом”

Птахи відрізняються від інших представників фауни набором особливих ознак, серед яких – акустична характеристика. Різноманітність голосової інформації птахів відображена у великій кількості мовних знаків, що передають специфіку звучання і здебільшого мають звуконаслідувальний характер [77, с. 95]. Проте за ступенем наближеності слів до природніх звуків птахів дослідники також виокремлюють інші групи назв: найменування, перехідні між звуконаслідувальними і такими, що мають опосередкований зв’язок із звуконаслідуванням та лексеми, які називають звучання, але прямо не пов’язані зі звуконаслідуванням [33, с. 44; 142, с. 141].

Традиційно вчені інтерпретують поняття ЛСГ як об’єднання слів, представлених однією частиною мови. Однак зафіксована інформація дає підстави стверджувати, що компонентами ЛСГ “Назви звуків птахів” є слова, які реалізують спільну сему ‘звук’, але мають різне граматичне оформлення. Отже, для повноти дослідження при описі назв звуків птахів використано матеріал, що об’єднує різні частини мови: власне звуконаслідування (вигуки), дієслова та іменники, які вербалізують вокалізацію орнітооб’єктів³³.

У східнополіських говірках записано звуконаслідувальні слова, що вживають стосовно таких птахів: бекаса (¹бее-¹бее, блл-блл, дrr-дrr, trr-trr); білого лелеки (кле-ке-ке, то-ро-ро); бугая (¹буу-¹буу, бугу¹гу, ¹буум-¹буум, бух-бух, ¹ггуу-¹ггуу, ггун-ггун, ¹кау-¹кау); вальдшнепа (кво-кво); великої синиці (т’і-т’і, т’і-т’і/л’і-т’і-т’і/л’і), в’юрка (йурр-йурр); грака (та¹а-та¹а); деркача

³³ Спорадично засвідчено випадки вербалізації звуків птахів за допомогою дискурсивної номінації, наприклад: *сазда¹їе* звук / *шо та¹ка лу¹на* / *за д¹ва к’ілометри чут¹но* / *за три // ну* звук / *ота¹куї¹голос* ¹у:-¹у: // (про бугая) (докладніше див. Додаток Г).

(дер-дер, ¹дуу-¹дуу); диких гусей (гул'-гул'); дятла, заг.н. (здук і здук, л'ас'-л'ас'); звичайної камінки (¹йал'ч'ік-ч'ік); звичайної чечітки (че-че); звичайного шпака (свис'-свис'); зозулі (ку-ку); іволги (¹ііі, івл-вл); індиків (гул'-гул', т'е-т'е); кільчастої горлиці (¹уу-кур¹гу); крижня (ках-ках); крука (кру-кру); кулика (шп'іл'-шп'іл'); курки (ко-ко, кох-кох, ку¹дак-так-так); квочки (кл'о-кл'о, клоп-клоп); одуда (вуд-вуд, ду-ду, худу-¹ду-худу-¹ду); перепілки (пул'-пул'); півня (куку¹р'еку); польового жайворонка (ц'івр'і-ц'івр'і); пугача (н'аў-н'аў, ну¹гу-ну¹гу); свійських гусей (га-га, ге-ге); гусака (ки¹зик-ки¹зик); свійських і диких качок (ках-ках); сиворакши (ке-ке); сірої чаплі (к'ір-к'ір); сови, заг.н (т'аў-т'аў); сороки (кир-кир, т'е-т'е); сорокопуда, заг.н. (срак-срак, ч-ч-ч); східного соловейка (т'ох-т'ох); хатнього горобця (жиў-жиў); чайки (ки¹г'ік-ки¹г'ік, ку¹в'і-ку¹в'і, чи¹зик-чи¹зик)³⁴.

Деякі із зафіксованих ономотопів є полісемічними і номінують звуки кількох птахів. Для позначення звуків галки, грака, крижня, крука, крячків і сірої ворони діалектоносії використовують вигуки кра-кра (кар-кар); для голуба-синяка і крячків – крр-крр; для сірої куріпки і чайки – к'іў-к'іў; для кільчастої горлиці, кулика великого розміру, сірої сови та сірого журавля – ку¹гу-ку¹гу; для голуба-синяка, індиків і сірого журавля – кур-кур; для індиків і сірого журавля – кур¹л'и-кур¹л'и; для білої плиски й великої синиці – п'іс'-п'іс'; для бугая і пугача – ¹у:-¹у:; для кільчастої горлиці й одуда – у¹гу-у¹гу; для білої плиски і хатнього горобця – цв'ір'-цв'ір' (цви¹р'ін'-цви¹р'ін'); для дрозда-чикотня і звичайної чечітки – чек-чек; для бекаса й міської ластівки – цур-цур.

³⁴ Тут і далі з метою систематизації й упорядкованого аналізу найменувань звуків птахів дотримуємось основ трактування фонетичного варіювання і словотвірної синонімії ономотопів, сформульованих дослідниками [210, с. 17; 9, с. 8–9], та об'єднуємо інваріантом численні фонетико-словотвірні варіанти (типу дер-дер і дир-дир, цв'ір'ін'кайе і цв'ір'чит' тощо).

Окрему парадигму утворюють лексико-фонетичні звуконаслідування³⁵, що представлені словами або фразами. Вербальний спосіб вираження звуків зафіксований стосовно таких птахів: кільчастої горлиці (бу¹тил¹ ку!¹-бу¹тил¹ ку!¹; во¹дички!¹-во¹дички!¹; ¹го-¹луб-¹ко!¹-¹го-¹луб-¹ко!¹; д¹'і¹дуус¹'у!¹-д¹'і¹дуус¹'у!¹; дубин¹'с¹киї; ку¹ди йдеш?¹-ку¹ди йдеш?¹; па¹кайт¹"'ес'¹!-па¹кайт¹"'ес'¹!; прр¹'і¹дурк¹'і-прр¹'і¹дурк¹'і; че¹кушка-че¹кушка; фе¹доско!¹-фе¹доско!¹); перепілки (в¹ім¹'пай¹д¹'ом; пат¹ па¹лом-пат¹ па¹лом; п¹ім¹'-п¹ім¹'; п¹ім¹' п¹'і¹д¹'ом-п¹ім¹' п¹'і¹д¹'ом; п¹ім¹' п¹'іл¹'іу; п¹ут п¹у¹д¹'ом-п¹ут п¹у¹д¹'ом; спат¹' по¹д¹'ом); великої синиці (вербо¹лиз / вербо¹лиз / ¹кидаї¹'сан¹'і / беру¹ ¹вуїз!¹; кидаї¹'сани беру¹ ¹вуїз!¹); одуда (вот-вот / вот-вот / ¹я пр¹'і¹ду; де ти тут? // де ти тут?; у¹дод-у¹дод; ¹худо тут-¹худо тут); великого веретенника (з¹риц¹'у-з¹риц¹'у); деркача (дер¹качч-дер¹качч); зозулі (кап-тур!¹-кап-тур!¹); іволги (¹івалга-¹івалга); крука (кррук-кррук); очеретянок (цв¹ім¹'ком-цв¹ім¹'ком); сплюшки (спл¹'у-спл¹'у); пугача (похо¹вау); річкового крячка (к¹ір-г¹із!¹-к¹ір-г¹із!¹); селезня (сват-сват); сільської ластівки (п¹'іл¹'ін-п¹'іл¹'ін); чайки (к¹'іі-¹з'ак-к¹'іі-¹з'ак; к¹н'ііга; чій?¹-чій?¹; чій ви?¹-чій ви?¹).

Засвідчено низку мікротекстів (діалоги птахів із людиною, із Богом тощо), які ілюструють народно-етимологічне осмислення діалектоносіями акустичних характеристик птахів, зокрема одуда й польового жайворонка (див. Додаток Г).

Звуки, що видають птахи, є базою для утворення відономатопоетичної лексики, зокрема дієслівних дериватів³⁶.

М. В. Никончук стверджував, що “багато голосів птахів, що схожі за своїм звучанням, не можуть бути індивідуалізовані у словесній передачі,

³⁵ М. В. Никончук називає це явище словесним позначенням криків птахів [142, с. 152], О. В. Гура кваліфікує як вербальну імітацію звуків птахів [75, с. 132; 77, с. 96], Н. О. Курашкіна визначає як мнемоніки, що на свій манер інтерпретують вокалізації птахів [111, с. 64].

³⁶ Науковці характеризують такі найменування як: дієслова звучання [210, с. 18], звуконаслідувальні дієслова [17, с. 166], звукономінативні дієслова, дієслова звукової семантики [9, с. 7], дієслова-зоофони [45, с. 3]. Ю. В. Юсип-Якимович пропонує об'єднати цю групу дієслів латинським терміном *verba sonandi* [212, с. 18].

тому в українській орнітологічній літературі є велика кількість слів, які передають голоси декількох птахів” [142, с. 155–156].

З огляду на це, дієслова, що позначають звуки птахів, поділяють на видоспецифічні й невидоспецифічні. Видоспецифічні дієслова вказують на приналежність звука певному денотату. Невидоспецифічні дієслова (дієслова широкого значення) містять семеми, пов’язані з акустичними особливостями звука або специфікою його сприйняття людиною [45, с. 8].

За спостереженнями вчених, більшість дієслів звучання полісемічні [211, с. 218]. Таким чином, для номінації звуків птахів характерне явище семантичного синкретизму, тобто вербалізація однією і тією ж лексемою відносно різних, але акустично близьких звуків [45, с. 9–10].

На позначення звуків птахів у східнополіських говірках засвідчено слова, що маніфестують від одного до тридцяти значень.

Враховуючи те, що найменування звуків птахів, як і інші дієслова звучання, мають високий ступінь варіювання кореневих морфем, варіанти згруповано за максимальною подібністю основ – за кореневими гніздами³⁷.

Лексему *кри/чит*’ уживають для найменування звуків бекаса, бугая, деркача, дикої качки, галки, голуба-синяка, звичайного шпака, іволги, індика, кільчастої горлиці, крутиголовки, крячків, перепілки, пугача, свійських гусей, сиворакши, сільської ластівки, сірої ворони, сірої сови, сірої чаплі, сірого журавля, сойки, сороки, хатнього сича та чайки.

Дієслово *пиш/чит*’ використовують стосовно білої плиски, великої синиці, волового ока, галки, звичайного шпака, кібчика, лиски, одуда, омелюха, очеретянок, очеретяного луня, польового жайворонка, сиворакши, синиць, сільської ластівки, сірої куріпки, снігура, сойки, хатнього горобця, чайки та чапель. Інтенсивність реалізації звуків польового жайворонка передає лексема *по/п іскуйе*.

³⁷ Докладніше про словотвірну синонімію і варіантність дієслів звучання див. [9, с. 8–9].

Слово *сн'і'вайє* об'єднує назви звуків білої плиски, великої синиці, дроздів, звичайного шпака, іволги, кільчастої горлиці, одуда, перепілки, півня, польового жайворонка, сільської ластівки, східного соловейка, чайки та щиглика. Аналогічні значення реалізує номен *пн'йот*.

Найменуванням *сви'стит'* (*с'вишче, сви'стайє*) послуговуються для позначення звуків дикого птаха (*п'ітлика*), звичайного канюка, звичайного шпака, іволги, куликів, омелюха, перепілки, польового жайворонка, снігура, східного соловейка, чирка-свистунка та щиглика. На інтенсивність реалізації звуків польового жайворонка вказує лексема *вис'вистуйє*.

Лексема *цв'і'р'ін'кайє* (*цв'і'р'ін'чит', цв'і'р'чит'*) номінує звуки білої плиски, великої синиці, звичайного шпака, сільської ластівки і хатнього горобця.

Для маніфестації звуків бекаса, бугая, голуба-синяка, звичайної горлиці, припутня і пугача мовці використовують найменування *гуде'*.

Дієслово *'гукайє* вживають стосовно звуків бугая, голуба-синяка, кільчастої горлиці, припутня, сірої сови.

Звуки великої синиці, польового жайворонка, сороки, східного соловейка і хатнього горобця позначає назва *ш':е'бече*.

Номен *бур'коче* охоплює такі значення: 'видає звуки (про голуба-синяка)' і 'видає звуки (про індика)'

Серед засвідчених дієслів виявлено низку омонімічних назв, оскільки звуки птахів, позначувані ними, мають різну природу творення.

Подібні за формальною структурою, але репрезентують різні значення слова *'киркайє, 'каркайє, к'р'акайє (к'ракайє), к'рукайє (к'р'укайут')*. Лексемою *'киркайє (кир'чит')* послуговуються для називання звуків деркача, крука, сірої куріпки, чапель; номен *'каркайє* використовують на позначення звуків птахів роду *Cogvus* (галки, крука, сірої ворони, сойки) і звичайного шпака; найменування *к'р'акайє* вживають стосовно звуків свійських і диких качок, його фонетико-словотвірними варіантами – *к'ракайє, к'раче, кре'коче* –

номінують звуки галки, грака, деркача, крячків, крука, сірої ворони, сірої чаплі, сороки³⁸; лексема *к'рукайе* реалізує такі семеми: 'видає звуки (про диких гусей)' і 'видає звуки (про крука)'.

Назва *кахкайе* позначає звуки свійських і диких качок, а також галки.

Лексему *к'вокайе* використовують для найменування звуків вальдшнепа і курки.

Дієслово *кле'коче* (*кл'о'коче*) вживають стосовно звуків білого лелеки й індика.

Найменування *'кокайе* об'єднує такі значення: 'видає звуки (про білого лелеку)' і 'видає звуки (про курку)'.

Звуки деркача і сороки номінують словом *тр'іш'іт*'.

Лексему *ку'йе* (*ку'куйе*, *ку'кукайе*) традиційно використовують на позначення звуків зозулі, втім спорадично її вживають стосовно звуків кільчастої горлиці і сиворакши (пор. із назвами звуків, які завершують спів зозулі влітку: *ку'кукне*, *'шаўкне*; повір'я та прикмети, пов'язані з куванням зозулі, див. у Додатку Г).

Дієслова, утворені від основи *курлик-* (*курлук-*, *курлич-*), традиційно вживають для номінації звуків сірого журавля: *кур'личе*, *кур'ликайе*, *кур'ликайт*, *кур'л'иче*, *кур'личит*, *кур'лукайе*. Однак засвідчені й інші значення лексем: *кур'ликайе* 'видає звуки (про крука); *кур'личе* 'видає звуки (про голуба-синяка)'; *кур'лукайе* 'видає звуки (про індика)'.

Номеном *'куркайе* (*кур'чит*') послуговуються стосовно звуків індиків, крука й сірого журавля.

На позначення звуків білого лелеки і дятлів мовці використовують назви *'л'анайе* та *л'ано'тит*' відповідно.

Омонімічними також вважаємо лексеми *пу'гайе* 'видає звуки, що викликають почуття страху (про бугая)³⁹ і *пу'гайе* 'видає звуки (про пугача)',

³⁸ Пор., наприклад, звуки деркача (*крекс-крекс*), качки (*кр'а-кр'а*), крука (*крук-крук*), сірої чаплі (*кр'анк-кр'анк*) [Марисова 1984, сс. 27, 37–42, 72, 172].

пу'г іче^a ‘видає звуки (про голуба-синяка)’. Пор. з іншими відономатопоетичними назвами звуків пугача: *'пугайе, пу'гикайе, пу'гукайе*.

Номеном *са'коче* послуговуються для позначення звуків сороки і курки; *скре'гоче (скре'кече)* – сороки та деркача; *стре'коче* – сороки й очеретянок.

Лексемою *си'чит'* номінують звуки пугача, свійських гусей і хатнього сича.

Дієслово *тур'чит'* позначає звуки звичайної горлиці, припутня й сороки.

Найменуванням *ч і'р'ікайе* вербалізують звуки великої синиці, польового жайворонка, сірої куріпки та хатнього горобця.

Зафіксовано низку полісемічних семантичних дериватів: *п'лаче* (використовують стосовно звуків сойки і чайки); *'н'аўкайе* (вживають на позначення звуків пугача й сойки).

Склад і семантика мікропарадигми видоспецифічних дієслів звучання залежить від акустичних властивостей орнітооб'єктів та особливостей інтерпретації діалектоносіями ДО ‘звук’.

Парадигму видоспецифічних дієслів представляють лексеми, які є спільними для птахів одного біологічного роду (родини). Так, номен *ши'пит'* позначає звуки гусака, лебедя, мускусної качки. Слово *'укайе* маніфестує звуки пугача і сірої сови. Стосовно звуків бекаса й деркача функціонує назва *дир'чит'* (*'диркайе, де'ре*); інтенсивність реалізації звуків деркача передає слово *приди'райе*.

У східнополіських говірках зафіксовано найменування, що вербалізують звуки окремих біологічних видів птахів: бугая (*абзи'вайеу:а, 'бахкайе, 'боўкайе, 'букайе, 'бул'кайе, 'бумкайе, 'буцайе, дме, 'дуйе, 'гунае, 'мукае, ре'ве, ри'ч'іт', ши'п'іт''* ‘видає звуки у ситуації небезпеки’)⁴⁰; бекаса (*бара'нит', бе'гекайе, 'бекайе, 'бека-мека, б'л'ейе, дерен'чит', 'мекайе,*

³⁹ Пор. з лексемою *пугай* ‘бугай’, ‘бугайчик’, засвідченою спорадично у поліських говорах [142, с. 151].

⁴⁰ Птах видає звуки, випускаючи у воду струмінь повітря.

мелко'тит', п'ір'іруйе; кри'чит' дир-дир)⁴¹; білого лелеки (гар'лан'е^a, к'ла'цайе, к'локайе, к'лопайе, с'тукайе, цоко'тит', 'чекайе, шче'кече, ш'чолкайе; к'лецайе /з'обом, к'лопайе /з'обом, 'цокайе /з'обом, зу'бами л'ас'-л'ас'); сороки (ч'іко'т'ім', шоўко'тит', шче'кече^a; к'ракайе по-сарочому, кри'чит' протиўно, 'шоўкайе /з'обом); голуба-синяка (ворко'тит', гур'ч'ім^u, кур'гоче, хур'чит'; сп'і'вайе ку-гу-ку-гу); чайки (галос'ім^u, ки'зикайе, ск'ір'коче, ч'і'ікайе; 'пайот' жалабна); деркача ('гуркайе, д'рин'кайе, скре'гоче, скри'пит'); свійських гусей ('б'еўкайут', гу'л'укайут', 'к'егайут; кри'чат' ге-ге-ге); свійських і диких гусей ('гегайут', гер'гочут'); східного соловейка (вили'вайе, 'т'охкайе, 'т'охкайе-ви'т'охкуйе; тр'ел' сазда'йет^u); одуда (ду'дукайе, кур'дикайе, у'зукайе); кільчастої горлиці (укур'зукайе; зу'кайе д'і'дус'у, кр'і'ч'ім^u ч'е'кушку); перепілки (кри'ч'ім' пут пуд'ом, кр'і'ч'ім' пат па'лом-пат па'лом); пугача ('гаўкайе, зу'зукайе); звичайного шпака (падр'ажсаім (пт'іц), п'ір'ід'раз'н'уйе 'імітує звуки і голоси інших птахів'); сірої чаплі (чи'зиче; перек'л'икуйуц':а (між собою)); хатнього горобця ('ц'івкайе, ви'д'елуйе); в'юрка (йур'чит'); галки (гер'чит'); дрофи (перезукуйуц':а (між собою)); звичайного канюка (ка'н'уч'ім'); індиків (кул'дичат); кібчика (с'к'іглит'); крука (кур'гоче); свійських качок (кахко'т'ат'); сірого журавля ('п'ейе кра'с'іво); сов (кри'чит' протиўно); сойки (д'ражн'іц':а 'імітує звуки інших птахів'); тетерука (кур'коче); чирка-клокотунка (кла'коче); чирка-тріскунка (тр'еш'чит').

2.4.2. Семантична диференціація назв звуків птахів

ЛСГ “Назви звуків птахів” має розгалужену структуру. Окрім невидо- й видоспецифічних дієслів, засвідчено лексеми з іншою семантикою. Найменування об'єднані у мікропарадигми на основі таких ознак ‘стать’, ‘вік’, ‘функція’. Також зафіксовано спеціальні номени, що позначають ситуативне варіювання звуків птахів.

⁴¹ Птах видає звуки, подібні до “бекання”.

У більшості говірок для називання звуків самців і самок птахів мовці використовують спільні лексеми. Однак для вербалізації звуків свійських птахів характерна часткова диференціація за статтю, що зумовлена прагматичним принципом. Спеціальні назви звуків вживають стосовно таких денотатів: гусака (*гу'кайе*, *с'аўкайе*, *си'чит'*) і гуски (*шаўко'тит'*); півня (*гар'лае*, *кукур'ікайе*, *сп'і'вайе*, *сп'і'вайе кукар'іку*) і курки (*ко'коче*, *кохкайе*, *кутку'даче*, *со'коче*, *цо'коче*, *кри'чит'* *кудку'да*, *сп'і'вайе кудку'да*); індика (*бул'коче*, *бур'коче*, *гул'кайе*, *кл'е'коче*, *кул'дикайе*, *кур'лукайе*, *кухкайе*, *си'пит'*, *торох'тит'*); селезня (*с'оўко'тит'*, *чахкайе*).

Парадигма найменувань звуків птахів за віком представлена полісемантичною назвою *пиш'чит'*, яка позначає звуки малят свійської гуски та курки. Стосовно звуків маляти курки також використовують дієслово *ц'і'вкайе*. У номені *кри'чит'* актуалізоване значення 'видає звук (про маля хатнього горобця)'

Дослідники стверджують, що пташині голоси – це не просто спів, у птахів існує складна система комунікації, де сигнали виконують спеціальні функції (призовну, захисну та ін.) [130, с. 1276].

У східнополіських говірках засвідчено дієслова звучання, пов'язані із репродуктивною функцією птахів.

На позначення звуків птахів у період парування мовці вживають такі назви: *ворко'т'ат'* (*вор'куйут'*), *вур'чат'* (про голубів, заг.н.); *то'куйе* (про самця глухаря і самця кулика, які підкликають самок у період парування).

Вербалізація звуків у період розмноження птахів засвідчена стосовно квочки (курки, що починає сідати на яйця або водить курчат): *кахкайе'т*, *к'вокче*, *киркайе*, *клопайе*, *кур'лице*, *сир'ч'іт'*, *с'тогне*, *квокче кл'о-кл'о*. Звуки дикої качки, які вона видає, підкликаючи каченят, маніфестують лексеми *к'р'акае*, *крі'ч'іт'*. Зі значенням 'видають звуки, коли годують малят (про білого лелеку)' функціонує номен *пиш'чат'* *ш:умом*.

Для диференціації звуків курки у процесі відкладання яєць інформанти використовують такі лексеми: *соко/рит* 'видає звуки перед тим, як знести яйце'; *кудку/дакайе* 'видає звуки, коли несеться'; *кри/чит* 'видає звуки, коли відклала яйце'.

Також зафіксовано назви, що позначають звуки птахів у ситуації небезпеки: *киркайе* (про гусака), *кри/чит* (про будь-якого свійського птаха), *подайе с'ігнал* (про тетерева).

Засвідчено, що окремими лексемами мовці номінують пташині звуки, які є передвістям зміни погоди: *к/ракайе, кри/чит* 'видає звуки, віщуючи зміну погоди (про свійську качку)'; *пи/л'айе, пиш/чит*, *цв'і/р'ін'кайе* 'видає звуки, віщуючи похолодання, негоду (про велику синицю)'; *т'ур/чит* 'видає звуки, віщуючи негоду, дощ (про в'юрка)'.

Спеціальними назвами діалектоносії позначають звуки птахів як ознаку прийдешнього нещастя: *гукае, пригу/кайе, кри/чит* (стосовно кільчастої горлиці), *п'ейе, сп'і/вайе* (стосовно курки); *натур/чит* (стосовно голуба-синяка, чий звук неминуче накличуть нещастя); *здук-здук* (стосовно великої синиці й хатнього горобця).

Записані у східнополіських говірках мікротексти (метеорологічні прикмети і повір'я) ілюструють народноетимологічне осмислення звуків птахів, наприклад, *з/дукайе ў/шибку* 'видає звук, стукаючи у вікно, і віщуючи погані новини (про велику синицю й хатнього горобця)' (див. Додаток Г).

У частині говірок, окрім вигуків і дієслів, записано іменники й атрибутивні номени, якими позначають пташині звуки: *писк* 'звук, що видає галка'; *свист* 'звук, що видає звичайний боривітер, іволга, омелюх'; *звук п/тичий* 'звук, що видає птах, заг.'; *звук д/робн'ен'к'ій* 'звук, що видає велика синиця'; *з/вуки кра/сив'і* 'звуки, що видає іволга'; *звук 'н'ежнен'ки* 'звук, що видає біла плиска'; *звук п'иск'л'авий* 'звук, що видають малята індички'; *з/вуки п'іскот/ливи* 'звуки, що видає ремез'; *кр'ік пран/з'іт'іл'ний* 'звук, що видає сірий журавель'.

Спорадично засвідчено дискурсивні номени, що вербалізують відсутність звуків у певних птахів: *сич_же моўчаз'ний та'к ії* (с. Малий Крупіль Згурівського р-ну К.).

2.5. ЛСГ “Назви частин тіла птахів”

Опис назв частин тіла птахів у вигляді окремої ЛСГ дає можливість не тільки репрезентувати орнітолексику як цілісну систему, а й сприяє здійсненню мотивологічного аналізу орнітономнів, осягненню процесів вторинної номінації, семантичної транспозиції тощо, адже соматизми нерідко стають базою для творення похідних найменувань птахів (докладніше про відсоматичні орнітономени див. [122, с. 129–130]).

До складу описуваної ЛСГ входять назви зовнішніх частин тіла, що характеризують будь-який об'єкт живої природи: голова, тулуб, шия, ноги, – а також номени, які позначають ДО птахів: дзьоб, гребінь, воло, крила, пір'я.

На позначення частини тіла птаха, де знаходиться мозок, мовці використовують загальноживані лексеми *голо'ва*, *гол'уї'юка*. Для номінації передньої частини голови у говірці с. Зноб-Новгородське С. послуговуються назвою *рил'це*.

Значення ‘ротова частина у птахів, покрита рогівкою’ реалізують найменування *з'об*, *з'обик*, *з'уб*, *з'убка*, *з'уска*, *д'оп*, *д'убка*, *д'убачка*, *кл'уї*, *кл'ув'ік*, *нис*, *носик*, *нос'ара*.

У фауні Східного Полісся перебувають птахи, що мають дзьоб особливої форми. Стосовно них мовці використовують метафоризовані назви: *в'ейер*, *ла'пата*, *лошка* (про широконіску), *кр'ук* (про птахів родини сов'ячі), *кр(')у'чок* (про чорного шуліку, костогриза).

ЛСП найменувань довгастого зубчастого м'ясистого наросту на голові у птаха (про півня, курку) утворюють слова *гребе'нец'*, *шишка*.

Семантику ‘рогове утворення на лобі у птаха’ реалізують лексеми *зр'єб'єшок*, *'шишка* (про водяну курочку), *'шишка*, *прик'рас*, *експрес*. (стосовно гусака).

На позначення м'ясистого наросту над дзьобом у птаха (про індика, мускусну качку) діалектоносії використовують номени *чу'бок*, *'шишка*.

Зі значенням ‘тулуб птаха’ спорадично вживають назву *ок'лецок*, послуговуючись окремими словами для номінації живота (*жи'вот*, *'пуза*, *пуч'це*), правої або лівої частина тулуба (*бок*), передньої частини тулуба від шиї до живота (*груд'*, *з'рудачка*, *з'руди*, *з'рудк'і*, *з'рутка*, *з'руц':а*, *з'руц':і*) і задньої частини тулуба (*с'пина*, *с'пинка*).

Частину тіла птаха, що з'єднує голову з тулубом, позначають лексемами *'горло* (стосовно кільчастої горлиці), *'шия*, *'шийка*.

Для називання однієї із ДО птахів – ‘розширеної частини стравоходу, де тимчасово перебуває та попередньо перетравлюється їжа’, – мовці вживають номени *'вол'є*, *'вол'це*, *ма'н'ішка*, *м'ішок* (стосовно сорокопуда), *п'ід'волиц'а* ‘розширена частина тіла птаха, що з'єднує голову з тулубом (переважно про чаплю, заг. н.)’.

На позначення частини тіла, за допомогою якої птах здійснює політ, діалектоносії використовують загальноновживані лексеми *кри'ло*, *к'рил'це*, *к'риличко*. Цей орган є парним, тому зазвичай мовці послуговуються іменниками у формі множини: *к'рила*, *к'рилишка*.

Значення ‘нога птаха’ маніфестоване такими назвами: *'лапа*, *'лапка*, *но'га*, *'нужка*; *'лапки*, *'ноги* (переважне вживання форми множини аналогічно до номінації всіх парних органів). Також засвідчено найменування *'к'іхт'і*, *'пазур'і*, *'пал'ци*, що позначають гострі загнуті роги утворення на кінці пальців птахів (переважно хижих), і лексему *пере'понки*, яка номінує плавальні перетинки між пальцями у водоплавних птахів.

Сладну структурну організацію має ЛСМГ “Назви пір'я”, її утворюють два ряди: найменування частин пір'їни і номени сукупностей пір'їн.

Для називання покриву тіла птаха в східнополіських говірках використовують загальні лексеми: *о'перен':а*, *'п'ірія*, *'п'іріячко*, *'п'іря'а*.

Зі значенням 'рогове нашкірне утворення із порожнистим стрижнем і легкими пухнастими відростками з обох боків' побутують назви *пе'ро*, *пе'рина*, *пе'ринка*, *'перушко*; семантику 'дрібне пір'я на тілі птаха' реалізують номени *'п'іріє драб'н'ішен'ке*, *пух* (пор. із *пух*, *пу'шок* 'покрив тіла маляти птаха'). На позначення порожнистого стрижня пера, з обох боків якого розташовані легкі пухнасті відростки, використовують лексеми *ас'тенце*, *к'іл'*, *ко'с'т'ул'ка*. Семантику 'легкий пухнастий відросток з обох боків порожнистого стрижня пера' реалізує слово *пух*.

ЛСР "Назви сукупностей пір'їн" утворюють найменування хвоста, а також жмутів пір'їн, подібних до бороди, чуба, вух тощо, які характерні для окремих видів птахів.

Жмут пір'їн на задньому кінці тіла птаха номінований загальноновживаними лексемами *хв'іст*, *х'востик*. На позначення пташиних хвостів особливої форми діалектоносії вживають назви *пе'рина* 'хвіст сільської ластівки', *'л'іра* 'хвіст тетерева', *'шило* 'хвіст шилохвістки'.

Представників родини тетеревині характеризує жмут пір'їн на нижній частині голови, який номінують загальноновживаною лексемою *бо'ридка*.

Деякі птахи (одуд, омелюх, норець, чайка, чубатий жайворонек) мають жмут пір'їн на голові, на позначення якого мовці використовують спільні назви: *гребе'шок*, *ха'хол*, *хаха'лок*, *чуб*, *чу'бок*, *'чубик*, *'чубрик*, *'чубчик*, *'чупка*, *'шишка*. Слово *хохо'лок* уживають також щодо чубатої синиці. Окрім вищезазначених найменувань, жмут пір'їн на голові у чубатого жайворонка позначають лексемами: *с'тр'ілочка*, *'шишичка*, *шпил'*. Стосовно омелюха мовці послуговуються номеном *'шапки*.

У досліджуваному діалекті зафіксовано такі назви чуба одуда в розкритому вигляді: *'в'ейер*, *з'р'еб'ен'*, *ка'рона*, *ка'ронка*.

Птахи родини сов'ячі мають додаткові пера на голові, які нагадують вуха. Таке оперення мовці позначають лексемами /ухо, /ушко, /уши.

Передньо-бокову частину голови птаха, що відрізняється формою або кольором оперення, маніфестують назвою *шчо́ка*.

Таким чином, у східнополіських говірках побутують лексеми на позначення майже всіх зовнішніх частин тіла птахів, спорадично засвідчено лексему *пу́ти*, що номінує внутрішній орган – шлунок, і виступає як вторинна назва лиски⁴².

2.6. ЛСГ “Вигуки для прикликання й відгону птахів”

Дослідники справедливо зауважують, що системний опис ТГЛ, пов'язаних із фауною (зоолексика взагалі і тваринницької зокрема), неодмінно передбачає опис вигуків, якими мовці послуговуються для прикликання та відгону тварин і птахів, для встановлення певного контакту між людиною та живою істотою⁴³ [173, с. 151].

Зафіксований у східнополіських говірках матеріал об'єднано в дві ЛСП: “Вигуки для прикликання птахів” і “Вигуки для відгону птахів”.

Вигуки виконують комунікативно-волюнтативну функцію [73, с. 102], тому відрізняються за інтонацією, силою голосу, темпом мовлення. Так, зазивають птахів швидким темпом, із кличною і спонукальною інтонацією, а відганяють – грубим тоном, уривчасто вимовляючи слова.

Аналіз природи номінації вигуків дозволяє класифікувати їх на звуконаслідувальні та відапелятивні [158, с. 41]: *га-га*; /гус'і-гус'і.

⁴² За свідченнями мисливців, птах є цінною здобиччю саме через великі розміри й смакові якості його шлунка.

⁴³ Такі вигуки вчені кваліфікують по-різному: вокативні вигуки [133, с. 59]; вигуки, що обслуговують сферу волевиявленя і виражають звернені до тварин команди і заклики [119, с. 290]; імперативні вигуки [51, с. 63]; вокативні інтер'єктиви [173, с. 151].

Підгрупу “Вигуки для прикликання птахів” утворює чотири мікрогрупи, що стосуються зазивання свійських орнітооб’єктів: гусей, індиків, качок і курей.

ЛСМГ вигуків для прикликання гусей формують такі слова: *га-га*, *гул'-гул'* (¹*гул'а-гул'а*, ¹*гул'і-гул'і*, ¹*гул'у-гул'у*, *гул'у-л'у*, *л'у-л'у*), *гус'-гус'* (¹*гус'і-гус'і*, *гуз'у-з'у*, ¹*гус'у-гус'у*, *гус'у-с'у*), ¹*зул'і-зул'і*, *т'ег-т'ег* (¹*т'ега-т'ега*, *т'е-т'е*).

Індиків у східнополіському діалекті кличуть за допомогою вигуків *гул'-гул'*, *каш-каш*, *кут'-кут'*, *кул'-кул'* (¹*кул'і-кул'і*, ¹*кул'у-кул'у*, *кул'у-л'у*, *л'у-л'у*), *пил'-пил'* (*пул'-пул'*), ¹*т'ега-т'ега* (*т'е-т'е*), ¹*ципа-ципа*.

До складу мікрогрупи вигуків для зазивання качок входять такі слова: *вут'-вут'* (¹*вут'а-вут'а*, ¹*вут'і-вут'і*, ¹*ут'у-ут'у*, *ут'у-ту*), ¹*гул'і-гул'і*, *таї-таї*, ¹*тан'і-тан'і*, *тас'-тас'*, *таў-таў*, *т'е-т'е*. В одному н. п. засвідчено вигук *пул'-пул'*, що вживають для прикликання малят качки.

ЛСМГ вигуків для кликання курей утворюють такі слова: *кур'у-кур'у* (*р'у-р'у*), *пул'-пул'* (¹*пул'і-пул'і*, *пул'а-пул'а*), *т'ін-т'ін* (¹*т'іна-т'іна*, ¹*т'іні-т'іні*, ¹*т'іну-т'іну*), *ту-ту* (¹*т'ут'і-т'ут'і*, ¹*т'ут'ки-т'ут'ки*), *цип-цип* (¹*ципа-ципа*, ¹*ц'іну-ц'іну*, *цип-цип-ципачки*). Наведені вигуки виконують функцію прикликання курей незалежно від віку, однак спорадично зафіксовано слова для зазивання малят курки: *пул'-пул'* (*п'іл'і-п'іл'і*, ¹*пул'к'і-пул'к'і*), *т'ін-т'ін* (¹*т'іну-т'іну*), *т'у-т'у*, *цип-цип* (¹*ц'іну-ц'іну*).

У межах зазначеної ЛСМГ виділяємо підгрупу вигуків, що стосуються квочки: *к'вача-к'вача* (¹*коча-коча*).

ЛСП “Вигуки для відгону птахів” об’єднує слова, які використовують відносно свійських і диких орнітооб’єктів.

Для відгону гусей у східнополіських говірках вживають вигуки: *гил'!* (*гил'-гил'!*, *гил'а!*, *гил'а гус'і!*, ¹*гул'а ід'ім'!*); *киш!*

Індиків відганяють такими номінативними одиницями: *гил'а!*; *к'іш!* (*а-к'іш!*); *кур'а!* *кур'а_ку'да_ви?!* *кур'а_ку'да?!*; *паш'л'і!*

ЛСР “Вигуки для відгону качок” утворюють слова *вʊт'а!*; *гʊл'а!*; *киш!*; *паш'л'і!*

Стосовно курей діалектоносії послуговуються такими вигуками: *киш!* (*а-к'іш*); *і'д'ім'!* *шоб_ви по'дохли!*

Спорадично засвідчено вигуки, якими сполохують хижих птахів (*киш!*), представників родини воронові (*шʊ'гу!*) і чорного шуліку (*а'л'а-а'л'а!*; *'т'уух!*; *шʊгу-га!*).

Отже, у досліджуваному континуумі функціонують вигуки для прикликання й відгону птахів. Вигуки для зазивання засвідчені лише стосовно свійських птахів, що зумовлено прагматичним принципом. Серед цієї групи вигуків є видоспецифічні і полісемантичні слова, що можуть бути застосовані відносно будь-якого свійського птаха.

Спорадично мовці вживають вигуки для прикликання малят качки й курки (*пул'-пул'*; *п'і'л'і-п'і'л'і*, *т'ін-т'ін*), а також спеціальні слова для зазивання квочки (*к'вача-к'вача*).

2.7. ЛСГ “Назви яєць”

Питальником для збирання орнітономенів передбачене отримання відповідей лише на запитання: Як називається сукупність білка й жовтка овальної форми у шкаралупі або іншій оболонці, з якої утворюється зародок птахів? Однак на підставі записаних мікротекстів можемо стверджувати, що номінація яєць включає не лише загальні лексеми *йаїце*, *йаїечко*.

ЛСГ назв яєць відображає особливості народної культури й побуту мовців і складається із таких підгруп: найменування яєць як предметів птахівництва, лексеми на позначення обрядових яєць. Також засвідчено назви, пов'язані із будовою яйця.

У говірці с. Слоут Глухівського р-ну С. зі значенням ‘яйце, знесене свійським птахом’ засвідчено найменування *йаїце'висажене*.

На позначення сукупності яєць, відкладених одним птахом, діалектоносії вживають назву *к'ладка*. Процес відкладання яєць мовці вербалізують такими найменуваннями: *кла'де 'йайца, не'се 'йайц'а, не'сец':а* (пор. із номенами: *ви'водит', ви'сизжує, 'лупит', ви'лупл'ує, п'лодиц':а* 'сидячи на яйцях, виводить пташенят (про самку птаха)'; *ви'вод'ац':а, ви'л'упл'уїуц':а* 'прокльовуючи шкаралупу, виходять із яйця (про малят птаха)').

Яйце, зроблене із дерева, яке кладуть в певному місці, щоб курка там неслася, номінують лексемами: *'пклад, йай'цо дереу'йане*.

Парадигма назв, пов'язаних із будовою яйця, включає найменування жовтої речовини, що міститься в середині яйця (*жоу'ток*) і густої напівпрозорої маси, в якій знаходиться жовток (*б'і'лок*). На позначення яйця без жовтка мовці вживають найменування *сам б'і'л'очок*; яйце, яке містить два жовтки, називають лексемами *йай'це двохжоу'т'кове, йай'це з дво'ма жоу'т'ками, йай'це здо'рове, два жоу'т'ки*.

Для номінації твердого покриття яйця діалектоносії послуговуються такими номенами: *шал'у'пайка, шкал'а'рушта, шкал'а'рушча, шкарлу'па, шкар'лупка, шкару'пайка, шкару'пина, шкару'пин'ка, шкорл'у'пайка, ш'курка*. Для позначення яйця без твердої оболонки вживають спеціальні лексеми *'боу'т'анка, 'виливок*.

У контексті народних ігор з яйцем актуалізовані й інші значення: 'гострий кінець яйця' (*ну'с, 'носик, но'сок*), 'тупий кінець яйця' (*пу'ха, 'пушка, с'рака, с'рачка*), 'бокова частини яйця' (*бо'чок*).

На позначення яйця, що не втратило своїх властивостей, мовці використовують назву *йай'це с'в'іже*.

Найменування зіпсованих яєць утворюють окрему ЛСП. Яйце без зародка⁴⁴, що залишилось у гнізді свійського птаха після того, як усі інші

⁴⁴ Семантику 'організм у перший період свого розвитку, що живиться за рахунок поживних речовин у яйці' реалізує номен *'зарадак*.

малята вилупилися, мовці позначають лексемами *бал'тун*, *боу'тун*, *боу'т'ук*, *'розбоуток*, *йаїце ва'н'уче*, *йаїце нех'дроше*, *йаїцо іс'порченейе*, *йаїцо пра'пашчейе*, *йаїцо пра'сохле* (*'висахле*). Деякі віддієслівні назви зіпсованого яйця вказують на те, що зіпсування пов'язане із діями самки птаха (зокрема курки): *за'морши*, *за'морене* (пор. із номенами *замо'рила* 'зіпсувала яйце, перев. перегрівши', *недагр'іла* 'зіпсувала яйце, недогрівши його'); *на'сидок*. Зі значенням 'яйце без зародка, що запливло жиром' функціонують найменування *йаїце 'жирне*, *йаїцо жира'в'е*.

ЛСП "Назви обрядових яєць" представлена лексемами *к'рашанка* 'пофарбоване великоднє яйце' і *'писанка* 'розмальоване великоднє яйце'.

Низка найменувань пов'язана із народною грою "навбитки" (у *бит'ка гу'л'ат*'), що передбачає випробовування на міцність крашанок у великодні свята. Міцне, неушкоджене яйце, що дає змогу перебити інші яйця і перемогти у грі, називають лексемами *йаїцо 'поўнейе*, *кре'пак*. Для позначення несправжніх яєць, які використовують у грі навбитки, послуговуються такими назвами: *йаїцо васка'вейе* 'яєчна шкаралупа, залита воском'; *йаїцо д'е'р'е'в'ан:айе* 'яйце, зроблене з дерева'; *сма'л'анка* 'яєчна шкаралупа, залита смолою'.

У межах аналізованої ЛСГ функціонує апелятив *йаїце'д'ор*, що реалізує значення 'чоловік, який дере яйця диких птахів (для колекції чи заради інтересу), експрес.'.

Отже, парадигма назв яєць представлена кількома підгрупами та ілюструє міжтематичні зв'язки орнітоназв, зокрема із тваринницькою лексикою, найменуваннями, пов'язаними з матеріальною культурою і побутом поліщуків.

2.8. ЛСГ “Назви гнізд птахів”

Аналізована ЛСГ включає гіперо-гіпонімічні назви гнізд, лексеми на позначення гнізд за формою та найменування, що описують облаштування гнізд птахами.

Найчастіше для номінації місця, влаштованого або пристосованого для кладки яєць і виведення пташенят (як свійських, так і диких), мовці вживають загальні назви *гн'із'до*, *куб'ло*, *ку'белечко*, *ку'бел'це* (стосовно дрібних птахів). Із цією ж семантикою в окремих говірках використовують найменування *дуп'ло*, що вербалізує природне утворення в дереві.

На позначення великого за розміром гнізда засвідчено назву *гн'аз'д'ара*.

Значення ‘місце для відкладання яєць свійських птахів’ реалізує лексема *не'сушка*.

Для номінації приміщення для курей використовують номен *курник*.

Видові найменування гнізд зазвичай утворені за допомогою приєднання до гіпероніма присвійного прикметника: *гн'із'до голуб'йаче* (про голуба-синяка), *гн'із'до ремезове*, *куб'ло р'ем'е'із'онава* (про ремеза).

Спеціальними лексемами мовці називають гнізда незвичайної форми, які з легкістю ідентифікують у дикій природі: *будочка*, *ша'лашик* ‘гніздо вівчарика-ковалика’; *руша*, *ка'лиска* ‘гніздо іволги’; *глад'ишка*, *кар'зинка*, *кул'ка*, *но'сочок*, *рука'виц'а*, *рука'вич'ка*; *вал'анец'* *битий*, перен. ‘гніздо ремеза’. Зі значенням ‘отвір у гнізді ремеза’ записано найменування *ход*, *й'ход*.

Для вербалізації облаштування гнізда птахом у східнополіських говірках зафіксовано такі найменування: *гн'із'дит'*, *гн'із'диц':а*, *мостиц':а* (пор. із *стег'л'уйуц':а* ‘оселяються, живуть, гніздяться’), *в'є гн'із'до* (*куб'ло*), *в'і'машчує куб'ло*, *мостит' гн'із'до* (*куб'ло*), *пл'е'т'е куб'ло*. На позначення будування гнізд сільськими ластівками записано вислів *обс'новуйут'*

гн'іздами ¹*хату*, для маніфестації цього процесу у дроздів зафіксовано словосполучення ¹*лож'ат' гн'ізда*.

У номінації гнізд реалізовано специфіку менталітету й мовотворчості діалектоносіїв. Особливе ставлення мовців до процесу гніздобудування, а отже – до парування птахів і виведення пташенят відображене у зменшено-пестливих назвах *гн'із'дечко*, *гн'оздичка*, *гн'оздишка*, *ку'б'ел'ейка*, *ку'бел'це*.

Висновки до розділу 2

Структуру орнітолексики представлено такими ЛСГ: “Назви птахів”, “Назви сукупностей птахів”, “Назви звуків птахів”, “Назви частин тіла птахів”, “Вигуки для прикликання та відгону птахів”, “Назви яєць” і “Назви гнізд”. Кожна з груп включає парадигми меншого семантичного об'єму.

ЛСГ “Назви птахів” утворюють загальні, родові й видові номени, найменування за статтю й віком, а також збірні назви. На позначення свійських птахів мовці використовують загальноживані лексеми, більшість із яких має затемнену внутрішню форму і функціонує за традицією, для розрізнення за видами диких птахів інформанти зазвичай послуговуються атрибутивними й ад'єктивними номенами (¹*д'ател зе'лений*, *си'ниц'а и* ¹*чубом*), рідше – композитами (¹*коршак-кур'ат'н'ік*) й афіксальними дериватами (*шул'а'чок*). Під впливом наукової термінології діалектоносії вживають родову назву разом з видовою (*б'жоло'йідка золо'тиста*, *куро'патка* ¹*с'іра*).

Відношення опозиції є одним із механізмів забезпечення системного характеру лексики, тому докладно вивчено опозицію назв птахів за статтю. На позначення самців і самок свійських птахів мовці традиційно вживають суплетивні форми (¹*п'івен' :* ¹*курка*, ¹*селех :* ¹*утка*) та афіксальні деривати (*ін'дик :* *ін'дичка*, *у'так :* ¹*утка*). Для розрізнення за статтю об'єктів дикої орнітофауни респонденти використовують суфіксальні утворення (*горо'бец' :* *гороб'чиха*), загальні лексеми (*са'мец' :* ¹*самка*), особові займенники (*вин :*

во¹на), описові конструкції (са¹м¹еу' жайваранки : жайваранка) та метафоризовані назви людей (сала¹вей : над¹руга). Типовим для народної номінації явищем є побутування квазіопозитів, функцію яких виконують найменування різних біологічних видів птахів (чарно¹гуз : чап¹л'а) та міжговіркові відповідники (бусел : ле¹лека). За відсутності спеціальних назв для самця й самки вживають назви біологічного виду як спільну лексему: гайстер, горлиц'і, сквар'ц'і.

Найменування чол. р. утворюють за допомогою суфіксів -ак(о), -ат(о), -ач(о), -ец'(о), -ик(о), -ич(о), -ук(о), -ун(о); в утворенні назв самок беруть участь афікси -иц(а), -их(а), -ичк(а), -іх(а), -к(а), -ушк(а).

У межах ЛСГ “Назви птахів” виокремлено ЛСП найменувань пташенят, що субдомінантно можуть реалізувати семи ‘стать’, ‘період розвитку’, ‘час народження’ і ‘розмір’. Номені малят птахів утворені від основ видових назв за допомогою таких словотворчих формантів: -а, -атк(о), -ен'(а), -ен'атк(о), -к(о), -онок(о), -ец'(о). На позначення пташенят також вживають вторинні найменування (дит'а, дитин'ча, д'іти), атрибутивні номені (пташка ма¹ла, дитин'ча зо¹зул'і), субстантивовані прикметники (ма¹лен'ке) та композити (жо¹тво¹ротик).

Серед збірних назв виявлено одиниці, що номінують птахів як неподільну сукупність незалежно від віку та спеціальні лексеми для малят птахів. Семантика збірності реалізована декількома способами: одні номені утворені за допомогою суфіксів -н'(а), -еч(а), -як(о), -ств(о), інші – є результатом семантичної транспозиції (рад'н'а, сила, х'мара) і можуть вербалізувати суб'єктивну оцінку мовців (м'елач', др'ан' др'іб'нен'ка). Зі значенням збірності спорадично засвідчено нульсуфіксаційні деривати (нел'ет, подл'ет) і форми одиничного денотата: н'тиц'а ‘збірн. н. свійських птахів’.

До складу ЛСГ “Назви сукупностей птахів”, окрім загальних і видових номенів, входять найменування сукупностей за розміром і віком птахів, за

величиною групи та способом формування й пересування об'єктів. Більшість компонентів є полісемічними і можуть бути використані відносно будь-якого виду птахів, однак засвідчено атрибутивні назви, що містять вказівку на конкретний біологічний вид (*се¹меїство¹ 'кобц'ове, с¹тайа у¹тина*). Окремі лексеми вказують на сукупність птахів як означену кількість реалій (*п¹іу¹сот¹'н¹і, тис¹'ача*).

Назви звуків птахів згруповано й проаналізовано відповідно до біологічного виду, статі, віку й функцій живих істот. Для отримання цілісної картини до аналізу залучено матеріал, що об'єднує різні частини мови: власне звуконаслідування (*т¹ох-т¹ох*), видоспецифічні й невидоспецифічні дієслова (*ку¹йе; пиш¹чит¹*), іменники й атрибутивні сполучення, які позначають вокалізацію птахів (*писк; звук д¹робн¹'ен¹к¹ій*).

До складу ЛСГ “Назви частин тіла птахів” входять найменування голови, дзьоба, гребеня, тулуба, вола, шиї, крил, ніг, пір'я і деяких внутрішніх органів птахів. Мікрогрупи виявляють різний ступінь семантичної розгалуженості та представлені різною кількістю компонентів. Частини тіла птахів вербалізовані прямими номенами (*голо¹ва, з¹об, п¹ірія*) і вторинними назвами (*в¹ейер, карона, л¹іра*).

Парадигма вигуків складається із одиниць, які вживають для прикликання (лише стосовно свійських птахів) і відгону живих істот. Спорадично засвідчено вигуки, якими зазивають малят свійських птахів, а також спеціальні слова для кликання квочки.

За структурою виявлено прості, складні і складені вигуки: *киш¹!*; *т¹ін-т¹ін;* *гул¹'а і¹д¹ім¹!* Вигуки для прикликання зазвичай редупліковані (*таї-таї*) або частково редупліковані повторенням усіченої основи (*гус¹'у-с¹'у*), а вигуки, якими відганяють птахів, можуть входити у вокативні конструкції та поєднуватися з іншими словами: *гул¹'а гус¹'і!*; *кур¹'а! кур¹'а_ку¹да_ви?!* *кур¹'а_ку¹да?!*

Парадигма назв яєць включає загальні найменування реалій, номени зіпсованих яєць та лексеми, що позначають обрядові яйця. Окремо згруповано й описано назви частин яйця.

ЛСГ “Назви гнізд” охоплює гіперо-гіпонімічні найменування гнізд, лексеми на позначення гнізд за розміром і формою та лексеми, що описують облаштування гнізд птахами. Видові найменування гнізд зазвичай утворені за допомогою приєднання до гіпероніма присвійного прикметника: *гн'із'до голуб'йаче, куб'ло р'е'м'е'із'онава*. До складу групи найменувань гнізд належать прямі номени (*гніз'до, куб'ло*), вторинні назви (*з'руша, рука'виц'а*) і сталі словосполучення (*в'їє гніз'до, мостит' гн'із'до*).

Подана модель організації найменувань птахів та супровідних понять свідчить про розгалуженість і багатоступінчастий характер системи орнітолексики; докладний аналіз назв уможливорює виявлення специфіки системних зв'язків компонентів ТГЛ і механізми їх ієрархічного підпорядкування.

РОЗДІЛ 3. МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТРУКТУРУВАННЯ ЛЕКСИКИ

3.1. Ономасіологічний аспект вербалізації ДО птахів

Відомо, що назви птахів, як і найменування інших предметів та явищ позамовної дійсності, мають первинну вмотивованість, проте із часом спрямованість номена на конкретну ознаку реалії може втрачатися, а слово деетимологізуватися [6, с. 16].

Орнітофонд сучасних східнополіських говірок складається із деетимологізованих (немотивованих) найменувань і таких, що мають прозору внутрішню форму або є напівмотивованими. Низку лексем (30 % від усіх найменувань) мовці вживають за традицією, без усвідомлення їхньої природи, відтворюючи номени “як словесні знаки з усім комплексом ознак, що притаманні реалії” [149, с. 97]. Більшість таких найменувань належить до спільнослов'янського шару лексики (*воро^бей, во^рона, ^галка, ^гогол', ^голуб, горо^бец', гу^сак, ^д'ател, др[']їзд, др^офа, ^жайворонок, ^жоу^на, жура^вел', ^з'аблик, зо^зул'а, ^іволга, ^йаструб, клест, ^к'ібчик, кор[']шак, ку[']лик, ^курка, куро[']патка, ^лас'т'їука, ^леб'ід', лун', оме[']л'ух, о[']рел, п[']листка, ^селезен', си[']ниц'а, сич, ска[']па, скво[']рець, со[']ва, ^соїка, ^сокол, соло[']вейко, со[']рока, стри[']ж, тете[']рук, ^утва, ^утка, ^ф'іл'ін, ^цапл'а, ^чайка, ^чапл'а, чиж, шпак, ш'чиглик) або є запозиченнями із неслов'янських мов (*бак[']лан, ^беркут, ^бусел, ^вал'динеп, ^гайстер, ін[']дик, ^качка, ле[']лека, мар[']тин, ^ремез, фа[']зан). Також виявлено 53% мотивованих і 17% напівмотивованих назв.**

Тлумаченню спільнослов'янських орнітономенів із утраченою мотивацією присвятили низку ґрунтовних праць Л. А. Булаховський, Я. В. Закревська, О. М. Трубачов, Г. П. Клепікова, Я. Струтинськи, М. П. Антропов та ін., тому перевагу у нашій роботі надаємо аналізу мотивованих і напівмотивованих найменувань птахів, який передбачає виявлення МО і встановлення типів мотивації лексем. Також увагу

закцентовано на детермінованості вибору діалектоносіями мотивами як основи номінації.

Загальновідомо, що для кожної ТГЛ характерний свій набір МО, зумовлений, перш за все, набором ДО номінованих реалій. Для ТГЛ “Назви птахів” типовими є шість мотивів, пов’язаних зі звуком і голосом птахів, з їхньою зовнішністю, запахом, поведінкою, із типовим місцем перебування й особливостями гніздобудування, зі специфікою живлення [128, с. 33]. Однак вибір МО, яка стає базою номінації, залежить і від багатьох інших факторів, серед яких – реалізація антропоцентричної парадигми, пов’язаної із прагматичним й аксіологічним підходами. Актуалізація певної мотивами залежить від ролі птаха у повсякденній практиці і культурі мовців (зацікавленістю реалією як об’єктом сільського господарства, полювання; позиціонування її як елемента наївної картини світу) [124, 121–122]. Вибір МО також детермінований особливостями пізнавальної діяльності діалектоносіїв, ступенем їх спостережливості, умінням асоціювати предмети позамовної дійсності, розвитком комбінаторних здібностей тощо [21, с. 359].

На основі узагальнення МО у свідомості мовців виформовуються вихідні положення, правила, за якими відбувається називання реалій [23, с. 99] і які в лінгвістиці кваліфіковані як принципи номінації.

Орнітономени східнополіського діалекту класифіковано за такими принципами номінації: за звуком і голосом птаха, за зовнішністю, за запахом, за поведінкою, за типовим місцем перебування й особливостями гніздобудування, за об’єктом живлення і характером добування їжі.

Зауважимо, що вибір і реалізація в назві МО є настільки складним процесом, що часто мовцям не вдається обмежитися лише однією мотивомою як основою номінації. З огляду на це, окрім мономотивованих, у діалектній мові функціонують полімотивовані орнітолексеми, які актуалізують декілька ознак птаха одночасно.

3.2. Номінація птахів за звуком і голосом

Птахи відрізняються від інших представників фауни набором особливих ознак, серед яких – акустична характеристика. Різноманітність голосової інформації птахів відображена у великій кількості мовних знаків, що передають специфіку звучання і здебільшого мають звуконаслідувальний характер [77, с. 95].

Дослідження звуконаслідувальної лексики є важливим, тому що “воно може з’ясувати деякі шляхи народження слів, виявити особливості відображення в назвах певних понять і співвідношень, що встановлюються між реалемою і лексемою, а також показати, як відбувається підпорядкування утворених назв фонетико-морфологічним закономірностям мови” [142, с. 140]. Аналізовані найменування цінні для науковців ще й тому, що в них виявляється індивідуальність говорів, специфіка їх словника [211, с. 217].

Назви птахів за звуком і голосом учені традиційно досліджували за словотвірними типами. Л. А. Булаховський виокремлював: безпосередні звуконаслідування; опосередковані найменування, утворені від специфічних і неспецифічних дієслів; номени, похідні від вигуків для прикликання птахів; фольклорні звуконаслідування [35, с. 190–202]. Я. Струтинський поділяв звуконаслідування на проміжні та безпосередні, розрізняючи абсолютні оноματοпи й афіксальні утворення [219, с. 100–102]. М. М. Гінатулін диференціював назви, утворені на основі мотивами ‘голос’, на звуконаслідувальні та звукоописові [Гінатулін 1973, 13–17]. Г. І. Богуцька визначила звуконаслідування кількох видів: безпосередні оноματοпеї; звуконаслідування із додаванням іменникових похідних суфіксів; назви, утворені від звуконаслідувальних дієслів [27, с. 68]. М. П. Антропов розрізняв такі типи звуконаслідувальних найменувань: субстантивовані звуконаслідування; відономатопеїчні лексеми; назви, що виражають загальне враження від пташиних звуків; слова, утворені від вокативних вигуків;

номени, які є результатом лексикалізації звуконаслідувань, співвідносні з афіксальними іменниками [6, с. 19–20]. Н. П. Дейниченко виокремлювала звуконаслідувальні орнітоназви: за повним і частковим звучанням птахів; за загальним характером звучання; за подібністю до голосу тварин і до звучання інших предметів; за часом звукової активності [82, с. 110–113]. Г. Н. Ягафарова розподілила назви птахів за такими словотвірними моделями: найменування, утворені виключно на основі звуконаслідування; редульовані звуконаслідувальні номени; орнітолексеми, утворені шляхом афіксації [214, с. 162–164]. Н. О. Курашкіна кваліфікувала звуконаслідувальні назви як фонетичні, що передають голоси птахів безпосередньо, та лексичні, утворені від наявних у мові звуконаслідувальних коренів [111, с. 60].

З огляду на специфіку фактичного матеріалу та з урахуванням запропонованих ученими класифікацій словотвірних типів звуконаслідувальних назв птахів, в орнітономінації східнополіського діалекту виокремлено чотири моделі реалізації ДО ‘звук’: безпосередні наслідування, афіксальні утворення, аналітичні назви й семантичні транспозити⁴⁵.

До безпосередніх наслідувань зараховуємо найменування, утворені від вигуків “без будь-якої проміжної ланки” [35, с. 190].

Відомо, що імітація звуків і голосів птахів діалектоносіями не завжди відповідає реальним звукам орнітооб’єктів. Лексикалізуючись, пташині вигуки й похідні від них назви часто зазнають процесу народноетимологічного осмислення. Крім цього, мовці по-різному сприймають та інтерпретують один і той же крик птаха, що “детермінується складнощами ідентифікації канонічної і неканонічної орфоєпії” [144, с. 11]; це спричиняє варіативність мотиваційної форми і мотиваційного значення

⁴⁵ Усього зафіксовано 17 % найменувань, утворених за звуком і голосом птахів.

ономатопів, а також функціонування у межах одного діалекту близьких назв на позначення різних видів птахів [6, с. 19–20].

Виявлено, що діалектоносії лексикалізують звуки птахів у два способи. Найчастіше відбувається притягування вигуків до відомих співзвучних слів. Результатами атракції є такі орнітоназви: *гриц'*, *з'риц'у*⁴⁶ (←*з'риц'у!*-*з'риц'у!*) 'веретенник великий'; *д'і'дус'у* (←*д'і'дуус'у!*-*д'і'дуус'у!*), *фе'доско* (←*фе'доско!*-*фе'доско!*), *че'кушка* (←*че'кушка-че'кушка*) 'кільчаста горлиця'; *йу'ла* (←*йул'і-йул'і-йул'і-йула-йула-йула* [Марисова1984, с. 127]) 'лісовий жайворонок'; *к'н'іга* (←*к'н'ііга*) 'чайка'; *похо'ваў* (←*похо'ваў*) 'пугач'; *худо'тут* (←*худо тут-худо тут*) 'одуд'.

Також у досліджуваному діалекті засвідчено факти неканонічної фонетики, що не можуть бути співвіднесені із наявними у мові словами, але, піддаючись процесу фонологізації та граматикалізації, стають елементами системи орнітономенів: *путпу'д'ом* (←*пут пу'д'ом-пут пу'д'ом*) 'перепілка'; *теле'гуіз* (← пор. із *теле'воз / теле'воз / кидай'сани / бери воз* [82, с. 112]; *тиливоз, кидай сани, бери віз!* [86, с. 53]) 'велика синиця'. Маємо припущення, що друга частина композита *теле'гуіз* є результатом атракції номена *теле'воз* до слова *гуз* (*гузка*) (пор. із *чорно'гуз* 'білий лелека', *тр'асо'гуз* 'самець білої плиски').

Діалектоносії чітко усвідомлюють звуконаслідувальну природу відвигуківих найменувань одуда *вдод*, *'водуд*, *дод*, *'одуд*, *худа'дод*, *'ходуд*⁴⁷, *хаў'дид* (← *вуд-вуд*, *ду-ду*, *ху'ду-ду-ху'ду-ду*), водночас внутрішня форма давніх ономатопів *'перепел* (< псл.**peľpeľь* (або **perperь*) ←**peľ* (*per*) [35, с. 291; ЕСУМ 4, 344–345]) 'перепілка' і *'тетереў* (< псл.**tetervь* ← **ter*) [35, с. 291–292; ЕСУМ 5, 562]) 'тетерев' на сучасному етапі розвитку говірок видається їм затемненою, що призводить до модифікації мотиваційної форми

⁴⁶ Див. нижче приклади морфологічного оформлення звуконаслідувальних орнітоназв, утворених від спільної мотиваційної основи.

⁴⁷ Лексеми типу *ходуд*, *худа'дод*, *ху'додик* вважаємо контамінованими назвами (*худа'тут* + *'одуд*).

і мотиваційного значення номенів (*переп'їлка*, *переп'їлиц'а*, *переп'їлоука*⁴⁸; *т'ет'єрук*).

Окремого коментаря вимагають звуконаслідувальні назви звичайної камінки (*'йал'ч'їк*, *'йамчик*, *'йанчик*, *йан'чук*, *'йенчик*, *'йончик*, *'йоцик*), що первинно були безпосередніми наслідуваннями вигуків птаха (\leftarrow *'йал'ч'їк-ч'їк*; *ї-ч'єк-ч'єк* [Марисова1984, с. 139]), але у процесі народноетимологічного осмислення мовці почали співвідносити їх із власними назвами, утвореними від основи *їван-* за допомогою афіксів **-к-(ѳ)**, **-чик-(ѳ)**, **-чук-(ѳ)**: *їван'ка*⁴⁹, *їванчик*, *їван'ч'ук* (пор. також із *пудїванчик*).

На відміну від безпосередніх ономатоїв група морфологічно оформлених звуконаслідувань представлена більшою кількістю найменувань.

Частина орнітономенів утворена від специфічних видових вигуків суфіксальним способом за допомогою таких формантів: **-ик-(ѳ)**: *єрицик* 'великий веретенник', 'бекас', 'біла плиска', *'жидик* 'хатній горобець', *худоцик* 'одуд'; **-к-(а)**: *переп'їлка* 'перепілка', 'польовий жайворонок', *пудпа'д'омка* 'перепілка', *'ц'їпка* 'маля курки'; **-к-(ѳ)**: *крук* 'крук', *'чечик* 'чечітка'; **-ач-(ѳ)**: *крум'кач*, *трум'кач* 'крук', *'пугач* 'грак', 'пугач', 'хатній сич'; **-ок-(ѳ)**: *віурок*, *йурок*, *т'урок* 'в'юрок', *жидок* 'хатній горобець', *чирок* 'чирок, заг. н.'; **-л-(а)**: *кукул'а* 'зозуля'; *цип'л'а* 'маля зозулі', 'маля індика', 'маля курки', 'маля одуда', 'маля сірої куріпки'; **-ан-(ѳ)**: *чє''кан* 'чекан, заг. н.'; **-єл'-(ѳ)**: *св'ір'їс'т'єл'* 'омелюх', 'різновид дикої качки' (\rightarrow **-к-(а)**: *свир'їс'т'їлка* 'омелюх'); **-н-(а)**: *кукун'а* 'зозуля'; **-шк-(а)**: *кукушка* 'зозуля'; **-ай-(ѳ)**: *джук'л'ай* 'хатній горобець'; **-ник-(ѳ)**: *джук'л'аник* 'хатній горобець'; **-иц'-(а)**: *переп'їлиц'а* 'перепілка'; **-оўк-(а)**: *переп'їлоука* 'перепілка'; **-от-(ѳ)**: *'ч'єкот* 'дрізд-чикотень'; **-очок-(очек-, очик-)(ѳ)**: *йурочок*, *йурочек*, *йурочик* 'в'юрок'; **-тк-(а)**: *чачотка* 'чечітка'; **-ук-(ѳ)**:

⁴⁸ Назва ілюструє явище ремотивації, встановлення мотиваційного зв'язку демотивованої відвигукової лексеми *переп'їлоука* із дієсловом *сп'ївати* (рос. *п'ет'*).

⁴⁹ Пор. із найменуваннями *їван'ка*, *їванчик* 'біла плиска'. Очевидно, назви були транспоновані від звичайної кам'янки до білої плиски за зовнішньої подібністю птахів [122, с. 133].

гриц'ук ‘великий веретенник’; **-ун/ец’-(ѿ)**: *гриц'унец* ‘великий веретенник’; **-ут-(ѿ)**: *кугут* ‘голуб-синяк’, ‘півень’; **-ц’(а)**: *ц'ип'ц'а* ‘маля курки’; **-чик-(ѿ)**: *йурчик* ‘в’юрок’. Також виявлено флективний спосіб у словотворі орнітоназв: *перепела* (< псл.**peɫpeɫʲ*) ‘перепілка’.

Щодо лексем типу *цип'л'а*, *цип'л'ен'а*, *цип'л'онок*, *ц'ипка*, *ц'ип'ц'а* ‘маля курки’, вчені кваліфікують ці звуконаслідування як подвійні – за писком малят і утвореним від нього вигуком для прикликання [35, с. 196].

У східнополіських говірках спорадично засвідчено й інші номени, похідні від вигуків для прикликання птахів: *кут'а* (← *кут'-кут'*) ‘індичка’; *л'ул'уш'ки* ‘індики’, *кул'уш'ок* ‘індик’ (← *л'у-л'у*); *пуле'н'а*, *пул'ка*, *пул'онак*, *пиле'н'атко* (← *пул'-пул'*) ‘маля курки’.

Науковці зауважують, що звуконаслідування не завжди буває настільки індивідуалізоване, щоб за його допомогою мовці чітко диференціювали види птахів, і тому для абсолютно різних порід функціонують назви, утворені від більш чи менш близьких мотиваційних основ [76, с. 530]. Ілюстрацією цього твердження є лексеми, похідні від вигуків *кра-*, *кро*⁵⁰: *кр'ак* ‘крижень’, ‘річковий крячок’; *к'р'аква* ‘крижень’; *к'рачка* ‘крижень’, ‘річковий крячок’; *кр'а'чок*⁵¹ ‘крижень’, ‘різновид дикої качки’, ‘чирок, заг. н.’, ‘річковий крячок’, ‘різновид кулика’; *кро'хал* ‘малий крохаль’, ‘середній крохаль’.

Продуктивною базою для утворення орнітономенів також є дієслова звучання, які реалізують значення ‘видавати певні звуки’, співвідносяться зі звуконаслідувальними словами [58, с. 105] і позначають різні типи звуків птахів.

Низка лексем походить від специфічних дієслів, що передають видові вокалізації птахів: *йур'чит* → *йуркало* ‘золотиста бджолоїдка’; *к'вокайе*, *к'вокче* → *квок'туха*, *к'вочка*, *кв'ак'тушка* ‘курка, що висиджує та водить

⁵⁰ Моделі звукосполучень у звуконаслідувальних назвах докладно описав у своєму дисертаційному дослідженні М. М. Гінатулін [48, с. 24–25].

⁵¹ Пор. із номеном одного із різновидів крячка *га'чок*. Назва, імовірно, має два різновиди мотивованості – лексичну й словотвірну. Атракція відбулася на основі звуконаслідування під впливом формальної структури мотиваційної основи [122, с. 136].

курчат'; *ки'гикайе, ки'гиче* → *ку'гикала* 'чайка'; *кл'є'коче* → *кл'є'котен* 'білий лелека'; *пу'гикайе, 'пугайе, пу'гайе* → *'пугало, пу'гай*⁵² 'пугач'; *скре'коче* → *скреко'туха* 'сорока'; *тур'чит* → *тур'кун, 'турличка, 'турлишка, 'турлушка, 'туркотен, турку'нец* 'звичайна горлиця'; *тур'чак* 'різновид дятла'; *у'гукайе* → *у'гукало* 'кільчаста горлиця'; *укур'гукайе* → *укур'гукалка* 'кільчаста горлиця'; *'чокайе* → *'чокайка* 'птах із характерним звуком'.

У частині найменувань звуки птахів реалізовано описово, через семантику дієслівних коренів [30, с. 14]. Основою для утворення орнітоназв стають дієслова із загальним значенням, які передають голосові (свист, пісня, трель) і неголосові сигнали (звуки при здобуванні їжі, при польоті тощо) та можуть вербалізувати звуки будь-яких птахів: *бур'коче* → *бур'кун* 'голуб-синяк'; *'бухкайе* → *'бухкало* 'бугай'; *'буцайе* → *'буцел* 'бугай'; *гу'де* → *гу'док* 'бугай'⁵³; *'гукайе* → *гук* 'бугай'; *гур'ч'ім'* → *гу'рак* 'припутень'; *да'уб'є* (здобуваючи їжу) → *дал'баши'н'ік, далба'дуї*⁵⁴ 'великий строкатий дятел'; *де'ре, дер'чит* → *дер'кач, дер'кун, драч* 'деркач'; *дуд'н'іти*⁵⁵ → *ду'дак* 'дрофа'; *з'ур'чати*⁵⁶ → *зи'зиркот* 'терновий сорокопуд'; *к'ликати*⁵⁷ – *кл'і'кун* 'лебідь-кликун'; *п'іш'чит* → *п'іс'кул'ка* 'мала білолоба гуска', *п'іс'кун* 'зяблик', 'костогриз', 'різновид дикої качки з характерним звуком', *п'іш'чуха* 'різновид дикого птаха, що пищить'; *ри'ч'ім'* → *рик* 'бугай'; *сви'стит', с'вишче* → *сви'стун, свисту'нец', свисту'нок* 'чирок-свистунок', *свишч* 'свищ'⁵⁸; *сп'і'вайе* → *'п'івен', п'і'тух* 'півень', *'п'івач* 'фазан'; *торох'тит* → *торох'тун* 'турухтан'; *тр'і'ш':ім'* → *тр'іску'нец', тр'іску'нок* 'чирок-тріскунок',

⁵² Окрім звуконаслідувальної семантики, назви передають враження мовців від звуків пугача – почуття страху. Таке ж значення реалізують лексеми *папу'гаї* 'пугач', *по'а'пу'гаї, по'а'пу'гаїчик* 'хатній сич', що є омонімічним із *попу'гаї* 'папуга' найменуванням.

⁵³ Пор. із назвою *гу'да'воз*, контамінованою, очевидно, із лексемою *паро'воз*, що у свідомості мовців асоціюється з найсильнішим і найпотужнішим звуком.

⁵⁴ Семантика номена *далба'дуї* містить віддінок згрубілості, зневажливості і передає ставлення мовців до монотонного, набридливого стуку дятла.

⁵⁵ 'Видавати рівні, протяжні звуки, схожі на гул' [СУМ 2, с. 432].

⁵⁶ 'Щебетливо гомоніти, співати' [СУМ 2, с. 268].

⁵⁷ 'Гукати, волати' [СУМ 4, с. 181].

⁵⁸ Пор. із *'п'ітлик* 'різновид дикого птаха', який, за твердженням інформантів, видає звуки, подібні до свисту (*сви'стит*).

трешчотка ‘сойка’; *цв ірчит* → *цв іркун* ‘хатній горобець’; *ц’івкайе* → *ц’івачка* ‘дрібний птах, заг. н.’, *ц’іве’н’а* ‘маля сільської ластівки’, ‘маля крука’; *ш’ебече* → *ш’ебетушечка* ‘сільська ластівка’; *шипит* → *шипун* ‘лебідь-шипун’.

Поєднанням відвигукових і віддієслівних лексем утворено низку аналітичних назв, звуконаслідувальну природу яких мовці чітко усвідомлюють: *чирок-клакатунок* ‘різновид чирка’, *чирок-п’іскунок*, *чирок-свистунець*, *чирок-свистунок* ‘чирок-свистунок’. Перший із компонентів цих сполучень виконує функцію родового номена, а другий вказує на видову характеристику. Однак зафіксовано й такі складні найменування, у яких родові номени (*лебідь*, *дрозд*) зазнали процесу деетимологізації і не усвідомлювані діалектоносіями як звуконаслідувальні: *лебідь-кликун* ‘лебідь-кликун’, *лебідь-шипун* ‘лебідь-шипун’, *дрозд па’йуш’і*, *дрозд сп’івучий* ‘співочий дрозд’. Подібні назви потрапили в усуз діалектоносіїв через книжне посередництво і функціонують переважно у мовленні мисливців, рибалок і лісників.

Окрему групу звуконаслідувальних номенів складають семантичні транспозити. Суть транспозиційних відношень полягає в переході лексем з однієї ТГЛ (ЛСГ) в іншу, тобто назви з одного об’єкта позначення переносять на інший за подібністю, суміжністю чи функцією [65, с. 119–120, 139–140].

Установлено, що до складу орнітолексики входять метафоричні найменування, утворені за подібністю звуків птахів до звуків тварин, до звучання предметів, а також на основі суб’єктивних вражень діалектоносіїв від звуків птахів.

На основі подібності за звуком здійснено перенесення назв великої свійської рогатої худоби (*бик*, *бугай*, *віл*) на бугая, *Botaurus stellaris* L.: *бик*,

*бу'гаї, буга'йец', буга'йок, бу'гайчик, вол, 'волик*⁵⁹. Асоціація з голосом тварини цілком обґрунтована, бо характерною особливістю птаха є своєрідні звуки, що нагадують ревіння бугая. Функціонування оноματοпеїчних одиниць яскраво ілюструє фактичний матеріал (див. Додаток Г).

Вирізняється з-поміж інших представників орнітофауни і бекас, звуки якого, за твердженням інформантів, схожі на бекання вівці або кози: *ба'ран, бард'нец', ба'ранчик, 'куїзлик*.

Виявлено ще один номен, транспонований на птаха із зоологічної лексики – *йе'жак* ‘деркач’. Відомо, що птах видає характерні звуки, на основі яких мовці легко розпізнають його в дикій природі. Це зумовлює утворення й функціонування низки одиниць на позначення звуків деркача, а також мікротекстів, повір'їв і вторинних номенів (див. Додаток Г). Спираючись на те, що їжак-тварина не має особливих звукових характеристик і денотати не схожі між собою зовні, маємо припущення, що метафоричну назву *йе'жак* ‘деркач’ утворено за враженнями мовців від звуків птаха за такою асоціативною моделлю: одноманітний тривалий звук → неприємний звук → “колючий” для сприйняття звук → *йе'жак*⁶⁰.

Отже, всі метафоричні номени засновані на асоціативному мисленні, яке відображає реальний взаємозв'язок явищ і предметів навколишнього світу [215, с. 174]. Часто зіставлявані об'єкти належать до віддалених сегментів позамовної дійсності [65, с. 139]. Такий асоціативний зв'язок виявлено між птахами й артефактами. Наприклад, орнітономен *зво'нок* утворено на основі подібності звуків звичайної камінки до ударного сигнального підвісного інструменту. За подібністю звуків деркача до скрипу металу (металевого дрота) виникла назва *дро'т'аник*.

⁵⁹ Назви *буга'йец', буга'йок, бу'гайчик, 'волик* мають подвійну мотивованість. Демінутивні суфікси є маркером для розрізнення тварини і птаха. Імовірно, у такий спосіб мовці наголошують на розмірі птаха порівняно з биком.

⁶⁰ Пор. із коментарем діалектоносія, що пов'язує назву із наявністю у деркача довгих ніг і здатністю швидко бігати (див. Додаток Г).

Базою для утворення найменувань птахів стають і лексеми інших ТГЛ. Зафіксовано метафоричну назву, що характеризує акустичні якості великого строкатого дятла і реалізує транспозиційні відношення за моделлю: птах ← професія людини: *музи/кант* (пор. із еспресивною назвою східного соловейка *с'п'і'вак* та із порівнянням, що функціонує на позначення звуків іволги: *йак'Зик'іна сп'і'вайе* (с. Голубичі Ріпкинського р-ну Ч.).

Сприйняття звуків навколишнього середовища через призму наївної картини світу відрізняється від реальних звуків птаха; одним із проявів цієї тенденції у діалектній номінації є функціонування фольклорних звуконаслідувань. Такі назви часто стають джерелом різних легенд, повір'їв, міфів [Гінатул 1979, 16].

У східнополіських говірках зафіксовано два подібних найменування і повір'я, пов'язані з ними: *похо'ваў* (крик пугача віщує смерть людини); *худо'тут* (звуки одуда є знаком того, що станеться якесь нещастя)⁶¹ (докладніше див. Додаток Г).

Отже, вокалізація є важливою характеристикою орнітофауни, а 'звук' – продуктивною МО в утворенні назв птахів.

У досліджуваному діалекті виявлено власне звуконаслідувальні орнітономени і найменування, що вказують на звуки.

3.3. Номінація птахів за зовнішнім виглядом

Як відомо, для конкретних реалій природи продуктивною є номінація за їхньою ознакою, оскільки найбільш актуальне для людини вміння – це вміння знаходити й ідентифікувати живих істот з-поміж подібних. Значну кількість діалектних назв птахів складають лексеми, що виникли від безпосередніх зорових спостережень мовців [28, с. 49]. У східнополіських говірках зафіксовано 54 % найменувань, в яких відображено зовнішні ознаки

⁶¹ Зауважимо, що в назвах не завжди відображений етнокультурний контекст звуків птахів, який можуть містити мікротексти (див. Додаток Г – легенда про деркача, який відчиняє двері весні).

птахів: колір оперення, розташування пір'їн, розмір тулуба, наявність особливої частини тіла.

Принцип номінації птахів за зовнішнім виглядом об'єднує такі МО: 'колір оперення', 'розмір птаха', 'особливість певної частини тіла', 'подібність до інших об'єктів фауни'.

3.3.1. Номінація птахів за кольором оперення

Важливою складовою зорової інформації про світ є колір [106, с. 82], тому забарвлення птахів обґрунтовано стає базою номінації. В орнітоназвах мовці вербалізують як загальний колір оперення, так і колір окремих частин тіла птахів.

Семантика 'колір оперення' зазвичай реалізована атрибутивними найменуваннями, побудованими за моделлю 'прикметник + іменник', оскільки тільки у сполученні з певними семантичними групами іменників назви кольорів – прикметники – виявляють своє значення [161, с. 15]. Рідше забарвлення птахів маніфестують прості номени, виражені іменниками.

Ідентифікація та вербалізація кольору оперення птахів мають індивідуальний характер і залежать від особливостей сприйняття реального світу мовцями, їхньої спостережливості, ступеня уяви й мовотворчості тощо. Причому іноді визначення і трактування кольору птаха або вибір певного кольору як домінантного в утворенні орнітоназви у наївній картині світу відмінні від наукового бачення.

Традиційно в науці розрізняють хроматичні (червоний, жовтогарячий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий) та ахроматичні (білий, чорний, сірий) кольори. Репертуар діалектних назв, які містять колірну характеристику птахів, свідчить, що набір кольорів у наївному уявленні інформантів набагато ширший і семантично більш різноманітний, ніж в науковій картині світу.

3.3.1.1. Номінація птахів за загальним кольором оперення

У східнополіських говірках зафіксовано найменування, які позначають конкретну колірну ознаку птаха, і назви, що характеризують забарвлення орнітооб'єкта, не вказуючи на певний колір.

Спираючись на модель опису колоративів, запропоновану І. М. Бабій [13, с. 5–6], подаємо докладну класифікацію орнітолексем.

Найменування, які позначають конкретний колір оперення птахів, утворено від таких кольорооснов:

1. Червоний (*к'расний*): *гогал' к'расний* 'гоголь'; *сн'і'гур к'расни* 'снігур'; *утка к'расна* 'огар'.

2. Жовтий: *вертих'востка' жоўта* 'жовта плиска'; *д'ател' жоўти* 'зелений дятел'; *жоўт'а'ниц'а, жоўт'анка* 'вільшанка'; *жоўтушка* 'звичайна вівсянка'; *п'лиска' жоўта, п'лисочка' жоўта* 'жовта плиска'; *си'ничка' жоўта* 'велика синиця'; *тр'асц'гуз'ка' жолта* 'жовта плиска'.

3. Рудий (*рижий*): *дро'зд' р'іжи* 'співочий дрізд'; *курочка' рижя* 'різновид кулика'. Пор. з образним тлумаченням рудого кольору, який інформанти асоціюють із пожежею (гаром). На основі такої асоціації утворені назви *огар'* 'гоголь', 'огар' та *по'жарка* 'золотиста бджолоїдка'. Імовірно, останній номен має подвійну мотивацію: як стверджує респондент, птаха названо за звуками, які він видає.

4. Зелений: *голуб' зелени* 'звичайна горлиця'; *д'ател' зелений* 'зелений дятел'; *зеле'зен'* 'селезень'; *зеле'нушка* 'зеленяк'; *си'ниц'а' зелена, си'ниц'а' зел'ен'ка* 'велика синиця'⁶².

5. Голубий: *аїст' галу'бої* 'сіра чапля'; *си'ниц'а' голу'ба, си'ниц'а' голу'бен'ка, си'ничка' голу'ба* 'голуба синиця'.

⁶² Пор. із назвами *з'олна* 'зелений дятел' і *зеле'зен'* 'селезень', що виникли у результаті контамінації найменувань *же'лна* ('жоўна) та *селе'зен'* із прикметником *зелений* на основі превалювання зеленого кольору в оперенні птахів.

6. Синій: *голуб-си́н'ак*, *голуб си́н'її*, *голуб си́нен'кїї* 'голуб-синяк'; *пташка си́н'а* 'голубий рибалочка'; *си́н'їч'ка* *си́н'є'н'ка*, *си́н'ак*, *синик*, *синчик*⁶³ 'голуба синиця'; *си́н'ак* 'голуб-синяк'; *си́н'ук* 'велика синиця'.

7. Коричневий: *їа́струб ко́ричневи́* 'чорний шуліка'; *саракапуд ка́р'їчн'ави́* 'терновий сорокопуд'; *си́ниц'а ко́ричн'ова* 'чорна синиця'.

8. Білий: *аїст'бі́ли*, *бус'ел'бі́елиї* 'білий лелека'; *вертих'востка'бі́ел'а* 'біла плиска'; *ворона'бі́ла* 'сіра ворона'; *голуб'бі́ли* 'приручений підвид сизого голуба'; *гуска'бі́ела*: 'велика білолоба гуска'; *куропатка'бі́ла* 'біла куріпка'; *лебед'бі́елиї* 'лебідь, заг. н.'; *лун'бі́елиї* 'очеретяний лунь'; *н'ли́ска'бі́ла* 'біла плиска'; *подо́рлик'бі́елиї* 'малий підорлик'; *птиц'а'бі́ла* 'велика біла чапля'; *со́ва'бі́ла* 'біла сова'; *цапл'а'бі́ла* 'велика біла чапля'; *чайка'бі́елайа* 'річковий крячок'; *чайка'бі́ла* 'крячок білощокий', 'звичайний мартин'; *цапл'а'бі́ла* 'велика біла чапля'.

9. Чорний: *аїст'чорни́*, *бусел'чорни́* 'чорний лелека'; *ворон'чорни́* 'крук'; *ворона'чорна* 'галка', 'грак', 'крук'; *гаїстер'чорни́* 'чорний лелека'; *галка'чорна* 'різновид галки'; *грак'чорни́* 'грак'; *д'ател'чорни́* 'чорна жовна'; *д'ател'чор'нен'ки'мениш* 'малий строкатий дятел'; *др'їзд'чорни́*, *дроздик'чор'нен'ки* 'чорний дрізд'; *жоу́на'чорна* 'чорна жовна'; *жура'вел'чорни́* 'сірий журавель'; *курочка'чорна*, *курочка'чор'нен'ка* 'водяна курочка'; *лебед'ї'чорн'ї* 'різновид лебедів'; *лелека'чорна*, *лелека'чорни́* 'чорний лелека'; *саракапуд'чорни́* 'чорнолобий сорокопуд'; *си́ниц'а'чорна*, *си́ничка'чорна* 'чорна синиця'; *утка'воро́на*, *утка'чорна* 'ли́ска', 'чернь, заг. н.'; *цапл'а'чорна* 'чорний лелека'; *чайка'чорна* 'чайка'; *чарна'гуз'чорни́* 'чорний лелека'; *ч'єрн'*, *ч'єрн'а*, *ч'єр'нет'*, *ч'єр'н'ук*, *ч'єр'нуха*, *ч'єр'нушка* 'чернь, заг. н.'; *ч'єр'ниш* 'тетерук'; *ч'єр'ногуз'чорни́* 'чорний лелека'.

⁶³ Назви типу *си́н'ак*, *синик*, *синчик* первинно мали звуконаслідувальну основу [35, с. 263], однак згодом втратили зв'язок із позначуваною характеристикою реалії і зазнали народноетимологічного осмислення, набувши нового значення – 'птах синього кольору'.

Кольором, середнім між білим і чорним, є сірий. У діалектній мові таке забарвлення птаха зреалізовано у трьох семантично близьких лексемах: *с'ірий, сивий, сизий*:

10. Сірий: *ворона с'іра, ворон с'ірий* 'сіра ворона'; *голуб с'іри* 'голуб-синяк', 'звичайна горлиця', 'приручений підвид сизого голуба'; *голуб с'ірий* 'сизий голуб'; *гус с'ірий, гуска с'іра* 'сіра гуска'; *гуси с'ір'і* 'дикі гуси, заг.н.'; *д'ател с'ірий* 'сивий дятел', 'сірий строкатий дятел'; *др'ізд с'ірий* 'дрізд-омелюх'; *жура/в'ел с'ірий* 'сірий журавель'; *коўбец с'іри* 'чорний шуліка'; *к'р'аква с'іра* 'нерозень'; *кура/патка с'іра* 'сіра куріпка'; *курочка с'іра* 'пастушок'; *лебед'і с'ір'і* 'різновид лебедів'; *мухо/лоўка с'ірен'ка* 'сіра мухоловка'; *п'ер'а/п'олка с'ерайя* 'костогриз'; *п'лиска с'іра, п'лиска с'ірен'ка, п'лисочка с'іра* 'біла плиска'; *п'тиц'а с'іра* 'омелюх'; *п'т'ица с'ерайя* 'костогриз'; *си'ниц'а с'ірен'ка* 'чорна синиця'; *с'іраха, с'ір'а'чок, с'іруха* 'нерозень'; *сн'ігур с'ірий* 'костогриз'; *со'ва с'іра* 'сіра сова'; *сороко/пуд с'ірий* 'сірий сорокопуд'; *утка с'іра* 'нерозень'; *цапл'а с'іра* 'сіра чапля'; *чайка с'ера* 'сивий мартин'; *чайка с'іра*: 'чорний крячок'; *цапл'а с'іра* 'сіра чапля'.

11. Сивий: *варона с'іва* 'сіра ворона', 'галка'; *ворон сивий* 'сіра ворона'; *галка с'іва* 'різновид галок'; *голуб сивий* 'голуб-синяк'; *грак сивий* 'сіра ворона'; *п'лиска сивен'ка, п'лисочка сивен'ка* 'біла плиска'; *си'вак, си'ваш* 'нерозень'; *сиво'ракша, сиво'рашка, сива'гракша, сиво'раха, сиво'рачка, сиво'рокша, с'іва'гракша, с'іва'рака, с'іво'граф, с'івак'рака, с'іво'грак, с'іво'грач* 'сиворакша'; *си'вун, с'івак* 'голуб-синяк'; *сн'ігур сиви* 'костогриз'; *со'ва сива* 'сіра сова'; *цапл'а сива* 'сіра чапля'; *чайка сива* 'сивий мартин'; *цапл'а сива* 'сіра чапля'.

12. Сизий: *ворона сиза* 'сіра ворона'; *голуб сизий, голуп си'зен'кий, голуб-си'зак, голуб-си'зар* 'голуб-синяк'; *коўбец сизи* 'різновид хижого птаха'; *си'зак, си'зар, сизик дикий* 'голуб-синяк'; *сизоворонка* 'сиворакша'; *си'ниц'а/сыза* 'голуба синиця'; *цапл'а сиза* 'чапля сіра'.

Окрему парадигму утворюють складні назви, які позначають декілька кольорів в оперенні птаха: *голуб с'єро-б'єл'асий* 'голуб-синяк', *д'ател красна-чорни* 'великий строкатий дятел'; *д'ател с'іро-зе'лений* 'зелений дятел'; *саракапуд красна-р'аб'її*⁶⁴ 'терновий сорокопуд'; *чарнабурка* 'різновид дикої качки'; *чирнабурка* 'білоока чернь'.

Докладного мотивологічного коментаря вимагають назви *си'ниця'а с'іра* і *си'ниця'а б'їла*, які функціонують на позначення сірої чаплі і великої білої чаплі відповідно. Імовірно, ремотивована лексема *си'ниця'а* 'голуба синиця' як репрезентант семми 'птаха синього (сизого) кольору' спочатку була транспонована на сіру чаплю за кольором оперення, згодом цим номеном у говірці с. Велика Дорога Ніжинського р-ну Ч. почали послуговуватися і для називання інших видів чапель (незалежно від забарвлення), диференціюючи колір оперення за допомогою якісних прикметників *с'іра* й *б'їла* (пор. із коментарем інформанта:

– *їес' / б'їла і с'іра / си'ниця'ї / їїх звут' си'ниця'ї у нас // си'ниця'а / воно_то цапл'а називаїец':а / а ў нас си'ниця'ї //*

– А чого так? – *ну то_о_шо вона т'їна їак с'ин'а си'ниця'а / така / с'іру'вата / звут' їїх си'ниця'ї //*

– А біла теж синиця зветься?

– *тоже б'їла / во_ни_ж одни / тик і їїх п'росто окрас разній // і ў нас во_ни гн'їз'д'ац':а / і ти і ти //*).

У досліджуваному діалекті також зафіксовано лексеми, які вказують на різний ступінь інтенсивності вияву конкретного кольору. Окреслена семантика зреалізована переважно структурно за допомогою таких суфіксів: **-аст** (її, а) (*варона с'ї'васта, ворона сиво'васта, ворона б'єласта* 'сіра ворона'; *д'ател зеле'настий* 'зелений дятел', *кр'а'чок бе'ластий* 'крячок

⁶⁴ Пор. із прикметниками, які характеризують колір оперення птахів: *красно'р'абен'ки, красноц'в'єтний* (про щиглика); *чорноси'васта* (про галку).

білощокій'; *си́ничка голу́баста* 'голуба синиця'; *си́ничка жоу́таста* 'велика синиця'; *си́ничка чорна́ста* 'чорна синиця'); **-ават** (иї, а) (¹голуб^н *галуба́ватий*, ¹голуб *сиза́вати* 'голуб-синяк', ¹д'ат^н 'ел *красна́ватий*, ¹д'ате^л *р'абаватий* 'великий строкатий дятел'; *дрозд чорно́вати* 'чорний дрізд'; *си́ничка галу́бавата* 'голуба синиця'; *цапл'а си́заста* 'сіра чапля'); **-'ав**(иї) (*п'ідорлик* *б'іл'ави́* 'малий підорлик'). Спорадично засвідчено найменування, мотивовані лексично: *ва́рона б'ал'оса́йя* 'сіра ворона', *цапл'а с'івал'оза* 'сіра чапля'.

Слова, що репрезентують забарвлення птаха, не позначаючи конкретний колір, об'єднано в такі групи:

1. Назви, які вербалізують ступінь насиченості, інтенсивності забарвлення: *д'ател' темноц'ветни* 'чорна жовна'; *си́ниця тем'н'іша* 'чорна синиця'.

2. Лексеми, що вказують на неоднорідність (плямистість) забарвлення: *во́рона р'аб́а* 'сіра ворона'; ¹голуб *р'абий* 'припутень'; ¹гуси *р'аб'і́е* 'дикі гуси, заг. н.'; *д'ател' р'абий* 'великий строкатий дятел'; *д'ател' р'абен'ки мал'ен'ки* 'малий строкатий дятел'; *дрозд' р'абий* 'дрізд-омелюх'; *курачка р'абен'ка́йя* 'сіра куріпка'; *р'абец'* 'різновид хижого птаха'; *р'абка* 'нерозень'; *р'абчик* 'рябчик', 'дрібний птах рябого кольору', 'різновид дикої качки'; *сарака́пуд' р'аб'і́*⁶⁵ 'чорнолобий сорокопуд', 'сірий сорокопуд'; *ча́йка р'аб'а́йя* 'крячок чорний'.

3. Номени, які позначають загальне різнокольорове оперення: *д'ател' п'острий*, *д'ател' разноц'ветни*, *д'ател' стра'катий*, *д'ател' цвіт'ний* 'великий строкатий дятел'; *си́ниця'а разноц'ветна* 'велика синиця'.

У східнополіських говірках також функціонують метафоричні назви, що вербалізують образну оцінку забарвлення птахів. Зафіксовані лексеми утворені за такими мотиваційними моделями: орнітономен ← назва

⁶⁵ Пор. із прикметниками, що функціонують у східнополіських говірках зі значенням 'рябий, смугастий': *зозу́л'астий*, *р'абомисий* (про одуда), *с'іване́л'астен'ка* (про чайку).

зовнішнього вигляду людини (*чоко/маз*⁶⁶ ‘костогриз’); орнітономен ← назви, що позначають характерний людський одяг (*‘д’ател росц’ац’кований* ‘великий строкатий дятел’; *мат’рос, мат’росик* ‘сіра гуска’; *мо’нах* ‘чорний лелека’; *пона’д’а*⁶⁷ ‘широконіска’); орнітономен ← найменування коштовного каміння (*ізум’руд* ‘голубий рибалочка’); орнітономен ← назви дорогоцінного металу (*б’жоло’їдка золо’тиста, шчур золо’тистий, ш’чурка зала’та, ш’чурка золо’тиста* ‘золотиста бджолоїдка’; *шчур сереб’ристий* ‘золотиста бджолоїдка’; *си’ничка с’ер’е’б’р’істайа* ‘велика синиця’; *с’ер’е’б’р’анка* ‘птах сірого кольору’).

3.3.1.2. Номінація птахів за кольором окремої частини тіла

Орнітономени, що входять до складу цієї парадигми, реалізують мотиваційну модель ‘частина тіла’ + ‘кольорова характеристика частини тіла’.

Основою для орнітономінації стають такі частини тіла птаха (рідше – людини):

1. Голова: *гус’ б’ілого’ловий* ‘велика білолоба гуска’; *‘д’ател красно’говий* ‘жовна чорна’; *красно’ловец’* ‘чернь, заг. н.’; *к’раснайа гала’ва* ‘великий строкатий дятел’; *с’і’н’іч’ка с’і’ваб’рисайа*⁶⁸ ‘велика синиця’;

2. Лоб: *гус’ б’іла’лобий, ‘гуска б’іло’лоба, ка’зарка б’іло’лоба* ‘велика білолоба гуска’.

3. Дзьоб (*рот*): *жа’ута’ротик* ‘хатній горобець’; *жо’ута’ротик* ‘дрібний птах, заг. н.’, ‘маля птаха, заг. н.’; *утка красна’з’уба* ‘різновид дикої качки’; *чор’нет’ красно’зоба* ‘червонодзьоба чернь’.

⁶⁶ *Чека(о)ма́сь* ‘брудний, невмивака’ [Даль 4, с. 587]. Пор.: верх голови і спина костогриза – коричневі, шия сіра, низ тіла бурувато-рожевий, на горлі добре помітна чорна пляма [Марисова 1984, с. 166].

⁶⁷ Давнє найменування ширококоніски *пона’д’а*, зафіксоване ще у 20-х роках ХХ століття М. Шарлеманем [ШСЗН, 30], транспоноване з дружини попа за подібністю кольорів оперення птаха і вбрання жінки (докладніше про мотивацію перенесення див. [ЕСУМ 4, с. 515].

⁶⁸ Пор. із номеном *сивого’лов’є’н’ка*, що побутує для характеристики одного із різновидів синиць.

4. Гребінець: *прапор'ц'і* 'рл. т., порода курей із яскраво-червоними гребінцями'.

5. Шия: *'голуб бел'шийї* 'припутень'; *гус' б'іло'шийї* 'велика білолоба гуска'; *'селех сиво'шийї* 'нерозень'. Діалектні назви кільчастої горлиці, як і номенклатурний номен, утворені за чорним кольором оперення на шиї (у формі півкільця): *'голуб окол'ц'овани*, *'горлиц'а к'іл'часта*, *'горлиц'а 'кол'чата*, *'горличка к'іл'це'ва*, *'горл'ічка кал'чата*. Таку ж мотивацію має контамінована лексема *'горл'інка*⁶⁹.

6. Груди: *гру'д'анка* 'звичайна вівсянка'; *жаўта'рудка* 'вільшанка', 'звичайна вівсянка'; *красно'руд* 'снігур', 'рябогруда кропив'янка'; *красно'рудка* 'снігур', 'чечевиця', 'чечітка'; *ку'лик б'іло'рудий* 'різновид кулика з білими грудьми'; *сн'і'гур красно'рудий* 'снігур'; *червоно'рудка* 'чечевиця'.

7. Бік: *со'рока-б'іл'о'бока*, *б'є'ла'бока* 'сорока'; *си'ничка б'іло'бока* 'чорна синиця'; *си'ничка жоўто'бока* 'велика синиця'.

8. Живіт (*пузо, бр'ухо, требу'шок*): *во'рона б'є'ло'пуза* 'сіра ворона'; *'д'ател жоўто'пузи* 'зелений дятел'; *жаў'топузка*, *жаўт'ребуха*, *жаўт'робушка*, *жаўт'ропузка*⁷⁰, *жоў'тобр'ух* 'звичайна вівсянка', *жоўто'пуз* 'маля птаха, заг. н.'; *жоў'тобр'уха*, *жоў'тобр'ушка* 'жовта плиска', 'звичайна вівсянка', 'іволга'; *красна'пуз'ік* 'снігур'; *си'ничка жаўта'пуза* 'велика синиця'.

9. Крила: *кр'а'чок чорно'рилиї* 'чорний крячок'; пор. із *га'лубачка сизак'рилайя* 'пестл. називання дівчини, жінки (переважно при звертанні)'.

10. Верхня частина крил (*плече*): *во'рона сиво'плека* 'сіра ворона'.

11. Хвіст: *агн'єх'востка*, *горих'в'істка*, *жарох'восточка*, *рижох'востка* 'звичайна горихвістка'; *б'єлах'востик* 'біла плиска'; *орел б'ілох'востий*, *ор'лан б'є'лох'востий*, *ор'лан-б'ілох'вост* 'орлан-білохвіст'.

⁶⁹ Найменування звичайної і кільчастої горлиць *'орлик*, *'орлиц'а*, *'орличка* виникли внаслідок атракції найменувань *орел* 'орлан-білохвіст', *ор'лиц'а* 'самка орлана-білохвоста'.

⁷⁰ Назва *жаўт'ропузка* – результат контамінації лексем *жаў'топузка* і *жаўт'робушка*.

12. Задня частина тулуба (гуз, ¹гузка): *чарна¹гузка* ‘біла плиска’, ‘великий крех’, очеретянка, заг. н.’; *черна¹гуз¹ік* ‘очеретянка, заг. н.’; *чорно¹гуз* ‘білий лелека’, ‘чорний лелека’, ‘сірий журавель’.

Можемо констатувати, що зовнішність птахів з погляду на їх забарвлення надзвичайно різноманітна.

Установлено, що орнітоназви, які містять у своєму складі колірну характеристику птахів, не лише ідентифікують реалії, але й диференціюють їх між собою. Так, атрибутивні сполучення допомагають розрізнити птахів при поплутанні найменувань (і денотатів) у межах одного роду: *во¹рона¹чорна* : ~ *с¹іра* ‘галка’ : ‘сіра ворона’; *ва¹рона¹сива* : ~ *чорна* ‘галка’ : ‘грак’; *во¹рона¹чорна* : ~ *с¹іра, грак* : ~ *сивий* ‘грак’ : ‘сіра ворона’; *во¹рона¹чорна* : ~ *с¹іра, ворон¹чорний* : ~ *с¹ірий* || ~ *сивий* ‘крук’ : ‘сіра ворона’. Кольорономени також здійснюють функцію видової диференціації птахів: *др¹ізд¹с¹ірий* : ~ *чорний* ‘дрізд-омелюх’ : ‘чорний дрізд’; *аїст* : ~ *чорний, аїст¹б¹ели* : ~ *чорни, бусел* : ~ *чорний, бус¹ел¹б¹ели* : *бус¹ел¹чорний, гайстер* : ~ *чорний, лелека* : ~ *чорний, чорно¹гуз* : ~ *чорний* ‘білий лелека’ : ‘чорний лелека’; *сарака¹пуд¹чорний* ‘чорнолобий сорокопуд’ : ~ *ка¹р¹ічн¹авий* ‘терновий сорокопуд’ : ~ *р¹аб¹ій* ‘сірий сорокопуд’.

3.3.2. Номінація птахів за розміром

Одним із фізичних параметрів реалій є їхній розмір. Для розпізнавання птахів у дикій природі така характеристика має важливе значення і, відповідно, стає продуктивною основою орнітономінації. Мотиву ‘розмір птаха’ виокремлювали у своїх класифікаціях М. Д. Голев [52, с. 99], М. М. Гінатулін [48, с. 13], Г. М. Левіна [116, с. 12–16], Е. І. Сафіна [160, с. 85–88] та деякі інші вчені.

У найменуваннях птахів мовці зазвичай актуалізують великий і дрібний розмір, спорадично вербалізуючи об’єкти, середні за розміром.

Реалізація МО 'розмір' в орнітономінації східнополіського діалекту здійснена лексично, структурно і шляхом семантичної транспозиції.

Лексичну мотивованість репрезентують атрибутивні найменування.

Значення 'великий розмір птаха' зреалізовано видовими орнітономенами у сполученні з такими якісними прикметниками:

1) здо¹рови⁷¹: бу¹гаї здо¹рови 'бугай'; ва¹рона зда¹рова 'грак'; ¹голуб здо¹рови¹ 'голуб-синяк', 'припутень'; ¹д'ател' здо¹рови¹ 'великий строкатий дятел'; ¹кобец' здо¹рови¹ 'очеретяний лунь'; ¹коршик зда¹рови¹ 'чорний шуліка'; ку¹лик зда¹рови¹ 'кулик великого розміру'; на¹рец' зда¹рови 'великий норець'; ни¹рок зда¹рови 'норець великий'; п¹ідорлик здо¹рови¹ 'великий підорлик'; си¹ничка зда¹рова 'велика синиця'; сич здо¹рови¹ 'хатній сич'; ¹утка здо¹рова 'крижень';

2) здоро¹вен:иї: ¹кобец' здоро¹вен:иї 'чорний шуліка';

3) ве¹ликиї: бе¹кас ве¹ликиї 'великий кроншнеп'; ва¹рона ве¹кен:а 'крук'; ¹голуб в'ал'ік'і 'голуб-синяк'; ¹д'ател' ве¹ликиї 'великий строкатий дятел'; ¹коршун ве¹лики 'чорний шуліка'; стри¹ж ве¹лики 'чорний серпокрилець'; си¹ниц'а ве¹лика 'велика синиця'; си¹ничка ве¹лика 'велика синиця'; со¹йка ве¹лика 'сиворакша'; чомга ве¹лика 'великий норець';

4) бал'шої: ¹вутка бол'ша 'крижень'; ¹д'ат'ел' бал'шої 'великий строкатий дятел'; кар'шун бал'шої, ¹коршак бал'шої 'чорний шуліка'; ку¹лик бал'шиї 'кулик великого розміру'; си¹ниц'а бал'шайа 'велика синиця'; ¹утка бал'шайа 'крижень';

5) кри'жаниї (к'рижн'і): ¹голуб кри'жаниї 'припутень'; ¹д'ател' к'рижн'і 'великий строкатий дятел'; ¹качка к'рижн'а 'крижень'; ¹утка к'рижн'а 'крижень';

⁷¹ Пор. із прикметниками, що вживають на позначення птахів великого розміру: ¹буїниї (про будь-якого птаха); дара¹вел'учиї, дара¹вен:иї, дара¹ул'ушичиї (про чорного шуліку).

б) *к'рупний*: *'голуб к'рупний* 'припутень'; *'д'ател' к'рупний* 'великий строкатий дятел'; *'л'ас'т'іўка к'рупна* 'сільська ластівка'; *'с'і'н'іч'ка к'рупна* 'велика синиця';

7) *ма'т'орі*: *'вутка ма'т'ара*: 'крижень'⁷²;

8) *чи'малий*: *'пташка чи'мала* 'великий птах, заг. н.'.

Семантика 'дрібний розмір птаха' актуалізована за допомогою таких прикметників:

1) *ма'лий*: *'в'рона ма'ла* 'галка'; *'д'ател' ма'лий* 'малий строкатий дятел'; *'кобец' ма'лий* 'кібчик'; *'коршак ма'лий* 'кібчик'; *'коршик ма'лий* 'кібчик'; *'к'ронш'неп ма'лий* 'малий кроншнеп'; *'ку'лик ма'лий* 'кулик невеликого розміру'; *'на'рец' ма'ли* 'малий норець'; *'стриж ма'ли* 'берегова ластівка'; *'с'і'н'іца ма'ла* 'чорна синиця'; *'чайка ма'лай* 'річковий крячок';

2) *ма'лен'кий*: *'гол'уб ма'лен'кий* 'звичайна горлиця'; *'д'ател' ма'лен'кий* 'малий строкатий дятел'; *'кобец' ма'лесен'кий* 'кібчик'; *'ку'лик ма'лен'кий* 'кулик невеликого розміру'; *'коршун ма'лен'ки* 'кібчик'; *'л'ас'т'іўка ма'лен'ка* 'берегова ластівка'; *'пташка ма'лен'ка* 'дрібний птах, заг. н.'; *'птиц'а ма'лен'ка* 'дрібний птах, заг. н.'; *'птичка ма'лен'ка* 'дрібний птах, заг. н.'; *'си'ниц'а ма'лен'ка* 'чорна синиця'; *'си'ничка ма'лен'ка* 'чорна синиця'; *'сичик ма'лен'кий* 'сич-горобець'; *'со'ва ма'лен'ка* 'сич-горобець'; *'ут'ата ма'л'і* 'мн. до чирок'; *'утоўка ма'лен'ка* 'чирок, заг. н.'; *'уточка ма'лен'ка* 'чирок, заг. н.'; *'чайка ма'лен'ка* 'річковий крячок'; *'чапл'а ма'лен'ка* 'бугайчик';

3) *неве'ликий*: *'ку'лик неве'ликий* 'кулик невеликого розміру'; *'птичка неве'лика* 'дрібний птах, заг. н.'; *'пташечка неве'лика* 'дрібний птах, заг. н.'; *'птичечка неве'личка* 'дрібний птах, заг. н.';

4) *др'іб'ний*: *'пташка др'іб'на* 'дрібний птах, заг. н.';

5) *др'іб'нен'кий*: *'голубц'і др'іб'нен'к'і* 'мн. до 'звичайна горлиця';

6) *ма'з'ул'ін'кий*: *'си'ничка ма'з'ул'ін'ка* 'гаїчка-пухлик';

⁷² Пор. із назвою крижня *ма'т'орка*, що є результатом універбізації сполучення *'утка ма'т'орай*.

7) ¹м'ілки: ¹птиц'а ¹м'ілка 'дрібний птах, заг. н.'; ¹с'ін'ічка ¹м'ел'ен'кайа 'голуба синиця'.

Сема 'середній розмір' виражена в назві сірого строкатого дятла ¹д'ател' ¹серед'н'ії.

У східнополіських говірках засвідчено низку найменувань за розміром птахів зі структурною мотивованістю.

ДО 'дрібний розмір' зреалізована такими суфіксами: **-к-(а)** (¹птичка 'дрібний птах заг. н.', ¹соўка 'сплюшка', ¹чапел'ка 'бугайчик'); **-ок-(о)** (¹яте'лок 'малий строкатий дятел', ¹ястр'і'бок, ¹карша'чок 'кібчик'); **-ик-(о)** (¹бу'гайчик 'бугай', 'бугайчик'⁷³, ¹орлик 'кібчик', ¹сичик 'хатній сич'); **-ец-(о)** (¹ястру'бец' 'кібчик'); **-онок-(о)** (¹сичонак 'сичик-горобець'); **-очк-(а)** (¹уточка 'чирок, заг. н.'). Суфікси **-ак-(о)**, **-ан-(о)** є носіями значення 'великий розмір птаха' (¹ар'л'ак 'великий підорлик'; ¹ар'лан 'орлан-білохвіст')

Засвідчено назви, що одночасно ілюструють явище лексичної та структурної мотивованості: ¹яте'лок ма'лен'киї 'малий строкатий дятел'; ¹ястр'і'бок ма'лен'к'ії, ¹карша'чок ма'лиї 'кібчик'; ¹сичик ма'лен'киї 'сич-горобець'; ¹чапел'ка ма'лен'ка 'бугайчик'.

На основі асоціативних зв'язків розміру деяких реалій із найменшим птахом світу утворено семантичний транспозит ¹ка'л'ібр'і 'чорна синиця', 'дрібний співочий птах'. Також зафіксовано метафоричну назву ремеза ¹гудзик.

Установлено, що видові назви птахів у поєднанні з лексемами, які позначають великий і дрібний розмір денотатів, утворюють абсолютні протиставлення⁷⁴: ¹бу'гай здо'рови 'бугай' : ~ ¹менчи 'бугайчик'; ¹ва'рона зда'рова 'грак' : ~ ¹ма'ла 'галка'; ¹д'ат'е'л' бал'шої || ¹д'ател' ве'ликий || ¹д'ат'ел' здо'ровий || ¹д'ател' здо'ровий 'великий строкатий дятел': ~

⁷³ Суфікс **-ик-(о)** у назві ¹бу'гайчик 'бугайчик' реалізує значення 'дрібний розмір птаха (порівняно із подібним до нього птахом бугаем)'; окрім вербалізації дрібного розміру птаха (порівняно зі свійською твариною бугаем), афікс виконує функцію детермінації зоо- та орнітоїстоти.

⁷⁴ За М. Д. Голєвим [52, с. 95].

¹мален'к'і || ~ ма'лиї || ~ ма'лиї || ~ ма'лен'киї 'малий строкатий дятел'; ¹коршун ве'лики || ¹коршак бал'шої || ¹коршик зда'ровий || ¹кобець здоро'вен:ий 'чорний шуліка' : ~ ма'лен'ки || ~ ма'лиї || ~ ма'лиї || ¹кобець ма'лесен'киї 'кібчик'; ку'лик зда'ровий 'кулик великий за розміром' : ~ неве'ликиї 'кулик невеликий за розміром'; ¹ла'с'т'їука к'рупна 'сільська ластівка' : ~ ма'л'ен'ка 'берегова ластівка'; на'рець зда'рови 'великий норець' : ~ ма'ли 'малий норець'; си'ниц'я ве'лика || си'ниц'я ве'лика || си'ничка зда'рова || с'їн'їц'я ве'лика 'велика синиця' : ~ ма'лен'ка || си'ничка ма'лен'ка || ~ ма'лен'ка || ~ ма'ла 'чорна синиця'; с'їн'їч'ка к'рупнайа 'велика синиця' : ~ ¹м'ел'ен'кайа 'голуба синиця'; сич зда'ровий 'хатній сич' : си'чонак 'сичик-горобець'; стри'ж ве'лики 'чорний серпокрилець' : ~ ма'ли 'берегова ластівка'.

Для диференціації птахів за розміром мовці також вживають прикметники вищого ступеня порівняння *більший* і *менший* у сполученні з видовою назвою: бе'кас ¹б'їл'ший 'великий кроншнеп' : ~ ¹менший 'малий кроншнеп'; гол'уб ¹б'їл'ший 'голуб-синяк' : ~ ¹менший 'звичайна горлиця'; голуб ¹бул'ший 'припутень' : ~ ¹менший 'звичайна горлиця'; д'ател ¹бул'ший 'великий строкатий дятел' : ~ ¹менший 'малий строкатий дятел'; ¹кобець ¹бил'ший 'очеретяний лунь' : ~ ¹меншен'киї 'кібчик'; кор'шак ¹б'їл'ши 'чорний шуліка' : ¹копчик ма'лен'к'і 'кібчик'; кул'їк ¹б'їл'ший || кул'їк ¹бол'ший 'кулик великий за розміру' : ~ ¹мен'чий || ку'лик ма'лен'киї 'кулик невеликий за розміром'; по'пу'гаїчик ¹бул'ший 'пугач' : ~ ¹менший 'хатній сич'; си'ниц'я ¹бул'ша || си'ничка ¹б'їл'шен'ка 'велика синиця' : ~ ¹менша || си'ничка ¹меншен'ка 'голуба синиця'; со'ва ¹б'їл'ша 'пугач' : ~ ¹менша 'сіра сова'; сороко'пут ¹бул'ший 'чорнолобий сорокопуд' : ~ ¹менший 'терновий сорокопуд'; утка ¹бул'шайа 'крижень' : ~ ¹меншайа 'чирок, заг. н.'; чайка ¹б'їл'ша 'звичайний мартин' : ~ ¹менша 'малий мартин'.

Отже, розмір є достатньо продуктивною МО в утворенні назв птахів і важливим чинником структурної організації орнітолексики. Найчастіше в

найменуваннях актуалізовано великий і дрібний розмір птахів, спорадично – середній.

3.3.3. Номінація птахів за особливістю якоїсь частини тіла

Аналізована парадигма складається із назв, що демонструють особливості частин тіла птахів: голови, дзьоба, крил, ніг, пер тощо. Номени передають специфіку покриву тіла орнітооб'єктів, форму або розмір певних частин тіла та інші індивідуальні риси. М.М. Гінатулін кваліфікує такий принцип номінації як називання за іншими соматичними ознаками, що стосується тільки частин тіла птаха, але не їхнього кольору [48, с. 19].

Група лексем, утворених за характером обростання птахів пір'ям, включає номени, що позначають повну або часткову відсутність пір'я, а також наявність жмутів пір'я на тілі птахів.

Семантику 'маля птаха, яке ще не обросло пір'ям, заг. н.' реалізують назви: *гала'пецок*, *гала'пуз'ік*.

На позначення породи курей, характерною ознакою яких є відсутність пір'я на шиї, функціонують номени *гол'о'шийка*, *голо'шия*, *'курица голо'шия*, *шер'шаўка*.

Наявність білої шкірястої бляшки на лобі лиски (замість пір'я) відображають лексеми *'лиска*, *'лисочка*, *ли'суха*, *ли'сушка*, *'утка-'лиска*.

Для птахів, що мають жмут пір'я на голові у вигляді чуба, використовують такі найменування: *'жайворонок чубатий*, *чубайка*, *чубарачка*, *чубар'* 'омелюх'; *чубар'*, *чуба'рашка*, *чубарик*, *чубарка*, *'чубчик* 'чубатий жайворонок'; *си'ниц'а* *ш'чубом*, *си'ничка* *с хохол'ком*, *си'ничка чубатен'ка*, *'чубчик* 'чубата синиця'; *хохол'лок* 'одуд'; *чуба'рушка* 'костогриз'; *шиш'кар'ік* 'омелюх'; *чубат'ік*, *пачубан* 'птах з великим чубом'; *п'ташка чубатайа* 'птах з великим чубом, заг. н.'.

На позначення птахів зі жмутами пір'я на голові, що нагадують вуха, мовці послуговуються такими лексемами: *со'ва з у'шима*, *со'ва із у'шками*, *со'ва у'шаста*, *со'ва у'шата* 'вухата сова'; *у'шак* 'турухтан'.

Деяких птахів розпізнають у дикій природі завдяки довгому хвосту. Ця ДО відображена у назвах: *остро'фост*, *шилох'в'істка*, *шилох'вост*, *шилох'вост'*, *ши'луха*, *ши'лушка*, *шираках'востка*⁷⁵ 'шилохвіст'; *ложачка*, *паў'лінка*, *ше'лихвост*, *ше'лихвостен* 'біла плиска'; *си'ничка дл'ін:ох'востайа* 'довгохвоста синиця'.

Зафіксовано номен, що позначає надмірне оперення ніг птаха: *ка'н'ук мохно'ногий* 'зимняк'.

Основою утворення низки орнітоназв є ДО 'дзьоб птаха', а саме: його форма і довжина.

Для широконоски, качки, що має великий лопатоподібний дзьоб, використовують найменування *к'р'аква широко'з'оба*, *лапа'носка*, *плас'кан*, *пли'ско'нос*, *плоско'носка*, *ширака'нос*, *широко'з'оба*, *широко'носка*.

Птахів із довгим дзьобом номінують такими лексемами: *бе'кас довго'ногий* 'бекас'; *даўга'носик* 'бугайчик', 'птах з довгим дзьобом'; *доўго'нос* 'різновид кулика з довгим дзьобом'; *доўго'носик* 'костогрязь'; *но'сан* 'горіхівка'.

Базою орнітономінації є довжина й інших частин тіла птахів: шиї (*доўга'шийка* 'різновид дикої качки') та ніг (*ку'лик-доўг'і'ножки* 'ходуличник').

До інших індивідуальних рис птахів, що стають основою називання, належать: міцність дзьоба (*дуба'дуб*, *дубо'нос*, *клеп'ц'і* 'костогрязь'), форма крил (*серпок'рилка* 'чорний серпокрилець'), розмір очей (*со'ва вилу'паста* 'експрес.', *сіра сова*).

⁷⁵ Назва, імовірно, є результатом контамінації лексем *шилах'востка* і *ширака'носка*

Окрему семантичну групу утворює метонімічна лексема *пу'ни* 'лиска', що номінує птаха не за зовнішніми ознаками, а за його внутрішніми органами.

3.3.4. Номінація птахів за подібністю до інших об'єктів фауни

Для орнітолексики характерне перенесення на одних птахів назв, традиційно закріплених у свідомості мовців за іншими птахами і тваринами.

Серед причин такого транспонування номенів учені відзначають зовнішню подібність реалій і нерозрізнення орнітооб'єктів за видами [Левина 1977, 16].

В орнітономінації східнополіського діалекту виявлено дві тенденції перенесення назв: використання найменувань добре відомих орнітооб'єктів для позначення менш пізнаних та поплутання номенів (відповідно – й реалій).

Зауважимо, що мовці часто не розпізнають як представників різних рядів, так і близькі види птахів, що мають схожий зовнішній вигляд.

Розглянемо транспозицію у межах парадигм найменувань птахів, що представляють різні ряди.

Попри належність лелек, сірого журавля й чапель до різних біологічних рядів зовнішня подібність птахів (великий розмір, наявність довгої шиї, довгих ніг і довгого дзьоба) зумовлює поплутання назв на їх позначення. Для номінації білого лелеки вживають лексеми: *жура'вел*, *'цапл'а*; стосовно чорного лелеки використовують назви: *'цапл'а*, *'цапл'а 'чорна*; номеном *чорно'гуз* послуговуються для називання сірого журавля; найменуваннями *'аїст галу'бої* і *жура'вел* позначають сіру чаплю; словом *ле'лека* – велику білу чаплю.

Для номінації одуда й дятла також характерна взаємоперехідність лексем (*'д'ател* 'одуд', *у'дууд* 'великий строкатий дятел'), яка спричинена

схожим строкатим оперенням птахів, наявністю довгого гострого дзьоба і способом добування їжі.

Через подібне строкате оперення мовці також плутають іволгу, зеленого дятла, сойку й сиворакшу, вживаючи для іволги назви *жоу́на* ('зелений дятел') і *с'іва́ракша*, для сойки – *сиво́ракша*, для сиворакші – *івалга* та *сойка*.

Найменування сойки *сойка* виникло, ймовірно, у результаті атракції лексеми *сова* до назви *сойка*⁷⁶ і згодом було транспоноване на інших птахів, а саме: костогриза (*сойка*) й сиворакшу (*сойка велика*) – також через зовнішню подібність реалій.

Поплутання назв зафіксовано і в межах номінації близьких видів птахів.

Часто мовці не розрізняють представників родини воронові (сіру ворону, галку, грака й крука) через зовнішню подібність (чорне оперення) і схожі звуки (переважно – каркання). Сіру ворону позначають номенами *ворон сивий*, *ворон с'ірий*, *галка*, *грак сивий*; для галки вживають назви *ва́рона ма́ла*, *ва́рона сива*, *во́рона чорна*, *грак*; на позначення грака використовують найменування *ва́рона здра́ва*, *ва́рона аб'ікна'в'ен:айа*, *во́рона чорна*, *крук*; крука номінують лексемами *ва́рона великен:а*, *во́рона чорна*, *грак*.

Зовнішня подібність характерна і для багатьох дрібних птахів ряду горобцеподібні. Це зумовлює часткову ідентифікацію реалій у дикій природі й використання спільних назв на їх позначення. Так, для номінації в'юрка використовують лексеми *з'абл'ік*, *чижик*; звичайну горихвістку, хатнього горобця й чечевицю позначають номенами *п'ли́ска*, *тр'аса'гузка*; білу плиску й повзика називають: *си'ни́ц'а*, *си'ничка*; для ремеза вживають найменування *йу'рок*, *йу'рочок*, *си'ни́ц'а*, *си'ничка*; для позначення звичайної оляпки послуговуються термінами *горо'бец'* *вод'аній*, *вара'б'ей вад'іної*. Колір

⁷⁶ Пор. із номеном сплюшки (різновид сови) *сойка*, наданим птахові через його невеликий розмір.

оперення й наявність довгого хвоста зумовлює транспонування номенів звичайної камінки – *і'ван'ка*, *і'ванчик* – на білу плиску. Окрім позначення звичайної вівсянки, лексемою *ау'с'анка* послуговуються для номінації жовтої плиски та чечевиці. Через зовнішню подібність до *Pyrhula pyrrhula* L. й активність узимку омелюх номінований лексемою *сн'і'гур*. Назва *зимо'родок* ‘голубий рибалочка’ перенесена на золотисту бджолоїдку за схожим різнокольоровим оперенням представників ракшоподібних.

Типовий зовнішній вигляд птахів підряду куликові (довгі ноги і довгий гострий дзьоб) також зумовлює поплутання лексем на їх позначення. У низці говірок функцію загальної родової назви виконують найменування бекаса: *бе'кас*, *бе'кастик*. У поєднанні із якісними прикметниками ці номени вживають для номінації великого кроншнепа (*бе^u'кас ве'ликий*, *бе'кас 'б'іл'ший*) і малого кроншнепа (*бе'кас 'менший*). Натомість на бекаса перенесена назва великого веретенника *з'рищик*.

Попри значно менший розмір від інших представників родини чаплеві бугайчик має спільні з ними зовнішні ознаки (наявність довгих ніг й довгого дзьоба), що є основою транспонування на птаха таких лексем: *'чапел'ка*, *'чапел'ка ма'лен'ка*, *'чапл'а ма'лен'ка*.

Нерозрізнення за видами характерне і для хижих птахів, що зумовлює регулярне поплутання назв. Для позначення кібчика використовують найменування *'йаструб*, *'йаструб ма'лен'кий*, *'йастру'бец'*, *кор'шак*, *'коршун*, *'орлик*, *пу'дорлик ма'лий*, *'сокал*, *шу'л'іка*; для чорного шуліки – *'йастре'б'онак*, *'йаструб*, *'йаструб ко'ричневий*, *'кобец'*, *'копчик*, *о'рел*, *'сокал*; для лунів – *'йаструб*, *'копчик*, *кор'шак*, *о'рел*, *шу'л'іка*; для боривітра – *кор'шак*, *'коршун*, *о'рел*; для великого підорлика – *'б'еркут*, *о'рел*, *'п'ідорел*, *'п'ідорелок*, *'п'ідорлик*, *подор'л'онок*, *подор'ол'н'ік*⁷⁷.

У номінації птахів ряду куроподібні також засвідчене використання назв одних птахів на позначення інших. Зокрема номени свійських птахів

⁷⁷ Пор. із назвою звичайної камінки *пуди'ванчик*.

вживають для називання диких. Так, для сірої куріпки мовці використовують лексеми: *'курочка, 'курочка 'дика* ‘сіра куріпка’, фазана позначають словом *петушок*.

Однак засвідчено використання найменувань курки та півня і для представників інших рядів. Зовнішня подібність до свійської курки водяної курочки (зокрема наявність червоної шкіри на лобі, подібної до гребінця, і відсутність характерної для водоплавних птахів перетинки між пальцями) зумовлює функціонування таких назв на позначення *Gallinula chloropus L.*: *курапатка вад'анайа, 'курка, 'куриц'а, 'курочка, 'курочка болот'ана, 'курочка вод'ана, 'курочка дика*.

Особливості оперення турухтана, що належить до ряду сивкоподібні, і великого норця, який є представником норцеподібних, спричинило перенесення на них назв *'п'іўник, петушок*.

Найменування лиски *г'ідров'рона, г'ідрок'уриц'а, г'ідр'утка* мають полімотивовану природу, однак саме зовнішня подібність (колір оперення і загальний вигляд) птаха стали основою перенесення на нього номенів ворони, курки й качки. Частина композита *г'ідро-* (< гр. *hydōr* ‘вода’ [КСИС, 71]) протиставляє *Fulica atra L.* згаданим птахам та позначає типовий для лиски біотоп.

За відносною зовнішньою подібністю перенесено назви із добре відомих мовцям птахів на костогриза, який, за свідченням інформантів, є порівняно новим об'єктом орнітофауни Східного Полісся: *дрозд, 'івал'га, карал'ок, п'ер'ан'олка бал'шайа, с'ін'іц'а велика, с'ін'іца к'рупна, сн'ігур 'сиви, сн'ігур 'с'іриї, 'соїка, 'соўка, сорокопуд*.

Подібність до інших об'єктів живої природи засвідчена в номінації кропивника. Дуже дрібний розмір і колір оперення птаха стали основою утворення метонімічних назв *Troglodytes troglodytes L.*, як от: *ва'линайа 'ока, ва'лове йаї'цо, во'лове 'око, во'лове 'очко, во'ловий гла'зок*: інформанти пояснюють внутрішню природу цієї назви так: *це п'ташка п'раўда ма'лен'ка*

та́ка йа́к / ну / п'ра́ўда йа́к во́лове 'око / і во́на 'б'іга́йе йа́к о́то 'миша //
(с. Ядути Борзнянського р-ну Ч.) (докладніше див. Додаток Г).

Перенесення найменування *во́лове 'око* на інших птахів (білу пліску, довгохвосту синицю, повзика та ремеза) зумовлене поплутанням реалій.

Переважання в оперенні однієї із видів диких качок темно-коричневого кольору також зумовило транспонування назви тварини (лисиці відповідного кольору) *ча́рна'бу́рка* на птаха.

3.4. Номінація птахів за запахом

Запах є однією з біологічних ознак живих істот, який, впливаючи на органи нюху людини, допомагає їй вирізнити певні об'єкти з-поміж інших, подібних. Учені зафіксували реалізацію МО 'неприємний запах' у назвах тварин (*во́н'уч'ка* 'тхір лісовий' [41, с. 66]); риб (*смер'дю́ха* 'гірчак' [190, с. 69] і комах (*во́нючка*, *смер'дю́к* 'паломена зелена' [Дейниченко, с. 20, 86]; *смер'дю́чка* 'паломена зелена', 'майка звичайна', 'бронзівка смердюча', 'клоп сосновий', 'гнойовик звичайний' [Там само, 86]). Називання птахів за запахом засвідчено в класифікаціях М. М. Гінатуліна [48, 19–20] та Дж. С. Сетарова [163, с. 19].

Значення 'неприємний запах' в орнітолексиці східнополіського діалекту зреалізовано лише в номінації одуда (0,4 % назв від загальної кількості зафіксованих одиниць). На позначення птаха, який для самозахисту видає неприємний запах, записано афіксальні деривати (*ва́н'учка*, *во́н'ар*) та полімотивовані найменування (*з'уб ва́н'учиї*, *у́дод ва́н'учиї*).

Враження мовців від запаху одуда також відображені в експресивних назвах птаха (*ван'учен:иї*) і мікротекстах (див. Додаток Г).

3.5. Номінація птахів за поведінкою

Парадигма орнітоназв за поведінкою включає лексеми, мотивовані типовими діями птахів, способом і характером їх пересування, часом життєвої активності та функцією у зграї / господарстві (засвідчено 1 % таких назв).

Серед типових дій, що характеризують деяких птахів, – надмірна рухливість певної частини тіла, специфічні рухи птаха, взаємодія з іншими об'єктами тощо.

Завдяки поведінці білої плиски (птах надмірно рухає довгим хвостом) інформанти легко ідентифікують її у дикій природі, номінуючи лексемами *вертих'востка*, *хвосток'рутка*, *тр'асо'гузка*, *тр'аска'гузка*. Пор. зі спорадично зафіксованою назвою *тресага'лоўка*.

Композит *тр'асо'гузка* та його фонетичні варіанти є напівмотивованими найменуваннями, адже основа *-гузка* 'хвостова частина тулуба птаха' зазнала процесу демотивації. Спроби народноетимологічного осмислення лексеми із напівзатемненою внутрішньою формою призвели до утворення назв *труса'губка*, *тр'аска'губка*, *тр'аса'губачка*, *тр'асо'гусочка*, які ілюструють явище формальної атракції (найменування виникли на основі подібності фонемного складу основи *-гузка* до слів *губка*, *гуска* (*гусочка*)). Деформованим варіантами вихідної лексеми є номен *тр'ахо'зубка*.

Для позначення білої плиски мовці також використовують метафоричну назву *'ван'ка-ўс'тан'ка*, що транспонована на птаха з відомої іграшки (іванця-киванця), яка завжди встає, якщо її покласти [122, с. 140].

Характерні рухи окремої частини тіла властиві ще одному птахові – крутиголовці. Інформанти засвідчують, що в разі небезпеки птах найжачується і швидко крутить головою. Для його позначення мовці використовують такі номени: *кру'тан*, *крутого'лоў*, *крутого'ловец'*, *крутого'ловик*, *крутого'лоўка*.

За спостереженнями респондентів, мускусна качка має звичку надмірно скубтися, через що її позначають назвою *вошо*^л*лупка*.

На відміну від інших нічних птахів, дрімлюга вдень не ховається, а відкрито сидить на землі, відкладаючи і висиджуючи яйця також безпосередньо на землі. Через це її номінують лексемами *лежен*^л, *лежник*, *дрему*^л*ха*, *дрим*^л*л'уга* (див. Додаток Г).

Звичка зозулі підкидати свої яйця в гнізда чужих птахів і водночас негативне ставлення мовців до такої її поведінки відображені у метафоричних назвах *Cuculus сапогus* L.: *пук*^л*кидиш*, *пал*^л*'е**жака*^л⁷⁸.

На нашу думку, подвійну мотивацію мають назви, утворені від характерної дії птахів пірнати (*ни*^л*р'ати*): *но*^л*рець* 'берегова ластівка', 'великий норець', 'гагара', 'голубий рибалочка', 'дика качка, заг. н.', 'малий норець', 'малий крех', 'норець, заг. н.'; *ни*^л*рок* 'великий норець', 'гагара', 'малий крех', 'малий норець', 'норець, заг. н.'; *но*^л*рок* 'берегова ластівка', 'малий норець', 'норець, заг. н.'; *ни*^л*рка*, *но*^л*рачка* 'норець, заг. н.'; *вутка*^л*н'і**р'ець*, *вутка*^л*нир*^л*кова*: 'норець, заг. н.'. З одного боку, номени позначають здатність птахів вправно занурюватися у воду, а з іншого – вказують на спосіб живлення.

Відомо, що ДО, яка відрізняє птахів від інших тварин, є здатність триматися й пересуватися в повітрі, але, всупереч усім очікуванням, корені зі значенням 'літати' не реалізовані в орнітоназвах [35, с. 203]. У східнополіських говірках засвідчено лише три найменування, що стосуються безпосередньо польоту птахів: номен *треп*^л*туха* характеризує часті помаху крил польового жайворонка у повітрі; назва великого норця *л'і*^л*так* указує на манеру здійснення птаха із поверхні води; лексема *кобчик*^л-*бог*^л*мол'чик* свідчить про здатність боривітра тривалий час застигати у повітрі, виглядаючи здобич.

⁷⁸ Зозуля належить до птахів-паразитів, що не вигодовують своє потомство, підкидаючи яйця у чужі гнізда.

Решта назв окресленої мікрогрупи позначає характер пересування птахів землею або об'єктами, що пов'язані з нею (наприклад, деревами).

Інформанти засвідчують, що до птахів, які пересуваються переважно землею, а не повітрям, належать кулики. Через це один із різновидів цих птахів номінований лексемами *кули'чок-хо'дул'чик*, *хо'дул'ічник*. На нашу думку, такі назви є подвійно мотиваними (способом пересування та зовнішнім виглядом), оскільки *Himantopus himantopus* L. має непропорційно довгі червонуваті ноги (пор. *ходулі* 'перен., розм., ноги' [СУМ 11, с. 111]).

На швидкість пересування деяких птахів землею вказують зафіксовані у східнополіському діалекті найменування: *бліскавка* 'біла плиска' і *ш'пугалка* 'швидкий кулик'.

До наземних птахів, які швидко бігають у ситуації небезпеки, час від часу притискаючись до поверхні землі, належить перепілка. Через це *Coturnix coturnix* L. позначають назвами *пере'падка*, *пере'падачка*, які є результатом контамінації деетимологізованої лексеми *перепілка* і дієслова *перепадати* 'падаючи, пересуватися з місця на місце'.

Єдиним птахом, здатним стрибати по стовбурах дерев не тільки вгору, а й униз головою, є повзик. Поведінка відображена в таких номенах: *'в'ешанака* (← *висіти*), *'лазар* (← *лазити*), *'поўзик*, *поўзун*, *поўзу'нок*, *поўзунчик*, *поўзан*, *'поўзлик*, *'поўжик*, *паўзу'н'ець*, *пал'зуначка*, *по'поўзен'*, *'опалз'ен'*, *си'ниця-палзу'нок*, *си'ниц'а-'нопалзен'* *си'ничка-'опалзен'* (← *повзати*).

Окрім орнітоназв за типовими рухами, до ЛСГ входять найменування, що вказують на роль птахів у зграї та в господарстві.

Для позначення головного птаха у зграї білих лелек, диких гусей і сірих журавлів (перев. при перельоті) мовці послуговуються загальноживаною лексемою *ва'жак* і спорадично зафіксованим найменуванням *напраў'л'айушчий* (пор. з еспресивною назвою гусака й півня *с'торош*).

Парадигма назв свійських птахів за функцією, виконуваною ними у господарстві, є більш розгалуженою.

Курку, що добре несеться, номінують лексемами *н'а'суха*, *не'сучка*, *не'сушка*.

На позначення курки, яка сидить на яйцях, висиджуючи малят, використовують назви *се'духа*, *с'е^а'душка*.

Значення 'курка, що висиджує й водить курчат' зреалізовано в номенах *квок'туха*, *квак'тушка*, *к'вочка*, *ку'р'атниці'а*, *на'с'етка*, *цип'л'атниці'а*.

Номінація птахів за часом життєвої активності охоплює орнітоназви, що вказують на пору року, за якої птахи виявляють надмірну активність або виводять малят.

Для позначення птаха, який більш помітний взимку (коли зазвичай іде сніг), мовці вживають найменування *сн'і'гур*, *сн'і'гурец'*, *сн'і'гурик*, *сн'і'гурок*, *сн'і'гурчик*, *сн'і'гурка*, *сн'і'гурачка*. Дві останні назви ілюструють явище формальної атракції (притягнення назви відомої казкової істоти). За частковою зовнішньою подібністю (розміром тулуба, формою дзьоба, кольором оперення крил) мовці ідентифікують снігура і костогриза як однакових птахів, диференціюючи їх за часом життєвої активності: *сн'і'г'ір' /зимн'ій* 'снігур' : ~ *л'ет'н'ий* 'костогриз'. Пор із найменуваннями синиць: *с'ін'ічка* *л'ет'н'а* 'велика синиця' : *с'ін'ічка* *з'імн'а* 'голуба синиця'.

За найвними уявленнями мовців, голубий рибалочка є птахом, що виводить своє потомство взимку. Цією особливістю птаха інформанти пояснюють утворення й функціонування лексеми на його позначення *зимо'родок*. Утім, очевидно, назва є прикладом народної етимології. Учені припускають, що найменування походить від основ *зем(ля)* і *родити(ся)* й реалізує значення 'той, що родиться в землі'⁷⁹ [ЕСУМ 2, 262].

⁷⁹ Птахи гніздяться в уривистих берегах, вигрібаючи нори у вертикальній стіні.

3.6. Номінація птахів за типовим місцем перебування й особливостями гніздобудування

Ця група об'єднує лексеми, що вказують на місце, де найчастіше перебувають і гніздяться птахи. Також до складу парадигми входять найменування за особливостями будування гнізда та матеріалом, з якого воно побудоване (засвідчено 19 % одиниць із окресленою семантикою).

Установлено, що назви птахів за типовим місцем перебування походять від флорономенів, просторових назв, найменувань водойм та деяких інших об'єктів природи.

Базою для утворення низки орнітолексем є назви:

- злаків (*ау'с'анка*⁸⁰ 'жовта плиска', 'звичайна вівсянка', 'чечевиця'; *ж'итничка* 'вівсянка');
- трав (*очер'ет'аник*, *очер'етинка* 'очеретянка, заг. н.'; *очер'ет'анка* 'очеретянка, заг. н.', 'ремез', 'голубий рибалочка'; *коу'бец'* *очер'ет'аний* 'очеретяний лунь'; *ками'шоу'ка* 'очеретянка, заг. н.'; *канап'л'аник* 'хатній горобець', 'чечевиця'; *канап'л'анка* 'коноплянка'; *кра'пиу'йанка* 'кропивник, або волове очко', 'рябогруда кропив'янка', 'чорноголова кропив'янка'; *кра'пиу'ка*, *кра'пиу'ниц'а* 'кропивник, або волове очко'; *кра'пиу'ник*, *кра'пиу'ниц'а*, *кра'пиу'ничка* 'рябогруда кропив'янка'; *осо'чанка* 'солов'їна кобилочка'; *сви'р'ип'янка* 'польовий жайворонок'; *трав'йанка* 'різновид чирка'; *т'равн'ік* 'травник');
- кущів (*бузе'н'анка* 'ремез'; *ма'л'інау'ка* 'вільшанка', 'звичайна берестянка'; *сороко'пуд* *кушчо'ви* 'сірий сорокопуд');
- дерев (*ал'ха'в'ічка*, *ал'шанка* 'вільшанка'; *ар'ехавка* 'горіхівка'⁸¹; *бере'з'анка* 'звичайна берестянка'; *берес'т'анка* 'звичайна берестянка', 'зяблик', 'ремез'; *берес'т'анчик* 'звичайна камінка'; *з'аблик-берес'т'анка* 'зяблик'; *верб'л'анка* 'голуба синиця'; *осо'чанка* 'солов'їна кобилочка').

⁸⁰ Лексема належить до найменувань, які не можна пояснити однозначно. Назва водночас маніфестує: біотоп, особливості живлення і колір птаха.

⁸¹ Назва є полімотивованою, адже також вказує на особливості живлення птаха.

На позначення бугайчика, який оселяється переважно в очереті та часто сидить на стеблі очерету, обхопивши його довгими ногами, мовці використовують найменування *лоз'анка*, *л'озун*, *пол'озун* (від *лоза* 'довге тонке стебло рослин' [СУМ 4, 541]). Для номінації бугая вживають номен *бугай лоз'аниї*.

Окрему мікрогрупу утворюють орнітолексеми, мотиваційними основами яких є назви природніх і штучних екосистем:

– землі (піску, берега): *з'амл'аначка* 'дрімлюга'; *ластачка* *з'емл'анайа*, *ластоўка* *земл'ана*, *чайка* *з'емл'анайа*, *шчур* *земл'аній*, *шчурик* *земл'ані* 'берегова ластівка'; *чайка* *суха'дол'на* 'річковий крячок'; *п'ашчан'ік* 'малий зуйок'; *берега'вушка*, *б'ара'жанка*, *ластачка* *берега'ва*, *шчурик* *берега'вій*, *ластачка* *круч'на* 'берегова ластівка';

– лісу: *вара'б'ей* *л'ас'ної* 'горобець польовий'; *вутка* *л'ас'на*: 'різновид дикої качки, що гніздиться в лісі'; *голуб* *л'ісо'вій*, *голуб* *л'ас'ні* 'голуб-синяк'; *голуб* *л'іса'вій* 'горлиця звичайна'; *д'ател* *чорни* *л'іес'ні* 'чорна жовна'; *др'ізд* *л'іс'ній* 'чорний дрізд'; *кулик* *л'ісо'вій*, *кул'ік* *л'ес'ної* 'вальдшнеп'; *л'еса'поўжик* 'повзик'; *сарака'пуд* *л'ес'ної* 'чорнолобий сорокопуд'; *с'ниця* *л'ісо'ва*, *с'ін'іч'ка* *л'е'сна*: 'чорна синиця'; *с'ничка* *л'ісо'ва* 'голуба синиця'; 'чорна синиця'; *чиб'іс* *л'іс'ній* 'вальдшнеп'; *шул'ік* *гайо'вій* 'польовий лунь';

– поля: *вара'б'ей* *пал'івої*, *горо'бец'* *пол'о'вій* 'польовий горобець'; *варона* *пал'авайа* 'сіра ворона'; *дрост* *пал'е'вої* 'дрізд-чикотень'; *жайворонок* *пол'о'вій* 'польовий жайворонок'; *йа'страб* *пал'авій*, *кобец'* *пол'о'вій*, *коршак* *пол'о'вій*, *лун'* *пол'о'вій*, *шул'ах* *пол'о'ви* 'польовий лунь'; *кул'ік* *пал'ав'ій* 'кроншнеп великий'; *п'лилка* *пол'о'ва* 'жовта плилка'; *со'ва* *пол'о'ва* 'болотяна сова'; *чайка* *пол'о'ва* 'чайка';

– степу: *коршак* *степо'вій* 'зимняк'; *орел* *степо'вій* 'орлан-білохвіст'; *чайка* *степо'ва* 'чайка';

– луки: *вутка* *луга'ва*: 'різновид дикої качки, що гніздиться на болоті';

– саду: *горо́бец' садо́униц'киї* ‘польовий горобець’; *садо́уничка* ‘садова вівсянка’; *си́ничка са́дова* ‘велика синиця’;

– села (хати, дому та деяких інших господарських об’єктів): *плі́ска с’і́л’с’ка* ‘біла плиска’; *горо́бец' с’і́л’с’киї* ‘хатній горобець’; *си́ниц’а с’і́л’с’ка*, *си́ничка сел’с’ка* ‘велика синиця’; *сич’хатн’її* ‘хатній сич’; *вере́беї да́маши́н’її* ‘хатній горобець’; *ла́стау́ка да́маши́н’а* ‘сільська ластівка’; *вере́беї ка́лод’азни́ї* ‘польовий горобець’.

Окрім назв наземних екосистем, базою для утворення орнітономенів стають найменування водних екосистем:

– води: *г’ідро́во́рона*, *г’ідро́кури́ц’а*, *г’ідро́утка* ‘липка’; *бик вад’а́ниї*, *ву́л вад’а́ни*, *бу́гаї вод’а́ниї* ‘бугай’; *ва́раб’еї вад’і́ної*, *горо́бец' вод’а́ниї* ‘звичайна оляпка’; *кура́патка вад’а́найа*, *ку́р’їца вад’а́найа*, *ку́рка вод’а́на*, *ку́рочка вод’а́на* ‘водяна курочка’; *ку́р’їца вад’і́на*: ‘липка’; *ча́йка вод’а́на* ‘звичайний мартин’;

– річки: *ку́л’їк реч’ни* ‘малий зуйок’; *ча́йка р’еч’найа*, *ча́йка р’ічко́ва* ‘крячок річковий’; *утка р’ічко́ва* ‘різновид дикої качки’;

– моря: *к’р’ачка марс’ка*, *кра́чок морс’киї* ‘звичайний мартин’; *но́рець морс’ки* ‘великий норець’; *ча́йка морс’ка* ‘звичайний мартин’; *че́рн’ марс’кайа* ‘морська чернь’;

– болота: *боло́т’анка* ‘очеретянка, заг. н.’; *вутка ба́лот’н’а*: ‘різновид дикої качки’; *бу́гаї ба́лот’н’її*, *гук ба́лот’н’ї*, *ку́лик бо́лот’ани́ї* ‘бугай’; *дрозд бо́лот’н’її* ‘різновид дрозда’; *ку́лик ба́лот’н’ї* ‘кулик, заг. н.’, ‘бекас’, ‘великий веретенник’; *ку́лик бо́лот’ани* ‘кулик, заг. н.’, ‘деркач’; *ку́лик бо́лотни́ї* ‘малий кроншнеп’; *ку́рочка бо́лот’ана*, *ку́рочка бо́лотна* ‘водяна курочка’; *лун’ бо́лот’ани́ї*, *лун’ бо́лот’н’а*, *лун’ бо́лотни́ї* ‘очеретяний лунь’; *ча́йка бо́лотна*, *ча́йка бала́т’анайа* ‘чайка’; *ш’чу́рик бала́т’ани* ‘ластівка берегова’;

– ставка: *ча́йка стау́кова* ‘річковий крячок’.

Низка орнітолексем утворена від назв інших локусів та об'єктів природи.

Звичка чубатого жайворонка перебувати на околицях населених пунктів, на вигонах, сухих луках, біля шляхів зумовила функціонування таких найменувань на позначення птаха: *пос'м'ітух*, *пос'м'іт'уха*, *пос'м'ітушка*, *пос'м'етушка*, *см'д'т':анка*, *см'ет'у'га*, *с'м'ітник*, *см'іт':у'ха*, *с'м'іт'ушка*, *гау'н'анка*.

Подібна семантика реалізована у назві звичайної камінки *подо'рожник*. Утім птах часто перебуває та гніздиться в кам'яних кар'єрах, на полях з кам'янистими ділянками, що зумовило утворення відповідного номена для його позначення – *'кам'янка*.

Окрему мікропарадигму складають лексеми, які вказують на географічну приуроченість птахів [105, с. 39] або на їх удавану “батьківщину” [81, с. 45]. Стверджуючи, що деякі із перелітних птахів Східного Полісся зазвичай гніздяться на Півночі, для їх позначення мовці використовують такі назви: *ворона 'тундровс'ка*, *ворона 'с'єверна* ‘сіра ворона’; *'вутка 'с'євернайа*, *'вутка с'іб'ірс'ка*, *с'іб'ір'ак*, *с'іб'ірка*, *'утва 'северс'ка*, *'утва 'северна*, *'утка-'с'єверка*, *'утка п'іу'н'ічна* ‘дика качка, типовим місцем гніздування якої є Північ, заг.н.’; *'с'євернайа 'вутка* ‘шилохвіст’; *'утка 'с'єверна* ‘гагара’⁸², ‘гоголь’; *куро'патка пол'арна* ‘біла куріпка’; *но'рец' 'с'єверни* ‘гагара’; *со'рока 'с'єверна* ‘сойка’; *с'іб'ір'ак* ‘голуб-синяк’; *си'ничка моск'оўс'ка* ‘чорна синиця’; *со'ва пол'арна* ‘біла сова’.

Наведеним вище номенам протиставлене найменування зозулі *б'аз'домн'іца*, в якому зреалізована семема ‘птах, що не має свого гнізда’ (пор. із експресивною назвою чорного лелеки *ат'шел'н'ік*).

⁸² Для позначення великого норця функціонує найменування *ангара*. Маємо припущення, що лексема – результат народноетимологічного осмислення деетимологізованої назви *гагара*, контамінованої із гідронімом *Ангара* (назва річки у Східному Сибіру).

Як зазначалося, основою називання птахів є не лише типове місце перебування та гніздування, але й особливості будування гнізда.

Для номінації берегової ластівки характерне перенесення на реалію назв місць для відкладання та висиджування яєць (заглиблень у вертикальних стінах уривистих берегів). На позначення *Riparia riparia* L. діалектоносії вживають лексеми: *норник*, *норок*, *стр'іж норний* (← *нора*); *пече'риц'а*, *пече'ручка*, *печу'ричка* (← *печурочка*, *пеш'ерка*); *п'іч'кур* (очевидно, від *п'ічка* 'ямка' [ЕСУМ4, 420]). Найменування *шчур*, *шчу'рок*, *шчи'р'ець*, *ш'чурик*, *ш'чурка* є деетимологізованими звуконаслідувальними лексемами [ЕСУМ 6, 516]. На сучасному етапі розвитку східнополіських говірок мовці зближують їх із зоономеном *шчур* 'пацюк' на основі подібності житла – нірки (див. Додаток Г).

Гніздо дрібного птаха вівчарика-ковалика за своєю формою нагадує будочку (будиночок) з вертикальним отвором, через що інформанти позначають птаха лексемами: *будан'чик*, *будин'чик*, *бун'дарочка*. Однак наведені назви, очевидно, мають подвійну мотивацію та вказують на вправність вівчарика-ковалика у будуванні гнізда. Із такою ж семантикою вживають найменування птаха *п'тичка-ш'вачка*.

Особливою формою і матеріалом відрізняється гніздо ремеза: птах будує його у вигляді рукавички із пуху тополі, вовни тварин та м'яких частин рослин. Це відображено в орнітономенах *вал'аначка*, *рука:'в'іца*, *рука:'в'ічка*, *рука'вичниц'а*.

За матеріалом для гнізда утворено й інші назви птахів: *ваў'анка* 'звичайна камінка'; *воло'с'анка* 'біла плиска'; *вал'ас'анка* 'ремез'. Інформанти засвідчують, що матеріалом для гнізд цих птахів слугує вовна тварин і кінський волос.

3.7. Номінація птахів за об'єктом живлення і способом добування їжі

Аналізована семантична група складається із двох мікропарадигм: назви за об'єктом живлення птахів і за способом добування їжі, які становлять 8,6 % від загальної кількості зафіксованих лексем. Також зафіксовано полімотивовані назви, що водночас реалізують два окреслених мотиви.

До першої мікрогрупи належать метонімічні номени, утворені в результаті перенесення на птахів назв об'єктів їхнього харчування (рослин або інших зооб'єктів).

Номінація травоядних птахів включає лексеми, похідні від назв плодів або суцвіть трав і дерев та деяких інших частин рослин: *кул'ік-йагадн'ік* 'кулик-сорока'; *в'ішн'ак* 'костогриз'; *калин:ик* 'омелюх'; *омел'ух* 'омелюх', 'костогриз'; *р'а'б'ін':ік* 'дрізд-чикотень'; *ар'ехавка* 'горіхівка'; *кедроўка* 'горіхівка', 'сойка', 'сосновий шишкар'; *кастаглот* 'звичайний шпак'; *шишка'йід* 'омелюх'; *шиш'кар* 'сосновий шишкар', 'костогриз'; *шиш'карік* 'сосновий шишкар'; *канап'л'анік* 'хатній горобець', 'чечевиця'; *канап'л'анка* 'коноплянка'; *коро'йід* 'великий строкатий дятел'.

Парадигма найменувань хижих птахів репрезентована лексемами, утвореними від:

– ентомонімів (*б'зол'йідка*, *пчоло'йед^мка* 'золотиста бджолоїдка'; *осо'йід*, *пчоло'йед* 'золотиста бджолоїдка', 'чорнолобий сорокопуд'; *мухо'лоў*, *мухо'л'овочка*, *мухо'лоўчик*, *муха'морка*, *мухо^а'мор* 'мухоловка, заг.н.', *мухо'лоўка* 'мухоловка, заг.н.', 'сіра мухоловка', 'біла плиска');

– назв інших птахів (*вере'бец'*, *воро'бейник*, *вороб'ятник*, *гороб'ятник*, *йастре'бок* *вереб'йачий*, *'кобец'* *вереб'йачий*, *'кобец'* *вереб'йіний*, *'кобчик* *вереб'йачи*, *'копчик-вереб'ятник*, *'кобчик* *гороб'йачий*, *'копчик-гороб'ятник*, *'коршак* *вараб'йачий*, *'коршак* *вараб'йіний*, *'коршак-вереб'ятн'ік*, *'коршак* *горо'биний*, *'коршак* *гороб'йачи*, *'коршун* *вереб'йачий*, *'шулек* *вереб'йачи*,

шул'а'шок гороб'йачи ‘кібчик’; *голуб'йатник* ‘кібчик’, ‘малий підорлик’, *'кобец'-голуб'йатник*, *'шул'ак-голуб'йатник* ‘кібчик’; *'йаструб-кур'атник*, *'йаструб'кур'ачий*, *'коб'чик'кур'ачий*, *'коршак-кур'ат'н'ік*, *'коршак'кур'ачий*, *'коўбец'кур'ачий*, *'шул'ах'кур'ачи*, *'шулек'кур'ачи* ‘чорний шуліка’; *'йастр'е'б'н-перепел'атник* ‘малий яструб’, ‘кібчик’; *'кобец'-перепел'атник* ‘чорний шуліка’; *'копчик-перепел'атник* ‘кібчик’; *'йастр'е'б-тетере'в'атник* ‘великий яструб’, ‘чорний шуліка’ *кар'шун-т'е'т'е'р'і'в'ат'н'ік*, *'коршак-тетер'атник*, *'кобец'-тетере'в'йатник* ‘чорний шуліка’; *'кобец'пти'чачий* ‘кібчик’);

– номенів тварин (*жабо'йід*, *жабо'йідка* ‘білий лелека’; *ми'шатник*, *мишо'л'оў*, *м'ішка'в'ік*, *'кобец'ми'шачий*, *'коршак'ми'шачий*, *'коўбец'-мишо'йід*, *'шулек'ми'шачи* ‘польовий лунь’).

Мікрогрупа орнітоназв за способом добування їжі включає полімотивовані лексеми, що реалізують мотиваційну модель ‘спосіб добування їжі’ + ‘об’єкт живлення’ (*дерево'л'ук* ‘великий строкатий дятел’; *в'ішн'а'доўб*, *косто'г'риз*, *косто'лом* ‘костогряз’; *мухо'лоў*, *мухо'л'овочка*, *мухо'лоўчик*, *муха'морка*, *мухо'а'мор* ‘мухоловка, заг.н.’; *мухо'лоўка* ‘мухоловка, заг.н.’, ‘сіра мухоловка’, ‘біла плиска’; *рибо'лоў* ‘голубий рибалочка’, ‘малий крохаль’, ‘річковий крячок’; *риба'лоўка*, *рибо'лоўчик* ‘річковий крячок’, *ри'балка* ‘голубий рибалочка’, ‘звичайний мартин’, ‘річковий крячок’, ‘сіра чапля’; *і'ван-рибо'лоўчик*, *'йамчик-рибо'лоў* ‘голубий рибалочка’) й назви із подвійною мотивацією, що водночас вказують на характерну дію птаха та спосіб добування їжі (*вутка-н'і'р'ец*, *'вутка'нир'кова*: ‘норець, заг. н.’; *'нирка*, *'норачка* ‘норець, заг. н.’; *ни'рок* ‘норець, заг. н.’, ‘великий норець’, ‘малий норець’, ‘гагара’, ‘малий крех’; *но'рец'* ‘дика качка, заг. н.’, ‘норець, заг. н.’, ‘великий норець’, ‘малий норець’, ‘гагара’, ‘голубий рибалочка’, ‘берегова ластівка’, ‘малий крех’; *но'рок* ‘норець, заг. н.’, ‘малий норець’, ‘берегова ластівка’).

У метафоричних назвах великого строкатого дятла *сан'і'тар і сан'і'тар* ^{л'еса} мотив 'особливості живлення' реалізовано імпліцитно. Орнітономени, утворені за функцією птаха, що полягає у порятунку рослин від шкідників, містять приховану вказівку на об'єкт живлення (дятел добуває комах і личинок, захованих під корою дерев). Пор. із експресивною назвою крука *сан'і'тар* (птах живиться падаллю).

Висновки до розділу 3

Орнітофонд східнополіського діалекту складають назви з утраченою мотивацією, які мовці вживають "за традицією", номени із прозорою внутрішньою формою та напівмотивовані лексеми.

Виявлено, що назви мотивовані такими ознаками птахів: 'звук', 'голос', 'загальний колір оперення', 'колір оперення окремої частини тіла', 'розмір', 'особливість окремої частини тіла', 'запах', 'типові рухи', 'спосіб пересування', 'функція', 'час життєвої активності', 'типове місце перебування', 'специфіка гніздобудування', 'особливість живлення'. На основі узагальнення мотивем орнітономени згруповано за шістьма принципами номінації: за звуком і голосом, за зовнішнім виглядом, за запахом, за поведінкою, за типовим місцем перебування та особливостями гніздобудування, за об'єктом живлення і способом добування їжі.

Найпродуктивнішими є принципи називання птахів за зовнішністю (54%), за типовим місцем перебування й особливостями гніздобудування (19%), за звуком (17%), менш продуктивна – номінація за об'єктом живлення та характером добування їжі (8,6%), за поведінкою (1%) та запахом (0,4%).

Назви, в яких реалізовано ознаки 'звук' і 'голос', згруповано за такими словотвірними типами: безпосередні наслідування (*фе'доско*, *путпу'д'ом*); афіксальні відвигукові утворення (*йу'рок*, *ку'гут*); відддієслівні лексеми (*чока'йка*, *свис'тун*); аналітичні назви (*чи'рок-свисту'нок*, *дрозд сп'і'вучий*) і семантичні транспозити (*бу'гай*, *зво'нок*). Спорадично засвідчено

орнітономени, похідні від вигуків для прикликання птахів (¹кут'а, пуле¹н'а) і фольклорні звуконаслідування, для яких характерна національно-культурна специфіка (похо¹ваў, худо¹тут). Низка найменувань ілюструє явище подвоєння кореневого елемента. Більшість редуплікованих лексем належить до праслов'янського орнітофонду (ку¹кушка, пере¹п'ілка, ¹тетереў, ча¹чотка).

Парадигма назв птахів за зовнішніми ознаками об'єднує номени за кольором оперення, за розмір, за наявністю особливої частини тіла та за подібністю до інших об'єктів фауни. Домінантною МО є 'колір оперення', що реалізований переважно у полімотивованих атрибутивних сполученнях, до складу яких входить маніфестант кольору і деетимологізований орнітономен (со¹ва б'іла, ¹д'ател жоўто¹пузи); суфіксальних дериватах (с'і¹н'ак, чор¹нуха); композитах і юкстапозитах (жаўта¹ротик, червоног¹рудка, рижох¹востка, ¹голуб-си¹н'ак, со¹рока-б'іл'о¹бока) та семантичних транспозитах (чарна¹бурка, мат¹рос, горих¹в'істка). Попри те, що більшість лексем цієї мікрогрупи вживають у прямому значенні, вони утворені шляхом метонімічного перенесення на реалію назв частин тіла птаха (людини): ¹гуска б'іло¹лоба, сн'і¹гур красног¹рудки, жоўто¹бр'ушка. В узусі окремих діалектоносіїв зафіксовано сталі наукові атрибутивні сполучення (б¹жоло¹йідка золо¹тиста, ор¹лан-б'ілох¹вост), що, очевидно, потрапили у народне мовлення через друковані джерела (польові визначники, періодичні видання тощо).

Мотивема 'розмір' зреалізована кількома способами: якісними прикметниками у поєднанні із власне орнітономенами (¹голуб здо¹ровий, ку¹лик ма¹лий); за допомогою морфологічних засобів (зменшувально-пестливих і збільшувально-згубілих суфіксів: ¹чапел'ка, ар¹лан); шляхом семантичної деривації (ка¹л'ібр'і). Зафіксовано випадки, коли одне найменування демонструє декілька різновидів мотивованості – лексичну й структурну (йате¹лок ма¹лен'кий, си¹ничка ма¹з'ул'ін'ка, ¹утоўка ма¹лен'ка).

Парадигма назв птахів за особливістю певної частини тіла складається із лексем, що характеризують оперення птахів (або його відсутність), довжину і форму окремих частин тіла та деякі індивідуальні ознаки орнітооб'єктів. Зафіксовано суфіксальні утворення (*ушак*, *носан'*), композити (*гол'ошійка*, *острофост*), атрибутивні сполучення (*пташка чубатайя*, *бе^нкас довгоносий*) та метафоричні номени (*ложачка*, *клепц'і*).

МО 'запах' зреалізовано у номінації лише одного птаха (одуда), на позначення якого записано суфіксальні деривати (*во^н'ар*) та полімотивовані найменування (*удод ва^н'учий*).

Низку орнітономенів утворено за поведінкою птахів, а саме: за типовими діями денотатів (*вертих'востка*, *лежен'*), способом і характером їх пересування (*треп'етуха*, *кобчик-бог'омол'чик*, *л'ітак*), часом життєвої активності (*сн'ігур*) та функцією у зграї / господарстві (*важак*, *квок'туха*).

Семантична група назв птахів за типовим місцем перебування включає орнітолексеми, похідні від флорономенів (*бузе^н'анка*), просторових номенів (*горо'бец' с'іл'с'кий*), найменувань водойм (*болот'анка*) та деяких інших об'єктів довкілля (*кам'янка*).

Парадигму назв птахів за особливостями будування гнізд представлено лексемами, що мотивовані найменуваннями місць для відкладання та висиджування яєць (*печу'ричка*), формою та матеріалом для гнізд (*будин'ч'ік*, *воло'с'анка*).

Окрему групу формують номени за об'єктом живлення птахів (*ка'лин:ик*, *шул'ах кур'ачи*) та способом добування їжі (*в'ішн'а'доуб*, *мухо'лоу'чик*). До складу мікропарадигми входять переважно метонімічні назви, утворені в результаті перенесення на птахів найменувань об'єктів їхнього харчування (рослин або інших зооб'єктів).

Засвідчено низку полімотивованих лексем (*г'ідрово'рона*, *деревок'л'ук*) і назви із подвійною мотивацією (*но'рець*, *пол'о'зун*).

РОЗДІЛ 4. ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ ОРНІТОНОМЕНІВ СХІДНОПОЛІСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

Аналіз діалектних явищ у географічній проекції є одним із важливих напрямків вивчення народної мови, адже лінгвістична карта – це єдиний і найдосконаліший засіб передачі територіального розміщення лексики й семантики, надійна база різноманітних лінгвістичних розвідок, зорієнтованих на точну локалізацію мовних фактів [65, с. 18].

Проблема просторової поведінки лінгвальних явищ завжди привертала увагу науковців. Ареалогію та генезу східнополіського говору вже було досліджено в працях О. Ф. Шафонського, К. П. Михальчука, В. М. Ганцова, В. М. Куриленка. Однак безперервність діалектотворчих процесів зумовлює актуальність вивчення тенденцій розміщення та співіснування мовних фактів у просторі. Як зазначає В. М. Куриленко, здійснити діалектне розмежування Полісся і виявити закономірності просторової поведінки мовних одиниць можна лише на підставі “глибокого лінгвогеографічного вивчення всіх мовних рівнів, лексики різних тематичних груп” [114, с. 100].

Дослідження лексики східнополіських говірок за тематичними групами з метою докладного аналізу структурно-семантичних особливостей окремих сегментів лексичної системи діалектів і географії мовних одиниць має свою традицію. Вивчення принципів просторової локалізації назв і встановлення ареального членування східнополіського говору дотепер здійснено на матеріалі таких груп лексики: географічної [199], тваринницької [114; 115], зоологічної [79; 80] ботанічної [151] та найменувань традиційного сільського будівництва [88]. Окрема розвідка присвячена опису динаміки східнополіського діалекту на різних мовних рівнях, зокрема й на матеріалі лексики [131].

З метою вивчення просторової поведінки назв птахів та отримання удокладненої інформації про внутрішньодіалектне членування

досліджуваного мовного континууму здійснено лінгвістичне картографування мовних явищ на основі матеріалу, попередньо зібраного у 129 говірках за спеціальною програмою, та укладено *Атлас орнітолексики східнополіського діалекту*, що містить 50 карт.

4.1. Характеристика назв птахів у географічній проекції

Ареальна характеристика є важливою складовою системного вивчення лексики, оскільки дає можливість через представлення мовних фактів у географічній проекції з'ясувати тенденції розташування назв та особливості співіснування їх у лінгвальному просторі [209, с. 96].

Розв'язання окресленої проблеми доцільно здійснювати шляхом картографування мовних явищ, адже це дає змогу прослідкувати чітку локалізацію номенів, дослідити взаємозв'язки просторових варіантів і розширити ареальну інформацію про певний мовний континуум.

Записані орнітоназви нерівномірно поширені у східнополіському діалекті: одні найменування є загальноновживаними, інші функціонують лише в окремих говірках.

Інтерпретація карт уможливила виявлення кількох типів просторової поведінки лексем: 1) суцільне поширення назв із мінімальною здиференційованістю мовного ландшафту; 2) ареальну мозаїку; 3) окреслення мікроареалів.

Мінімальна диференціація зумовлена відсутністю найменувань реалії у більшості говірок або репрезентацією певної семми однаковими номенами у майже всьому лінгвістичному просторі.

Називання птахів (і наявність / відсутність номінативних лакун) залежить від специфіки реалій (набору особливих ДО), а також когнітивних процесів, рівня спостережливості й освіченості мовців, їх ціннісних орієнтирів тощо. Дослідники стверджують, що відсутність назв для незначимого – це не виняток, а правило, яке діє у мові скрізь [159, с. 15].

Лексично нерелеватними виявилися семеди 'глухар' (глухар), 'дрізд' (др'ізд), 'лебідь, заг.н.' (леб'ід').

Для низки птахів назви засвідчено лише в частині говірок. Значення 'вальдшнеп' зреалізовано у 42 н. пп. (вал'ди'неп, вол'х'неп, ку'лик коро'л'іўскій, ку'лик л'ісо'вій, 'чиб'іс л'іс'ній); 'дрофа' – у 39 н. пп. (г'рохва, д'рохва, ду'дак, ін'д'ук 'д'ік'і); 'мухоловка, заг. н.' – у 39 н. пп. (мухо'лоўка, мухо'лоўчик, мухо^aмор), 'звичайна камінка' – у 37 н. пп. (берес'т'анчик, ваў'н'анка, 'йал'ч'ік, 'йамчик, 'йанчик, йан'чук, 'йончик, 'йоцик, і'ван'ка, і'ванчик, іван'ч'ук, 'кам'янка, поди'ванчик, подо'рожник, х'воїдик); 'чорний лелека' – у 37 н. пп. ('аїст 'чорній, 'бусел 'чорній, 'гаїстер 'чорній, ле'лека 'чорній, 'цапл'а, 'цапл'а 'чорна, чор'ногуз, чор'ногуз 'чорній); 'широконіска' – у 37 н. пп. (к'р'аква широко'з'оба, лапа'носка, плас'кан, плеско'носка, широко'н'іска); 'жовта плиска' – у 36 н. пп. (аў'с'анка, вертих'востка 'жоўта, жоў'тобр'уха, жоў'тобр'ушка, пас'тушка, пасту'шок, п'лиска, п'лиска бо'лот'н'а, п'лиска 'жоўта, п'лиска пол'о'ва, тр'аса'гузка, труса'губка, тр'аса'гуз'ка 'жолта); 'голуба синиця' – у 36 н. пп. (верб'л'анка, си'ниц'а, си'ниц'а голу'ба, си'ниц'а 'менша, си'ничка л'і'сова, с'і'н'ічка 'з'імн'а, 'синик, 'синчик); 'тетерев' – у 36 н. пп. ('косач, 'тетер, 'тетереў, тете'рук); 'сосновий шишкар' – у 36 н. пп. (шиш'кар, кл'ест); 'шилохвіст' – у 29 н. пп. ('вутка 'с'евернайа, остро'фост, шилох'в'істка, ши'луха, ширакаx'востка); 'голубий рибалочка' – у 27 н. пп. (ач'е'р'ет'анка, 'йамчик-рибо'лоў, і'ван-рибо'лоўчик, ізум'руд, зимо'родок, но'рець, по'пу'гайч'ік, п'тиця зе'лена, п'тичка зе'лена, риба'лоўчик, рибо'лоў,); 'в'юрок' – у 25 н. пп. (віу'рок, йу'рок, 'йурчик, йу'рочок, т'у'рок, 'з'абл'ік, 'чижик); 'звичайна чечітка' – у 24 н. пп. (краснаг'рудка, че'ч'ітка); 'зяблик' – у 29 н. пп. (бе'рест'анка, 'з'аблик, 'з'аблик-бе'рест'анка, йу'рочок, п'іс'кун); 'золотиста бджолоїдка' – у 20 н. пп. (б'жоло'їдка, б'жоло'їдка золо'тиста, 'йуркало, зимо'родок, осо'їід, пчело'їед'ка, пч'іла'їед, по'жарка, сороко'пуд, стри'ж, шчур, шчур сереб'ристий, ш'чурка золо'тиста); 'фазан' – у 18 н. пп.

(*петушок*, *півач*, *фазан*); 'великий веретенник' – у 16 н. пп. (*веретен:ик*, *гриц*, *зрицик*, *гриц'ук*, *гриц'у'нец*, *кулик балот'н'їй*, *кул'їк корол'еус'кїй*); 'звичайна берестянка' – у 12 н. пп. (*берез'анка*, *берест'анка*, *мал'їнаўка*); 'чубата синиця' – у 9 н. пп. (*їул'ка*, *си'ниц'а*, *си'ничка*, *си'ничка с хохол'ком*, *си^e'ниц'а мален'ка*, *си'ниц'а ш'чубом*, *си'ничка чубатен'ка*, *чубчик*); 'звичайний боривітер' – у 7 н. пп. (*кобчик-богомол'чик*, *коршак*, *коршун*, *пус'т'їл'га*); 'вівчарик-ковалик' – у 5 н. пп. (*будан'чик*, *будин'ч'їк*, *бун'дарочка*, *п'тичка-ш'вачка*); 'турухтан' – у 3 н. пп. (*п'їўник*, *турухан*, *ушак*);

Мінімальну диференціацію виявлено відносно семем із невеликою кількістю репрезентантів (від 2 до 5). Такий тип мовної поведінки лексем ілюструють карти: 'галка', 'гусак', 'гуска', 'іволга', 'індик', 'їндичка', 'кропив'янка, заг. н', 'курка', 'сіра сова', 'сірий журавель', 'східний соловейко', 'сорока', 'щиглик'.

Для номінації *Corvus monedula* L. у більшості говірок мовці послуговуються лексемою *галка*. Поплутання птахів роду *Corvus* зумовлює утворення й побутування таких просторових варіантів: *ва'рона ма'ла*, *ва'рона сива*, *ворона*, *ворона чорна*, *грак*. Як поодинокі функціонує найменування *гава* (див. карту 'галка').

Загальноживаною назвою гусака є лексема *гусак*, у південно-східному та центральному ареалах вживають назву *гус*' (див. карту 'гусак').

В усьому досліджуваному континуумі для називання самки гусака засвідчено назву *гуска* та у н. пп. 6, 16, 106 – її дериват *гусин'а*.

Семантику 'іволга' у більшості говірок передає лексема *іволга*, спорадично функціонує назва *жоў'тобрушка*, у говірках Глухівщини С. відзначено мікроареал найменування *с'їва'ракша*, номен *жоўна* утворює ареали різної конфігурації у північній зоні та перехідних говірках центрально-південної зони (див. карту 'іволга').

Однотипно реалізовано у говірках семему 'індик'. Для номінації птаха діалектоносії використовують фонетико-словотвірні варіанти загальноновживаної назви *ін'дик*, у с. Гаврилова Слобода Середино-Будського р-ну С. засвідчено відвигокову лексему *кул'ушок*.

Типову модель просторової реалізації виявляє семема 'індичка', що презентована дериватами назви *ін'дик*: *ін'дичка*, *ін'д'учка*, *ін'д'ушка*. У н. п. 32 паралельно з номеном *ін'д'учка* засвідчено назву *'кут'а*, у н. пп. 6, 32 – найменування *ін'д'ейка* (див. карту 'індичка').

Мінімальною кількістю лексем представлено значення 'кропив'янка, заг. н.'. У більшості говірок засвідчено назву *кра'пиуїанка* та її деривати *кра'пиуїниц'а*, *кра'пиуїник*, як поодинокі записано номени *красноз'руд*, *с'лаука* (див. карту 'кропив'янка')

В усьому досліджуваному ареалі на позначення самки півня вживають найменування *'курка* і *'куриц'а*, спорадично засвідчено демінутиви, похідні від вигуків для прикликання птахів: *'ципачка*, *'ц'іпан'ка* (див. карту 'курка').

Семантику 'сіра сова' зреалізовано загальноновживаним номеном *со'ва*, спорадично зафіксовано назви *лун'*, *сич*, *со'ва'менша*, *со'ва'сива*, *со'ва'с'іра* (див. карту 'сіра сова').

Значення 'сірий журавель' передає лексема *жура'вел'*. Спорадично на позначення птаха функціонують найменування *ве'селка*, *весе'лун*, *жура'вел'* *'с'іриї* (див. карту 'сірий журавель').

Карта 'східний соловейко' демонструє, що в усіх східнополіських говірках побутують деривати основи *солов-* (*соло'вей*, *соло'вейко*, *соло'вейчик*). Ареал у центральній-північній частині східнополіського діалекту утворює лексема *соло'вейко*. У н. п. 99 як паралельну до *соло'вей* засвідчено назву *си'ночок*.

Скрізь у досліджуваному континуумі на позначення сороки побутує лексема *со'рока*, у північно-східній та північно-середній підзонах відзначено

ареал назви *со/рока-б'іло/бока*. Як одиничне засвідчено найменування *скреко/туха* (див. карту 'сорока').

Семантику 'циглик' реалізують два деривати давньої основи *шцигл-*: *ш'циглик*, *шчи/гол* (див. карту 'циглик').

Лінгвістичне картографування дає підстави висновувати, що східнополіські говірки лексично здиференційовані щодо номінації певних птахів. Строкатість діалектного ландшафту демонструють карти: 'бекас', 'берегова ластівка', 'біла плиска', 'білий лелека', 'великий строкатий дятел', 'бугай', 'голуб-синяк', 'грак', 'кібчик', 'крижень', 'лиска', 'норець', 'ремез', 'сіра ворона', 'снігур', 'хатній горобець', 'чайка', 'чорний шуліка'.

Карта 'бекас' засвідчує, що на позначення птаха в усьому досліджуваному континуумі вживають назву *бе/кас*. Найменування *бе/касик* характерне для південно-західної і середньо-центральної частин східнополіських говірок.

Значний компактний ареал у північній і невеликий у південній зонах діалекту утворює лексема *ба/ран*, ареали її дериватів (*ба/ранчик*, *бара/нец'*), частково змішуючись, продовжуються у лівому басейні р. Десна (до південної межі східнополіського діалекту). Мікроареал найменування *ку/лик* розміщений у північно-східній частині досліджуваного континууму з поодинокими вкрапленнями у його північно-західній та південній частинах.

Назви *ку/лик* *бо/лот'н'і* зафіксовано спорадично, а номени *бе^и/кас* *довго/носій*, *з'рицик*, *каза/дої*, *куїзлик* засвідчено як поодинокі.

Берегову ластівку мовці ідентифікують у більшості говірок, на її позначення використовуючи переважно назву *шчур* та її фонетико-словотвірні варіанти: *шчи/р'ець*, *ш'чурик*, *ш'чурка*, *шчу/рок*. У північно-східній частині Сумщини та уздовж р. Десна (по лінії Баришівка → Козелець → Куликівка → Сосниця → Кролевець) поширене найменування *стриж*. Для південної зони характерні змішані ареали, утворені назвами *п'іч/кур* і *чкур*. Спорадично зафіксовано лексеми *б'ара/жанка*, *берега/вушка*, *'ластач'ка*

з'емл'а'найа, 'ластоўка земл'а'на, 'норник, но'рок, що утворюють розірвані мікроареали в досліджуваному мовному континуумі. Відзначено такі локалізми: 'ластачка берега'ва, 'л'астачка круч'на, 'лас'т'іўка, 'л'ас'т'іўка мл'ен'ка, 'чайка з'емл'а'найа, ш'чурик бала'т'ани, ш'чурик берегавий (див. карту 'берегова ластівка').

Весь обстежений діалектний континуум покривають маніфестанти семемі 'біла плиска': *п'лиска* і *тр'асо'гузка*. У північно-східній та північно-середній підзонах відзначено лексему *п'л'іс'іца*, у північно-західній і південній частинах – номен *воло'с'анка*.

Назви *п'лиска с'іл'с'ка* і *п'лиска 'с'іра* утворюють мікроареали у центральній зоні східнополіського діалекту, найменування *пасту'шок* характеризує центральну частину південної зони.

У північній зоні відзначено розріджені ареали лексем *і'ванчик*, *'с'ітачка*, у північно-західній підзоні – назви *си'ниц'а*.

Для південних говірок (з поодинокими вкрапленнями у центрі) характерна лексема *во'лове 'око*.

Ареальну мозаїку утворюють назви *мухо'лоўка*, *чорно'гузка*; як поодинокі функціонують лексеми *б'елах'востик*, *б'лискавка*, *з'рицик*, *'ложачка*, *'савничка*, *ше'лихвост* (див. карту 'біла плиска').

Карта 'білий лелека' засвідчує, що найбільш поширеним найменуванням у східнополіських говірках є лексема *чорно'гуз*, що утворює значні ареали у північно-східній і центральній зонах досліджуваного діалекту.

Лексеми *'гайстер* і *ле'лека*, утворюючи змішаний ареал, покривають майже весь мовний континуум, крім північно-східної підзони. Граматичні варіанти назви лелека – *ле'леко* – розміщений по лінії: Переяслав-Хмельницький → Згурівка → Носівка → Куликівка → Корюківка.

На позначення білого лелеки також зафіксовано номен *'аіст*, що утворює суцільний ареал у говірках північних районів Сумщини та північно-

західних районів Чернігівщини. Така локалізація лексеми зумовлена безпосереднім контактуванням досліджуваного діалекту із південноросійськими говірками, в яких номен ¹*аїст* більш поширений.

Острівний ареал у центральньо-західній зоні східнополіського діалекту утворює назва ¹*аїстер* з окремими вкрапленнями у північно-східній.

Суцільний ареал у північно-західній частині досліджуваної території утворює лексема ¹*бусел*. Окремі вкраплення зафіксовано у центральній і південній зонах східнополіського діалекту. Номен *жабо¹їїд* утворює чіткий ареал у південній зоні.

Назва *жура¹вел'* утворює чіткі мікроареали у центральньо-північних говірках Чернігівщини, південних говірках Київщини та південно-західних говірках Сумщини. На території Сумської області цей ареал накладається на ареал лексеми ¹*чапл'а* (¹*цапл'а*).

Виявлено вузьколокальні східнополіські найменування білого лелеки: *агро¹ном*, ¹*аїст'б'їли*, *бус'ел'б'єлий*, *л'лека зви'чайна*, *л'ел'єка наста'йашчий*. Як одиничні засвідчено номени *гус'ко*, *ї'ван*, *к'лекотен'* (*г'лекотен'*), *су'с'їд*.

Для номінації бугая (див карту 'бугай') у більшості говірок використовують назву *бу¹гаї*; деривати *буга'йец'*, *буга'йок*, *бу¹гаїчик* окреслюють південно-західну межу південної зони; північно-східну і північно-центральну зони протиставляє іншим найменування *бу¹гаї* *ба'лот'н'її*. Лексема *бу¹гаї вод'а'ний* утворює розірваний ареал у південній зоні та мікроареал у північно-західній підзоні досліджуваного континууму.

У північних говірках Сумщини і суміжних говірках Новгородсіверщини виявлено ареали лексем *бик*, *вип'*, *рик*.

У центральній і південній частинах Сумської області відзначено мікроареали лексем *вол*, *ку¹лик*. Назва *вол во^ад'а'ний* інтегрує північно-західну і північно-середню зони.

Номен ¹*бусел* характерний для західно-центральної частина центрально-середньої та південної зон. Спорадично засвідчено назви *бу¹гаї'дики*, *'бухало*,

як поодинокі записано найменування *бе¹касик*, *бик вад¹а¹ниї*, *бу¹гаї¹ бил¹ши*, *бу¹гаї¹ здо¹рови*, *бу¹гаї¹ лоз¹а¹ниї*, *гуда¹воз*, *гу¹док*.

Карта 'великий строкатий дятел' демонструє, що на всій досліджуваній території на позначення великого строкатого дятла вживають назву *д¹ател*.

Лексема *й¹ател* утворює мікроареали у північно-західній і центральній частинах східнополіського ареалу з поодинокими вкрапленнями у південній зоні.

Найменування *д¹ател б¹іл¹шиї*, *д¹ател ве¹ликиї*, *д¹ател красно-чорниї*, *д¹ател разнац¹в¹етни*, *д¹ател стра¹катиї*, *д¹ател обикно¹вен:иї* утворюють ареальну мозаїку.

У північно-західній і середньоцентральної частинах діалекту відзначено мікроареал лексеми *д¹ател зда¹ровиї*, у північно-західній – номена *д¹ател красно¹вати*, у північно-східній – найменування *д¹ател н¹остриї*.

Назва *д¹ател р¹а¹биї* побутує у північній частини східнополіського діалекту, утворюючи диз'юнктивний ареал.

Засвідчено локалізми, якими послуговуються на позначення дятла, а саме: *дал¹башн¹ік*, *д¹ател красног¹ловиї*, *д¹ател л¹ісо¹ви*, *д¹ател цв¹іт¹ниї*, *д¹ател¹ красног¹л¹овиї*, *д¹ател к¹рижн¹і*, *д¹ател к¹рижн¹і*, *д¹ател¹ к¹рупниї*, *деревок¹л¹ук*.

Карта 'грак' ілюструє, що семему 'грак' у східнополіському діалекті реалізують загальноновживана назва *грак* і номен *грач*, характерний для північної зони.

У середньо-центральної говірках (Куликівський, Щорський, Борзнянський р-ни Чернігівської області) засвідчено лексему *гаїворон*. У південній частині східнополіського діалекту побудує назва *га¹вер*. Досліджуючи лексичні паралелі в орнітолексичі Полісся і Карпат, М. В. Никончук констатував відсутність у поліських говорах цих слів як маніфестантів семантики 'грак' (зокрема назву *гаїворон* поліщуку вживали

на позначення польового жайворонка [144, с. 444]). За свідченнями вченого, подані назви були характерні для говірок Карпат (*грайворон*, *гаворон*, *гаврон*, *гавра*) [142, с. 144]. Сьогодні ці найменування вузьколокально побутують у східнополіському діалекті.

Для номінації грака у досліджуваному континуумі також використовують лексеми *варона*, *варона аб`ікна`в`ен:айа*, *варона зда`рова*, *варона`чорна*, *варона`чорнайа*, *ворона*, *ворона`чорна*, *ворона`чорнайа*, *ворона`чорноваста*. Ареал найменування *ворона`чорна*, частково накладаючись на ареал лексеми *ворона*, займає більшу територію і протиставлений середній частині північної зони східнополіського діалекту, де ця лексема не відзначена. Як поодинокі засвідчено назви *грак`чорний* і *гал`ук*.

Зі значенням 'снігур' в усьому мовному континуумі побутує назва *сн`ігур*, вузьколокально функціонують найменування *сн`ігур`красни*, *сн`ігур`красног`руди*.

Номен *красног`рудка* утворює компактний ареал у південній зоні досліджуваної мовної території з поодинокими вкрапленнями у говірках північно-західної і північно-середньої підзон.

Лексема *сн`ігурка* (*сн`ігурочка*) інтегрує північно-східну і північно-середню частини північної зони, ізоглоса продовжується у центральних говірках (див. карту 'снігур').

Однією із характерних ознак ареальної поведінки орнітолексики східнополіського діалекту є наявність просторових варіантів, що позначають одну й ту ж реалію. Причинами варіювання є інтра- й екстралінгвальні чинники: використання різних МО для реалізації однієї семми, варіативність твірних основ, вибір різних способів і засобів номінації, міждіалектні і міжмовні контакти тощо [116, с. 21].

Ступінь і характер варіювання кожної лексеми – різний. Наявність великої кількості лексичних дублетів, які реалізують одну семему, зумовлює утворення ареальної мозаїки.

Окремі значення мають у східнополіських говірках від 7 до 50 репрезентантів: ‘галка’ – 7, ‘деркач’ – 7, ‘дрімлюга’ – 8, ‘зозуля’ – 8, ‘крук’ – 8, ‘берегова ластівка’ – 9, ‘бекас’ – 10, ‘водяна курочка’ – 10, ‘грак’ – 11, ‘кропивник, або волове очко’ – 11, ‘звичайна вівсянка’ – 12, ‘бекас’ – 13, ‘берегова ластівка’ – 13, ‘омелюх’ – 13, ‘чубатий жайворонок’ – 13, ‘кільчаста горлиця’ – 16, ‘хатній горобець’ – 18, ‘білий лелека’ – 21, ‘повзик’ – 21, ‘крижень’ – 17, ‘звичайна горлиця’ – 22, ‘костогриз’ – 22, ‘бугай’ – 28, ‘крижень’ – 29, ‘голуб-синяк’ – 30, ‘чорний шуліка’ – 35, ‘великий строкатий дятел’ – 27, ‘ремез’ – 30, ‘велика синиця’ – 31, ‘біла плиска’ – 49, ‘кібчик’ – 50.

4.2. Ареальне членування східнополіського діалекту

Окрім виявлення закономірностей розташування явищ у лінгвальному просторі та встановлення типів ареальної поведінки лексем, актуальним залишається окреслення тенденцій ареального членування мовних континуумів.

Інтерпретація скартографованого матеріалу засвідчує наявність інтегральних і диференційних лексичних особливостей і діалектних зон досліджуваного мовного ландшафту.

Східнополіський говір як цілість об’єднують такі лексеми: *бе^лкас* ‘бекас’, *вал’ди^лнеп* ‘вальдшнеп’, *ві^лурок* ‘в’юрок’, *го^луб* ‘голуб, заг. н.’, *гра^лк* ‘грак’, *гу^лсак* ‘гусак’, *гу^лси* ‘дикі гуси, заг. н.’, *гу^лсе^лн’а* ‘маля гуски’, *гу^лска* ‘гуска’, *др’із^лд* ‘дрізд, заг. н.’, *др’о^лфа* ‘дрофа’, *жу^лра^лвел* ‘сірий журавель’, *і^лволга* ‘іволга’, *ін’ди^лк* ‘індик’, *інди^лча* ‘маля індички’, *ін’ди^лчка* ‘індичка’, *кур^лка* ‘курка’, *куро^лпатка* ‘сіра куріпка’, *кур’ча* ‘маля курки’, *ле^лб’ід* ‘лебідь, заг. н.’, *ли^лска* ‘лиска’, *му^лхо^ллоўка* ‘мухоловка, заг. н.’, *но^лре^лц* ‘норець, заг. н.’,

одуд ‘одуд’, *очерет’анка* ‘очеретянка, заг. н.’, *переп’їлка* ‘перепілка’, *п’лиска* ‘біла плиска’, *снігур* ‘снігур’, *сова* ‘сова, заг. н.’, *сойка* ‘сойка’, *соловей* ‘східний соловейко’, *со’рока* ‘сорока’, *сорокопуд* ‘сорокопуд, заг. н.’, *стриж* ‘берегова ластівка’, *тетерук* ‘тетерук’, *тр’асогузка* ‘біла плиска’, *фазан* ‘фазан’, *чеч’їтка* ‘звичайна чечітка’, *шпак* ‘звичайний шпак’, *шчур* ‘берегова ластівка’. Зафіксовані найменування мають низку формальних відмінностей, проте демонструють незаперечний ареальний зв’язок [62, с. 152]. Переважно це – архаїчні номени, що закріплені як номенклатурні одиниці і якими широко послуговуються діалектоносії [123, с. 311].

Засвідчено випадки, коли ареал інтегрований, проте має декілька вкраплень. Окреслену просторову поведінку виявляють репрезентанти таких семем: ‘галка’, ‘зяблик’, ‘лиска’, ‘одуд’, ‘польовий жайворонок’, ‘сільська ластівка’, ‘сірий журавель’, ‘снігур’, ‘сойка’.

Картографування уможливило виявлення чітких зон східнополіського діалекту: північної, центральної і південної, які також членуються на підзони: північно-західну, північно-середню, північно-східну, середню, південно-східну, південно-центральну.

Північну зону характеризують назви *ба’ран* ‘бекас’, *вол* ‘бугай’, *їванчик* ‘звичайна камінка’, *скворец’* ‘звичайний шпак’, *утак* ‘селезень’, *удод ва’н’учий* ‘одуд’.

Північно-західну підзону відрізняють такі лексеми: *бусел* ‘білий лелека’, *вал’а’ваха* ‘сіра чапля’, *вол вод’аний* ‘бугай’ (окреслює північно-західну межу східнополіського діалекту), *зеле’зен* ‘селезень’ (відзначений як іноареальне вкраплення в ареал лексеми *селезен*, що інтегрує окреслений континуум із північно-східною підзоною), *канап’л’аник* ‘хатній горобець’, *крум’кач* ‘крук’, *пуле’н’а* ‘маля курки’.

Північно-середня підзона представлена номенами *гайворон* ‘трак’, *ка’зора* ‘сойка’.

Північно-східному ареалу властиві такі орнітоназви: *¹аїст* ‘білий лелека’; *бик*, *рик*, *¹кулик* ‘бугай’; *ве¹селка* ‘сірий журавель’; *во¹н’ар*, *¹д’ател* ‘одуд’; *¹турлушка* ‘звичайна горлиця’. У південній частині зони (у басейнах річок Десна і Сейм, Десна й Снов) засвідчена лексема *мухо¹ловка* ‘біла плиска’. Острівний ареал утворює номен *с¹іва²рак* ‘сиворакша’ (Серединобудський р-н С.).

Центральну зону східнополіського діалекту репрезентують найменування *горо¹беї* ‘хатній горобець’, *¹йател* ‘великий строкатий дятел’. Острівні ареали утворюють такі номени: *п¹лиска с¹іл’с¹ка*, *п¹лиска¹с¹іра* ‘біла плиска’ (Ніжинський, Носівський р-ни Ч.); *пун¹пу¹д’ом* ‘перепілка’ (Козелецький, Носівський р-ни Ч.). Відзначено диз’юнктивний ареал лексеми *¹орлик* ‘звичайна горлиця’.

Середню підзону, що охоплює північні, центральні та південні говірки, характеризує назва *¹горличка* ‘звичайна горлиця’. У середньо-центральної частині відзначено найменування *¹жо¹уна* ‘іволга’.

Південну зону виділяють такі лексеми: *во¹лове¹око*, *пасту¹шок* ‘біла плиска’; *¹гаїстер*, *ле¹лека* ‘білий лелека’; *¹тавер* ‘грак’; *¹п¹вен* ‘півень’; *це¹ір¹кун* ‘хатній горобець’, *¹чайка¹чорна* ‘чайка’. Острівні ареали утворюють лексеми: *вер¹тих¹востка*, *¹йанчик* ‘звичайна камінка’; *жабо¹йїд* ‘білий лелека’; *¹со¹ука* ‘сойка’. Компактний ареал окреслює назва *красно¹рудка* ‘снігур’ (із поодинокими вкрапленнями у говірках північно-західної і північно-середньої підзон).

Південно-східний ареал репрезентують найменування *воло¹с¹анка*, *си¹ниці¹а* ‘біла плиска’; *¹ракша* ‘сиворакша’; *¹чапл¹а¹с¹іра* ‘сіра чапля’.

Південно-центральному ареалу властиві орнітоназви *¹качка* ‘свійська качка’, *ка¹ча* ‘маля свійської качки’, *пасту¹шок* ‘біла плиска’.

Особливості просторової поведінки кожної конкретної мовної одиниці неможливо схарактеризувати ізольовано, поза системою. Тому специфіку просторової локалізації назв проаналізовано крізь призму ареальної опозиції.

Інтегруючись найменуванням *ку¹кушка* 'зозуля', північна зона, західно-центральна і південно-східна підзони протиставлені решті говірок.

Північно-західна і північно-середня підзони об'єднані диз'юктивними ареалами лексем *і¹ванчик*, *с¹ітачка* 'біла плиска'.

Північно-східна і північно-середня частини протиставлені решті говірок назвами *п¹л'іс'іца* 'біла плиска', *сн'і¹гурка* 'снігур' (ізолекса має продовження в центральній зоні), *со¹рока-біло¹бока* 'сорока'.

Лексема *чорно¹гуз*, що утворює значні ареали у північно-східній і центральній зонах досліджуваного діалекту, протиставлена північно-західним і південним східнополіським говіркам.

Північна і південна зони утворюють опозицію до центральної зони лексемою *жи¹док* 'хатній горобець'.

Північно-західна і південно-східна частини досліджуваного континууму протиставлені іншим ареалам лексемами *во¹рона* 'грак', *си¹ниц'а* 'біла плиска'.

Номен *воло¹с'анка*, інтегруючи північно-західну і південну частини, протиставляє їх іншим говіркам.

Північно-західну, північно-середню підзони і південну зону об'єднує лексема *ба¹ран* 'бекас'.

Центральна і південна зони протиставлені північній лексемами *бе¹касик* 'бекас', *горо¹бец* 'хатній горобець', *ор¹личка* 'звичайна горлиця', *соло¹вейко* 'східний соловейко'. Центрально-південну частину також характеризують номінативні одиниці *воро¹бец* 'хатній горобець', *сойа* 'сойка' і *чапл'а¹с'іра* 'сіра чапля'.

Карта 'грак' демонструє, що ареал найменування *во¹рона* *чорна*, частково накладаючись на ареал лексеми *во¹рона*, займає більшу територію і протиставлений середній частині північної зони східнополіського діалекту, де ця лексема не відзначена.

У досліджуваних говірках зафіксовано низку вузьколокальних орнітоназв: *агро'ном*, *гус'ко*, *к'л'екотен'*, *су'с'ід* 'білий лелека'; *'аїст галу'бої*, *си'ниці'а* 'сіра чапля'; *'божа п'тиці'а* 'чайка'; *'вал'аначак*, *'верес* 'ремез'; *ве'с'н'анка*, *'коўганка*, *трепе'туха* 'польовий жайворонок'; *во'н'ар* 'одуд'; *гала'гон* 'півень'; *г'ідро'утка*, *пу'пи* 'лиска'; *джук'л'аник* 'хатній горобець'; *л'еса'поўжик* 'повзик'; *л'і'так* 'великий норець'; *пат'к'ідиш* 'зозуля'; *чу'барик* 'чубатий жайворонок'; *ш':ебе'тушечка* 'сільська ластівка'; *шул'п'ік* 'чорний шуліка' та ін.

Висновки до розділу 4

Отже, у результаті лінгвогеографічного дослідження орнітолексики виявлено основні типи просторової поведінки номінативних одиниць: зафіксовано назви, які інтегрують східнополіський діалект і поширені скрізь, та номени, що у різний спосіб диференціюють говірки (утворюють ареальну мозаїку або ареали різної конфігурації).

Відзначено лексично нерелевантні семми і такі, що виявляють найменший ступінь диференціації. Засвідчено ряд вузьколокальних орнітономенів.

Характерною ознакою ареальної поведінки орнітолексем східнополіського діалекту є просторове варіювання лексем і функціонування у говірках від 7 до 50 найменувань однієї реалії.

На основі скартографованого матеріалу встановлено тенденції внутрішньої диференціації східнополіського діалекту. Виявлено три зони (північну, центральну і південну) і шість підзон (північно-західну, північно-середню, північно-східну, середню, південно-східну, південно-центральну).

ВИСНОВКИ

Комплексне дослідження орнітолексики східнополіського діалекту засвідчило її системний характер.

На основі співвіднесеності найменувань птахів з денотатами виявлено, що орнітолексика – це чітко структурований семантичний простір, який включає взаємопов'язані лексико-семантичні угруповання. Основним типом зв'язку між компонентами аналізованої ТГЛ, який зумовлює ієрархічний характер її внутрішньої будови, є парадигматичні відношення.

Подану інваріантну модель ТГЛ “Назви птахів” можна використовувати для опису найменувань живої природи в інших діалектах, оскільки вона має універсальний характер і вповні відображає семантичну розгалуженість діалектної лексики.

ТГЛ назв птахів об'єднує такі ЛСГ: “Назви птахів”, “Назви сукупностей птахів”, “Назви звуків птахів”, “Назви частин тіла птахів”, “Вигуки для прикликання та відгону птахів”, “Назви яєць”, “Назви гнізд птахів”.

Найчисельнішою виявилася центральна ЛСГ – назви птахів (56% від загальної кількості виявлених у говірках найменувань), яка охоплює родові найменування, лексеми, що позначають стать і вік птахів, а також збірні номени.

Для гіперо-гіпонімічних відношень характерний динамізм, тому констатуємо розширення семантики деяких видових назв птахів і використання їх як загальних для номінації будь-якого об'єкта орнітофауни, зокрема й невідомого діалектоносій.

Свійські птахи відіграють важливу роль у повсякденному житті, побуті й культурі мовців, тому є регулярно номінованими. Компоненти цієї мікрогрупи виявляють найвищий ступінь лексичної реалізації семем; засвідчено відсутність номінативних лакун. В утворенні назв свійських

птахів переважає прагматичний принцип, який виявляється в диференціації птахів за розміром, зовнішнім виглядом і функцією, виконуваною ними у господарстві. Деякі видові назви демонструють явище семантичного синкретизму.

На відміну від номінації свійських птахів, для яких характерна повна лексична реалізація значень, називання диких орнітооб'єктів залежить від низки чинників (ареалу поширення птахів, близькості їх до людини, особливостей когнітивних процесів мовців тощо), які зумовлюють різний ступінь номінованості реалій, нерозрізнення їх за видами, частковість маніфестації семем, наявність номінативних лакун, поплутання і взаємоперехідність назв. Однак питальник для збирання орнітономенів, побудований за принципом ідеографічної повноти, дав змогу зафіксувати номінацію максимальної кількості денотатів і згрупувати видові назви птахів за тридцятьма шістьма лексико-семантичними мікрорядами, які охоплюють лексеми на позначення найбільш знаних мовцями орнітооб'єктів: вівсянок; водяної курочки; голубів; горобців; дроздів; жайворонків; звичайного шпака; зозулі; іволги; куликів; лелек; лиски; омелюха; норців; повзика; ремеза; сірого журавля; східного соловейка; ластівок; мухоловок; плисок; синиць, сорокопудів; птахів родин: воронові, в'юркові, дятлові, мартинові, славкові, сов'ячі, чаплеві; представників рядів: гусеподібні, куроподібні, ракшоподібні; диких качок; хижих птахів.

Засвідчено, що номени свійських птахів корелюють із лексемами на позначення диких птахів тієї ж родини (ряду).

Найменування сукупностей птахів, звуків птахів, частин тіла птахів та вигуків для прикликання й відгону птахів, а також інших супровідних понять (назв на позначення яєць і гнізд птахів) функціонально менш навантажені, однак виявлення та опис таких одиниць дав можливість змоделювати цілісну структуру орнітолексики.

Мотивологічний аналіз засвідчив, що одним із чинників структурування ТГЛ також є епідигматичні відношення; виявлено назви, мотивовані власне ознаками птахів (їх акустичними, фізичними й фізіологічними властивостями) та номени, що розкривають особливості функціонування птахів у довкіллі, характеризують птахів опосередковано (через локус, гнізда, об'єкти і спосіб живлення).

Немотивованих назв, які мовці вживають “за традицією”, виявлено 30% від усіх найменувань, напівмотивованих – 17%, із прозорою мотивацією – 53%. Спостережено тенденцію до поновлення внутрішньої форми деетимологізованих назв і (за наявності варіантів) надання мовцями переваги мотиваційно прозорим найменуванням. Засвідчено низку полімотивованих лексем, які реалізують кілька МО, і назви із подвійною мотивацією.

Серед МО найменувань птахів домінують ‘зовнішність’ (54%), ‘типове місце перебування й особливості гніздобудування’ (19%) та ‘звук’ (17%). З’ясовано, що МО може бути реалізована різними мотивувальними основами та різними номінативними засобами: однослівними номенами (суфіксальними деривати (58%) і семантичними транспозитами (12%)), атрибутивними сполученнями (19%) та композитами (11%); спорадично зафіксовано універбізацію полікомпонентних найменувань, явище атракції та контамінації.

ТГЛ назв птахів є відкритою лексико-семантичною системою, розвиток якої відбувається на основі власних ресурсів, а також шляхом перенесення назв з інших тематичних груп.

Мовці нерідко плутають номени схожих птахів або позначають менш відомі реалії найменуваннями добре знаних об'єктів. Це зумовлює семантичні зрушення в системі орнітолексики і функціонування полісемічних одиниць.

Засвідчено низку найменувань, транспонованих на птахів з рослин, тварин, об'єктів і явищ природи, а також з ідеографічної сфери, пов'язаної з

людиною та сферами її життєдіяльності. Мотивувальними основами орнітолексем стали антропоніми, назви фізіологічних, особистісних та соціальних характеристик людини, одиниці на позначення реалій, пов'язаних з релігійними та міфологічними уявленнями людини, найменування артефактів та явищ духовної культури.

Лінгвогеографічне дослідження номінації птахів дало змогу проаналізувати лексеми у географічній проекції. Інтерпретація скартографованого матеріалу засвідчила кілька типів ареальної поведінки орнітономенів: 1) суцільне поширення назв із мінімальною диференціацією мовного простору; 2) мозаїчний ландшафт; 3) окреслені мікроареали.

Виявлено лексично нерелевантні семми і такі, що репрезентовані лише у частині говірок. Для низки лексем відзначено високий ступінь просторової диференціації. Релевантність зумовлена багатьма діалектотворчими процесами, на які впливають як позамовні, так і внутрішньомовні чинники.

Інтраговіркові процеси, а також вплив суміжних і дистантних говірок на лексичну систему східнополіського діалекту зумовили формування характерної риси досліджуваної групи лексиски – варіювання. Про що свідчить високий ступінь здиференційованості східнополіського діалекту. Одним із чинників постання просторових варіантів у сфері орнітономінації є прагнення діалектоносіїв використовувати лексеми із прозорою внутрішньою формою.

Карти уповноважили на окреслення окремих зон східнополіського діалекту: північну, центральну і південну, – які охоплюють підзони: північно-західну, північно-середню, північно-східну, середню, південно-східну та південно-центральну.

Виділення діалектних зон здійснене на основі лексико-словотвірних особливостей орнітоназв, проте фактичний матеріал свідчить, що фонетичні

особливості лексем також є структурно оформленими і дають можливість виявити додаткові ареали.

Дослідження ТГЛ “Назви птахів” у просторовій проекції дало змогу встановити локалізацію номенів, дослідити взаємозв’язки просторових варіантів та удокладнити ареальну інформацію про східнополіський діалект.

Студія розширює уявлення про наївну картину світу українців, оскільки назви птахів і наративи, записані у східнополіських говірках, містять відомості про духовну і матеріальну культуру та побут поліщуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарх Ю. С. К истории слов на *-ина, -овина, -ятина*, соотносительных с названиями животных, в русском языке. *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1974 : Сборник статей.* Отв. ред. Р. И. Аванесов. Москва, 1976. С. 237 – 254.
2. Азарх Ю. С. К истории собирательных типа *братья, зверьё* в русском языке. *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1975 : Сборник статей.* Отв. ред. Р. И. Аванесов. Москва, 1977. С. 189 – 210.
3. Азарх Ю. С. К истории категории одушевленности / неодушевленности в русском языке (2. Изменения в словообразовательной корреляции имен существительных по признаку пола). *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1981 : Сборник статей.* Отв. ред. Р. И. Аванесов. Москва, С. 252 – 271.
4. Азарх Ю. С. Лексический и словообразовательный ареалы. *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1988-1990 : Сборник статей.* Отв. ред. В. В. Иванов. Москва, 1993. С. 65 – 80.
5. Аكوпова С. Л. О зоонимической лексике. *Русский язык в школе.* 1983. № 3. С. 89 – 91.
6. Антропов Н. П. Названия птиц в белорусском языке на общеславянском фоне : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1983. 21 с.
7. Аркушин Г. Л. Охотничья лексика западнoполесских говоров : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ужгород, 1986. 20 с.
8. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору : монографія. Луцьк, 2004. 764 с.
9. Бабакова О. В. Семантична структура та функціонування дієслів звучання : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2007. 25 с.

10. Бабичева Е. А. Ареальная характеристика Деснянско-Сеймского междуречья: на материале земледельческой лексики. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези доповідей і повідомлень XVI Республіканської діалектологічної наради*. Житомир, 1990. С.40 – 42.
11. Бабичева Е. Л. Этнолингвистическое изучение Черниговско-Сумского Полесья: номинация строений для сушки снопов. *Матеріали шостої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми, 2005. С. 5 – 10.
12. Бабичева Е. Л. Земледельческая лексика украинско-российского порубежья в составе топонимии. *Матеріали сьомої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми, 2007. С. 274 – 279.
13. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі малої прози В. Стефаника, М. Коцюбинського, М. Хвильового) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1997. 23 с.
14. Бачкур Р. О. Структура словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2004. 21 с.
15. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ, 1980. 246 с.
16. Безкишкина М. Т. Лексика и фразеология коноплеводства, прядения и ткачества украинских говоров северо-восточных районов Сумской области : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Полтава, 1965. 20 с.
17. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. Київ, 1993. 336 с.
18. Белова О. В. Названия и символика животных в памятниках восточно- и южнославянской книжности XII-XVII вв. : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1996. 23 с.
19. Белова О. В. Символика цвета в славянских книжных сказаниях о животных. *Слово и культура. Памяти Никиты Ильича Толстого. Том. II.*

Ред. кол.: Т. А. Агапкина, А. Ф. Журавлев, С. М. Толстая. Москва, 1998. С. 44 – 51.

20. Бережняк В. М. Гончарська лексика східнополіського діалекту : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1996. 23 с.

21. Берестнева А. В. Языковые тенденции в выборе мотивирующих признаков в процессе номинации экзотических растений (на материале фитонимов русского и английского языков). *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена: Аспирантские тетради: Научный журнал*. 2007. № 16 (40). С. 357 – 359.

22. Бернштам Т. О. Орнитоморфная символика у восточных славян. *Советская этнография*. 1982. № 1. С. 23–34.

23. Блинова О. Лексическая мотивированность и некоторые проблемы региональной лексикологии. Вопросы изучения лексики русских народных говоров. Ленинград, 1972. С. 92 – 104.

24. Блинова О. И. Явление мотивации слов: Лексикологический аспект. Томск, 1984. 191 с.

25. Блинова О. И. Мотивология и ее аспекты. *Вестник Томского государственного университета*. 2003. № 277. С. 29–32.

26. Блинова О. И. Явление мотивации слов: Лексикологический аспект. Москва, 2017. 208 с.

27. Богуцька Г. І. Розповідають назви птахів. *Культура слова : Республіканський міжвідомчий збірник*. Київ, 1979. Вип. 16. С. 66 – 70.

28. Богуцька Г. І. Око бачить, досвід підказує. *Культура слова : Республіканський міжвідомчий збірник*. Київ, 1981. Вип. 20. С. 46 – 49.

29. Богуцька Г. І. Лексика орнітофауни в діалектній системі української мови. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. XV Республіканська діалектологічна нарада : тези доповідей і повідомлень*. Житомир, 1983. С. 179 – 180.

30. Богуцкая А. И. Наименования фауны в лексико-фразеологических единицах украинского языка (названия птиц) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ужгород, 1985. 25 с.
31. Бойко В. М. Деякі принципи номінації української орнітологічної номенклатури. *Семасіологія і словотвір*: зб. наук. праць. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Відп. ред. Л. С. Паламарчук. Київ, 1989. С. 5 – 8.
32. Булаховский Л. А. Общеславянские наименования птиц. *Известия АН СССР. Отделение литературы и языка*. Москва – Ленинград, 1948. Т. VII. Вып. 2. С. 97 – 124.
33. Булаховский Л. А. Славянские наименования птиц. *Мовознавство*. 1948. Т. 6. С. 34 – 66.
34. Булаховский Л. А. Морфологическая проблематика русских наименований птиц. *Вопросы языкознания*. 1968. № 4. С. 100 – 106.
35. Булаховский Л. А. Славянские наименования птиц. *Избранные труды* : в 5 т. Т.3. Київ, 1978. С. 189 – 299.
36. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях : Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ, 1993. 414 с.
37. Варченко І. О. Етимологія і лінгвогеографія (кілька штрихів з роботи над I томом Атласу української мови). *Територіальні діалекти і власні назви* : зб. праць. Київ, 1965. С.104 – 120.
38. Вендина Т. О некоторых украинско-славянских лексических параллелях. *Другий міжнародний конгрес україністів* (Львів, 22 – 28 серпня 1993): доповіді і повідомлення. Львів, 1993. С.72 – 77.
39. Вендина Т. И. Русская языковая картина мира сквозь призму слоообразования (макрокосм). Отв. ред. А.Ф. Журавлев. Москва, 1998. 240 с.
40. Верховод О. В. Назви живої природи в українських східнословобожанських говірках. *Науковий часопис Національного*

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. – Київ, 2007. Випуск 3. Книга 2. С.76 – 82.

41. Верховод О. В. Генеза українських східнословобожанських говірок на лексичному рівні : дис. ... канд. філол. наук. Луганськ, 2009. 314 с.

42. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений слова. *Вопросы языкознания*. 1953. № 5. С. 3 – 30.

43. Вопросы теории лингвистической географии. Под ред. Р. И. Аванесова. Москва, 1962. 254 с.

44. Габовштяк А. Два названия птиц в славянских языках. *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования*. 1973 : сборник статей. Отв. ред. Р. И. Аванесов. Москва, 1975. С. 22 – 28.

45. Ганичева С. А. Русские глаголы-зоофоны в структурно-семантическом и лингвогеографическом аспектах : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Вологда, 2016. 23 с.

46. Герасимчук К. Коли ще звірі говорили... І птахи. А як? (Звуконаслідувальна лексика в українській мові). *Дивослово*. 1996. № 3. с. 46 – 49.

47. Гецько Г. І. Мисливська лексика в українських говірках Закарпаття : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2012. 19 с.

48. Гинатулин М. М. К исследованию мотивации лексических единиц (на материале наименований птиц) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Алма-ата, 1973. 27 с.

49. Глуховцева К. Д. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок. Луганськ, 2003. 181 с.

50. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнословобожанських говірок. Луганськ, 2005. 591 с.

51. Говірки Чорнобильської зони: Системний опис. П. Ю. Гриценко, Г. В. Воронич, Л. І. Дорошенко та ін. Київ, 1999. 271 с.

52. Голев Н. Д. О принципах номинации и методе их исследования. *Материалы межвузовской научной конференции, посвященные 50-летию образования СССР. Вып. 5. Лингвистика. Теоретические вопросы русского языка и его говоров.* Томск, 1972. С. 94 – 99.
53. Голев Н. Д. Функции мотивации и народной этимологии. *Вопросы языка и его истории.* Томск, 1972. – С. 38 – 47.
54. Голев Н. Д. О некоторых общих особенностях принципов номинации в диалектной лексике флоры и фауны. *Русские говоры Сибири* Ред. В. В. Палагина. Томск, 1981. С. 12 – 20.
55. Голев Н. Д. Динамический аспект лексической мотивации. Под ред. О. И. Блиновой; Алтайский ун-т. Томск, 1989. 252 с.
56. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу “царство тварин” (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мови). *Мовознавство.* 2003. № 6. С. 61 – 68.
57. Гончарова Т. І. Спільність та специфіка мовних зооморфних картин світу : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 1996. 21 с.
58. Городенська К. Г. Реалізація семантичного потенціалу дієслів у синтаксичних дериватах. *Словотвірна семантика східнослов'янських мов :* зб. наук. праць. Київ, 1983. С. 102 – 113.
59. Горнунг Б. В. О характере языковой структуры. *Вопросы языкознания.* 1959. № 1. С. 34 – 48.
60. Гороф'янюк І. В. Структурна організація та ареалогія флорономенів центральноподільських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2010. 20 с.
61. Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 23 с.
62. Гримашевич Г. Лексичний атлас назв одягу та взуття загальнополіського діалекту : спроба інтерпретації. *Діалектологічні студії.* 6:

Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації. Львів, 2006. С.145 – 153.

63. Гриценко П. Ю. Структурна організація назв свійських тварин (на матеріалі західностепових говірок). *Мовознавство*. 1980. № 2. С. 48 – 58.

64. Гриценко П. Ю. Лексико-семантична система в ареальному аспекті. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. XV Республіканська діалектологічна нарада : тези доповідей і повідомлень*. Житомир, 1983. С. 36 – 38.

65. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики. Відп. ред. І. Г. Матвіяс. Київ, 1984. 228 с.

66. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики. Відп. ред. І. Г. Матвіяс. Київ, 1990. 248 с.

67. Гриценко П. Ю. Передмова. *Говірки Чорнобильської зони: Системний опис*. Київ, 1999. 271 с.

68. Гриценко П. Ю. [Рец.] Сабадош І. В. Атлас ботанічної лексики української мови. Ужгород, 1999. 102 с. *Мовознавство*. 2001. № 2. С. 80 – 85.

69. Грищенко В. М. Білий лелека. Чернівці, 1996. 127 с.

70. Грищенко В. Н. К вопросу о происхождении названия “аист” . *Беркут*. 1996. Т.5. Вип. 2. С. 209 – 215.

71. Грищенко В. Н. Кольчатая горлица и народные верования (заметки на полях). *Беркут*. 1999. Т.8. Вип.1. С. 56.

72. Грищенко В. М. Ще про українські назви птахів. *Беркут*. 2001. Т.10. Вип. 2. С. 248 – 251.

73. Гуйванюк Н. Вигуки у буковинських говірках. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Вип.24. С. 100 – 106.

74. Гура А. В. Хроника полесских экспедиций. *Полесский этнолингвистический сборник. Материалы и исследования*. Москва, 1983. С. 280 – 285.

75. Гура А. В. Вербальная имитация голосов животных в славянском фольклоре. *Славянское и балканское языкознание: Структура малых фольклорных текстов*: сборник статей. 1993. С.132 – 152.
76. Гура А. В. Символика животных в славянской народной традиции. Москва, 1997. 912 с.
77. Гура А. В. Звуки и голоса животных в традиционных народных представлениях. *Слово и культура. Памяти Никиты Ильича Толстого. Том. II* Москва, 1998. С. 95 – 102.
78. Дейниченко Н. П. Зоологическая лексика в восточнополесском говоре украинского языка : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Київ, 1985. 22 с.
79. Дейниченко Н. Ареальне членування східнополіського говору. *Український діалектологічний збірник. Книга 3*. Київ, 1997. С. 172 – 176.
80. Дейниченко Н. Зовнішні ізоглоси зоологічної лексики східнополіського говору. Волинь–Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Житомир, 2001. № 6. С. 358 – 368.
81. Дейниченко Н. П. Народні орнітоніми Східного Полісся. *Лінгвокраєзнавство : мовний аспект стилю письменників, періодичних видань, діалектів Сумщини*. За ред. В. В. Герман. Суми, 2004. С. 43-47.
82. Дейниченко Н. П. Звуконаслідувальні орнітоніми східнополіського говору. *Діалектна лексика : лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції*. Глухів, 2005. С.108 – 114.
83. Дзендзелівський Й. О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. Відп. ред. Ф.Т. Жилко. Київ, 1969. 212 с.
84. Дзендзелівський Й. О. Із спостережень над народною етимологією української мови. *Українське і слов'янське мовознавство*. Зб. праць. Львів, 1996. С. 53 – 80.

85. Дзендзелівський Й. О. Спостереження над народною етимологією української мови. *Українське і слов'янське мовознавство*. Зб. праць. Львів, 1996. С. 81 – 89.
86. Діалектологічна практика / Укл. В. М. Куриленко. Глухів, 2003. 62 с.
87. Добрусинець Д. Назви птахів як об'єкт лінгвокраїнознавства. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2009. Вип. 4. С. 90 – 102.
88. Дорошенко Л. І. Ареалогія будівельної лексики східнополіського діалекту : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1999. 19 с.
89. Дорошенко Л. І. Етнолінгвістичний аспект дослідження східнополіських говірок: Навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів педагогічних інститутів та університетів. Суми, 2003. 86 с.
90. Дробаха Л. В. Національно-культурна специфіка назв птахів в українській та німецькій мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. – 20 с.
91. Журавлев А.Ф. Домашний скот в поверьях и магии восточных славян. Этнографические и этнолингвистические очерки. Москва, 1994. 256 с.
92. Завадська В. 100 найвідоміших образів української міфології. В. Завадська, Я. Музиченко, О. Таланчук, О. Шалак. Київ, 2002. 448 с.
93. Закревська Я. В. Назви дятла в західних говорах української мови. *Дослідження і матеріали з української мови*. Київ, 1960. Т.ІІІ. С. 68 – 72.
94. Зеленин Д. К. Восточнославянская этнография. Москва, 1991. – 511 с.

95. Зеленько А. С. Лексика переходных южночерниговских и смежных говоров : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Днепропетровск, 1968. 13 с.
96. Иванова-Казас О. М. Птицы в мифологии, фольклоре и искусстве. Санкт-Петербург, 2006. 172 с.
97. Ильчев В. Д., Силаева О. Л. Говорящие птицы и их “говорящие” названия. *Природа*. 1991. № 4. С.60 – 67.
98. Касимова Г. К. О мотивации и типах полисемии существительных с суффиксом -ник. *Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В. Г. Белинского*. 2007. № 8. С. 47 – 52.
99. Кіреєнко К. В. Символіка назв птахів в українських любовних замовляннях. *Лінгвістика*. 2011. № 3 (24). Ч.2. С. 28 – 32.
100. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц: (количественные и качественные характеристики). Львов, 1988. 164 с.
101. Клепикова Г. П. Славянские названия птиц (аист, ласточка, ворон). *Вопросы славянского языкознания*. Отв. ред. В. Н. Топоров. Вып. 5. Москва, 1961. С. 149 – 185.
102. Клепикова Г. П. Значения славянских орнитологических названий, восходящих к *ZьLNA. *Проблемы индоевропейского языкознания: Этюды по сравнительно-исторической грамматике индоевропейских языков*. Отв. ред. В. Н. Топоров. Москва, 1964. С. 106 – 114.
103. Клепикова Г. П. К истории изучения славянской диалектной семантики (метод “семантического поля” Н.И. Толстого). *Вопросы языкознания*. 1999. № 5. С. 64 – 72.
104. Книш М. П., Грищенко В. М. Розуміючи – оберігай: тваринний світ Сумщини: навчально-методичний посібник. Суми, 2010. – 236 с.
105. Коблик Е. А., Фридман Ю. С. О русских названиях птиц России. *Мир птиц*. 2007. № 35. С. 38 – 41.

106. Козлова Н. Н. Цветовая картина мира. *Ученые записки Забайкальского государственного университета. Серия: Филология, история, востоковедение.* 2010. Вып. 3. С. 82 – 88.

107. Колеснік Л. Я. Номінація людини в покутсько-буковинських говірках : генеза та просторове варіювання : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2016. – 22 с.

108. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. Москва, 2003. 349 с.

109. Костина Н. Ю. Названия птиц как специфическая группа слов (на материале русского и английского языков) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Пенза, 2004. 31 с.

110. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка: учеб. пособие для филол. фак. ун-тов. – Москва, 1989. 216 с.

111. Курашкина Н. А. Специфика отображения вокализаций птиц звукоподражательными орнитонимами. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение.* 2014. № 16. Вып. 91. С. 59 – 65.

112. Куриленко В. М. Лексика животноводства в полесских говорах : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ужгород, 1984. 23 с.

113. Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів. Суми, 1991. 124 с.

114. Куриленко В. М. До ареалогії та стратиграфії північних (поліських) говорів. Глухів, 2001. 184 с.

115. Куриленко В. М. Полісся: діалектна ареалогія та стратиграфія. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Глухів, 2004. 182 с.

116. Левина Г. М. Наименования птиц в русских народных говорах : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1977. 29 с.

117. Лєснова В. В. Номінація людини та її рис в східнословобожанських українських говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 1999. 21 с.
118. Лєснова В. В. Номінація рис людини в українських східнословобожанських говірках : монографія. Луганськ, 2004. 193 с.
119. Лингвистический энциклопедический словарь. Гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва, 1990. 685 с.
120. Липовская Н. А. Диалектные названия петуха. *Диалектологические исследования по русскому языку*. Москва, 1977. С. 250 – 255.
121. Липовская Н. А. Названия кукушки. *Русские диалекты: Лингвогеографический аспект*. Отв. ред. Р. И. Аванесов, О. Н. Мораховская. Москва, 1987. С. 193 – 200.
122. Литвиненко Я. Типи мотивації орнітономенів у східнополіських говірках. *Українська мова*. Київ, 2014. № 4. С. 126 – 144.
123. Литвиненко Я. О. Типи просторової поведінки орнітоназв у східнополіських говірках. *Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст: тези доповідей міжнародної конференції*. Київ, 2014. С. 311 – 315.
124. Литвиненко Я. Відображення наївної картини світу українців у діалектних назвах птахів. *V Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik. Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht*. München, 2015. P. 119 – 130.
125. Литвиненко Я. О. Текстовий супровід у роботі експлоратора за програмою. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ, 2015. С. 267 – 283.
126. Литвиненко Я. О. Мікротексти як джерело вивчення народних назв птахів (на матеріалі східнополіських говірок). *Студії з діалектології. Матеріали і дослідження*. Київ, 2017. Вип. 1. С. 165 – 209.

127. Литвиненко Я. О. Інваріантна модель тематичної групи як інструмент вивчення діалектної лексики. *Мовознавчий вісник*: зб. наук. праць. Черкаси, 2018. Вип. 24. С. 148 – 155.

128. Литвиненко Я. О. Вербалізація диференційних ознак птахів у лексиці східнополіського діалекту. *Лінгвістика*: зб. наук. праць. Старобільськ, 2018. № 2 (39). С. 32 – 41.

129. Максимов В. И. Некоторые особенности суффиксального образования названий животных в диалектах (на материале лексики псковских говоров). *Лексика русских народных говоров (опыт исследования)*: сборник статей. Ред. Ф. П. Филин. Москва – Ленинград, 1966. С. 106 – 125.

130. Мальчевский А. С. О разнообразии и классификации звуков, издаваемых птицами. *Русский орнитологический журнал*. 2009. Т. 18. Экспресс-вып. 500. С. 1267 – 1311.

131. Мареев Д. А. Динаміка східнополіського діалекту : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2018. 255 с.

132. Мартинова Г. І. Вербалізація менталітету середньонаддніпрянців у діалектному тексті. *Діалекти в синхронії та діахронії* : тези доповідей міжнародної конференції. К. 2014. С. 327 – 332.

133. Мацько Л. І. Семантика вигуків та звуконаслідувань. *Українська мова і література в школі*. 1985. № 2. С. 56 – 62.

134. Микитюк О. Ю. Підсумки обговорення використання українських назв птахів в орнітологічній літературі. Беркут. 1991. Т. 10. Вип. 2. С. 246 – 248.

135. Михайлова Т. В. Гіпонімія як лексико-семантична категорія. *Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. 2015. Вип. 41. С.57-66.

136. Моисеева Л. Ф. Названия птиц в русском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Киев, 1974. 24 с.

137. Мораховская О. Н. Словообразовательная структура названий голубя в славянских языках. *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1988-1990: сборник статей.* Отв. ред. В. В. Иванов. Москва, 1993. С. 3 – 4.

138. Моргун А. В. Зооніми в системі російського словотвору: словотвірна активність і типова словотвірна парадигма : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1998. 16 с.

139. Неклюдов С. Ю. Зоодемонизм. *Слово и культура. Памяти Никиты Ильича Толстого. Том. II.* Москва, 1998. С. 126 – 137.

140. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Київ, 2003. 144 с.

141. Никончук М. В. Житомирсько-білоруські лексико-семантичні паралелі (на матеріалі лексики природи). *Праці XIII республіканської діалектологічної наради.* Київ, 1970. С. 258 – 267.

142. Никончук Н. В. О народной орнитологической терминологии Полесья и Карпат. *Карпатская диалектология и ономастика.* Москва, 1972. С. 140 – 165.

143. Никончук Н. В. Об одной полесско-карпатской изоглоссе праславянского происхождения. *Совещание по Общеславянскому лингвистическому атласу (Гомель, 9 – 12 сентября 1975 г.)* : тезисы докладов. Москва, 1975. С. 150 – 152.

144. Никончук М. В. Матеріали до лексичного атласу української мови (Правобережне Полісся). Київ, 1979. 314 с.

145. Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. Відп. ред. С. П. Бевзенко. Київ, 1992. 416 с.

146. Омельковець Р. С. Номінація лікарських рослин в українському західнополіському говорі : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2004. 23 с.

147. Омельковець Р. Номінація лікарських рослин в українському західнополіському говорі. Луцьк, 2006. 302 с.
148. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів. За ред. А. Є. Конверського. Київ, 2010. 352 с.
149. Павел В. К. Лексическая номинация: На материале молдавских народных говоров. Отв. ред. д.ф.н. Р. Я. Удлер. Кишинев, 1983. 232 с.
150. Плотникова А. А. Этнолингвистическая география Южной Славии. Москва, 2004. 768 с.
151. Поістогова М. В. Номінаційні процеси у ботанічній лексиці східнополіських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. 23 с.
152. Покровский М. М. Избранные труды по языкознанию Москва, 1959. 382 с.
153. Полесские заговоры (в записях 1970-1990 гг.). Сост., подготовка текстов и коммент. Т.А. Агапкиной, Е. Е. Левкиевской, А. Л. Топоркова. Москва, 2003. 752 с.
154. Помяновская В. Соотношение предметно-семантических и формально-структурных элементов на материале дифференциации названий диких животных в южнославянских говорах. *Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования. 1970.* Отв. ред. В. В. Иванов. Москва, 1972. С. 229 – 264.
155. Попова З. Д., Стернин И. А. Лексическая система языка (внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы описания): учеб. пособие Москва, 2009. 172 с.
156. Потенбня А. А. Из записок по русской грамматике. Москва, 1958. Т. I – II. 536 с.
157. Потенбня А. А. Из записок по русской грамматике Москва, 1968. Т. III. 550 с.

158. Прилипко Н. П. Вигуки, якими кличуть та відганяють свійських птахів (ареальна характеристика і генеза). *Українська діалектна лексика* : зб. наук. праць. Київ, 1987. С. 31 – 45.
159. Рахилина Е. В. Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость. Москва, 2008. 416 с.
160. Сафина Э. И. Основные принципы и способы номинации птиц в татарском языке. *Вестник ТГГПУ*. 2007. № 8. С. 84 – 89.
161. Семашко Т. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: збірник наукових праць факультету лінгвістики Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету*. Київ, 2009. Вип. 17. С.14 – 21.
162. Сетаров Д. С. Тюркизмы в русских названиях птиц. *Советская тюркология*. 1970. № 2. С 86 – 94.
163. Сетаров Д. С. Именованіе животных: принципы и типы мотивации в славянских и тюркских языках : автореф. дисс. ... доктора филол. наук. Москва, 1992. 46 с.
164. Симакова О. Б. Лекико-семантическая группа “Орнитонимы” (на материале русского и французского языков) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Орёл, 2004. 24 с.
165. Современный русский язык : учеб. для филол. спец. ун-тов. В. А. Белошапкова, Е. А. Брызгунова, Е. А. Земская и др.; Под ред. В. А. Белошапковой. Москва, 1989. 800 с.
166. Солнцев В. М. Язык как системно-структурное образование Москва, 1971. 294 с.
167. Солнцев А. В. Виды номинативных единиц. *Вопросы языкознания*. 1987. № 2. С. 133 – 136.
168. Сюсько М. И. Способы и типы деривации в зоонимии : учеб. пособ. Київ, 1989. 48 с.

169. Сябитова З. К. Лингвокультурология [Электронный ресурс]: учебник. Москва, 2013. – 524 с.
170. Тимко О. Б. Назви рослин і тварин у говорі бачванських руснаків : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 1998. 24 с.
171. Тищенко Л. М. Структурна організація й динаміка побутової лексики південнословобожанських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2002. 19 с.
172. Тищенко Т. М. Подільсько-середньонадніпрянське суміжжя у світлі ізоглас : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 19 с.
173. Тищенко Т. М. Вокативні інтер'єктиви у східноподільських говірках. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2012. Вип. 31. С. 151 – 154.
174. Ткачук М. М. Ботанічна лексика говірок Чорнобильської зони: реконструкція редуکتивного ареалу. Київ, 376 с.
175. Тодоров Т. Относительно происхождения болгарского орнитонима *синигер* 'птица *Parus*'. *Этимология (периодический научный сборник)*. Отв. ред. Ж. Ж. Варбот. Москва, 1963. 2003-2005. 2007. С. 239 – 243.
176. Толстой Н. И. Из опытов типологического исследования славянского словарного состава. *Вопросы языкознания*. 1963. № 1. С. 29 – 46.
177. Толстой Н. И. Из опытов типологического исследования славянского словарного состава. II. *Вопросы языкознания*. 1966. № 5. С. 16 – 6.
178. Толстой Н. И. Славянская географическая терминология: Семасиологические этюды. Отв. ред. д-р филол. наук С. Б. Бернштейн. Москва, 1969. 264 с.
179. Толстые Н. И. и С. М. О задачах этнолингвистического изучения Полесья. *Полесский этнолингвистический сборник. Мат. и исслед.* Москва, 1983. С. 3 – 12.

180. Толстой Н. И. Некоторые соображения о реконструкции славянской духовной культуры. *Славянский и балканский фольклор / реконструкция древней славянской духовной культуры: источники и методы*. Москва, 1989. С.7 – 22.

181. Толстой Н. И. Иван-аист. *Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике : сб. статей*. Москва, 1995. С. 359 – 363.

182. Толстой Н. И. Избранные труды, том I. Славянская лексикология и семасиология. Москва, 1997. 520 с.

183. Топтун В. М. Способи словотворення у зоонімії Чернігівщини. *Література та культура Полісся. Вип. 14. Полісся в історичному та культурологічному контексті: до 195-річчя заснування Ніжинської вищої школи*. Відп. ред і упорядник Г. В. Самойленко. Ніжин, НДПУ, 2000. С.89-96.

184. Трегубов А. Н. Мотивационные основы наименований реалий фауны. *Знание. Понимание. Умение*. 2011. № 4. С. 161 – 165.

185. Трубачев О. Н. О 'рябчике', 'куропатке' и других лингвистических свидетелях славянской прародины и праэкологии. *Труды по этимологии : Слово. История. Культура : В 4 т.* Москва, 2005. Т.2. С. 372 – 382.

186. Турчин Є. Д. Назви їжі на Східному Поліссі. Львів, 2012. 347 с.

187. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2000. 18 с.

188. Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ, 2007. 856 с.

189. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Упор. прим. та біогр. нариси А. П. Пономарьова, Т. В. Косміної, О. О Боряк. Київ, 1991. 640 с.

190. Усачева В. В. Славянская ихтиологическая терминология. Принципы и способы номинации. Обратный словарь. Москва, 2003. 352 с.
191. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка) Москва, 1962. 288 с.
192. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка Москва, 1968. 272 с.
193. Фесенко Г. В. Бокотей А. А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). Київ – Львів, 2007. 112 с.
194. Филин Ф. П. Исследование о лексике русских говоров. Москва; Ленинград, 1936. 208 с.
195. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов. *Очерки по теории языкознания*. Москва, 1982. С.227 – 237.
196. Фридман Ю. С., Коблик Е. А. О названиях птиц в дословном переводе с европейских языков. *Мир птиц*. 2006. № 34. С.33 – 38.
197. Хинце Ф. Восточнослав. *аист / гайстер* и т.п. '(черный) аист (*Ciconia <nigra>*)' и другие названия птиц, образованные на ономотопеической основе, с параллелями в кашубском и в других славянских языках. *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1988-1990* : сб. статей. Отв. ред. В. В. Иванов. Москва, С. 135 – 143.
198. Целыхова Е. К. Отражение языковой картины мира в охотничьей лексике современного немецкого языка: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 2009. 29 с.
199. Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья. Сумы, 1984. 275 с.
200. Шапаренко С. О. Народні назви птахів на Харківщині. *Беркут*. 1994. Т. 3. Вип. 1. С. 40 – 42.

201. Шилов Г. Ф. Полесские названия птиц. *Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу* : тезисы докладов. Москва, 1975. С. 232 – 235.
202. Шевчик А. В. Комплексное мотивологическое исследование зоонимов русского языка : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Томск, 2011. 20 с.
203. Шевчик А. В. Образные зоонимы русского и английского языков: общность и специфика. *Вестник Томского государственного университета*. 2011. № 343. С. 30 – 33.
204. Шеппинг Д. О. Значение некоторых зверей, птиц и других животных по суевериям русского народа. *Филологические записки*. 1893. Вып. III-IV. С. 2 – 36.
205. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. Москва, 1973. 279 с.
206. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Ленинград, 1974. 428 с.
207. Шуст Л. В. Ентомологічна лексика західнополіських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Луцьк, 2011. 22 с.
208. Щербина Т. В. Середньонаддніпряньсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізоглос : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 23 с.
209. Щербина Т. В. Представлення лексики в регіональних атласах української мови. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 91 – 98.
210. Юсип Ю. В. Структура ономапов и их производных в украинских говорах Карпат : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Киев, 1989. 25 с.
211. Юсип-Якимович Ю. Ономатопоетична лексика українських говорів Карпат. *Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі. До 100-*

річчя професора Ф.Т.Жилка. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції. Київ, 2008. С.216 – 219.

212. Юсип-Якимович Ю. Verba sonandi: українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Вип. 24. С. 199 – 205.

213. Яблоновская-Грищенко Е. Д., Лопарев С. А., Боженко В. Ю. Изображения птиц на дворянских гербах России и Польши. *Беркут*. 1996. Т. 5. Вип. 2. С. 191 – 200.

214. Ягафарова Г. Н. Звукоподражания в башкирских орнитонимах. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2010. № 13. Вып. 31. С. 160 – 164.

215. Ягафарова Г. Н. Основные ономаσιологические понятия. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2010. № 13. Вып. 43. С. 172 – 177.

216. Языковая номинация (общие вопросы). Отв. ред. Б. А. Серебренников, А. А. Уфимцева. Москва, 1977. 359 с.

217. Ястремська Т. О. Структурно-семантична організація та географічна диференціація пастушої лексики гуцульського говору : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2002. 20 с.

218. Ястремська Т. Традиційне гуцульське пастухування. Львів, 2008. 424 с.

219. Strutynski J. Polskie nazwy ptakow krajowych. Wroclaw – Warszawa – Krakow – Gdansk, 1972. 212 s.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Литвиненко Яна Олександрівна

УДК 811.161.2'282.2:598.2(477.41/.42)(043.3)

**ОРНІТОНОМЕНИ У СХІДНОПОЛІСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ:
СТРУКТУРА І ПРОСТОРОВЕ ВАРІЮВАННЯ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

ДОДАТКИ

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Литвиненко Я. О.

Науковий керівник: **Гриценко Павло Юхимович**, доктор філологічних наук, професор

Київ – 2019

ЗМІСТ

Додаток А. Допоміжні матеріали	3
Додаток Б. Матеріали до <i>Лексичного атласу української мови</i>	21
Додаток В. Класифікація принципів номінації птахів у наукових студіях	162
Додаток Г. Мікротексти	172
Додаток Г. Атлас орнітолексики східнополіського діалекту	226
Додаток Д. Список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації	272

ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ

Список інформантів

К. – Київська обл., С. – Сумська обл., Ч. – Чернігівська обл.

Авдіївка Сосницького р-ну Ч.:

Кашич Віктор Васильович, 1963 р.н., лісник.

Куліш Іван Єгорович, 1942 р.н., тракторист.

Адамівка Носівського р-ну Ч.:

Савосько Олександр Миколайович, 1944 р.н., 7 кл., колгоспник.

Гусак Василь Федорович, 1949 р.н., 10 кл., колгоспник.

Анисів Чернігівського р-ну Ч.:

Шуба Марія Опанасівна, 1932 р.н., 6 кл., колгоспниця.

Даниленко Олександр Іванович, 1929 р.н., 3 кл., колгоспник.

Даниленко Олена Сергіївна, 1927 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Аркадіївка Згурівського р-ну К.:

Тетеря Микола Олександрович, 1950 р.н., 7 кл., колгоспник.

Колодій Марія Романівна, 1934 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Берега Глухівського р-ну С.:

Панченко Надія Сергіївна, 1937 р., 7 кл., колгоспниця.

Фурса Марія Іванівна, 1935 р., 7 кл., колгоспниця.

Волик Василь Ополонович, 1927 р.н., 6 кл., Глухівський технікум механізації.

Авдєєва Тамара Дмитрівна, 1942 р.н., медсестра.

Берестовець Борзнянського р-ну Ч.:

Джунь Катерина Семенівна, 1919 р.н., 3 кл., колгоспниця, ланкова.

Корж Анатолій Іванович, 1945 р.н., лісник.

Бирине Новгород-Сіверського р-ну Ч.:

Клиндух Єгор Іванович, 1937 р.н., 7 кл., голова мисливського колективу.

Бочок Тетяна Пантеліївна, 1930 р.н., 6 кл., колгоспниця.

Білиця Ямпільського р-ну С.:

Шпатак Леонід Миколайович, 1936 р.н., 7 кл., видобувач живиці.

Кулик Антоніна Василівна, 1929 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Клименко Євген Іванович, 1941 р.н., 10 кл., водій.

Буда Корюківського р-ну Ч.:

Баровський Валентин Тимофійович, 1938 р.н., 6 кл., водій.

Баровська Людмила Іванівна, 1946 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Будище Коропського р-ну Ч.:

Жук Василь Степанович, 1958 р.н., 10 кл., інспектор з охорони природньо-заповідного фонду України.

Польовик Олександр Миколайович, 1956 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, майстер лісу.

Валки Прилуцького р-ну Ч.:

Тарасенко Іван Миколайович, 1936 р.н., 8 кл., середня спец. освіта, ветеринар.

Самійленко Ніна Олексіївна, 1930 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, медсестра.

Василець Ямпільського р-ну С.:

Тищенко Надія Григорівна, 1933 р.н., 4 кл., середня спец. освіта, майстер-кондитер.

Василівка Середино-Будського р-ну С.:

Лукавий Петро Іванович, 1928 р.н., 3 кл., колгоспник.

Лукава Наталя Павлівна, 1933 р.н., 6 кл., колгоспниця.

Велика Дорога Ніжинського р-ну Ч.:

Носенко Яків Овсійович, 1929 р.н., 4 кл., колгоспник.

Носенко Анатолій Якович, 1958 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, водій.

Велика Каратуль Переяслів-Хмельницького р-ну К.:

Остапенко Олександр Васильович, 1962 р.н., 10 кл., лісник.

Остапенко Іван Михайлович, 1949 р.н., середня спец. освіта, агроном.

Стеценко Іван Андрійович, 1959 р.н., 7 кл., охоронець на фермі.

Верба Коропського р-ну Ч.:

Харкович Володимир Миколайович, 1935 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, майстер машинного доїння.

Тутов Василь Петрович, 1936 р.н., 7 кл., водій.

Філімоненко Микола Григорович, 1935 р.н., 4 кл., тракторист.

Вертіївка Ніжинського р-ну Ч.:

Гаврилей Олександр Павлович, 1948 р.н., 7 кл., черговий на станції.

Крутько Андрій Володимирович, 1973 р.н., 10 кл., не працює.

Веклич Володимир Митрофанович, 1952 р.н., 7 кл., водій.

Рекунець Анна Іванівна, 1931 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Воздвиженське Ямпільського р-ну С.:

Волк Володимир Андрійович, 1949 р.н., середня спец. освіта, інженер-електрик.

Чумак В'ячеслав Олексійович, 1962 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, військовий.

Вільна Слобода Глухівського р-ну С.:

Геращенко Михайло Олексійович, 1931 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Веселинівка Баришівського р-ну К.:

Собачко Микола Климович, 1933 р.н., 7 кл., будівельник.

Гаврилова Слобода Середино-Будського р-ну С.:

Іванова Валентина Федорівна, 1929 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Гайове Козелецького р-ну Ч.:

Кравченко Лідія Зотівна, 1939 р.н., 6 кл., колгоспниця

Кравченко Федора Микитівна, 1928 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Литвиненко Василь Васильович, 1951 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, лісник.

Шумар Дмитро Сергійович, 1949 р.н., 10 кл., колгоспник.

Шумар Петро Аникійович, 1932 р.н., 6 кл., колгоспник.

Гніздище Городянського р-ну Ч.:

Туз Олександр Іванович, 1954 р.н., 8 кл., тракторист.

Сірков Микола Павлович, 1937 р.н., 7 кл., колгоспник.

Голубичі Ріпкинського р-ну Ч.:

Іванок Валентина Василівна, 1940 р.н., 10 кл., колгоспниця.

Іванок Микола Лукич, 1939 р.н., 7 кл., механізатор.

Гломозда Олександр Степанович, 1939 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, ревізор.

Горобіївка Бориспільського р-ну К.:

Бідненко Марія Семенівна, 1926 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Горбове Куликівського р-ну Ч.:

Дуда Марина Михайлівна, 1934 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Хоменко Микола Васильович, 1949 р.н., 6 кл., тракторист.

Грабів Ріпкинського р-ну Ч.:

Мозгова Любов Яківна, 1927 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Ковшун Валентина Андріївна, 1940 р.н., 10 кл., колгоспниця.

Бурачок Григорій Миколайович, 1928 р.н., 4 кл., водій.

Григорівка Бахмацького р-ну Ч.:

Завадко Іван Миколайович, 1938 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, лісник, майстер лісу.

Григоро-Іванівка Ніжинського р-ну Ч.:

Орел Василь Олександрович, 1930 р.н., 10 кл., столяр.

Орел Софія Григорівна, 1935 р.н., 5 кл., швачка.

Грузьке Кролевецького р-ну С.:

Куртась Микола Григорович, 1938 р.н., 7 кл., лісник.

Губичі Ріпкинського р-ну Ч.:

Андрушок Петро Харитонович, 1936 р.н., 10 кл., водій.

Драган Іван Ілліч, 1931 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, тракторист.

Гута-Ткачова Ріпкинського р-ну Ч.:

Чаленко Олександр Олексійович, 1941 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, помічник лісника.

Коваль Григорій Микитович, 1938 р.н., 7 кл., будівельник.

Волков Іван Іванович, 1941 р.н., 7 кл., будівельник.

Волкова Марія Семенівна, 1940 р.н., 5 кл., колгосниця.

Данилівка Менського р-ну Ч.:

Зінченко Володимир Андрійович, 1947 р.н., 7 кл., водій.

Корнієвська Валентина Миколаївна, 1939 р.н., 10 кл., секретар сільради.

Данівка Козелецького р-ну Ч.:

Гретько Петро Петрович, 1962 р.н., 7 кл., будівельник.

День Добрий Городнянського р-ну Ч.:

Кульгейко Федір Самійлович, 1925 р.н., 7 кл., колгоспник.

Дорогинка Ічнянського р-ну Ч.:

Шадура Олексій Якович, 1929 р.н., 4 кл., колгоспник.

Шадура Іван Олексійович, 1956 р.н., 10 кл., водій.

Кучар Проня Павлівна, 1919 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Дубовий Гай Прилуцького р-ну Ч.:

Маковецький Михайло Кузьмич, 1942 р.н., 7 кл., колгоспник.

Кобзар Меланія Пантеліївна, 1913 р.н., без освіти, колгоспниця.

Миколенко Катерина Олексіївна, 1940 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Дуболугівка Ніжинського р-ну Ч.:

Юрченко Михайло Олексійович, 1945 р.н., 7 кл., колгоспник.

Євминка Козелецького р-ну Ч.:

Гонт Іван Миколайович, 1930 р.н., 4 кл., лісник.

Єліне Щорського р-ну Ч.:

Білик Анастасія Семенівна, 1929 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Янченко Ганна Юхимівна, 1925 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Пастушенко Михайло Іванович, 1939 р.н., 11 кл., водій.

Жихове Середино-Будського р-ну С.:

Угнечова Ганна Радіонівна, 1929 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Змітнів Сосницького р-ну Ч.:

Жабка Катерина Іванівна, 1933 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Іванець Анастасія Василівна, 1939 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Панченко Катерина Петрівна, 1931 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Лавриненко Анастасія Олексіївна, 1924 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Скрека Володимир Степанович, 1932 р.н., 5 кл., середня спец. освіта, механік.

Зноб-Новгородське Середино-Будського р-ну С.:

Маруха Микола Михайлович, 1949 р.н., 7 кл., лісник.

Кравцов Володимир, 1958 р., середня спец. освіта, пожежник.

Іванівка Семенівського р-ну Ч.:

Помаз Ніна Ігнатівна, 1933 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Росчина Віталій Олексійович, 1938 р.н., 7 кл., коваль, колгоспник.

Івот Шосткинського р-ну С.:

Кулішова Поліна Семенівна, 1928 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Петренко Марія Григорівна, 1921 р.н. 3 кл., колгоспниця.

Іржавець Носівського р-ну Ч.:

Пінчук Микола Микитович, 1932 р.н., 1 кл., колгоспник.

Лазаренко Петро Васильович, 1929 р.н., 4 кл., колгоспник.

Кам'янка Менського р-ну Ч.:

Марченко Ганна Олександрівна, 1957 р.н., 10 кл.

Середа Євдокія Павлівна, 1928 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Одерій Валентина Лукічна, 1957 р.н., 7 кл., технічний працівник.

Грабавець Олександра Іванівна, 1938 р., 6 кл., колгоспниця.

Вовк Віктор Максимович, 1953 р.н., середня спец. освіта, лісник.

Кам'янка Середино-Будського р-ну С.:

Тетюра Петро Андрійович, 1957 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, механік.

Григор'єв Володимир Трофимович, 1944 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, лісник.

Капустинці Яготинського р-ну К.:

Бутенко Володимир Сергійович, 1929 р.н., 7 кл., колгоспник.

Шрамко Михайло Іванович, 1940 р.н., 10 кл., технічний працівник.

Шеленко Василь Григорович, 1924 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, механізатор.

Кархівка Чернігівського р-ну Ч.:

Коровай Юрій Іванович, 1960 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, електрик.

Скуратівський Ігор Володимирович, 1957 р.н., 10 кл., водій.

Ригель Василь Тимофійович, 1927 р.н., 7 кл., колгоспник.

Клишки Шосткинського р-ну С.:

Андрос Олександр Кирилович, 1961 р.н., середня спец. освіта, лісник.

Комань Новгород-Сіверського р-ну Ч.:

Байдук Ганна Іванівна, 1928 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Худорба Петро Антонович, 1939 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, комбайнер.

Крути Ніжинського р-ну Ч.:

Леонт'єв Петро Григорович, 1935 р.н., лісник.

Ревтюх Ганна Іванівна, 1931 р.н., 5 кл., колгоспниця.

Красне Бахмацького р-ну Ч.:

Бондар Надія Онисимівна, 1931 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Перетяцько Віктор Анатолійович, 1963 р.н., 10 кл., завскладом.

Торонін Михайло Васильович, 1947 р.н., 7 кл., водій.

Зубко Олег Михайлович, 1932 р.н., 4 кл., водій.

Красне Чернігівського р-ну Ч.:

Ананков Павло Полікарпович, 1929 р.н., 7 кл., колгоспник.
Міщенко Іван Леонтійович, 1926 р.н., 7 кл., лісник.
Кравець Ксенія Григорівна, 1930 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Кренидівка Середино-Будського р-ну С.:

Карпенко Володимир Сергійович, 1940 р.н., 6 кл., колгоспник.

Кучинівка Щорського р-ну Ч.:

Акуленко Олексій Володимирович, 1961 р.н., 10 кл., тракторист.
Булденко Марія Федорівна, 1921 р.н., 8 кл., колгоспниця.

Лемешівка Яготинського р-ну К.:

Гвоздяна Олександра Євдокимівна, 1932 р.н., 7 кл., колгоспниця.
Науменко Віра Павлівна, 1933 р.н., 6 кл., колгоспниця.
Маслюк Володимир Володимирович, 1977 р., 10 кл., середня спец. освіта,
лісник.

Ловинь Ріпкинського р-ну Ч.:

Соломко Євдокія Антонівна, 1939 р.н., 7 кл., колгоспниця.
Ключник Віталій Петрович, 1952 р.н., середня спец. освіта, учитель.
Гавриленко Михайло Миколайович, 1932 р.н., 8 кл., середня спец. освіта,
майстер лісу.

Локня Кролевецького р-ну С.:

Могила Василь Григорович, 1954 р.н., 10 кл., середня спец. освіта,
зварювальник.
Пескун Сергій Васильович, 1973 р.н., 10 кл., вальщик лісу.
Пескун Марія Малафіївна, 1920 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Лукашівка Носівського р-ну Ч.:

Лебеда Володимир Михайлович, 1938 р.н., 10 кл., колгоспниця.
Щербакова Галина Данилівна, 1924 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Любитове Кролевецького р-ну С.:

Калиш Григорій Іванович, 1930 р.н., 4 кл., тесляр.
Карель Марія Іванівна, 1932 р.н., 3 кл., колгоспниця.
Дурас Василь Миколайович, 1941 р.н., 11 кл., водій.

Мазки Прилуцького р-ну Ч.:

Куліш Віктор Дмитрович, 1948 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, вет.лікар.
Карпенко Антоніна Олександрівна, 1945 р.н., 10 кл., середня спец. освіта,
учитель.
Карпенко Олексій Олександрович, 1945 р.н., 10 кл., водій.

Мала Дівиця Прилуцького р-ну Ч.:

Міщенко Михайло Трохимович, 1955 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, електромонтер зв'язку.

Плющ Марія Іванівна, 1922 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Малий Крупіль Згурівського р-ну К.:

Коновал Микола Захарович, 1924 р.н., 7 кл., колгоспник.

Бажалова Галина Іванівна, 1940 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Малківка Прилуцького р-ну Ч.:

Власенко Ніна Петрівна, 1925 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Ляшенко Геннадій Валентинович, 1964 р.н., середня спец. освіта, оператор сушки.

Маршученко Олександр Володимирович, 1949 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, оператор котельні.

Мамекине Новгород-Сіверського р-ну Ч.:

Козора Василь Гаврилович, 1943 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, тракторист.

Черненко Роман Васильович, 1937 р.н., 7 кл., колгоспник.

Мньов Чернігівського р-ну Ч.:

Лутченко Олексій Дмитрович, 1950 р.н., 7 кл., колгоспник.

Хропатий Федір Юрійович, 1949 р.н., 8 кл., середня спец. освіта, механізатор.

Трашков Володимир Петрович, 1938 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, механізатор.

Лутченко Іван Антонович, 1943 р.н., 11 кл., комбайнер.

Корсун Іван Федорович, 1940 р.н., 10 кл., колгоспник.

Мрин Носівського р-ну Ч.:

Вакулик Надія Іванівна, 1928 р.н., 5 кл., колгоспниця.

Сердюк Федір Іванович, 1930 р.н., 7 кл., колгоспник.

Мале Устя Сосницького р-ну Ч.:

Луценко Марія Петрівна, 1931 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Кисіль Мотрона Данилівна, 1939 р.н., 10 кл., колгоспниця.

Дужка Артем Григорович, 1925 р.н., 5 кл., колгоспник.

Нехаївка Коропського р-ну Ч.:

Висоцький Валерій Гаврилович, 1952 р.н., середня спец. освіта, лісник.

Нова Оржиця Згурівського р-ну К.:

Гриценко Микола Олександрович, 1951 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, слюсар.

Обмачів Бахмацького р-ну Ч.:

Берко Михайло Іванович, 1925 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, агроном.

Орлівка Куликівського р-ну Ч.:

Хоменко Федосій Якович, лісник, 1931 р.н., 5 кл., колгоспник.

Орлівка Ямпільського р-ну С.:

Федорова Ганна Федорівна, 1924 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Бардаков Микола Іванович, 1950 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, механік.

Мірошниченко Ніна Михайлівна, 1938 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Остроушки Шосткинського р-ну С.:

Крилкова Марія Яківна, 1926 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Лугова Ганна Гаврилівна, 1925 р.н., 7 кл., продавець.

Очкине Середино-Будського р-ну С.:

Козило Максим Єгорович, 1931 р.н., 4 кл., середня спец. освіта, комбайнер-механізатор.

Перелюб Корюківського р-ну Ч.:

Смальоха Володимир Петрович, 1947 р.н., 11 кл., тракторист, єгер.

Мелашич Марія Михайлівна, 1919 р.н., без освіти, колгоспниця.

Петрівка Щорського р-ну Ч.:

Теліман Петро Ілліч, 1941 р.н., 10 кл., лісник.

Теліман Тетяна Петрівна, 1940 р.н., 10 кл., технічний працівник.

Марисій Віталій Леонідович, 1957 р.н., 10 кл., електрик.

Підлісся Броварського р-ну К.:

Батюк Олексій Іванович, 1937 р.н., 7 кл., колгоспник.

Плоске Носівського р-ну Ч.:

Верченко Петро Григорович, 1938 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, водій.

Помоклі Переяслав-Хмельницького р-ну К.:

Потапенко Микола Степанович, 1935 р.н., 7 кл., колгоспник.

Потапенко Галина Яківна, 1925 р.н., 2 кл., колгоспниця.

Хоружий Федір Федосійович, 1921 р.н., 3 кл., колгоспник.

Хоружа Якилина Федорівна, 1926 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Проців Бориспільського р-ну К.:

Тютюн Олена Іванівна, 1938 р.н., 9 кл., колгоспниця.

Потапова Олена Петрівна, 1936 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Привілля Глухівського р-ну С.:

Буряк Валентина Дмитрівна, 1936 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Нікітченко Олена Григорівна, 1935 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Москаленко Володимир Ілліч, 1929 р.н., 10 кл., лісник.

Пустогород Глухівського р-ну С.:

Анікушін Петро Леонідович, 1958 р.н., 10 кл., водій.

Родітелева Анастасія Герасимівна, 1923 р.н., 9 кл., колгоспниця.

Мамченко Марія Петрівна, 1939 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Кандибіна Віра Дмитрівна, 1954 р.н., 9 кл., продавець.

Максименко Людмила Миколаївна, 1959 р.н., 10 кл., технічний працівник.

Рябець Володимир Іванович, 1968 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, комбайнер.

Тимошенко Надія Михайлівна, 1939 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Радомка Семенівського р-ну Ч.:

Олексієнко Володимир Васильович, 1940 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, агроном.

Полегенький Василь Пилипович, 1932 р.н., 4 кл., колгоспник.

Рожковичі Середино-Будського р-ну С.:

Беспалова Ніна Михайлівна, 1937 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Козлова Зоя Миколаївна, 1934 р.н., 6 кл., колгоспниця.

Бобров Юрій Кузьмич, 1956 р.н., 10 кл., водій.

Рожни Броварського р-ну К.:

Пархоменко Петро Гаврилович, 1936 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, інженер.

Рожнівка Ічнянського р-ну Ч.:

Прокопенко Марія Романівна, 1924 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Коломієць Катерина Григорівна, 1934 р.н., 4 кл., доярка.

Рокитне Яготинського р-ну К.:

Лобода Микола Іванович, 1937 р.н., 7 кл., тракторист.

Лобода Єфросинія Федорівна, 1941 р.н., середня спец. освіта, агроном.

Рудницьке Барішівського р-ну К.:

Восколович Софія Іванівна, 1939 р.н., 7 кл., колгоспниця.
Боровик Микола Володимирович, 1958 р.н., 10 кл., водій.
Мацапура Савелій Федосович, 1933 р.н., 8 кл., моряк.

Рудня Козелецького р-ну Ч.:

Литиш Анатолій Романович, 1930 р.н., 7 кл., лісник.
Скивка Ганна Іванівна, 1925 р.н., 4 кл., колгоспниця.
Мирко Марія Гаврилівна, 1929 р.н., 6 кл., колгоспниця.

Савинки Корюківського р-ну Ч.:

Савченко Петро Іванович, 1931 р.н., середня спец. освіта, лісник.
Савченко Пелагея Іванівна, 1927 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Свердлівка Коропського р-ну Ч.:

Носенко Наталя Опанасівна, 1927 р.н., 5 кл., колгоспниця
Корда Михайло Іванович, 1929 р.н., 6 кл., колгоспник.

Семенівка Менського р-ну Ч.:

Осипець Олександр Григорович, 1976 р.н., 8 кл., безробітний.
Гурій Микола Федорович, 1936 р.н., 7 кл., лісник.

Сиволож Борзнянського р-ну Ч.:

Бець Григорій Іванович, 1932 р.н., 7 кл., пастух, тракторист.
Фомін Григорій Олексійович, 39 р., середня спец. освіта, фермер.

Слоут Глухівського р-ну С.:

Мовчан Тетяна Іванівна, 1957 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, продавець.

Смолигівка Ріпкинського р-ну Ч.:

Мозговенко Василь Кирилович, 1932 р.н., 8 кл., литейщик.
Черемецька Марія Семенівна, 1926 р.н., 6 кл., колгоспниця.

Старе Бориспільського р-ну К.:

Ковтун Тетяна Миколаївна, 1956 р., 10 кл., муляр.

Стара Басань Бобровицького р-ну Ч.:

Лазар Валерій Іванович, 1951 р.н., середня спец. освіта, майстер лісу.
Полегенько Надія Миколаївна, 1948 р.н., 8 кл., продавець.
Полегенько Олександр Васильович, 1943 р.н., 7 кл., водій.

Старий Биків Бобровицького р-ну Ч.:

Понько Іван Миколайович, 1942 р.н., 8 кл., середня спец. освіта, зооінженер.

Понько Олександра Хомівна, 1947 р.н., 8 кл., середня спец. освіта, бухгалтер.

Стара Оржиця Бобровицького р-ну Ч.: (10.10.2009 р.)

Норець Ганна Василівна, 1932 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Норець Іван Федорович, 1934 р.н., 4 кл., колгоспник.

Софіївка Носівського р-ну Ч.:

Басанько Іван Оврамович, 1937 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, завідувач клубу.

Романок Олександра Костянтинівна, 1927 р.н., 5 кл., колгоспниця.

Ткаченко Микола Григорович, 1962 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, інженер.

Степові Хутори Носівського р-ну Ч.:

Пархоменко Ганна Олексіївна, 1925 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Буцан Іван Іванович, 1936 р.н., 7 кл., водій.

Тимоновичі Семенівського р-ну Ч.:

Коренев Ігор Михайлович, 1977 р.н., 9 кл., бджоляр.

Грибуля Любов Микитівна, 1941 р.н., 7 кл., прибиральниця.

Бочкова Ніна Василівна, 1937 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Тупичів Городнянського р-ну Ч.:

Науменко Микола Іванович, 1963 р.н., 8 кл., тракторист.

Аніщенко Олександра Василівна, 1938 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Усок Ямпільського р-ну С.,

Шматок Марія Іванівна, 1941 р.н., 6 кл., продавець.

Кондратенко Тетяна Петрівна, 1937 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Фрунзівка Броварського району К.:

Конопля Іван Миколайович, 1937 р.н., 10 кл., єгер.

Хаєнки Ічнянського р-ну Ч.:

Саченко Микола Якович, 1941 р.н., 7 кл., тракторист.

Саченко Галина Іванівна, 1939 р.н., середня спец. освіта, учитель.

Хибалівка Куликівського р-ну Ч.:

Липець Олександр Кирилович, 1936 р.н., 7 кл., лісник.

Хільчичі Середино-Будського р-ну С.:

Рубан Олексій Пилипович, 1915 р.н., 1 кл., колгоспник.

Шинко Ніна Кирилівна, 1940 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, агроном.

Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.:

Денисенко Микола Васильович, 1944 р.н., 8 кл., лісник.

Лунач Сергій Данилович, 1932 р.н., 3 кл., колгоспник.

Чайкине Новгород-Сіверського р-ну Ч.:

Гоман Віра Данилівна, 1931 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Сердюк Віктор Степанович, 1940 р.н., 7 кл., середня спец. освіта, ветеринар.

Червона Гірка Кролевецького р-ну С.:

Мищенко Тетяна Василівна, 1943 р.н., 7 кл., продавець.

Клименко Борис Миколайович, 1935 р.н., 7 кл., водій.

Червоне Коропського р-ну Ч.:

Клименко Катерина Федорівна, 1954 р.н., 10 кл., санітарка.

Харченко Валентина Петрівна, 1959 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, агроном.

Карась Володимир Гаврилович, 1942 р.н., 10 кл., тракторист.

Качанок Савелій Іванович, 1933 р.н., 7 кл., колгоспник.

Гук Катерина Іванівна, 1930 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Червоне Чернігівського р-ну Ч.:

Найда Василь Якович, 1958 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, кіномеханік.

Нестеренко Марія Петрівна, 1940 р.н., 10 кл., ланкова.

Черневе Глухівського р-ну С.:

Гурець Петро Ігнатійович, 1928 р.н., 1 кл., колгоспник.

Лук'яненко Петро Іванович, 1921 р., 4 кл., колгоспник.

Яковенко Анастасія Олександрівна, 1924 р.н., 4 кл., колгоспниця.

Лук'яненко Ганна Василівна, 1924 р.н., 3 кл., колгоспниця.

Черниш Чернігівського р-ну Ч.:

Білоконський Федір Андрійович, 1937 р.н., 7 кл., колгоспник.

Уманець Парасковія Григорівна, 1932 р.н., 8 кл., колгоспниця.

Черняхівка Яготинського р-ну К.:

Юрченко Іван Степанович, 1938 р.н., 11 кл., середня спец. освіта, бригадир.

Боровик Володимир Трохимович, 1958 р.н., 11 кл., механізатор.

Федотов Іван Максимович, 1936 р.н., 7 кл., слюсар-електрозварювальник.

Чопилки Переяслав-Хмельницького р-ну К.:

Шквара Марія Іванівна, 1937 р.н., 7 кл., колгоспниця.
Тесленко Іван Іванович, 1943 р.н., 10 кл., водій, тракторист, електрик.
Куриленко Микола Андрійович, 1941 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, агроном.

Чорнотичі Сосницького р-ну Ч.:

Яцун Марія Іванівна, 1933 р.н., 7 кл., колгоспниця.
Журба Валентина Іванівна, 1939 р., 7 кл., колгоспниця.
Журба Іван Давидович, 1942 р.н., 4 кл., тракторист.

Шалигине Глухівського р-ну С.:

Гулаков Валерій Семенович, 1948 р., 10 кл., середня спец. освіта, електрозварювальник
Морозова Валентина Никонорівна, 1941 р.н., 7 кл., колгоспниця.

Шаповалівка Борзнянського р-ну Ч.:

Хоменко Борис Петрович, 1927 р.н., 5 кл., колгоспниця.

Шептаки Новгород-Сіверського р-ну Ч.:

Бердяй Марія Юхимівна, 1928 р.н., 4 кл., колгоспниця.
Маркевич Володимир Петрович, 1956 р.н., 10 кл., середня спец. освіта, тракторист.
Махайов Володимир Іванович, 1956 р.н., 10 кл., водій.

Шестовиця Чернігівського р-ну Ч.

Ширай Ольга Миколаївна, 1927 р.н., 7 кл., колгоспниця.
Циганок Петро Федосійович, 1936 р.н., 5 кл., колгоспник.

Ядути Борзнянського р-ну Ч.:

Дудка Олексій Степанович, 1924 р.н., 3 кл., колгоспник.
Максименко Марія Степанівна, 1927 р.н., 3 кл., колгоспниця.
Набок Петро Прокопович, 1928 р.н., 5 кл., колгоспник.

**Індекс українських наукових назв птахів
і їхніх латинських відповідників**

Бекас, *Gallinago gallinago* L.,
Біла плиска, *Motacilla alba* L.,
Бугай, *Botaurus stellaris* L.,
Білий лелека, *Ciconia ciconia* L.,
Берегова ластівка, *Riparia riparia* L.,
Вальдшнеп, *Scolopax rusticola* L.,
Велика синиця, *Parus major* L.,
Велика біла чапля, *Egretta alba* L.,
Великий строкатий дятел, *Picoides major* L.,
Водяна курочка, *Gallinula chloropus* L.,
В'юрок, *Fringilla montifringilla* L.,
Галка, *Corvus monedula* L.,
Глухар, *Tetrao urogallus* L.,
Голуба синиця, *Parus caeruleus* L.
Голубий рибалочка, *Alcedo atthis* L.,
Грак, *Corvus frugilegus* L.,
Деркач, *Crex crex* L.,
Звичайна вівсянка *Emberiza citrinella* L.,
Звичайна горлиця, *Streptopelia turtur* L.,
Зозуля, *Cuculus canorus* L.,
Іволга, *Oriolus oriolus* L.,
Крижень, *Anas platyrhynchos* L.,
Кропивник, або волове очко, *Troglodytes troglodytes* L.
Крук, *Corvus corax* L.,
Лебідь-кликун, *Cygnus cygnus* L.,
Лебідь-шипун, *Cygnus olor* Gm.,
Лиска, *Fulica atra* L.,
Норець, загальна назва родини *Podicipedidae*,
Одуд, *Uria eops* L.,
Перепілка, *Coturnix coturnix* L.,
Повзик, *Sitta europaea* L.,
Пугач, *Bubo bubo* L.,
Польовий жайворонок, *Alauda arvensis* L.,
Рябчик, *Bonasa bonasia* L.,
Сиворакша, *Coracias garrulus* L.,
Сизий голуб, *Columba livia* L.,
Сільська ластівка, *Hirundo rustica* L.,
Сіра ворона, *Corvus cornix* L.,
Сіра куріпка, *Perdix perdix* L.,
Сіра сова, *Strix aluco* L.,

Сіра чапля, *Ardea cinerea* L.,
Сірий журавель, *Grus grus* L.,
Снігур, *Pyrrhula pyrrhula* L.,
Сойка, *Garrulus glandarius* L.,
Східний соловейко, *Luscinia luscinia* L.,
Сорока, *Pica pica* L.,
Тетерук, *Tetrao tetrix* L.,
Хатній горобець, *Passer domesticus* L.,
Хатній сич, *Athene noctua* L.,
Чайка, *Vanellus vanellus* L.,
Чирок, *Anas cressa* та *Anas querquedula* L.,
Чорний лелека, *Ciconia nigra* L.,
Чорний шуліка, *Milvus migrans* L.,
Чубата синиця, *Parus cristatus* L.,
Чубатий жайворонок, *Galerida cristata* L.,
Шилохвіст, *Anas acuta* L.,
Широконіска, *Anas platyrhynchos* L.,
Щиглик, *Carduelis carduelis* L.,
Ялиновий шишкар *Loxia curvirostra* L.

Показчик обстежених населених пунктів та їх скорочень

Ав – Авдіївка Сосницького р-ну Ч., Ад – Адамівка Носівського р-ну Ч., Ан – Анисів Чернігівського р-ну Ч., Арк – Аркадіївка Згурівського р-ну К., Б – Буда Корюківського р-ну Ч., Бер – Береза Глухівського р-ну С., Бир – Бирине Новгород-Сіверського р-ну Ч., Біл – Білиця Ямпільського р-ну С., Бнч – Баничі Глухівського р-ну С., Брст – Берестовець Борзнянського р-ну Ч., Буд – Будище Коропського р-ну Ч., Вал – Валки Прилуцького р-ну Ч., Вас – Василівка Середино-Будського р-ну С., ВД – Велика Дорога Ніжинського р-ну Ч., Вер – Верба Коропського р-ну Ч., Взд – Воздвиженське Ямпільського р-ну С., ВК – Велика Каратуль Переяслав-Хмельницького р-ну К., Врт – Вертіївка Ніжинського р-ну Ч., ВС – Вільна Слобода Глухівського р-ну С., Всл – Веселинівка Барішівського р-ну К., Гай – Гайове Козелецького р-ну Ч., Гбв – Горобіївка Бориспільського р-ну К., Глб – Голубичі Ріпкинського р-ну Ч., Гн – Гніздище Городнянського р-ну Ч., Гор – Горбове Куликівського р-ну Ч., Гр – Григорівка Бахмацького р-ну Ч., Грб – Грабів Ріпкинського р-ну Ч., Грз – Грузьке Кролевецького р-ну С., ГрІв – Григоро-Іванівка Ніжинського р-ну Ч., ГС – Гаврилова Слобода Середино-Будського р-ну С., ГТ – Гута-Ткачова Ріпкинського р-ну Ч., Губ – Губичі Ріпкинського р-ну Ч., Дан – Данівка Козелецького р-ну Ч., ДГ – Дубовий Гай Прилуцького р-ну Ч., ДД – День Добрий Городнянського р-ну Ч., Дл – Дуболугівка Ніжинського р-ну Ч., Днл – Данилівка Менського р-ну Ч., Дор – Дорогинка Ічнянського р-ну Ч., Єв – Євминка Козелецького р-ну Ч., Єл – Єліне Щорського р-ну Ч., Жих – Жихове Середино-Будського р-ну С., Зм – Змітнів Сосницького р-ну Ч., ЗН – Зноб-Новгородське Середино-Будського р-ну С., Ів – Івот Шосткинського р-ну С., Івн – Іванівка Семенівського р-ну Ч., Ірж – Іржавець Носівського р-ну Ч., КмнМ – Кам'янка Менського р-ну Ч., КмнС – Кам'янка Середино-Будського р-ну С., Кап – Капустинці Яготинського р-ну К., Кар – Кархівка Чернігівського р-ну Ч., Кл – Клишки Шосткинського р-ну С., Ком – Комань Новгород-Сіверського р-ну Ч., Кр – Крути Ніжинського р-ну Ч., КрБ – Красне Бахмацького р-ну Ч., Крн – Кренидівка Середино-Будського р-ну С., КрЧ – Красне Чернігівського р-ну Ч., Куч – Кучинівка Щорського р-ну Ч., Лем – Лемешівка Яготинського р-ну К., Лов – Ловинь Ріпкинського р-ну Ч., Лок – Локня Кролевецького р-ну С., Лук – Лукашівка Носівського р-ну Ч., Люб – Любитове Кролевецького р-ну С., Маз – Мазки Прилуцького р-ну Ч., Мам – Мамекіне Новгород-Сіверського р-ну Ч., МД – Мала Дівиця Прилуцького р-ну Ч., МК – Малий Крупіль Згурівського р-ну К., Млк – Малківка Прилуцького р-ну Ч., Мн – Мньов Чернігівського р-ну Ч., Мр – Мрин Носівського р-ну Ч., МУс – Малє Устя Сосницького р-ну Ч., Нех – Нехаївка Коропського р-ну Ч., НОР – Нова Оржиця Згурівського р-ну К., Обм – Обмачів Бахмацького р-ну Ч., Окт – Октябрющина Ямпільського р-ну С., ОрлК – Орлівка Куликівського р-ну Ч., ОрлЯ – Орлівка Ямпільського р-ну С., Ост – Остроушки Шосткинського р-ну С., Очк – Очкине Середино-Будського р-ну С., Пб – Перелюб Корюківського р-ну Ч., Пдл – Підлісся Броварського р-ну К., Пл – Плоске Носівського р-ну Ч., Пр – Проців Бориспільського р-ну К., Прв – Привілля Глухівського р-ну С., Пст – Пустогород Глухівського р-ну С.,

Птр – Петрівка Щорського р-ну Ч., Пом – Помоклі Переяслав-Хмельницького р-ну К., Рад – Радомка Семенівського р-ну Ч., Рдц – Рудницьке Баришівського р-ну К., Ржк – Рожковичі Середино-Будського р-ну С., Ржн – Рожни Броварського р-ну К., Рож – Рожнівка Ічнянського р-ну Ч., Рок – Рокитне Яготинського р-ну К., Руд – Рудня Козелецького р-ну Ч., Ряб – Рябці Чернігівського р-ну Ч., Сав – Савинки Корюківського р-ну Ч., Св – Свердлівка Коропського р-ну Ч., СГ – Стара Гута Середино-Будського р-ну С., Сем – Семенівка Менського р-ну Ч., Сив – Сиволож Борзнянського р-ну Ч., Сл – Слоут Глухівського р-ну С., См – Смолигівка Ріпкинського р-ну Ч., Соф – Софіївка Носівського р-ну Ч., СтБк – Старий Биків Бобровицького р-ну Ч., СтБс – Стара Басань Бобровицького р-ну Ч., СтОр – Стара Оржиця Згурівського р-ну Ч., Стр – Старе Бориспільського р-ну К., СтХ – Степові Хутори Носівського р-ну Ч., Тим – Тимоновичі Семенівського р-ну Ч., Тпч – Тупичів Городнянського р-ну Ч., Ус – Усок Ямпільського р-ну С., Фр – Фрунзівка Броварського району К., Хиб – Хибалівка Куликівського р-ну Ч., Хч – Хільчичі Середино-Будського р-ну С., Хн – Хаєнки Ічнянського р-ну Ч., ЧГ – Червона Гірка Кролевецького р-ну С., Чйк – Чайкіне Новгород-Сіверського р-ну Ч., Чнтч – Чорнотичі Сосницького р-ну Ч., Чоп – Чопилки Переяслав-Хмельницького р-ну К., ЧрвК – Червоне Коропського р-ну Ч., ЧрвЧ – Червоне Чернігівського р-ну Ч., Чрн – Черневе Глухівського р-ну С., Чх – Черняхівка Яготинського р-ну К., Чш – Черниш Чернігівського р-ну Ч., Шал – Шалигине Глухівського р-ну С., Шап – Шаповалівка Борзнянського р-ну Ч., Шев – Шевченкове Глухівського р-ну С., Шст – Шестовиця Чернігівського р-ну Ч., Шпт – Шептаки Новгород-Сіверського р-ну Ч., Яд – Ядути Борзнянського р-ну Ч.

К. – Київська обл., С. – Сумська обл., Ч. – Чернігівська обл.

МАТЕРІАЛИ ДО ЛЕКСИЧНОГО АТЛАСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Фактичний матеріал подано у фонетичній транскрипції, в основу якої покладено загальноприйнятту діалектологічну транскрипцію.

Словникова стаття включає:

- 1) реєстрове слово;
- 2) ремарки;
- 3) локалізацію назв;
- 4) формальні варіанти;
- 5) тлумачення значення слова (описовим або синонімічним способом).

Реєстрові слова розташовано за алфавітом. Як реєстрову обрано літературну лексему, або номенклатурну назву. За відсутності номінативної одиниці, наближеної до літературної мови, як інваріант обрано найбільш поширений у говірках номен.

Замість фонетичних варіантів, що відносяться до однієї лексеми, але позначають різні поняття, ужито інваріант (фонетичні варіанти подано у квадратних дужках).

З метою систематизації матеріалу та для зручності користування словником тлумачення значень здійснено за допомогою перехресного посилання.

Перелік умовних скорочень

ВНП – засвідчено в усіх населених пунктах;

ж.р. – жіночий рід;

ч.р. – чоловічий рід;

експрес. – експресивне;

зменш.-пестл. – зменшено-пестливе

знев. – зневажливе;

лайл. – лайливе;

мн. – множина;

пестл. – пестливе.

А

АБЗИВАЙЕЦ:А. Те саме, що **ГУДЕ¹** (Чш).

АВУТ'А. Те саме, що **КИШ²** (Гор).

АГН'ЕХ'ВОСТКА. Те саме, що **ГОРИХ'В'ІСТКА** (КмнС).

АГРЕ'СИЎНИ. Означення, що характеризує поведінку птаха (про чорного шуліку) (Люб).

АГРО'НОМ. Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА¹**, (Бер, ВД).

АІСТ, -и (Бер, Вас, ЗН, Жих, Біл, Бнч, Вер, Взд, Гор, Губ, Жих, КмнС, Ком, Люб, Мам, Орля, Ост, Пст, Птр, Рад, Рдц, Рож, Сем, Сив, СтБс, Тим, Хч, Чйк, Чрн, Шпт), *аїстер* (Дл, Пст, Соф, Шал, Шап, Яд), *аїст* (Ком, Лук, с. Камінь Крелевецького р-ну С.), *аїїст* (Бир). Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА¹**.

АІСТ Б'ЛИ, -и -і (Яд), *аїст б'ели* (КмнС). Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА¹**.

АІСТ ГАЛУ'БОЇ, -и -ийе. Те саме, що **ЧАПЛ'А С'ІРА** (Ржк).

АІСТ ЧОРНИЙ, -и -і (Ав, Мам, Орля), *аїст чорни* (б, КмнС, Пб, СтБс), *аїїст чорний* (Бир). Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА ЧОРНИЙ**.

АІСТЕ'Н'АТКО, -а. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Шпт).

АІСТР, -и (ДГ), *аїстр* (Гр, Ком, Сив). Те саме, що **АІСТ**.

АЛ'БАТ'РОС¹, -и. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Ав). **АЛ'БАТ'РОС²**, -и. Те саме, що **МАР'ТИН** (Буд, Кап).

АЛ'ХА'В'ІЧКА, -і. Те саме, що **МА'ЛИН'ІЎКА¹** (Гн).

АНГА'РА, -и. Те саме, що **НО'РЕЦ'²** (Всл).

АР'Л'АК, -и. Те саме, що **П'І'ДОРЛИК¹** (Руд).

АР'Л'ОНАК¹, -л'ата. Те саме, що **П'І'ДОРЛИК¹** (Мам). **АР'Л'ОНАК²**, -л'ата. Те саме, що **П'І'ДОРЛИК²** (Мам).

АС'ТЕНЦЕ, -а. Те саме, що **К'ІЛ'** (КрЧ).

АТАРА, -и. Те саме, що **ТАБУН**² (Ан).

АЎС'АНАЧКА, -и. Те саме, що **В'ІЎС'АНКА** (Чрн).

АЎС'ІН'ОНАЧ'ІК, -ч'к'і. Маля жовтої плиски (ГС).

Б

БАГАТИР, -і, *експрес.* **ІНДИК**¹ (Ан).

БАЗДОМН'ЩА, -и. Те саме, що **ЗОЗУЛ'А**¹ (Ржк).

БАКЛАН¹, -и. Баклан (Бир, Днл, ЗН, Лем, Мам). **БАКЛАН**², -и. Невеликий за розміром кулик, що має оперення світлого кольору (Ав).

БАНДИТКА, -и, *експрес.* Те саме, що **СОЙКА**¹ (Гбв).

БАРАН, -и, *орн.* (Вер, Грб, Лов, Обм, Птр, Рад, Сем, См, СтБс, Чх, Чш). Те саме, що **БЕКАС**¹.

БАРАНЕЦ', -нці, *орн.* Те саме, що **БЕКАС**¹ (Брст, Гбв, Грз, ДД, Дл, Пл, Фр, Яд).

БАРАНЕЦ' ДИКИЙ, -нці -і, *орн.* Те саме, що **БЕКАС**¹ (Ірж).

БАРАНИТ', *орн.* Те саме, що **БЕКАЙЕ**¹ (Чнтч).

БАРАНЧИК¹, -и, *орн.* (Б, Вер, Гор, Лок, Орля, Пдл, Пр, Ряб, Сав, Хн, ЧГ, Шап, Яд), *ба'ран'чик* (Буд, Гр, Лем, Птр, Чнтч, Шпт), *ба'ран'ч'ік* (ГТ, Нех, ЧрвК). Те саме, що **БЕКАС**¹. **БАРАНЧИК**², -и, *орн.* Те саме, що **КУЛИК**¹ (ЧГ).

БАРАН'ЧИК ДИКИ, -и -і, *орн.* Те саме, що **БЕКАС**¹ (Ан).

БАРС'КА АХОТА, *експрес.* Полювання на вальдшнепів (КмнС).

БАТ'КИ, *мн.* Дорослі особини птаха стосовно до своїх малят (Кап).

БАТ'КО¹ [БАТ'КА]. Доросла особина птаха ч.р. стосовно до своїх малят (про білого лелеку) (Бир). Пор. **МАТКА**²; **ГАЙСТЕР ВЕЛ'ИКИЙ**. **БАТ'КО**². Доросла особина птаха ч.р. стосовно до своїх малят (про деркача) (ЧрвК). Пор. **МАТИ**¹; **ДЕРКАЧИК** **БИЛ'ШИЙ**. **БАТ'КО**³. Доросла особина птаха ч.р. стосовно до своїх малят (про індика) (Рад). Пор. **МАТКА**¹; **ІНДИК СТАРІЙ**. **БАТ'КО**⁴. Доросла особина птаха ч.р. стосовно до своїх малят (про півня) (с. Глибоке Бориспільського р-ну К.). Пор. **КУРКА ВЕЛИКА**.

БАХКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ГУДЕ**¹ (Дл).

БЗОЛОЙДКА, -и. Те саме, що **БЗОЛОЙДКА ЗОЛОТИСТА** (Лем, Чоп).

БЗОЛОЙДКА ЗОЛОТИСТА, -и -і. Золотиста бджолоїдка (Яд). Див. **БЗОЛОЙДКА**, **ЗИМОРОДОК**², **ЙУРКАЛО**, **ОСОЙД**¹, **ПОЖАРКА**, **ПЧЕЛОЙЕДКА**, **ПЧОЛОЙЕД**¹, **СОРОКОПУД**⁶, **СТРИЖ**⁴, **ШЧУР**³, **ШЧУР ЗОЛОТИСТІЙ**, **ШЧУР СЕРЕБРИСТІЙ**, **ШЧУРКА ЗАЛАТА**, **ШЧУРКА ЗОЛОТИСТА**.

БЕ-Е-БЕ-Е, *орн.* Звуки, що видає бекас (Сав, Хн). Див. **БЛЛ-БЛЛ**, **ДРР-ДРР**, **ТРР-ТРР**, **Ц'УРР-Ц'УРР**.

БЕКАЙЕ¹, *орн.* (Гр, Пр), *б'екайе* (Бир, Біл). Видає звуки (про бекаса). Див. **БАРАНИТ'**, **БЛ'ЕЙЕ**, **ДЕРЕНЧИТ'**, **КРИЧИТ'**¹, **МЕКАЙЕ**, **МЕКЕЧЕ**, **МЕЛКОТИТ'**. Пор. **КРИЧИТ'** **ДИР-ДИР**; **П'ІР'ІРУЙЕ**. **БЕКАЙЕ**² [**Б'ЕКАЙЕ**], *орн.* Видає звуки (про кулика, заг.) (Бир).

БЕКАС¹, -и (Ав, Ад, Буд, ВД, Врт, ВК, Дан, Єв, Івн, КмнМ, КрБ, Лем, Лук, Маз, Мам, МД, Млк, Мн, Соф, СтБк, Стр, Хн, Чоп, Яд), *бе^uкас* (Біл, Вал, Врт, Днл, Лок, Млк, Фр, Хн), *б'екас* (Взд, КмнС, КрБ, Шал), *бекас'* (Арк, Рок, НОр), *бекас* (Чх, Шпт), *б'екас* (КмнС), *бекес* (Ірж), *бикас* (Св), *би^eкас* (Арк), *б'ікас* (6, Бир, Гн, Мр, Стр, СтХ). Бекас. Див. **БЕКАСИК**¹, **БЕКАС ДОВГОНОСИЙ**, **БАРАН**, **БАРАНЕЦ'**, **БАРАНЧИК**¹, **БАРАНЕЦ' ДИКИЙ**, **БАРАНЧИК ДИКИ**, **БУГАЙ**², **ГРИЦИК**², **КУЗЛИК**, **КУЛИК**², **КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ**²; **ІН'Д'ІКАТОР**. **БЕКАС**², -и (Лук, НОр), *бекас'* (Всл), *бикас'* (Всл), *б'ікас* (Бир), *бикасик* (Всл). Те саме, що **КУЛИК**¹.

БЕКАС Б'ІЛ'ШИЙ, -и -і. Те саме, що **КРОНШНЕП**¹ (НОр).

БЕКАС ВЕЛИКИЙ, -и -і. Те саме, що **КРОНШНЕП**¹ (СтХ).

БЕКАС ДОВГОНОСИЙ, -и -і. Те саме, що **БЕКАС**¹ (СтХ).

БЕКАС МЕНШИЙ. Те саме, що **КРОНШНЕП МАЛІЙ** (НОр).

БЕКАСИК¹, -и (ВК, ГрІв, Маз, Млк, НОр, Сл), *бе^uкасик* (ДГ, Пл), *бикасик* (Св). Те саме, що **БЕКАС**¹.

БЕКАСИК², -и. Те саме, що **КУЛИК**¹ (Сл).

БЕКАСИК³, -и. Те саме, що **КРОНШНЕП**¹ (Пл).

БЕКАСИК⁴, -и. Те саме, що **БУГАЇ¹** (Вал).

БЕЛАБОКА. Те саме, що **СОРОКА¹** (Бер).

БЕЛАХВОСТИК, -и. Те саме, що **ПЛИСКА БІЛА** (Бнч).

БЕРЕ КУРЕЙ. Упольовує здобич (про чорного шуліку) (Ад, Ірж).

БЕРЕ КУРЧАТ. Упольовує здобич (про сороку) (Сл).

БЕРЕГАВУШКА, -и. Те саме, що **ЛАС'ТІЇКА²** (Буд).

БЕРЕЗ'АНКА, -и. Те саме, що **БЕРЕС'Т'АНКА¹** (Грб, Кар).

БЕРЕС'Т'АНКА¹, -и (Ад, Гн, См), *берест'анка* (Ад, Гай, Єв, Рок, Чоп, ЧрвЧ), *берес'т'аначка* (См), *берес'т'аночка* (Ад). Звичайна берестянка. Див. **БЕРЕС'Т'АНАЧКА**, **БЕРЕЗ'АНКА**, **МАЛІН'ІЇКА²**. **БЕРЕС'Т'АНКА²**, -и. Те саме, що **З'АБЛИК¹** (Ад, Ряб). **БЕРЕС'Т'АНКА³**, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Куч, Пб).

БЕРЕС'Т'АНЧИК, -и. Те саме, що **КАМІАНКА** (Руд).

БЕРКУТ¹, -и. Те саме, що **ЗИМН'АК** (Соф). **БЕРКУТ²**, -и. Те саме, що **ПІДОРЛИК¹** (Взд).

БЕЇКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **СИЧИТ'¹** (Ан).

БИК ВАД'АНІЙ, -и -і, *орн.* Те саме, що **БУГАЇ¹** (КмнМ).

БИК, -и (Ржк), *б'ік* (Ост), Те саме, що **БУГАЇ¹**.

БІЛОБОКА. Означення, що характеризує колір оперення птаха (про різновид синиці) (Лок).

БІЛОК. Густа напівпрозора маса пташиного яйця, в якій міститься жовток (ВНП).

БІЕЦ':А В ОКНО. Те саме, що **СТУКАЙЕ В (У) ОКНО** (ДГ).

БЛЛ-БЛЛ. Те саме, що **БЕ-Е-БЕ-Е** (ВД, Птр).

БЛ'ЕЙЕ, -ут', *орн.* Те саме, що **БЕКАЙЕ¹** (ВД).

БЛИСКАВКА, -и (Лок), *бл'искавка* (Лок), *блискавочка* (Лок), *бл'искавочка* (Лок). Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА**.

БЛ'ОРЕРИ-КУР'ЧАТА, *мн.* Кури, відгодовувані на м'ясо (ДГ). Пор. **БРОЙЕРША**, **БРОЇЛЕР**.

БОЖА ПТАШКА, *зменш.-пестл.* Те саме, що **В'ІЎ'С'АНКА** (Лем).

БОЖА ПТИЦ'А¹, -і -і. *експрес.* Голуб, заг. н. (Шев). **БОЖА ПТИЦ'А²** [БОЖ'Я П'Т'ЦА], -і -и. *експрес.* Сільська ластівка (Ржк). **БОЖА ПТИЦ'А³**, -і -і. Те саме, що **ЧАЙКА¹** (Всл).

БОЖ'І ПТИЦ'І⁴, *мн., експрес.* Синантропні птахи (горобці, ластівки, сороки тощо) (МУс).

БОК, -і. Права або ліва частина тулуба птаха (Ряб).

БОЛОТ'АНКА, -и (Лук, СтХ, Чнтч), *бала'т'анка* (Б). Те саме, що **ОЧЕ'РЕТ'АНКА¹**.

БО'РИДКА, *зменш.-пестл.* (Чрвк), *бо'ридачка* (Чрвк). Жмут пір'я на нижній частині голови птаха.

БОЎКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ГУ'ДЕ¹** (НОр).

БОЎ'ТУН, -и (Арк, Гай, Дан, Дл, Лок, Лук, Люб, МУс), *баў'тун* (Ан, Бир, Взд, Глб, ГТ, Днл, Зм, Івн, КрЧ, Тим, Шпт), *бал'тун* (Ряб). Яйце без зародка, що залишилось у гнізді свійського птаха після того, як усі інші малята вилупились. Див. **БОЎ'Т'УК**, **ЙАЙЦЕ ВАН'УЧЕ**, **ЙАЙЦЕ НЕХА'РОШЕ**, **РОЗБОЎТОК**. Пор. **ЗА'МОРЕНЕ**,

БОЎ'Т'УК. Те саме, що **БОЎ'ТУН** (Рдц).

БО'ЧОК, -чки, *зменш.-пестл.* Бокова частина яйця (відносно його гострого й тупого кінців) (МУс).

БРОВ'І, *мн.* Брова птаха (про совоподібних) (Бир).

БРОЙЕРША, -и. Курка, відгодовувана на м'ясо (Зм). Пор. **БРОЇЛЕР**, **БЛ'ОРЕРИ-КУР'ЧАТА**

БРОЇЛЕР, -и. Курча, відгодовуване на м'ясо (Шал). Пор. **БЛ'ОРЕРИ-КУР'ЧАТА**, **БРОЙЕРША**.

БУ-У-БУ-У (Б, Дан, Лук, Млк, Сив, Шпт), *бу й бу й бу* (Ад). Звуки, що видає бугай. Див. **БУГУГУ**, **БУУМ-БУУМ**, **БУХ-БУХ**, **ГГУП-ГГУП**, **КАУ-КАУ**, **УУ-УУ**.

БУГАЇ¹, -і. Бугай (Ад, Ан, Арк, Бир, Бнч, Брст, Буд, ВД, Вер, Взд, Врт, Гай, Глб, Гн, Гор, Грб, ГрІв, ГТ, Дан, Дл, Днл, Дор, Єв, Зм, Ирж, Кап, Кар, Кл, КмнМ, Кр, КрБ, Лем, Лоз, Лук, Люб, МК, Млк, Мн, МУс, Нех, НОр, Обм, Орля, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Пст, Рож, Св, См, Сем, Соф, СтБк, СтБс, Рдц, Рдц, Рок, Ряб, Тпч, Фр, Хиб, Чнтч, Чоп, ЧрвК, ЧрвЧ, Шпт, Шст, Яд, с. Пологи-Яненки К.). Див. **БЕКАСИК⁴**, **БИК ВАД'АНИЙ**, **Б'ІК**, **БУГАЇ БАЛОТ'Н'ІЙ**, **БУГАЇ БИЛ'ШИ**, **БУГАЇ ВОД'АНИЙ**, **БУГАЇ ДИКИЙ**, **БУГАЇ ЗДОРОВИ**, **БУГАЇ ЛОЗ'АНИЙ**, **БУГАЙЕЦ'**, **БУГАЙОК**, **БУГАЙЧИК²**, **БУСЕЛ²**, **БУХАЛО**, **БУЦЕЛ**, **ВИП¹**, **ВИПР**, **ВОЛ**, **ВОЛ ВОД'АНИЙ**, **ВОЛ Д'ІК'І**, **ВОЛИК**, **ГУДОК**, **ГУК БАЛОТ'Н'І**, **КУЛИК³**, **КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ³**, **РИК**. **БУГАЙ²**, *орн.* Те саме, що **БЕКАС¹** (Ав, Всл).

БУГАЇ БАЛОТ'Н'ІЙ. (Пст), *бугай балот'н'і* (Ав, Мам, Чйк). Те саме, що **БУГАЙ¹**.

БУГАЇ БИЛ'ШИ. Те саме, що **БУГАЙ¹** (Дл).

БУГАЇ ВОД'АНИЙ. (Б, Вал, ВК, Ирж, Маз, МД, МЛК, Хн, Чх, с. Семенівка Баришів. р-ну К.), *бугай вод'ани* (Ад, Зм, СтОр), *бугай вад'аний* (Лов). Те саме, що **БУГАЙ¹**.

БУГАЙ ДИКИЙ (Ржн), *бугай'дики* (Яд). Те саме, що **БУГАЙ¹**.

БУГАЙ ЗДОРОВИ. Те саме, що **БУГАЙ¹** (Дл).

БУГАЙ ЛОЗ'АНИЙ. Те саме, що **БУГАЙ¹** (Руд).

БУГАЙ МЕНЧИ. Те саме, що **БУГАЙЧИК¹** (Дл).

БУГАЙЕЦ', -і. Те саме, що **БУГАЙ¹** (Лем, Пр).

БУГАЙОК. Те саме, що **БУГАЙ¹** (ДГ, Хиб).

БУГАЙЧИК¹. Бугайчик (Яд). Див. **БУГАЙ МЕНЧИ**, **ДАЎГАНОСИК²**, **Л'ОЗУН**, **ПОЛ'ОЗУН**, **ЧАПЕЛ'КА**, **ЧАПЕЛ'КА МАЛЕН'КА**, **ЧАПЛ'А МАЛЕН'КА**.

БУ¹ГАЙЧИК². Те саме, що **БУ¹ГАЙ¹** (Буд, ДГ, Стр).

БУГУГУ. Те саме, що **БУ-У-БУ-У** (Пр).

БУ¹ДАН'ЧИК. Вівчарик-ковалик (ГТ, Лов). Див. **БУ¹ДИН'ЧИК**,
БУ¹ДАРОЧКА, **П'ТИЧКА-ШВАЧКА**.

БУ¹ДИН'ЧИК. Те саме, що **БУ¹ДАН'ЧИК** (Біл).

БУДОЧКА. Гніздо вівчарика-ковалика (Вер).

БУЗЕ¹Н'АНКА. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Чх).

БУКАЙЕ, -ут' (Ад, Дор, Лем, НОр), *'бука* (ДГ, Дл). Те саме, що **ГУ¹ДЕ¹**.

БУЛ'КАЙЕ. Те саме, що **ГУ¹ДЕ¹** (Люб).

БУЛ'КОЧЕ. Видає звуки (про індика) (Лем). Див. **БУЛ'КО¹ТИТ'**

БУЛ'КО¹ТИТ'. Те саме, що **БУЛ'КОЧЕ** (Лем).

БУУМ-БУУМ. Те саме, що **БУ-У-БУ-У** (Дор).

БУ¹ДАРОЧКА. Те саме, що **БУ¹ДАН'ЧИК** (Вер).

БУР'КОЧЕ, -ут'. Те саме, що **КУР'ЛИЧЕ²** (Кар).

БУР'КУН. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ¹Н'АК** (Ірж).

БУСЕЛ¹, -сли (Ан, Б, Гай, Дан, Івн, КмнМ, Мн, Рад, Рож, Сем, См, ЧрвЧ, Шст), *'бус'ел* (Губ, Лов, Птр, Рдц, Тпч, Чш, Шст), *'бусел'* (Ан, Гор, Єв, КрЧ, Руд), *'бус'ал* (Глб, Грб, ГТ, ДД), *'бусел'* (Гай, Куч, Рад), *'бус'ел'* (Мн, См), *'бус'е'л* (Кар, Ряб), *'бус'е'л* (Єл, Птр), *'бусол* (Ірж, Обм), *'бусал'* (Гор), *'буслик* (ЧрвЧ). Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА¹**.

БУСЕЛ² (Пдл), *'бусол* (Мр, Прв), *'бусол'* (ОрлК). Те саме, що **БУ¹ГАЙ¹**.

БУСЕЛ³ (Б, Гай, Дан, Івн, КмнМ, Рож, См), *'бус'ел* (Губ, Лов, Птр, Рдц, Тпч, Чш, Шст), *'бусел'* (Ан, Гор, Єв, КрЧ, Руд), *'бус'ал* (Глб, Грб, ГТ, ДД), *'бус'е'л* (Кар, Ряб), *'бус'е'л* (Єл). Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА²**.

БУСЕЛ⁴. Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА³** (Б).

БУС'ЕЛ Б'ЕЛІЙ. Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА¹** (Гн).

БУСЕЛ ЧОРНИЙ (Сем), *бус'ел чорний* (Гн, Грб, Лов, Рдц, Тпч), *бус'ал чорний* (ДД), *бусел чорни* (Гор), Те саме, що **ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ**.

БУСЛ'А, -та. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Ан, Глб, Дан, ДД, Єв, Петр).

БУСЛ'АН'АТКО, -к і. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Єл).

БУСЛЕ'Н'А, -та (Куч, Шст), *бусл'ан'а* (Ан, Гай, Глб, Єл, Кар, Лов, Рдц, Ряб, См), *бусл'ен'а* (Єв, КрЧ), Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А**.

БУСЛИХА (Гай, Глб, ГТ, Дан, КмнМ, Рож, См), *бусл'иха* (Ан, Грб, Губ, ДД, Єв, Єл, Кар, Лов, Петр, Рдц, Ряб, Тпч, Чш, Шст), *бусл'иха* (Ан, Єв, КрЧ, Руд). Те саме, що **ЛЕЛЕКА**³.

БУТИЛ'КУ-БУТИЛ'КУ. Вербальна імітація звуків кільчастої горлиці (Гор).

БУХ-БУХ. Те саме, що **БУ-У-БУ-У** (ОрлК).

БУХКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ГУДЕ**¹ (ОрлК, Сив).

БУХАЛО, орн. (Сив), *бухал'о* (Всл), *бухкало* (Сив). Те саме, що **БУГАЙ**¹.

БУЦАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ГУДЕ**¹ (Гбв).

БУЦЕЛ, орн. Те саме, що **БУГАЙ**¹ (Гбв).

В

В УТЕЙ. Дитяча народна забава (Лок).

ВАЛ'АВАХА¹. Те саме, що **ЧАПЛ'А С'ІРА** (Грб, ГТ, ДД, Лов, См).

ВАЛ'АВАХА². Те саме, що **ЧАПЛ'А Б'ІЛА** (Гн, Грб).

ВАЛ'АНАЧАК. (Гн), *вал'оначак* (Гн). Те саме, що **РЕМЕЗ**.

ВАЛ'АНАЧКА. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Гн).

ВАЛ'АНЕЦ' БИТИЙ. Те саме, що **РЕМЕЗОВЕ ГН'ІЗДО** (ГрІв).

ВАЛ'АС'Н'АНКА (Гор), *вал'ас'н'аначка* (Гор). Те саме, що **РЕМЕЗ**.

ВАЛ'ДШ'НЕП, -и (ВД, Лем, Лук, ЧрвК, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *вал'ш'неп* (Ав, Бир, Біл, Буд, Вас, Всл, ГТ, ДД, Єв, ЗН, Кап, КмнС, Люб, Мам, Орля, Пр, Прв, Рдц, Рож, Руд, Соф, СтБс, СтХ),

вал'тиш'неп (Врт, Куч, Нех, Пл, Хн, Шал), ¹вал'ш'неп (Кр, КрБ, СтБк), ¹вал'диш'неп (Яд), вал'ш'н'ен (Гн), вол'х'неп (Хиб). Вальдшнеп. Пор. ТРО¹ФЕЇ У¹ДАЧ¹.

¹ВАН'КА-ЎС¹ТАН'КА, -і-і. Те саме, що П¹ЛИСКА Б¹ІЛА (Глб).

ВАН'У¹ЧЕН:ІЇ, експрес. Означення, що характеризує властивість птаха негативно діяти на органи нюху людини (про одуда) (Гор, Шпт).

ВАН'УЧКА¹, -і. Те саме, що ¹ОДУД¹ (ГС).

ВАН'УЧКА², -і, експрес. Те саме, що СОРОКО¹ПУД² (Взд).

ВАРАБ'ЕЇ ДАМА¹ВОЇ, -бйіи -ийе. Те саме, що ГОРО¹БЕЦ'³ (Орля).

ВАРАБ'ЕЇ Л'АС¹НОЇ, -бйі -ийе (Чш), вер'еб'ей л'іс¹ної (Біл). Те саме, що ГОРО¹БЕЦ' ПОЛ'О¹ВІЇ.

ВАРАБ'ЕЇ ПАЛ'Т¹ВОЇ, -бйі -і. Те саме, що ГОРО¹БЕЦ' ПОЛ'О¹ВІЇ (Орля).

ГОРО¹БЕЦ' ПОЛ'О¹ВІЇ, -бц'і -і. Польовий горобець (Бер). Див. ВАРАБ'ЕЇ Л'АС¹НОЇ, ВАРАБ'ЕЇ ПАЛ'Т¹ВОЇ, ВЕРЕ'БЕЇ КА¹ЛОД'АЗНІЇ, ВОРО¹БЕЇ³, ГОРО¹БЕЇ², ГОРО¹БЕЦ' САДО¹ЎНИЦ'КІЇ.

ВАРАБ'ІА, -та. Те саме, що ГОРОБЕ'Н'А (Біл).

¹ВАР'АХ, -и. Те саме, що П¹РИПУТЕН' (Дан).

ВАР'КОЧЕ, -ут'. Те саме, що ВОР'КУЙЕ (Гай).

ВА¹РОНА АБ'ІКНА¹В'ЕН:АЙА, -и -ийе. Те саме, що Г¹РАК¹ (ГТ).

ВА¹РОНА Б'А¹Л'ОСАЙА, -и -ийе. Те саме, що ВО¹РОНА С'ІРА (Ржк).

ВА¹РОНА ВЕЛІ¹КЕННА, -и -і. Те саме, що К¹РУК¹ (Чнтч).

ВА¹РОНА ЗДА¹РОВА, -и -і. Те саме, що Г¹РАК¹ (Гор).

ВА¹РОНА МА¹ЛА, -и -і. Те саме, що Г¹АЛКА¹ (Днл).

ВА¹РОНА ПАЛ'А¹ВАЙА, -и -ийе. Те саме, що ВО¹РОНА С'ІРА (Тпч).

ВАСИ¹Л'ОК. Те саме, що Ч¹АЙКА¹ (Лем).

В·АХ·ІР' (Буд, Соф, Тпч), *в`а`х`ір'* (6, ВД, Врт, Лем), *в`ахир'* (СтБк), *в`ахир* (Птр), *в`а`ху`ір'* (Арк), *в`йахир'* (ВК), *в`йах`ір'* (ВК), *в`і`хар'* (Бир). Те саме, що **ПРИПУТЕН**¹.

ВАЎН'АНКА, -и. Те саме, що **КАМЙАНКА** (ЧГ).

В·ЕЙЕР¹. Дзьоб птаха (про ширококоніску) (Пр).

В·ЕЙЕР². Те саме, що **КАРОНКА** (КМНС).

В·ЕР'АБ'ЙЕН'А, -ти. Те саме, що **ГОРОБЕ'Н'А** (Хч).

ВЕРБ'Л'АНКА, -и (МК), *верб`л`аночка* (МК). Те саме, що **СИНИЦ'А**³.

ВЕРБО'ЛИЗ-ВЕРБО'ЛИЗ **КИДАЙ** **САН'І** **БЕРИ** **ВУИЗ**. Вербальна імітація звуків великої синиці (Ірж).

ВЕРЕ'БЕЙ **ДАМАШН'ІЙ**, -бйі -і. Те саме, що **ГОРО'БЕЦ'**³ (Глб).

ВЕРЕ'БЕЙ **КАЛОД'АЗНИЙ**, -бйі -і. Те саме, що **ГОРО'БЕЦ' ПОЛ'О'ВИЙ** (Глб).

ВЕРЕБ'ІЙ **НАДАЙ'ІДЛИВ'І**, *мн., експрес.* Хатні горобці (ЧрвЧ).

ВЕРЕ'БЕЙ **НАШ**, -бйі -і. Те саме, що **ГОРО'БЕЦ'**³ (Ав).

ВЕРЕ'БЕЙ **ПРОСТ'ИЙ**¹. Дрібний птах, заг. н. (Ад).

ВЕРЕ'БЕЙ **ПРОСТ'ИЙ**². Те саме, що **ГОРО'БЕЦ'**³ (Ад).

ВЕРЕБЕ'Н'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* (Лок, МУс), *в`ер`абй`н`атко* (Бир). Те саме, що **ГОРОБЕ'Н'А**.

ВЕРЕ'БЕЦ'¹, -бц'і. Те саме, що **ГОРО'БЕЦ'**³ (СтОр).

ВЕРЕ'БЕЦ'², -бц'і. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Ад).

ВЕРЕБ'ІА, -та. Дрібний птах, заг. н. (Прв).

ВЕРЕБ'ІЕ **БЕСКО'НЕЧНИЙЕ**, *мн., експрес.* Хатні горобці (Руд).

ВЕРЕБ'ІХА (Гор, Лок, КМНМ, МУс), *вараб`ійха* (КМНС, Тим). Те саме, що **ГОРОБ'ЧИХА**¹.

ВЕРЕБ'ІУШКА. Те саме, що **ГОРОБ'ЧИХА**¹ (Лок).

ВЕРЕС, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Гр, КМНМ).

ВЕРЕСТ, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Ан).

ВЕРЕТЕН:ИК, -и. Великий веретенник (Лем, Яд). Див. **ГРИЦИК**¹, **КУЛИК БОЛОТ'АНИЇ**⁴.

ВЕРТИХВОСТКА, -и. Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА** (Єв, МД, Пдл).

ВЕРТИХВОСТКА Б'ЕЛ'А, -и -і. Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА** (Єв).

ВЕРТИХВОСТКА ЖОЎТА, -и -і. Те саме, що **ПЛИСКА ЖОЎТА** (Єв).

ВЕ'СЕЛКА, -и. Те саме, що **ЖУРА'ВЕЛ'**¹ (КМНС).

ВЕСЕ'ЛУН, -и. Те саме, що **ЖУРА'ВЕЛ'**¹ (Сл).

В'Е'С'Н'АНКА, -і. Те саме, що **ЖАЇВОРОНОК ПОЛ'О'ВИЇ** (Пет).

В'Е'С'НУШКА, -і. Те саме, що **ЧАЙКА**¹ (Взд).

В'ЕШАНАКА, -і. Те саме, що **ПОЎЗИК** (Пб).

ВИБИ'ВАЙУТ' НА'С'ІН:А. Знищують сільськогосподарські рослини (про хатніх горобців) (ДГ). Див. **ВИПИ'ВАЙУТ' ПШЕ'НИЦ'У**, **ВИПИ'ВАЙУТ' СОН'АШНИК**. Пор. **ВИПИ'ВАЙУТ' МАК**.

ВИБ'ГРАЙУТ' ПШЕ'Н'ЦУ. Знищують сільськогосподарські рослини (про хатніх горобців) (Губ).

ВИ'ВОДИТ' (Ад, КрЧ, Сл, Шст, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *в і'вод'іт'* (Ів, Бир, Птр, Ржк), *в і'вод'е* (Гн, Дан, Ряб, См, Чш). Плодить потомство (про самку птаха, заг. н.).

ВИ'ВОДИЦ':А, -д'ац':а (Ад, Всл, Люб, МК, Мр, Пл, ОрлК, Яд, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *в і'водиц':а* (Кар, Сл), *в і'вод'іц':а* (Тим, Єл). Народжується (про маля птаха, заг. н.).

ВИ'ВОДОК¹ [ВИ'ВОДОК], -дки (Сл), *вивадак* (Ржк). Сукупність малят, виведених однією самкою, які тримаються разом (про птаха, заг. н.).

ВИ'ВОДОК², -дки. Сукупність малят, виведених однією самкою, які тримаються разом (про дику качку, заг. н.) (Млк).

ВИ'ВОДОК³, -дки. Сукупність малят, виведених однією самкою, які тримаються разом (про лебедя, заг. н.).

ВІВОДОК⁴, -дки. Сукупність малят, виведених однією самкою, які тримаються разом (про лиску) (ВК, Чх). Пор. **ВІВОДОК**¹⁰.

ВІВОДОК⁵, -дки [ВІВАДАК]. Сукупність малят, виведених однією самкою, які тримаються разом (про перепілку) (Птр).

ВІВОДОК⁶, -дки (Гр), *вi'водок* (Сл). Сукупність малят, виведених однією самкою, які тримаються разом (про сільську ластівку). Пор. **ВІВОДОК**¹².

ВІВОДОК⁷, -дки. Сукупність малят, виведених однією самкою, які тримаються разом (про сіру чаплю) (НОр).

ВІВОДОК⁸ [ВІВАДАК], -дк'і. Сукупність самки і малят, які тримаються разом (про білого лелеку) (Бир, Шст).

ВІВОДОК⁹ [ВІВАДАК], -дк'і. Сукупність самки і малят, які тримаються разом (про курку) (Єл, Ряб).

ВІВОДОК¹⁰, -дки. Сукупність самки і малят, які тримаються разом (про лиску) (ВК). Пор. **ВІВОДОК**⁴.

ВІВОДОК¹¹, -дки (СтБс), *вивадак* (Куч), *в'івадак* (29). Сукупність самки і малят, які тримаються разом (про перепілку).

ВІВОДОК¹², -дки [ВІВАДАК] (Рад), *в'івадак* (Хч). Сукупність самки і малят, які тримаються разом (про сільську ластівку). Пор. **ВІВОДОК**⁶.

ВІВОДОК¹³, -дки (Рок), *в'івадак* (Гай). Сукупність самки і малят, які тримаються разом (про сіру куріпку).

ВІД'ЕЛУЙЕ, -ут', *експрес*. Те саме, що **ЦВ'ІР'ІН'КАЙЕ**¹ (Ад).

ВІЛ'АКА, -и, *експрес*. Те саме, що **ГОРОБЕЦ**³ (МК).

ВІЛЕТАЙЕ С КУБЛА, -ут'. Вилітає із гнізда (про маля хатнього горобця) (Ряб).

ВИЛІВАЙЕ, *експрес*. Те саме, що **Т'ОХКАЙЕ** (Сл).

ВИЛИВОК, -вки (Дл), *вил'ивок* (ДГ), *в'іл'івак* (Тим, 11), *вил'авак* (Лок). Яйце без твердої оболонки.

ВИЛУПЛ'УЙЕ (Ан, Сл), *в'іл'упл'уйе* (Ан). Те саме, що **ВИСЕЖУЙЕ**.

ВИЛУПЛ'УЙЕЦ':А¹, -уц':а (Кап, Ржк, Сл, Шап), *вил'упл'уйец':а* (КрБ). Прокльовуючи шкаралупу, виходить з яйця (про маля птаха, заг. н.).

ВИЛУПЛ'УЙЕЦ':А², -уц':а. Те саме, що **ВОДИЦ':А**.

ВИП¹, -і (11, ВД, Днл, Млк, Ржк), *в'ип'* (КмнС). Те саме, що **БУГАЙ**¹.

ВИП², -і. Квак (Арк).

ВИПИ¹ВАЙУТ¹ МАК. Знищують сільськогосподарські рослини (про великих синиць, хатніх горобців) (Шап). Пор. **ВИБИ¹ВАЙУТ¹ НА¹С¹ІН:А**.

ВИПИ¹ВАЙУТ¹ ПШЕ¹НИЦ¹У. Те саме, що **ВИБИ¹ВАЙУТ¹ НА¹С¹ІН:А** (Дл).

ВИПИ¹ВАЙУТ¹ СОН¹АШНИК (Дл, Руд), *випи¹вайут¹* / *сойешник* (Сл). Те саме, що **ВИБИ¹ВАЙУТ¹ НА¹С¹ІН:А**.

ВИПР, -і. Те саме, що **БУ¹ГАЇ¹** (КмнС).

ВИ^ЕР^ЕЇ, -і (Ад), *ви^ір^{ей}* (Гор). Теплі краї, куди відлітають на зиму птахи.

ВИС¹ВИСТУЙЕ, -ут', *експрес*. Те саме, що **СП¹ІВАЙЕ⁵** (Хн).

ВИ¹СЕ¹ЖУЙЕ (Шап), *ви^ісе^ж'уйе* (Гр), *ви^іси^жуйе* (Сл). Сидячи на яйцях, виводить малят (про самку птаха, заг. н.). Див. **ВИ¹ЛУП¹Л¹УЙЕ**.

ВИС¹П¹ІВУЙЕ¹, -ут', *експрес*. Те саме, що **ШЧЕ¹БЕЧЕ²** (ДГ).

ВИС¹П¹ІВУЙЕ², -ут', *експрес*. Те саме, що **ШЧЕ¹БЕЧЕ³** (ГТ).

ВИТ¹УТ¹ЕН¹, -т'н'і (Буд), *в'іт'ут'ен'* (Гн), *в'ут'ут'ен'* (Гн). Те саме, що **П¹РИПУТЕН¹**.

ВИХОД¹ИТ¹ НА КРИ¹ЛО, -ат'. Починаються літати (про малят птахів, заг. н.) (Нор).

ВИЦВ¹ІР¹ІН¹КУЙЕ, -ут', *експрес*. Те саме, що **ШЧЕ¹БЕЧЕ³** (Гай).

ВИШЧЕ¹БЕЧУЙЕ, -ут', *експрес*. Те саме, що **ШЧЕ¹БЕЧЕ³** (Люб).

В¹ІН¹ ¹[ЙОН] (Шст), *вуин* (Б). Те саме, що **ВОРОН²**.

В¹ІН² [ВУН]. Те саме, що **ГОЛУБ⁷** (Куч).

В¹ІН³ (Кап), *вуин* (Гор). Те саме, що **ГОРО¹БЕЦ⁴**.

В¹ІН⁴. Те саме, що **ЖУРА¹ВЕЛ⁵** (СтБк).

В¹ІН⁵. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ²'А²** (Бнч).

В¹ІН⁶ [ВОН]. Самець зяблика (Глб).

В¹ІН⁷ (Днл, Пом), *вин* (КрБ, Люб). Те саме, що **ЛАС¹Т¹ІЇ¹ЙУН**.

В¹ІН⁸ (Ан, ВД, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *вин* (КрБ), *йон* (Ржк), *йун* (Чш). Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА²**.

В¹ІН⁹ [ЙУН]. Те саме, що **ПЕРЕПЕЛ²** (ДД).

В¹ІН¹⁰ [ВИН]. Те саме, що **СА¹МЕЦ²** (Зм).

В¹ІН¹¹. Те саме, що **СН¹ІГУР³** (Кап).

В·ІН¹² [ВИН] (ДГ, КрЧ, ЧрвК), *вуин* (Ад, Вал), *вун* (Ав), *йон* (Тим, Хч), *ун* (Птр).
Те саме, що **СОЛОВЕЙКО**².

В·ІН¹³. Те саме, що **ТЕТЕ¹РУК**² (Гн).

В·ІН¹⁴ [ВИН]. Те саме, що **Ш¹ПАК**² (Гр, Яд).

В·ІН¹⁵ [УН]. Те саме, що **Ш¹ЧИГЛИК**² (Птр).

В·ІТ' ПАЙ¹Д'ОМ. Вербальна імітація звуків перепілки (КрЧ).

В·ІШН'А¹ДОЎБ, -и. Те саме, що **КОСТОГ¹РИЗ** (Чйк).

В·ІШН'АК, -і. Те саме, що **КОСТОГ¹РИЗ** (КмнС).

В·ІШЧЕ¹К'ЕТУЙЕ, *експрес*. Те саме, що **СКРЕ¹КОЧЕ** (ГТ).

В·ІЎ¹С'АНКА¹, -и (Дан), *аў¹с'анка* (Бер, Біл, Взд, ЗН, Орля, Пст, Ржк, Хч), *оў¹с'анка* (ВД, НОр, Ус). Звичайна вівсянка. Див. **АЎ¹С'АНАЧКА**, **БОЖА П¹ТАШКА**, **ГРУД¹АНКА**, **ЖАЎТА¹ПРУЖКА**, **ЖАЎТА¹ПУЗКА**, **ЖАЎТ¹РЕБУХА**, **ЖАЎТ¹РОПУЗКА**, **ЖИТНИЧКА**, **ЖОЎ¹ТОБР'УХ**, **ЖОЎ¹ТОБР'УХА**¹, **ЖОЎ¹ТОБР'УШКА**¹, **ЖОЎТОГ¹РУДКА**¹, **ЖОЎ¹ТУШКА**, **ПАСТУ¹ШОК**³, **ПОС¹М'ІТ'УХА**².

В·ІЎ¹С'АНКА² [АЎ¹С'АНКА], -і. Те саме, що **П¹ЛИСКА** **ЖОЎТА** (ГС, Ост).

В·ІЎ¹С'АНКА³ [АЎ¹С'АНКА], -і, *орн*. Те саме, що **ЧЕРВОНОГ¹РУДКА** (Глб).

ВЙЕ ГН'ІЗ¹ДО. Облаштовує місце для кладки яєць та виведення пташенят (про птаха) (ВНП).

ВЙУ¹РОК, -рки (ВК, Глб, Кап, Орля). Див. **З'АБЛИК**², **ЙУ¹РОК**, **ЙУ¹РОЧЕК**, **ЙУ¹РОЧИК**, **ЙУ¹РОЧОК**¹, **ЙУ¹РЧИК**, **Т'У¹РОК**, **ЧИЖИК**².

В¹ВОДИЦ':А, -д'ац':а. Плодиться, живе, перебуває (про птаха, заг. н.) (Кап, Мр, Шст). Див. **В¹ІЛУПЛ'УЙЕЦ':А**².

В¹ВОДИТ'. Знаходиться поряд, супроводжує (про самку свійського птаха відносно малят, заг. н.) (Сл).

ВО¹ДИЧКИ-ВО¹ДИЧКИ. Вербальна імітація звуків кільчастої горлиці (Ірж).

ВО¹ЖАК¹, -и (Кап), *ва¹жак* (Жих, КрЧ, Шал). Головний птах у групі птахів, які роблять переліт у теплі краї (про білих лелек, диких гусей, сірих журавлів). Див. **НА¹ЧАЛ'НИК**, **СТА¹РШИЙ**, **СТА¹РШИ¹НА**.

ВО¹ЖАК², *експрес*. Те саме, що **ГУ¹САК**¹ (КмнМ).

ВОЛ, -и (Єл, Ком), *вуил* (Бер), *вуил* (КрЧ). Те саме, що **БУГАЇ**¹.

ВОЛ ВО^АД'АНИЙ, -и -і (Чрн), *'вуил вад'а'ни* (Грб, Мн), *'вуол вад'а'ни* (ДД, Пб), *вул вад'а'ни* (Птр), *вул вод'а'ной* (Рдц). Те саме, що **БУГАЇ**¹.

ВОЛ Д'ІК'І, -и -і (Чш), *'вуил' 'дики* (Гор, КрЧ), *вул' 'дики* (КрЧ). Те саме, що **БУГАЇ**¹.

ВОЛИК. Те саме, що **БУГАЇ**¹ (Лок).

ВОЛИСТИ. Означення, що характеризує зовнішність птаха (про глухаря) (Люб).

ВОЛО [ВОЛ'Е^А] (ДД, См), *'вол'е* (Зм), *'вол'це* (Дл). Розширена частина стравоходу у птахів, де тимчасово перебуває та попередньо перетравлюється їжа. Див. **ВОРОТНІЧОК**.

ВОЛОВЕ ОКО¹ (Ав, Гбв, Гр, ДГ, Дл, Кр, КрЧ, Лок, Нех, Обм, Пдл, Пом, Пр, Рож, Ряб, Соф, Фр, Хиб, Хн, Яд), *вал'ове око* (Гор, Кар, КмнМ, Руд), *вол'ове око* (Маз, МД, Шап), *вал'ове ока* (Днл, Пб), *вол'ове воко* (Сав). Кропивник, волове очко. Див. **ВАЛОВЕ ОЧКО**¹, **ВОЛОВІЙ ГЛАЗОК**, **ЗИМОРОДОК**³, **КАРАЛ'ОК**¹, **КРОПИЇЯНКА**³, **ОЛЕВЕ ОКО**¹.

ВОЛОВЕ ОКО² (Кап, СтБк, Чоп), *вол'ове око* (ВК, Всл). Те саме, що **ПЛИСКА БІЛА**.

ВОЛОВЕ ОКО³ [ВАЛОВЕ ОКА]. Те саме, що **ПОЇЗИК** (Глб).

ВОЛОВЕ ОКО⁴ [ВАЛОВЕ ОКО]. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Вер).

ВОЛОВЕ ОКО⁵. Те саме, що **СИНИЦ'А**⁴ (Ірж).

ВОЛОВЕ ОЧКО¹ (Ад, Біл, Дан, Орля), *вол'ове очко* (Пл), *вал'ове ачко* (Св), *вал'ове ачко* (Єв). Те саме, що **ВОЛОВЕ ОКО**¹.

ВОЛОВЕ ОЧКО² (СтБк), *вал'ове ачко* (Ан). Те саме, що **ПЛИСКА БІЛА**.

ВОЛОВЕ ОЧКО³ (Лук), *вал'ове очко* (Буд). Те саме, що **ПОЇЗИК**.

ВОЛОВЕ ОЧКО⁴ [ВАЛОВЕ АЧКО]. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Вер, Гай).

ВОЛОВІЙ ГЛАЗОК. Те саме, що **ВОЛОВЕ ОКО**¹ (Хиб).

ВОЛОС'АНКА (Чх), *вала'с'анка* (Єв, Кар, КрЧ, Ряб, См, Чш, Шст), *вол'о'с'анка* (Лем), *воло'с'аночка* (Чх). Те саме, що **ПЛИСКА БІЛА**.

ВОНА¹ [ЙАНА]. Те саме, що **ВОРОНА**⁷ (Шст).

ВОНА² (Пб), *ва'на* (Взд). Те саме, що **ГЛУХАРКА**.

ВОНА³ [ВАНА]. Те саме, що **ГОЛУБКА**² (Куч).

ВОНА⁴ (Кап), *ва'на* (Гор). Те саме, що **ГОРОБЧИХА**¹.

ВОНА⁵. Те саме, що **ЖУРАЇКА** (СтБк).

ВО¹НА⁶ [А¹НА]. Самка зяблика (Глб).

ВО¹НА⁷ (Люб), *а¹на* (Губ), *ва¹на* (Ан). Те саме, що **КАЧКА⁴**.

ВО¹НА⁸. Те саме, що **ЛЕ¹Б¹ІДКА** (Гр).

ВО¹НА⁹ (Ан, ВД, КрБ, СтБк), *а¹на* (Ржк), *йа¹на* (Чш). Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА³**.

ВО¹НА¹⁰ [ЙА¹НА]. Те саме, що **ПЕРЕ¹П¹ІЛКА⁴** (ДД).

ВО¹НА¹¹ (КрБ, Люб), *ва¹на* (Днл). Те саме, що **САМКА⁸**.

ВО¹НА¹² [ВА¹НА]. Те саме, що **СН¹ІГУРКА²** (Кап).

ВО¹НА¹³ (ДГ, ЧрвК), *а¹на* (Птр), *ва¹на* (Ад, Вал, КрЧ), *йа¹на* (Тим, Хч). Те саме, що **СОЛОВ¹ІХА**.

ВО¹НА¹⁴ (Гн), *а¹на* (Бир). Те саме, що **ТЕ¹ТЕРКА**.

ВО¹НА¹⁵. Те саме, що **ШПА¹ЧИХА** (Гр, Яд).

ВО¹Н¹АР, -і. Те саме, що **ОДУД¹** (ЧГ).

ВОРКО¹ТИТ¹, -т¹ат¹. Те саме, що **ВОРКУЙЕ** (Мр).

ВОРКО¹ТИТ², -т¹ат¹. Те саме, що **КУР¹ЛИЧЕ²** (ДГ, Мр).

ВОР¹КУЙЕ, -ут¹ (КмнС, Млк), *вар¹куйе* (Бнч, Ржк). Видає звуки у період парування (про голуба, заг. н.). Див. **ВАР¹КОЧЕ**, **ВОРКО¹ТИТ²**, **ВУР¹ЧИТ¹**.

ВОРО¹БЕІ¹ [ВЕРЕ¹БЕІ], -бїі (Глб, ГТ, ЧрвЧ, с. Суслівка Ріпкинського р-ну Ч.), *вер¹беї* (Ів), *в¹ер¹е¹б¹ейка* (ГТ), *в¹ер¹е¹б¹ейчка* (ГТ). Дрібний птах, заг. н.

ВОРО¹БЕІ², -бїі (Бер, Люб, Нех, Рож, СтБс, СтХ, Ус, Хиб, Шпт, Яд), *вер¹беї* (Ав, Ад, Ан, Б, Бер, Біл, Бнч, Буд, Гай, Глб, Гор, Грб, ГС, Дан, ДД, Днл, Єв, Зм, Івн, Ірж, КмнМ, КрЧ, Куч, Лок, МУс, Окт, Орля, Пб, Прв, Рож, Руд, Ряб, Сав, Св, Сем, Сл, СтОр, Фр, Хиб, ЧГ, Чнтч, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Шст, Яд), *вара¹б¹ей* (Ан, Біл, Бнч, Вас, Взд, Глб, Єл, Жих, ЗН, КмнС, Ком, Лов, Мам, Орля, Ржк, Тим, Тпч, Хч, Чш, Шал, Шпт), *вара¹б¹ей* (Б, Глб, ГС, Жих, КмнМ, Лов, Ост, Пст, Ряб, См), *в¹ер¹е¹б¹ей* (Взд, Гн, ГТ, Єл, Кар, Мн, Птр, Ржк, Шев), *в¹ер¹а¹б¹ей* (Єл, Кл, Ком, Ост, Тим, Хч, Шев, Шпт), *вер¹беї* (Бнч, Ів, Лоз, Пб, Пст), *вер¹е¹б¹ей* (Пст, Птр, См), *в¹ер¹а¹б¹ей* (Бир, Чйк), *вири¹беї* (Чрн), *воро¹б¹ей* (Мр), *вер¹е¹б¹ейчик* (Бнч, Лок, Мн), *в¹ер¹е¹б¹ейч¹ік* (Шев), *вер¹е¹б¹ейко* (Гай, ЧрвК), *вара¹б¹ейка* (Єл), *вер¹е¹б¹ейка* (Гор, Івн), *в¹ер¹е¹б¹ейка* (ГТ), *в¹ера¹б¹ейка* (Єл), *вер¹е¹б¹ейчка* (Орля), *в¹ер¹е¹б¹ейчка* (ГТ), *вар¹обчик* (Чйк), *вер¹е¹б¹чик* (Ад), *вор¹е¹бушек* (Хиб). Те саме, що **ГОРО¹БЕЦ³**.

ВОРО¹БЕІ³ [ВЕРЕ¹БЕІ], -бїі. Те саме, що **ГОРО¹БЕЦ¹ ПОЛ¹О¹ВІЙ** (КрЧ, ЧГ).

ВОРО¹БЕІ⁴, -бїі (Люб), *вер¹беї* (Б, Гор, КмнМ, Лок), *вара¹беї* (КмнС). Те саме, що **ГОРО¹БЕЦ⁴**.

ВОРО¹БЕІ⁵ [ВЕРЕ¹БЕІ]. Те саме, що **ГОРОБ¹ЧИХА¹** (Б).

ВОРОБ¹ІАТНИК, -и (Лок, Соф), *вер¹е¹б¹іятник* (Вер, Дан, Днл, Лок, Люб, Прв, Св), *вара¹б¹іятн¹ік* (Пст, Тим). Те саме, що **К¹ІБЧИК²**.

ВОРОН¹, -и (Б, Вас, ВД, Грз, Дор, Кр, КрБ, Млк, Обм, Ост, Пст, Сл, Хиб, Хч, Шпт), *воран* (Бер, Бир, Бнч, Буд, Вас, Вер, Взд, ВС, Гн, Глб, ГС, Днл, Єв, Єл, Жих, Зм, ЗН, Ів, КмнС, Крн, Нех, Очк, Пб, Пр, Прв, Св, СГ, Тим, Чйк, Чнтч, Шал, Шпт). Те саме, що **КРУК**¹.

ВОРОН² [ВОРАН]. Самець сірої ворони (Б, Чнтч). Див. **В'ІН**¹, **ВОРОНА**⁶.

ВОРОН СИВИЙ. Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Кап).

ВОРОН С'ІРИЙ. Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Кап).

ВОРОН ЧОРНИЙ (Біл, ВД, ГТ, Кап, Млк, Мр, Сив), *воран чорний* (Вер, Ржк), *воран чорни* (Ав, Птр), *ворон чорни* (Брст). Те саме, **КРУК**¹.

ВОРОНА¹, -и (Всл), *варона* (КмнМ, КрЧ). Птах родини воронових (роду *Corvus*), заг. н.

ВОРОНА², -и (Вал, Дор, КрБ, Куч, Лоз, Лок, Люб, Маз, Млк, Обм, Пом, Рдц, Ржн, Сив, Сл, СтБк, СтБс, Хн, Чоп, Шап, с. Лозова Сосницького р-ну Ч., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *варона* (Ав, Ан, Б, Бир, Біл, Бнч, Буд, Взд, Глб, Гор, ГС, ГТ, ДД, Єл, Жих, ЗН, Ів, Івн, Кар, Ком, КмнС, КрЧ, Мам, Мн, МУс, Орля, Ост, Пл, Прв, Пст, Птр, Рад, Ржк, Св, Сл, См, Тим, Хч, Чйк, Чнтч, ЧрвЧ, Чрн, Чш, Шал, Шпт). Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА**.

ВОРОНА³, -и. Те саме, що **ГАЛКА**¹ (Врт, Дор, Ірж).

ВОРОНА⁴, -и (ДГ, Дор, Кап), *варона* (КмнМ, КрЧ, Птр, Тпч). Те саме, що **ГРАК**¹.

ВОРОНА⁵, -и. Те саме, що **КРУК**¹ (Пом, СтБс).

ВОРОНА⁶. Те саме, що **ВОРОН**² (ВД).

ВОРОНА⁷ (ВД), *варона* (Б, Чнтч). Самка сірої ворони. Див. **ВОНА**¹.

ВОРОНА⁸, *лайл*. Назва жінки (Гр, СтБк). Пор. **ГОРОБЧИХА**², **СОВА**¹⁴, **ЦАПЛ'А**⁸; **ІВОЛГА**⁴.

ВОРОНА Б'ЕЛАСТА (Арк), *ворона б'ел'аста* (Руд). Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА**.

ВОРОНА Б'ЕЛОПУЗА. Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Пдл).

ВОРОНА Б'ІЛА. Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Арк, Бер).

ВОРОНА З'ІМН'А. Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Чх).

ВОРОНА ПОЛУС'ІРА, -и -и. Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Гр).

ВОРОНА Р'АБА (ДГ), *варона р'аба* (Єл). Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА**.

ВОРОНА ¹С'ЕВЕРНА. Те саме, що **ВОРОНА** ¹С'ІРА (ДГ).

ВОРОНА ¹СИВА¹ (Всл, НОр,Соф), *ва*рона ¹с'іва (Глб, Єл, Птр), *ва*рона ¹сивайа (Рад). Те саме, що **ВОРОНА** ¹С'ІРА.

ВОРОНА ¹СИВА² [ВАРОНА ¹СИВА]. Те саме, що **ГАЛКА**¹ (Сем).

ВОРОНА СИВАСТАЙА (МК), *ва*рона с'іваста (Грб), *во*рона сиво¹васта (Люб). Те саме, що **ВОРОНА** ¹С'ІРА.

ВОРОНА СИВОПЛЕКА (Гбв), *ва*рона сива¹лекайа (КмнМ), *ва*рона сива¹леча (Ан), *ва*рона с'іва¹л'еч'а (Ряб). Те саме, що **ВОРОНА** ¹С'ІРА.

ВОРОНА ¹СИЗА. Те саме, що **ВОРОНА** ¹С'ІРА (Рок).

ВОРОНА ¹С'ІРА, -и -і (Ад, Бер, Брст, ВД, ВК, Врт, Гай, ГрІв, Губ, Дан, Дл, Мр, Ірж, Кр, КрБ, Лем, Лок, Лук, МД, Нех, Орля, Пл, Пр, Рдц, Рож, СтХ, Фр, Хиб, Хн, ЧГ, Чх, Шст, Яд), *ва*рона ¹с'іра (Ав, Буд, Вер, Єв, Зм, Пб, Сав), *ва*рона ¹с'ера (Гн, ГТ, КмнС), *ва*рона ¹с'ерайа (Лов), *ва*рона ¹с'ірайа (Орля), *ва*:рона ¹с'□ра (ЧрвЧ), Сіра ворона. Див. **ГАЛКА**², **ВОРОН** ¹СИВИЙ, **ВОРОН** ¹С'ІРИЙ, **ВАРОНА** Б'АЛГОСАЙА, **ВАРОНА** ПАЛ'АВАЙА, **ВОРОНА**², **ВОРОНА** Б'ЕЛАСТА, **ВОРОНА** Б'ЕЛОПУЗА, **ВОРОНА** Б'ІЛА, **ВОРОНА** З'ІМН'А, **ВОРОНА** ПОЛУ¹С'ІРА, **ВОРОНА** Р'АБА, **ВОРОНА** ¹С'ЕВЕРНА, **ВОРОНА** ¹СИВА¹, **ВОРОНА** СИВАСТАЙА, **ВОРОНА** СИВОПЛЕКА, **ВОРОНА** ¹СИЗА, **ВОРОНА** ¹ТУНДРОВС'КА, **ГАВА**; **ВОРОЎКА**¹, **ВОРОХ**.

ВОРОНА ¹ТУНДРОВС'КА. Те саме, що **ВОРОНА** ¹С'ІРА (СтОр, Чх).

ВОРОНА ¹ЧОРНА¹ (Бер, Врт, ВК, Дан, Єв, КрБ, Люб, Млк, Пл, Мр, Пр, Рок, Руд, Фр, Чх, Шст), *ва*рона ¹чорна (ГТ, ДД, Днл, КмнМ, Ряб, Сем), *во*рона ¹чорнайа (Ад, Рож), *ва*рона ¹чорнайа (Орля). Те саме, що **Г'РАК**¹.

ВОРОНА ¹ЧОРНА² (ВД, ГрІв), *ва*рона ¹чорна (Вер). Те саме, що **ГАЛКА**¹.

ВОРОНА ¹ЧОРНА³ (Лук, Хн), *ва*рона ¹чорна (Ан). Те саме, що **КРУК**¹.

ВОРОНА ЧОРНО¹ВАСТА. Те саме, що **Г'РАК**¹ (Люб).

ВОРОН'Е¹ (Врт, Люб), *во*ро¹н':а (Маз), *во*рон'¹йе (Люб, СтБк), *ва*ра¹н':о (Єл). Збірна назва сірих ворон. **ВОРОН**'Е² [ВАРАН':Е] (МУс), *ва*ра¹н':о (Птр), *ва*ра¹н'¹йо (Ржк, Шал). Збірна назва птахів роду крук, *Corvus* (галка, грак, крук, сіра ворона).

ВОРОНЕ'Н'А, -та (Арк, ВД, Шст), *ва*ра¹не¹н'а (Чнтч). Маля сірої ворони. Див. **ПТИЧЕ**'Н'А².

ВОРОТНІЧОК, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ВОЛО** (Ад).

ВОРОЎКА¹, -и, *експрес.* (Нор), *ва'роўка* (КмнС). Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА**.

ВОРОЎКА² [ВАРОЎКА], -и, *експрес.* Те саме, що **СОЎКА**¹ (ДД, ЗН).

ВОРОЎКА³ [ВАРОЎКА], *експрес.* Те саме, що **СОРОКА**¹ (Бнч).

ВОРОХ, -ги, *експрес.* Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Гбв).

ВОТ-ВОТ / ВОТ-ВОТ / ЙА ПР'ІДУ. Вербальна імітація звуків одуда (Бир).

ВОШОЛУПКА, -и. Те саме, що **ІНДОКАЧКА** (Лем).

ВРЕД'ІТ'ЕЛ', -і, *експрес.* Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (КрБ).

ВУД-ВУД. Те саме, що **ДУ-ДУ**¹ (Гор).

ВУРЧИТ', -ат'. Те саме, що **ВОРКУЙЕ** (КмнС).

ВУТ'-ВУТ' (Бир, Глб, ЗН, Івн, Лов, Люб, Пст, Ржк, Тим, Ус), *'вут'і-вут'і* (ГС).
Те саме, що **ТАС'-ТАС'**.

ВУТКА БОЛОТ'АНА¹ [ВУТКА БАЛАТ'АНА], -і -и. Те саме, що **КАЧКА ДИКА**¹ (Єл).

ВУТКА БОЛОТ'АНА² [ВУТКА БАЛОТ'Н'А:], -і -ійе. Різновид дикої качки (Бир).

ВУТКА КР'АКОВА:, -і -ійе. Те саме, що **КРИЖЕН'**¹ (Бир).

ВУТКА Л'АСНА:, -і -ійе. Різновид дикої качки (Бир).

ВУТКА ЛУГАВА:, -і -ійе. Різновид дикої качки (Бир).

ВУТКА МАТ'АРА:, -і -ійі (Бир), *'вутачка ма'т'арайа* (Хч). Те саме, що **КРИЖЕН'**¹.

ВУТ'ОНАК, -нк'і (Хч), *вут'онак* (Ржк), *вут'оначак* (ГТ, Хч). Те саме, що **КАЧА**.

Г

ГАВА, -и. Те саме, що **ВОРОНА С'ІРА** (Хн).

ГАГАРА¹, -и (Ав, Бир, Буд, ВД, ВК, Днл, Дор, ЗН, Кап, Лем, Мр, МУс, Нех, НОР, Орля, Рок, СтБк, Хиб, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *гагара* (ВК). Гагара, заг. н. Див. **НИРОК**⁴, **НОРЕЦ**⁴, **УТ'А ДИКЕ**¹, **УТКА С'ЕВЕРНА**², **ГАГАРА**², -и. Те саме, що **НОРЕЦ**² (Мр).

ГАД, -и, *експрес.* Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (Гн).

ГАД ПРАК'Л'АТИЙ, -и -і, *експрес.* Те саме, що **ГОРО'БЕЦ**³ (ГрІв).

ГАДАС'Т¹, *експрес.* Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (Люб).

ГАДАС'Т² [ГАДАС'Т^Ц], *експрес.* Те саме, що **ГОРО'БЕЦ**³ (Губ).

ГАДИНА, -и, *експрес.* Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (Св).

ГАЙВОРОН, -и. Те саме, що **Г'РАК**¹ (Гор, Куч, Сив, Яд).

ГАЙВО'РОН':А¹ (43, 73). Збірна назва граків. **ГАЙВО'РОН':А**² [ГАЙВО'РОН':Е] (Яд), *гайво'рон'іе* (Яд). Збірна назва граків і галок.

ГАЙСТЕР¹, -тр'і (Ад, Арк, Брст, ВК, Врт, Всл, Гбв, Дан, Дл, Днл, Дор, Зм, Ірж, Кр, Лем, Лоз, Мр, МУс, Нех, ОрлК, Пл, Пдл, Пом, Пр, Рок, Сив, Соф, СтБк, СтОр, Фр, Хиб, Чоп, Чх, Шап, Яд, с. Семенівка Баришівського р-ну К.), *'гайстер'* (Кап, Чоп, Яд), *'гаістр'* (Ком). Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА**¹.

ГАЙСТЕР². Самець білого лелеки (МУс, СтБк).

ГАЙСТЕР ВЕ'Л'ИКИЙ, -три -і. Доросла особина птаха (про білого лелеку) (Ад). Див. **СТА'РИЙ**¹, **ЧАРНАГУЗ СТА'РИЙ**. Пор. **БАТ'КО**¹, **МАТКА**².

ГАЙСТЕР МОЛ'ОДИЙ, -три -і. Молода особина птаха (про білого лелеку) (Ад). Див. **МОЛО'ДИЙ**¹, **ЧАРНАГУЗ МАЛА'ДИЙ**. Пор. **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А**.

ГАЙСТЕР ЧОРНИЙ, -три -і. (Ад, Всл, Гбв, Дан, ВК, Зм), *'гайстер'чорни* (Днл, Хиб). Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА ЧОРНИЙ**.

ГАЙСТ'РА МОЛО'ДЕ, -та -і. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Ад).

ГАЙСТРЕ'Н'А, -та. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Ад, Гбв, Дор, Пл, Чоп, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.).

ГАЙСТ'РИЦА. Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА**³ (МУс).

ГАЛ'А, -і. Те саме, що **ГАЛКА**¹ (Люб, Тпч, Яд).

ГАЛА¹ГОН, -и. Те саме, що П¹ІВЕН¹ (Ост).

ГАЛА¹ПЕЦОК¹, -цки. Те саме, що ПТАШЕ¹Н¹А¹ (Св).

ГАЛА¹ПЕЦОК², -цки. Те саме, що ОДУДЕ¹Н¹А (Св).

ГАЛА¹ПЕЦОК³, -цки. Маля пугача (Св).

ГАЛА¹ПУЗ'ІК, -і. Пташеня, яке ще не обросло пір'ям (Бнч).

ГАЛЕ¹Н¹А, -та (Шст), *гал'е¹н¹а* (Гр). Те саме, що ГАЛЧЕ¹Н¹А.

¹ГАЛКА¹, -и (Ав, Ад, Арк, Б, Бер, Бир, Біл, Брст, Вал, Вас, Вер, Взд, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Глб, Гн, Грб, ГТ, ДД, Дл, ЗН, Івн, Кап, Кар, КмнМ, КмнС, Кр, Лем, Лов, Лоз, Лок, Лук, Маз, МД, МК, Млк, Мн, Мр, МУс, НОр, Обм, Орля, Ост, Пб, Пдл, Пл, Пр, Прв, Пст, Птр, Рад, Рдц, Ржк, Рок, Ряб, Сав, Св, Сем, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтОр, Стр, СтХ, Тим, Тпч, Фр, Хиб, Хн, Хч, ЧГ, Чнтч, Чоп, ЧрвК, ЧрвЧ, Чх, Чш, Шал, Шап, Шст, Яд, с. Глазове Шосткинського р-ну С., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), ¹*гал'ка* (Буд, Гор, Гр, ГрІв, Дан, ДГ, Зм, Люб, Руд, Сл), ¹*галочка* (Гбв, Лок, Млк, Шап, Яд), ¹*галачка* (Ост, Чнтч). Галка. Див. ВА¹РОНА МА¹ЛА, ВО¹РОНА³, ВО¹РОНА СИВА², ВО¹РОНА ЧОРНА², ГАЛ¹А, Г¹РАК³.

¹ГАЛКА², -и. Те саме, що ВО¹РОНА С¹ІРА (Бир, Врт).

¹ГАЛКА³, -и. Самка галки (Всл).

ГА¹ЛОС'ІТ^Ц, -ат'. Те саме, що П¹ЛАЧЕ² (Птр).

ГА¹ЛУБАЧКА СИЗАК¹РИЛАЙА, *пестл.* Те саме, що ГО¹ЛУБКА⁴ (Бнч).

ГАЛУБ¹ЙА¹, -та. Те саме, що ГОЛУБЕ¹Н¹А¹ (Єл, Ряб, Св, См, Шст).

ГАЛУБ¹ЙА², -та. Те саме, що ГОЛУБЕ¹Н¹А² (Єл, Ряб, Св, См, Шст).

ГАЛУБ¹ЙАТКО¹, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що ГОЛУБЕ¹Н¹А¹ (Рад).

ГАЛУБ¹ЙАТКО², -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що ГОЛУБЕ¹Н¹А² (Рад).

ГА¹ЛУБ^ПКА Д¹ІКАЙА, -і -іє. Те саме, що Г¹ОРЛИЦ¹А¹ (Ост).

ГАЛУБЧЕ¹Н¹А¹, -ти. Те саме, що ГОЛУБЕ¹Н¹А¹ (Орля).

ГАЛУБЧЕ¹Н¹А², -ти. Те саме, що ГОЛУБЕ¹Н¹А² (Орля).

ГАЛ¹УК, -ы. Те саме, що Г¹РАК¹ (Яд).

ГАЛЧЕ¹Н¹А, -та (Арк, Всл, НОр), *гал'че¹н¹а* (Люб), *гал'че¹н¹а* (СтХ). Маля галки. Див. ГАЛЕ¹Н¹А, ПТАШЕ¹Н¹А².

¹ГАР'ІСТ, -и. Те саме, що ЛЕ¹ЛЕКА¹ (Ком).

ГАР¹ЛАЕ, -й'ут'. Те саме, що **КУКУ¹Р'ІКАЙЕ** (Єл).

ГАЎКАЙЕ, -ут'. Видає звуки, подібні до гавкання (про пугача) (ДГ). Пор. **ПУГИКАЙЕ**; **Н'АЎКАЙЕ¹**.

ГАЎ¹Н'АНКА, -і. Те саме, що **ПОС¹М'ІТ'УХА¹** (Взд).

ГЕР¹ЧИТ', -ат'. Те саме, що **К¹Р'АКАЙЕ¹** (ГрІв).

ГИ¹Л'А¹ (Ан, Бер, Взд, Глб, ДГ, Єв, Зм, Івн, КрБ, КрЧ, Лов, Лок, Люб, Орля, Чх), *гил'* (Жих, Шал, Тим), *г'іл'а* (Єл, Лем), *'гил'а* (Шал). Вигук, яким відганяють свійських гусей. Див. **ГИ¹Л'А¹ГУС'І**, **ГУЛ'А¹ІД'ІТ'**.

ГИ¹Л'А². Те саме, що **КИШ²** (Лов, Лок, Тим).

ГИ¹Л'А³. Те саме, що **КУ¹Р'А** (Люб, Тим).

ГИ¹Л'А¹ГУС'І. Те саме, що **ГИ¹Л'А¹** (ДД, Кр).

Г'ІДРОВО¹РОНА, -и (Врт, Лем, Пст), *г'ідрава¹рона* (ЗН, Шпт, Шст), *г'ідрова¹рона* (Гай). Те саме, що **ЛІСКА**.

Г'ІДРО¹КУРИЦ'А, -і. Те саме, що **ЛІСКА** (Кап).

Г'ІДРО¹УТКА, -и. Те саме, що **ЛІСКА** (ВД).

ГЛУ¹ХАР¹, -і (Б, Гор, КмнС, Лов, Пб, Сл, Чш, Шпт), *глу¹хар'* (Ад, Взд, Мр, Ост, Ржк, Рож, Хч, Чйк), *гл'у¹хар* (Гай, Лук, Люб, Чнтч). Глухар.

ГЛУ¹ХАР² [ГЛУ¹ХАР²]. Самець глухаря (Рож). Див. **ІН¹ДИК²**, **ПЕ¹ТУХ²**, **СА¹МЕЦ³**.

ГЛУ¹ХАРКА. Самка глухаря (Рож). Див. **ВО¹НА²**, **ІН¹ДИЧКА²**.

ГОГОЛ', -і (ВД, Лем, НОР, Рож, Соф, СтБк, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *'гогал'* (Бир, ВК, Орля). Гоголь. Див. **О¹ГАР²**.

ГОЛО¹ВА (Арк, Брст, Млк, Нех, Сл), *гала¹ва* (Ав, Б, Бир, Брст, Вас, ГТ, Дор, Ів, КмнС, Птр), *гол'о¹ва* (Ад, ДГ, Дан, Зм, Сл, Шап), *гал'а¹ва* (Гор, Єв), *га¹лоўка* (Бир, Птр), *гал'уіўка* (Гор), *го¹л'ивка* (ДГ). Частина тіла птаха, де знаходиться мозок.

ГОЛО¹ШИЙА, -йі (Сл). Те саме, що **ГОЛ'О¹ШИЙКА**.

ГОЛОШІЙКА, -и (ДГ), *галашейка* (Пст, Хч). Порода курей, характерною ознакою яких є відсутність пір'я на шиї. Див. **ГОЛОШІЙА**, **КУРИЦА ГОЛОШІЙА**, **ШЕРШАЇКА**.

ГОЛУБ¹, -и (Грз, ДД, Днл), *'гол'уб* (с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.). Голуб, заг. н. Див. **БОЖА ПТИЦ'А¹**.

ГОЛУБ², -и (Б, Бер, Бнч, Вас, Взд, Врт, ГС, ГТ, Днл, Дор, Єл, Ів, КмнМ, КмнС, КрБ, КрЧ, Куч, Лоз, Маз, Мр, МК, Мн, ОрлК, ОрлЯ, Ост, Пб, Прв, Пст, Птр, Ржк, Ряб, Сав, Св, Сем, СтХ, Тпч, Хиб, Чрн, Шал, Шст), *'гол'уб* (Ад, Гай, Гор, ДГ, Єв, Зм, Люб, Пом, Пр, Рок, Руд, Стр, ЧрвЧ, Шев), *'голуб'* (Бнч, Біл, Гбв, Мр), *'голуб'* (КмнС), *'гол'уб'* (Мр). Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК**.

ГОЛУБ³, -и (Лоз, Чйк), *'голуб'* (Біл, Гбв), *'гол'уб* (Люб). Те саме, що **ГОРЛИЦ'А¹**.

ГОЛУБ⁴ [ГОЛ'УБ], -и. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А²** (Мр).

ГОЛУБ⁵, -и (Рож), *'гол'уб* (Лук). Те саме, що **ПРИПУТЕН'¹**.

ГОЛУБ⁶ (Арк, Б, Бер, Бир, Бнч, ГТ, Дл, Ів, Єл, КмнМ, КмнС, Млк, МК, ОрлЯ, Ост, Пб, Пст, Птр, Сав, Св, Сл, Хиб, Шал), *'гол'уб* (Зм, Сл), *'голуб'* (Гбв), *галуб'ець* (Бнч, Пб, Рад). Самець голуба, заг. н.

ГОЛУБ⁷ (Арк, Б, Бер, Бир, Бнч, ГТ, Дл, Ів, Єл, КмнМ, КмнС, Млк, МК, ОрлЯ, Ост, Пб, Пст, Птр, Сав, Св, Сл, Хиб), *'гол'уб* (Зм, Сл), *'голуб'* (Гбв), Самець голуба-синяка. Див. **В'ІН²**, **ГОЛУБЕЦ'³**.

ГОЛУБ⁸. Самець припутня (Птр).

ГОЛУБ⁹. Те саме, що **ГОЛУБКА²** (Арк).

ГОЛУБ¹⁰. Виріб із тіста, що формою нагадує голуба (Б). Пор. **ГОРОБЕЦ'⁵**, **СОЛОВЕЙЧИК³**, **СОРОКА⁶**, **УТОЧКА¹**.

ГОЛУБ¹¹ (Бир), *'гол'уб* (ГрІв, ДГ, ЧрвЧ), *пестл.* Назва чоловіка (перев. при звертанні).

ГОЛУБ БЕЛАШІЙІ, -и -йійі. Те саме, що **ПРИПУТЕН'¹** (Ав).

ГОЛУБ Б'ІЛИ, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КІЙ** (Яд).

ГОЛУБ Б'ІЛ'ШИЙ¹ [ГОЛУБ Б'ІЛ'ШИЙ], -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Люб).

ГОЛУБ Б'ІЛ'ШИЙ² [ГОЛУБ БУЛ'ШИЙ], -и -і. Те саме, що **ПРИПУТЕН'¹** (Вер).

ГОЛУБ В'АЛ'К'І, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Чш).

ГОЛУБ-В'АХ'ІР', -и-і. Те саме, що **ПРИПУТЕН'¹** (с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

ГОЛУБ^П ГАЛУБАВАТІЙ, -і -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Біл).

ГОЛУБ ДАМАШН'ІЙ, -і -і (Губ), *голуб дамашн'і* (КмнС). Те саме, що **ГОЛУБ СВ'ІС'КІЙ**.

ГОЛУБ ДИКИ МЕН'ШЕН'КІЙ, -и -і -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**¹ (Млк).

ГОЛУБ ДИКИЙ¹, -и -і (Кап, Ост, Пл), *голуб дики* (Пб), *гол'уб дики* (ГрІв), *гол'уб дикий* (Ірж, Лок). Дикий голуб, заг. н.

ГОЛУБ ДИКИЙ², -и -і (Бер, Вал, ВК, ГТ, Ірж, МУс, НОр, Ост, Пл, Рож, Сл, ЧГ), *голуб дики* (Ав, Ан, Арк, Вер, Гай, Гр, Івн, Кап, Кар, Лок, Млк, Обм, Пб, Пр, Пст, Рад, Сав, Св, Сем, Сив, СтБс, Хн, ЧрвК, ЧрвЧ, Чх, Шап, Яд), *голуб д'ік'ій* (Бир, Губ, Жих, Ком, Лов, Хч, Шал, Шпт), *гол'уб дики* (Люб, Чнтч, Шев, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *голуб д'ік'і* (Гай, Глб, Грб, Чш), *гол'уб дикий* (Ад, Ірж, Руд), *голуб дик'і* (ГрІв, Рдц, Соф), *голуб д'ік'ій* (Мн, См), *голуб^н дики* (Прв), *голуб дикий* (Ржн), *гол'уб дик'і* (ГрІв), *голуб дик'ій* (Шст), *голуб^н д'ік'ій* (Руд). Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК**.

ГОЛУБ ДИКИЙ³, -и -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**¹ (Пр).

ГОЛУБ ДИКИЙ⁴, -и -і (Ірж, МУс), *голуб дики* (Бер, Гай, Пб). Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**².

ГОЛУБ ДИКИЙ⁵, -и -і (МК, Пл), *голуб дики* (Пр). Те саме, що **ПРИПУТЕН**¹.

ГОЛУБ ЗДО'РОВИЙ¹, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Нех).

ГОЛУБ ЗДО'РОВИЙ², -и -і (НОр), *голуб^н зда'ровий* (Біл). Те саме, що **ПРИПУТЕН**¹.

ГОЛУБ ЗЕЛЕНИ, -и -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**¹ (Гр).

ГОЛУБ ЗИМН'ІЙ, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ СВ'ІС'КІЙ** (Рок).

ГОЛУБ КРИЖАНИЙ, -и -і. Те саме, що **ПРИПУТЕН**¹ (Птр).

ГОЛУБ К'РУПНИЙ, -и -і. Те саме, що **ПРИПУТЕН**¹ (Ржк).

ГОЛУБ Л'АС'НИ, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Чш).

ГОЛУБ Л'ІСОВИЙ¹, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (ВК).

ГОЛУБ Л'ІСОВИЙ² [**ГОЛУБ Л'ІСА'ВИЙ**], -и -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**¹ (Гай).

ГОЛУБ МАЛЕН'КІЙ, -и -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**¹ (Люб).

ГОЛУБ МЕНШИЙ, -и -і (Вер), *гол'уб менший*. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**¹ (Люб).

ГОЛУБ НАСТАЙАШЧИЙ, -і -і (Ряб), *голуб^н насто'йаш ч'і* (Біл). Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ**.

ГОЛУБ НАШ, -и -і (Івн, Лов, МК, Яд), *гол'уб'наш* (Люб). Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ**.

ГОЛУБ ОБИКНОВЕН:ИЙ, -и -і (Млк), *голуб обикно'вен:ий* (Люб). Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ**.

ГОЛУБ ОБИЧНИЙ, -і -і. те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ** (Ост).

ГОЛУБ ОКОЛ'Ц'ОВАНИ, -и -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**² (Дл).

ГОЛУБ-Орлиц'А, -и-і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**¹ (Всл).

ГОЛУБ-ПРОСТ'АЧОК, -и-чки. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (НОр).

ГОЛУБ ПРОСТ'ИЙ¹, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Кр).

ГОЛУБ ПРОСТ'ИЙ² [ГОЛУБ ПРОСТ'И], -и -і (КмнС), *голуб прос'тий* (ДГ). Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ**.

ГОЛУБ Р'АБИЙ, -и -і. Те саме, що **ПРИПУТЕН**¹ (Пл).

ГОЛУБ РУШНИЙ, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ** (Лок).

ГОЛУБ С'В'ІЙ, -и -ойі (Зм), *голуб свої* (Бир, Губ). Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ**.

ГОЛУБ С'В'ІС'КИЙ, -и -і (Люб, Сл), *гол'уб с'ви'с'к'і* (ГрІв), *голуб с'ви'с'ки* (Шап), *гол'уб с'в'і'с'ки* (Зм), *голуб с'воїски* (Пб), *голуб с'воїс'к'ий* (Шпт), *голуб с'ву'с'к'ий* (ГТ), *голуб с'ву'їс'ки* (Івн). Приручений підвид сизого голуба. Див. **ГОЛУБ Б'ІЛИ**, **ГОЛУБ ДАМАШН'ІЙ**, **ГОЛУБ ЗИМН'ІЙ**, **ГОЛУБ ОБИКНОВЕН:ИЙ**, **ГОЛУБ ОБИЧНИЙ**, **ГОЛУБ НАСТАЙАШЧИЙ**, **ГОЛУБ НАШ**, **ГОЛУБ ПРОСТ'ИЙ**², **ГОЛУБ РУШНИЙ**, **ГОЛУБ С'В'ІЙ**, **ГОЛУБ С'ІРИ**³.

ГОЛУБ С'ЕРИЙ, -і -йе. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Ржк).

ГОЛУБ С'ЕРО-Б'ЕЛ'АСИЙ, -і -йі. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК** (Ком).

ГОЛУБ С'ИВИЙ, -и -і (Ірж, Обм), *голуб с'і'в'ий* (ДД, Чйк), *гол'уб с'иви* (Чнтч), *голуб^н с'иви* (Гбв), *голуб с'і'вий* (Пст). Те саме, що **ГОЛУБ-СИ'Н'АК**.

ГОЛУБ СИЗАВАТИ, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИН'АК** (Прв).

ГОЛУБ-СИЗАК, -и-и. Те саме, що **ГОЛУБ-СИН'АК** (Рдц).

ГОЛУБ-СИЗАР, -и-і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИН'АК** (Врт).

ГОЛУБ СИЗИЙ¹, -и -і (Вал, Всл, Пл, ЧГ, Чрн), *голуб сизи* (Гр, Дл, Днл, Сив)
голуб с'изи (ГТ, Ост, Пст), *гол уб сизий* (Гай, Люб), *голуб^н сизий* (Біл), *голуб с'изи*
(Чш). Те саме, що **ГОЛУБ-СИН'АК**.

ГОЛУБ СИЗИЙ² [ГОЛУБ СИЗИЙ], -и -і. Те саме, що **ПРИПУТЕН¹** (Лук).

ГОЛУБ-СИН'АК, -и-и. Голуб-синяк (Лем). Див. **БУРКУН**, **ГОЛУБ²**, **ГОЛУБ БІЛШИЙ¹**, **ГОЛУБ В'АЛ'КІ**, **ГОЛУБ^п ГАЛУБАВАТИЙ**, **ГОЛУБ ДИКИЙ²**, **ГОЛУБ ЗДОРОВИЙ¹**, **ГОЛУБ Л'АСНИ**, **ГОЛУБ Л'ІСОВИЙ¹**, **ГОЛУБ-ПРОСТАЧОК**, **ГОЛУБ ПРОСТИЙ¹**, **ГОЛУБ С'ЕРИЙ**, **ГОЛУБ С'ЕРО-Б'ЕЛ'АСИЙ**, **ГОЛУБ СИВИЙ**, **ГОЛУБ СИЗАВАТИ**, **ГОЛУБ-СИЗАК**, **ГОЛУБ-СИЗАР**, **ГОЛУБ СИЗИЙ¹**, **ГОЛУБ-СИН'АК**, **ГОЛУБ СИНЕН'КІЙ**, **ГОЛУБ С'ІБ'ІРС'КИ**, **ГОЛУБ С'ІРИ¹**, **ГОЛУБЕЦ²**, **КУГУТ**, **СИВУН**, **С'ІБ'ІР'АК¹**, **С'ІВАК**,

ГОЛУБ СИНЕН'КІЙ, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИН'АК** (Лоз)

ГОЛУБ С'ІБ'ІРС'КИ, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИН'АК** (Пдл, Соф).

ГОЛУБ С'ІРИ¹, -и -і (СтБс), *гол уб с'іри* (Мр). Те саме, що **ГОЛУБ-СИН'АК**.

ГОЛУБ С'ІРИ², -и -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А¹** (Гр).

ГОЛУБ С'ІРИ³, -и -і. Те саме, що **ГОЛУБ С'В'ІС'КІЙ** (Яд).

ГОЛУБ СТЕПОВИЙ, -и -і. Сизий голуб (Рок).

ГОЛУБЕН'А¹, -та (Ан, Б, Гбв, Млк, Пр), *галубе^н'а* (Б, Куч). Маля голуба, заг. н. Див. **ГАЛУБ'ІА¹**, **ГАЛУБ'ІАТКО¹**, **ГАЛУБЧЕН'А¹**, **ГОЛУБЕН'АТКО¹**.

ГОЛУБЕН'А², -та (Ан, Б, Гбв, Млк, Пр), *галубе^н'а* (Б, Куч). Маля голуба-синяка. Див. **ГАЛУБ'ІА²**, **ГАЛУБ'ІАТКО²**, **ГАЛУБЧЕН'А²**, **ГОЛУБЕН'АТКО²**.

ГОЛУБЕН'А³, -та. Маля звичайної горлиці (Пр).

ГОЛУБЕ¹Н'АТКО¹, -а, *змениш.-пестл.* (Пст), *галуб'а¹н'атка* (Бир). Те саме, що **ГОЛУБЕ¹Н'А¹**.

ГОЛУБЕ¹Н'АТКО², -а, *змениш.-пестл.* (Пст), *галуб'а¹н'атка* (Бир). Те саме, що **ГОЛУБЕ¹Н'А²**.

ГОЛУ¹БЕЦ¹, -бц'і. Те саме, що **ГОРЛИЦ¹'А¹** (СтХ).

ГОЛУ¹БЕЦ² [ГАЛУ¹Б'ЕЦ], -бц'і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ¹Н'АК** (Бнч, Пб, Рад).

ГОЛУ¹БЕЦ³ [ГАЛУ¹Б'ЕЦ], -бц'і. Те саме, що **ГОЛУБ⁷** (Бнч, Пб, Рад).

ГОЛУБ'ЯТНИК¹, -и (Вал, КрБ, СтХ, Хиб), *галуб'ятник* (Вер, Гай, Пом), *галуб'ат'н'ік* (КмнС, Хч), *голуб'атник* (Маз, Соф), *гол'уб'ятник* (ВК, Руд), *гол'уб'ятник* (Лук, Рок), *галуб'атник* (Св), *голуб'ятничок* (Хиб). Те саме, що **К'ІБЧИК²**.

ГОЛУБ'ЯТНИК², -и. Те саме, що **П'ІДОРЛИК²** (Брст, Всл).

ГОЛУБ'ЯТНИК³ [ГОЛУ¹Б'АТНИК], -и (Лок, Лук), *галуб'ятник* (Днл, КмнМ). Те саме, що **ШУЛ'ІКА¹**.

ГОЛУБКА¹ (Бер, Бнч, Дл, МК, Млк, Пст, Сав, Сл, Хиб), *галубка* (Б, Бир, Бнч, Єл, Ів, КмнМ, КмнС, Орля, Ост, Пб, Птр, Св), *галупка* (Куч, Ост, СтБк), *гол'убка* (Зм, Рож, Сл, Яд), *гал'убка* (ЧрвЧ), *га¹лубка* (Рад), *го^{а1}лубка* (Шев), *гол'уб^нка* (Гбв), *гол'уб^нка* (Соф), *го^{у1}лубка* (КмнС), *галубачка* (Бнч, Орля). Самка голуба, заг. н.

ГОЛУБКА² (Бер, Бнч, Дл, МК, Млк, Пст, Сав, Сл, Хиб, Яд), *галубка* (Б, Бир, Бнч, Єл, Ів, КмнМ, КмнС, Орля, Ост, Пб, Птр, Св, Шал), *галупка* (Куч, Ост, СтБк), *гол'убка* (Зм, Рож, Сл), *гал'убка* (ЧрвЧ), *га¹лубка* (Рад), *го^{а1}лубка* (Шев), *гол'уб^нка* (Гбв), *гол'уб^нка* (Соф), *го^{у1}лубка* (КмнС), *галубачка* (Бнч, Орля). Самка голуба-синяка. Див. **ВО¹НА³**, **ГОЛУБ⁹**, **ГОРЛИЦ¹'А³**.

ГОЛУБКА³ [ГАЛУБКА]. Самка припутня (Птр).

ГОЛУБКА⁴ (Кл), *гол'убка* (Рож), *гол'уб^нка* (Соф), *го^{а1}лубка* (Шев), *галубка* (Бир), *гал'убка* (ЧрвЧ), *галупка* (Ост), *пестл.* Назва дівчини, жінки (перев. при звертанні) Див. **ГАЛУБАЧКА** **СИЗАК'РИЛАЙА**. Пор. **ГОРЛИЧКА³**, **ЗАЗУЛЕН'КА**, **ПЕРЕП'ІЛКА⁶**, **ПТАШЕЧКА²**.

ГОРИХ'В'ІСТКА, -и (Стр), *горих'в'істочка* (Стр). Звичайна горихвістка. Див. **АГН'ЕХ'ВОСТКА**, **ЖАРОХ'ВОСТОЧКА**, **ПЛИСКА³**, **РИЖОХ'ВОСТКА**, **ТР'АСОГУЗКА³**.

ГОРЛАЎКА, -і. Те саме, що **ГОРЛИЦ¹'А²** (Тпч).

ГОРЛИЦ¹'А¹, -і (Біл, ВК, Врт, Всл, Гай, Гор, Дан, Днл, Дор, Зм, Кап, КрБ, Кар, Кр, КрЧ, Куч, Лем, Лоз, Лок, МУс, Нех, ОрлК, Пдл, Пр, Рад, Рдц, Св, Сем, Сив, Соф, СтБс, СтБк, Стр, Фр, Чнтч, Чрн, Чх, Шст, с. Пологи-Яненки Переяслав-

Хмельницького р-ну К.), ¹горл'ица (Шал, Бир, Гн, Грб, Лов, Мн, Ост, Пб, Пст, Ряб, Хч, Чйк), ¹горлиця (КмнМ, Руд), ¹горл'иц'а (ГТ, Птр), ¹горличка (Івн, ВК, Врт, Гай, Чнтч). Звичайна горлиця. Див. ГАЛУБ'КА ¹Д'КАЙА, ГОЛУБ' ³, ГОЛУБ ДИКИ МЕН'ШЕН'КИЙ, ГОЛУБ ДИКИЙ' ³, ГОЛУБ ЗЕЛЕНИ, ГОЛУБ Л'ІСО'ВИЙ' ², ГОЛУБ МАЛЕН'КИЙ, ГОЛУБ МЕНШИЙ, ГОЛУБ-ОРЛИЦ'А, ГОЛУБ С'ІРИ' ², ГОЛУБЕЦ' ¹, ГОРЛИЧКА' ¹, ПРИПУТЕН' ².

ГОРЛИЦ'А' ², -і (Ав, Бер, Буд, ВД, НОр, Соф), ¹горл'ица (Глб, ЗН, Лов, Птр, Ржк, Чш), ¹горлиця (Люб), ¹горличка (ВД), ¹горл'ичка (Птр). Кільчаста горлиця. Див. ГОЛУБ' ⁴, ГОЛУБ ДИКИЙ' ⁴, ГОЛУБ ОКОЛ'Ц'ОВАНІ, ГОРЛАЎКА, ГОРЛИЧКА' ², Д'ІДУС'У, ПРИПУТЕН' ³, УКУРГУКАЛКА. ГОРЛИЦ'А' ³ [ГОРЛИЦА]. Те саме, що ГОЛУБКА' ² (КмнМ).

ГОРЛИЧКА' ¹, -и. Те саме, що ГОРЛИЦ'А' ¹ (Млк, Обм, Пл, Сав, Хиб, Хн, Чоп, ЧрвЧ, Яд).

ГОРЛИЧКА' ², -и. Те саме, що ГОРЛИЦ'А' ² (Ад, Арк, Хн).

ГОРЛИЧКА' ³, *пестл.* Назва дівчини, жінки (перев. при звертанні) (Хиб). Пор. ГОЛУБКА' ⁴, ЗАЗУЛЕН'КА, ПЕРЕП'ІЛКА' ⁶, ПТАШЕЧКА' ².

ГОРОБЕЇ' ¹, -бйі. Те саме, що (Брст, Врт, Гр, Ірж, КрБ, Лук, Люб, МК, Пл, ЧрвК, Шап).

ГОРОБЕЇ' ², -бйі. Те саме, що ГОРОБЕЦ' ПОЛ'ОВИЙ (Пл).

ГОРОБЕЇ' ³. Те саме, що ГОРОБЕЦ' ⁴ (Врт, Ірж, КрБ, Люб, Пл).

ГОРОБЕЇ' ⁴. Те саме, що ГОРОБ'ЧИХА' ¹ (Врт).

ГОРОБЕ'Н'А, -та. Маля хатнього горобця (НОр, Пом, Пр, СтБс). Див. ВАРАБ'ІА, В'ЕР'АБ'ІЕН'А, ВЕРЕБЕ'Н'АТКО, МАЛЕН'КЕ' ², МАЛІЙ' ³.

ГОРОБЕЦ' ¹. Птах, заг. н. (Бер, МК, Млк).

ГОРОБЕЦ' ². Дрібний птах, заг. н. (Соф).

ГОРОБЕЦ' ³, -бц'і (Ад, Арк, Бер, Вал, ВД, ВК, Всл, Гай, Гбв, ГрІв, ДГ, Дл, Дор, Ірж, Кап, Кр, Лем, Лук, Люб, Маз, Млк, МД, МК, Мр, Нех, НОр, Обм, ОрлК Пдл, Пом, Пр, Ржн, Рок, Рдц, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтБс, Стр, Фр, ЧрвК, Чх, Чоп, Яд) Хатній горобець. Див. ВЕРЕБЕЇ ДАМАШН'ІЙ, ВЕРЕБЕЇ НАШ, ВЕРЕБЕЇ ПРОСТИЙ' ², ВЕРЕБЕЦ' ¹, ВОРОБЕЇ' ², КАНАП'Л'АНИК' ¹, ГОРОБЕЙ' ¹, ДЖУК'Л'АЙ, ДЖУК'Л'АНИК, ЧИЖ' ², ЧИЖИК' ³; ВЕРЕБ'ІЕ БЕСКО'НЕЧНИЙЕ, ВЕРЕБ'ІЙ НАДАЙ'ІДЛИВ'І, ВИЛ'АКА, ГАД ПРАК'Л'АТИЙ, ГАДАС'Т' ².

ГОРОБЕЦ' ⁴. Самець хатнього горобця (ДГ, Люб, Пдл, Пр, Чх). Див. В'ІН' ³, ВОРОБЕЇ' ⁴, ГОРОБЕЇ' ³, САМЕЦ' ⁴.

ГОРОБЕЦ' ⁵, -бц'і. Виріб із тіста на весільному короваї, що формою нагадує горобця (Сав). Пор. ГОЛУБ' ¹⁰, СОЛОВЕЇ'ЧИК' ³, СО'РОКА' ⁶, УТОЧКА' ¹.

ГОРОБЕЦ' ⁶, *лайл.* Назва чоловіка (Пл). Пор. ГУ'САК' ⁵, Д'АТЕЛ' ⁹; ІВОЛГА' ⁴.

ГОРОБЕЦ' САДОЎНИЦ'КІЙ, -бц'і -і. Те саме, що **ГОРОБЕЦ' ПОЛ'ОВІЙ** (ДГ).

ГОРОБИЦ'А. Те саме, що **ГОРОБЧИХА**¹ (Пдл).

ГОРОБ'ЯТНИК, -и (ВК, Всл, КрБ, Люб, НОр, Пл, Соф, Хиб, Чоп), *гороб'ятник* (Млк, Пл). Те саме, що **К'ІБЧИК**².

ГОРОБЛИХА (Гбв, Пр), *горобличка* (Гбв, Пр). Те саме, що **ГОРОБЧИХА**¹.

ГОРОБУШКА. Те саме, що **ГОРОБЧИХА**¹ (КрБ).

ГОРОБЧИХА¹. Самка хатнього горобця (ДГ, Ірж, Пл, Чх). Див. **ВОНА**⁴, **ВОРОБЕЇ**⁵, **ВЕРЕБ'ІХА**, **ВЕРЕБ'ІУШКА**, **ГОРОБЕЇ**⁴, **ГОРОБИЦ'А**, **ГОРОБЛИХА**, **ГОРОБУШКА**, **ЖИДИХА**, **ЖИДОЎКА**, **САМКА**².

ГОРОБЧИХА², *лайл*. Назва жінки (Пл). Пор. **ВОРОНА**⁸, **СОВА**¹⁴, **ЦАПЛ'А**⁸; **ІВОЛГА**⁴.

ГРАК¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Бир, Біл, Буд, ВД, Вер, Взд, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гор, Гр, Грб, Дан, ДД, Дл, Єл, Ірж, Зм, Кр, КрБ, КрЧ, Лем, Лов, Лоз, Лок, Лук, Люб, Маз, Млк, МД, МК, Нех, НОр, Орля, Ост, Пб, Пдл, Пл, Рдц, Рок, Ряб, Сав, Сл, См, Соф, СтБк, СтОр, Стр, СтХ, Тим, Фр, Хиб, Хч, ЧГ, Чйк, Чнтч, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Шал, Шап, Шпт, Шст), *гр'ак* (Хиб). Грак. Див. **ВАРОНА АБ'ІКНАВ'ЕН:АЙА**, **ВАРОНА ЗДАРОВА**, **ВОРОНА**⁴, **ВОРОНА ЧОРНА**¹, **ВОРОНА ЧОРНОВАСТА**, **ТАВЕР**, **ТАЙВОРОН**, **ГАЛ'УК**, **КРУК**².

ГРАК² (Бир, Вал, Гр, ДГ, КмнМ, Обм, Чх, Шап, Шпт), *гр'ак* (КмнМ). Те саме, що **КРУК**¹.

ГРАК³. Те саме, що **ГАЛКА**¹ (Єв).

ГРАЧЕН'А, -та. Маля грака (Арк). Див. **МАЛІЙ**⁴.

ГРАЧКА, -и. Те саме, що **КР'АЧОК**¹ (СтБк).

ГРЕБЕШОК¹ [ГР'Е^АБ'АШОК]. Те саме, що **ГР'ЕБ'ІН'** (11).

ГРЕБЕШОК². Те саме, що **ЧУБ** (Арк).

ГРЕБЕШОК³ [ГР'ЕБ'ЕШОК]. Те саме, що **ШИШКА**³ (Врт).

ГР'ЕБ'ІН' [ГР'ЕБ'ЕН']. Жмут пір'я на голові в одуда (Бир, КмнС). Див. **ГРЕБЕШОК**¹, **ХОХОЛОК**¹, **ЧУБ**. Пор. **КАРОНКА**.

ГРЕБ'ІНЕЦ' [ГРЕБЕ'НЕЦ'] (Гр, ДГ), *греб'інчик* (Хиб). Довгастий зубчастий м'ясистий нарiст на голові у птаха (про курку, пiвня). Див. **ЧУ'БОК**², **ШИШКА**¹.

Г'РИЦИК¹, -и. Те саме, що **ВЕРЕ'ТЕН:ИК** (Арк, ВД, ДГ, Маз, НОр, Сив, СтБк, Яд).

Г'РИЦИК², -и (Рож), *з'р'іцик* (Рож). Те саме, що **БЕ'КАС**¹.

Г'РИЦИК³, -и. Те саме, що **П'ЛИСКА Б'ІЛА** (Млк).

ГРУ'Д'АНКА, -и. Те саме, що **В'ІЎ'С'АНКА**¹ (Взд).

Г'РУДАЧК'І, *змени.-пестл.* Те саме, що **Г'РУДИ** (Ів).

Г'РУДИ (ВД, КрБ, Млк), *з'руд'і* (Бир, Буд, Гор, Дл). Передня частина тулуба птаха від шиї до живота. Див. **Г'РУДАЧК'І**, **Г'РУДК'І**, **Г'РУТКА**, **ГРУЦ':А**.

Г'РУДК'І, *змени.-пестл.* Те саме, що **Г'РУДИ** (Дор, ДД).

Г'РУТКА, *змени.-пестл.* Те саме, що **Г'РУДИ** (ДГ).

ГРУЦ':А, *змени.-пестл.* (Стр), *з'руц':і* (ДГ, Лем). Те саме, що **Г'РУДИ**.

ГУ'ДЕ¹, -ут', *орн.* (Арк, Буд, Дан, Дл, Ирж, Кап, КрЧ, Лок, Лук, МУс, Пст, Сив, СтОр, Хиб), *гу'д'е* (Птр). Видає звуки (про бугая). Див. **АБЗИ'ВАЙЕЦ:А**, **'БАХКАЙЕ**, **'БОЎКАЙЕ**, **'БУКАЙЕ**, **'БУХКАЙЕ**, **'БУЦАЙЕ**, **'ГУКАЙЕ**¹, **'ГУПАЕ**, **КРИ'ЧИТ'**², **'МУКАЕ**, **РИ'Ч'ІТ'**. Пор. **ДМЕ**; **ПУ'ГАЙЕ**²; **ШИ'ПИТ'**¹.

ГУ'ДЕ² [ГУ'Д'Е], -ут'. Те саме, що **КУР'ЛИЧЕ**² (ДД, Хч).

ГУ'ДЕ³, -ут'. Видає звуки (про припутня) (Врт, Дан). Див. **ТУР'ЧИТ'**¹, **УР'КОЧЕ**¹.

ГУ'ДЕ⁴, -ут'. Те саме, що **ТУР'КОЧЕ** (Гай).

'ГУДЗИК, -и. Те саме, що **'РЕМЕЗ** (Шст).

ГУ'ДОК, -дк'і. Те саме, що **БУ'ГАЇ**¹ (Тпч).

ГУК БА'ЛОТ'Н'І, -и -і. Те саме, що **БУ'ГАЇ**¹ (Біл).

'ГУКАЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **ГУ'ДЕ**¹ (Рад, Тим).

ГУКАЙЕ², -ут'. Видає звуки (про кільчасту горлицю) (ДГ, ОрлК). Див. **КРИЧИТ³**, **КУКУКАЙЕ²**, **ПАЙОТ¹**, **СПІВАЙЕ³**, **УКУРГУКАЙЕ**. Пор. **КР'ІЧ'ІТ^Ц**, **Ч'Е^ІКУШКУ**; **ГУКАЙЕ³**.

ГУКАЙЕ³ [ГУКАЕ], -ут'. Видає звуки, передвіщаючи нещастя (про кільчасту горлицю) (Люб). Див. **КРИЧИТ⁴**, **ПРИГУКАЙЕ**. Пор. **ГУКАЙЕ²**.

ГУКАЙЕ⁴, -ут'. Те саме, що **КУРЛИЧЕ²** (Єл, Млк).

ГУКАЙЕ⁵, -ут'. Видає звуки (про сіру сову) (Єл). Див. **УКАЙЕ¹**.

ГУКАЙЕ⁶, -ут'. Видає звуки відносно свого табуна (про свійського гусака) (Ад). Пор. **СИЧИТ¹**; **КИРКАЙЕ⁵**.

ГУЛ'-ГУЛ'¹ (Взд, Глб, Дан, КрЧ, Лок), ^Ігул'і-^Ігул'і (Дл, Єв, Пст, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), ^Ігул'а-^Ігул'а (Ржк). Вигуки, якими кличуть свійських гусей. Див. **ГУЛ'У-Л'У**, **ГУС'-ГУС'**, **ГУС'У-С'У**, **Л'У-Л'У**, **Т'Е-Т'Е¹**, **Т'ЕГА-Т'ЕГА**.

ГУЛ'-ГУЛ'². Те саме, що **ПУЛ'-ПУЛ'¹** (Ржк).

ГУЛ'-ГУЛ'³ (Дан, Єв), ^Ігул'і-^Ігул'і (Дл). Те саме, що **ТАС'-ТАС'**.

ГУЛ'-ГУЛ'⁴. Звуки, що видають дикі гуси (Взд).

ГУЛ'-ГУЛ'⁵. Те саме, що **КУР-КУР²** (КрБ).

ГУЛ'А ІД'ІТ'. Те саме, що **ГИЛ'А¹** (Гор).

ГУЛ'КАЙЕ, -ут'. Те саме, що **КУРКАЙЕ¹** (Взд).

ГУЛ'У-Л'У. Те саме, що **ГУЛ'-ГУЛ'¹** (Гор).

ГУМЕН:ИК¹, -и (Арк, Лем, Млк, Соф), *гу^Ім'ен':ік* (Бир, ВД, ЗН, Орля, Соф). Гуменник.

ГУМЕН:ИК², -и (МД). Те саме, що **ГУСКА С'ІРА**.

ГГУП-ГГУП. Те саме, що **БУ-У-БУ-У** (Чш).

ГУПАЕ, -ї'ут'. Те саме, що **ГУДЕ¹** (Чш).

ГУРТ¹, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про білих чапель) (Соф).

ГУРТ², -и. Те саме, що **ЗГРАЙА⁵** (ГТ, ДД, МК).

ГУРТ³, -и. Те саме, що **ЗГРАЙА⁹** (Лок).

ГУРТ⁴, -и. Те саме, що **ЗГРАЙА¹²** (Івн, Гр, ДГ, МК, Пом).

ГУРТ⁵, -и. Те саме, що **С'ІМ'ІА¹** (МУс).

ГУРТ⁶, -и. Те саме, що **ТАБУН²** (Ад, МУс).

ГУРТУЙУЦ'А. Збираються у зграї (про сільських ластівок) (Гр).

ГУС'¹, -і. Те саме, що **ГУ¹САК¹** (Вал, ВД, ГС, ЗН, Ів, Ряб, Сем, СтБс).

ГУС'², -і. Те саме, що **¹ГУСКА ¹С'ІРА** (б, КрБ, Шст).

ГУС'-ГУС' (Бер, Бнч, Лем, Лов, Пст, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *¹гус'і-¹гус'і* (Зм), *¹гус'у-¹гус'у* (ДГ, КрБ, Лем). Те саме, що **ГУЛ'-ГУЛ'¹**.

ГУС' Б'ІЛА¹ЛОБИЙ, -і -ийа (б, Бир), *¹гус' б'іло¹лоби* (Арк). Те саме, що **¹ГУСКА Б'ІЛО¹ЛОБА**.

ГУС' Б'ІЛОГО¹ЛОВИЙ, -і -і (Врт), *¹гус' б'ілого¹лови* (Млк). Те саме, що **¹ГУСКА Б'ІЛО¹ЛОБА**.

ГУС' Б'ІЛО¹ШИЙЇ, -йїї -и. Те саме, що **¹ГУСКА Б'ІЛО¹ЛОБА** (Дл).

ГУС' ¹С'ІРИЙ, -и і (Врт, Днл, Мр, МД, Шпт, Орля), *гус' ¹с'іри* (Арк, Врт, Дл), *гус' ¹с'ерій* (ЗН, Млк). Те саме, що **¹ГУСКА ¹С'ІРА**.

ГУСЕ¹Н'А, -та (Ав, Ад, Б, Біл, ВД, ВК, Врт, Гбв, Глб, Гн, Гор, ГрІв, Губ, ДГ, Днл, Зм, КмнМ, Кр, КрБ, Лук, Люб, МУс, Пб, Пл, Пр, Рдц, Рож, Сив, Сл, СтБк, Хн, Чнтч, Чрн, Шев, Шст), *гус'е¹н'а* (Губ, МК, Ост, Пст, Стр), *гус'е^а¹н'а* (Єл, Птр), *гус'а¹н'а* (Бир, Тим, Чш), *гуси¹н'а* (СтБс). Маля свійської гуски. Див. **КУР¹ЧА⁵**, **МА¹ЛЕН'КЕ³**, Пор. **¹ГУСА¹ЧОК**, **¹ГУСОЧКА**.

ГУ¹САК¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Бир, Біл, Бнч, Буд, Вал, ВД, Вер, Взд, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гн, Гор, ГрІв, ГТ, Губ, Дан, ДГ, ДД, Дл, Днл, Єв, Єл, Жих, Зм, Івн, Ірж, Кап, Кар, КмнМ, Кр, КрБ, КрЧ, Куч, Лем, Лов, Лок, Люб, МД, МК, Млк, Мн, Мр, МУс, Нех, Обм, Окт, Орля, Ост, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Пст, Птр, Рад, Рдц, Ржк, Ржн, Рож, Рок, Руд, Ряб, Св, Сл, СтБк, СтБс, СтОр, Стр, СтХ, Тим, Фр, Хиб, Хн, Хч, ЧГ, Чйк, Чнтч, Чоп, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Чш, Шап, Шев, Шпт, Шст, Яд, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *гу¹с'ак* (Лок), *гуса¹чок* (Бир, Пб). Самець свійської гуски. Див. **ВО¹ЖАК²**.

ГУ¹САК². Самець дикої гуски, заг. н. (Кр).

ГУ¹САК³. Високий худий чоловік (Прв).

ГУ¹САК⁴. Задирака (Гор).

ГУ¹САК⁵, *лайл*. Назва чоловіка (Ан). Пор. **¹Д'АТЕЛ⁹**, **¹ГОРО¹БЕЦ⁶**; **¹ІВОЛГА⁴**.

¹ГУСА¹ЧОК, *змениш.-пестл*. Маля свійської гуски ч.р. (СтБс). Пор. **¹ГУСОЧКА**; **ГУСЕ¹Н'А**,

ГУ¹СИН'А, -і. Те саме, що **¹ГУСКА¹** (ДД, ЗН, СтБс).

ГУСКА¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Бир, Біл, Бнч, Брст, Буд, Вал, ВД, ВК, Вер, Взд, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гн, Гор, ГрІв, ГТ, Губ, Дан, ДГ, Дл, Днл, Єв, Єл, Жих, Зм, ЗН, Івн, Ирж, Кап, Кар, КмнМ, Кр, КрБ, КрЧ, Куч, Лем, Лов, Лоз, Лок, Лук, Люб, МД, МК, Млк, Мн, Мр, МУс, Нех, Обм, Окт, Орля, Ост, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Пст, Птр, Рад, Рдц, Ржн, Рож, Рок, Руд, Ряб, Св, Сем, Сл, СтБк, СтОр, Стр, СтХ, Тим, Фр, Хн, Хч, ЧГ, Чйк, Чнтч, Чоп, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Чш, Шап, Шев, Шпт, Шст, Яд), *гусачка* (Бир, Днл, Єл, Орля, Пст), *гусочка* (МУс, Рдц, ЧГ, с. Глазове Шосткинського р-ну С.). Самка свійського гусака. Див. **ГУ¹СИН¹А**, **ГУСКА С¹В¹ЇС¹КА**.

ГУСКА², -и. Те саме, що **ГУСКА Б¹ІЛО¹ЛОБА** (Пст, СтХ).

ГУСКА³, -и. Те саме, що **ГУСКА С¹ІРА** (Бер, Грб, Орля).

ГУСКА⁴, и. Самка дикого гусака, заг. н. (Кр).

ГУСКА⁵. Огрядна незграбна людина (Мр).

ГУСКА⁶. Жінка з великим носом (Шап).

ГУСКА Б¹ЕЛА:, -і -ийа. Те саме, що **ГУСКА Б¹ІЛО¹ЛОБА** (Чйк).

ГУСКА Б¹ІЛО¹ЛОБА, -и -і. Велика білолоба гуска (ВД). Див. **ГУС¹ Б¹ІЛА¹ЛОБИЙ**, **ГУС¹ Б¹ІЛОГО¹ЛОВИЙ**, **ГУС¹ Б¹ІЛО¹ШИЙ**, **ГУСКА²**, **ГУСКА Б¹ЕЛА:**, **КА¹ЗАРКА Б¹ІЛО¹ЛОБА**.

ГУСКА С¹В¹ЇС¹КА, -и -і. Те саме, що **ГУСКА¹** (Дл).

ГУСКА С¹ІРА (Лем, МД, Нех, Пб, ЧГ), *гуска /с'ерайа* (Чйк). Сіра гуска. Див. **ГУ¹МЕН:ИК²**, **ГУС²**, **ГУС¹ С¹ІРІЙ**, **ГУСКА³**, **МАТ¹РОС**, **МАТ¹РОСИК**.

ГУСКА СТА¹РАЙА, -и -ийе. Доросла особина птаха ж.р. (про свійську гуску) (Ад).

ГУС¹КО, -і. Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА¹** (Сив).

ГУСОЧКА, -и, *змениш.-пестл.* Маля свійської гуски ж.р. (СтБс). Пор. **ГУСА¹ЧОК**; **ГУСЕ¹Н¹А**.

ГУС¹У¹С¹У. Те саме, що **ГУЛ¹-ГУЛ¹** (Шал).

Г

ГАА-ГАА. Те саме, що **КР¹А-КР¹А¹** (Бир).

ГАВЕР, -ври (Кап), *га¹вер* (Чоп). Те саме, що **Г¹РАК¹**.

ГЕ-ГЕ¹. Звуки, що видає свійський гусак (Бир, Гор, Зм, Лок, Сл).

ГЕ-ГЕ² (Бир, Гор, Зм, Лок, Сл), *га-га* (Сл), *го-го* (КрБ). Звуки, що видає свійська гуска.

ГЕГ¹АЙУТ¹. Видають звуки (про свійських гусей) (ДД, Дл). Див. **ГЕГ¹ЕЧУТ¹**, **ГЕГО¹Т¹АТ¹**, **ГЕЛГО¹Т¹АТ¹**, **ГЕРГО¹Т¹АТ¹**, **ГЕРГО¹ЧУТ¹**, **ГУ¹Л¹УКАЙУТ¹**, **КРИ¹ЧАТ¹**². Пор. **КРИ¹ЧАТ¹ ГЕ-ГЕ-ГЕ**.

ГЕГ²АЙУТ². Видають звуки (про диких гусей) (Гай). Див. **ГЕГ²ЕЧУТ²**, **ГЕРГ²АЙУТ²**, **ГЕРГО²ЧУТ²**, **К¹Р¹УКАЙУТ²**.

ГЕГ¹ЕЧУТ¹. Те саме, що **ГЕГ¹АЙУТ¹** (Ан).

ГЕГ²ЕЧУТ². Те саме, що **ГЕГ²АЙУТ²** (Гор).

ГЕГО¹Т¹АТ¹. Те саме, що **ГЕГ¹АЙУТ¹** (Лок).

ГЕЛГО¹Т¹АТ¹. Те саме, що **ГЕГ¹АЙУТ¹** (Нех).

ГЕРГ²АЙУТ². Те саме, що **ГЕГ²АЙУТ²** (Мр, Пр).

ГЕРГО¹Т¹АТ¹. Те саме, що **ГЕГ¹АЙУТ¹** (Ад).

ГЕРГО¹ЧУТ¹. Те саме, що **ГЕГ¹АЙУТ¹** (Ад).

ГЕРГО²ЧУТ². Те саме, що **ГЕГ²АЙУТ²** (Ад).

ГИРКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ДЕ¹РЕ¹** (Лов).

ГЛЕКОТЕН', -тн'і. Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА¹** (Гр).

ГРОХВА, -и. Те саме, що **Д¹РОФА¹**, (КрЧ, Птр, Чш).

ГУ¹Л¹УКАЙУТ¹. Те саме, що **ГЕГ¹АЙУТ¹** (Гор).

Д

ДАЛБА¹ДУЙ. Те саме, що **Д¹АТЕЛ²** (Чйк).

ДАЛ¹БАШН¹ІК. Те саме, що **Д¹АТЕЛ²** (Чйк).

ДАРАВЕ¹ЛУЧИЙ, *експрес*. Те саме, що **ДА¹РАВЕН:ИЙ** (Сав).

ДАРАВЕН:ИЙ, *експрес.* Означення, що характеризує розмір птаха (про чорного шуліку) (Сав, Сив). Див. **ДАРАВЕЛ'УЧИЙ**, **ДАРАЎ'ЛУШЧИЙ**.

ДАРАЎ'ЛУШЧИЙ, *експрес.* Те саме, що **ДАРАВЕН:ИЙ** (Сив).

Д'АТЕЛ¹, -тли. Дятел, заг. н. (Єв, КмнМ, Мр, Пдл, Хоцьки).

Д'АТЕЛ², -тли (Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Брст, Вел, Взд, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гор, Грз, ГС, ДД, Дл, Днл, Дор, Ів, Івн, Ірж, Кап, КмнМ, Кр, КрБ, Куч, Лем, Лоз, Лок, Люб, Маз, Мам, МК, Нех, НОР, Обм, Орля, Пдл, Пр, Пст, Рад, Рдц, Рож, Рок, Сав, Сем, См, Соф, СтБк, СтБс, СтОр, Тим, Тпч, Фр, Хиб, Чнтч, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Чш, Шал, Шап, Шпт, Шст, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), ¹д'ател' (Ад, Ан, Буд, Гай, ГрІв, Дор, Єв, Зм, КрБ, Лем, Лок, Люб, Орля, Пом, Пр, Пст, Руд, Св, Сем, Сив, СтОр, СтХ, Хиб, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Шал, Шап, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), ¹д'ат'ел' (Бер, Біл, Вас, ГС, КмнС, Ком, Лов, Мр, Окт, См, Чйк, Чш), ¹д'ат'ел' (Бер, Біл, Бнч, Орля, Пр, Чрн), ¹д'ате"л' (Ан, ДГ, Куч, МУс, Прв, Соф), ¹д'ател' (Ад, ВК, ЧрвК, Шев), ¹д³'ат"ел' (Грб, ГТ, Кар, Лов), ¹д'ате"л' (Пб, Рад, Хн), ¹д'ат'ал' (Єл, Жих), ¹д'ат"у'ел' (Ост, Ржк), ¹д'ат'е"л' (Єл), ¹д³'ат"ал' (Хч), ¹д'ат"ел' (Бир), ¹д³'ател' (Мн), ¹д'атил' (Млк), ¹д'йател' (Лук), ¹д'йател' (Дан), ¹д'атл'ик (Ан), ¹д'атл'ік (Чш). Великий строкатий дятел. Див. **ДАЛБАДУЙ**, **ДАЛБАШН'ІК**, **Д'АТ'ЕЛ' БАЛ'ШОЇ**, **Д'АТЕЛ' Б'ІЛ'ШИЙ**, **Д'АТЕЛ' ВЕЛИКИЙ**, **Д'АТЕЛ' ЗВИЧАЙНИЙ**, **Д'АТЕЛ' ЗДОРОВИЙ**, **Д'АТЕЛ' КРАСНО-ЧОРНИЙ**, **Д'АТЕЛ' КРАСНОВАТИ**, **Д'АТЕЛ' КРАСНОГОЛОВИЙ¹**, **Д'АТЕЛ' КРИЖН'І**, **Д'АТЕЛ' КРУПНИЙ**, **Д'АТЕЛ' ЛІСОВИ**, **Д'АТЕЛ' ОБИКНОВЕН:ИЙ**, **Д'АТЕЛ' ПОСТРИЙ**, **Д'АТЕЛ' РАБІЙ**, **Д'АТЕЛ' РАБАВАТИЙ**, **Д'АТЕЛ' РАЗНОЦВІТНИЙ**, **Д'АТЕЛ' РОСЦАЦ'КОВАНІЙ**, **Д'АТЕЛ' СТРАКАТИЙ**, **Д'АТЕЛ' ЦВІТНИЙ**, **ДЕРЕВОК'ЛУК**, **ЙАТЕЛ¹**, **ЙАТЕЛ' ОБИКНОВЕН:ИЙ**, **КОРОЇД**, **МУЗИКАНТ**, **ОДУД²**.

Д'АТЕЛ³, -тли (КмнМ), ¹д'ат'ел' (Мр). Те саме, що **Д'АТЕЛ' МАЛІЙ**.

Д'АТЕЛ⁴, -тли (Вер), ¹д'ат'ел' (Мр). Сірий строкатий дятел. Див. **Д'АТЕЛ' СЕРЕДН'ІЙ**, **Д'АТЕЛ' СІРИЙ¹**.

Д'АТЕЛ⁵, -тли. Те саме, що **ЖОЎНА ЧОРНА** (Єв, Пдл).

Д'АТЕЛ⁶ [Д'АТ'ЕЛ], -тли. Сірійський дятел (Мр).

Д'АТЕЛ⁷, -тли (Вер, ВК, КмнМ, МУс, Пдл, Тпч, ЧрвК), ¹д'ател' (Люб, Св), ¹д³'ац'ал' (Лов), ¹д'йател' (Дан). Те саме, що **ПОЎЗИК**.

Д'АТЕЛ⁸, -тли (Б, Дл), ¹д'ател' (Лов, Люб, Орля, Пр), ¹д'ат'ал' (Жих), ¹д'ате"л' (Кр). Те саме, що **ОДУД¹**.

Д'АТЕЛ⁹, *лайл.* Назва чоловіка (Лок). Пор. **ГОРОБЕЦ'⁶**, **ГУСАК⁵**; **ІВОЛГА⁴**.

Д'АТ'ЕЛ' БАЛ'ШОЇ (КмнС, Рок), ¹д³'ат"ел' бал'шої (Глб). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ' Б'ІЛ'ШИЙ (Єв), ¹д'ател' 'б'іл'шиї (Пр), ¹д'ател' 'бил'шиї (Дор), ¹д'ател' 'буил'шиї (КмнМ). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ ВЕЛИКИЙ (Сив), Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ ЖОЎТИ. Те саме, що **Д'АТЕЛ ЗЕЛЕНИЙ** (Нех).

Д'АТЕЛ ЖОЎТОПУЗИ. Те саме, що **ОДУД¹** (Пдл).

Д'АТЕЛ ЗВИЧАЙНИЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (Буд).

Д'АТЕЛ ЗЕЛЕНАСТИ. Те саме, що **Д'АТЕЛ ЗЕЛЕНИЙ** (Сав).

Д'АТЕЛ ЗЕЛЕНИЙ (Буд, МД), *'d'at'e'l ze'lenij* (Біл), *'d'at'e'l' ze'l'eniij* (Ад), *'d'ate'l' ze'l'eni* (Зм), *'d'atel z'al'onij* (Бир), *'d'atel' ze'l'ene'n'kiij*. Зелений дятел. Див. **Д'АТЕЛ ЗЕЛЕНАСТИ**, **Д'АТЕЛ ЖОЎТИ**, **Д'АТЕЛ С'ПРО-ЗЕЛЕНИЙ**, **ЖОЎНА¹**, **З'ОЛНА**,

Д'АТЕЛ' ЗДОРОВИЙ (Лук, Пл, ЧГ), *'d'atel zda'rovij* (КмнМ), *'d'z'at'u'el zda'rovij* (Гн). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ' КРАСНОГОЛОВИЙ¹. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (ВД).

Д'АТЕЛ КРАСНОГОЛОВИЙ². Те саме, що **ЖОЎНА ЧОРНА** (Ад).

Д'АТЕЛ КРАСНОВАТИ (Брст), *'d'z'at'u'el krasnavatij* (ГТ). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ КРАСНО-ЧОРНИЙ (МД), *'d'atel' krasna-čorni* (Зм). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ К'РИЖН'І. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (Птр).

Д'АТЕЛ' КРУПНИЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (ЧГ).

Д'АТЕЛ Л'ІСО'ВИ. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (Дан).

Д'АТЕЛ МАЛЕН'КИЙ¹ (Ав, КмнМ, Рож), *'d'atel ma'len'ki* (Куч), *'d'atel' ma'len'kiij* (Пл), *'d'z'at'u'el ma'l'en'kiij* (Глб), *'d'ate'l' ma'len'k'i* (КмнС). Те саме, що **Д'АТЕЛ МАЛІЙ**.

Д'АТЕЛ МАЛЕН'КИЙ² [Д'АТЕЛ МАЛЕН'КИ]. Те саме, що **ПОЎЗИК** (Куч, Яд).

Д'АТЕЛ МАЛІЙ (Буд, Лем, Сив), *'d'at'e'l' ma'lij* (Ряб), *'d'z'at'u'el ma'lij* (Гн). Малий строкатий дятел. Див. **Д'АТЕЛ³**, **Д'АТЕЛ МАЛЕН'КИЙ¹**, **Д'АТЕЛ**

МЕНИШИЙ, Д'АТЕЛ ПОЛ'ОВИЙ, Д'АТЕЛ Р'АБЕН'КИ МАЛ'ЕН'КИ, Д'АТЕЛ ЧОР'НЕН'КИ МЕНИШИ.

Д'АТЕЛ МЕНИШИЙ (Єв, КМНМ), *'d'ател' менишиї* (Дор, Пр, ЧГ). Те саме, **Д'АТЕЛ МАЛІЙ**.

Д'АТЕЛ МОЛОДИЙ. Те саме, що **Д'АТЛЕ'Н'А** (Кап).

Д'АТЕЛ ОБИКНОВЕН:ИЙ (ВД), *'d'ател' обнико'вен:иї* (Ад). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ ПОЛ'ОВИЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ МАЛІЙ** (Рож).

Д'АТЕЛ П'ОСТРИЙ (Рож), *'d'ат'ел'п'остриї* (Орля), *'d'ат'ел'п'остри* (КМНС). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ Р'АБАВАТИЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (Ком).

Д'АТЕЛ Р'АБЕН'КИ МАЛ'ЕН'КИ. Те саме, що **Д'АТЕЛ МАЛІЙ** (Пдл).

Д'АТЕЛ Р'АБИЙ (Мам, Сав, Тпч), *'d'ате'л'р'а'би* (ДГ). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ РАЗНОЦВ'ІТНИЙ (Чоп), *'d'ател' разноц'в'етни* (Пр), *разноц'в'етни* *'d'ател'* (Гр), *'d'ател' разноц'в'ітний* (КрЧ), *'d'ател' разноц'в'етни* (Ав). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ РОСЦ'АЦ'КОВАНИЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (НОр).

Д'АТЕЛ СЕРЕД'Н'ІЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ⁴** (ЧГ).

Д'АТЕЛ СІРИЙ¹ (КрЧ, Обм), *'d'ател'с'іриї* (Ад), *'d'ате'л'с'іри* (ДГ). Те саме, що **Д'АТЕЛ⁴**.

Д'АТЕЛ СІРИЙ² (Рож), *'d'ател'с'іриї* (Чоп). Сивий дятел.

Д'АТЕЛ СІРО-ЗЕЛЕНИЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ ЗЕЛЕНИЙ** (Хиб).

Д'АТЕЛ СТАРИЙ. Доросла особина птаха (про дятла, заг. н.) (Кап).

Д'АТЕЛ СТРАКАТИЙ (Буд), *'d'ател' стра'кати* (Лок). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

Д'АТЕЛ ТЕМНОЦВ'ЕТНИ. Те саме, що **ЖОЎНА ЧОРНА** (Гр).

Д'АТЕЛ ЦВ'ІТНИЙ. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (Вал).

Д'АТЕЛ ЧОР'НЕН'КИ МЕНШИ. Те саме, що **Д'АТЕЛ МА'ЛІЙ** (Брст).

Д'АТЕЛ ЧОРНИЙ (Буд, ВД, Врт, Обм, Сав, Соф, Тпч, ЧрвК), *д'ате"л чорний* (ДГ), *д'ател чорний* (Пл, Пст), *д'ател чорни* (Вал, Лок), *д'ат'ел чорний* (Біл), *д'ат'ел чорни* (КМНС), *д'ат"ел чорний* (Бир), *д'ат"ел чорни* (Гн, ГТ). Те саме, що **ЖОЎ'НА ЧОРНА.**

Д'АТЕЛ ЧОРНИ Л'ІЕС'НИ. Те саме, що **ЖОЎ'НА ЧОРНА** (Куч).

Д'АТЛЕ'Н'А. Маля дятла, заг. н. (Пл, Кап). Див. **Д'АТЕЛ МОЛО'ДИЙ, ПТАШЕ'Н'А**³.

Д'АТ'ОНИШ, -и. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Жих).

ДАЎ'БАЙЕ'ТЦ', -ут'. Те саме, що **ДОЎ'БЕ**¹ (Ржк).

ДАЎ'Б'Е В АК'НО. Те саме, що **СТУКАЙЕ В (У) ОК'НО** (ГТ, Ост).

ДАЎГА'НОСИК¹, -и. Те саме, що **БУ'ГАЙЧИК**¹ (Пб).

ДАЎГА'НОСИК² [ДАЎГАНОС'ІК]. Птах з довгим дзьобом (Сем).

ДВАРА'В'ІЙЕ. Те саме, що **С'В'ІЙС'К'І** (ГС).

ДВ'ІОБРА'ЗНИ СИ'НИЦ'І, *мн.* Синиці двох видів (Люб). Див. **ДВОХСОР'ТОВИ СИ'НИЧКИ.**

ДВОХСОР'ТОВИ СИ'НИЧКИ, *мн.* Синиці двох видів (Гай). Див. **ДВ'ІОБРА'ЗНИ СИ'НИЦ'І.**

ДЕМАН, -и, *експрес.* Те саме, що **ШИШ'КАР**¹ (Вер).

ДЕМОФРО'Д'ІТ, -и. Те саме, що **КУ'Р'ІЙ** (Пдл).

ДЕРЕВОК'ЛУК, -и. Те саме, що **Д'АТЕЛ**² (Пом).

ДЕРЕН'ЧИТ', -ат' (ДГ), *дир 'ін'чит'* (Хн). Те саме, що **БЕКАЙЕ**¹.

ДЕР'КАЧ¹, -і (Ав, Ад, Арк, Б, Бнч, Буд, Вал, ВД, Вер, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Глб, Гор, ГТ, Дан, Дл, Днл, Дор, Зм, Кар, Кл, КМНМ, Ком, Кр, КрБ, КрЧ, Лем, Лоз, Лок, Лук, Люб, МД, Маз, Млк, Мн, Мр, МУс, Нех, НОР, Обм, Орля, Пб, Пдл, Пл, Пр, Прв, Пст, Рад, Рдц, Рож, Рок, Сав, Св, Сем, Сив, См, Соф, СтБк, СтБс, Фр, Хн, ЧГ, Чйк, Чнтч, Чоп, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Шст, Яд), *д'ар'кач* (Бир, Гн, ГТ, Кар, Хч),

д'ер¹кач (11, ДД, Лов, См, Тпч, Чш), д'е^ар¹кач (Єл, ЗН, Птр, Ряб, См, Шал), дир¹кач (Бер, Брст, Взд, Гр, ДГ), де^ар¹кач (Єв, Мн, Пст, Шап), дер¹кач¹ (Мр), д'е^ар¹кач¹ (ЗН), д'е^ір¹кач (Ост), д³'ер¹кач (ЗН, Ост), дер¹качик (Врт, Кар, ЧрвК), д'е^ір¹кач^ік (Ост). Деркач. Див. ДЕР¹КАЧИК¹, ДЕР¹КУН, КАРАС'¹Т¹'ЕЛ', КУ¹ЛИК⁴, КУ¹ЛИК БО¹ЛОТ'¹АНИЙ⁵

ДЕР¹КАЧ², -і (Ком, КрЧ, Лок, Люб, Млк, Мр, Нех, Чх), д'е^ар¹кач (Шал, Єл, Птр, Ряб, См), д'ар¹кач (Бир, ГТ), дир¹кач (ДГ, Брст). Стертий віник.

ДЕР¹КАЧ³ [Д'ЕРКАЧ], -і. Березовий віник (Тпч).

ДЕР¹КАЧ⁴ [ДИРКАЧ], -і. Млинок для розмелювання зерен (Гр).

ДЕР¹КАЧЧ-ДЕР¹КАЧЧ. Вербальна імітація звуків деркача (Сав).

ДЕР¹КАЧИК¹, -и. Те саме, що ДЕР¹КАЧ¹ (Орля, Хиб).

ДЕР¹КАЧИК², -и, змениш.-пестл. Маля деркача (ЧрвК). Див. МА¹ЛЕ².

ДЕР¹КАЧИК ¹БИЛ'ШИЙ, -и -і, змениш.-пестл. Доросла особина птаха (про деркача) (ЧрвК). Див. ДЕР¹КАЧИК СТА¹Р'ІЙ. Пор. ¹БАТ'КО², ¹МАТИ¹.

ДЕР¹КАЧИК СТА¹Р'ІЙ, -и -і, змениш.-пестл. Те саме ДЕР¹КАЧИК ¹БИЛ'ШИЙ (ЧрвК).

ДЕР¹КУН, -и. Те саме, що ДЕР¹КАЧ¹ (СтОр).

ДЕ¹С'АТОК¹, -тки. Те саме, що ¹СОТ'Н'А¹ (Ад).

ДЕ¹С'АТОК², -тки. Велика за кількістю сукупність птахів, що тримаються разом (про сорок) (Ад)

Д'Е¹Т'О, -і. Те саме, що СОЛОВЕ¹Н'А (Глб, Гн, Св).

¹Д'ЕТОЧКИ, змениш.-пестл. Малята ремеза (Рдц).

ДЖУК¹Л'АЙ, -і. Те саме, що ГОРО¹БЕЦ'³ (ЧрвЧ).

ДЖУК¹Л'АНИК, -и. Те саме, що ГОРО¹БЕЦ'³ (ЧрвЧ).

¹ДИКА ПО¹РОДА, збірн. до ¹КАЧКА ¹ДИКА¹ (Ад).

¹ДИКИЙ¹ [¹ДИКИ], -і (Гр), д'ік'ій (ГС, ЗН, Шал). Який живе у дикій природі (про птаха, заг. н.).

¹ДИКИЙ², -і. Те саме, що ШУ¹Л'ІКА¹ (Дор).

ДИКО¹КАЧКА, -и. Те саме, що ІНДО¹КАЧКА (Лем).

ДИРР-ДИРР. Звуки, що видає деркач (Бер). Див. **ДУ-ДУ²**.

ДИРКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ДЕРЕ¹** (Лов).

ДИРЧИТ¹, -ат' (Бер, Пб, Пл, Яд), *дир'ч'ит'* (Гр), *дер'чит'* (Гор). Те саме, що **ДЕРЕ¹**.

ДИТ'А¹, -іти. Те саме, що **ПТАШЕН'А¹** (ВД, Гбв, Гр, Пр, Рож).

ДИТ'А², -іти. Те саме, що **ЛАСТОВЕН'А¹** (Пр).

ДИТИН'ЧА, -та. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕН'А** (Сл).

ДИТИН'ЧА ЗОЗУЛ'І, -та. Те саме, що **ЗОЗУЛЕН'А** (ВК).

ДИЧ ПЕРНАТА. Те саме, що **ДИЧИНА ПЕРНАТА** (Хиб).

ДИЧИНА ПЕРНАТА, *збірн.* до 'дикі птахи, на яких полюють' (Соф). Див. **ДИЧ ПЕРНАТА**.

Д'ІДУС'У. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А²** (ДГ, Маз).

Д'ІДУУС'У-Д'ІДУУС'У. Вербальна імітація звуків кільчастої горлиці (ДГ).

Д'ІТ'А МАЛЕ, -и -и. Те саме, що **СОЛОВЕН'А** (Кап).

Д'ІТИ¹, *мн.* (Ад, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *д'іти* (Ан). Малята білого лелеки. Див. **Д'ІТКИ³**. Пор. **ЛЕЛЕЧЕН'А**.

Д'ІТИ², *мн.* (Рад), *д'ет'і* (Рдц). Малята одуда. Пор. **ОДУДЕН'А**.

Д'ІТКИ¹ [Д'ЕТК'І], *мн., змениш.-пестл.* Малята птаха, заг. н. (Ів).

Д'ІТКИ² [Д'ЕТК'І], *мн., змениш.-пестл.* Малята білої пліски (Гн). Пор. **ПЛИСЕН'А**.

Д'ІТКИ³, *мн., змениш.-пестл.* Те саме, що **Д'ІТИ¹** (Вер).

Д'ІТКИ⁴, *мн., змениш.-пестл.* Малята лебедя, заг. н. (ДГ). Пор. **ЛЕБЕД'А**.

Д'ІТКИ⁵ [Д'ЕТК'І], *мн., змениш.-пестл.* Малята соловейка східного (Хч). Пор. **СОЛОВЕН'А**.

ДМЕ, -ут'. Видає звуки, випускаючи у воду струмінь повітря (про бугая) (Ад, Лем). Див. **ДУЙЕ**. Пор. **ГУДЕ¹**; **ПУГАЙЕ²**; **ШИПИТ'¹**.

ДОМАШН'І (Ад, Кр, Рож, ЧГ, Шст), *да'машн'і* (Ав, ВК, Лов, Окт), *да'машн'іа* (Ком), *да'машн'іе* (Ів). Те саме, що **СВ'ІС'К'І**.

ДОЎ'БЕ¹, -ут'. (Ав), даў'б'е (Єл), доў'б'е (Ком). Ударяє по дереву, роблячи заглиблення (про дятла, заг. н.). Див. **ДАЎ'БАЙЕ^{1Т^п}**, **КЛ'У'ЙЕ¹**.

ДОЎ'БЕ², -ут'. Ударяє по шишці, розколупуючи її (про ялинового шишкаря) (Ірж).

ДОЎ'БЕ³ [ДАЎ'БАЙЕ], -ут'^п. Їсть дзьобом зерно (про хатнього горобця) (Бир).

ДРР-ДРР. Те саме, що **БЕ-Е-БЕ-Е** (ДГ).

Д'РАЖН'Щ:А, -ац:а. Імітує звуки і голоси інших птахів (про сойку) (КмнС). Пор. **КАРКАЙЕ⁵**; **Н'АЎКАЙЕ²**, **П'ЛАЧЕ¹**.

ДР'АН' ДР'ІБ'НЕН'КА, *експрес*. Те саме, що **М'ЕЛАЧ'** (ВК).

ДРЕМУ'ХА, -і. Те саме, що **ДР'ІМ'Л'УГА** (Ад).

ДР'ІМ'Л'УГА, -и. Дрімлюга (Кап). Див. **ДРЕМУ'ХА**, **З'АМ'Л'АНАЧКА**, **КОЗО'ДОЇ**, **ЛЕЖЕН'¹**, **ЛЕЖНИК**, **ЛЕ'Л'АК**.

Д'РОФА¹, -и (ВД, Гай, Мр, Пб, Пст, ЧГ, ЧрвК, Чх), *дрохва* (ЗН, Ав, Арк, Бер, Бир, Вер, Гр, Дан, Днл, Дор, Єв, Кар, Куч, Мам, Млк, Мн, Нех, Пдл, Рад, Рож, Сем, СтБк, СтХ, Фр, Хн, Хч, Шал), *дро'фа* (Лем), *дрo'фа* (НОр), *дрох'фа* (Всл). Дрофа. Див. **Г'РОХВА**.

Д'РОФА² [Д'РОХВА], -и. Те саме, що **Ч'АПЛ'А'Б'ІЛА** (Рад).

ДУ-ДУ¹ (Кар), ¹уу-ду'ду (ЧрвК). Звуки, що видає одуд. Див. **ВУД-ВУД**, **ХУДУ-ДУ-ХУДУ-ДУ**.

ДУ-ДУ¹ [¹ДУУ-¹ДУУ]. Те саме, що **ДИРР-ДИРР** (Бер).

ДУБА'ДУБ, -и. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (Лук).

ДУБА'НОС, -и. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (Біл).

ДУ'ДУКАЙЕ, -ут'. Видає звуки (про одуда) (Лоз). Див. **ПИШ'ЧИТ'²**, **СП'ІВАЙЕ⁶**, **У'ГУКАЙЕ**.

ДУ'ЙЕ, -ут'. Те саме, що **ДМЕ** (Кр).

З'ОБ. Ротова частина у птаха, покрита рогівкою (Ав, Ан, Взд, Гай, Дан, ДГ, Дл, Дор, Зм, Кап, Кр, Крч, Лок, Люб, Млк, МК, Рок, Сив, СтОр, Хиб, Яд), ¹з'уб (Рок), *д'оп* (Мр), ¹з'обик (Ан, Дл, Кап, Хиб, ЧрвК), ¹зобик (Сл). Див. **З'ОБИК**, **НОС¹**. Пор. **З'УСКА**.

З'УБКА. Те саме, що **З'ОБ** (11, Б, Гор, Дл, Зм, МУс, Сл).

З'УСКА. Довгий дзьоб (МУс). Пор. **З'ОБ**.

З'ОБИК, *змениш.-пестл.* (Брст), *зобик* (Ав). Те саме, що **З'ОБ**.

Ж

ЖАБОЙІД, -и (ВД, МК, Рдц, СтБс), *жаба'йїд* (Ав). Те саме, що **ЛЕЛЕКА**¹.

ЖАБОЙІДКА, -и. Те саме, що **ЛЕЛЕКА**¹ (Всл).

ЖАЙВОРОН, -и (Бер), *жаворон* (Вер). Те саме, що **ЖАЙВОРОНОК ПОЛ'ОВИЙ**.

ЖАЙВОРОНКА¹, -и (Ірж, Соф, См, СтОр, Чх), *жайваранка* (Ан, Бер, Буд, Вер, Гай, Гр, ДД, Кар, КрЧ, Лоз, Окт, Ост, Прв, Сав, Св, См, ЧГ, Чнтч, Шст), *жаваранка* (Бир, Вер, Взд, Глб, Грб, ГТ, Жих, Ком, Пб, Птр, Рад, Ряб), *жайва'ронка* (См), *жавранка* (Бир), *жавараначка* (Бир, Птр), *жайвараначка* (Чнтч). Те саме, що **ЖАЙВОРОНОК ПОЛ'ОВИЙ**.

ЖАЙВОРОНКА² [**ЖАЙВАРАНКА**], -и. Те саме, що **ПОСМ'ІТ'УХА**¹ (Окт).

ЖАЙВОРОНКА³ [**ЖАЙВАРАНКА**]. Самка польового жайворонка (ДД).

ЖАЙВОРОНОК, -нки (Ад, Арк, Бер, Вал, Врт, Всл, Гбв, ГрІв, Дан, Дл, Ірж, Кап, Кр, КрБ, Лем, Лок, Лук, Люб, Маз, МД, МК, Млк, Мр, МУс, Нех, ОрлК, Пдл, Пом, Пр, Ржн, Руд, Сив, Сл, СтБк, СтБс, СтХ, Фр, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Чх, Яд), *жаваранак* (Біл, Буд, Бнч, Вер, Взд, Гн, Гор, ГТ, Днл, Єл, Жих, ЗН, КмнМ, КмнС, Лов, Пб, Птр, Пст, Рад, Тим, Тпч, Шал, Шпт), *жайваранак* (Ав, Бнч, Єв, Єл, Зм, Лов, КмнМ, Куч, Мн, Орля, Пст, Сем, Чйк, ЧрвЧ, Чш, Шст), *жаворонок* (Брст, ВД, ВК, Врт, Грз, Маз, Млк, Обм, Орля, Рдц, Рдц, Рож, Рок, Хиб, Хн, ЧрвК), *жайво'ронок* (ДГ, Гай, НОр, СтБк, СтХ), *жаваранок* (Б, Біл), *жайваранок* (Івн, Гай), *жавранак* (Вас, Хч), *жайворончок* (ЧГ), *жайвараначак* (Ав, Єл), *жавороночок* (Рдц), *жайваранач'єк* (Орля), *жавраначак* (Хч). Те саме, що **ЖАЙВОРОНОК ПОЛ'ОВИЙ**.

ЖАЙВОРОНОК ПОЛ'ОВИЙ, -нки -і. (Дор, Пл, Яд), *жайваранак пал'а'виї* (Буд). Польовий жайворончок. Див. **ВЕ'С'Н'АНКА**, **ЖАЙВОРОН**, **ЖАЙВ'ІР**, **ЖАЙВОРОНОК**, **ЖАЙВОРОНКА**¹, **ЖАЙВО'РОШ'КА**, **ЖИВА'РОШКА**, **ПЕРЕП'ІЛКА**⁵, **ТРЕПЕ'ТУХА**.

ЖАЙВОРОНОК ЧУ'БАТИЙ, -нки -і (Кап, Яд), *жайваранак чу'батий* (Буд). Те саме, що **ПОСМ'ІТ'УХА**¹.

ЖАЇВАРЕН'АТКА, -и, *змени.-пестл.* Маля польового жайворонка (ДД).

ЖАЇВ'ІР. Те саме, що **ЖАЇВОРОНОК ПОЛ'ОВІЙ** (Кап).

ЖАЇВОРОШЖКА, -и. Те саме, що **ЖАЇВОРОНОК ПОЛ'ОВІЙ** (Рок).

ЖАРОХВОСТОЧКА, -и, *змени.-пестл.* Те саме, що **ГОРИХВ'ІСТКА** (Сл).

ЖАЇТАПРУЖКА, -и. Те саме, що **В'ІЇС'АНКА**¹ (См).

ЖАЇТАПУЗКА, -и (Хч), *жаў'топузка* (Ав). Те саме, що **В'ІЇС'АНКА**¹.

ЖАЇТРЕБУХА, -и. Те саме, що **В'ІЇС'АНКА**¹ (Єв).

ЖАЇТРОБУШКА, -и. Те саме, що **В'ІЇС'АНКА**¹ (Вер).

ЖАЇТРОПУЗКА, -и. Те саме, що **В'ІЇС'АНКА**¹ (Ав).

ЖИВАРОШКА, -и. Те саме, що **ЖАЇВОРОНОК ПОЛ'ОВІЙ** (Гай).

ЖИДИХА. Те саме, що **ГОРОБЧИХА**¹ (Взд).

ЖИД'ІЇС'КА КУЧКА, -и -и. Те саме, що **ЗГ'РАЙА**¹³ (Кап).

ЖИДОЇКА. Те саме, що **ГОРОБЧИХА**¹ (Пдл).

ЖИДОЇСКАЙА ПЛЕМЙА, *знев.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА**¹³ (Бир).

ЖИДОЇС'КІ ПЛЕМЕН', *знев.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА**¹³ (Бир)

ЖИТНИЧКА, -и. Те саме, що **В'ІЇС'АНКА**¹ (Куч).

ЖОЇНА¹, -и (ГТ, Дл, Яд), *жоўна* (Ад, Пл, Руд), *жаўна* (Гн). Те саме, що **Д'АТЕЛ ЗЕЛЕНІЙ**.

ЖОЇНА², -и (Дор), *жаўна* (Буд). Те саме, що **ЖОЇНА ЧОРНА**.

ЖОЇНА³, -и (Гр, Ірж, Пл, Хн), *жоўна* (Біл, Дор, Єл), *жаўна* (ДД). Те саме, що **ІВОЛГА**¹.

ЖОЇНА⁴, -и (Гр, Пл), *жоўна* (СтХ). Затверділа хвороблива пухлина у вигляді гупі на тілі тварини.

ЖОЎНА⁵, -и. Затверділа хвороблива пухлина у вигляді гулі на тілі людини (Гр).

ЖОЎНА ЧОРНА, -и. Чорна жовна (ГТ). Див. **ДАТЕЛ**⁵, **ДАТЕЛ КРАСНОГОЛОВИЙ**¹, **ДАТЕЛ ТЕМНОЦВЕТНИ**, **ДАТЕЛ ЧОРНИЙ**, **ДАТЕЛ ЧОРНИ ЛІЕСНИ**, **ЖОЎНА**².

ЖОЎТАНИЦА, -і. Те саме, що **МАЛИНІЎКА**¹ (Нех).

ЖОЎТАНКА, -и. Те саме, що **МАЛИНІЎКА**¹ (Нех).

ЖОЎТОБОКА. Означення, що характеризує оперення птаха (про різновид синиці) (Лок).

ЖОЎТОБРУХ, -и. Те саме, що **ВІЎСАНКА**¹ (ВК, МД, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

ЖОЎТОБРУХА¹, -и (ВК, Всл, Кап, Лок, Люб, Пдл, Пом, Чоп, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *жоўтобруха* (Гбв, Дл), *жоўтобруха* (Дл, Рож), *жаўтабр'уха* (Єв). Те саме, що **ВІЎСАНКА**¹
ЖОЎТОБРУХА², -и. Те саме, що **ІВОЛГА**¹ (Кап).

ЖОЎТОБРУХА³, -и (Всл), *жоўтобруха* (Рож). Те саме, що **ПЛИСКА ЖОЎТА**.

ЖОЎТОБРУШКА¹, -и (Ад, Арк, ВК, Гр, ГрІв, ДГ, Кап, Лем, Лоз, Люб, МД, МУс, Пл, Чоп, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *жаўтабр'ушка* (Ан, Днл, КмнМ, Мам, Пб, Св), *жоўтобрушка* (Гр, Ірж, Лок, Нех, Пр, Рдц), *жаўтобр'ушка* (Буд, Гн, Гор, Лок, Сем), *жаўтабрушка* (Грб, КрЧ, См, Шпт), *жоўтобр'ушка* (Зм, Фр, Чх), *жоўтобрушка* (Зм, Пр), *желтабрушка* (Ком), *жеўтабр'ушка* (Бир), *жоўтобрушка* (с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *жаўтабр'ушачка* (Пб). Те саме, що **ВІЎСАНКА**¹.

ЖОЎТОБРУШКА², -и (с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *жоўтобрушка* (Люб). Те саме, що **ІВОЛГА**¹.

ЖОЎТОБРУШКА³ [**ЖОЎТОБРУШКА**], -и (Яд, ЧрвК), *жаўтабр'ушка* (Пб, Ряб). Те саме, що **ПЛИСКА ЖОЎТА**.

ЖОЎТОГРУДКА¹, -и (Рок, Чх), *жаўтагрудка* (Грб, ГТ). Те саме, що **ВІЎСАНКА**¹.

ЖОЎТОГРУДКА² [**ЖАЎТАГРУДКА**], -и. Те саме, що **МАЛИНІЎКА**¹ (Жих).

ЖОЎТОК, -тки. Жовта речовина, що міститься у середині яйця (ВНП).

ЖОЎТУШКА, -и. Те саме, що **ВІЎСАНКА**¹ (Лем).

ЖУРА¹ВЕЛ¹, -вл'і (Івн, Пст, Ад, Ан, Б, Бир, Біл, Бнч, Брст, Буд, ВД, Вер, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гор, Гр, ГрІв, Дан, Дл, Дор, Зм, Ірж, Кап, Кл, КмнМ, Кр, КрБ, КрЧ, Куч, Лем, Лоз, Лок, Лук, Люб, Маз, МД, МК, Млк, Мр, Нех, НОр, Орля, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Птр, Рад, Рож, Рок, Руд, Сав, Тим, Св, Сем, Сл, См, Соф, СтБк, СтОр, СтХ, Фр, Хиб, ЧГ, Чоп, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Шап, Шев, Яд), *жура¹в¹ел¹*' (11, Бир, Взд, Глб, Гн, Грб, ГТ, Губ, ДД, Єл, Жих, Ів, КмнС, Лов, Мам, Мн, Ост, Пст, Птр, Ржк, Ряб, Тпч, Хч). Сірий журавель. Див. **ВЕ¹СЕЛКА**, **ВЕ¹СЕ¹ЛУН**, **ЧОРНО¹ГУЗ³**.

ЖУРА¹ВЕЛ², -вл'і. Те саме, що **ЛЕ¹ЛЕКА¹** (Ав, Бнч, Буд, Вал, Взд, Єл, Лем, МК, Рад, Рок, СтБс, ЧГ, Чнтч).

ЖУРА¹ВЕЛ³, -вл'і. Те саме, що **ЧАПЛ¹А¹Б¹ІЛА** (Тим, Бер, Вал).

ЖУРА¹ВЕЛ⁴, -вл'і. Те саме, що **ЧАПЛ¹А¹С¹ІРА** (Тим, Бер, Вал, Прв).

ЖУРА¹ВЕЛ⁵ (Вер, Всл, Гбв, Кр, Рад, См, Фр, Хиб), *жура¹в¹ел¹*' (Грб, ГТ, ДД, Єл, Ост, Хч). Самець сірого журавля. Див. **В¹ІН⁴**, **СА¹МЕЦ⁵**.

ЖУРА¹ВЕЛ⁶ (Дл, Зм), *жура¹в¹ел¹*' (11, ГТ). Пристрій для витягування води з колодязя. Див. **КРУК⁶**.

ЖУ¹РАЎКА. Самка сірого журавля (Гбв, Грб, ДД, Кр, КрЧ, Рад, Фр, Хиб). Див. **ВО¹НА⁵**, **ЖУРАЎ¹ЛИХА**, **САМКА³**.

ЖУРАЎ¹ЛИХА (Вер, Всл, См), *жураў¹л¹іха* (Гор, ГТ, Єл, КрЧ, Ост, Хч). Те саме, що **ЖУ¹РАЎКА**.

3

З¹АБЛИК¹, -и (Орля, Біл, Буд, Вал, Днл, Єв, КрЧ, Лем, Лок, НОр, Пдл, Пл, Пр, Рож, Руд, Сем, Соф, СтБс, Фр, ЧГ, Чоп, Чх), *з¹абл¹ік* (ЗН, Взд, Гор, Орля, Ост, Рож, Ряб), *з¹аблик* (Гбв, Пб), *з¹абл¹ік* (ГТ). Зяблик. Див. **БЕ¹РЕС¹Т¹АНКА²**, **З¹АБЛИК-БЕ¹РЕСТ¹АНКА**, **ЙУ¹РОЧОК²**.

З¹АБЛИК² [З¹АБЛ¹ІК], -і. Те саме, що **ВЙУ¹РОК** (Бир).

З¹АБЛИК³ [З¹АБЛ¹ІК], -і. Птах великого розміру, схожий на сірого журавля (Грб).

З¹АБЛИК-БЕ¹РЕСТ¹АНКА, -и -и. Те саме, що **З¹АБЛИК¹** (Ад).

ЗА¹ЗУЛ¹А-КА¹ВУЛ¹А, -і-і. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ¹А¹** (Зм).

ЗА¹ЗУЛЕН¹КА (Хн), *зе¹зулен¹ка* (СтОр), *пестл*. Назва дівчини, жінки (перев. при звертанні). Пор. **ГО¹ЛУБКА⁴**, **ГО¹РЛИЧКА³**, **ПЕРЕ¹П¹ІЛКА⁶**, **П¹ТАШЕЧКА²**.

ЗАЛИВАЙЕЦ':А, -уц':а. Те саме, що **Т'ОХКАЙЕ** (Глб).

З'АМЛ'АНАЧКА, -и. Те саме, що **ДР'ІМЛ'УГА** (Чйк).

ЗАМОРЕНЕ, -і. Пташине яйце (перев. свійських птахів), зіпсоване самкою через надмірне нагрівання (Ан, Зм, ГТ, МУс). Див. **ЗАМОРИШ**. Пор. **БОЎТУН**.

ЗАМОРИЛА (ГТ), *замар'іла* (Глб). Зіпсувала яйце, надмірно нагрівши його (про самку свійського птаха, заг. н.).

ЗАМОРИШ, -і. Те саме, що **ЗАМОРЕНЕ** (Ан).

ЗГРАЙА¹, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом, заг. н. (Б, КмнС, Чнтч). Див. **СТАЙА¹**, **ТАБУН¹**. Пор. **ТАБУНОК¹**.

ЗГРАЙА², -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про великих синиць) (Чнтч). Див. **СТАЙКА²**, **ТАБУН⁵**, **ТАБУНОК²**,

ЗГРАЙА³, -і (Стр), *зрайа* (Сл). Сукупність птахів, що тримаються разом (про граків). Див. **КОЛОН'ІЯ¹**, **ПОСЕЛЕН':А¹**, **СТАЙА⁴**, **СТАЙО**, **ТАБУН⁶**.

ЗГРАЙА⁴, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про диких гусей) (МУс). Див. **СТАДО¹**, **СТАЙА⁵**, **ТАБУН⁷**. Пор. **СОТ'Н'А²**.

ЗГРАЙА⁵, -і (Хиб), *з²райа* (Ан). Сукупність птахів, що тримаються разом (про звичайних шпаків) Див. **ГУРТ²**, **ЗГРАЙКА²**, **КУПА¹**, **КУЧА¹**, **СТАДО²**, **ТАБУН⁸**, **Т'ІЧКА¹**, **ТУЧА¹**. Пор. **ТИС'АЧА²**.

ЗГРАЙА⁶, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про костогризів) (ГТ). Див. **СТАДО³**, **ТАБУН⁹**, **ТУЧА²**,

ЗГРАЙА⁷, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про крижнів) (ВК). Див. **СТАЙА⁶**, **СТАДО⁴**, **ТАБУНЧИК¹**.

ЗГРАЙА⁸, -і (ВК), *зрайа* (с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.). Сукупність птахів, що тримаються разом (про омелюхів). Див. **ЗГРАЙКА³**, **КУЧА²**, **КУЧКА²**, **СТАЙА⁷**, **СТАЙКА³**, **ТАБУН¹⁰**, **Т'ІЧКА²**,

ЗГРАЙА⁹ [З^ГРАЙА], -і (Куч), *зрайа* (Гор, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.). Сукупність птахів, що тримаються разом (про сірих ворон). Див. **ГУРТ³**, **СТАЙА⁸**.

ЗГРАЙА¹⁰, -і (ВД, ДД, МУс), *зрайа* (Сл). Сукупність птахів, що тримаються разом (про сірих журавлів). Див. **СТАЙА⁹**, **ТАБУН¹¹**, **ШАЙКА¹**.

ЗГРАЙА¹¹, -і (Пр), *зрайа* (Чх). Сукупність птахів, що тримаються разом (про сірих куріпок). Див. **КУЧА³**, **КУЧКА³**, **С'ЕМЕЙСТВО¹**, **СТАДКО¹**, **СТАЙА¹⁰**, **СТАЙКА⁴**, **ТАБУН¹²**, **ТАБУНЕЦ'³**, **ТАБУНЧИК²**,

ЗГРАЙА¹², -і (Б, ДД, МК), *зрайа* (Пом, Чх). Сукупність птахів, що тримаються разом (про сільських ластівок). Див. **ГУРТ⁴**, **КУПА²**, **РАД'Н'А**. **СТАЙА¹¹**, **ТАБУН¹³**, **ТАБУНЧИК³**. Пор. **УЙМА**.

ЗГРАЙА¹³, -і (ВД, Гор), *зрайа* (Ад, Сл). Сукупність птахів, що тримаються разом (про хатніх горобців). Див. **ЖИД'ІЇС'КА** **КУЧКА**, **КУЧА⁴**, **СТАДО⁵**,

СТАЙА¹², ТАБУН¹⁴, ТАБУНЧИК⁴, ТУЧА³, ХМАРА, ШАЙКА²;
ЖИДОЎС'КІ П'ЛЕМЕН', ЖИДОЎСКАЙА П'ЛЕМ'Я. Пор. СОТ'Н'А³.

ЗГ'РАЙКА¹, -и, *змениш.-пестл.* Сукупність птахів, що тримаються разом (про звичайних вівсянок) (ВК).

ЗГ'РАЙКА² [З'РАЙКА], -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що ЗГ'РАЙА⁵ (Кап).

ЗГ'РАЙКА³ [З'РАЙКА], -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що ЗГ'РАЙА⁸ (Св).

ЗГ'РАЙКА⁴, -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що С'ІМ'Я⁴ (Чх).

ЗЕЛЕ'ЗЕН', -з'н'і. Те саме, що СЕЛЕЗЕН'¹ (Глб, ГТ).

ЗИМ'Н'АК, -и (Днл), ¹зимн'ак (Лем). Зимняк. Див. БЕРКУТ¹, КА'Н'УК²,
КА'Н'УК МОХНО'НОГІЙ, КОРШАК СТЕПО'ВІЙ.

ЗИМО'РОДОК¹, -дки (Грз, КрБ, НОр, Хн), *зима'родак* (Зм, Куч, Пст), *з'імо'родок*
(Лем, Мр, СтБк), *з'іма'родак* (ЗН, Шал, Буд, См), *з'імородок* (Млк). Те саме, що
РИБО'ЛОЎ¹.

ЗИМО'РОДОК², -дки. Те саме, що Б'ЗОЛО'ЙДКА ЗОЛО'ТИСТА (НОр).

ЗИМО'РОДОК³ [З'ІМА'РОДАК], -дк'і. Те саме, що ВО'ЛОВЕ ОКО¹ (Орля).

З'П'МАЙУЦ':А. Підіймаються у повітря, відриваючись від поверхні води (про
диких водоплавних птахів) (Нех).

ЗЛО'Д'УГА, -и, *експрес.* Те саме, що ШУ'Л'ІКА¹ (Сл).

ЗО'ЗУЛ'А¹ (Бер, Ад, Арк, Б, Брст, ВД, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гр, ГрІв, Дан, ДГ,
Дл, Ірж, Кап, Кл, Кр, КрБ, Лок, МД, МК, Млк, Мр, МУс, Нех, НОр, Пдл, Пл, Пом,
Пр, Рад, Рож, Рок, Сив, Соф, СтБк, СтБс, СтОр, СтХ, Фр, Хн, ЧГ, ЧрвК, Чрн, Чх,
Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *за'зул'а* (Б, Бнч, Буд, Взд, ВС, Глб, Грб,
Грз, ГТ, Губ, Дор, Єв, Єл, Зм, Ірж, КмнМ, КрЧ, Куч, Лоз, Люб, Мн, Мр, МУс,
Нех, ОрлК, Пб, Прв, Ржн, Руд, СтБс, Ус, Хн, ЧГ, Чнтч, ЧрвК, Чш, Шев), *зе'зул'а*
(Івн, Ав, Ан, Б, Вер, Гай, Днл, Єв, Кап, Кар, КмнМ, КрЧ, Куч, Люб, Мн, Пб, Птр,
Прв, Руд, Сав, Св, Сем, СтОр, Чнтч, ЧрвЧ, Шев, Шст), *зо^у'зул'а* (Вал, Гр, ДГ, Лов,
Маз, Млк, Мр, Обм, Пр, Рдц, Соф, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-
Хмельницького р-ну К.), *з'а'з'ул'а* (Гн, ГТ, Єл, См, Чйк), *зу'зул'а* (ВК, Млк, Пом,
Стр, Чоп), *зо^а'зул'а* (Гай, Єв, Шап), *з'е'з'ул'а* (Грб, Птр), *з'е^а'з'ул'а* (Ів, Чш),
зо'зул'ка (Гбв, Кап, МК, Мр, Пр, СтОр, Чх), *за'зул'ка* (Єл, КмнМ, Мн, Нех),
за'зулен'ка (Хн), *з'а'з'ул'ка* (Єл), *зе'зулен'ка* (СтОр), *зе'зул'ка* (Івн, ЧрвЧ),
зо'зулечка (Рок), *зо^у'зул'ка* (Лов). Зозуля. Див. Б'АЗ'ДОМН'ЩА, ЗА'ЗУЛ'А-
КА'ВУЛ'А, КУ'КУЛ'А, КУ'КУН'А, КУ'КУШКА¹, ПАД'К'ІДИШ,
ПАЛ'Е'ЖАКА; ЛОДИР.

ЗОЗУЛ'А² (Гай, Гр, МУс), *з'а/з'ул'а* (Єл). Самець зозулі Див. **В'ІН**⁵, **КУ'КУЇ**, **КУ'КУН**.

ЗОЗУЛ'А³. Самка зозулі (Ад, Арк, Б, Брст, ВД, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гр, ГрІв, Дан, ДГ, Дл, Ирж, Кап, Кр, КрБ, Лем, Лок, МД, МК, Млк, Мр, МУс, Нех, НОр, Пдл, Пл, Пом, Пр, Рад, Рож, Рок, Сив, Соф, СтБс, СтОр, Стр, СтХ, Фр, Хн, ЧГ, ЧрвК, Чрн, Чх, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *з'а/з'ул'а* (Єл). Див. **КУ'КУШКА**².

ЗОЗУЛ'А⁴ (Ад, Ирж, Мр, Ржк, Соф, Хн), *зо'зул'а* (Пр), *зо^узул'а* (Пр), *зе'зул'а* (СтОр), *з'е^аз'ул'а* (Ів). Мати, яка покинула своїх дітей. Див. **КУ'КУШКА**³.

ЗОЗУЛ'А⁵ [ЗЕЗУЛ'А]. Позашлюбна дочка (СтОр).

ЗОЗУЛ'А⁶. Самотня, бездітна людина, без власної домівки (Арк). Див. **КУ'КУШКА**⁴.

ЗОЗУЛЕ'Н'А, -та (Всл, Гай, Гр, Кап, МУс, Пдл, Пл, Рож, Соф), *зазуле'н'а* (Взд, Зм, МУс, Соф, СтХ), *зезуле'н'а* (КрЧ, Прв, Рад, СтОр), *зозул'е'н'а* (ГрІв, ДГ), *з'е^аз'ул'і'н'а* (Ів), *зо'зуле'н'а* (Яд). Маля зозулі. Див. **ДИТИН'ЧА ЗОЗУЛ'І**, **ЗОЗУЛ'А**, **ЗОЗУЛ'АТКО**, **ЗОЗУЛ'КА**, **КУКУ'ША**, **КУКУШЕ'Н'А**, **КУКУШЕ'Н'АТКО**, **КУ'КУШЕЧКА**, **КУ'КУШЕЧКА МА'ЛЕН'КА**, **КУКУШ'ІН'ОНАК**, **КУ'КУШКА МА'ЛАЙА**, **КУКУ'ШОНАК**, **ПТАШЕ'Н'А**⁶, **ПТЕ'НЕЦ**², **ПТИЧЕ'Н'А**³, **ЦИП'ЛАТКО**².

ЗОЗУЛ'А, -та (Чх), *зазул'а* (ЧГ). Те саме, що **ЗОЗУЛЕ'Н'А**.

ЗОЗУЛ'АСТІЙ. Рябий (про колір оперення птаха, заг. н.) (СтБк, Хиб).

ЗОЗУЛ'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗОЗУЛЕ'Н'А** (ГрІв).

ЗОЗУЛ'КА, -и, *змениш.-пестл.* (Рок), *за'зул'ка* (Б). Те саме, що **ЗОЗУЛЕ'Н'А**.

З'ОЛНА, -и. Те саме, що **Д'АТЕЛ ЗЕ'ЛЕНІЙ** (Обм).

I

І'ВАН, -и. Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА**¹ (МК).

І'ВАН-РИБО'ЛОЎЧИК. Те саме, що **РИБО'ЛОЎ**¹ (ЧГ).

І'ВАН'КА¹, -и (Глб), *ван'ка* (Глб). Те саме, що **П'ЛИСКА Б'ІЛА**.

І'ВАН'КА², -и. Те саме, що **КАМ'ЯНКА** (Ряб).

І'ВАНЧИК¹, -и (Б, Бир, Біл, Взд, Жих, Івн, КмнМ, Куч, Лоз, Окт, Орля, Пб, Сав, См, Тпч, Чйк, Чрн, Шал), *і'ван'чик* (Гн, Рад), *і'ван'ч'ік* (ЗН, ГС, Хч). Те саме, що **КАМ'ЯНКА**.

ІВАНЧИК², -и. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²** (Шпт).

ІВАНЧИК³, -и (Ком, Птр), *i'ван'чик* (Гр). Те саме, що **П'ЛИСКА Б'ІЛА**.

ІВАН'Ч'УК, -і. Те саме, що **КАМ'ЯНКА** (Ржк).

ІВОЛГА¹, -и (Бер, Ад, Арк, Вал, ВД, Врт, Гбв, ГТ, Дл, Дор, Ірж, Кап, Лем, Лоз, Лок, Лук, МД, Мр, Нех, НОр, Обм, Пдл, Пл, Пр, Рдц, Рож, Руд, Сав, Сив, Соф, СтБк, СтБс, Фр, Хиб, Хн, Чйк, Чх, Шст, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *i'вол'га* (117, ВК, Всл, ГрІв, Дан, ДГ, Лок, Млк, Ржн, Рок, Чоп, ЧрвК, Шап), *i'валга* (Вас, ЗН, Івн, Шал, Ав, Б, Бер, Бир, Вер, Взд, Гай, Глб, Гн, ГС, ГТ, ДД, Днл, Єл, Зм, Кар, КмнМ, КмнС, КрЧ, Мн, МУс, Окт, Орля, Ост, Пб, Птр, Пст, Рад, Ряб, Св, Сем, См, Тпч, Хч, ЧГ, Чрн, Чш, Шпт), *i'вал'га* (Буд, Єв), *i'ivalga* (Прв, Хч), *i'ivolga* (ВК, Кап), *i'ivalga* (Взд), *i'волга* (Ан), *i'v'i'лга* (КрЧ), *i'олга* (Куч), *i'ивала* (ДД), *i'ivol'га* (Рок). Іволга. Див. **ЖОЎ'НА³**, **ЖОЎ'ТОБР'УХА²**, **ЖОЎ'ТОБР'УШКА²**, **СИВО'РАКША²**.

ІВОЛГА² [ІВАЛ'ГА], -и. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (Зм).

ІВОЛГА³ [ІВАЛ'ГА], -и. Те саме, що **СИВО'РАКША¹** (Ком).

ІВОЛГА⁴, *лайл*. Назва людини (Яд). Пор. **ГОРО'БЕЦ'⁶**, **ГУ'САК⁵**, **Д'АТЕЛ'⁹**; **ВО'РОНА⁸**, **ГОРОБ'ЧИХА²**, **СО'ВА¹⁴**, **ЦАП'А⁸**.

ІВОЛ'ЖЕН'А, -та. Маля іволги (ДГ).

ІДОЛ', -и, *експрес*. Те саме, що **ШУ'Л'ІКА¹** (СтОр).

ІЗБИ'ВАЙУЦ':А, *мн*. Збираються докупі (про птахів, заг. н.) (Ад).

ІЗУМ'РУД, -и. Те саме, що **РИБО'ЛОЎ'¹** (Св).

ІН'Д'ЕЙКА, -і. Те саме, що **ІН'ДИЧКА¹** (Шал, ЗН).

ІН'ДИК¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Бер, Бир, Бнч, Буд, Вал, ВД, Вер, Взд, Всл, Гай, Гбв, Глб, Губ, Гор, Дан, ДГ, ДД, Дл, Днл, Єв, Єл, Жих, Зм, Ів, Ірж, Кар, КмнМ, Кр, КрБ, КрЧ, Лем, Лов, Лоз, Лок, Лук, МД, МК, Млк, МУс, Нех, НОр, Обм, Орля, Пб, Пдл, Пом, Пр, Прв, Птр, Рад, Ржк, Ржн, Рок, Руд, Ряб, Св, Сив, Сл, СтБк, СтБс, СтХ, Ус, Фр, Хиб, Хн, Хч, ЧГ, Чйк, Чнтч, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Чш, Шап, Шпт), *in'd'uk* (Тим, Бер, Грз, Шал, Ан, Біл, Бнч, Вал, ВК, Врт, Всл, Гн, Грб, ГрІв, ГС, ГТ, ЗН, Ів, Кап, КрБ, Куч, Ус, Люб, Мн, Мр, Окт, Ост, Орля, Пст, Рдц, Ржк, Рож, Сл, СтХ, Чоп, Чрн, Шст). Індик. Див. **БАГА'ТИР**.

ІН'ДИК², -и. Те саме, що **ГЛУ'ХАР²** (Взд).

ІН'ДИК СТА'РІЙ, -и -і. Доросла особина птаха (про індика) (Лем). Пор. **БАТ'КО³**, **МАТКА¹**.

ІНДИЧА, -та. Маля індички (Ад, Бер, Бнч, Буд, Вер, Взд, ВК, Гай, Губ, Дан, ДД, Дл, Єв, Жих, Кап, Кр, Лем, Лок, МД, МК, Нех, Обм, Окт, Пдл, Пом, Пр, Пст, Ржн, Рок, Ряб, Св, Сл, СтБс, Фр, Чнтч, Чх). Див. **ІНДИЧЕ¹Н'А**, **ЦИПЛ'АТКО³**.

ІНДИЧЕ¹Н'А, -та (Ав, Ан, Арк, Біл, Гбв, Днл, Зм, КмнМ, Люб, Чрн), *індиче^aн'а* (Птр). Те саме, що **ІНДИЧА**.

ІНДИЧКА¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Бир, Біл, Бнч, Буд, Вал, Вер, Взд, ВК, Всл, Гай, Гбв, Глб, Гор, Губ, Дан, ДГ, ДД, Дл, Днл, Єв, Єл, Жих, Зм, Кар, КмнМ, КрЧ, Лем, Лов, Лоз, Лок, Лук, МД, Млк, МК, МУс, Нех, НОр, Обм, Окт, Орля, Ост, Пб, Пдл, Пом, Пр, Птр, Рад, Ржн, Рок, Ряб, Св, Сив, Сл, СтБк, СтБс, СтХ, Хиб, Хн, ЧГ, Чнтч, ЧрвК, Чх, Чш), *ін[']д'ушка* (Тим, Бер, Грз, Ан, КрБ, Куч, Мн, Мр, Окт, Ост, Прв, Пст, Чрн, Ус, Шал, Рдц, Сл, СтБк, ЧрвЧ, Шпт). Індичка.
ІНДИЧКА², -и. Те саме, що **ГЛУХАРКА** (Взд).

ІНД'ІКАТОР, -и, *експрес*. Те саме, що **БЕКАС¹** (ВД).

ІНДОКАЧКА, -и. Мускусна качка (Лем). Див. **ВОШОЛУПКА**, **ДИКОКАЧКА**, **ІНДОУТКА¹**.

ІНДОУТКА¹, -и (Бер, КрБ, Млк, Сл), *індаутка* (Чрн, Ан). Те саме, що **ІНДОКАЧКА**.

ІНДОУТКА², -и. Самка мускусної качки (КрБ).

Й

ЙАЙЦЕ ВАН'УЧЕ, -а -і. Те саме, що **БОЎТУН** (Бир).

ЙАЙЦЕ НЕХАРОШЕ, -ц'а -і. Те саме, що **БОЎТУН** (Лок).

ЙАЙЦЕ СВ'ІЖЕ, -ц'а -і. Пташине яйце, що не втратило своїх властивостей (Гай, Люб).

ЙАМЧИК-РИБОЛОЎ, -и-и. Те саме, що **РИБОЛОЎ¹** (Взд).

ЙАНЧИК, -и (ВК, Всл, Пдл, Фр), *'йан'чик* (Рож), *'йенчик* (Дл). Те саме, що **КАМ'ЯНКА**.

ЙАСТРЕБ'Ь^П-ПЕРЕПЕЛ'АТНИК¹, -и -и. Малий яструб (ВД). Див. **ПЕРЕПЕЛ'АТНИК¹**.

ЙАСТР'Е'Б^П-ПЕРЕПЕ'Л'АТНИК² [ЙАСТР'Е'Б^П-П'Е'Р'Е'П'Е'Л'АТН'ІК], -і -і.
Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Бир).

ЙАСТРЕ'БОК ВЕРЕБ'РАЧИЙ, -і-и. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Гн).

ЙАСТР'ІБОК, -бк'і. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (ЗН, Взд, Ржк).

ЙАСТР'ІБОК МА'ЛЕН'К'ІЙ, -бк'і -і. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Взд).

ЙАСТРУБ МА'ЛЕН'КІЙ, -и -і. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Вал).

ЙАСТРУ'БЕЦ', -бц'і (Вал), *йастр'е^аб'еу* (Єл). Те саме, що **К'ІБЧИК²**.

ЙАТЕЛ¹, -тли (Ірж, Ржн), *'йател'* (Ад, Ірж, Лук, Сл, Чрн, Шап, Яд), *'йат'ел'* (Лок), *'йатл'ік* (Ад). Те саме, що **Д'АТЕЛ²**.

ЙАТЕЛ², -тли. Те саме, що **ПОЎЗИК** (Ад, Яд).

ЙАТЕЛ ОБИКО'ВЕН:ІЙ, -тли -і. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (Кап).

ЙУРКАЛО, -и. Те саме, що **Б'ЗОЛО'ЙДКА ЗОЛО'ТИСТА** (ВК).

ЙУРОК¹, -рки (Бер, Бир, Вер, Взд, Губ, Ком, Лок, Мам, Обм, Орля, Ост, Прв, Ус, Пст, Рад, Сав, Св, Чйк), *йурочок* (Лок, Рад). Те саме, що **ВЙУРОК**.

ЙУРОК², -рки. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Св, ЧрвК).

ЙУРОЧЕК, -чки (Ав, Хч, ЧГ), *йуроч'е'к* (Чйк). Те саме, що **ВЙУРОК**.

ЙУРОЧИК, -чки. Те саме, що **ВЙУРОК**. (Ав),

ЙУРОЧОК¹, -чки. Те саме, що **ВЙУРОК** (Біл, Жих).

ЙУРОЧОК², -чки. Те саме, що **З'АБЛИК¹** (Біл).

ЙУРОЧОК³, -чки. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА³** (Лок).

ЙУРОЧОК⁴, -чки. Те саме, що **РЕМЕЗ** (ЧрвК).

ЙУРЧИК, -и. Те саме, що **ВЙУРОК** (Шпт).

ЙУР'ЧИТ', -ат'. Видає звуки (про в'юрка) (Взд, Ком).

К

КА'ЗАРКА, -і. Чорна казарка (ЗН, Бир, Днл, Шпт).

КА'ЗАРКА Б'ІЛО'ЛОБА, -и -і. Те саме, що **ГУСКА Б'ІЛО'ЛОБА** (Днл, Лем).

КАЗОРА, -и. Те саме, що **СОЇКА**¹ (Рад, Чйк).

КАЛИН:ИК, -и. Те саме, що **ОМЕЛ'УХ** (Буд).

КАЛИСКА. Гніздо іволги (Гн). Див. **РУКАЎ**.

КАЛ'ІБР'І¹ (КрЧ), *кал'ібра* (Мн). Дрібний співочий птах дикої орнітофауни.
КАЛ'ІБР'І². Те саме, що **СИНИЦ'А**⁵ (Біл).

КАМ'ІШОЎКА, -и. Те саме, що **ОЧЕ'РЕТ'АНКА**¹ (Біл).

КАМ'ЯНКА, -и. Звичайна кам'янка (КрЧ). Див. **БЕРЕС'Т'АНЧИК**,
ІВАН'КА², **ІВАНЧИК**¹, **ІВАН'ЧУК**, **ІАНЧИК**, **ВАЎ'Н'АНКА**.

КАМ'ПАН'ІЯ. Сукупність птахів, що тримаються разом (про тетеруків) (Вер).

КАН', -і. Те саме, що **КАН'УК**¹ (Яд).

КАНАП'Л'АНИК¹, -и (ГТ, ЧрвЧ), *канап'л'ан'ік* (Губ, Лов, Рдц, с. Суслівка Ріпкинського р-ну Ч.). Те саме, що **ГОРО'БЕЦ'**³.

КАНАП'Л'АНИК², -и, *орн.* Чечевиця (ГТ).

КАНАП'Л'АНКА, -і. Коноплянка (Чрн, Зм).

КАНА'РЕЙАШНИК, -и. Те саме, що **КАНА'РЕЙКА** (Куч).

КАНА'РЕЙКА, -и (Шал, Куч, ЧрвК), *кана'р'ейка* (Мн), *кана'рейечка* (Шал). Дрібний співочий птах дикої орнітофауни. Див. **КАНА'РЕЙАШНИК**.

КАН'УК¹, -и (Бир, Біл, КмнС, Лем, Яд). Звичайний канюк. Див. **КАН'**,
КАН'У'ЧОК, **КОРШАК**³.

КАН'УК², -и. Те саме, що **ЗИМ'Н'АК** (Біл).

КАН'УК МОХНО'НОГИЙ, -и -і. Те саме, що **ЗИМ'Н'АК** (Лем).

КАН'УЧ'ІТ', -ат'. Видає звуки (про звичайного канюка) (КмнС).

КАН'У'ЧОК, -чки. Те саме, що **КАН'УК**¹ (ВК).

КАРАЛ'ОК¹, -л'к і. Те саме, що **ВО'ЛОВЕ 'ОКО**¹ (Взд).

КАРАЛ'ОК², -л'к і. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (Взд).

КАРАС'ТЦ'ЕЛ', -і. Те саме, що **ДЕРКАЧ¹** (Бир).

КАРЗИНКА. Те саме, що **РЕМЕЗОВЕ ГН'ІЗДО** (Вер).

КАР-КАР¹. Звуки, що видає сіра ворона (ВНП).

КАР-КАР². Звуки, що видає галка (ДГ).

КАРКАЙЕ¹, -ут'. (Ад, ДГ). Те саме, що **КР'АКАЙЕ¹**.

КАРКАЙЕ², -ут' (Бнч, Гор), *каркає* (Бир). Те саме, що **КР'АКАЙЕ⁴**.

КАРКАЙЕ³, -ут'. Те саме, що **КРУКАЙЕ** (Гн).

КАРКАЙЕ⁴, -ут'. Те саме, що **СВИСТИТ'¹** (Ад).

КАРКАЙЕ⁵, -ут'. Видає звуки (про сойку) (ВД). Див. **КРИЧИТ'⁶**, **ПИШЧИТ'³**, **ШАЎКАЙЕ**. Пор. **ДРАЖН'Ц:А**, **Н'АЎКАЙЕ²**, **ПЛАЧЕ¹**.

КАРОНА. Те саме, що **КАРОНКА** (Гор).

КАРОНКА. Чуб птаха в розкритому вигляді (про одуда) (Бер, Взд). Див. **В'ЕЙЕР²**, **КАРОНА**. Пор. **ГР'ЕБ'ІН'**.

КАРУЛ'ЧИК, -и. Те саме, що **ПОЎЗИК** (Птр).

КАРШАЧОК¹, -чки. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (КмнМ).

КАРШАЧОК², -чки. Те саме, що **ШУЛ'ІКА¹** (КмнМ).

КАРШАЧОК МАЛІЙ, -и -ийе. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (ДД).

КАРШУН-ТЦ'ЕТЦ'ЕР'ІВ'АТ'Н'ІК, -и-і. Те саме, що **ШУЛ'ІКА¹** (Бир).

КАС'АК, -і. Те саме, що **КЛ'УЧ** (Тим, ДД).

КАСАТКА, -і. Те саме, що **СЕРПОКРИЛКА** (Бир).

КАСТАГЛОТ, -и. Те саме, що **ШПАК¹** (Прв).

КАУ-КАУ. Те саме, що **БУ-У-БУ-У** (Хиб).

КАХ-КАХ¹. Звуки, що видають свійські качки (Гор, КрЧ, Лок).

КАХ-КАХ². Звуки, що видає крижень (Нех).

КАХКАЙЕ¹, -ут'. Видає звуки (про свійського селезня, свійську качку) (ВД, Дл, Зм, Кр, КрБ, КрЧ, Лем, Люб, Сл). Див. **КАХКОТИТ'**, **КР'АКАЙЕ⁴**. Пор. **КР'АКАЙЕ⁹**; **С'ОЎКОТИТ'**,

КАХКАЙЕ², -ут'. Видає звуки (про крижня) (ВД).

КАХКАЙЕ³, -ут'. Те саме, що **К'Р'АКАЙЕ¹** (Гор).

КАХКАЙЕ¹Т, -ут'. Те саме, що **К'ЛОПАЙЕ** (ЗН).

КАХКО¹ТИТ', -ат'. Те саме, що **КАХКАЙЕ¹** (Лок).

КА¹ЧА, -та. Маля свійської качки (Лем, МК, Нех, Пдл, Рок, СтБк). Див. **ВУ¹Т'ОНАК**, **КАЧЕ¹Н'А**, **КАЧЕ¹Н'АТКО**, **У¹Т'А**, **У¹Т'АТКО¹**, **УТЕ¹Н'А¹**, **УТЕ¹Н'АТКО**, **УТЕ¹Н'ОНОК**.

КА¹ЧАК. Те саме, що **СЕЛЕЗЕН'¹** (Сив).

КАЧЕ¹Н'А, -та. Те саме, що **КА¹ЧА** (Грб, Кап, Нех, Рож, Хн).

КАЧЕ¹Н'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **КА¹ЧА** (Гбв, Лук).

КАЧКА¹, -и (Гбв, Ирж, Кап, Кр, Лем, МК, МУс, Нех, Пдл, Рож, Сив), *качечка* (Гбв, Кап, Кр, МК, МУс, Нех, Пдл, Рож, Сив). Водоплавний свійський птах, цінний своїм м'ясом, яйцями і пір'ям. Див. **У¹ТВА¹**, **У¹ТКА¹**, **У¹ТКА ДО¹МАШН'А**, **У¹ТКА ¹НАША¹**, **У¹ТКА ПРОС¹ТЕН'КА**, **У¹ТКА СВА¹ЙА**, **У¹ТКА С¹ВИ¹С'КА**.

КАЧКА², -и (Гбв, Ирж, Кап, Кр, Лем, МК, МУс, Нех, Пдл, Рож, Сив), *качечка* (Гбв, Ирж, Кап, МК, Нех, Пдл, Рож, Сив). Самка свійського селезня. Див. **У¹ТВА²**, **У¹ТКА²**.

КАЧКА³, -и. Те саме, що **К'РИЖЕН'¹** (Ряб).

КАЧКА⁴. Самка крижня (Лук, Рдц). Див. **ВО¹НА⁷**, **К'Р'АЧКА⁴**, **К'РИЖЕН'³**, **САМКА⁴**, **У¹ТВА⁶**, **У¹ТКА⁶**.

КАЧКА ¹ДИКА¹, -и -і (МК), *качка ¹дикайа* (Кап). Дика качка, заг. н. Див. **ВУ¹ТКА БО¹ЛОТ'АНА¹**, **НО¹РЕЦ'⁵**, **У¹Т'АТКО²**, **У¹ТВА³**, **УТЕ¹Н'А²**, **У¹ТКА³**, **У¹ТКА ¹ДИКА¹**. Пор. **У¹ТКА ПЕРЕ¹Л'ОТНА**.

КАЧКА ¹ДИКА², -и -і. Те саме, що **ЛИСКА** (Сив).

КАЧКА К'РИЖН'А, -и -і. Те саме, що **К'РИЖЕН'¹** (Гбв).

КАЧКА НАСТА¹ЙАШЧАЙА, -и -і. Те саме, що **К'РИЖЕН'¹** (Єв).

КАЧКА ¹НАША, -и -и. Качка, яка живе при людях, не дика (МК).

КАЧУР, -і. Те саме, що **СЕЛЕЗЕН'¹** (Орля, Пст, Грз, Нех, Сив).

КАШ-КАШ. Те саме, що **ПУЛ'-ПУЛ'¹** (Бир, с. Глазове Шосткинського р-ну С.).

КВАК¹ТУШКА, -и. Те саме, що **К'ВОЧКА** (Бир, Єл).

КВОК'ТУХА, -и (Лок, Сл, ЧГ), *квaк'тухa* (Івн, Шал, Ан, Бир, Глб, Гор, ГТ, ДД, Птр, Прв, Ржк, Чш). Те саме, що **К'ВОЧКА**.

К'ВОЧКА (Арк, Бер, Гай, Гбв, Дан, ДГ, Дл, Зм, Ів, КрБ, КрЧ, Лем, Лов, Лук, Люб, Пр, Прв, Шап), *к'вочочкa* (Гбв). Курка, що висиджує та водить курчат. Див. **КВАК'ТУШКА**, **КВОК'ТУХА**.

КВО-КВО. Звуки, що видає вальдшнеп (Ад).

К'ВОКАЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **К'ЛОПАЙЕ** (Зм, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.).
К'ВОКАЙЕ² [КВОКА], -ут'. Видає звуки (про вальдшнепа) (Ад).

К'ЕДРОЎКА¹, -и. Горіхівка (Лем). Див. **НО'САН'**.
К'ЕДРОЎКА², -и. Те саме, що **СОЇКА**¹ (Ав).

КИ'ГИКАЙЕ, -ут' (Дор, КрЧ), *к'іг'ікайе* (Лок, Пр). Те саме, що **КИ'ГИЧЕ**.

КИ'ГИЧЕ, -ут' (КрЧ, Лук), *к'іг'иче* (Пр). Видає звуки (про чайку) Див.
КИ'ГИКАЙЕ, **К'Г'ГОЧЕ**, **КРИ'ЧИТ'**⁷, **ПИШ'ЧИТ'**⁴, **СК'ІР'КОЧЕ**, **СП'Г'ВАЙЕ**⁷,
Ч'Г'КАЙЕ. Пор. **ПАЙОТ** **ЖАЛАБНА**, **П'ЛАЧЕ**².

КИР-КИР. Звуки, що видає сорока (ДГ). Див. **Т'Е-Т'Е**³.

К'ИРКАЙЕ¹, -ут' (Дл), *к'іркайе* (Гай). Те саме, що **К'ЛОПАЙЕ**.

К'ИРКАЙЕ², -ут' (КрЧ), *к'іркайе* (Гай). Видає звуки (про сіру чаплю). Див.
К'РАКАЙЕ⁷, **КРИ'ЧИТ'**¹¹, **ПИШ'ЧИТ'**⁵.

К'ИРКАЙЕ³ [К'ІРКАЙЕ], -ут'. Те саме, що **ДЕ'РЕ**¹ (КрЧ).

К'ИРКАЙЕ⁴, -ут'. Видає звуки (про сіру куріпку) (КрЧ). Див. **ПИШ'ЧИТ'**⁶.

К'ИРКАЙЕ⁵, -ут'. Видає звуки у ситуації небезпеки (про свійського гусака) (Шап). Пор. **СИ'ЧИТ'**¹; **ГУ'КАЙЕ**⁶.

КИШ¹ (Взд, ЗН, Зм, Івн, КрЧ, Люб, Шал), *к'іш* (Бир, Бнч, Гор, ДГ, Єв, Лем, Лов, Лок), *а'киш* (Ан), *а'к'іш* (Глб, ДД). Вигук, яким відганяють курей.

КИШ². Вигук, яким відганяють свійських качок (КрБ). Див. **А'ВУТ'А**, **ГИ'Л'А**².

КИШ³ [К'Ш] (ДГ), *а'к'іш* (Глб). Те саме, що **КУР'А**.

КИШ⁴. Вигук, яким відганяють хижих птахів (Взд, Ржк).

К'Г'Б'ІС. Те саме, що **ЧАЙКА**¹ (Всл).

К'ІБЧИК¹ [КОПЧИК], -и. Хижий птах, заг. н. (Соф).

К'ІБЧИК², -и (Грб, Кап, Тпч, Хиб), ¹копчик (Івн, Ав, Ад, Бир, Біл, ВД, Вер, Гай, ГТ, Єв, Кап, КрЧ, Куч, Люб, МУс, НОр, Ост, Сав, Сив, СтБк, Чх, Шап, Яд), ¹копч'ік (Бнч, КмнС). Кібчик. Див. **ВЕРЕБЕЦ'²**, **ВОРОБ'ІАТНИК**, **ГОЛУБ'ІАТНИК¹**, **ГОРОБ'ІАТНИК**, **ІАСТР'ЕБ'^П-ПЕРЕПЕЛ'АТНИК²**, **ІАСТР'ІБОК**, **ІАСТР'ІБОК МАЛЕН'К'ІЙ**, **ІАСТРЕБ'ОК ВЕРЕБ'РАЧІЙ**, **ІАСТРУБ МАЛЕН'КІЙ**, **ІАСТРУБЕЦ'**, **КАРША'ЧОК¹**, **КАРША'ЧОК МАЛІЙ**, **КОБЕЦ'³**, **КОПЧИК-ВЕРЕБ'ІАТНИК**, **КОПЧИК-ГОРОБ'ІАТНИК**, **КОПЧИК-ПЕРЕПЕЛ'АТНИК**, **КОПЧИК МАЛЕН'К'ІЙ**, **КОРШАК⁴**, **КОРШИК МАЛІЙ**, **КОРШУН³**, **КОРШУН ВЕРЕБ'ІАЧІЙ**, **КОЎБЕЦ' ВЕРЕБ'ІАЧІЙ**, **ПЕРЕПЕЛ'АТНИК²**, **П'ТИЧНИК**, **ПТ'ІЧАТ'Н'ІК**, **ПУДОРЛИК МАЛІЙ**, **САКА'ЛОК**, **СКО^А'Б'ЕЦ**, **СОКОЛ²**, **СТЕРВ'АТНИК²**, **ШУЛ'АК-ГОЛУБ'ІАТНИК**, **ШУЛ'А'ЧОК**, **ШУЛ'А'ШОК ГОРОБ'ІАЧИ**, **ШУЛ'ІКА²**, **ШУЛЕК ВЕРЕБ'ІАЧИ**, **ШУЛ'П'ІК²**; **ХИ'ЖАК²**.

К'ІБЧИК³ [КОПЧИК], -и. Те саме, що **ЛУН'¹** (Соф).

К'ІБЧИК⁴ [КОПЧИК], -и. Те саме, що **ШУЛ'ІКА¹** (Бир, Вер, Мр).

К'ІЛ', -і. Порожний стрижень пера, з обох боків якого розташовані легкі пухнасті відростки (ВД). Див. **АС'ТЕНЦЕ**.

К'ІР'АК, -и. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Пр).

К'ІРАЧКА, -і. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Ком).

К'ІР'А'ЧОК, -чки. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Пр).

К'ІР-Г'ІЗ-К'ІР-Г'ІЗ. Вербальна імітація звуків річкового крячка (Хч).

К'ІР'ІК, -і. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Ком).

К'Л'АЦАЙЕ, -ут'. Те саме, що **КЛЕ'КОЧЕ¹** (ДГ).

КЛЕ-КЛЕ (Гор), *кле-ке-ке* (Гбв). Звуки, що видає білий лелека.

К'Л'ЕКотЕН', -тн'і. Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА¹** (Гр).

КЛЕ'КОЧЕ¹, -ут' (Арк, МК), *кл'е'кече* (Гор), *кл'е'коче* (Гор), *кл'е''коче* (Ад), *кл'о'коче* (ГрІв). Видає звуки (про білого лелеку). Див. **К'Л'АЦАЙЕ**, **К'ЛЕЦАЙЕ**, **З'ОБОМ**, **К'ЛОКАЙЕ**, **КОКАЙЕ²**, **ЦОКОТИТ'**, **ЧЕКАЙЕ¹**, **ШЧЕ'КЕЧЕ**, **Ш'ЧОЛКАЙЕ**. Пор. **К'ЛЕЦАЙЕ** **З'ОБОМ**.

КЛЕ¹КОЧЕ² [КЛ'Е¹КОЧЕ], -ут'. Те саме, що **КУРКАЙЕ¹** (Бнч).

К¹ЛЕЦАЙЕ¹ З'ОБОМ, -ут'. Видає звуки, стукаючи дзьобом (МК). Пор. **КЛЕ¹КОЧЕ¹**.

КЛИН, -и. Те саме, що **К¹Л'УЧ** (СтБк).

К¹ЛОКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **КЛЕ¹КОЧЕ¹** (МУс, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.).

К¹ЛОПАЙЕ, -ут' (Бир), *к¹л'опайе* (Зм, Руд). Видає звуки, коли починає сідати на яйця або водить маляг (про курку). Див. **КАХКАЙЕ¹Т**, **К¹ВОКАЙЕ¹**, **К¹ИРКАЙЕ¹**. Пор. **КРИ¹ЧИТ'** **КУДКУ¹ДА**, **КУДКУ¹ДАКАЙЕ¹**, **КУДКУ¹ДАКАЙЕ²**, **П'ЕЙЕ³**, **СОКО¹РИТ'**, **СТОГНЕ**.

КЛ'У¹ЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **ДОЎ¹БЕ¹** (Кар).

КЛ'У¹ЙЕ², -ут'. Б'є дзьобом (про індика) (Сл).

К¹Л'УЧ, -і. Спосіб польоту диких гусей, сірих журавлів, що рухаються один за одним, утворюючи кут (Б, ВД, ВК, Врт, Гор, Гр, Дор, Єл, Зм, Кап, КмнС, Кр, КрЧ, Куч, Лук, Млк, Нех, Пр, Птр, Рад, Сав, Соф, СтБк, СтБс, Шст, Фр). Див. **КА¹С'АК**, **КЛИН**, **КРУК⁴**, **НИЗКА**, **Р'А¹ДОК**, **СТРЕ¹ЛА**, **ТРИ¹КУТНИК**.

К¹Н'ІГА. Те саме, що **ЧА¹ІКА¹** (Губ).

К¹ОБЕЦ¹, -бц'і. Хижий птах, заг. н. (Гай).

К¹ОБЕЦ², -бц'і. Дрібний хижий птах, заг. н. (Рок).

К¹ОБЕЦ³, -бц'і (Ав, Ад, Буд, Гай, Гбв, Гор, Гр¹в, Днл, Кап, Кар, КрЧ, Лоз, Люб, МД, Млк, Мр, МУс, Пл, Пр, Рад, Рдц, Рок, Руд, Соф, СтБк, СтБс, Чнтч, Чх, Яд), *'к'ібец'* (МД). Те саме, що **К¹ІБЧИК²**.

К¹ОБЕЦ⁴, -бц'і (Ав, Брст, Вер, ВК, Дан, Днл, Зм, Лок, Люб, Мр, Пл, Пр, Рож, Сав, Сив, СтБс, ЧГ, ЧрвК, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *'кобац'* (Зм), *'кобец'* (Зм), *'кобец'* (КрБ). Те саме, що **ШУ¹Л'ІКА¹**.

КОГУТ, -и (Пст, Сем), *ку¹гут* (Дан, с. Глазове Шосткинського р-ну С.). Те саме, що **П'ІВЕН¹**.

КОДЛА, -и, *знев*. Те саме, що **С'ІМ'ІА³** (Глб).

КОЗО¹ДОЇ, -і (Кап, КмнС), *каза¹дої* (Біл, Єв). Те саме, що **ДР'ІМ¹Л'УГА**.

КОКАЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **КУДКУ¹ДАКАЙЕ¹** (Лов).

КОКАЙЕ², -ут'. Те саме, що **КЛЕ¹КОЧЕ¹** (КрЧ).

КОЛЕЧКО (МД), *кал'еч'ка* (Ржк). Чорне півкільце на шії кільчастої горлиці.
Див. **ПОЛОСОЧКА**.

КОЛОН'ІЙА¹, -і (Арк, Всл, ДД, Соф, СтБк), *калон'і́йа* (Шал, ДД). Те саме, що **ЗГРАЙА**³.

КОЛОН'ІЙА², -і. Те саме, що **С'ІМ'ІЙА**¹ (ВК, СтБк, Фр).

КОЛОН'ІЙА³, -і. Те саме, що **С'ІМ'ІЙА**⁹ (СтБс).

КОЛОН'ІЙА⁴, -і. Те саме, що **СТАЙА**¹³ (ВК).

КОЛОН'ІЙА⁵, -і (ЧрвК), *калон'і́йа* (Ав). Те саме, що **ТАБУН**³.

КОЛОН'ІЙА⁶, -і. Те саме, що **ТАБУН**¹⁶ (Пр).

КОЛОН'ІЙА⁷, -і. Те саме, що **ТАБУН**²² (ВД).

КОЛОН'ІЙА⁸, -і. Те саме, що **ТАБУН**²³ (ЧрвК).

КОПЧИК-ВЕРЕБ'ІАТНИК, -и-и. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Буд).

КОПЧИК-ГОРОБ'ІАТНИК, -и-и. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Люб).

КОПЧИК МАЛЕН'К'ІЙ (Хч), *копчик ма'лен'к'і́* (Люб). Те саме, що **К'ІБЧИК**².

КОПЧИК-ПЕРЕПЕЛ'АТНИК, -и-и. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Ад).

КОРМИЦ':А, -л'ац':а. Споживає їжу (про птаха, заг. н.) (Пл).

КОРОЙІД, -и (Обм), *кара'йед^м* (Прв). Те саме, що **ДАТЕЛ**².

КОРОЛ'ОК, -л'ки. Те саме, що **П'ІСКУЛ'КА** (СтХ).

КОРШАК¹, -и (Лов, ВД, Гай, Люб, Сл, Соф), *кор'шак* (Дор, НОр), *коршик* (Лов).
Хижий птах, заг. н.

КОРШАК² [КОР'ШАК]. Дрібний хижий птах, заг. н. (Рок).

КОРШАК³, -и. Те саме, що **КАН'УК**¹ (Люб).

КОРШАК⁴ [КОР'ШАК], -и. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Гай, Гор, КмнМ, НОр, ОрлК, Пр, Рок, Ряб, Хиб, ЧрвЧ).

КОРШАК⁵, -и (Люб, СтБк), *кор'шак* (КрЧ, Люб, Пл, Шст). Те саме, що **ЛУН**¹.

КОРШАК⁶ [КОР'ШАК], -и. Те саме, що **ПУС'Т'ІЛ'ГА** (Люб).

КОРШАК⁷, -и (Ад, Арк, ВД, Врт, Гай, Гбв, Гр, Грб, ГТ, Дан, ДД, Дор, Єв, Ірж, Кап, Кар, КмнМ, Кр, КрЧ, Лем, Лоз, Люб, МД, МК, Мус, Нех, Нор, Окт, ОрлК, Пл, Пом, Пр, Птр, Рдц, Ржн, Руд, Ряб, Сив, Сл, Соф, СтОр, СтХ, Тпч, Ус, Хн, ЧГ, Чоп, Чш, Шап, Шст), *кор'шак* (ЧрвЧ). Те саме, що **ШУЛ'КА**¹.

КОРШАК⁸, -и (Чх), *кор'шак* (Чх). Хижий птах, більший за чорного шуліку.

КОРШАК⁹, -и (Кр, Шап), *кор'шак* (МУс). Задерика.

КОРШАК БАЛ'ШОЇ, -і -ийе. Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (Глб).

КОР'ШАК **Б'ІЛ'ШИ**, -и -і (Люб), *коршак бул'шиї* (Хиб). Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹.

КОРШАК СТАР'ІЙ, -и -і. Доросла особина птаха (про чорного шуліку) (Сл).

КОРШАК СТЕПОВ'ІЙ, -и -і. Те саме, що **ЗИМ'Н'АК** (Соф).

КОРШАК-ТЕТЕР'АТНИК. Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (СтБк).

КОРШАН, -и. Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (ДД, Сл).

КОРШИК¹, -и. Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (Ан, Брст, Взд, ГТ, Єл, Ів, Кап, Мн, ЧрвЧ, Шст).

КОРШИК², -и. Те саме, що **ОР'ЛАН-Б'ІЛОХ'ВОСТ** (Пб).

КОРШИК ЗДАРОВ'ІЙ, -и -і. Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (Глб).

КОРШИК МАЛ'ІЙ, -и -і. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Глб).

КОРШИН'. Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (Прв).

КОРШУН¹ (Ад, ВД, Дор, КмнС, НОр, Сл), *кар'шун* (Бир). Хижий птах, заг. н.

КОРШУН². Дрібний хижий птах, заг. н. (Рок).

КОРШУН³. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Тим, Івн, Всл, Днл, Рок, Сл).

КОРШУН⁴. Те саме, що **ПУС'Т'ІЛ'ГА** (Мр, Пдл).

КОРШУН⁵ (Тим, Івн, Шпт, Орля, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Бир, Біл, Бнч+, Буд, ВД, Вер, Всл, Гр, ГТ, ДГ, ДД, Днл, Дор, Єв, Єл, Жих, Ів, Кар, Ком, КрБ, Лем, Лук, Маз, Мам, МК, Мр, Обм, Окт, Орля, Ост, Пдл, Пст, Чрн, Ржк, Руд, Ус, Фр, Хиб, Хн, Хч, ЧГ, Чрн, ЧрвК, Шст, с. Глазове Шосткинського р-ну С., с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *кар'шун* (Ан, Бир, Шпт), *коршун*' (Прв). Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹.

КОРШУН БАЛ'ШОЇ (Ан), *кар'шун бал'шої* (Чйк). Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹.

КОРШУН ВЕРЕБ'ЯЧИЙ. Те саме, що **К'ІБЧИК**² (Ан).

КОСТОГ'РИЗ, -и. Костогриз (Дл, Пр, ЧрвК). Див. **В'ІШН'АДОЎБ**, **В'ІШН'АК**, **ДУБАДУБ**, **ДУБАНОС**, **ІВОЛГА**², **КАРАЛ'ОК**², **КР'УЧОК**², **П'ЕР'АП'ОЛКА БАЛ'ШАЙА**, **П'ЕР'АП'ОЛКА С'ЕРАЙА**, **СН'ІГ'ІР'**

Л'ЕТ'Н'ІЙ, СН'ІГУР С'ІРІЙ, С'ОЙКА², СОРОКОПУД⁵, С'ОЎКА², ЧУБАРУШКА, ШИШКАР², ШПАК⁴; ГАДИНА.

КО^УСТ'УЛ'КА, -і. Те саме, що К'ІЛ' (Ів).

К'ОЎБЕЦ' ВЕРЕБ'ІАЧИЙ, -бц'і -і (Ірж), /коўбец' вереб'йачи (Ад). Те саме, що К'ІБЧИК².

К'ОХКАЙЕ, -ут'. Те саме, що КУДКУДАКАЙЕ¹ (Івн, Глб).

КР'А-КР'А¹ (Лук), кра-кра (Сл). Звуки, що видає грак. Див. Г'АА-Г'АА.

КР'А-КР'А² [КРА-КРА]. Те саме, що КРУ-КРУ (Врт).

КР'А-КР'А³ [КРА-КРА]. Звуки, що видає крячок, заг. н. (Днл).

КР'АК¹, -і. Те саме, що КР'АЧОК¹ (Лоз).

КР'АК², -і. Те саме, що КРИЖЕН² (Маз, Ост).

КР'АКАЙЕ¹, -ут'. Видає звуки (про галку) (Гр). Див. ГЕРЧИТ', КАРКАЙЕ¹, КАХКАЙЕ³, КРЕКОЧЕ¹, КРИЧИТ'⁹, ПИШЧИТ'⁷.

КР'АКАЙЕ² [КРАКАЙЕ], -ут'. Видає звуки (про грака) (Сл). Див. ХАРКАЙЕ.

КР'АКАЙЕ³ [КРАКАЙЕ], -ут'. Те саме, що КРУКАЙЕ (КрБ).

КР'АКАЙЕ⁴, -ут' (Ком), /кракайе (Чрн). Видає звуки (про сіру ворону). Див. КАРКАЙЕ², КРИЧИТ'¹⁰.

КР'АКАЙЕ⁵, -ут'. Те саме, що СКРЕКОЧЕ (СтОр).

КР'АКАЙЕ⁶, -ут' (Взд, Глб, ЗН, КмнС, Лок), /кракайе (ДД). Те саме, що КАХКАЙЕ¹.

КР'АКАЙЕ⁷, -ут' (Лок, Люб), /кр'акае (Люб). Видає звуки (про дику качку, заг. н.). Див. КРИЧИТ'¹¹.

КР'АКАЙЕ⁸ [КР'АКАЕ], -ут'. Видає звуки, підкликаючи малят (про дику качку, заг. н.) (Люб).

КР'АКАЙЕ⁹ [КРАКАЙЕ], -ут'. Видає звуки, що передвіщають зміну погоди (про свійську качку, свійського селезня) (Сл). Пор. КАХКАЙЕ¹; С'ОЎКОТИТ',

КРАКАЙЕ¹⁰, -ут'. Те саме, що ДЕРЕ¹ (Гн).

КРАКАЙЕ¹¹, -ут'. Те саме, що КИРКАЙЕ² (КмнС).

КР'АКАЙЕ¹², -ут' (МУс), /кр'акае (Люб). Видає звуки (про крячка). Див. КРИЧИТ'¹².

КР'АКВА ПЕРЕЛ'ОТНА, -и -і. Те саме, що УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА (КрБ).

КР'АКВА ШИРОКОЗ'ОБА, -и -і. Те саме, що ШИРОКОН'ІСКА (Млк).

КР'АКУШКА, -і. Те саме, що **ОЧЕ'РЕТ'АНКА**¹ (Взд).

КРАСНОГ'РУД¹, -и. Те саме, що **СН'ІГУР**¹ (Чх).

КРАСНОГ'РУД², -и. Те саме, що **КРОПИЎ'ЯНКА**¹ (НОр).

КРАСНОГ'РУДКА¹, -и (Кр, Маз, Рок, Чх), *краснаг'рудка* (ГТ, ЧрвЧ, Шпт). Те саме, що **СН'ІГУР**¹.

КРАСНОГ'РУДКА², -и. Те саме, що **ЧЕРВОНОГ'РУДКА** (Чх).

КРАСНОГ'РУДКА³, -і (Бер), *краснаг'рудка* (Грб). Те саме, що **ЧЕ'ЧІТКА**.

К'Р'АЧЕ, -ут'. Те саме, що **К'РУКАЙЕ** (ДГ, Єв, Кр).

К'Р'АЧКА¹, -и (Вал, Взд, Днл, Дор, Млк, МУс, Рож, СтБк), *к'рачка* (Пст, Гбв, Днл, Орля, Рож, Ряб, Сем, Чнтч, Яд), *к'р'□чка* (КрЧ, Руд, Шст), *к'р'ічка* (Рдц). Те саме, що **К'Р'А'ЧОК**¹.

К'Р'АЧКА², -и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕ'Л'ОТНА** (Івн, КрБ, Сив).

К'Р'АЧКА³, -и (Глб, Мам, МД, Сав), *к'рачка* (См, Чйк). Те саме, що **К'РИЖЕН**¹.

К'Р'АЧКА⁴, -и. Те саме, що **КАЧКА**⁴ (Чх).

К'РАЧКА Б'ІЛА¹, -и -і. Крячок білощокій (Гбв). Див. **К'Р'А'ЧОК БЕ'ЛАСТІЙ**, **ЧАЙКА Б'ІЛА**².

К'РАЧКА Б'ІЛА², -и -і. Те саме, що **МАР'ТИН** (Гбв).

К'РАЧКА ЗДО'РОВА, -и -і. Сріблястий мартин (Гбв).

К'Р'АЧКА МАРС'КА, -і -і (Ан), *к'р'ечка марс'ка* (Ан). Те саме, що **МАР'ТИН**.

К'РАЧКА СИВА, -и -і. Те саме, що **К'Р'А'ЧОК ЧОРНОК'РИЛИЙ** (Гбв).

К'РАЧКА С'ТРЕН'КА, -и -і. Те саме, що **К'Р'А'ЧОК**¹ (ЧГ).

К'Р'А'ЧОК¹, -чки (Ад, Арк, Бир, ВК, Врт, Всл, Гр, Кап, Куч, Лем, Лоз, Люб, Мн, Нех, НОр, Пом, Рдц, Рок, Св, Чш, Шап, Яд), *кра'чок* (Ад, Буд, ВД, Врт, Зм, Кр, Мн, МУс, Пдл, Сив, СтБк, Фр, Чш, Яд), *кр'і'чок* (Ірж). Річковий крячок. Див. **АЛ'БАТ'РОС**¹, **ГРАЧКА**, **К'ІРАЧКА**, **К'ІР'А'ЧОК**, **К'ІР'АК**, **К'ІР'ІК**, **К'Р'АК**¹, **К'Р'АЧКА**¹, **К'РАЧКА С'ТРЕН'КА**, **К'Р'А'ЧОК НАШ**, **К'Р'А'ЧОК НАШЕНС'КИЙ**, **К'Р'У'ЧОК**¹, **РИБОЛОЎ**², **РИБОЛОЎЧИК**², **СКР'А'ЧОК**, **ЧАЙКА**³, **ЧАЙКА МАЛАЙА**, **ЧАЙКА МАЛЕН'КА**, **ЧАЙКА МЕНША**², **ЧАЙКА Р'ЕЧНАЙА**, **ЧАЙКА Р'ТЧКОВА**, **ЧАЙКА СТАВ'КОВА**, **ЧАЙКА СУХА'ДОЛ'НА**.

КР'А'ЧОК², -чки. Те саме, що **К'РИЖЕН'¹** (Ост, Рад).

КР'А'ЧОК³, -чки. Те саме, що **ЧИ'РОК** (ЧрвК).

КР'А'ЧОК⁴, -чки. Різновид дикої качки (Рок).

КР'А'ЧОК⁵, -чки. Різновид кулика (Ком).

КР'А'ЧОК БЕ'ЛАСТИЙ, -чки -і. Те саме, що **К'РАЧКА Б'ІЛА¹** (Ад).

КРА'ЧОК МОРС'КИЙ, -чки -і (Яд), *кра'чок мар'с'кий* (Чш). Те саме, що **МАР'ТИН**.

КР'А'ЧОК НАШ, -чки -і (Чш), *кра'чок наш* (Чш). Те саме, що **КР'А'ЧОК¹**

КР'А'ЧОК НАШЕНС'КИЙ, -чки -і. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Ан).

КР'А'ЧОК ЧОРНОК'РИЛИЙ, -чки -і. Чорний крячок (Ад). Див. **К'РАЧКА С'ИВА, СКР'А'ЧОК С'ІРИ, ЧАЙКА С'ІРА¹**.

КРЕ'КОЧЕ¹, -ут'. Те саме, що **К'Р'АКАЙЕ¹** (ГрІв).

КРЕ'КОЧЕ², -ут'. Те саме, що **СКРЕ'КОЧЕ** (СтОр).

КРЕ'КОЧЕ³, -ут'. Те саме, що **ТР'ІШ'ЧИТ'⁴** (Ад).

К'РИЖЕН'¹, -жн'і (Шпт, Шал, Ав, Брст, Вал, Врт, Всл, Гай, Гн+, Гор, ГТ, Губ, Дор, Ірж, КмнМ, КрЧ, Лем, Лоз, Лок, Лук, Мам, МД, МК, Мр, НОр, Пл, Пом, Пст, Рож, Рок, Сав, Соф, СтХ, Хн, Хиб, ЧрвЧ, Чх, Чоп, Яд), *к'ри'жен'* (ВК, Грб, Днл, Єв, Кар, Пдл, Рдц, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *к'ри'жен'* (Маз). Крижень. Див. **ВУТКА КР'А'КОВА:**, **ВУТКА МАТ'Ц'АРА:**, **КАЧКА³**, **КАЧКА К'РИЖН'А**, **КАЧКА НАСТА'ЙАШЧАЙА**, **К'Р'АК²**, **К'Р'АЧКА³**, **КР'А'ЧОК²**, **СЕЛЕХ²**, **СЕЛЕ'ШОК**, **С'ІРУХА**, **УТВА⁴**, **УТКА⁴**, **УТКА БАЛ'ШАЙА**, **УТКА БУЛ'ШАЙА**, **УТКА ДИКА³**, **УТКА ЗДО'РОВА**, **УТКА К'РИЖН'А**, **УТКА НАША²**, **УТКА ОБИКНОВЕН:А**, **УТКА С'ЕРАЙА¹**.

К'РИЖЕН'² (Дор, Чх), *к'ри'жен'* (Єв, Кар, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.). Те саме, що **СЕЛЕЗЕН'³**.

К'РИЖЕН'³. Те саме, що **КАЧКА⁴** (Дор).

КРИ'ЧАТ', -ат', *мн.* Те саме, що **ТЕ'ГАЙУТ'¹** (Лем, Шап).

КРИ'ЧАТ' ТЕ-ТЕ-ТЕ. Видають звуки *те-те-те* (про свійських гусей) (Зм). Пор. **ТЕ'ГАЙУТ'¹**.

КРИ'ЧИТ'¹, -ат' (Сав), *кри'ч'ит'* (Гр). Те саме, що **БЕКАЙЕ¹**.

КРИ'ЧИТ'², -ат', *орн.* Те саме, що **ГУ'ДЕ¹** (Брст).

КРИ'ЧИТ'³, -ат' (Гор, ЧрвК), *кри'ч'ит'* (Глб). Те саме, що **ГУКАЙЕ²**.

КРИЧИТ⁴ [КР'ІЧ'ІТ'], -ат'. Те саме, що **ГУКАЙЕ**³ (Люб).
КРИЧИТ⁵, -ат'. Те саме, що **ДЕРЕ**¹ (Яд).
КРИЧИТ⁶, -ат'. Те саме, що **КАРКАЙЕ**⁵ (Ав, Гай).
КРИЧИТ⁷, -ат' (Дл), *кр'іч'ім'* (КмнС). Те саме, що **КИГИЧЕ**.
КРИЧИТ⁸, -ат' (Буд), *крич'ім'* (Ів). Те саме, що **КИРКАЙЕ**².
КРИЧИТ⁹ [КРИЧ'ІТ'], -ат'. Те саме, що **КР'АКАЙЕ**¹ (Дл).
КРИЧИТ¹⁰ [КР'ІЧ'ІТ^{II}'], Те саме, що **КР'АКАЙЕ**⁴ (Ржк).
КРИЧИТ¹¹ [КР'ІЧ'ІТ']. Те саме, що **КР'АКАЙЕ**⁷ (2, Люб).
КРИЧИТ¹² [КРИЧ'ІТ'], -ат' (Гр), *кр'іч'ім''* (Бир), *кр'іч'ім'* (Люб). Те саме, що **КР'АКАЙЕ**¹².
КРИЧИТ¹³, -ат'. Видає звуки (про крутиголовку) (Ірж).
КРИЧИТ¹⁴, -ат'. Те саме, що **КУДКУДАКАЙЕ**² (Сл).
КРИЧИТ¹⁵, -ат' (Івн, Гай), *крич'ім'* (Гр). Те саме, що **КУРЛИЧЕ**¹.
КРИЧИТ¹⁶, -ат'. Те саме, що **КУРЛИЧЕ**² (ГрІв).
КРИЧИТ¹⁷ [КР'ІЧ'ІТ'], -ат'. Видає звуки (про маля хатнього горобця) (Рад, Ряб).
КРИЧИТ¹⁸, -ат' (Пст, Ад, Лок, Пр), *кр'іч'ім'* (Вас, КмнС), *кр'іч'ім''* (Бир, Ів, Ржк). Те саме, що **ПУГИКАЙЕ**.
КРИЧИТ¹⁹, -ат'. Те саме, що **СВИШЧЕ**¹ (Єв).
КРИЧИТ²⁰, -ат'. Видає звуки, передвіщаючи зміну погоди (про свійську качку) (Сл).
КРИЧИТ²¹ [КР'ІЧ'ІТ'], -ат'. Видає звуки в ситуації небезпеки (про свійського птаха, заг. н.) (Люб).
КРИЧИТ²², -ат'. Видає звуки (про сиворакшу) (Вер, Єв). Див. **КУКАЙЕ**², **ПИШЧИТ**⁸.
КРИЧИТ²³, -ат' (Ад, Сл, Хиб), *кр'іч'ім'* (Ком, Пст), *кр'іч'ім''* (Птр). Те саме, що **СКРЕКОЧЕ**.
КРИЧИТ²⁴, -ат'. Те саме, що **СПІВАЙЕ**⁴ (Пл).
КРИЧИТ²⁵, -ат' (Біл, Дор, Ірж, Лок, Пл, Хн), *кр'іч'ім'* (ДД). Те саме, що **СПІВАЙЕ**⁵.

КРИЧИТ' ДИР-ДИР. Видає звуки *дир-дир* (Яд). Пор. **БЕКАЙЕ**¹.

КРИЧИТ' КУДКУДА, -ат'. Видає звуки *кудкуда* (про курку) (Сл). Див. **СПІВАЙЕ КУДКУДА**. Пор. **КЛОПАЙЕ**, **КУДКУДАКАЙЕ**¹, **КУДКУДАКАЙЕ**², **СОКОРИТ'**.

КРИЧИТ' ПРОТИЇНО. Видає звуки, що викликають неприємні почуття (про сову, заг. н.) (Сл).

КРИЧИТ' ПУТ ПУД'ОМ, -ат'. Видає звуки, співвідношувані людиною зі словосполученням *пут пуд'ом* (Гр). Пор. **СВИШЧЕ**¹.

КР'ІЧ'ІТЦ', Ч'Е'КУШКУ, -ат'. Видає звуки, співвідношувані людиною зі словом *ч'е'ікушка* (про кільчасту горлицю) (Ржк). Пор. **ГУКАЙЕ**².

К'РОНШНЕП¹, -и. Великий кроншнеп (ВД, СтБк). Див. **БЕ'ІКАС ВЕ'ЛИКИЙ**, **БЕ'КАС Б'ІЛ'ШИЙ**, **БЕ'ІКАСИК**³, **КУ'ЛИК**⁵.

К'РОНШНЕП², -и. Те саме, що **К'РОНШ'НЕП МА'ЛИЙ** (ВД).

К'РОНШ'НЕП МА'ЛИЙ, -и -і. Малий кроншнеп (СтХ). Див. **БЕ'КАС М'ЕНШИЙ**, **К'РОНШНЕП**², **КУ'ЛИК**⁶, **КУ'ЛИК БО'ЛОТ'АНИЙ**⁶.

К'РОПИЇ'ЯНКА¹, -и (Пл, Чоп, Чх), *кра'пиу'янка* (Ан, Бер, Вал, ВК, Гбв, ДГ, Дл, Днл, Лок, МК, НОр, Пр, Птр, Рож, СтБк, СтОр), *крапиу'янка* (Ад, Арк, Гр, Пдл, Рок, Сав, Св, Сив, Хн, Шап), *крап іу'янка* (Гор, Кар, Птр, Ряб, Чш, Яд), *крапиу'янка* (Обм, Рад), *кра'п іу'янка* (Єв, КрЧ), *кро'пиу'янка* (Кап), *кро'п іу'янка* (Рдц). Рябогруда кропив'янка. Див. **К'РАСНОГ'РУД**².

К'РОПИЇ'ЯНКА² [К'РАП'ІЇ'ЯНКА], -и. Чорноголова кропив'янка (Яд).

К'РОПИЇ'ЯНКА³ [К'РА'П'ІЇ'ЯНКА], -и (Лоз, ЧрвК), *кра'п іу'янка* (Мн). Те саме, що **ВО'ЛОВЕ О'КО**¹.

К'РО'ХАЛ¹, -і. Малий крохаль (ВД, Лем). Див. **НИ'РОК**⁵, **НО'РЕЦ**⁶, **РИБО'ЛОЎ**³.

К'РО'ХАЛ², -і (Лем), *к'рахал'* (Бир). Середній крохаль.

К'РУ-К'РУ (МК), *кррук-кррук* (Яд). Звуки, що видає крук. Див. **К'Р'А-К'Р'А**².

К'РУЖИЦ':А, -ац':а. Те саме, що **К'РУЖ'Л'АЙЕ** (Пл).

К'РУЖ'Л'АЙЕ, -ут'. Тримається у повітрі, описуючи кола (про шуліку чорного) (Пст). Див. **К'РУЖИЦ':А**.

К'РУК¹, -и (Тим, Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Біл, Буд, Врт, ВК, Гай, Гбв, Гор, Грб, ГрІв, ДГ, Дл, Днл, Єв, Зм, Ирж, Кар, Кл, КмнМ, КрБ, КрЧ, Куч, Лем, Лов, Лок, Лук, Люб, Мам, МК, Млк, Мн, Мр, МУс, Нех, Окт, Орля, Ост, Пдл, Пом, Пр, Пст, Рад, Рож, Руд, Сав, Св, Сем, Сив, Сл, Соф, СтБс, СтБк, СтОр, Стр, СтХ, Ус, Фр, Хн, ЧГ, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Шап, Шев, Шст, Яд), *кр'ук* (Взд, ВК, Всл, Дан, ДГ, Дор, Кап, КмнМ, Кр, КрБ, КрЧ, Маз, МД, МК, НОр, Обм, Пб, Пл, Пст, Рдц, Ржн, Рок, Ряб, Сив, Хиб, Чоп, ЧрвЧ, Чх, Чш, Шал). Крук. Див. **ВА'РОНА ВЕ'ЛИКЕННА**, **В'РОН**¹, **В'РОН Ч'ОРНИЙ**, **ВО'РОНА**⁵, **ВО'РОНА Ч'ОРНА**³, **Г'РАК**², **Т'РУМКАЧ**,

К'РУК², -и. Те саме, що **Г'РАК**¹ (Ірж, Шап).

К'РУК³, -и. [К'Р'УК]. Те саме, що **ШУ'Л'ІКА**¹ (Гр, Маз).

К'РУК⁴, -и. Те саме, що **К'Л'УЧ** (Б).

КРУК⁵ [КР'УК]. Дзьоб птаха (про сову, заг. н.) (Бир).
КРУК⁶, -и. Те саме, що **ЖУРАВЕЛ⁶** (Зм).

К¹РУКАЙЕ, -ут' (Дл, МК), *к¹р'укайе* (ДГ). Видає звуки (про крука). Див. **КАРКАЙЕ³**, **К¹Р'АКАЙЕ³**, **К¹Р'АЧЕ**.

К¹Р'УКАЙУТ', *мн.* Те саме, що **ГЕГАЙУТ'²** (МУс).

КРУЧЕ¹Н'А, -та (Арк, Люб), *кр'уче¹н'а* (Пл). Маля крука. Див. **МАЛЕ³**, **МАЛІЙ⁵**, **ПТАШЕ¹Н'А⁷**, **Ц'ІВЕ¹Н'А³**.

К¹Р'У¹ЧОК¹, -чки. Те саме, що **К¹Р'А¹ЧОК¹** (Бнч).

К¹Р'У¹ЧОК², -чки. Те саме, що **КОСТОГ¹РИЗ** (Вер).

К¹Р'У¹ЧОК¹ (Вер), *кру¹чок* (Вер). Дзьоб птаха (про костогриза).

К¹Р'У¹ЧОК³ (Вер), *кру¹чок* (Вер). Дзьоб птаха (про чорного шуліку).

КУГУТ, -и. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ¹Н'АК** (Гн, ГрІв).

КУДАЧЕ, -ут'. Те саме, що **КУДКУДАКАЙЕ¹** (ДД).

КУДКУДАКАЙЕ¹, -ут' (Ан), *кутку¹дакайе* (Шап). Видає звуки (про курку) Див. **КОКАЙЕ¹**, **КОХКАЙЕ**, **КУДАЧЕ**, **КУТКУДАЧЕ**, **СОКОЧЕ**, **ЦОКОЧЕ**. Пор. **К¹ЛОПАЙЕ**, **КРИЧИТ'** **КУДКУДА**, **КУДКУДАКАЙЕ²**, **СОКОРИТ'**.

КУДКУДАКАЙЕ², -ут'. Видає звуки, відклавши яйце (про курку) (Ан). Див. **КРИЧИТ'¹⁴**. Пор. **К¹ЛОПАЙЕ**, **КРИЧИТ'** **КУДКУДА**, **КУДКУДАКАЙЕ¹**, **СОКОРИТ'**, **СПІВАЙЕ** **КУДКУДА**.

КУІЗЛИК, -и. Те саме, що **БЕКАС¹** (Вер).

КУЙЕ, -ут'. Видає звуки (про зозулю) (Пст, Бир, Гр, Гор, Єл, Кр, Мр, МУс, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.). Див. **КУКАЙЕ¹**, **КУКАЙЕТ¹¹**, **КУКУКАЙЕ¹**,

КУКАЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **КУЙЕ** (Ост).

КУКАЙЕ², -ут'. Те саме, що **КРИЧИТ'²²** (МУс).

КУКАЙЕТ¹¹, -утц'. Те саме, що **КУЙЕ** (Ржк).

КУКУЙ. Те саме, що **ЗОЗУЛ'А²** (Хч).

КУКУЙЕ, -ут'. Те саме, що **КУЙЕ** (Врт, Ком, Лок).

КУ¹КУКАЙЕ¹, -ут[?]. Те саме, що **КУ¹ЙЕ** (Бнч, Сл).

КУ²КУКАЙЕ², -ут[?]. Те саме, що **ГУКАЙЕ²** (ОрлК).

КУ^{II}КУКАЙЕТ^{II}, -ут^{II}. Те саме, що **КУ¹ЙЕ** (Ржк).

КУ¹КУЛ'А, -і. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ'А¹** (ГТ, Ів).

КУ¹КУН. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ'А²** (ВС).

КУ¹КУН'А, -і. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ'А¹** (Бер).

КУКУР'ІКАЙЕ (Кр, Сл), *кака/р'ікайе* (Сл). Видає звуки (про півня). Див. **ГАР'ЛАЕ**, **П'ЕЙЕ²**, **СП'ТВАЙЕ⁸**. Пор. **СП'ТВАЙЕ КУКА'Р'ІКУ**.

КУКУ¹ША, -ти. Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (КмнМ, КмнС).

КУКУШЕ¹Н'А, -та. Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Бир, Шст).

КУКУШЕ¹Н'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Ан).

КУ¹КУШЕЧКА, -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Гор).

КУ¹КУШЕЧКА МА¹ЛЕН'КА, -и -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Сав).

КУКУШ'ІН'ОНАК, -нк'і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Бнч).

КУ¹КУШКА¹. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ'А¹** (Ан, Бер, Бир, Біл, Бнч, Взд, ВК, Врт, Глб, Гн, Гор, ГТ, ДГ, ДД, Днл, Єл, Жих, Ів, Івн, Кар, КмнС, Ком, Кр, Лоз, Лук, Люб, Мам, Млк, Окт, Орля, Ост, Ус, Пст, Тим, Чрн, Шал, Рад, Ржк, Рок, Руд, Ряб, Сав, Сл, Тпч, Хиб, Хч, Чйк, Чнтч, Чх, Шпт, Шст).

КУ¹КУШКА². Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ'А³** (Бнч, Хч).

КУ¹КУШКА³. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ'А⁴** (Бнч, Гор, Єв, Ост).

КУ¹КУШКА⁴. Те саме, що **ЗО¹ЗУЛ'А⁶** (Ржк, Сл).

КУ¹КУШКА⁵. Вдова (Бир).

КУ¹КУШКА⁶. Жартівливо-дратівлива назва жінки (Бир).

КУ¹КУШКА МА¹ЛАЙА, -и -ийа. Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Гн).

КУКУ¹ШОНАК, -нк'і. Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Шал, Ржк, Хч).

КУЛ'ДИКАЙЕ, -ут[?]. Те саме, що **КУРКАЙЕ¹** (Дл).

КУЛДИЧЕ¹, -ат'. Те саме, що **КУРКАЙЕ¹** (ЗН).

КУЛДИЧЕ², -ат'. Те саме, що **КУРКАЙЕ²** (ЗН).

КУЛИК¹, -и (Ав, Біл, Буд, Вал, ВД, Врт, Гай, ДГ, Зм, Кап, КрБ, КрЧ, Лем, Лоз, Лок, Маз, Мам, Млк, Мр, Нех, Обм, Орля, Пб, Пдл, Пл, Руд, Сав, Сив, Сл, СтБк, СтХ, Тпч, ЧГ, Чнтч, ЧрвК, ЧрвЧ, Чх, Яд), *кулик* (Арк, Гор, Дл, Дор, Ірж, Кр, Млк, Рад, Рдц, Св, Сем, Соф, Чрн, Яд), *кул'ік* (Лов, Бир, Бнч, Взд, Гай, Губ, Єл, Мн, Орля, Пом, Птр, Пст, Рож, Ряб, Хн), *кул'ик* (Ад, ВК, Дан, Єв, Кап, Рок, Чоп, Чш), *кул'ік* (Вас, Гн, ЗН, КмнС, Лук, Рдц, Тим, Тпч, Чш), *кул'ик* (Люб). Кулик, заг. н. Див. **БАРАНЧИК²**, **БЕКАС²**, **БЕКАСИК²**, **КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ¹**.

КУЛИК², -и (Кап, Пл, Руд, Яд), *кул'ік* (ДД). Те саме, що **БЕКАС¹**.

КУЛИК³ [КУЛ'ІК], -і. Те саме, що **БУГАЙ¹** (Взд).

КУЛИК⁴, -и (Врт, ДГ, Млк), *кулик* (Кр, Млк, Яд). Те саме, що **ДЕРКАЧ¹**.

КУЛИК⁵, -и. Те саме, що **КРОНШНЕП¹** (35, 87, Соф).

КУЛИК⁶, -и. Те саме, що **КРОНШНЕП МАЛІЙ** (СтХ, Яд).

КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ¹ [КУЛИК БОЛОТ'АНИ], -и -і (Рдц), *кулик болот'н'ій* (Дор, ЧГ), *кул'ик болот'н'і* (Вер), *кул'ік болот'н'і* (Грб), *кул'ік болот'н'ій* (Рдц). Те саме, що **КУЛИК¹**.

КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ² [КУЛИК БОЛОТ'Н'І], -и -і (Пл), *кулик болот'н'і* (Зм). Те саме, що **БЕКАС¹**.

КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ³ [КУЛ'ІК БАЛОТ'Н'ІЇ], -і -і . Те саме, що **БУГАЙ¹** (Пст).

КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ⁴ [КУЛИК БАЛОТ'Н'І], -и -і. Те саме, що **ВЕРЕТЕН:ИК** (Біл).

КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ⁵ [КУЛИК БОЛОТ'АНИ], -и -і. Те саме, що **ДЕРКАЧ¹** (Вал).

КУЛИК БОЛОТ'АНИЙ⁶ [КУЛИК БОЛОТНИЙ], -и -і. Те саме, що **КРОНШНЕП МАЛІЙ** (СтХ).

КУЛ'І-КУЛ'І. Те саме, що **ПУЛ'-ПУЛ'¹** (Чх).

КУЛ'ТУРНИЦ'А, -і. Те саме, що **СОЙКА¹** (Ав)

КУПА¹, -и. Те саме, що **ЗГРАЙА⁵** (Кап, Кр).

КУПА², -и. Те саме, що **ЗГРАЙА¹²** (ГрІв).

КУПА³, -и. Те саме, що **ТАБУН¹⁷** (КрБ).

КУПА⁴, -и. Те саме, що **ТАБУН²⁰** (КрБ).

КУПА⁵, -и. Сукупність куликів (Кр).

КУПКА, -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ТАБУНЕЦ'⁵** (Кап).

КУР-КУР¹. Те саме, що **ПУЛ'-ПУЛ'¹** (Пст, Глб, Лок, Сл).

КУР-КУР². Звуки, що видає індик, індичка (Дл, Зм, Ржк). Див. **ГУЛ'-ГУЛ'⁵**, **КУР¹ЛУ-КУР¹ЛУ, Т'Е-Т'Е⁴**.

КУР'А. Вигук, яким відганяють індиків (Глб, Сл). Див. **ГИЛ'А³, КИШ³, КУР'А!**
КУР'А КУ¹ДА ВИ! КУР'А КУ¹ДА!, ПАШ¹Л'І!

КУР'А! КУР'А КУ¹ДА ВИ! КУР'А КУ¹ДА! (Глб, Сл). Те саме, що **КУР'А**.

КУРАЇ, -і. Те саме, що **КУР'Ї** (СтОр).

КУР'АК (Гн, Дан, Пст, Руд, СтБк, Тим), *кур'ак* (ВД, ГТ, Ряб, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *кур'йак* (Дан, ДД, Яд). Те саме, що **КУР'Ї**.

КУРАПАЧ. Те саме, що **КУРОПАТ** (Орля).

КУРАЧ. Те саме, що **КУРОПАТ** (ВД).

КУРГОЧЕ, -ут^ш. Те саме, що **КУРЛИЧЕ²** (Ржк).

КУРИЦА ГОЛОШИЙА, -и -йі. Те саме, що **ГОЛ'ОШИЙКА** (Сл).

КУРИЦ'А ЁЗРОСЛА, -і -і. Те саме, що **КУРКА ВЕЛИКА** (Гор).

КУРИЧКА СТАРАЙА, -і -ийе. Те саме, що **КУРКА ВЕЛИКА** (Лов).

КУР'Ї. Курка-гермафродит (Гбв, Пр). Див. **ДЕМОФРОД'ІТ, КУРАЇ, КУР'АК,**
КУРУН, ПЕРЕВЕРТЕН', П'ІВЕН², ПОЛУКУР'ЩА.

КУР'ІШКА, -и. Те саме, що **КУР'ІШКА С'ІРА** (Бер, Ад, Брст, Вал, Врт, Гр, Кап,
КрБ, Лук, НОр, Пл, Пом, Пр, Сав, Хиб, Хн, Чоп, Яд).

КУР'ІШКА С'ІРА, -и -і. Сіра куріпка (ВК). Див. **КУР'ІШКА, КУРОПАТКА²,**
КУРОЧКА².

КУРИЦ'А¹, -і (Ад, Ан, Арк, Вал, ВД, Вер, ВК, Врт, Гай, Гор, Грб, ГТ, ДГ, Днл,
Єв, Кап, Кр, Лем, Лоз, Лук, Маз, МД, Млк, Мр, Мус, НОр, Прв, Рад, Рож, Рок,
Руд, Ряб, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтБс, СтОр, Хиб, Хн, ЧГ, Чоп, Чх, Шап, Яд),
кур'іца (1, Тим, 2, 8, 11, 12, 25, Пст, 33, 42, 47, Бир, Бнч, Гай, Глб, ГТ, ЗН, Ів, Мам,
Ост, Пр, Пст, Рад, Хч, Чш, Шал), *курица* (Ав, Взд, Врт, Прв, Глб, ГТ, Мус, Сем,
Сл, Яд, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *кур'іц'а* (Глб, Лем, Мн, Мр, Хиб, Чоп,
Шап). Те саме, що **КУРКА¹**.

КУРИЦ'А², -і (Буд), *кур'іца* (Ржк). Те саме, що **КУРОЧКА ВОД'АНА**.

КУР'ЩА ВАД'АНАЙА, -и -ийе. Те саме, що **КУРОЧКА ВОД'АНА** (Рож).

КУРКА¹, -и (Ав, Ад, Ан, Б, Бер, Біл, Бнч, Брст, ВД, Вер, Взд, Всл, Гай, Гбв, Гр, ГрІв, ГС, Губ, Дан, ДД, Дл, Дор, Єл, Жх, Зм, Ів, Івн, Ірж, Кар, КмнМ, Кр, КрБ, Крн, КрЧ, Куч, Лоз, Лок, Люб, МК, Млк, Мр, Нех, Обм, Окт, ОрлЯ, Ост, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Пст, Птр, Рад, Рдц, Ржк, Ржн, Сав, Св, Сив, Сл, СтХ, Тим, Ус, Фр, Хиб, Хч, Чйк, ЧГ, Чнтч, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чш, Шев, Шпт, Шст, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К., с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *курочка* (Ав, Біл, Брст, ВД, Гай, Гбв, Гр, Дан, Дл, Дор, Єв, Ірж, Кап, Кл, Лем, Лок, Люб, МД, Мр, НОр, Пл, Пр, Рдц, Рож, Сив, Соф, Хн, ЧГ, Чйк, Чнтч, Яд), *курачка* (Тим, Івн, Ав, Бир, Бнч, Вер, Взд, Гн, ГТ, Єл, Жих, Ів, Ком, Мам, НОр, Окт, Ост, Пб, Птр, Руд, Сем, Чш, Шал, Шст). Курка. Див. **КУРИЦ'А¹**.

КУРКА², -и. Те саме, що **КУРОЧКА¹** (Кр).

КУРКА³, -и. Те саме, що **КУРОЧКА⁴** (Люб).

КУРКА⁴, -и. Те саме, що **ТЕ'ТЕРКА** (Пб, Птр).

КУРКА⁵, -и. Те саме, що **ФА'ЗАНКА** (Хиб).

КУРКА ВЕ'ЛИКА, -и -і. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про курку) (Вер). Див. **КУРИЦ'А ЎЗРОСЛА**, **КУРИЧКА СТАРАЙА**. Пор. **БАТ'КО⁴**.

КУРКАЙЕ¹, -ут'. Видає звуки (про індика) (Сл). Див. **ГУЛ'КАЙЕ**, **КЛЕ'КОЧЕ²**, **КУЛ'ДИКАЙЕ**, **КУЛ'ДИЧЕ¹**, **КУХКАЙЕ**, **СИ'ПИТ'**.

КУРКАЙЕ², -ут'. Видає звуки (про індичку) (Дл, Люб, Сл). Див. **КУЛ'ДИЧЕ²**.

КУРКАЙЕ³, -ут'. Те саме, що **КУР'ЛИЧЕ¹** (ДГ)

КУР'ЛИКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **КУР'ЛИЧЕ¹** (ДД, Дл, Єл, Ів, КмнС, Млк).

КУР'ЛИЧЕ¹, -ут' (Бир, ВД, Гор, Гр, ГТ, Ів, Кр, Пр), *кур'л'иче* (Лук). Видає звуки (про сірого журавля). Див. **КРИ'ЧИТ'¹⁵**, **КУР'ЛИКАЙЕ**, **КУРКАЙЕ³**.

КУР'ЛИЧЕ² [КУР'Л'ИЧЕ], -ут'. Видає звуки (про голуба-синяка) (Гр, Зм, Сл). Див. **БУР'КОЧЕ**, **ВОРКО'ТИТ'²**, **ГУ'ДЕ²**, **ГУКАЙЕ⁴**, **КУР'ГОЧЕ**, **КРИ'ЧИТ'¹⁶**, **ПУГ'ІЧЕ^А**, **СП'ІВАЙЕ КУ-ГУ-КУ-ГУ**, **ХУР'ЧИТ'**.

КУР'ЛУ-КУР'ЛУ. Те саме, що **КУР-КУР²** (Сл).

КУРО'ПАТ (ВД), *кура'пат* (Взд). Самець сірої куріпки. Див. **КУРА'ПАЧ**, **КУРАЧ**, **ПЕТУ'ШОК⁵**.

КУРО'ПАТКА¹, -и. Дрібний птах, заг.н. (Ад).

КУРО'ПАТКА², -и (Пст, Ад, Арк, ВД, ВК, Врт, ВС, Всл, ДГ, Дл, Дор, Ів, Ірж, Кр, Лем, Лоз, Лук, Люб, Маз, Мам, Мр, Нех, Пдл, Пл, Пом, Пр, Рдц, Рок, Руд, Сив,

Сл, СтБк, Хиб, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Чх, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *кура/патка* (Тим, ЗН, Шал, Ан, Б, Бер, Бир, Буд, Взд, Гай, Глб, Гн, Грб, ГТ, ДД, Єв, Єл, Зм, Кар, КрЧ, КмнМ, КмнС, Куч, Лов, Мн, Орля, Ост, Пб, Птр, Пст, Чрн, Рад, Ржк, Рож, Ряб, Св, Сем, См, Тпч, Хч, Чнтч, ЧрвЧ, Шпт, Шст). Те саме, що **КУР'ПКА** **С'ІРА**.

КУРОПАТКА³ (ВД), *кура/патка* (ДД, Орля, Пб). Самка сірої куріпки. Див. **КУРОЧКА**⁵, **САМКА**⁵.

КУРОЧКА¹, -и (Ав, Біл, Брст, ВД, Гай, Гбв, Гр, Дан, Дл, Дор, Єв, Ірж, Лем, Люб, НОр, Пл, Пр, Рож, Сив, Сл, Хн, ЧГ, Чнтч, ЧрвЧ, Яд), *курачка* (Тим, Бир, Вер, Взд, Гн+, ГТ, Мам, Окт, Пб, Сем, Шст). Водяна курочка. Див. **КУРКА**², **КУРОЧКА ВОД'АНА**.

КУРОЧКА², -и (Люб), *курачка* (Тим, Св). Те саме, що **КУР'ПКА** **С'ІРА**.

КУРОЧКА³, -и. Пастушок (Лем, Пл). Див. **КУРОЧКА** **С'ІРА**.

КУРОЧКА⁴ (Гр), *курачка* (Пб). Самка водяної курочки. Див. **КУРКА**³.

КУРОЧКА⁵ (МД), *курачка* (Взд). Те саме, що **КУРОПАТКА**³.

КУРОЧКА⁶. Те саме, що **ФАЗАНКА** (Арк).

КУРОЧКА⁷, -и. Маля курки ж.р. (Люб, Сл). Пор. **ПЕТУШОК**⁶; **КУРЧА**¹.

КУРОЧКА ВОД'АНА, -и -і (Ав, Ад, ВК, Кл, МУс, Пст, Рок, Сив, Соф, Фр). Те саме, що **КУРИЦ'А**², **КУР'ЩА ВАД'АНАЙА**, **КУРОЧКА**¹.

КУРОЧКА **С'ІРА**, -и -і. Те саме, що **КУРОЧКА**³ (Дор, Пст).

КУРУН. Те саме, що **КУР'П** (Арк).

КУРЧА¹, -та. Маля курки (Шал, Ад, Арк, Бер, Брст, ВД, ВК, Вал, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гр, Грб, ГрІв, ДГ, Дл, Днл, Єв, Зм, Ів, Кап, КрЧ, Лем, Лук, Маз, МД, Нех, НОр, Обм, Пом, Пр, Прв, Пст, Рдц, Рок, Руд, Сем, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтОр, СтХ, Ус, Хн, Чнтч, ЧрвЧ, Чрн, Яд). Див. **КУРЧАТКО**¹, **ЦИПЛ'А**¹, **ЦИПЛ'АТКО**¹. Пор. **КУРОЧКА**⁷.

КУРЧА², -та. Маля водяної курочки (Гр, Люб). Див. **КУРЧАТКО**².

КУРЧА³, -та. Маля сірої куріпки (Люб, Кап). Див. **КУРЧАТКО**³, **МАЛІЙ**⁶, **ЦИПЛ'АТКО**⁵.

КУРЧА⁴, -та. Маля фазана (Люб, Кап).

КУРЧА⁵, -та. Те саме, що **ГУСЕН'А** (МД).

КУРЧАТКО¹, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **КУРЧА**¹ (Бнч, ВК, Ів, Кап, Кр, Лук, МД, Пом, Сив, Сл, Хч, ЧГ, Чоп).

КУРЧАТКО², -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **КУРЧА**² (Люб, Кап).

КУРЧАТКО³, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **КУРЧА**³ (Люб, Кап).

КУТКУ¹ДАЧЕ, -ут'. Те саме, що **КУДКУ¹ДАКАЙЕ¹** (Гор).

КУХКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **КУРКАЙЕ¹** (Ан).

КУЧА¹, -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА⁵** (Вер).

КУЧА², -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА⁸** (Гр).

КУЧА³, -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА¹¹** (Ан).

КУЧА⁴, -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА¹³** (11, Ад, Б, Буд, Гай, ГТ, Куч, Люб, Ост, Рад, Сл).

КУЧА⁵, -і. Те саме, що **ТА¹БУН¹⁷** (Рад).

КУЧА⁶, -і. Те саме, що **ТА¹БУН¹⁸** (Б, Рдц).

КУЧА⁷, -і. Те саме, що **ТА¹БУН¹⁹** (Рад, Сл).

КУЧКА¹, -и, *змени-пестл.* Сукупність птахів, що тримаються разом (про вальдшнепів) (Гн).

КУЧКА², -и, *змени-пестл.* Те саме, що **ЗГ¹РАЙА⁸** (Гн).

КУЧКА³, -и, *змени-пестл.* Те саме, що **ЗГ¹РАЙА¹¹** (Млк).

КУЧКА⁴, -и, *змени-пестл.* Те саме, що **ТА¹БУН¹⁹** (Сл).

Л

ЛАПА¹НОСКА, -і. Те саме, що **ШИРОКО¹Н'ІСКА** (Мам, с.Узруй Новгород-Сіверського р-ну Ч.).

ЛАСТАВЧЕ¹¹Н'АТКО, -и, *змени.-пестл.* Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н'А¹** (Ан).

ЛАСТАЎ¹ЙОНАК, -нки. Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н'А¹** (ДД).

ЛАСТАЧКА БЕРЕГА¹ВА, -и -і. Те саме, що **ЛАС¹Т'ІЎКА²** (Орля).

ЛАСТАЧКА З'Е¹МЛ'А¹НАЙА, -і -ийа. Те саме, що **ЛАС¹Т'ІЎКА²** (Ржк).

Л'АСТАЧКА КРУЧ¹НА, -и -і. Те саме, що **ЛАС¹Т'ІЎКА²** (Зм).

Л'АСТЕ¹Н'А, -та (Чрвк), *лас'т'а¹н'а* (Ком), *лас'т'е¹н'а* (Шал), *ласт¹н'а* (Ком).
Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н'А¹**.

ЛАС¹Т'ІВ¹ЙА, -та. Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н'А¹** (Бер, Сл).

ЛАС¹Т'ІВ¹ЙУН. Самець сільської ластівки (Сл). Див. **В'ІН⁷**, **ЛАС¹ТУН**, **ПРОСТО¹ ЛАСТОЧКА**, **СА¹МЕЦ⁶**,

ЛАС'Т'ІЎКА¹, -и (Бер, Ан, Арк, Бнч, Вал, Врт, Гай, Дан, ДГ, Дл, Кап, Кл, Кр, Маз, МД, МК, Млк, Мр, Нех, Обм, Пдл, Пом, Пр, Рдц, Рож, Сав, Сив, Сл, СтБк, Хн, Чх, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *л'ас'т'іўка* (Врт, Гр, Ірж, КрБ, Лем, Пр, Рок, Чоп, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *ластаўка* (11, Ан, Вер, Гай, Глб, Грб, ГТ, ДД, Днл, Ів, КмнМ, КрЧ, Куч, Мам, Мн, Окт, ОрлК, Пб, Птр, Пст, Рад, Ряб, Сав, Св, См, ЧГ, Чйк, Чш), *ластоўка* (Чрн, Арк, Бер, ВД, Дор, Ірж, Кр, Люб, МД, Пдл, Пом, Пр, Прв, Рад, Ржн, Сл, Соф, СтБк, СтХ, Фр, Чрн, Яд, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *л'астоўка* (Ад, Всл, Гр, Лем, Люб, Мр, Руд, СтОр, ЧрвК, ГрІв, Шап), *л'астаўка* (Ан, Буд, Гор, Єв, Зм, Лем, Чнтч, Шев), *ластіўка* (Сав), *ластавачка* (Гай, Днл, Окт, Пб, Ряб, ЧГ, Чйк, Чрн, Чш), *ластовочка* (Гбв, Дл, Люб, МД, Млк, МУс, Пом, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *лас'т'івочка* (Бер, Дл, Пом, Сл, Хн), *л'ас'т'івочка* (Пр, Рок, Чоп, ЧрвК), *л'астовочка* (ГрІв, Рок, Шап), *л'аставачка* (Ан, Зм, Чнтч). Сільська ластівка. Див. **ЛАСТО'ВИЦ'А**, **ЛАСТОЧКА¹**, ; **БОЖА П'ТИЦ'А²**, **ТРУД'АКА**.

ЛАС'Т'ІЎКА², -и. Берегова ластівка (Сив). Див. **БЕРЕГА'ВУШКА**, **ЛАСТАЧКА БЕРЕГА'ВА**, **ЛАСТАЧ'КА З'ЕМЛ'АНАЙА**, **ЛАСТАЧКА КРУЧ'НА**, **ЛАСТОЎКА ЗЕМЛ'АНА**, **Г'ВАНЧИК²**, **НОРЕЦ'⁷**, **НО'РОК**, **ПЕЧЕРИЦ'А**, **ПЕЧЕРУЧКА**, **ПЕЧУРИЧКА**, **П'ІЧКУР**, **СТРИЖ²**, **СТРИЖ МА'ЛИ**, **СТРИЖЕН'²**, **СТР'ІЖ НОРНИЙ**, **Ч'ХУР**, **ШЧИ'Р'ЕЦ**, **ШЧУР¹**, **Ш'ЧУР ЗЕМЛ'АНИЙ**, **Ш'ЧУРЕЦ'**, **Ш'ЧУРИК БАЛАТ'АНИ**, **Ш'ЧУРИК¹**, **Ш'ЧУРИК БЕРЕГАВИЙ**, **Ш'ЧУРИК ЗЕМЛ'АНИ**, **Ш'ЧУРКА**, **Ш'ЧУРОК¹**, **ЛАС'Т'ІЎКА³** [Л'АСТАЎКА], -и. Міська ластівка (Єв). Див. **ЙУРОЧОК³**, **СТРИЖ³**.

ЛАС'Т'ІЎКА⁴ (Пст, Ан, Арк, Бнч, Вал, Врт, Гай, Дан, ДГ, Дл, Кап, Кл, Кр, Маз, МД, МК, Млк, Мр, Нех, Обм, Пдл, Пр, Рдц, Рож, Сав, Сив, Сл, СтБк, Хн, Чх, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *л'ас'т'іўка* (Врт, Гр, Ірж, КрБ, Лем, Пр, Рок, Чоп, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *ластаўка* (Ан, Вер, Гай, Глб+, Грб, ГТ, ДД, Днл, Ів, КмнМ, КрЧ, Куч, Мам, Мн, Пб, Птр, Пст, Рад, Ряб, Сав, Св, См, ЧГ, Чйк, Чш), *л'астаўка* (Буд, Гор, Єв, Зм, Лем, Чнтч, Шев). Самка сільської ластівки.

ЛАС'Т'ІЎКА⁵ [Л'АС'Т'ІЎКА] (СтБк), *лас'т'івочка* (Хн), *ластовочка* (ГрІв), *пестл.* Назва близької людини (перев. при звертанні). Див. **ЛАСТОЧКА⁴**. Пор. **П'ТАШЕЧКА¹**.

ЛАС'Т'ІЎКА ЗВИ'ЧАЙНА, -и -і. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА¹** (ВК).

ЛАСТОВЕ'Н'А¹, -та (Брст, ВД, Кап, МК, Пб, Пл, СтОр, Чоп), *ластове'н'а* (Всл, Люб, Руд), *ластав'а'н'а* (Єл), *ластаве'н'а* (КрЧ). Маля сільської ластівки. Див. **ДИТ'А²**, **ЛАСТАВЧЕ'Н'АТКО**, **ЛАСТАЎЙОНАК**, **Л'АСТЕ'Н'А**, **ЛАС'Т'ІЎЙА**, **ЛАСТОВЕ'Н'АТКО**, **ЛАСТУ'ША**, **МА'ЛЕН'КЕ⁴**, **МА'ЛИЙ⁷**, **ПТАШЕ'Н'А⁸**, **ПТ'ІШОНАЧ'ІК**, **Ц'ІВЕ'Н'А²**.

ЛАСТОВЕ'Н'А² [Л'АСТОВЕ'Н'А], -та, *пестл.* Назва дитини (перев. при звертанні) (Люб).

ЛАСТОВЕ¹Н¹АТКО, -и, *змениш.-пестл.* (34, 112), *ластаве¹н¹атко* (Ан), *ластав¹е¹н¹атко* (ГТ), *л¹астове¹н¹атко* (Люб). Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н¹А¹**.

ЛАСТОВИЦ¹А, -і. Те саме, що **ЛАС¹Т¹ІЎКА¹** (Хн).

ЛАСТОЎКА ЗЕМЛ¹А¹НА, -и -і. Те саме, що **ЛАС¹Т¹ІЎКА²** (Люб).

ЛАСТОЧКА¹, -и (Ав, Б, Біл, Брст, ВД, ВК, Гбв, Дан, Лок, МК, Млк, МУс, Нех, НОр, Пл, Ус, Пст, Рдц, Сл, Соф, СтБс, СтХ, Фр, Хиб, Хн), *ластачка* (Тим, Івн, Орля, Шал, Ан, Б, Бир, Взд, Гай, Глб, Гн, ГТ, Днл, Єл, Жих, Зм, Ів, КмнМ, Ком, КрЧ, Мам, Мн, Окт, Ост, Пр, Прв, Птр, Тпч, Хч, ЧрвЧ, Чх, Чш, Шпт, Шст,), *ластач¹ка* (2, ЗН, Біл, Бнч, ГС, КмнС, Крп, Ржк, СГ), *л¹асточка* (Ад, Всл, Лок, Лук, Мр, СтХ, Хиб), *л¹астачка* (Буд, Гор, Єв), *ласточ¹ка* (Ірж). Те саме, що **ЛАС¹Т¹ІЎКА¹**.

ЛАСТОЧКА², -и. Перетинка на нозі птаха (про водяну курочку) (Сив).

ЛАСТОЧКА³, [ЛАСТАЧКА], -и, *зоол.* Ласка (Шст).

ЛАСТОЧКА⁴, -и (Соф, Хиб), *л¹асточка* (Лок). Те саме, що **ЛАС¹Т¹ІЎКА⁵**.

ЛАС¹ТУН. Те саме, що **ЛАС¹Т¹ІЎЙУН** (Сл).

ЛАСТУ¹ША, -ти. Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н¹А¹** (Ржк).

ЛЕБЕ¹Д¹А, -та (Бер, Рок), *л¹еб¹е¹д¹а* (Єл). Маля лебедя, заг. н. Див. **ЛЕБЕ¹Д¹АТКО**, **Л¹ЕБЕ¹Д¹АТКО** **МА¹Л¹ЕН¹КЕ**, **ЛЕБЕДЕ¹Н¹А**, **ЛЕБЕДЕ¹Н¹АТКО**, **МА¹Л¹А³**, **МА¹ЛИЙ⁸**. Пор. **Д¹ІТКИ⁴**.

ЛЕБЕ¹Д¹АТКО, -а , *змениш.-пестл.* (Рок), *л¹еб¹е¹д¹атко* (ДГ). Те саме, що **ЛЕБЕ¹Д¹А**.

Л¹ЕБЕ¹Д¹АТКО **МА¹Л¹ЕН¹КЕ**, -и -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЛЕБЕ¹Д¹А** (ДГ).

ЛЕБЕДЕ¹Н¹А, -та. Те саме, що **ЛЕБЕ¹Д¹А** (ВК).

ЛЕБЕДЕ¹Н¹АТКО, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЛЕБЕ¹Д¹А** (ВК).

ЛЕ¹Б¹ІДКА (Бер, ВК, Кап, Лем, Мр, Рок, СтБк, СтОр, Чх, Яд), *л¹е¹б¹ідка* (Гр, Пр), *л¹е¹б¹ідка* (Єл), *л¹а¹б¹одка* (Мам). Самка лебедя, заг. н. Див. **ВО¹НА⁸**, **Ж¹ІНКА**, **ЛЕБЕ¹ДИХА**, **САМКА⁶**.

Ж¹ІНКА. Те саме, що **ЛЕ¹Б¹ІДКА** (Тпч).

ЛЕБЕ¹ДИХА (Бер, Вал, Вер, Врт, Гн, ГрІв, Дл, Днл, Кап, КмнМ, КрЧ, Лоз, Лок, Лук, НОр, Пл, СтОр, Хиб, ЧГ), *л¹еб¹едиха* (Всл). Те саме, що **ЛЕ¹Б¹ІДКА**.

ЛЕЖЕН'¹, -жн'і (Вер, Гай, Лов, Пб, Пл, Сав), *л'ежен'* (б, Гн, ГТ, КмнС, См), *л'ежан'* (ГТ, ДД), *л'ежен'* (Єв), *леже^ан'* (Єв), *леже^н'* (Біл). Те саме, що **ДР'ІМ'Л'УГА**.

ЛЕЖЕН'², -жн'і (Взд, Пб), *л'ежен'* (Гн, ГТ, См), *леже^н'* (МК). Ледар.

ЛЕЖНИК, -и. Те саме, що **ДР'ІМ'Л'УГА** (Зм).

ЛЕЛ'АК, -и. Те саме, що **ДР'ІМ'Л'УГА** (Руд).

ЛЕЛЕКА¹, -и (Ад, Б, Бер, ВД, Вер, Врт, Гай, Гбв, Гр, Дан, ДГ, Днл, Дор, Ірж, Кап, Кар, КмнМ, КрЧ, Куч, Лоз, Лок, Маз, МД, Млк, НОр, Обм, Пб, Прв, Рад, Рдц, Рож, Сав, Св, Сем, Сив, СтБк, СтБс, Тпч, Хиб, ЧГ, ЧрвК, ЧрвЧ, Чх, Шпт, Яд), *л'ел'ека* (Гор, ГрІв, Єв, Зм, КрБ, Лем, Лук, Люб, Мр, Пом, Пр, Рок, Руд, Шап, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *л'ал'ека* (Чш), *л'ел'ека* (Єл). Білий лелека. Див. **АГРОНОМ**, **АІСТ**, **АІСТ Б'ІЛИ**, **АІСТР**, **БУСЕЛ**¹, **БУС'ЕЛ Б'ЕЛІЙ**, **ГАЙСТЕР**¹, **ГАР'ІСТ**, **ГЛЕКОТЕН'**, **ГУС'КО**, **ЖАБОЙД**, **ЖАБОЙДКА**, **ЖУРАВЕЛ'**², **ІВАН**, **КЛЕКОТЕН'**, **ЛЕЛЕКА ЗВИЧАЙНА**, **ЛЕЛ'ЕКА НАСТАЙАШЧИЙ**, **ЛЕЛЕКО**, **СУС'ІД**, **ЦАПЛА**³, **ЧАПЛА**³, **ЧОРГОНУЗ**, **ЧОРНОГУЗ**¹,

ЛЕЛЕКА². Самець білого лелеки (Лок). Див. **БУСЕЛ**³, **В'ІН**⁸, **САМЕЦ'**⁷.

ЛЕЛЕКА³ (69), *л'ел'ека* (65). Самка білого лелеки. Див. **БУСЕЛ**⁴, **БУСЛИХА**, **ВОНА**⁹, **ГАЙСТРИЦА**, **САМКА**⁷, **ЧАПЛА**⁴, **ЧОРНОГУЗКА**².

ЛЕЛЕКА ЗВИЧАЙНА, -и -і. Те саме, що **ЛЕЛЕКА**¹ (Лок).

ЛЕЛ'ЕКА НАСТАЙАШЧИЙ, -і -ийі. Те саме, що **ЛЕЛЕКА**¹ (Єл).

ЛЕЛЕКА ЧОРНА, -и -і. Те саме, що **ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ** (ГТ, Лок, Хиб).

ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ, -и -і (Арк, Врт, Кап), *л'ел'ека чорний* (Єл). Чорний лелека. Див. **АІСТ ЧОРНИЙ**, **БУСЕЛ ЧОРНИЙ**, **ГАЙСТЕР ЧОРНИЙ**, **ЛЕЛЕКА ЧОРНА**, **МОНАХ**, **ЦАПЛА**⁴, **ЦАПЛА ЧОРНА**, **ЧОРНОГУЗ**², **ЧОРНОГУЗ ЧОРНИЙ**.

ЛЕЛЕКО, -и (Арк, Ірж, СтХ, Чнтч), *л'ел'еко* (Ан, ВК). Те саме, що **ЛЕЛЕКА**¹.

ЛЕЛЕЧА, -та (НОр). Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕН'А**.

ЛЕЛЕЧЕН'А, -та (Лок, Сав), *л'ел'ече^н'а* (с. Глибоке Бориспільського р-ну К.). Маля білого лелеки. Див. **АІСТЕН'АТКО**, **БУСЛА**, **БУСЛА'Н'АТКО**, **БУСЛЕН'А**, **ГАЙСТРЕ'Н'А**, **ГАЙСТР'А МОЛОДЕ**, **ДАТ'ОНИШ**, **ДИТИН'ЧА**, **ЛЕЛЕЧА**, **МАЛА**⁴, **МАЛЕ**⁴, **МАЛЕН'КЕ**⁵, **МАЛИЙ**⁹,

**ПТАШЕН'А⁹, ЧЕРНАГУЗ'ІН'АТКО, ЧОРНОГУЗ МАЛЕН'КІЙ,
ЧОРНОГУЗЕН'А.** Пор. Д'ІТИ¹; ГАЙСТЕР МОЛ'ОДІЙ.

ЛІСКА, -и (Ан, Арк, Бир, Бнч, Брст, Буд, Вал, ВД, Взд, Врт, Всл, Гбв, Глб, Гн, ДГ, Дл, Дор, Єл, Зм, ЗН, Ів, Ірж, Кап, Кр, КрБ, КрЧ, Лок, МД, Млк, Мр, НОр, Орля, Ост, Пл, Пдл, Птр, Рдц, Рок, Руд, Св, Сем, См, Соф, СтБк, СтХ, Фр, Хн, Чоп, Чх, Чш, Яд, Шал, Шпт, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.) /л'иска (Ад, ВК, ГТ, Лем, Лук), /лі'ска (Ан). Лиска. Див. Г'ІДРОВОРОНА, Г'ІДРОКУРИЦ'А, Г'ІДРОУТКА, КАЧКА ДИКА², ЛИСОЧКА, ЛИСУХА, ЛИСУШКА, УТКА-ЛИСКА, УТКА ЧОРНА.

ЛИСОЧКА, -и (Сив, ЧрвК), /л'исочка (Сив). Те саме, що ЛІСКА.

ЛИСУХА, -и (Івн, Пст, Шал, Ав, Бир, Біл, Буд, Вер, Врт, Гай, Дан, Днл, ДД, ЗН, Кар, Кл, КмнМ, КмнС, Мам, МД, Млк, Нех, Орля, Пб, Пл, Пр, Ржк, Рож, Ряб, Хиб, ЧГ, Шпт, Шст), л'і'суха (Лов, Бир, Кар, КмнС, Пст), л'и'суха (Ад, Люб, Маз), Те саме, що ЛІСКА.

ЛИСУШКА, -и. Те саме, що ЛІСКА (Гай, Хиб).

Л'ІТАК, -и. Те саме, що НОРЕЦ'² (Рож).

ЛОДИР, -і, експрес. Те саме, що ЗОЗУЛ'А¹ (ДГ).

ЛОЖАЧКА, -и. Те саме, що ПЛІСКА Б'ІЛА (Грб).

Л'ОЗУН, -и. Те саме, що БУГАЙЧИК¹ (Всл).

Л'У-Л'У. Те саме, що ГУЛ'-ГУЛ'¹ (Гор).

ЛУН'¹, -і. Лунь, заг. н. (ЗН, Орля, Вал, Днл, Єв, Ірж, Лем, Лок, Мам, Обм, Пл, Пст, Рож, Соф, Фр, Яд). Те саме, що К'ІБЧИК³, КОРШАК⁵, КАН'УК³.
ЛУН'². Те саме, що СОВА² (ДГ).

М

МАЛ'А¹, -та. Те саме, що ПТАШЕН'А¹ (МК, Рок, Шст)

МАЛ'А², -та. Те саме, що ГУСЕ'Н'А (Ад).

МАЛ'А³, -та. Те саме, що ЛЕБЕД'А (СтБк).

МАЛ'А⁴, -та. Те саме, що ЛЕЛЕЧЕН'А (МК).

МАЛ'А⁵, -та. Маля лиски (Чх).

МАЛ'А⁶, -та. Те саме, що СИНИЧКА МАЛЕН'КА³ (ГрІв).

МАЛ'А⁷, -та. Те саме, що ОДУДЕН'А (Нех).

МАЛ'А⁸, -та. Те саме, що **СОЛОВЕ'Н'А** (Птр).

МАЛ'А⁹, -та. Те саме, що **СОРОЧЕ'Н'А** (Гбв).

МАЛАД'ОЖ. Молоді птахи (про лебедя, заг. н.) (Взд).

МАЛ'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ПТАШЕ'Н'А**¹ (Рок).

МАЛЕ¹, -и. Те саме, що **ПТАШЕ'Н'А**¹ (Дл, Птр, Рок).

МАЛЕ² [МАЛ'Е], -ийе. Те саме, що **ДЕРКАЧИК**² (ЧрвК).

МАЛЕ³, -і. Те саме, що **КРУЧЕ'Н'А** (Гай, Пом).

МАЛЕ⁴, -і. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Глб).

МАЛЕ⁵, -и. Те саме, що **ОДУДЕ'Н'А** (Всл).

МАЛЕ⁶, -и. Маля очеретянки, заг. н. (Всл).

МАЛЕ⁷, -ийе. Те саме, що **СИНИЧКА МАЛЕН'КА**³ (Гай).

МАЛЕ⁸, -ийе. Те саме, що **СОЛОВЕ'Н'А** (ГТ, ЧрвК).

МАЛЕ⁹, -ийе. Те саме, що **ЧАЙЕ'Н'А** (Ав).

МАЛЕ¹⁰, -ийе. Маля чирка (Люб).

МАЛЕ¹¹, -ийе. Те саме, що **ШПАЧЕ'Н'А** (Ад).

МАЛЕН'КЕ¹, -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ПТАШЕ'Н'А**¹ (Лук).

МАЛЕН'КЕ², -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ГОРОБЕ'Н'А** (Гай).

МАЛЕН'КЕ³ [МАЛ'ЕН'КЕ], -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ГУСЕ'Н'А** (КрБ).

МАЛЕН'КЕ⁴ [МАЛ'ЕН'КЕ], -і, *змениш.-пестл.* (Пом, ЧрвК), *ма'л'ен'ке* (Гр, Пом, ЧрвК). Те саме, що **ЛАСТОВЕ'Н'А**¹.

МАЛЕН'КЕ⁵, -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ'Н'А** (Рок).

МАЛЕН'КЕ⁶ [МАЛ'ЕН'КЕ], -и, *змениш.-пестл.* Маля мускусної качки (КрБ).

МАЛЕН'КЕ⁷, -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ОДУДЕ'Н'А** (Б).

МАЛЕН'КЕ⁸, -і, *змениш.-пестл.* (Гай), *ма'л'ен'ке*, -і (Люб). Те саме, що **СОЛОВЕ'Н'А**.

МАЛЕН'КЕ⁹, -і, *змениш.-пестл.* Маля сорокопуда, заг. н. (Сл).

МАЛЕН'КЕ¹⁰, -і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЧАЙЕ'Н'А** (Арк).

МАЛЕЧА¹. *збірн.* до 'малята птаха, заг. н.' (ВД, Сл).

МАЛЕЧА². *збірн.* до 'малята грака' (Шст).

МАЛЕЧА³ [МАЛ'ЕЧА]. *збірн.* до 'малята звичайного шпака (Лем).

МАЛЕЧА⁴. *збірн.* до 'малята сірої чаплі' (Сл).

МАЛИЙ¹, -е. Те саме, що **ПТАШЕ'Н'А**¹ (Дл).

МАЛИЙ², -е. Маля бугая (Птр).

МАЛИЙ³, -ийе. Те саме, що **ГОРОБЕ'Н'А** (Гай, Ряб, Хч).

МАЛИЙ⁴, -ийа. Те саме, що **ГРАЧЕ'Н'А** (Арк).

МАЛИЙ⁵, -ийе. Те саме, що **КРУЧЕ'Н'А** (Гай, Днл, Птр).

МАЛИЙ⁶ [МАЛ'ИЙ], -і. Те саме, що **КУР'ЧА**³ (Гр).

МА¹ЛІЙ⁷, -ийе. Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н¹'А¹** (ВК).
МА¹ЛІЙ⁸ [МА¹Л¹ІЙ¹], -і. Те саме, що **ЛЕБЕ¹Д¹'А** (ВК).
МА¹ЛІЙ⁹ [МА¹Л¹ІЙ¹], -і. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕ¹Н¹'А** (Гр).
МА¹ЛІЙ¹⁰, -ийа. Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л¹'А** (Гн, Дан).
МА¹ЛІЙ¹¹, -е Маля сорокопуда, заг. н. (Пл).
МА¹ЛІЙ¹², -ийа. Те саме, що **ЧАЙЕ¹Н¹'А** (Ав).
МА¹ЛІЙ¹³, -е Маля чирка, заг. н. (Люб).
МА¹ЛІЙ¹⁴, -і (Гай, Сл), *ма¹л¹ій* (Гр). Те саме, що **ШПАЧЕ¹Н¹'А**.

МА¹ЛИН¹'ІУКА¹, -и (Бер, Стр), *ма¹л¹'інаўка* (ВД, Гн, Грз, Орля, Хч), *ма¹линоўка* (Дор). Вільшанка. Див. **АЛ¹ХА¹В¹'ІЧКА**, **ЖОЎТ¹'АНИЦ¹'А**, **ЖОЎТ¹'АНКА**, **ЖОЎТОГ¹РУДКА²**.
МА¹ЛИН¹'ІУКА² [МА¹Л¹'ІНАЎКА], -и. Те саме, що **БЕРЕС¹'Т¹'АНКА¹** (Бер).

МАМА, -и. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про сіру чаплю) (НОр). Пор. **ЦАП¹Л¹'А СТА¹РА**.

МАР¹ТИН, -и. Звичайний мартин (Орля, Ком, Лем, Св, Яд). Див. **АЛ¹'БАТ¹РОС²**, **К¹РАЧКА** **Б¹'ІЛА²**, **К¹'РАЧКА** **МАРС¹'КА**, **КРА¹ЧОК** **МОРС¹'КИЙ**, **РИ¹БАЛКА²**, **ЧАЙКА²**, **ЧАЙКА** **Б¹'ІЛА¹**, **ЧАЙКА** **Б¹'ІЛ¹'ША**, **ЧАЙКА** **ВОД¹'А¹НА**, **ЧАЙКА** **МОРС¹'КА**,

МАТИ¹, -ер'і. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про деркача) (ЧрвК). Пор. **БАТ¹'КО²**; **ДЕРКАЧИК** **БИЛ¹'ШИЙ**.

МАТИ², -ер'і. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про очеретянку, заг. н.) (Рок).

МАТИ³, -и. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про сільську ластівку) (Пом). Пор. **СТА¹РИЙ³**.

МАТКА¹, -і. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про індичку) (Ан). Пор. **БАТ¹'КО³**; **ІН¹ДИК** **СТА¹РИЙ**.

МАТКА², -і. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про білого лелеку) (Бир). Пор. **БАТ¹'КО¹**; **ГАЙСТЕР** **ВЕ¹Л¹'ИКИЙ**.

МАТКА³, -і. Доросла особина птаха ж.р. стосовно до своїх малят (про хатнього горобця) (Рад).

МАТ¹РОС, -и. Те саме, що **ГУСКА** **С¹'ІРА** (Арк).

МАТ¹РОСИК, -и (Млк), *ма¹т¹рос¹'ік* (Арк). Те саме, що **ГУСКА** **С¹'ІРА**.

МЕКАЙЕ, -ут' (Вер), *мека* (Птр). Те саме, що **БЕКАЙЕ¹**.

МЕ¹КЕЧЕ, -ут'. Те саме, що **БЕКАЙЕ¹** (Ірж)

М¹ЕЛАЧ¹, збірн. до 'дрібні птахи, заг. н.' (Обм, Пдл, Соф, Шал). Див. **ДР'АН'**
ДР'ІБ'НЕН'КА.

МЕЛКО¹ТИТ', -ат'. Те саме, що **БЕКАЙЕ¹** (Хн).

МЕ¹РЕЖЕЧКА, -и. Смуга на крилі птаха (ДГ).

МОЛО¹ДИЙ¹, -і (Кап, СтБк), *мала¹диї* (Вер). Те саме, що **ГАЙСТЕР МОЛ'О¹ДИЙ¹**.
МОЛО¹ДИЙ², -і. Молода особина лебедя, заг. н. (Чх).

МОЛОД'Н'АК¹. Молоді птахи, заг. н. (Млк, НОр).

МОЛОД'Н'АК². Молоді птахи (про білого лелеку) (Ад, НОр).

МОЛОД'Н'АК³. Молоді птахи (про звичайного канюка) (ВК).

МОЛОД'Н'АК⁴ [МАЛ'АД'Н'АК]. Молоді птахи (про індика) (КрЧ).

МОЛОД'Н'АК⁵ [МАЛАД'Н'АК]. Молоді птахи (про припутня) (Птр).

МОЛОД'Н'АК⁶ (ДГ), *молод'н'а¹чок* (ДГ). Молоді птахи (про щиглика).

МОН'АХ, -и. Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА ЧОРНИЙ** (Дан).

МУЗИКАНТ, -и. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (СтХ).

МУКАЕ, -йут'. Те саме, що **ГУ'ДЕ¹** (Зм).

МУХО'ЛОЎКА¹, -и (Бер, Врт, Гбв, Дор, Кап, Лоз, Лук, Обм, Пл, Пр, Рок, Сив, СтБк, СтХ, Чх), *муха'лоўка* (ЗН, Ан, Бир, Вер, Взд, Глб, Гн, Зм, Кар, КмнС, КрЧ, Мам, Мн, Ряб, Сав, Шпт). Мухоловка, заг. н.

МУХО'ЛОЎКА², -и. Сіра мухоловка (Брст).

МУХО'ЛОЎКА³, -и (Лок, Хн, ЧрвК), *муха'лоўка* (Буд, КмнМ). Те саме, що **П'ЛИСКА Б'ІЛА**.

Н

НА'РЕЦ ЗДА'РОВИ, -рци -і. Те саме, що **НО'РЕЦ²** (Днл).

НА'РЕЦ МА'ЛИ, -рци -і. Те саме, що **НО'РЕЦ³** (Днл).

Н'АЎКАЙЕ¹, -ут'. Видає звуки, подібні до нявчання (про пугача) (ДГ). Пор. **ПУГИКАЙЕ**; **ГАЎКАЙЕ**.

Н'АЎКАЙЕ², -ат'. Видає звуки, подібні до нявчання (про сойку) (ДГ). Пор. **КАРКАЙЕ**⁵; **ДРАЖН'Щ:А**; **ПЛАЧЕ**¹.

НАЧАЛ'НИК, -и. Те саме, що **ВОЖАК**¹ (МУс).

НАШ, -і. Те саме, що **НОРЕЦ'**³ (СтБк).

НЕЗЕР, -и. Те саме, що **РЕМЕЗОВЕ ГН'ІЗДО** (Дл).

НЕРЕЗ, -и (Брст), *нерез*^с (Мн), *нерес* (Нех). Те саме, що **РЕМЕЗ**.

НЕРЕЗД, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Зм).

НЕРЕСТ, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Ан, Зм, Яд).

НЕРЕТ¹, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Сем).

НЕРЕТ¹. Сітка (Рад).

НИЗКА, -и (Пб), *ниска* (КмнМ, Рад). Те саме, що **КЛ'УЧ**.

НИРКА, -и. Те саме, що (Вер, Гн, Пб, Рок)

НИРКОВ'І, *мн*. Птахи родини норцевих (Ів).

НИРОК¹, -рки (Івн, Шал, Ав, Арк, Бнч, Бер, Біл, Буд, Взд, Глб, ДД, ЗН, Кар, Кр, КрЧ, Лов, Лок, Лук, Мам, Мр, Пб, Пр, Рад, Ржк, Ряб, См, Тпч, Хн, ЧГ, Чйк, Шпт, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *норок* (ГТ, Ірж), *нарок* (Ан), *н'ірок* (Бир). Те саме, що **НОРЕЦ'**¹.

НИРОК², -рки. Те саме, що **НОРЕЦ'**² (Люб, Рож)

НИРОК³, -рки (Млк, Орля), *норок* (Фр), *нурок* (Вал). Те саме, що **НОРЕЦ'**³.

НИРОК⁴, -рки. Те саме, що **ГАГАРА**¹ (Біл).

НИРОК⁵, -рки. Те саме, що **КРОХАЛ'**¹ (Мр).

НИРОК ЗДАРОВИ, -рки -і. Те саме, що **НОРЕЦ'**² (Люб).

НОРАЧКА, -і. Те саме, що **НОРЕЦ'**¹ (Гн).

НОРЕЦ'¹, -рц'і (Брст, ВК, Врт, Всл, Гбв, Гр, ДГ, Дл, Кап, КрБ, Лук, Маз, МД, МУс, Нех, Пдл, Пл, Пр, Руд, Сив, Соф, СтБк, Хиб, Чх, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *нар'еу* (Ан, КмнМ, Мн, Чш, Шст), *нареу'* (Зм, Кар, Сем, Шст), *ниреу'* (Ад, Вал, Ів, Чоп), *нир'еу* (Ком, Мам), *но'реу'* (Кап,

Сив), *нарець* (КмнМ), *н'ір'ець* (Ост). Норець, заг. н. Див. **НІРКА**, **НІРОК**¹, **НОРАЧКА**, **НОРЕЦ**¹ **ОБИКНО****ВЕН:ІЙ**, **УТ'А** **ДИКЕ**², **НОРЕЦ**², **УТКА** **НІРКОВА**, **УТКА-НОРЕЦ**¹.

НОРЕЦ², -рц'і. Великий норець (Дан). Див. **АНГАРА**, **ГАГАРА**², **Л'ТАК**, **НАРЕЦ** **ЗДАРОВИ**, **НІРОК**², **НІРОК** **ЗДАРОВИ**, **НОРЕЦ**¹ **Б'ІЛ'ШИ**, **НОРЕЦ**¹ **БОЛОТ'Н'І**, **НОРЕЦ**¹ **МОРС'КИ**, **НОРЕЦ**¹ **ПЕРЕЛ'ОТНІЙ**, **ПЕГАНКА**, **ПЕТУШОК**¹, **ЧОМГА**, **ЧОМГА** **ВЕЛИКА**.

НОРЕЦ³, -рц'і (Дан, Лем, Рдц, Фр), *нарець*' (Єв, Рдц). Малий норець. Див. **НАРЕЦ** **МАЛИ**, **НАШ**, **НІРОК**³, **НОРЕЦ**¹ **НАШ**, **НОРЧИК** **БОЛОТ'Н'І**.

НОРЕЦ⁴, -рц'і (Пдл), *н'ір'ець* (Ком). Те саме, що **ГАГАРА**¹.

НОРЕЦ⁵, -рц'і. Те саме, що **КАЧКА** **ДИКА**¹ (Соф).

НОРЕЦ⁶ [**НАРЕЦ**¹], -рци. Те саме, що **КРОХАЛ**¹ (Сем).

НОРЕЦ⁷, -рц'і. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА**² (с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

НОРЕЦ⁸, -рц'і. Те саме, що **РИБОЛОЎ**¹ (Руд).

НОРЕЦ¹ **Б'ІЛ'ШИ**, -і -і. Те саме, що **НОРЕЦ**² (Всл).

НОРЕЦ¹ **БОЛОТ'Н'І**, -рц'і -і. Те саме, що **НОРЕЦ**³ (Хиб).

НОРЕЦ¹ **МОРС'КИ**, -рц'і -і. Те саме, що **НОРЕЦ**² (Хиб).

НОРЕЦ¹ **НАШ**, -рц'і -і. Те саме, що **НОРЕЦ**³ (СтБк).

НОРЕЦ¹ **ОБИКНО****ВЕН:ІЙ**, - рц'і -і. Те саме, що **НОРЕЦ**¹ (НОр).

НОРЕЦ¹ **ПЕРЕЛ'ОТНІЙ**, -рц'і -і (СтБк), *нарець перел'отни* (Днл). Те саме, що **НОРЕЦ**².

НОРОК, -рки. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА**² (Лок).

НОРЧИК **БОЛОТ'Н'І**, -и -і. Те саме, що **НОРЕЦ**³ (Хиб).

НОС¹ (Бир, Вас, ВД, Врт, ЗН, Кр, Лем, Млк, Пст, Ус), *нис* (ВД, Гр, Дор, Ірж, Пр, Яд), *н'ус* (Ад, Ірж). Те саме, що **З'ОБ**.

НОС² [**НУ**^И**С**] (Ан). Гострий кінець яйця.

НОСАН¹, -і. Те саме, що **К'ЕД'РОЎКА**¹ (ЧрвК).

О

ОГАР¹, -і. Огар (ВД).

ОГАР², -і. Те саме, що **ТОГОЛ**¹ (Днл).

ОДУД¹, -и (Ад, Ан, Арк, Бнч, Вал, ВД, Взд, Врт, ВК, Всл, Гай, Гбв, Гн, Глб, Гор, Дан, ДД, Днл, Дор, Зм, СтХ, Кап, Кар, КмнМ, КмнС, КрБ, Лем, Лок, Лук, Люб, МК, Млк, Мр, МУс, НОр, Обм, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Пст, Птр, Рож, Ряб, Сав, Соф, СтБс, СтОр, СтХ, Фр, Хн, ЧГ, ЧрвК, Чрн, Чш, Шап, Яд), *у¹дод* (Тим, Івн, Ус, Бер, Грз, Шал, Ан, Бир, Буд, Вер, Взд, Врт, ВК, Гн, Глб, Гр, Грб, Єв, Єл, Жих, Ірж, Кар, КмнС, Ком, КрБ, Лок, Люб, Мал, Мам, Мн, Нех, Окт, Орля, Ост, Рад, Рдц, Ржк, Руд, Сл, СтБк, СтБс, Тпч, Хч, ЧрвЧ, Чйк, Чнтч, ЧрвЧ, Шпт, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *у¹дууд* (Б, Бер, ГТ, Дор, Зм, КрЧ, Куч, МУс, Рад, Сем, Чнтч, Чш), *удод* (Брст, Дл, Ірж, КмнС, Лем, Маз, МД, Обм, Сив, СтОр, Шап), *у¹дуод* (Івн, Гай, Грб, ГТ, ДД, КмнМ, КрЧ, Лоз, Мн, Пб, Сем), *у¹дуд* (Грб, ГС, Ірж, КрБ, Куч, Птр, Чш), *удуд* (Дор, Пдл, Пом, Сав, Чш, Шап), *у¹дод* (Бир, Вер, Грб, Куч, Рдц), *удод^м* (Єв, Куч, Прв, Пст), *у¹дид* (Буд, МУс, См, Чнтч), *у¹дуид* (ГТ, Рад, См), *одут* (ГрІв, Кап), *удад* (Рож, Рок), *удот* (Біл, ЧГ), *у¹диід* (Буд, Вер), *у¹дуидчик* (ГТ, Рад), *одуд* (МУс), *одуд^м* (Чх), *а¹у¹дуд* (Сем), *у¹ди¹д* (Ав), *у¹до¹д* (ДД), *у¹дуід* (Св), *уду¹дуд* (Гай+), *уда¹дочик* (Сав). Одуд. Див. **ВАН'УЧКА¹**, **ВОН'АР**, **Д'АТЕЛ⁸**, **Д'АТЕЛ ЖОЎТОПУЗИ**, **УДОД ВАН'УЧИЙ**, **ХОХОЛОК⁴**, **ХУДОТУТ**.
ОДУД² [У¹ДУИД]. Те саме, що **Д'АТЕЛ²** (Чнтч).
ОДУД³. Самець одуда (ДД). **САМЕЦ⁸**.

ОДУДЕН'А, -та. Маля одуда (Арк, Пл). Див. **МАЛ'А⁷**, **МАЛЕ⁵**, **МАЛЕН'КЕ⁷**, **ПТАШЕН'А¹⁰**. Пор. **Д'ІТИ²**.

ОЛЕВЕ ОКО¹. Те саме, що **ВОЛОВЕ ОКО¹** (Рок).

ОЛЕВЕ ОКО². Те саме, що **ПЛИСКА Б'ЛА** (Чоп).

ОМЕЛ'УХ, -и (ВК, Всл, СтБс), *ам'ел'ух* (Буд), *омел'ушок* (ВК, СтБс). Омелюх. Див. **КАЛИН:ИК**, **ПОСМ'ІТ'УХА³**, **СН'ІГУР²**, **ЧУБАЙКА**, **ЧУБАРАЧКА**, **ЧУБАТА²**, **ШИШКАР'ІК**, **ШИШКАЙД**.

ОПЕР'ІН':А (Рок), *оперен'іє* (Ад, Хиб), *ан'ер'ен'іє* (ЗН, ДД), *ан'ар'ен'іє* (Бир). Покрив із пір'я у птахів.

ОРЕЛ¹, -рли (Пст, ВД, ВК, Пр, Яд), *ар'ол* (ЗН, Орля, Шал, Бер, Бир, Взд, Зм, КмнС, Ост), *ар'йол* (Гор). Те саме, що **П'ІДОРЛИК¹**.

ОРЕЛ², -рли. Те саме, що **П'ІДОРЛИК²** (ВК).

ОРЛАН, -и. (Лем), *арлан* (ЗН, Пб). Те саме, що **ОРЛАН-Б'ЛОХ'ВОСТ**

ОРЕЛ Б'ЛОХ'ВОСТИЙ, -рли-і. Те саме, що **ОРЛАН-Б'ЛОХ'ВОСТ** (с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

ОРЕЛ НАСТОЙАШЧИЙ, -рли -и. Те саме, що **ОРЛАН-Б'ЛОХ'ВОСТ** (Кап).

ОРЕЛ СТЕПОВІЙ. Те саме, що **ОРЛАН-БІЛОХВОСТ** (НОр).

ОРЛАН-БІЛОХВОСТ (ЧрвК), *арлан-білахвост* (Буд). Орлан-білохвіст. Див. **КОРШИК**², **ОРЕЛ НАСТОЙАШЧИЙ**, **ОРЕЛ СТЕПОВИЙ**, **ОРЛАН**.

ОСОЙД¹, -и (ВК), *асаїед* (Днл). Те саме, що **БЗОЛОЙДКА ЗОЛОТИСТА**.

ОСОЙД¹ [ОСАЙЕД], -и (Кар), *асаїед* (Гн). Те саме, що **СОРОКОПУД**².

ОСТРОФОСТ, -и. (Мр), *астрахвост* (Сем). Те саме, що **ШИЛОХВІСТ**,

ОЧЕРЕТАНИК, -и. Те саме, що **ОЧЕРЕТАНКА**¹ (ЧрвК).

ОЧЕРЕТАНКА¹, -и (Бер, Ад, Вал, ВК, Всл, Гбв, Гр, ГрІв, ДГ, Дл, Днл, Дор, Кап, Кр, Лем, МК, Млк, Мн, Нех, НОр, Обм, Пдл, Пл, Пр, Рок, Руд, СтБк, СтБс, Фр, Хн, Чоп, Чх, Чш, с. Семенівка Баришівського р-ну К., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *очерет'анка* (Арк, Брст, Буд, ВД, Врт, Єв, Ірж, Маз, МД, Мр, Рдц, Рож, Ряб, Сив, СтХ, ЧрвК, Чх, Яд), *ачерет'анка* (Глб, Гн, Грб, Зм, КрЧ, Мн, Орля, Пб, Чрн), *черет'анка* (Ан, Гор, Мам, Хч), *ач'ер'ет'анка* (КмнС). Очеретянка, заг. н. Див. **БОЛОТАНКА**, **КАМІШОУКА**, **КРАКУШКА**, **ОЧЕРЕТАНИК**, **ОЧЕРЕТИНКА**, **ЧЕРНАГУЗ'ІК**, **ЧОРНОГУЗКА**³.

ОЧЕРЕТАНКА² [АЧЕР'ЕТ'АНКА] -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Бнч).

ОЧЕРЕТАНКА³ [ОЧЕРЕТАНКА] -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

ОЧЕРЕТИНКА, -и. Те саме, що **ОЧЕРЕТАНКА**¹ (НОр, Чх).

П

ПАДКІДИШ (Тим), *пат'кід'іш* (Хч), *педт'кідош* (Дор), *пут'кидиш* (Ан). Те саме, що **ЗОЗУЛ'А**¹.

ПАДРУГА. Те саме, що **СОЛОВ'ІХА** (Днл).

ПАЙОТ¹, -ут. Те саме, що **ГУКАЙЕ**² (Ржк).

ПАЙОТ², -ут. Те саме, що **ШЧЕБЕЧЕ**² (КмнС).

ПАЙОТ ЖАЛАБНА, -ут'. Видає звуки, що викликають почуття жалю (ГС). Пор. **КИГИЧЕ**.

ПАЛ'ЕЖАКА, -і. Те саме, що **ЗОЗУЛ'А**¹ (Гн).

ПАСВ'ІСТУЙЕ, -ут'. Те саме, що **СП'ІВАЙЕ**⁴ (ДД).

ПАСМ'ЕТ'УЖКА, -і. Те саме, що **ПОСМ'ІТ'УХА**¹ (Глб).

ПАСТУХ, -и. Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА** (ВД).

ПАСТУШКА¹, -и. Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА** (Обм, Пом).

ПАСТУШКА², -и. Те саме, що **ПЛИСКА ЖОЎТА** (Гн).

ПАСТУШОК¹, -шки. Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА** (КрБ, Хн, Маз, Чоп, Чрн, Арк, ВД, Всл, ВК, Лем, Обм, Пр, Пом, Рдц, Соф).

ПАСТУШОК², -шки. Те саме, що **ПЛИСКА ЖОЎТА** (Бер, НОр, Пр, Сив, Чоп, Чх).

ПАСТУШОК³, -шки. Те саме, що **В'ІЎС'АНКА**¹ (Глб, СтБк, СтОр).

ПАЎЛ'ІНКА, -и. Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА** (с. Крупець Шосткинського р-ну С.).

ПАШЛ'І!. Те саме, що **КУР'А** (Ржк).

ПЕГАНКА, -и (Рож), *п'еганка* (Рож). Те саме, що **НОРЕЦ**².

П'ЕЙЕ¹, -ут'. Видає звуки (про жовту плиску) (ГС).

П'ЕЙЕ², -ут'. Те саме, що **КУКУР'ІКАЙЕ** (Бир).

П'ЕЙЕ³, -ут'. Видає звуки, передвіщаючи біду (про курку) (Бир). Пор. **К'ЛОПАЙЕ**, **КРИЧИТ' КУДКУДА**, **КУДКУДАКАЙЕ**¹, **КУДКУДАКАЙЕ**², **СОКОРИТ'**.

П'ЕЙЕ⁴, -ут'. Те саме, що **СВИСТИТ'**⁷ (Птр).

П'ЕЙЕ⁵, -ут'. Те саме, що **Т'ОХКАЙЕ** (Глб).

П'ЕР'АП'ОЛКА БАЛ'ШАЙА, -і -ийе. Те саме, що **КОСТОГРИЗ** (Ржк).

П'ЕР'АП'ОЛКА С'ЕРАЙА, -і -ийе. Те саме, що **КОСТОГРИЗ** (Ржк).

П'ЕРАПОНКА, -и Перетинка на нозі птаха (про диких качок) (КмнС).

ПЕРЕВЕРТЕН', -тн'і. Те саме, що **КУР'І** (ДД, Пр, Рдц, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.).

ПЕРЕГУКУЙУЦ':А. Видають звуки (про дроф) (Гр).

ПЕРЕК'Л'ИКУЙУЦ':А. Видають звуки (про сірих чапель) (Гр).

ПЕРЕЛ'ІТ'Н'І. Такі, що відлітають на зиму в південні краї (про птахів) (ВНП).

ПЕРЕЛ'ІТ. Сезонні переселення птахів у місця зимівлі або назад (ВНП).

ПЕРЕЛ'ОТНА, -і. Дика качка, яка відлітає на зиму в південні краї, а влітку повертається на батьківщину, де будує гніздо і розмножується, заг. н. (Всл, Пст).

ПЕРЕПАДКА, -и (Чрн), *перепадка* (Чрн). Те саме, що **ПЕРЕП'ІЛКА**³.

ПЕРЕПЕЛ¹, -а (Бер, Врт, ВК, Гор, КмнМ, Млк, Мр, Нех, Обм, Орля, Пр, Рож, Соф, СтБс), *перепел* (Всл, Пр), *'перепел'* (Ад, Дан), *'n'ep'en'el* (ВС, ЗН, Ів, См), *'перепел'* (Ком), *'n'epenel'* (Єв), *переп'ел* (ЧрвЧ), *'пер'е'п'е'л* (Мам), *перепела* (Пб). Те саме, що **ПЕРЕП'ІЛКА**³.

ПЕРЕПЕЛ², -а (Ад, Бер, Вер, Гай, ДД, КмнМ, НОр, Рож, Рок, Фр, ЧГ), *'перепел'* (Буд, Зм), *'переп'ел* (Ряб, Тпч), *'перепел'* (Ком), *'n'ep'en'el* (Чш), *'пер'е'п'е'л* (Мам), *переп'ол* (Вер), *n'ep'n'ol* (КмнС). Самець перепілки. Див. **В'ІН**⁹, **САМЕЦ**¹⁰.

ПЕРЕПЕЛ'А, -та. Маля перепілки (Бер, Гай, ДД, НОр, МК, Птр, Рдц). Див. **МАЛІЙ**¹⁰, **ПЕРЕПЕЛ'АТКО**, **ПЕРЕПЕЛЕ'Н'А**, **ПЕРЕПЕЛЕ'Н'АТКО**, **ПЕРЕПЕЛ'ОНАК**, **ПЕРЕПЕЛ'ЧА**, **ПЕРЕПЕЛ'ЧЕ'Н'АТКО**, **ПЕРЕП'ІЛ'АЧКА** **МАЛ'ЕН'КА**, **ПЕРЕП'ІЛ'ЧЕ'Н'А**, **Ц'ІВЕ'Н'А**⁴, **ЦИП'Л'АТКО**⁴.

ПЕРЕПЕЛ'АСТЕН'КА. Означення, що характеризує оперення птаха (про чайку) (Шст).

ПЕРЕПЕЛ'АТКО, -а. Те саме, що **ПЕРЕПЕЛ'А** (Ірж).

ПЕРЕПЕЛ'АТНИК¹, -и. Те саме, що **ЙАСТРЕ'Б'П-ПЕРЕПЕЛ'АТНИК**¹ (НОр).

ПЕРЕПЕЛ'АТНИК², -и (Буд, Обм), *перепел'атн'ік* (ДД), *n'ep'en'el'atn'ik* (Бир). Те саме, що **К'ІБЧИК**².

ПЕРЕПЕЛЕ'Н'А, -та. Те саме, що **ПЕРЕПЕЛ'А** (Вер, Ряб).

ПЕРЕПЕЛЕ'Н'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* (Прв), *n'ep'en'el'en'atko* (Взд, Чш). Те саме, що **ПЕРЕПЕЛ'А**.

ПЕРЕПЕЛ'ИЦ'А¹, -і (Пб, Сив, ЧГ), *перепел'иц'а* (Пом), *n'ep'en'el'ica* (Рдц), *перепеличка* (Пст, Кап, КмнМ). Те саме, що **ПЕРЕП'ІЛКА**³.

ПЕРЕПЕЛ'ИЦ'А² (КмнМ, Рож), *перепел'ица* (Ком), *перепеличка* (КмнМ, Рож). Те саме, що **ПЕРЕП'ІЛКА**⁴.

ПЕРЕПЕ¹Л'ОНАК, -нк і. Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л'А** (Ком).

ПЕРЕПЕЛ'ЧА, -та. Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л'А** (КрЧ).

ПЕРЕПЕЛ'ЧЕН'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л'А** (Пл).

ПЕРЕ¹П'ІЛ'АЧКА МА¹Л'ЕН'КА, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л'А** (Зм).

ПЕРЕ¹П'ІЛКА¹ [П'ЕР'АП'ОЛКА], -и. Птах, заг. н. (Ржк).

ПЕРЕ¹П'ІЛКА², -и (Ан), *переп'ілачка* (Ан). Дрібний птах, заг. н.

ПЕРЕ¹П'ІЛКА³, -и (Бер, Чрн, Шал, Ав, Ан, Б, Біл, Брст, Буд, Вер, Гай, Гн, Днл, Кап, Кл, КрБ, Лоз, Мн, Пл, Птр, Сем, СтБк, Фр, ЧрвК, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *перепелка* (Арк, Вал, Гай, Гбв, Глб, Гр, Грб, ДГ, Дл, Дор, Ирж, КмнМ, Кр, Лок, Маз, МД, МК, Млк, НОр, Пдл, Прв, Рад, Рдц, Св, Сив, Соф, СтХ, Хн, ЧГ, Чх, Шап, Яд), *переп'елка* (Глб, ГТ, ДД, Кар, Рдц, Ряб, Тпч, Чх, Чш), *переп'іл'ка* (Ад, Буд, ГрІв, Зм, КрЧ, Лем, Рок, Чнтч), *перепел'ка* (Буд, ГрІв, Лем, Лук, Люб, Чоп, Шев), *пер'а'п'олка* (11, Бир, Жих, Чйк, Ост, Ржк), *пер'е'п'елка* (Біл, Єл, Сл, Чш), *пер'е'п'олка* (ЗН, Бир, Бнч, Взд, Ост), *переп'ілка* (Івн, Зм, Куч, Шст), *переп'олка* (Івн, Орля, Пст, Бер, Чш), *пер'а'п'олка* (Тим, Хч, Шпт), *пер'а'п'олка* (КмнС), *перепел'ка* (Єв), *пер'е'п'ілка* (Рдц), *переп'ілка* (Днл), *переп'ілка* (Зм), *пер'е'п'ілка* (Орля), *переп'ілачка* (Ан, Вер, Мн), *переп'ілочка* (Бер, СтБк, ЧрвК), *переп'іл'очка* (Ад, Рок), *перепелочка* (Млк, Шап), *пер'е'п'ілолачка* (Взд, Ост), *переп'ілачка* (Чнтч), *пер'а'п'олачка* (Чйк), *перепелачка* (Прв), *переп'ілачка* (Івн), *пер'а'п'олачка* (Хч). Перепілка. Див. **ПЕРЕПАДКА**, **ПЕРЕПЕЛ¹**, **ПЕРЕПЕЛИЦ'А¹**, **ПЕРЕП'ІЛОЎКА**, **ПУДПАД'ОМКА**, **ПУТПУД'ОМ**.

ПЕРЕ¹П'ІЛКА⁴ (Бер, Ад, Вер, Рок, Фр), *перепелка* (Гай, НОр, ЧГ), *переп'елка* (ДД, Ряб, Тпч), *переп'іл'ка* (Буд, Зм), *переп'олка* (Бер, Мам), *переп'іел'ка* (Гор), *пер'е'п'елка* (Чш), *пер'а'п'олка* (КмнС), *переп'ілочка* (Ад, Рок, Фр), *переп'ілачка* (Бер, Вер). Самка перепілки. Див. **ВО¹НА¹⁰**, **ПЕРЕПЕЛИЦ'А²**.

ПЕРЕ¹П'ІЛКА⁵, -и. Те саме, що **ЖАЇВОРОНОК ПОЛ'ОВИЙ** (См).

ПЕРЕ¹П'ІЛКА⁶ (Кл), *переп'ілочка* (СтБк), *пестл.* Назва дівчини, жінки (перев. при звертанні). Пор. **ГОЛУБКА⁴**, **ГОРЛИЧКА³**, **ЗАЗУЛЕН'КА**, **ПТАШЕЧКА²**.

ПЕРЕП'ІЛОЎКА, -и (Пст), *переп'елоўка* (Пст). Те саме, що **ПЕРЕП'ІЛКА³**.

ПЕРЕП'ІЛ'ЧЕН'А, -та. Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л'А** (Зм).

П'ЕТ'А (Сл), *п'етр'ік* (Єл). Те саме, що **П'ІВЕН¹**.

ПЕ'ТУХ¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Біл, Вер, Врт, Гай, Гр, Грз, ГТ, Губ, Дан, ДГ, Дл, Єв, Івн, Кар, КмнМ, Ком, Кр, КрБ, Куч, Лок, Люб, Млк, Мн, Мр, МУс, Нех, Обм, Окт, Орля, Пб, Пдл, Прв, Пст, Рад, Ржн, Рок, Руд, Ряб, Св, Сем, Сив, Сл, СтБк, СтОр, СтХ, Фр, Хиб, ЧГ, ЧрвЧ, Чнтч, Чш, Шап, Шст, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К., с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *n' e^a tux* (Бир, Глб, Гор, Грб, ДД, Єл, ЗН, Ів, КмнС, Ост, Птр, Сив, Сл, Хч), *n' a' tux* (Гн, ГТ, Ів, Єл, Жих, Крн, Мам, Ржк, См, Тим, Тпч, Ус, Чйк, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *n' i' tux* (Бнч, Вас, ГС, Вал, Взд, ГТ, ДГ, Днл, Лем, Млк, Прв СГ, Чх, Шал), *n' eⁱ tux* (Бнч, ЗН, Прв, Чрн), *n' e' tux* (Губ, Ан, Кр, Шпт), *'netux* (Бир, ЧрвК), *ni' tux* (Ус, Пст), *'n' etux* (Тим), *netu'шок* (Арк, Гбв, Гр, Єл, Мр, Нех, Пб, Рдц, Рок, СтБс, Шап, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *n' e^a tu'шок* (Бир, Ів, Єл), *n' a tu'шок* (Птр). Півень.

ПЕ'ТУХ². Те саме, що **ГЛУ'ХАР²** (Пб).

ПЕ'ТУХ³. Самець сірої куріпки (Орля). Див. **СА'МЕЦ'⁹**.

ПЕ'ТУХ⁴. Те саме, що **ТЕТЕ'РУК²** (Пб).

ПЕ'ТУХ⁵. Те саме, що **ФА'ЗАН²** (Арк, Хиб).

ПЕТУ'ШОК¹, -шки. Те саме, що **НО'РЕЦ'²**, (Тпч).

ПЕТУ'ШОК², -шки. Те саме, що **ТУРУ'ХАН** (Люб).

ПЕТУ'ШОК³, -шки. Те саме, що **ФА'ЗАН¹** (Пб).

ПЕТУ'ШОК⁴. Самець водяної курочки (Гр, Пб).

ПЕТУ'ШОК⁵. Те саме, що **КУРО'ПАТ** (МД, Пб).

ПЕТУ'ШОК⁶, -шки. Маля курки ч.р. (Люб, Сл). Пор. **'КУРОЧКА⁷**; **КУР'ЧА¹**.

ПЕЧЕ'РИЦ'А, -і (Мн), *пече'р'ица* (Мн). Те саме, що **'ЛАС'Т'ІЎКА²**.

ПЕЧЕ'РУЧКА, -и. Те саме, що **'ЛАС'Т'ІЎКА²** (Мн).

ПЕЧУ'РИЧКА, -и. Те саме, що **'ЛАС'Т'ІЎКА²** (Мн).

ПЕ'ЧУРОЧКА, -и. Житло берегової ластівки, вирите в землі (Рок).

ПИ'Л'АЙЕ, -ут'. Те саме, що **ПИШ'ЧИТ'¹** (Зм).

ПИТС'ВИСТУЙЕ, -ут'. Те саме, що **С'ВИШЧЕ¹** (Млк).

ПИШ'ЧИТ'¹, -ат'. Видає звуки перед похолоданням, негодою (про велику синицю) (Ірж, ЧрвК). Див. **ПИ'Л'АЙЕ**. Пор. **СП'Т'ВАЙЕ³**.

ПИШ'ЧИТ'², -ат'. Те саме, що **ДУ'ДУКАЙЕ** (Лок).

ПИШ'ЧИТ'³, -ат'. Те саме, що **'КАРКАЙЕ⁵** (ДГ).

ПИШ'ЧИТ'⁴, -ат'. Те саме, що **КИ'ГИЧЕ** (Врт).

ПИШ'ЧИТ'⁵, -ат'. Те саме, що **'КИРКАЙЕ²** (Арк).

ПИШ'ЧИТ'⁶, -ат' (Дл), *neish'чит'* (Дор). Те саме, що **'КИРКАЙЕ⁴**.

ПИШЧИТ'⁷ [П'ІШ':ІТ'], -ат'. Те саме, що **КР'АКАЙЕ**¹ (КмнС).
ПИШЧИТ'⁸, -ат'. Те саме, що **КРИЧИТ'**²² (Дл).
ПИШЧИТ'⁹, -ат'. Видає звуки (про кропивника, волове око) (Дл).
ПИШЧИТ'¹⁰, -ат'. Видає звуки (про лиску) (Дл).
ПИШЧИТ'¹¹ [П'ІШЧИТ']. Видає звуки (про маля курки) (Бир). Див. **ЦІВКАЙЕ**¹.
ПИШЧИТ'¹², -ат'. Видає звуки (про маля свійської гуски) (КрБ, Лем).
ПИШЧИТ'¹³ [П'ІШЧИТ'], -ат'. Видає звуки (про очеретяного луня) (Бир).
ПИШЧИТ'¹⁴, -ат' (Гр, Лок), *n' i'ush'im'* (Ів). Те саме, що **СВИСТИТ'**¹.
ПИШЧИТ'¹⁵, -ат'. Те саме, що **СВИСТИТ'**² (Гр).
ПИШЧИТ'¹⁶ [П'ІШ':ІТ'], -ат'. Те саме, що **СВИСТИТ'**⁴ (КмнС).
ПИШЧИТ'¹⁷ [П'ІШ':ІТ^п'], -ат^п'. Видає звуки (про синицю, заг. н.) (Ржк).
ПИШЧИТ'¹⁸, -ат'. Те саме, що **СПІВАЙЕ**¹ (ДГ).
ПИШЧИТ'¹⁹, -ат' (ДГ), *n' iush'chit'* (Бир). Те саме, що **СПІВАЙЕ**².
ПИШЧИТ'²⁰, -ат'. Те саме, що **СТРЕКОЧЕ**² (Гр).
ПИШЧИТ'²¹ [ПЕШЧИТ'], -ат'. Те саме, що **ЦВІР'ІН'КАЙЕ**¹ (КрЧ).
ПИШЧИТ'²², -ат' (КрБ), *n' iush'chit'* (Бир, Прв). Те саме, що **ШЧЕБЕЧЕ**².
ПИШЧИТ'²³, -ат' (Рок), *n' iush'chit'* (Бир, МУс). Те саме, що **ШЧЕБЕЧЕ**³.

ПІВАЧ, -і. Те саме, що **ФА'ЗАН**¹ (Мр).

ПІВЕН¹, -вн'і (Ад, Арк, Буд, Вал, ВД, ВК, Врт, Всл, Гбв, ГрІв, Дан, ДГ, Днл, Дл, Єв, Ірж, Зм, Кап, Лем, МД, Млк, Нех, Нор, Окт, Пдл, Пом, Пр, Рдц, Рож, Рок, Сл, Соф, СтБс, СтОр, Чнтч, Хн, Чоп, Шап, Яд, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *'n' ev' en'* (Бир, МК, Тим, Шпт), *n' iv' en'* (Маз), *'n' iv' e' n'* (МК), *'n' i' unik* (Люб, Кап, Соф). Див. **ГАЛА'ГОН**, **КОГУТ**, **П'ЕТ'А**.

ПІВЕН², -вн'і. Те саме, що **КУ'Р'АК** (ДГ).

ПІД'ВОЛИЦ'А. Те саме, що **ШИЙА** (перев. про чаплю, заг. н.) (Люб).

ПІДОРЕЛ, -рли. Те саме, що **ПІ'ДОРЛИК**¹ (Лук).

ПІ'ДОРЛИК¹, -и. Підорлик, заг. н. (Нех). Див. **АР'Л'АК**, **АР'Л'ОНАК**¹, **О'РЕЛ**¹, **ПІ'ДОРЕЛ**, **ПІ'ДОРЕЛОК**, **ПОДОР'Л'ОНОК**, **ПОДОР'ОЛ'Н'ІК**, **СТЕП'Н'АК**.

ПІ'ДОРЛИК², -и. Малий підорлик (Нех). Див. **ГОЛУБ'ЯТНИК**², **ПО'ДОРЛИК** **Б'ІЛІЙ**, **О'РЕЛ**², **АР'Л'ОНАК**².

ПІДО'РЕЛОК, -лки. Те саме, що **ПІ'ДОРЛИК**¹ (Пл).

ПІ'ДОРЛИК ЗДО'РОВІЙ, -и -і. Те саме, що **ПІ'ДОРЛИК**¹ (Нех).

ПІРІДРАЗНУЙЕ, -ут'. Імітує звуки і голоси інших птахів (про звичайного шпака) (Біл). Пор. **СВИСТИТ**¹.

ПІРІРУЙЕ, -ут'. Видає звуки за допомогою крил (про бекаса) (Чнтч). Пор. **БЕКАЙЕ**¹.

ПІСКУЛКА, -и. Мала білолоба гуска (ВД, Лем). Див. **КОРОЛ'ОК**.

ПІЇНИК¹, -и. Те саме, що **ТУРУХАН** (Яд).

ПІЇНИК², -и. Те саме, що **ЦЕСАР** (Кап).

ПІЇСОТНІ. Те саме, що **СОТН'А**¹ (Ад).

ПІЧКУР, -і. Те саме, що **ЛАС'ТІЇКА**² (ВК, Лем, НОР, Рок, Чх).

ПІЧУГА¹, -и. Дрібний птах, заг. н. (Ірж).

ПІЧУГА², -и. Різновид синиці (Ірж).

ПЛАНІРУЙЕ, -ут'. Поступово знижується під час польоту (про чорного шуліку) (Ірж, ЧГ).

ПЛАСКАН, -и. Те саме, що **ШИРОКОНІСКА** (Пб).

ПЛАЧЕ¹ [ПЛАЧЕ], -ут'. Видає звуки, подібні до плачу (про сойку) (ДГ). Пор. **КАРКАЙЕ**⁵; **ДРАЖН'ЩА**; **Н'АЇКАЙЕ**².

ПЛАЧЕ², -ут' (Ав), *н'лаче* (Лук). Видає звуки, подібні до плачу (про чайку). Див. **ГАЛОС'ІТ**^Ц, **СТОН'Е**^А. Пор. **КИГИЧЕ**.

ПЛЕСКОНОСКА, -и (Ад), *плосконоска* (Люб, Хиб). Те саме, що **ШИРОКОНІСКА**.

ПЛИСАЧКА С'ЕР'ЕБР'ІСТАЙА, -і -ийе. Те саме, що **ПЛИСКА БІЛА** (Прв).

ПЛИСЕН'А, -та. Маля білої плиски (Пл). Див. **ПЛИСЕН'АТКО**. Пор. **ДІТКИ**².

ПЛИСЕН'АТКО, -а, *змени.-пестл*. Те саме, що **ПЛИСЕН'А** (Пл).

ПЛИСКА¹, -и (Івн, Орля, Ав, Б, Брст, Буд, Взд, Врт, Гай, Гр, Грз, Зм, Ірж, Кл, КмнМ, ОрлК, Пдл, Пл, Рад, Ржн, Рож, Сав, Св, Сем, СтБс, Ус, Фр, Хн, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чнтч, Шап, Шст, Яд), *н'л'иска* (Вас, ЗН, Бир, ВС, Гн, Ів, КмнС, Лов, Мн, Тпч, Шал, Шпт), *н'л'иска* (Ад, Буд, Зм, ГрІв, Дан, Люб, Руд, Шев). Те саме, що **ПЛИСКА БІЛА**.

ПЛИСКА², -и (Гай, Яд), *п/л'иска* (Руд, Буд). Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**ЖОЎТА**.
ПЛИСКА³, -и (Сем), *п/л'иска* (Буд). Те саме, що **ГОРИХ**¹**ВІСТКА**.
ПЛИСКА⁴ [ПЛ'ИСКА]. Самка білої плиски (Зм).

ПЛИСКА ¹**БІЛА**, -и -і (Яд), *п/л'иска* ¹*б'ела* (Єв), *п/л'иска* ¹*б'елайа* (КмнС). Біла плиска. Див. **Б'ЕЛАХ**¹**ВОСТИК**, **БЛИСКАВКА**, **ВОЛО**¹**С'АНКА**, **ВОЛОВЕ** ¹**ОКО**², **ВОЛОВЕ** ¹**ОЧКО**², **ВАН**¹**КА-ЎСТАН**¹**КА**, **ВЕРТИХ**¹**ВОСТКА**, **ВЕРТИХ**¹**ВОСТКА** ¹**Б'ЕЛА**, **ГРИЦИК**³, **ГВАН**¹**КА**¹, **ГВАНЧИК**³, **ЛОЖАЧКА**, **МУХО**¹**ЛОЎКА**³, **ОЛЕВЕ** ¹**ОКО**¹, **ПАС**¹**ТУХ**, **ПАС**¹**ТУШКА**¹, **ПАС**¹**ТУШОК**¹, **ПЛИСАЧКА** ¹**С'ЕР'ЕБ'Р'ІСТАЙА**, **ПЛИСКА**¹, **ПЛИСКА** ¹**М'ЕСНА**, **ПЛИСКА** ¹**СВОЙА**, **ПЛИСКА** ¹**СИВЕН**¹**КА**, **ПЛИСКА** ¹**С'ІЛ'С'КА**, **ПЛИСКА** ¹**С'ІРА**, **ПЛИСОЧКА**, **ПЛИСОЧКА** ¹**СИВЕН**¹**КА**, **ПЛИСОЧКА** ¹**С'ІРА**, **ПЛИСТОЧКА**, **ПЛИСАВКА**, **ПЛИС'ЩА**, **ПЛИС'ІЧКА**¹, **САВНИЧКА**, **САЛ'НИЧКА**, **СІТАЧКА**, **СИНИЦ'А**⁷, **СИНИЧКА**⁸, **СН'ІТАЧКА**, **СН'ІТКА**¹, **ТРАСОГУБ**¹**КА**¹, **ТРАСОГУЗКА**¹, **ТРАСОГУСОЧКА**, **ТРАХО**¹**ЗУБКА**, **ТРЕСАГА**¹**ЛОЎКА**, **ХВОСТОК**¹**РУТКА**, **ЧОРНО**¹**ГУЗКА**⁴, **ШЕ**¹**ЛИХВОСТ**, **ШЕ**¹**ЛИХВОСТЕН**¹.

ПЛИСКА ¹**БОЛОТ'Н'А**, -и -і. Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**ЖОЎТА** (Пл).

ПЛИСКА ¹**ЖОЎТА**, -и -і (Врт, Днл, Лок, Пл, СтХ, Яд), *п/л'иска* ¹*жоўта* (Єв), *п/л'иска* ¹*жоўтайа* (ЧрвЧ), *п/л'иска* ¹*жолтайа* (КмнС), *п/л'иска* ¹*жоўтен'ка* (Пл, СтХ). Жовта плиска. Див. **ВЕРТИХ**¹**ВОСТКА** ¹**ЖОЎТА**, **В'ІЎ**¹**С'АНКА**² **ЖОЎ**¹**ТОБР'УХА**³, **ЖОЎ**¹**ТОБР'УШКА**³, **ПАС**¹**ТУШКА**², **ПАС**¹**ТУШОК**², **ПЛИСКА**², **ПЛИСКА** ¹**БОЛОТ'Н'А**, **ПЛИСКА** ¹**ПОЛ'ОВА**, **ПЛИСКАЧКА** ¹**ЖОЎТА**, **ПЛИСОЧКА** ¹**ЖОЎТА**, **ПЛИС'ІЧКА**², **ТРАСОГУБ**¹**КА**², **ТРАСА**¹**ГУЗ**³**КА** ¹**ЖОЛТА**, **ТРАСКА**¹**ГУБКА**, **ТРАСКА**¹**ГУЗКА**, **ТРАСО**¹**ГУЗКА**².

ПЛИСКА ¹**М'ЕСНА**, -и -і. Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**БІЛА** (ЧГ).

ПЛИСКА ¹**ПОЛ'ОВА**, -и -і (ЧГ), *п/л'иска* ¹*пол'ова* (Ад), *п/л'иска* ¹*пол'овайа* (Ад). Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**ЖОЎТА**.

ПЛИСКА ¹**СВОЙА**, -и -і. Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**БІЛА** (ЧГ).

ПЛИСКА ¹**СИВЕН**¹**КА**, -и -і. Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**БІЛА** (Буд).

ПЛИСКА ¹**С'ІЛ'С'КА**, -и -і (Пл), *п/л'иска* ¹*с'іл'с'ка* (Ад), *п/л'иска* ¹*сел'с'кайа* (Ірж). Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**БІЛА**.

ПЛИСКА ¹**С'ІРА**, -и -і (Врт, Днл), *п/л'иска* ¹*с'ірен'ка* (СтХ). Те саме, що **ПЛИСКА** ¹**БІЛА**.

П¹ЛИСКАЧКА **ЖОЎТА**, -і -і. Те саме, що **П¹ЛИСКА** **ЖОЎТА** (Бир).

ПЛИ^ЕСКО¹НОС, -и. Те саме, що **ШИРОКО¹Н¹ІСКА** (Кр).

П¹ЛИСОЧКА, -и (Врт, Гбв, Ірж, Лук, МУс, Нех, Окт, Рок, Сив, Хн, ЧрвК, Яд), *п¹лисачка* (Ав, Бер, Буд, Вер, Взд, Орля, Рад, ЧрвЧ), *п¹л¹ісачка* (Гн, Зм, Птр, Пст), *п¹лисачка* (Біл, СГ), *п¹л¹исачка* (Зм), *п¹л¹ісачка* (Вас, ГС), *п¹л¹ісочка* (Руд). Те саме, що **П¹ЛИСКА** **Б¹ІЛА**.

П¹ЛИСОЧКА **ЖОЎТА**, -и -і (Гбв), *п¹лисачка* *ж¹оўтайа* (Прв), *п¹лисочка* *ж¹оўта* (Дл), *п¹лисочка* *ж¹оўтенка* (Гбв). Те саме, що **П¹ЛИСКА** **ЖОЎТА**.

П¹ЛИСОЧКА **СИВЕНКА**, -и -і. Те саме, що **П¹ЛИСКА** **Б¹ІЛА** (Гбв).

П¹ЛИСОЧКА **С¹ІРА**, -и -і. Те саме, що **П¹ЛИСКА** **Б¹ІЛА** (Дл).

П¹Л¹ИСТОЧКА, -и. Те саме, що **П¹ЛИСКА** **Б¹ІЛА** (КрБ).

П¹Л¹ІСАВКА, -і (Гн), *п¹л¹ісавачка* (Гн). Те саме, що **П¹ЛИСКА** **Б¹ІЛА**.

П¹Л¹ІС¹ЩА, -и. Те саме, що **П¹ЛИСКА** **Б¹ІЛА** (Жих, Мам, Очк, Хч, Чйк, Чх, Шпт).

П¹Л¹ІС¹ІЧКА¹, -і (Бир, Ост, Чйк), *п¹л¹іс¹ічка* (Хч), *п¹л¹іс¹ічечка* (Хч). Те саме, що **П¹ЛИСКА** **Б¹ІЛА**.

П¹Л¹ІС¹ІЧКА², -і. Те саме, що **П¹ЛИСКА** **ЖОЎТА** (Ост).

ПО¹ДОРЛИК **Б¹ІЛІЙ**, -и -і. (Нех), *п¹ідорлик* *б¹іл'авий* (Нех). Те саме, що **П¹ІДОРЛИК²**.

ПОДОР¹Л¹ОНОК, -и (Соф), *п¹адарл¹онак* (Ржк). Те саме, що **П¹ІДОРЛИК¹**.

ПОДО¹Р¹ОЛ¹Н¹ІК, -и. Те саме, що **П¹ІДОРЛИК¹** (Брст).

ПО¹ЖАРКА, -и. Те саме, що **Б¹ЗОЛО¹ЙІДКА** **ЗОЛО¹ТИСТА** (Лок).

ПОЛ¹ОЗУН, -и. Те саме, що **БУ¹ГАЙЧИК¹** (Всл).

ПО¹ЛОСОЧКА. Те саме, що **КО¹ЛЕЧКО** (Арк).

ПОЛУ¹КУР¹ЩА, -и. Те саме, що **КУ¹Р¹Ї** (Ряб).

ПО^УПУ^ГГАЙ^ЧІК, -і. Те саме, що **РИБО^ЛЛОЎ¹** (КмнС).

ПО^ССЕЛЕН^{:А}¹. Те саме, що **ЗГ^РРАЙА³** (Нех).

ПО^ССЕЛЕН^{:А}² [ПОС^ЕЛ^ЕН^ІЙЕ]. Те саме, що **С^ІМ^ІЯ⁹** (СтБс).

ПОС^МІТ^УХ, -и (Рож), *пос^м іт^ух* (Вал, ВД, Ржн), *пос^м іт^ух* (Яд), *пос^м іт^ух* (Вер), *пос^м іт^ух* (КрЧ). Те саме, що **ПОС^МІТ^УХА¹**.

ПОС^МІТ^УХА¹, -и (Арк, ГТ, Лем, Лок, НОр, Пдл, Соф, СтОр, Чх), *пос^м іт^у:уха* (ВК, Всл, Гбв, Кап, Пом, Пр, Ржн, Рок, Чоп, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *пос^м ет^уха* (ДД, Пл, СтОр), *пос^м ет^уха* (Дл, Пл), *пос^м ет^уха* (Кр, Нех), *пос^м іт^уха* (Рад, Св), *пос^м ет^уха* (Лов), *пос^м іт^уха* (Зм), *пос^м ет^уха* (Яд), *пос^м іт^уха* (Шап), *пос^м іт^уха* (Яд). Чубатий жайворонок. Див. **ГАЎ^НАНКА**, **ЖАЙВОРОНКА²**, **ЖАЙВОРОНОК ЧУБАТИЙ**, **ПАСМ^ЕТ^УЖКА**, **ПОС^МІТ^УХ**, **ПОС^МІТ^УШКА**, **ПОТС^МЕТУШКА**, **СМ^ЕТ^УГА**, **СМ^ІТ^{:А}НКА**, **С^МІТ^НИК**, **С^МІТ^УХА**, **ЧУБАР^У**, **ЧУБАРАШКА**, **ЧУБАРИК**, **ЧУБАРКА**, **ЧУБЧИК²**.

ПОС^МІТ^УХА², -и. Те саме, що **В^ІЇ^САНКА¹** (Лок).

ПОС^МІТ^УХА³ [ПАС^МІТУХА], -і. Те саме, що **ОМЕ^ЛУХ** (Пб).

ПОС^МІТ^УШКА, -и (Бер, Дл, Чх), *пос^м іт^ушка* (Ав, Буд, Вер, КмнМ, Сем, Чнтч), *пос^м іт^ушка* (Дан, Мр, Фр), *пос^м ет^ушка* (Ірж, Мр, Руд), *пос^м ет^ушка* (Ан, Гор, Хиб), *пос^м іт^у:шка* (ВК, Кап), *пос^м іт^ушка* (Яд), *пос^м ет^ушка* (Ад). Те саме, що **ПОС^МІТ^УХА¹**.

ПОТС^МЕТУШКА, -и (Лук), *пос^м іт^ушка* (Днл). Те саме, що **ПОС^МІТ^УХА¹**.

ПОЎТО^РИ^СОТ^НІ. Те саме, що **СОТ^НА¹** (Ан).

ПОЎЗИК, -и. Повзик (Орля, СтБс). Див. **В^ЕШАНАКА**, **ВО^ЛОВЕ^ОКО³**, **ВО^ЛОВЕ^ОЧКО³**, **Д^АТЕЛ⁷**, **Д^АТЕЛ^МАЛЕН^КИЙ²**, **ЙАТЕЛ²**, **КА^РУЛ^ЧИК**, **СИ^НИЧКА⁹**.

ПРИГУ^КАЙЕ, -ут^У. Те саме, що **ГУКАЙЕ³** (ЧрвК).

ПРИДИ^РАЙЕ, -ут^У. Те саме, що **ДЕ^РЕ¹** (Зм).

П^РИПУТЕН¹, -тн^І. Припутень (Врт, Дор, СтХ, Хн, Яд). Див. **В^АР^АХ**, **В^АХ^ІР^У**, **ВИ^ТУТ^ЕН^У**, **ГОЛУБ⁵**, **ГОЛУБ БЕЛА^ШИЙ^І**, **ГОЛУБ Б^ІЛ^ШИЙ²**, **ГОЛУБ ДИКИЙ⁵**, **ГОЛУБ ЗДО^РОВИЙ¹**, **ГОЛУБ СИЗИЙ²**,

ГОЛУБ КРИЖАНИЙ, **ГОЛУБ КРУПНИЙ**, **ГОЛУБ РАБИЙ**, **ГОЛУБ СИЗИЙ**².

ПРИПУТЕН², -тн'і. Те саме, що **ГОРЛИЦА**¹ (Вал).

ПРИПУТЕН³, -тн'і. Те саме, що **ГОРЛИЦА**² (МД).

ПРОСТО ЛАСТОЧКА. Те саме, що **ЛАС'ТІЇЙУН** (ВД).

ПТАШЕНА¹, -та. Маля птаха, заг. н. (Арк, Б, Біл, Гр, ДГ, Єл, Кап, Куч, Лук, Птр, Рад, СтБк, Чнтч). Див. **ГАЛАПЕЦОК**¹, **ДИТ'А**¹, **МАЛ'АТКО**, **МАЛЕ**¹, **МАЛЕН'КЕ**¹, **МАЛИЙ**¹, **ПТАЧЕНА**, **ПТЕНЕЦ**¹, **ПТИЧЕНА**¹, **ЦІВЕНА**¹.

ПТАШЕНА², -та. Те саме, що **ГАЛЧЕНА** (Чнтч).

ПТАШЕНА³, -та. Те саме, що **ДАТЛЕНА** (Кап).

ПТАШЕНА⁴, -та. Маля дрімлюги (ГТ).

ПТАШЕНА⁵, -та. Маля звичайної кам'янки (Бир).

ПТАШЕНА⁶, -та. Те саме, що **ЗОЗУЛЕНА** (Арк, Дан, ДГ, Кап, Чнтч).

ПТАШЕНА⁷, -та. Те саме, що **КРУЧЕНА** (Арк).

ПТАШЕНА⁸, -та. Те саме, що **ЛАСТОВЕНА**¹ (Гай, Куч).

ПТАШЕНА⁹, -та. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕНА** (с. Глибоке Бориспільського р-ну К.).

ПТАШЕНА¹⁰, -та. Те саме, що **ОДУДЕНА** (Арк).

ПТАШЕНА¹¹, -та. Маля пугача (Кап).

ПТАШЕНА¹², -та. Маля ремеза (Рож). Див. **ПТАШЕНАТКО**²,

ПТАШЕНА¹³, -та. Те саме, що **СИНИЧКА МАЛЕНКА**³ (Гр, Чнтч).

ПТАШЕНА¹⁴, -та. Те саме, що **СОВЕНА** (Біл, Гр).

ПТАШЕНА¹⁵, -та. Те саме, що **СОЛОВЕНА** (Врт).

ПТАШЕНА¹⁶, -та. Те саме, що **ШПАЧЕНА** (Св).

ПТАШЕНАТКО¹, -а, *змениш.-пестл.* Маля звичайної горихвістки (Стр).

ПТАШЕНАТКО², -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ПТАШЕНА**¹² (Гр).

ПТАШЕНАТКО³, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **СОЛОВЕНА** (Сав).

ПТИЧЕНА¹, -та. Те саме, що **ПТАШЕНА**¹ (Лок, Пл, ЧрвК).

ПТИЧЕНА², -та. Те саме, що **ВОРОНЕНА** (Брст).

ПТИЧЕНА³, -та. Те саме, що **ЗОЗУЛЕНА** (Гор).

ПТИЧЕНА⁴, -та. Те саме, що **СИВОРАКШЕНА** (Лок).

ПТИЧЕНА⁵, -та. Те саме, що **СИНИЧКА МАЛЕНКА**³ (ЧрвК).

ПТИЧЕНА⁶, -та. Те саме, що **СОРОЧЕНА** (ВД).

ПТИЧЕЧКА, -и. Те саме, що **СОЛОВЕНА** (Днл).

П'ТИЧКА ЗЕЛЕНА, -и -і (Вер, Люб), *п'тичка зеленен'ка* (Люб). Те саме, що **РИБОЛОЎ**¹.

П'ТИЧКА-ШВАЧКА, -и-и. Те саме, що **БУДАН'ЧИК** (Ірж).

ПТАХ, -и. Птах, заг. н. (Пст, Бир, Бнч, Взд, ДГ, Дл, Ів, Ірж, Куч, Лук, Люб, Мн, Мр, Птр, Рок, Ряб, Сл, Яд), *пестл. п'ташка* (Пст, Бир, Дл, Ів, Ірж, Куч, Лук, Мн, Мр, Птр, Рад, Ряб, Сл, Яд), *п'ташечка* (ДГ, Дл), *п'ташачка* (Бир). Див. **П'ТИЦ'А**.

ПТАХИ ДОМАШН'І, *мн.* Те саме, що **СВ'ЙС'К'І** (Мр).

ПТАХ ДАРОЖН'ІЙ, -и -і. Дрібний птах, типовим місцем перебування якого є придорожні зони, заг. н. (Взд).

ПТАХИ СВ'ЙС'К'І, *мн.* (Люб), *птахи с'войск'і* (Взд). Те саме, що **СВ'ЙС'К'І**.

ПТАХ БОЛОТ'Н'ІЙ, -и -і. Птах, типовим місцем перебування якого є болото, заг. н. (Мр).

ПТАЧЕН'А, -та. Те саме, що **ПТАШЕН'А**¹ (ВД).

ПТАШЕЧКА¹ [ПТАШАЧКА] -і, *пестл.* Назва близької людини (перев. при звертанні) (Бир). Пор. **ЛАС'Т'ІУКА**⁵.

ПТАШЕЧКА², -и. *пестл.* Назва дівчини, жінки (перев. при звертанні) (СтОр). Пор. **ГОЛУБКА**⁴, **ГОРЛИЧКА**³, **ЗАЗУЛЕН'КА**, **ПЕРЕП'ІЛКА**⁶,

ПТАШКА БОЛОТ'Н'А, -и -і. Те саме, що **ПТИЦ'А БОЛОТ'Н'А** (Сив).

ПТАШКА СИН'А, -и -і. Те саме, що **РИБОЛОЎ**¹ (Куч).

ПТАШКА ЧУБАТАЙА, -и -ийі. Птах з великим чубом, заг. н. (Ад).

ПТЕНЕЦ'¹, -нц'і (Вер, ДД, Зм), *пт'ен'ец* (Ів). Те саме, що **ПТАШЕН'А**¹.

ПТЕНЕЦ'², -нц'і (Ав), *пт'ен'ец* (Рож). Те саме, що **ЗОЗУЛЕН'А**.

‘маля білого лелеки’ (КмнС);

‘маля сільської ластівки’ (Ржк)

ПТИЦ'А, -і (Ав, Ад, Арк, Б, Бер, Гор, Гр, Дан, ДГ, Ірж, Лук, МК, МУс, ОрлК, Прв, Рад, Сив, Сл, ЧрвК, Шап, Яд), *п'тица* (Врт, Кр, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *п'тичечка* (Бер, ДГ, Лук, Прв, Сив, Сл, ЧрвК). Те саме, що **ПТАХ**.

ПТИЦ'А Б'ІЛА ‘велика біла чапля’ (Яд)

П'ТИЦ'А БОЛОТН'А, -і -і (ОрлК), *п'тиц'а болотн'а* (Дор), *п'тиц'а болотнайа* (Ад), Птах, типовим місцем перебування яких є болото, заг. н. Див. **П'ТАШКА БОЛОТ'Н'А**.

П'ТИЦ'А ДОМАШН'А, -і -і. Те саме, що **П'ТИЦ'А С'В'ІС'КА** (Гр, МУс).

П'ТИЦ'А Х'ІШНА, -і. Хижий птах, заг. н. (МК).

П'ТИЧКА ВЕЛ'ИКА. Великий птах, заг. н. (Ан).

П'ТИЧКА-РЕМЕЗА, -и-и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Люб).

П'ТИЧКА-Ш'ВАЧКА, -и-и. Те саме, що **БУДАН'ЧИК** (Ірж).

П'ТИЧНИК, -и (Дл), *п'т'ічник* (Птр). Те саме, що **К'ІБЧИК²**.

ПТ'ІЧАТ'Н'ІК. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Чйк).

ПТ'ІШОНАЧ'ІК, -і, *змени.-пестл.* Те саме, що **ЛАСТОВЕ'Н'А¹** (ГС).

ПУГ'АЙЕ¹, -ут' (Ан, КмнС), *пугайе* (Чоп). Те саме, що **ПУГ'ИКАЙЕ**.

ПУГ'АЙЕ², -ут'. Видає звуки, що викликають почуття страху (про бугая) (КмнС). Пор. **ГУД'Е¹**; **ДМЕ**; **ШИП'ИТ'¹**.

ПУГАЧ¹, -і (Ад, Ан, Бер, Вал, ВД, Вер, Взд, ВК, Всл, Гбв, Гор, Дан, ДГ, Дл, Єл, Ірж, Кап, КмнМ, КрБ, КрЧ, Лем, Лов, Лок, Лук, Маз, Мам, МК, Млк, Мн, Мр, Нех, ОрлЯ, Пл, Пом, Рдц, Ржн, Рож, Рок, Руд, Сив, См, СтБс, СтОр, СтХ, Тпч, Фр, Чоп, Чх, Шап, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К., с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *пугач* (Лов, Гай, Зм, Кар, КрБ, Пб, Пр, Ряб, Чш, Шпт, Яд), *пугач'* (КмнС, Пл). Пугач. Див. **ПУГИЧ**, **ПУГУЧ¹**, **СИЧ²**, **СО'ВА⁶**.

ПУГАЧ², -і. Те саме, що **СИЧ¹** (Лем, НОр, Обм, Пдл, Пст, Соф, СтБк, Чрн).

ПУГ'ИКАЙЕ, -ут'. Видає звуки (про пугача) (Дан, Чх). Див. **КРИ'ЧИТ'^{ОрлЯ}**, **ПУГУКАЙЕ**, **СИ'ЧИТ'¹**, **УКАЙЕ²**. Пор. **ГА'ЎКАЙЕ**, **Н'А'ЎКАЙЕ**.

ПУГИЧ, -і (Чйк, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *пугич* (Ів), *пуг'ич* (Мам). Те саме, що **ПУГАЧ¹**.

ПУГ'ІЧЕ^А, -ат'. Те саме, що **КУР'ЛИЧЕ²** (Ком).

ПУГУКАЙЕ, -ут' (112), *пугука* (Млк). Те саме, що **ПУГ'ИКАЙЕ**.

ПУГУЧ¹, -і. Те саме, що **ПУГАЧ¹** (Пст, Глб).

ПУГУЧ², -і. Те саме, що **СИЧ¹** (Пст).

ПУДОРЛИК МАЛІЙ, -и -і. Те саме, що **КІБЧИК²** (ОрлК).

ПУДПАД'ОМКА, -и. Те саме, що **ПЕРЕП'ІЛКА³** (Руд).

ПУЛ'-ПУЛ'¹ (Пст, Шал, Гор, Дан, ДГ, КрБ, Лем), *нил'-нил'* (Гор). Вигуки, якими кличуть індиків. Див. **ГУЛ'-ГУЛ'²**, **КАШ-КАШ**, **КУЛ'І-КУЛ'І**, **КУР-КУР¹**, **Т'У-Т'У³**, **ЦИП-ЦИП³**.

ПУЛ'-ПУЛ'² (Єл, Глб, ДД), *ни 'л'а-ни 'л'а* (Ржк), *'нул'і-'нул'і* (Зм). Те саме, що **Т'У-Т'У¹**.

ПУЛ'-ПУЛ'³ (Гор), *'нул'і-'нул'і* (ДД, Зм), *п'і'л'і-п'і'л'і* (Глб). Те саме, що **Т'Ш-Т'Ш²**.

ПУЛ'К'І-ПУЛ'К'І 'вигуки для підкликання курчат' (Глб)

ПУС'Т'ІЛ'ГА. Боривітер звичайний (ЗН, Буд, Лем, ОрлЯ). Див. **КОРШАК⁶**, **КОРШУН⁴**, **ОРЕЛ³**.

ПУТПУД'ОМ, -и. Те саме, що **ПЕРЕП'ІЛКА³** (Ад).

ПЧЕЛОЙЕД'КА, -и. Те саме, що **БЗОЛОЙІДКА ЗОЛОТИСТА** (Всл).

ПЧОЛОЙЕД¹ [пч'іла'йед], -и. Те саме, що **БЗОЛОЙІДКА ЗОЛОТИСТА** (Лок).

ПЧОЛОЙЕД², -и. Те саме, що **СОРОКОПУД²** (Глб).

Р

Р'АБКА, -к'і. Те саме, що **УТКА С'ІРА²** (Хч).

РАД'Н'А. Те саме, що **ЗГРАЙА¹²** (Хч).

Р'АД'ОК, -дки. Те саме, що **КЛ'УЧ** (Жих).

РАКШЕ'Н'А, -та. Те саме, що **СИВОРАКШЕ'Н'А** (Вал).

РЕМЕЗ, -а (Тим, Ад, Б, Буд, Вал, ВД, ВК, Всл, Гай, Гбв, Зм, Врт, Глб, Грб, ГТ, Дан, ДД, Дор, Єв, Єл, Ірж, Кап, Кар, КмнМ, КрЧ, Лок, Лук, Маз, МД, МК, Млк, МУс, ОрлЯ, Пдл, Пл, Пр, Рок, Руд, Ряб, Сив, СтОр, Хн, Чоп, ЧрвК), *ремез^с* (Ав,

Ад, Дор, Лем, Мр, НОр, Обм, Рож, СтБс, Яд), *ре́мез* (КрЧ, Мн), *ре́мес* (ГрІв, СтБс), *ре́мез* (ДД), *ре́мез* (Взд), *ре́мез* (Бер), *ре́мес* (Ржк). Ремез. Див. **БЕРЕС'Т'АНКА**³, **БУЗЕ'Н'АНКА**, **ВАЛ'АНАЧАК**, **ВАЛ'АНАЧКА**, **ВАЛ'АС'Н'АНКА**, **ВЕРЕС**, **ВЕРЕСТ**, **ВО'ЛОВЕ 'ОКО**⁴, **ВО'ЛОВЕ ОЧКО**⁴, **ГУДЗИК**, **ЙУ'РОК**², **ЙУ'РОЧОК**⁴, **НЕЗЕР**, **НЕРЕЗ**, **НЕРЕЗД**, **НЕРЕСТ**, **НЕРЕТ**¹, **ОЧЕ'РЕТ'АНКА**³, **П'ТИЧКА-РЕМЕЗА**, **РЕМЕ'ЗА**, **РЕ'МЕЗИК**, **РЕМЕ'ЗОК**, **Р'Е'М'Е'ЗОН**, **РУКА'ВИЧНИЦ'А**, **РУКА:'В'ЩА**, **РУКА:'В'ІЧКА**, **СИ'НИЦ'А**⁸, **СИ'НИЧКА**¹⁰, **СИ'НИЦ'А-РЕМЕЗ**, **СИ'НИЧКА-РЕМЕЗ**, **СИ'НИЧКА-РЕМЕ'ЗА**, **Т'КАЧ**, **Т'КАЧИК**, **ЧЕМЕ'РИЗ**,

РЕМЕ'ЗА, -и (Арк), *ре́меза* (Арк), *ре́меза* (Люб). Те саме, що **РЕМЕЗ**.

РЕ'МЕЗИК, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Б).

РЕМЕЗОВЕ ГН'ІЗ'ДО. Гніздо ремеза (Рок). Див. **ВАЛ'АНЕЦ' 'БИТИЙ**, **КАР'ЗИНКА**, **Р'Е'М'Е'З'ОНАВА КУБ'ЛО**, **РУКА'ВИЦ'А**, **РУКА'ВИЧ'КА**

РУКА'ВИЦ'А (Дан), *рука'в іца* (Ком). Те саме, що **РЕМЕЗОВЕ ГН'ІЗ'ДО**.

РУКА'ВИЧ'КА (Ад), *рука'в ічка* (Зм). Те саме, що **РЕМЕЗОВЕ ГН'ІЗ'ДО**.

РУКА'ВИЧНИЦ'А, -і. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Кр).

РУКА:'В'ЩА, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Птр).

РУКА:'В'ІЧКА, -і. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Птр).

РУ'КАЎ. Те саме, що **КА'ЛИСКА** (КрЧ).

РЕМЕ'ЗОК, -зки (Ад), *реме'з'ок* (Мн, Рад, Сав). Те саме, що **РЕМЕЗ**.

Р'Е'М'Е'ЗОН, -и (Єл), *ре'ме'з'он* (Єл). Те саме, що **РЕМЕЗ**.

Р'Е'М'Е'З'ОНАВА КУБ'ЛО. Те саме, що **РЕМЕЗОВЕ ГН'ІЗ'ДО** (Єл).

РЕ'М'ІЗКА. Частина ткацького станка (Рож).

РИ'БАЛКА¹, -и. Те саме, що **КР'А'ЧОК**¹ (ЧрвЧ).

РИ'БАЛКА², -і. Те саме, що **МАР'ТИН** (Мам).

РИ'БАЛКА³, -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А 'С'ІРА** (ГС).

РИБО'ЛОЎ¹, -ви. (Ад, Млк, Мр), *риба'лоў* (ЗН, Біл, КмнС). Голубий рибалочка. Див. **ЗИМО'РОДОК**¹, **І'ВАН-РИБО'ЛОЎЧИК**, **ІЗУМ'РУД**, **І'АМЧИК-**

РИБО¹ЛОЎ, **НО⁸РЕЦ⁸**, **ОЧЕ¹РЕТ²'АНКА²**, **ПО^УПУ¹ГАЙ¹Ч¹ІК**, **П¹ТАШКА¹**
СИН¹'А, **РИБО¹ЛОЎ¹ЧИК¹**.

РИБО¹ЛОЎ² [РИБА¹ЛОЎ¹], -ви. Те саме, що **КР¹'А¹ЧОК¹** (Бир).

РИБО¹ЛОЎ³, -ви. Те саме, що **КРО¹ХАЛ¹** (Мр).

РИБО¹ЛОЎ¹ЧИК¹, -и [РИБА¹ЛОЎ¹ЧИК]. Те саме, що **РИБО¹ЛОЎ¹** (Зм, Стр).

РИБО¹ЛОЎ¹ЧИК², -и. Те саме, що **КР¹'А¹ЧОК¹** (ЧГ).

РИЖОХ¹ВОСТКА, -и. Те саме, що **ГОРИХ¹В¹ІСТКА** (НОр).

РИК, -і (Очк, Бир, Мам, Ржк), /р'ік (Бир, Хч). Те саме, що **БУ¹ГАЇ¹**.

РИ¹Ч¹ІТ¹, -ат'. Те саме, що **ГУ¹ДЕ¹** (Ржк).

РО¹ДИНА, -и. Те саме, що **ТА¹БУН²** (Ад).

РОЗБОЎТОК (ДГ, Кап, Кр), *роз'боўток* (Гбв, Пом, Пр), /розбоўточок (Кап). Див. **БОЎ¹ТУН**.

Р'У-Р'У. Те саме, що **Т'У-Т'У¹** (Ржк).

С

САВНИЧКА, -и. Те саме, що **П¹ЛИСКА¹ Б¹'ІЛА** (Гай).

САЇКА, -і. Те саме, що **СОЇКА¹** (См).

САКА¹ЛОК, -лки. Те саме, що **К¹'ІБЧИК²** (Зм).

САЛА¹В¹'ЕІКА. Те саме, що **СОЛОВ¹'ІХА** (Глб).

САЛАВ¹'ІАТКО, -и. Те саме, що **СОЛОВЕ¹'Н'А** (Ан).

САЛАЎ¹'ЧА, -та. Те саме, що **СОЛОВЕ¹'Н'А** (Шст).

САЛ¹'НИЧКА, -и. Те саме, що **П¹ЛИСКА¹ Б¹'ІЛА** (Гай).

СА¹МЕЦ¹¹. Самець птаха, заг. н. (Взд, Гай, Гор, Зм, Кап, Сав).

СА¹МЕЦ²². Самець білої плиски (Зм). Див. **В¹'ІН¹⁰**.

СА¹МЕЦ³³. Те саме, що **ГЛУ¹ХАР²** (Взд).

СА¹МЕЦ⁴⁴. Те саме, що **ГОРО¹БЕЦ⁴** (Рад, Тпч).

СА¹МЕЦ⁵⁵. Те саме, що **ЖУРА¹ВЕЛ⁵** (Гор).

СА¹МЕЦ⁶⁶ (Гай), *са¹м'ец* (Гай, ДД, КмнМ). Те саме, що **ЛАС¹'Т'ІЎ'ЙУН**.

СА¹МЕЦ'⁷. Те саме, що ЛЕ¹ЛЕКА² (Ад, Врт, Гор).
СА¹МЕЦ'⁸. Те саме, що ОДУД³ (ДД).
СА¹МЕЦ'⁹ (Рож), са¹м'ец (ГТ). Те саме, що ПЕ¹ТУХ³.
СА¹МЕЦ'¹⁰. Те саме, що ПЕРЕПЕЛ (Кап).
СА¹МЕЦ'¹¹ [СА¹М'ЕЦ]. Те саме, що СА¹М'ЕЦ' ЖАЙВАРАНКИ (ДД).
СА¹МЕЦ'¹². Те саме, що СЕЛЕЗЕН'³ (Ад, Взд, Зм).
СА¹МЕЦ'¹³. Те саме, що СН¹ГУР³ (Гай).
СА¹МЕЦ'¹⁴. Те саме, що ТЕТЕ¹РУК² (Руд).
СА¹МЕЦ'¹⁵. Те саме, що ФАЗАН² (Хиб).
СА¹МЕЦ'¹⁶. Самець чаплі, заг. н. (ВД, Соф).
СА¹МЕЦ'¹⁷. Те саме, що ШПАК² (Птр).
СА¹МЕЦ'¹⁸. Те саме, що ШЧИГЛИК² (Кап).

СА¹М'ЕЦ' ЖАЙВАРАНКИ. Самець польового жайворонка (ДД). Див. СА¹МЕЦ'¹¹.

САМКА¹. Самка птаха, заг. н. (Сав).
САМКА². Те саме, що ГОРОБ¹ЧИХА¹ (Люб, Рад, Тпч).
САМКА³. Те саме, що ЖУ¹РАЎКА (Гор).
САМКА⁴. Те саме, що КАЧКА⁴ (Ад, Зм, ЗН, Кл).
САМКА⁵. Те саме, що КУРОПАТКА³ (Рож).
САМКА⁶. Те саме, що ЛЕ¹Б'ІДКА (СтБк).
САМКА⁷. Те саме, що ЛЕ¹ЛЕКА³ (Лов, Ад, Врт, Гор, МК, СтБк).
САМКА⁸. Самка сільської ластівки (Гай, ДД, КмнМ). Див. ВО¹НА¹¹.
САМКА⁹. Самка сірої чаплі (ВД).
САМКА¹⁰. Те саме, що СН¹ГУРКА² (Гай, Хч).
САМКА¹¹. Те саме, що СОЛОВ'ІХА (Ав, ВК, МУс, НОр, Пдл, Рад).
САМКА¹². Те саме, що ТЕ¹ТЕРКА (Птр, Рож, Руд, Сав).
САМКА¹³. Те саме, що ФАЗАНКА (Хиб).
САМКА¹⁴. Те саме, що ШПА¹ЧИХА (Гр, Птр, Рад).
САМКА¹⁵. Те саме, що ШЧИГЛИЦ'А (Кап);

САМОЧКА¹. Самка дикої качки, заг. н. (Ад, Рок).
САМОЧКА². Те саме, що СОЛОВ'ІХА (Сл).
САМОЧКА³ (Рож), самачка (Птр). Те саме, що ТЕ¹ТЕРКА.

САМЧИК¹. Те саме, що СОЛОВ'ЕЙКО² (НОр).
САМЧИК². Те саме, що ШЧИГЛИК² (Кап).

САПЛА, -і. Те саме, що ЧАПЛА С'ІРА (ЧГ).

С'АЎКАЙЕ, -ут'. Те саме, що СИЧИТ'¹ (Лук).

САРОКА **ЧОРТАВА**, -і -и, *експрес.* Сорока (Ком).

СВАТ-СВАТ. Вербальна імітація звуків селезня (Лок).

СВИ^ЕР'ПІАНКА. Те саме, що **ЖАЇВОРОНОК ПОЛ'ОВІЙ** (ГрІв).

СВИСТ¹. Звук, що видає звичайний боривітер (Мр).

СВИСТ². Звук, що видає омельох (Ад).

СВИСТАЙЕ, -ут'. Те саме, що **СВИСТИТ'¹** (Сл).

СВИСТИТ'¹, -ат' (ДГ, Лок), *св'іст'іт'* (Біл). Видає звуки (про звичайного шпака). Див. **КАРКАЙЕ⁴**, **ПИШЧИТ'¹⁴**, **СВИСТАЙЕ**, **СВИШЧЕ²**, **СПІВАЙЕ⁹**, **С'УРЧИТ'**, **ЦВІР'ІН'КАЙЕ²**, **ЦВІР'ІН'ЧИТ'²**, **ЦВІРЧИТ'²**, **ШКАБАРЧИТ'**. Пор. **ПІР'ІДРАЗ'Н'УЙЕ**.

СВИСТИТ'², -ат'. Видає звуки (про омельюха) (Ад). Див. **ПИШЧИТ'¹⁵**.

СВИСТИТ'³, -ат'. Те саме, що **СВИШЧЕ¹** (Млк).

СВИСТИТ'⁴ [СВІСТ'ІТ'], -ат'. Видає звуки (про снігура) (КмнС). Див. **ПИШЧИТ'¹⁶**.

СВИСТИТ'⁵, -ат'. Те саме, що **СПІВАЙЕ⁵** (Біл, Хн).

СВИСТИТ'⁶ [СВІСТ'ІТ'], -ат'. Те саме, що **Т'ОХКАЙЕ** (КмнС).

СВИСТИТ'⁷ [СВІСТИТ'], -ат'. Видає звуки (про шиглика) (Взд). Див. **П'ЕЙЕ⁴**, **СП'Е^АЙЕ**, **СПІВАЙЕ¹⁰**.

СВИШЧЕ¹, -ут'. Видає звуки (про перепілку) (Гн, ГТ). Див. **КРИЧИТ'¹⁹**, **ПИТСВИСТУЙЕ**, **СВИСТИТ'³**, **СПІВАЙЕ¹¹**. Пор. **КРИЧИТ' ПУТ ПУД'ОМ**.

СВИШЧЕ², -ут'. Те саме, що **СВИСТИТ'¹** (Сл).

СВ'ІС'К'І (Ад, Арк, ВД, Врт, ВК, Гай, Люб, Рож, Соф, ЧГ, ЧрвК, Чх), *с'воіск'ііе* (КрЧ, Мам, Орля, Прв, Птр, Чйк), *с'вуйс'к'і* (Бер, ГТ, Ірж, Рад), *с'воіски* (См, Шст), *с'вуйс'к'і* (Лоз, Чрн), *с'вуйск'і* (Пб, Шст), *с'в'іс'ки* (СтОр), *с'во'іск'і* (ДД), *с'вуйск'ііе* (Чйк). Які живуть при людях, не дикі (про птахів). Див. **ДВАРАВ'ІЙЕ**, **ДОМАШН'І**, **ПТАХИ ДОМАШН'І**, **ПТАХИ СВ'ІС'К'І**. Пор. **ПТИЦ'А СВ'ІС'КА**.

С'ЕВЕРКА, -и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (Пр, Рдц).

СЕЛЕЗЕН'¹, -з'н'і (ВД, Взд, Ост, Рож, Сем), *селезен'* (Ів, Кап, Пдл), *с'ел'ез'ен'* (Лов, ДД, КмнС), *с'ел'е^аз'ен'* (Тим, Ряб, Хч), *с'ел'аз'ен'* (Бир), *с'е^ал'аз'ен'* (Жих), *сел'езен'* (Єв), *с'ел'ез'ен'* (ЗН), *с'е^ал'аз'ен'чик* (Жих). Селезень. Див. **ЗЕЛЕЗЕН'**, **КАЧАК**, **КАЧУР**, **СЕЛЕХ¹**, **УТАК¹**.

СЕЛЕЗЕН'², -з'н'і. Самець дикої качки, заг. н. (Ів).

СЕЛЕЗЕН'³, -з'н'і (Орля, Чоп), *'сел'езен'* (Єв, Лук), *с'ел'е'зен'* (Рдц), *с'ел'е'з'ен'* (Бнч), *с'ел'е'з'ен'* (ЗН). Самець крижня. Див. **К'РИЖЕН'**², **САМЕЦ'**¹², **СЕЛЕХ'**³, **УТАК'**².

СЕЛЕЗЕН'⁴, -з'н'і. Самець шилохвістки (Бир).

СЕЛЕХ'¹, -а (Бер, Ав, Ад, Арк, Біл, Буд, ВД, Вер, Врт, Гай, Гбв, Гор, ГрІв, Дан, Дл, Днл, Зм, Ирж, Кл, Кр, КрЧ, МК, Мр, МУс, НОр, Обм, Орля, Пб, Пл, Рдц, Ржн, Рож, Рок, Сив, Сл, СтБк, СтБс, СтОр, СтХ, Фр, Хн, Чнтч, ЧрвК, ЧрвЧ, Чрн, Чх), *'сел'ех* (Ан, Єв, КрБ, Лем, Лок, Лук, Люб, Пр, Руд, Чоп), *'селе'х* (МД), *'сел'ех* (Губ), *'сел'ах* (Єл), *'селег* (Лов, Бер, Всл, Гн, КмнМ, Куч, Пб, Рад, Св, Ус, ЧрвЧ, Шст), *'сел'ег* (ВК, Пом), *'сел'ег* (Грб, Чш), *'сел'аг* (Мн), *'сел'ат* (Єл, Птр), *селе'шок* (Вер, Гор, Кл, Пб), *селе'жок* (Пб). Те саме, що **СЕЛЕЗЕН'**¹.

СЕЛЕХ'², -а. Те саме, що **К'РИЖЕН'**¹ (Чх).

СЕЛЕХ'³, -а. Те саме, що **СЕЛЕЗЕН'**³ (Арк, Вал, Врт, Дан, Кл, НОр, Сл, СтБк), *'сел'ех* (Лок, Пр), *'сел'ех* (Губ), *'селег* (Бер), *'сел'ег* (ВК, Пом).

СЕЛЕХ СИВО'ШИЙП', -и -і. Те саме, що **УТКА С'ІРА'**² (Чх).

СЕЛЕ'ШОК, -шки. Те саме, що **К'РИЖЕН'**¹ (Кл).

С'Е'МЕЙСТВО'¹ [С'А'М'ЕЙСТВО], -а. Те саме, що **ЗГ'РАЙА'**¹¹ (Чш).

С'Е'МЕЙСТВО'², -а. Сукупність птахів, що тримаються разом (про круків) (Глб).

С'Е'МЕЙСТВО'³, -а. Те саме, що **ТАБУ'НЕЦ'**⁵ (Глб).

СЕРПОК'РИЛКА, -и. Чорний серпокрилець (ЧрвК). Див. **КА'САТКА**, **С'ТРИЖ'**¹, **С'ТРИЖ ВЕ'ЛИКИ**, **С'ТРИЖЕН'**¹, **Ш'ЧУР'**⁴,

СИ'Б'ІРКА, -и (Вер), *с'і'б'ірка* (Вер). Те саме, що **УТКА ПЕРЕ'Л'ОТНА**.

СИВАГ'РАКША, -і. Те саме, що **СИВО'РАКША'**¹ (Біл, Вер).

СИ'ВАК, -и. Те саме, що **УТКА С'ІРА'**² (Арк).

СИВА'РАКА. (Пб, Рад), *с'іва'рака* (Єл), *сиво'раха* (Лук). Те саме, що **СИВО'РАКША'**¹.

СИ'ВАШ, -і. Те саме, що **УТКА С'ІРА'**² (НОр).

СИВО'РАКША'¹, -и (Бер, Брст, Врт, Глб, Дл, Ирж, Кап, Кр, КрБ, Лоз, Лов, Лок, Люб, МУс, Пдл, Пл, Пом, Пр, Рож, Руд, Сив, СтБк, СтБс, Фр, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Чрн, Шап, Яд), *сива'ракша* (Грз, Ав, Б, Бер, Вер, Гай, Глб, Дл, Днл, Зм, КрЧ, Сав, ЧрвЧ), *с'іва'ракша* (Гн, ДД, Лов, Орля, Св, См), *с'іво'ракша* (Дл, Яд), *с'іво^а'ракша* (Чш), *с'іва'ракша* (Птр), *сиве'ракша* (Буд), *сиво'роксиа* (Пл). Сиворакша. Див.

ІВОЛГА³, СИВАГ¹РАКША, СИВА¹РАКА, СИВО¹РАЧКА, СИВО¹РАШКА, СИЗОВО¹РОНКА, С¹ІВАК¹РАКА, С¹ІВОГ¹РАК, С¹ІВОГ¹РАФ, С¹ІВОГ¹РАЧ¹, С¹ОЙКА³, СОРОКО¹ПУД⁷.

СИВО¹РАКША² [С¹ІВА¹РАКША]. Те саме, що **ІВОЛГА** (Бер, Кар).

СИВО¹РАКША³. Те саме, що **СОЙКА¹** (Всл, Мн, Нех, Пом).

СИВОРАКШЕ¹Н¹А, -та. Маля сиворакши (Пл). Див. **ПТИЧЕ¹Н¹А⁴, РАКШЕ¹Н¹А**,

СИВО¹РАЧКА, -и (Пл), *с'іварач'ка* (Губ). Те саме, що **СИВО¹РАКША¹**.

СИВО¹РАШКА, -и (Пл, Врт, Чоп), *с'іво¹рашка* (Чоп, Чх). Те саме, що **СИВО¹РАКША¹**.

СИ¹ВУН, -и. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ¹Н¹АК** (Мр).

СИЗОВО¹РОНКА, -и. Те саме, що **СИВО¹РАКША¹** (Лем).

СИ¹НИЦ¹А¹ -і. Синиця, заг. н. (Взд, Врт, Дан, Гр, Лем, МД). Див. **СИ¹НИЧКА²**.

СИ¹НИЦ¹А², -і (Івн, Бер, Брст, Біл, Буд, ВД, Взд, Врт, Всл, Гр, ГрІв, Днл, Зм, Ірж, КрБ, Куч, Лем, Люб, МД, Мр, Орля, Пдл, Пл, Пст, Ржн, Сав, Сив, СтОр, СтХ, ЧГ, Чнтч, Шап), *с'і¹н'іца* (Шал, Бир, Глб, ГС, ГТ, Кар, Лов, Мам, Мн), *си¹ница* (Чрн, Б, Бер, Дан, Св, Сем, Шст), *си¹ниці¹а* (Грб). Велика синиця. Див. **СИ¹НИЧКА³, СИ¹НИЧКА АБИКНА¹ВЕН:А, СИ¹НИЧКА Б¹ІЛ¹ША, СИ¹НИЧКА Б¹ІЛ¹ШЕН¹КА, СИ¹НИЧКА ВЕ¹Л¹ИКА, СИ¹НИЧКА ЖАЎТА¹ПУЗА, СИ¹НИЧКА ЖОЎТА, СИ¹НИЧКА ЖОЎТАСТА, СИ¹НИЧКА ЗДА¹РОВА, СИ¹НИЧКА МАСОВА, СИ¹НИЧКА НАТУРАЛ¹НА, СИ¹НИЧКА НАША, СИ¹НИЧКА ОБИКНО¹ВЕН:А, СИ¹НИЧКА ОБИЧНА, СИ¹НИЧКА СА¹ДОВА, СИ¹НИЧКА СЕЛ¹С¹КА, СИ¹НИЧКА С¹Е¹Р¹Е¹БР¹ІСТАЙА, СИ¹НИЧКА Ц¹А.**

СИ¹НИЦ¹А³, -і (Брст, Взд, МД), *си¹ница* (Дан), *с'і¹н'іца* (ГТ). Голуба синиця. Див. **ВЕР¹Л¹АНКА, СИ¹НИЧКА⁴, СИ¹НИЧКА ГАЛУБА¹ВАТА, СИ¹НИЧКА ГОЛУБА, СИ¹НИЧКА ГОЛУБАСТА, СИ¹НИЧКА Л¹ІСО¹ВА¹, СИ¹НИЧКА МЕНШЕН¹КА¹, СИ¹НИЧКА Т¹А.**

СИ¹НИЦ¹А⁴, -і. Довгохвоста синиця (Орля, Врт). Див. **ВО¹ЛОВЕ ОКО⁵, СИ¹НИЧКА⁵, СИ¹НИЧКА ДЛ¹ІН:ОХ¹ВОСТАЙА.**

СИ¹НИЦ¹А⁵, -і (Гр), *с'і¹н'іца* (ГТ). Чорна синиця. Див. **КА¹Л¹ІБР¹Г², СИ¹НИЧКА Л¹ІСО¹ВА², СИ¹НИЧКА МА¹ЛЕН¹КА², СИ¹НИЧКА МЕНША, СИ¹НИЧКА МЕНШЕН¹КА², СИ¹НИЧКА МОСК¹ОЎС¹КА, СИ¹НИЧКА ЧОРНА, СИ¹НИЧКА ЧОРНАСТА.**

СИ¹НИЦ¹А⁶, -і. Чубата синиця (Бер, Гр). Див. **СИ¹НИЧКА⁶, СИ¹НИЧКА-ЙУЛ¹КА, СИ¹НИЧКА С ХОХОЛ¹КОМ, СИ¹НИЧКА ЧУБАТЕН¹КА, ЧУБЧИК³.**

СИ¹НИЦ¹А⁷, -і (Лем), *с'і¹н'іца* (ДД). Те саме, що **П¹ЛИСКА Б¹ІЛА.**

СИ¹НИЦ¹'А⁸, -і. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Вер, Кап, Чоп).

СИ¹НИЦ¹'А⁹, -і. Те саме, що **ЧАПЛ¹'А С¹'ІРА** (ВД).

СИ¹НИЦ¹'А¹⁰. Самка великої синиці' (ГрІв).

СИ¹НИЦ¹'А¹¹. Самець великої синиці (ГрІв).

СИ¹НИЦ¹'А¹². *пестл., жарт.* Назва жінки (Люб).

СИ¹НИЦ¹'А Б¹'ІЛА, -і -і. Те саме, що **ЧАПЛ¹'А Б¹'ІЛА** (ВД).

СИ¹НИЦ¹'А-РЕМЕЗ, -і-и (Біл, Лук), *си¹ниц¹'а-р¹емез^с* (Яд), *си¹ниц¹'а-р¹емес* (Лем).
Те саме, що **РЕМЕЗ**.

СИ¹НИЦ¹'А С¹'ІРА, -і -і. Те саме, що **ЧАПЛ¹'А С¹'ІРА** (ВД).

СИ¹НИЧКА¹. Дрібний птах, заг. н. (Мр, Пст).

СИ¹НИЧКА², -и. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А¹** (ВК, Врт, Гай, Дл, Ірж, Кап, Кр, Лок, Люб, МД, Пл, НОР, Чх).

СИ¹НИЧКА³, -и (Івн, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Біл, Бнч, Брст, Вал, ВД, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гор, Грб, ДГ, Дл, Днл, Дор, Єв, Зм, Ірж, Кап, КмнМ, Кр, КрЧ, Лем, Лок, Лук, Люб, МД, Млк, Мр, МУс, Нех, НОР, Окт, Орля, Пб, Пл, Пом, Пр, Прв, Пст, Рад, Ржн, Рож, Рок, Сав, Сив, Сл, Соф, СтБс, Орля, Ус, Фр, Хн, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Чх, Шап, Шев, Шст, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *с¹'ін'ічка* (Вас, Пст, Шал, Бир, Бнч, Глб, Гн, Грб, ГТ, Жих, Ком, Кар, Мн, Птр, См, Тим, Тпч, Чйк, Шпт), *си¹нич¹ка* (Ад, Мр, Пл). Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А²**.

СИ¹НИЧКА⁴, -и. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А³**. (Гай, Дл, Ірж, Кап, Кр, Люб, МД, Чх).

СИ¹НИЧКА⁵, -и (Орля, Врт, Дл), *с¹'ін'ічка* (ГТ). Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А⁴**.

СИ¹НИЧКА⁶, -и. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А⁶** (Бер, ВК).

СИ¹НИЧКА⁷, -и. Звичайний підкоришник (Пл).

СИ¹НИЧКА⁸, -и (Кр, НОР, Сав, Сл), *с¹'ін'ічка* (Грб, Губ, ГТ, ДД, Лов). Те саме, що **ПЛИСКА Б¹'ІЛА**.

СИ¹НИЧКА⁹, -и (Пл), *с¹'ін'ічка* (Бнч). Те саме, що **ПОЎЗИК**.

СИ¹НИЧКА¹⁰, -и (Кап), *си¹нич¹ка* (Ад). Те саме, що **РЕМЕЗ**.

СИ¹НИЧКА АБИКНА¹ВЕН:А. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А²** (Ав).

СИ¹НИЧКА Б¹'ІЛ'ША. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А²** (ВК).

СИ¹НИЧКА Б¹'ІЛ'ШЕН'КА. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А²** (Гай).

СИ¹НИЧКА ВЕ¹Л'ИКА (Обм), *си¹нич¹ка ве¹лика* (КрБ). Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А²**.

СИ¹НИЧКА ЖАЎТА¹ПУЗА. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹'А²** (Ав).

СИ¹НИЧКА ¹ЖОЎТА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А² (Рдц).

СИ¹НИЧКА ЖОЎТАСТА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А² (Чнтч).

СИ¹НИЧКА ГАЛУБАВАТА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А³ (Біл).

СИ¹НИЧКА ГОЛУБА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А³ (Ад, Пл, Сл).

СИ¹НИЧКА ГОЛУБАСТА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А³ (Чнтч).

СИ¹НИЧКА ДЛ'ІН:ОХВОСТАЙА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А⁴ (Обм).

СИ¹НИЧКА ЗДАРОВА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А² (Сем).

СИ¹НИЧКА-ЙУЛКА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А⁶ (Дан).

СИ¹НИЧКА Л'ІСОВА¹. Те саме, що СИ¹НИЦ'А³ (Дан, Пр, Яд).

СИ¹НИЧКА Л'ІСОВА². Те саме, що СИ¹НИЦ'А⁵ (Чрвк).

СИ¹НИЧКА МА³УЛ'ІНКА. Те саме, що СИ¹НИЧКА МА¹ЛЕНКА¹ (Орля).

СИ¹НИЧКА МА¹ЛЕНКА¹, -и -і. Гаїчка-пухлик (ЧГ). Див. СИ¹НИЧКА МА³УЛ'ІНКА.

СИ¹НИЧКА МА¹ЛЕНКА², -и -і. Те саме, що СИ¹НИЦ'А⁵ (Сем, СтБк).

СИ¹НИЧКА МА¹ЛЕНКА³ [СИ¹НИЧКА МА¹ЛЕНКА], -и -і. Маля великої синиці (ДГ). МА¹Л'А⁶, МА¹ЛЕ⁷, ПТАШЕН'А¹³, ПТИЧЕН'А⁵,

СИ¹НИЧКА ¹МАСОВА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А² (Кап).

СИ¹НИЧКА ¹МЕНША. Те саме, що СИ¹НИЦ'А⁵ (ВК).

СИ¹НИЧКА ¹МЕНШЕНКА¹, -и -и. Те саме, що СИ¹НИЦ'А³ (Гай).

СИ¹НИЧКА ¹МЕНШЕНКА², -и -и. Те саме, що СИ¹НИЦ'А⁵ (Бер).

СИ¹НИЧКА МОСК'ОЎСКА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А⁵ (Сл).

СИ¹НИЧКА НАТУРАЛНА. Те саме, що СИ¹НИЦ'А² (Ад).

СИ¹НИЧКА ¹НАША. Те саме, що СИ¹НИЦ'А² (ВК, Пр, Св).

СИ¹НИЧКА ОБИКНО¹ВЕН:А (Зм, Руд, Сл), *си¹ничка обикно¹вен:а* (112). Те саме, що СИ¹НИЦ'А².

СИ¹НИЧКА О¹БИЧНА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А²** (ЧрвК).

СИ¹НИЧКА-ОПАЛЗЕН¹

‘повзик’ (Ав).

СИ¹НИЧКА-РЕМЕЗ¹, -и -а (Кап, СтБк, Тпч, Фр), *си¹ничка¹ ремез^с* (Рож). Те саме, що **РЕМЕЗ¹.**

СИ¹НИЧКА-РЕМЕ¹ЗА, -и -и. Те саме, що **РЕМЕЗ¹** (Ав).

СИ¹НИЧКА СА¹ДОВА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А²** (Пр).

СИ¹НИЧКА СЕЛ¹'С¹'КА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А²** (Ав)

СИ¹НИЧКА С¹'Е¹'Р¹'Е¹'Б¹'Р¹'ІСТАЙА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А²** (Прв).

СИ¹НИЧКА С ХОХОЛ¹КОМ. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А⁶** (Врт).

СИ¹НИЧКА ТА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А³** (ВК).

СИ¹НИЧКА Ц¹'А (Ав), *си^е¹ничка¹ /ц¹'а* (МК). Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А².**

СИ¹НИЧКА Ч¹ОРНА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А⁵** (КмнМ).

СИ¹НИЧКА ЧОР¹НАСТА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А⁵** (Чнтч).

СИ¹НИЧКА ЧУ¹БАТЕН¹'КА. Те саме, що **СИ¹НИЦ²'А⁶** (Гай).

СИ¹ПИТ¹, -пл'ат'. Те саме, що **КУРКАЙЕ¹** (Ан).

СИЧ¹, -і (Ав, Ад, Бер, Бир, Біл, ВД, Взд, ВК, Врт, Гай, Гор, Гр, Дан, Дл, Єв, Зм, Ирж, Кап, Кл, КмнМ, Ком, Кр, КрБ, Лем, Лоз, Лок, Люб, Маз, Мам, МД, МК, Мус, Нех, Обм, Ост, Пб, Пл, Прв, Пст, Рад, Рдц, Рож, Сав, Св, Сив, Сл, См, СтБк, Тпч, Фр, Хиб, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Чрн, Чх, Чш, Шпт, Яд), *сич¹* (2, Бнч, КмнС, Прв, Ржк, СГ). Хатній сич. Див. **ПУГАЧ²,** **ПУГУЧ²,** **СОВА⁷.**

СИЧ², -і (Пст, Шал, Арк, Бир, Буд, Дл, Ів, КрЧ, Лок, Ряб, Шпт), *сич¹* (Пр). Те саме, що **ПУГАЧ¹**

СИЧ³, -і. Те саме, що **СОВА²** (Пл, Чйк).

СИЧ⁴, -і. Самець хатнього сича (Сав).

СИЧ⁵, -і. Самець сірої сови (Бер).

СИ¹ЧИТ¹, -ат'. Те саме, що **ПУГИКАЙЕ** (ДГ).

СИ¹ЧИТ², -ат'. Видає звуки (про свійського гусака) (Дл). Див. **Б¹ЕЎКАЙЕ**, **С¹АЎКАЙЕ**, **ШИ¹ПИТ⁴**. Пор. **ГУ¹КАЙЕ⁶**; **КИРКАЙЕ⁵**.

СИ¹ЧИТ³, -ат'. Видає звуки (про свійську гуску, гусака) (Дл).

СИ¹ЧИТ⁴ [СИ¹Ч¹ІТ']-ат'. Видає звуки (про хатнього сича) (КмнС).

С¹ІБ¹ІР¹АК¹, -и. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ¹Н¹АК** (Пдл).

С¹ІБ¹ІР¹АК², -и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕ¹Л¹ОТНА** (ВД).

С¹ІВАПЕ¹Л¹АСТЕН¹КА. Означення, що характеризує колір оперення птаха (про чайку) (Шст).

С¹ІВАК, -і. Те саме, що **ГОЛУБ-СИ¹Н¹АК** (Ряб).

С¹ІВАК¹РАКА, -і (Грб). Те саме, що **СИВО¹РАКША¹**.

С¹ІВОГ¹РАК, -і (Жих), *с'іваг¹рак* (Вас, ЗН, СГ, Хч). Те саме, що **СИВО¹РАКША¹**.

С¹ІВОГ¹РАФ, -и. Те саме, що **СИВО¹РАКША¹** (Тпч).

С¹ІВОГ¹РАЧ¹, -і. Те саме, що **СИВО¹РАКША¹** (КмнС).

С¹ІМ¹ЙА¹ [*с'е^ам¹/йа*], -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про берегових ластівок) (Хч). Див. **ГУРТ⁵**, **КОЛОН¹ЙА²**, **СТАЙА¹⁶**.

С¹ІМ¹ЙА² [СЕМ¹ЙА], -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про голубів, заг. н.) (Днл).

С¹ІМ¹ЙА³ [СЕМ¹ЙА], -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про іволг) (Глб). Див. **КОДЛА**.

С¹ІМ¹ЙА⁴, -і (ЗН, Взд), *сем¹/йа* (Днл). Сукупність птахів, що тримаються разом (про лебедів, заг. н.). Див. **ЗГ¹РАЙКА⁴**.

С¹ІМ¹ЙА⁵, -і. Те саме, що **ТА¹БУН¹⁶** (Люб).

С¹ІМ¹ЙА⁶ [СЕМ¹ЙА], -і. Те саме, що **ТА¹БУН¹⁸** (Куч).

С¹ІМ¹ЙА⁷, -і. Те саме, що **ТА¹БУН¹⁹** (КрБ).

С¹ІМ¹ЙА⁸ [СЕМ¹ЙА], -і. Те саме, що **ТАБУ¹НЕЦ⁵** (Тпч).

С¹ІМ¹ЙА⁹ [СЕМ¹ЙА], -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про чорних лелек) (Зм). Див. **КОЛОН¹ЙА³**, **ПО¹СЕЛЕН¹:А²**.

С¹ІРАХА, -и. Те саме, що **УТКА¹С¹ІРА²** (Яд).

С¹ІРУХА, -и. Те саме, що **К¹РИЖЕН¹** (Шст, КрЧ).

С¹ІТАЧКА, -и (Пб), *с'етачка* (Пб), *ситачка* (Пб). Те саме, що **ПЛИСКА¹Б¹ІЛА**.

СК'ІР'КОЧЕ, -ут'. Те саме, що **КИ'ГИЧЕ** (МУс).

СКО^А'Б'ЕЦ, - бци . Те саме, що **К'ІБ'ЧИК²** (Ком).

СКР'А'ЧОК, -чки. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Гр).

СКР'А'ЧОК'С'ІРИ, -чки -і. Те саме, що **КР'А'ЧОК ЧОРНОК'РИЛИЙ** (Гр).

СКРЕ'ГОЧЕ, -ут'. Те саме, що **ДЕ'РЕ¹** (Млк).

СКРЕКО'ТИТ', -т'ат' (ДГ, НОр), *скре^uко'тит'* (Хн). Те саме, що **СКРЕ'КОЧЕ**.

СКРЕКО'ТУХА, -и. Те саме, що **СО'РОКА¹** (ВД).

СКРЕ'КОЧЕ, -ут' (Бер, ВД, Гр, Гр'Ів, ГТ, Дл, МК, Млк, Мр, Пр, Кап, Люб, ЧрвК, Шев) *скре'кече* (МУс, КрЧ), *скр'а'коче* (Хч). Видає звуки (про сороку). Див. **В'ШЧЕ'К'ЕТУЙЕ**, **К'Р'АКАЙЕ⁵**, **КРЕ'КОЧЕ²**, **КРИ'ЧИТ'²³**, **СКРЕКО'ТИТ'**, **СТРЕ'КОЧЕ¹**, **ТР'Ш'ЧИТ'²**, **ТУР'ЧИТ'²**, **Ч'ІКО'Т'ІТ'**, **ШО'ЎКАЙЕ З'ОБОМ**, **ШО'ЎКО'ТИТ'**, **ШЧЕ'БЕЧЕ⁶**, **ШЧЕ'КЕЧЕ^А**.

СКРИ'ПИТ', -пл'ат'. Те саме, що **ДЕ'РЕ¹** (Бер).

СМ'ЕТ'У'ГА, -і. Те саме, що **ПОС'М'ІТ'УХА¹** (Глб).

СМ'ІТ':АНКА, -нк'і (Шпт), *см'а'т':анка* (Бир, Хч, Шпт), *см'а'т':аначка* (Бир, Хч). Те саме, що **ПОС'М'ІТ'УХА¹**.

С'М'ІТНИК, -и. Те саме, що **ПОС'М'ІТ'УХА¹** (Лок).

С'М'ІТ'УХА, -и. Те саме, що **ПОС'М'ІТ'УХА¹** (Чх), *см'іт':у'ха* (Кап), *с'м'іт'ушка* (Чх)

СН'ІГ'ІР¹, -і (Бер, Шал, Бир, Гай, ГТ, Лок, Пл, Рок, Хч), *сн'і'г'ір'* (Тим, Взд, ДД, ЗН, Івн, КмнМ, КрБ, Ржк, Рож, Чйк, Шпт), *снi'г'іp* (Ан, КрЧ, Рад, Шст), *сн'e^а'г'іp* (Мн), *сн'а'г'іp* (Бнч), *сн'і'гир'* (ОрлЯ), *сн'і'г'іp'ік* (Тим). Те саме, що **СН'ІГУР¹**.

СН'ІГ'ІР², -і (Лок, Хч), *сн'і'г'іp'* (Взд), *снi'г'іp* (КрЧ). Те саме, що **СН'ІГУР³**, **СН'ІГ'ІР³** [СН'ІГ'ІР']. Те саме, що **СН'ІГУРКА²** (Взд).

СН'ІГ'ІР'ЗИМН'ІЙ, -і -і. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (Взд).

СН'ІГ'ІР'Л'ЕТ'Н'ІЙ, -і -і. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (Взд).

СН'ІГУР¹, -і (Ад, Арк, Б, Бер, Біл, Брст, Буд, Вал, ВД, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гн, Гр, Грб, ГрІв, ГТ, Дан, ДГ, Днл, Дор, Єв, Єл, Жих, Зм, Ів, Ірж, Кап, Кар, КмнМ, КмнС, Куч, Лем, Лоз, Лок, Лук, Люб, Маз, Мам, МК, Млк, Нех, НОр, Обм, Окт, Ост, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Птр, ОрлЯ, Пст, Чрн, Рдц, Рок, Руд, Ряб, Сав, Св, Сем, Сив, Сл, См, Соф, СтБк, СтБс, СтХ, Тпч, Фр, Хиб, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Чх, Чш, Шап, Шпт, Шст, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К), *сни/гур* (Ан, Гор, Зм, Рад, См), *сн'і/гур'* (Ад, ДД, КмнМ, Лок), *сн'а/гур* (Глб, Тпч, Чнтч), *сн'е^а/гур* (Ав, Пб), *сни/гур'* (Вер). Снігур. Див. **КРАСНОГ'РУД¹**, **КРАСНОГ'РУДКА¹**, **СН'ІГ'ІР¹**, **СН'ІГ'ІР'** **ЗИМН'ІЙ**, **СН'ІГУР К'РАСНИ**, **СН'ІГУР КРАСНОГ'РУДИ**, **СН'ІГУР НАШ**, **СН'ІГУРЕЦ'**, **СН'ІГУРИК**, **СН'ІГУРКА¹**, **СН'ІГУ'РОК**, **СН'ІГУРОЧКА¹**, **СН'ІГУРЧИК**, **СН'ІГУР²**, -і (Вал, Єв, Пр), *сни/гур* (Зм). Те саме, що **ОМЕ'Л'УХ**. **СН'ІГУР³**, -і (ВК, Кар, Люб, Пдл, Пр, Птр, Ряб, Соф, Чш), *сни/гур* (Ан, Рад), *сн'і/гур'* (ДД), *сн'а/гур* (Чнтч). Самець снігура. Див. **В'ІН¹¹**, **САМЕЦ'¹³**, **СН'ІГ'ІР²**.

СН'ІГУР К'РАСНИ, -і -і. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (Ад).

СН'ІГУР КРАСНОГ'РУДИ, -і -і. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (Хн).

СН'ІГУР НАШ, -і -і. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (СтБк).

СН'ІГУР С'ІРИЙ, -і -і. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (ВД).

СН'ІГУРЕЦ', -рц'і. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (Руд, Чх).

СН'ІГУРИК, -и. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (Брст).

СН'ІГУРКА¹, -и. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (Дл, Сав, Чоп, ЧрвК).

СН'ІГУРКА², -и (ВК, Кар, Люб, Пдл, Пр, Птр, Ряб, Соф, Чш), *сн'а/гурка* (Чнтч). Самка снігура. Див. **ВОНА¹²**, **САМКА¹⁰**, **СН'ІГ'ІР³**, **СН'ІГУРОЧКА²**,

СН'ІГУ'РОК, -рки. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (См).

СН'ІГУРОЧКА¹, -и (Дл, Сив), *сн'і/гурачка* (Жих, Пст). Те саме, що **СН'ІГУР¹** **СН'ІГУРОЧКА²**, и (Лок), *сн'і/гурачка* (ДД, Люб, Чш). Те саме, що **СН'ІГУРКА²**.

СН'ІГУРЧИК, -и. Те саме, що **СН'ІГУР¹** (Ржн, Ус).

СН'ІТАЧКА, -і (См), *с'нитачка* (См). Те саме, що **П'ЛИСКА Б'ІЛА**.

СН'ІТКА¹, -і. Те саме, що **П'ЛИСКА Б'ІЛА** (См).

С¹Н¹ІТКА². Худа, тендітна дівчина, жінка (См).

СО¹ВА¹ (Ад, Гр, ДГ, Лем, Люб, Мр, Обм, СтБс, СтОр, СтХ,), *са¹ва* (Бир, Глб, Взд, Гн, ДД, Ів, Куч). Сова, заг. н.

СО¹ВА² (Івн, Бер, Ад, Арк, Брст, Вал, ВД, Вер, ВК, Врт, Всл, Гбв, Гор, Гр, ГрІв, Дан, ДГ, Дл, Дор, Ірж, Кап, Кр, КрБ, Лем, Лок, Лук, Люб, Маз, Мам, МД, МК, Млк, Мр, МУс, Нех, НОр, Обм, Пдл, Пл, Пом, Пр, Пст, Ржн, Рож, Рок, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтБс, СтОр, СтХ, Фр, Хн, Чоп, ЧрвК, Чрн, Чх, Шап, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К., с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *са¹ва* (Тим, 2, 11, Чрн, Ав, Ан, Б, Бер, Бир, Бнч, Буд, Взд, Гай, Глб, Гн, Гор, Грб, ГТ, ДД, Єв, Єл, Жих, Зм, Ів, Кар, КмнМ, КмнС, Ком, КрЧ, Куч, Мн, Орля, Ост, Пб, Пр, Прв, Птр, Рад, Ржк, Руд, Ряб, Сав, Сем, Св, См, Тпч, ЧГ, Чйк, Чнтч, ЧрвЧ, Чш, Шст), *совушка* (Бер). Сіра сова. Див. **ЛУН²**, **СИЧ³**.

СО¹ВА³ (Гр, Обм), *са¹ва* (Бир, Глб, Гн, ДД, Куч). Біла сова.

СО¹ВА⁴ (Лем, Мр), *са¹ва* (Глб, Гн, ДД). Болотяна сова.

СО¹ВА⁵ (Лем, Мр), *са¹ва* (Глб, ДД). Вухата сова.

СО¹ВА⁶ (Мр, Соф, Хиб), *са¹ва* (Бир, ДД, Ів, Куч). Те саме, що

СО¹ВА⁷ (Ад, Мр), *са¹ва* (ДД, Куч). те саме, що **СИЧ¹**.

СО¹ВА⁸ [САВА]. Доросла особина птаха (про сіру сову) (Тпч).

СО¹ВА⁹. Самець сірої сови (ДГ).

СО¹ВА¹⁰ (Бер, ДГ), *са¹ва* (Бер). Самка сірої сови.

СО¹ВА¹¹. Самка пугача (СтХ).

СО¹ВА¹². Людина з великими очима (СтБк).

СО¹ВА¹³ [САВА]. Жінка з великими очима (Бир).

СО¹ВА¹⁴ (112, Гр, СтОр), *са¹ва* (КмнС), *лайл*. Назва жінки. Пор. **ВО¹РОНА⁸**, **ГОРОБ¹ЧИХА²**, **ЦАПЛ¹А⁸**; **ІВОЛГА⁴**.

СОВЕ¹Н¹А, -та (Пл, Сл), *саве¹н¹а* (Взд, Єл, Пб, Ряб, Сав), *сав¹і¹н¹а* (Біл, Куч), *сов¹е¹і¹н¹а* (Прв), *сав¹а¹н¹а* (ГТ). Маля сірої сови. Див. **ПТАШЕ¹Н¹А¹⁴**.

СОЙА, -і. Те саме, що **СОЙКА¹** (Всл, Дл, Кр, Лок, Мн, Пом).

СОЙКА¹, -и (Вас, Ав, Ад, Арк, Б, Бер, Бир, Біл, Брст, Буд, Вал, Вас, ВД, Вер, Взд, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гн, Глб, Гор, Гр, Грб, ГрІв, ГТ, Губ, Дан, Дл, Днл, ДГ, ДД, Дор, Дл, Єв, Єл, Зм, Ів, Ірж, Кап, Кар, КмнМ, КмнС, Кр, КрБ, КрЧ, Куч, Лем, Лов, Лоз, Лок, Люб, Маз, МД, Млк, Мн, Мр, Нех, НОр, Обм, Орля, Ост, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Пст, Птр, Рдц, Ржк, Рож, Рок, Руд, Ряб, Сав, Св, Сем, Сив, Сл, См, Соф, СтБк, СтБс, СтХ, Тпч, Фр, Хиб, Хн, Хч, ЧГ, Чйк, Чнтч, Чоп, ЧрвК, Чрн, Чх, Чш, Шал, Шев, Шпт, Шст, Яд, с. Глазове Шосткинського р-ну С., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *сойечка* (Пст, Хч), *сойчка* (Шал). Сойка. Див. **КА¹ЗОРА**, **К¹ЕД¹РОЎКА²**, **КУЛ¹ТУРНИЦ¹А**, **САЙКА**, **СИВО¹РАКША³**,

СОЎКА³, **СОЙА**, **СОЎКО**, **СОРОКА** **С'ЕВЕРНА**, **ТРЕШЧОТКА²**;
БАНДИТКА, **ВОРОЎКА²**.

СОЎКА², -и. Те саме, що **КОСТОГРИЗ** (Бер, КмнМ, Шпт).

СОЎКА³, -и. Те саме, що **СИВОРАКША¹** (Ад, Гр).

СОЎКО, -и. Те саме, що **СОЎКА¹** (Кап, КмнМ).

СОКОЛ¹, -и. (Ад, Дор, Пдл, Пст, с. Пологи-Яненки К.) *сокал* (Взд, Шст, Тим, Бнч). Сапсан.

СОКОЛ², -и. (Арк), *сокал* (Шал, Прв). Те саме, що **К'ІБЧИК²**.

СОКОЛ³ [СОКАЛ], -и. Те саме, що **ШУЛ'ІКА¹** (Дд, Пст).

СОКОРИТ', -р'ат'. Видає звуки перед тим, як відкласти яйце (про курку) (ДГ, Сл). Пор. **КЛОПАЙЕ**, **КРИЧИТ'** **КУДКУДА**, **КУДКУДАКАЙЕ¹**, **КУДКУДАКАЙЕ²**.

СОКОЧЕ (Люб), *са'коче* (КрЧ). Те саме, що **КУДКУДАКАЙЕ¹**.

СОЛОВЕЇ¹, -і (Ус, Бер, Арк, Брст, Вал, Вд, Врт, Всл, Дл, Ирж, Кап, Кр, Лем, Лок, Маз, МК, Мр, МУс, Нех, НОр, Обм, ОрлК, Пдл, Пл, Пр, Ржн, Рож, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтБс, СтХ, Фр, Хиб, Хн, Чх, Яд), *сала'в'ей* (Вас, ЗН, Грз, Бир, Біл, Бнч, Взд, Глб, Гн, ГС, ГТ, Дд, Єл, Жих, Кар, КмнС, Ком, Мн, Орля, Ост, Прв, Птр, Ржк, Ряб, См, Тим, Тпч, Хч, Чйк, Чрн, Чш, Шал, Шпт), *сала'вей* (Івн, Ав, Ан, Б, Бер, Вер, Гай, ГТ, Днл, КмнМ, Куч, Окт, Ост, Пб, Птр, Орля, Пст, Чрн, Рад, Сав, Св, Сем, См, Чнтч, Шст), *сол'о'вей* (Ад, ВК, Гр, Дан, ДГ, КрБ, Лук, Люб, Рок, Руд, Хиб, Чоп, ЧрвК, Шап, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *сал'а'вей* (Гор, Єв, Зм, КрЧ), *сал'а'в'ей* (Буд, Шев), *са'ловушка* (Рад). Те саме, що **СОЛОВЕЇКО¹**.

СОЛОВЕЇ² (Вал, ВК, Дл, МУс, Сл, СтБс, Пдл, СтХ, Яд), *сала'вей* (Ав, Ан, Б, Днл, Зм, КмнМ, Пб, Рад, Чнтч, Шст), *сол'о'вей* (Ад, ДГ, КрБ, Люб, Руд, Чоп, ЧрвК, Чх), *сала'в'ей* (Грз, Взд, Глб, Єл, Жих, Ком, Прв), *сал'а'вей* (Гор, Єв). Те саме, що **СОЛОВЕЇКО²**.

СОЛОВЕЇ³ (Арк), *сол'о'вей* (Руд, ЧрвК, Чх), *сала'в'ей* (Ком). Те саме, що **СОЛОВ'ІЙХА**.

СОЛОВЕЇ⁴ [СОЛ'ОВЕЇ]. Людина, яка гарно співає (Ад).

СОЛОВЕЇЕЧКА. Те саме, що **СОЛОВЕ'Н'А** (Сав).

СОЛОВЕЇКО¹, -и (Гбв, Дор, Ирж, Кап, МД, МК, Млк, Нех, Рдц, Сив, СтОр, Чх), *сол'о'вейко* (ДГ, КрБ, Лем, Лук, Люб, Млк, Мр, Пом, Пр, Рок, СтХ, Шев),

салав'ейко (Б, Вер, ГрІв, ЧрвЧ), *салав'ейка* (Івн, Ан, Грб, Сав), *салав'ейка* (ГТ, Мн, См), *со^ало^авейко* (Бер), *сал'ав'ейка* (Гор). Соловейко східний. Див. **САМЧИК¹**, **СОЛОВОЇ¹**, **СОЛОВОЇЧИК¹**.

СОЛОВОЇКО² (МД, Рдц), *сол'ов'ейко* (ДГ), *со^ало^авейко* (Бер). Самець соловейка східного. Див. **В'ІН¹²**, **СОЛОВОЇ²**, **СОЛОВОЇЧИК²**.

СОЛОВОЇКО³ (СтОр), *салав'ейка* (КмнМ). Те саме, що **СОЛОВЕ'Н'А**.

СОЛОВОЇЧИК¹, -и (СтБс), *сол'ов'ейчик* (Хиб), *салав'ейчик* (Хч). Те саме, що **СОЛОВОЇКО¹**.

СОЛОВОЇЧИК² [САЛАВ'ЕЙЧ'ІК]. Те саме, що **СОЛОВОЇКО²** (Хч).

СОЛОВОЇЧИК³ [СОЛ'О'ВЕЙЧИК], -и. Виріб із тіста на весільному короваї, що формою нагадує соловейка (Хиб). Пор. **ГОЛУБ¹⁰**, **ГОРОБЕЦ⁵**, **СОРОКА⁶**, **УТОЧКА¹**.

СОЛОВЕ'Н'А, -та (Арк, МУс, Пл, СтОр, СтХ, Чоп), *сал'ав'ейен'а* (Гор). Маля соловейка східного. Див. **Д'Е'Т'О**, **Д'ІТ'А МА'ЛЕ**, **МА'Л'А⁸**, **МА'ЛЕ⁸**, **МА'ЛЕН'КЕ⁸**, **ПТАШЕ'Н'А¹⁵**, **ПТАШЕ'Н'АТКО³**, **ПТИЧЕЧКА**, **САЛАВ'ЯТКО**, **САЛАЎ'ЧА**, **СОЛОВОЕЙЧКА**, **СОЛОВОЇКО³**, **СОЛ'ОВЕ'Н'АТКО**, **СОЛОВ'Я**. Пор. **Д'ІТКИ⁵**.

СОЛ'ОВЕ'Н'АТКО. Те саме, що **СОЛОВЕ'Н'А** (ДГ).

СОЛОВ'Я, -та (Бер, Арк, Вал), *сол'ов'я* (Люб), *салав'я* (Взд, Пб), *сал'ав'я* (Єв). Те саме, що **СОЛОВЕ'Н'А**.

СОЛОВ'ЯХА (Бер, Вал, Дл, МУс, Пдл, Рдц, СтБс, СтХ, Яд), *салав'яїха* (Грз, Ав, Ан, Б, Взд, Єл, Жих, Зм, КмнМ, Пб, Прв, Рад, Хч, Чнтч, Шст), *сол'ов'яїха* (Ад, ДГ, Люб, Чоп), *сал'ав'яїха* (Гор, Єв). Самка соловейка східного. Див. **ВО'НА¹³**, **ПАД'РУГА**, **САЛАВ'ЕЙКА**, **САМКА¹¹**, **САМОЧКА²**, **СОЛОВ'ЯУШКА**, **СОЛОВ'ЛИХА**.

СОЛОВ'ЯУШКА (КрБ), *салав'яїшка* (Бер, Зм). Те саме, що **СОЛОВ'ЯХА**.

СОЛОВ'ЛИХА. Те саме, що **СОЛОВ'ЯХА** (МД).

СОРАК, -и, фольк. Те саме, що **СОРОКА³** (Чш).

СОРОКА¹, -и (Бер, Ад, Арк, Вал, ВД, ВК, Врт, Всл, Гбв, Гр, Грб, ГрІв, Дан, ДГ, Дор, Єв, Кап, Кр, КрБ, Лем, Лок, Люб, Маз, МД, МК, Млк, Мр, МУс, Нех, НОр, Обм, Пдл, Пл, Пом, Пр, Рдц, Ржн, Рож, Рок, Руд, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтБс, СтОр, СтХ, Фр, Хиб, Хн, ЧГ, Чоп, ЧрвК, Чрн, Чх, Шап, Яд, с. Лозова Сосницького р-ну

Ч.), *са́рока* (Тим, 2, ЗН, Івн, Шал, Ав, Ан, Б, Бер, Бир, Біл, Бнч, Буд, Вер, Взд, Гай, Глб, Гн, Гор, ГС, ГТ, ДД, Дл, Єл, Жих, Зм, Ів, Кар, КмнМ, КмнС, Ком, КрЧ, Куч, Мам, Мн, Окт, Орля, Ост, Пб, Прв, Пст, Чрн, Птр, Рад, Ржк, Ряб, Сав, Св, Сем, См, Тпч, Хч, Чйк, Чнтч, ЧрвЧ, Чш, Шев, Шпт, Шст). Сорока. Див. **Б'ЕЛАБОКА**, **СКРЕКОТУХА**, **СОРОКА-Б'ІЛОБОКА**, ; **ВОРОЇКА**³, **САРОКА ЧОРТАВА**, **СОРОКА ПРОКЛАТА**,

СОРОКА² (Кап, Яд), *са́рока* (Б, Чнтч, Чш). Самка сороки.

СОРОКА³ (Кап), *са́рока* (Б). Самець сороки. Див. **СОРАК**, **СОРОКОПУД**⁸.

СОРОКА⁴, -и. Те саме, що **СОРОЧЕН'А** (Кап).

СОРОКА⁵ [САРОКА], -и. Старовинний головний убір одруженої жінки (Бир, Ком).

СОРОКА⁶ [САРОКА], -и. Виріб із пісного (рідше здобного) тіста, який виготовляють на День сорока святих мучеників (22 березня)' (Ржк) (Ржк). Пор. **ГОЛУБ**¹⁰, **ГОРОБЕЦ**⁵, **СОЛОВЕЙЧИК**³, **УТОЧКА**¹.

СОРОКА⁷ (ВД, ГрІв, ДГ, Дл, Лем, Кр, КрБ, Лок, НОр, Сив, СтОр, Хн, ЧГ, Шап), *са́рока* (Б, Бир, Біл, Бнч, ГТ, Єл, ЗН, Ост, Птр, Ржк, См, ЧрвЧ). Надмірно балакуча людина (перев. жінка).

СОРОКА⁶. Пліткарка (Хиб).

СОРОКА-Б'ІЛОБОКА, -и-и (ВД, Ірж, Мр), *со́рока-б'іло́бока* (Лук, Люб, Пр), *са́рока-бела́бока* (Бнч, КмнМ), *са́рока-б'ела́бока* (Орля, Сем), *са́рока-б'іло́бока* (Буд), *са́рока-б'єла́бока* (Б), *са́рока-бел'о́бока* (Руд), *со́рока б'іло́бока* (Дл). Те саме, що **СОРОКА**¹.

СОРОКА Б'ІЛОБОКА НАША, -и -и -і. Те саме, що **СОРОКА**¹ (Дл).

СОРОКА ЗДОРОВА, -и -і. Доросла особина птаха (про сороку) (Пл).

СОРОКА ПРОКЛАТА, -и -і, *експрес.* Сорока (СтОр).

СОРОКА С'ЕВЕРНА, -и -і. Те саме, що **СОЙКА**¹ (Дл).

СОРОКОПУД¹, -и. Дрібний птах, заг. н. (Соф).

СОРОКОПУД², -и (Арк, Брст, Вал, ВД, Врт, Всл, Гбв, Гр, ГрІв, ДГ, Кап, Кр, Лем, Лоз, Лок, Маз, МД, МК, Млк, Нех, НОр, Обм, Пдл, Пл, Пом, Пр, Рдц, Рож, Рок, Руд, Соф, СтБк, Фр, Хн, Чоп, ЧрвК, Чх, Шап, Яд), *сарака'пуд* (Ав, Ан, Б, Бир, Біл, Вер, Гай, Гор, Грб, ГС, ГТ, Губ, ДД, Жих, Зм, Ком, КрЧ, Мам, Мн, Пб, Птр, Рад, Св, Сем, Хч, Чнтч, ЧрвЧ, Чрн). Чорнолобий сорокопуд. Див. **ВАНУЧКА**², **ПЧОЛОЙЕД**².

СОРОКОПУД³, -и (Бер, Дл, Кап), *сарака'пуд* (11, Шал, Єв). Терновий сорокопуд.

СОРОКОПУД⁴, -и (Кап), *сарака'пуд* (Гн). Сірий сорокопуд.

СОРОКОПУД⁵, -и. Те саме, що **КОСТОГРИЗ** (Сив, ЧГ, Шап).

СОРОКОПУД⁶, -и. Те саме, що **БЗОЛОЙДКА ЗОЛОТИСТА** (Лук).

СОРОКО¹**ПУД**⁷, -и. Те саме, що **СИВО**¹**РАКША**¹ (Соф).
СОРОКО¹**ПУД**⁸ (Яд) *saraka/pud* (Чнтч). Те саме, що **СО**¹**РОКА**³.

СОРОЧЕ¹**Н**¹**А**, -та (ВД, Гбв, Гр, Кап, МК, Пл), *sarache/n'a* (Ан, Бир, КмнМ), *sarache^u/n'a* (Чнтч). Маля сороки Див. **МА**¹**Л**¹**А**⁹, **ПТИЧЕ**¹**Н**¹**А**⁶, **СО**¹**РОКА**⁴.

СОТ¹**Н**¹**А**¹, -і. Велика за кількістю сукупність птахів, що тримаються разом (про білих лелек) (Ан, Птр, СтБк). Див. **ДЕ**¹**С**¹**АТОК**¹, **П**¹**І**¹**Ї**¹**СОТ**¹**Н**¹**І**, **ПО**¹**Ї**¹**ТО**¹**РИ**¹**СОТ**¹**Н**¹**І**. Пор. **ТА**¹**БУН**².

СОТ¹**Н**¹**А**², -і. Велика за кількістю сукупність птахів, що тримаються разом (про диких гусей) (Гр). Пор. **ЗГ**¹**РАЙА**⁴.

СОТ¹**Н**¹**А**³, -і. Велика за кількістю сукупність птахів, що тримаються разом (про хатніх горобців) (Куч). Пор. **ЗГ**¹**РАЙА**¹³.

СО¹**Ї**¹**КА**¹, -і. Те саме, що **СП**¹**Л**¹**У****ХА** (КмнС).

СО¹**Ї**¹**КА**², -и. Те саме, що **КО****СТО****Г****РИ****З** (Бер).

СО¹**Ї**¹**КА**³, -и. Те саме, що **СО**¹**Ї**¹**КА**¹ (ВК, Днл, Рдц).

С¹**О**¹**Ї****КО**¹**ТИ****Т**¹, -ат'. Видає звуки (про свійського селязя) (Лем). Пор. **КА****Х****КА****ЙЕ**¹, **К**¹**Р**¹**А****КА****ЙЕ**⁹.

С¹**П****И****НА**. Задня частина тіла тіла птаха (ВНП), *s'пинка* (ВНП).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**¹, -ут'. Видає звуки (про білу плиску) (Арк, Пл, Сл). Див. **П****И****Ш****Ч****И****Т**¹⁸, **Ц****В**¹**І****Р**¹**І****Н**¹**КА****ЙЕ**², **Ц****В**¹**І****Р**¹**Ч****И****Т**².

СП¹**І****ВА****ЙЕ**², -ут'. Видає звуки (про велику синицю) (ДГ, Зм, Сл, Хн). Див. **П****И****Ш****Ч****И****Т**¹⁹, **Ц****В**¹**І****Р**¹**І****Н**¹**КА****ЙЕ**². Пор. **П****И****Ш****Ч****И****Т**¹.

СП¹**І****ВА****ЙЕ**³, -ут'. Те саме, що **Г****У****КА****ЙЕ**² (Мр).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**⁴, -ут'. Видає звуки (про дрозда, заг. н.) (Мр, Пл). Див. **К****Р****И****Ч****И****Т**²⁴, **П****А****С****В**¹**І****С****Т****У****ЙЕ**, **Ш****Ч****Е****Б****Е****Ч****Е**⁵,

СП¹**І****ВА****ЙЕ**⁵, -ут' (Бер, Глб, Дл, Ірж), *сна^a/вайе* (Рад), *сне^a/вайе* (КрЧ), *с'н'і/вайе* (Пл), Видає звуки (про іволгу). Див. **К****Р****И****Ч****И****Т**²⁵, **СП**¹**І****ВА****ЙЕ**⁵.

СП¹**І****ВА****ЙЕ**⁶, -ут'. Те саме, що **Д****У**¹**Д****У****КА****ЙЕ** (Сл).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**⁷, -ут'. Те саме, що **К****И****Г****И****Ч****Е** (Дл).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**⁸, -ут' (Ад, Ів, Кр, Сл), *сне^a/вайе* (Івн, Б). Те саме, що **К****У****КУ****Р****І****КА****ЙЕ**.

СП¹**І****ВА****ЙЕ**⁹, -ут'. Те саме, що **С****В****И****С****Т****И****Т**¹ (Ад, Біл, Врт, Гр).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**¹⁰, -ут'. Те саме, що **С****В****И****С****Т****И****Т**⁷ (Яд).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**¹¹, -ут' (Лок), *сне^a/вайе* (Зм). Те саме, що **С****В****И****Ш****Ч****Е**¹.

СП¹**І****ВА****ЙЕ**¹², -ут' (Ад, Бер, Вас, Гр, ДГ, Дор, Люб, Млк, МУс, ОрлК, ЧрвК), *сне^a/вайе* (КрЧ), *сна^a/вайе* (Глб). Те саме, що **Т**¹**О****Х****КА****ЙЕ**.

СП¹**І****ВА****ЙЕ**¹³, -ут'. Те саме, що **Ш****Ч****Е****Б****Е****Ч****Е**² (Врт, Кр, Сл).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**¹⁴, -ут'. Те саме, що **Ш****Ч****Е****Б****Е****Ч****Е**³ (ГрІв, КрБ, Люб).

СП¹**І****ВА****ЙЕ**¹⁵, -ат'. Те саме, що **Т**¹**О****Х****КА****ЙЕ** (Ржк).

СП'Е^АЙЕ, -ут^н. Те саме, що СВИ^СТИТ'⁷ (Птр).

СП'ІВАЙЕ КУ-ГУ-КУ-ГУ, -ут'. Те саме, що КУР^ЛЛИЧЕ² (ГрІв).

СП'ІВАЙЕ КУДКУ^ДА, -ут'. Те саме, що КРИ^ЧИТ' КУДКУ^ДА (Гор).

СП'ІВАЙЕ КУКА^Р'ІКУ, -ут'. Видає звуки кука^р'іку (Лок). Пор.

СП^Л'УХА, -и. Сплюшка (ВД). Див. ^СОЎКА³.

С^ТАДКО¹, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що ЗГ^РАЙА¹¹ (ЧрвК).

С^ТАДКО², -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що ТА^БУН^{Орля} (ЧрвК).

С^ТАДО¹, -а. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁴ (Соф).

С^ТАДО² [С^ТАДА], -а. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁵ (Гор).

С^ТАДО³ [С^ТАДА], -а. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁶ (ГТ).

С^ТАДО⁴, -а. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁷ (Ад).

С^ТАДО⁵, -а. Те саме, що ЗГ^РАЙА¹³ (Лок).

С^ТАДО⁶, -а. Те саме, що ТА^БУН³ (ЧрвК).

С^ТАДО⁷, -а (Арк, МК), *с'тада* (ГС, Шал). Те саме, що ТА^БУН¹⁵.

С^ТАДО⁸, -а (СтБк), *с'тада* (Пб, Шал). Те саме, що ТА^БУН¹⁷.

С^ТАДО⁹, -а. Те саме, що ТА^БУН^{Орля} (КмнС).

С^ТАДО¹⁰, -а. Те саме, що ТА^БУН¹⁹ (Ан, Б, ДГ, Сл, Соф).

С^ТАДО¹¹, -а. Те саме, що ТА^БУН²⁰ (ДГ).

С^ТАДО¹² [С^ТАДА], -а. Те саме, що ТА^БУН²¹ (Ржк).

С^ТАЙА¹, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА¹ (Шал, Ржк, Сав, Тпч).

С^ТАЙА², -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про галок) (Лок).

С^ТАЙА³, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про глухарів) (Ост).

С^ТАЙА⁴, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА³ (Шал, ВК, Птр, Рад, Соф).

С^ТАЙА⁵, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁴ (Ад, ГТ).

С^ТАЙА⁶, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁷ (Ад, ВК).

С^ТАЙА⁷, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁸ (ЗН, Врт, Гр, СтБс).

С^ТАЙА⁸, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА⁹ (Шал, Арк, Рад, Чнтч, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

С^ТАЙА⁹, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА¹⁰ (ВД, Гр, Жих, Кап, Кр, Фр).

С^ТАЙА¹⁰, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА¹¹ (Тим, Взд).

С^ТАЙА¹¹, -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА¹² (Птр, Сав, Соф).

С^ТАЙА¹², -і. Те саме, що ЗГ^РАЙА¹³ (Тим, Єл, Птр, Сав, Сл).

С^ТАЙА¹³, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про золотистих бджолоїдок) (ВК, Лок). Див. КО^ЛОН'ІА⁴.

С^ТАЙА¹⁴, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про кібчиків) (Жих).

СТАЙА¹⁵, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про свійських голубів) (Лок, Люб).

СТАЙА¹⁶, -і. Те саме, що СІМІА¹ (Глб).

СТАЙА¹⁷, -і. Те саме, що ТАБУН² (Губ, Рдц, СтБк).

СТАЙА¹⁸, -і. Те саме, що ТАБУН³ (Ан, Дл, Лок, ЧрвК).

СТАЙА¹⁹, -і. Те саме, що ТАБУН¹⁶ (Врт).

СТАЙА²⁰, -і. Те саме, що ТАБУН^{Орля} (КмнС).

СТАЙА²¹, -і. Те саме, що ТАБУН¹⁹ (Бнч, Птр).

СТАЙА²², -і. Те саме, що ТАБУН²² (Вер).

СТАЙА²³, -і. Те саме, що ТАБУН²³ (Гр).

СТАЙА²⁴, -і. Те саме, що ТАБУНЕЦЬ⁵ (ВК, Єв, Люб).

СТАЙА²⁵, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про чорних лелек) (Ад).

СТАЙА²⁶, -і. Сукупність птахів, що тримаються разом (про широконосок) (Єв).

СТАЙКА¹, -и. Те саме, що ЗГРАЙА¹ (Чнтч).

СТАЙКА², -и. Те саме, що ЗГРАЙА² (Чнтч).

СТАЙКА³, -и. Те саме, що ЗГРАЙА⁸ (СтБк).

СТАЙКА⁴, -и. Те саме, що ЗГРАЙА¹¹ (Млк, СтБк).

СТАЙКА⁵, -и. Те саме, що ТАБУН³ (ЧрвК).

СТАЙКА⁶, -и. Те саме, що ТАБУНЕЦЬ⁵ (Ан, Куч).

СТАЙО, -і. Те саме, що ЗГРАЙА³ (Люб).

СТАРИЙ¹, -і. Те саме, що ТАЙСТЕР ВЕЛІКИЙ (Вер, Кап, СтБк).

СТАРИЙ², -і. Те саме, що ДЕРКАЧИК БІЛШИЙ (ЧрвК).

СТАРИЙ³, -ийе. Доросла особина птаха (про сільську ластівку) (Ржк). Пор. МАТИ³.

СТАРИЙ⁴, -і. Доросла особина птаха (про лебедя, заг. н.) (Чх).

СТАРШИЙ. Те саме, що ВОЖАК¹ (МУс).

СТАРШИНА. Те саме, що ВОЖАК¹ (Ад).

СТЕГЛУЙУЦЬ:А. Живуть, гніздяться (про птахів, заг. н.) (Гр).

СТЕПНАК, -и. Те саме, що ПІДОРЛИК¹ (Лок).

СТЕРВАТНИК¹, -и. Різновид хижого птаха (Соф).

СТЕРВАТНИК², -и (Маз), *ст'ер'ватн'ік* (Хч). Те саме, що КІБЧИК².

СТОГНЕ, -ут'. Те саме, що КЛОПАЙЕ (ДД).

СТОЙТ', -ат'. Знаходиться тривалий час у певному місці (про хатнього горобця) (Ірж).

СТОН'Е^А, -ут'. Те саме, що **ПЛАЧЕ²** (КмнС).

СТРЕКОЧЕ¹, -ут' (Дл, Лок), *стр'е¹коче* (Бнч, Ів), *стра¹коче* (Дл, Лок). Те саме, що **СКРЕКОЧЕ**.

СТРЕКОЧЕ² [СТРЕКЕЧЕ], -ут'. Видає звуки (про очеретянку, заг. н.) (Гор). Див. **ПИШЧИТ'²⁰**.

СТРЕЛА, -и. Те саме, що **КЛ'УЧ** (Рад).

СТРИГА (Грб), *стр'іга* (Грб). Те саме, що **ЧАЙКА¹**.

СТРИЖ¹ (Бер, ВД, Всл, Пст, Рдц), *стр'іж* (Буд, Всл, КмнМ, Пб), *стр'іш* (Ржк). Те саме, що **СЕРПОК'РИЛКА**.

СТРИЖ² (Орля, Шал, Біл, Зм, Кар, Куч, Лок, СтБс, с. Глазове Шосткинського р-ну С.), *стр'іж* (Врт, КмнС), *стри²ж* (Ад), *стр'іш* (ЗН, ВК). Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²**.

СТРИЖ³ [СТР'ІЖ]. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА³** (ВД, Орля, Пст).

СТРИЖ⁴. Те саме, що **БЗОЛОЙДКА ЗОЛОТИСТА** (ЧГ).

СТРИЖ ВЕЛИКИ. Те саме, що **СЕРПОК'РИЛКА** (Днл).

СТРИЖ МАЛИ, -і -і. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²** (Днл).

СТРИЖЕН'¹, -жн'і. Те саме, що **СЕРПОК'РИЛКА** (Вал).

СТРИЖЕН'² [СТР'ІЖЕН'], -жн'і. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²** (Кар).

СТР'ІЖ НОРНИЙ, -і -і. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА** (ВД).

СТУК В ОКНО, *виг.* (ГрІв, ЧрвК), *стук-стук в окно* (Бнч, Сл), *стук у вокно* (Лук), *стук-стук в о¹конце* (Бнч). Звуконаслідування, що означає уривчастий звук від удару у вікно, який передвіщає зміни (про велику синицю). Див. **СТУКАЙЕ В (У) ОКНО**.

СТУКАЙЕ. Видає звуки (про білого лелеку) (КрЧ, Лок).

СТУКАЙЕ В (У) ОКНО (Брст, ГрІв, Ірж, Сл, Хиб, Яд), *стукайе в а¹кно* (Бнч, Пст, Рад, Шев), *стукайе у вокно* (Дан, Яд), *стукайе у вакно* (Сав), *стукайе в а¹кенце* (Сав), *стукайе в а¹кенечко* (Сав). Ударяє у вікно, передвіщаючи зміни (про велику синицю, хатнього горобця). Див. **Б'ІЕЦ':А В ОКНО, ДАЎ'Б'Е В АКНО, СТУК В ОКНО, СТУКАЙЕ У ШИБКУ**.

С¹ТУКАЙЕ У ШИ¹БКУ. Те саме, що С¹ТУКАЙЕ В (У) ОК¹НО (Ост).

С¹УРКАЙЕ, -ут[?]. Те саме, що ТР¹Ш¹ЧИТ⁴ (Люб).

С¹УР¹ЧИТ[?], -ат[?]. Те саме, що СВИ¹СТИТ¹ (МК).

СУ¹С¹ІД, -и. Те саме, що ЛЕ¹ЛЕКА¹ (Ірж).

Т

ТА¹БУН¹, -и. Те саме, що ЗГ¹РАЙА¹ (Брст, Гор, Сав, Чнтч).

ТА¹БУН², -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про білих лелек) (Бир, Зм, МУс). Див. А¹ТАРА, ГУРТ⁶, РО¹ДИНА, С¹ТАЙА¹⁷, ТАБУ¹НЕЦ⁶, ТА¹БУНЧИК⁵. Пор. С¹ОТ¹Н¹А¹.

ТА¹БУН³, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про дроздів, заг. н.) (Дор). Див. С¹ТАДО⁶, С¹ТАЙА^{Орля}, С¹ТАЙКА⁵, КО¹ЛОН¹ІЙА⁵,

ТА¹БУН⁴, -и (Всл), ¹табун (ЧрвК). Сукупність птахів, що тримаються разом (про дроф).

ТА¹БУН⁵, -и. Те саме, що ЗГ¹РАЙА² (Врт, ГрІв).

ТА¹БУН⁶, -и (Кап, Чнтч), ¹табун (Люб). Те саме, що ЗГ¹РАЙА³.

ТА¹БУН⁷, -и (Зм, Гор, Гр), ¹табун (Люб). Те саме, що ЗГ¹РАЙА⁴.

ТА¹БУН⁸, -и. Те саме, що ЗГ¹РАЙА⁵ (Ан, ВК, Врт, Гор, Гр, Кап, МК, Рок).

ТА¹БУН⁹, -и. Те саме, що ЗГ¹РАЙА⁶ (КрЧ).

ТА¹БУН¹⁰, -и. Те саме, що ЗГ¹РАЙА⁸ (Ад, Врт, Гай, Гр, Чнтч).

ТА¹БУН¹¹, -и (Дор, Зм, Млк, МУс), ¹табун (Люб). Те саме, що ЗГ¹РАЙА¹⁰.

ТА¹БУН¹², -и (Дл, КрЧ, Мр, МК, Млк, Нех), ¹табун (Люб). Те саме, що ЗГ¹РАЙА¹¹.

ТА¹БУН¹³, -и (МК, Хч), ¹табун (Сав). Те саме, що ЗГ¹РАЙА¹².

ТА¹БУН¹⁴, -и (Глб, ОрлК, Рад, Сав, СтБс), ¹табун (Люб). Те саме, що ЗГ¹РАЙА¹³.

ТА¹БУН¹⁵, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про індиків) (Ад, Бир, МК, Соф). Див. С¹ТАДО⁷.

ТА¹БУН¹⁶, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про крячків, заг. н.) (Всл, Пдл). Див. КО¹ЛОН¹ІЙА⁶, С¹ІМ¹ІЙА⁵, С¹ТАЙА¹⁹, ШАЙКА³.

ТА¹БУН¹⁷, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про курей) (Ад, Лук). Див. КУПА³, КУЧА⁵, С¹ТАДО⁸,

ТА¹БУН¹⁸, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про перепілок) (Буд). Див. КУЧА⁶, С¹ІМ¹ІЙА⁶, С¹ТАЙА²⁰, СТАДКО², С¹ТАДО⁹, ТАБУ¹НЕЦ⁷, ЧЕРЕ¹ДА.

ТА¹БУН¹⁹, -и (Івн, Ад, Бир, КмнМ, Лок, Лук, Св), ¹табун (Лок, Рад, СтБк, СтБс). Сукупність птахів, що тримаються разом (про свійських гусей). Див. КУЧА⁷, КУЧКА⁴, С¹ІМ¹ІЙА⁷, С¹ТАЙА²¹, С¹ТАДО¹⁰, ТАБУ¹НЕЦ⁸.

ТАБУН²⁰, -и (Івн, Арк, Бир, Лок, СтБс), *табун* (Буд). Сукупність птахів, що тримаються разом (про свійських качок). Див. **КУПА⁴**, **СТАДО¹¹**, **ТАБУНЕЦ⁹**, **ТАБУНОК³**.

ТАБУН²¹, -и. Сукупність свійських птахів, що тримаються разом, заг. н. (Дор). Див. **СТАДО¹²**.

ТАБУН²², -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про сірих чапель) (СтБик). Див. **КОЛОН'ІЯ⁷**, **СТАЙА²²**.

ТАБУН²³, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про чайок) (Гр, Пл). Див. **КОЛОН'ІЯ⁸**, **СТАЙА²³**.

ТАБУН²⁴, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про чирків) (Нех). Див. **ТАБУНЕЦ¹⁰**.

ТАБУН²⁵, -и. Сукупність птахів, що тримаються разом (про щигликів) (ДГ, Рдц).

ТАБУН'АЦ':А¹. Збираються у зграї (про білих лелек) (Гр). Див. **ШАЙКУЙУЦ':А**.

ТАБУНЕЦ¹, -нц'і, *змениш.-пестл.* Сукупність птахів, що тримаються разом (про водяних курочок) (Дл). Див. **ТАБУНОК⁴**, **ТАБУНЧИК⁶**. Пор. **ТИС'АЧА¹**.

ТАБУНЕЦ², -нц'і, *змениш.-пестл.* Сукупність птахів, що тримаються разом (про звичайних мартинів) (Кап).

ТАБУНЕЦ³, -нц'і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА¹¹** (Ан, Гай, Зм, Кап, МК, Пб, Руд).

ТАБУНЕЦ⁴, -нц'і, *змениш.-пестл.* Сукупність птахів, що тримаються разом (про польових жайворонків) (Кап).

ТАБУНЕЦ⁵, -нц'і, *змениш.-пестл.* (Сав), *табу'н'ец* (Єл). Сукупність птахів, що тримаються разом (про снігурів). Див. **КУПКА**, **С'ЕМЕЙСТВО³**, **С'ІМ'ІЯ⁸**, **СТАЙА²⁴**, **СТАЙКА⁶**.

ТАБУНЕЦ⁶, -нц'і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ТАБУН²** (Ан).

ТАБУНЕЦ⁷, -нц'і, *змениш.-пестл.* (Кап), *табу'н'ец* (Глб). Те саме, що **ТАБУН¹⁸**.

ТАБУНЕЦ⁸, -нц'і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ТАБУН¹⁹** (Рад).

ТАБУНЕЦ⁹, -нц'і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ТАБУН²⁰** (Єл, Млк).

ТАБУНЕЦ¹⁰, -нц'і, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ТАБУН²⁴** (Пб).

ТАБУНОК¹, -нки, *змениш.-пестл.* Невелика за кількістю сукупність птахів, що тримаються разом, заг. н. (Бир). Пор. **ЗГ'РАЙА¹**.

ТАБУНОК², -нки, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА²** (Кап).

ТАБУНОК³, -нки, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ТАБУН²⁰** (Бир).

ТАБУНОК³, -нки, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ТАБУНЕЦ¹** (Дан).

ТАБУНЧИК¹, -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА⁷** (НОр).

ТАБУНЧИК², -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА¹¹** (МУс, Рок).

ТАБУНЧИК³, -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА¹²** (Чнтч).

ТАБУНЧИК⁴, -и, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ЗГ'РАЙА¹³** (НОр).

ТА¹БУНЧИК⁵, -и, змениш.-пестл. Те саме, що ТА¹БУН² (Зм).
ТА¹БУНЧИК⁶, -и, змениш.-пестл. Те саме, що ТАБУ¹НЕЦ¹ (Дан).

ТАБУ¹Н¹АЦ¹:А². Збираються у зграї (про хатніх горобців) (Нор).

¹ТАН¹І-¹ТАН¹І. Те саме, що ТАС¹-ТАС¹ (Чрн).

ТАС¹-ТАС¹. Вигуки, якими кличуть свійських качок (Ус, Пст, Бер, Б, Гор, КрБ, Лок, Сл, с. Глазове Шосткинського р-ну С.). Див. ВУТ¹-ВУТ¹, ГУЛ¹-ГУЛ¹³, ¹ТАН¹І-¹ТАН¹І, ТАЎ-ТАЎ, Т¹Е-Т¹Е², УТ¹У-¹ТУ, У¹Т¹У-У¹Т¹У.

ТАЎ-ТАЎ. Те саме, що ТАС¹-ТАС¹ (Ан).

Т¹Е-Т¹Е¹. Те саме, що ГУЛ¹-ГУЛ¹¹ (Івн, Б, Ан, Гор, Єл, Ржк, с. Глазове Шосткинський р-н С.).

Т¹Е-Т¹Е². Те саме, що ТАС¹-ТАС¹ (Єл).

Т¹Е-Т¹Е³. Те саме, що КИР-КИР (Бир).

Т¹Е-Т¹Е⁴. Те саме, що КУР-КУР² (Єл).

¹Т¹ЕГА-¹Т¹ЕГА (Пст, Бнч, ЗН, Ржк, Сл, Шал), *m'eg-m'eg* (Ус, Чрн). Те саме, що ГУЛ¹-ГУЛ¹¹

ТЕ^{III}САРКА (Ад), *m'isarka* (Ад). Те саме, що ЦЕ¹САРКА.

¹ТЕТЕР¹, -р'а (Лоз, ЧГ, Чнтч), *тетер'* (Пст, Кап, Св, Чйк), *m''em''er'* (Бир, Ост), *m''em''er* (Мн). Те саме, що ТЕТЕ¹РУК¹.

¹ТЕТЕР² [Т^{II}ЕТ^{II}ЕР¹]. Те саме, що ТЕТЕ¹РУК² (Бир, Ост).

ТЕ¹ТЕР¹А¹, -і (ГрІв). Те саме, що ТЕТЕ¹РУК¹.

ТЕТЕРЕ¹В¹АТНИК, -и (Лук), *m'e't'er'iv'am'n'ik* (Біл, КмнС), *m''e'm''er'iv'am'n'ik* (ЗН, Бир). Те саме, що ШУ¹Л¹ІКА¹.

ТЕ¹ТЕРКА [Т^{II}ЕТ^{II}ЕРКА]. Самка тетерука (Бир). Див. ВО¹НА¹⁴, ¹КУРКА⁴, ¹САМКА¹², ¹САМОЧКА³, ТЕТ¹ОРКА, ТЕТЕ¹Р¹УЧКА.

ТЕ¹Т¹ОРКА (Бер, Ад), *m'e't'orka* (КмнС, Орля), *m'e't'orka* (Ів). Те саме, що ТЕ¹ТЕРКА

Т^{II}ЕТ^{II}ЕР¹ІХА. Те саме, що ТЕ¹ТЕРКА (Ост).

¹ТЕТЕРЕЎ¹, -а (Ад, Чйк), *m'em'er'eŭ* (Тим, 11, Ад, Біл, Взд, Ів, Орля, Пб, Рож), *m''em''er'eŭ* (ЗН, Бир, Мам, Мн, Ржк, Чш, Шпт), *тетер'eŭ* (Бер, КмнМ), *m'em'er'eŭ* (КмнС). Те саме, що ТЕТЕ¹РУК¹.

ТЕТЕРЕЎ² (Ад), *ˈmʲetʲerʲeʲ* (Тим, Ів, Орля), *ˈmetʲerʲeʲ* (Бер), *ˈmʲetʲerʲeʲ* (КмнС), *ˈmʲetʲerʲeʲ* (Бир). Те саме, що **ТЕТЕРУК²**.

ТЕТЕРУК¹, -и (Чрн, Ав, Б, Вер, Грб, ГТ, Пб, Рад, Руд, Сав), *ˈtʲetʲerʲuk* (Бер, КмнМ, Сав, Чнтч), *ˈmʲetʲerʲuk* (Гн, Птр), *ˈtʲetʲerʲuk* (ДД), *ˈtʲetʲerʲuk* (Сл). Тетерук. Див. **ТЕТЕР¹**, **ТЕТЕР'А¹**, **ТЕТЕРЕЎ¹**, **ТЕТЕРУК²** [ТЕТЕР'УК] (Бер, Сав), *ˈmʲetʲerʲuk* (Птр). Самець тетерука. Див. **В'ІН¹³**, **ПЕТУХ⁴**, **САМЕЦ¹⁴**, **ТЕТЕР²**, **ТЕТЕРЕЎ²**,

ТЕТЕР'УЧКА. Те саме, що **ТЕТЕРКА** (Сав).

ТИС'АЧА¹, -і. Велика за кількістю сукупність птахів, що тримаються разом (про звичайних мартинів) (ВК). Пор. **ТАБУНЕЦ²**.

ТИС'АЧА², -і. Велика за кількістю сукупність птахів, що тримаються разом (про звичайних шпаків) (Птр). Пор. **ЗГ'РАЙА⁵**.

Т'ІП-Т'ІП¹ (Ус, Пст, Взд, Глб), *ˈtʲipʲ-tʲipʲ* (КрБ, Лем), *ˈtʲinaʲ-tʲinaʲ* (Пст, Бер), *ˈtʲipʲ-tʲipʲ* (ЧрвК). Те саме, що **Т'У-Т'У¹**.

Т'ІП-Т'ІП² (Врт, Люб, Сл, Шал), *ˈtʲipʲ-tʲipʲ* (Лок), *ˈtʲipʲ-tʲipʲ* (Лок). Вигуки, якими кличуть курчат. Див. **ПУЛ'-ПУЛ'³**, **Т'У-Т'У²**, **ЦИП-ЦИП²**.

Т'ІЧКА¹, -и. Те саме, що **ЗГ'РАЙА⁵** (Глб).

Т'ІЧКА², -и. Те саме, що **ЗГ'РАЙА⁸** (ГТ).

ТКАЧ, -і. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Млк).

ТКАЧИК, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (ВК, Млк).

ТОРОХ'ТУН, и. Те саме, що **ТУРУ'ХАН** (МУс).

Т'ОХКАЙЕ, -ут' (Гор, МУс), *ˈtʲoxkajʲe* (КмнС). Видає звуки (про соловейка східного). Див. **ВИЛИВАЙЕ**, **ЗАЛИВАЙЕЦ':А**, **П'ЕЙЕ⁵**, **СВИ'СТИТ'⁶**, **СП'ІВАЙЕ¹²**, **СП'ІВАЙЕТ'¹¹**, **Т'ОХКАЙЕ-ВИ'Т'ОХКУЙЕ**, **ТР'ЕЛ'САЗДАЙЕТ'¹¹**, **ШЧЕ'БЕЧЕ⁷**,

Т'ОХКАЙЕ-ВИ'Т'ОХКУЙЕ, -ут'-ут', *експрес*. Те саме, що **Т'ОХКАЙЕ** (ОрлК, ЧрвК).

ТРР-ТРР. Те саме, що **БЕ-Е-БЕ-Е** (Пл).

ТР'АСАГ'УЗ'КА 'ЖОЛТА, -и -і. Те саме, що **П'ЛИСКА 'ЖОЎТА** (Орля).

ТР'АСЕ ХВОС'ТОМ, -ут'. Швидко й рвучко рухає хвостом (про білу плиску) (Яд). Пор. **ТР'АСЕЦ':А**.

ТР'АСЕЦ':А, -уц':а. Швидко й рвучко рухається (про білу плиску) (ДД). Пор. **ТР'АСЕ ХВОС'ТОМ**.

ТР'АСКАГУБКА, -і. Те саме, що **ПЛИСКА 'ЖОЎТА** (Взд).

ТР'АСКАГУЗКА, -і. Те саме, що **ПЛИСКА 'ЖОЎТА** (Взд).

ТРАСОГУБ'КА¹, -и (СтБс), *тр'аса'губка* (Хч), *тр'іса'губ'ка* (Ржк, СГ), *траса'губка* (ГТ), *тр'аса'губачка* (Хч). Те саме, що **ПЛИСКА 'Б'ІЛА**.

ТРАСОГУБ'КА² [ТРУСАГУБКА], -і. Те саме, що **ПЛИСКА 'ЖОЎТА** (Взд).

ТР'АСОГУЗКА¹, -и (Бер, Вал, ВК, Дор, ДГ, Кап, Лук, Млк, Обм, Пр, Стр, Чоп, ЧрвК, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *тр'аса'гузка* (Буд, Вас, Глб, ДД, Єл, КмнМ, Куч, Птр, СГ, Хч), *тр'аса'гуз'ка* (ЗН, Біл, КмнС, ОрлЯ), *траса'гузка* (Глб, ГТ, Лок), *тр'аса'гуска* (Тим, Бнч, Гай, Єв), *трасо'гуска* (КрБ, СтБс), *треса'гузка* (Ав, Птр), *тр'іса'гуз'ка* (Ком, Ржк), *труса'гузка* (Лов, Лок), *тр'асо'гуз'ка* (Маз), *тр'асо'гуска* (Мр), *трасо'гузка* (Хиб), *тр'іса'гузка* (Ав), *тр'а'си'гузка* (Кр), *тр'а'си'гуска* (Хн), *тр'асо'гузочка* (Стр). Те саме, що **ПЛИСКА 'Б'ІЛА**.

ТР'АСОГУЗКА² [ТР'АСАГУЗКА], -і. Те саме, що **ПЛИСКА 'ЖОЎТА** (Взд).

ТР'АСОГУЗКА³ [ТР'АСАГУЗКА], -і. Те саме, що **ГОРИХ'В'ІСТКА** (Хч).

ТР'АСОГУСОЧКА, -и. Те саме, що **ПЛИСКА 'Б'ІЛА** (Сл).

ТР'АХОЗУБКА, -и. Те саме, що **ПЛИСКА 'Б'ІЛА** (Яд).

ТР'ЕЛ' САЗДАЙЕТ'Ц', -ут'ц'. Те саме, що **Т'ОХКАЙЕ** (Ржк).

ТРЕПЕ'ТУХА, -и. Те саме, що **'ЖАЇВРОНОК ПОЛ'ОВИЙ** (Грб).

ТРЕСАГА'ЛОЎКА, -і. Те саме, що **ПЛИСКА 'Б'ІЛА** (Птр).

ТРИ'КУТНИК, -и. Те саме, що **К'Л'УЧ** (Рад).

Т'РИПУТЕН'. Те саме, що **П'РИПУТЕН'¹** (Буд).

ТРЕ'ШЧОТКА², и. Те саме, що **'СОЙКА¹** (Люб).

ТР'Ш'ЧИТ'¹ [ТРЕ'Ш':ІТ']. Видає звуки (про берегову ластівку) (Ад).

ТР'Ш'ЧИТ'² [ТР'І'Ш':ІТ'], -ат'. Те саме, що **ДЕ'РЕ**¹ (ЗН).

ТР'Ш'ЧИТ'³ [ТР'І'Ш':ІТ'], -ат'. Те саме, що **СКРЕ'КОЧЕ** (КмнС).

ТР'Ш'ЧИТ'⁴ [ТР'І'Ш':ІТ'], -ат'. Видає звуки (про сорокопуда, заг. н.) (ГС). Див. **КРЕ'КОЧЕ**³, **С'УРКАЙЕ**.

ТР'Ш'ЧИТ'⁵ [ТР'ЕШ'ЧИТ'], -ат' (Бир), *тр'і'ш':ім'*. Видає звуки (про чирка-тріскунка) (ВД).

ТРО'ФЕЙ У'ДАЧ'І, *експрес.* Вальдшнеп (Кап).

ТРУ'Д'АКА, -и, *експрес.* Сільська ластівка (Пр).

ТРУМ'КАЧ, -і. Те саме, що **КРУК**¹ (Грб, См).

Т'У-Т'У¹. Вигуки, якими кличуть дорослих курей (Тим, Івн, Орля, Ус, Пст, Бер, Ан, Б, Бер, Бир, Врт, Гор, Дан, Дл, Жих, Зм, Лок, Люб, Сл, ЧрвК, Шал). Див. **Р'У-Р'У**, **ПУЛ'-ПУЛ'**², **Т'Ш-Т'Ш**¹, **Т'УТ'І-Т'УТ'І**, **Т'УТ'КИ-Т'УТ'КИ**, **ЦИП-ЦИП**¹, **ЦИП-ЦИП-ЦИПАЧКИ**.

Т'У-Т'У². Те саме, що **Т'Ш-Т'Ш**² (Б, Зм).

Т'У-Т'У³. Те саме, що **ПУЛ'-ПУЛ'**¹ (Гор, Зм).

Т'У-Т'У⁴. Вигуки, якими кличуть індичат (Гор, Зм).

Т'У'РОК, -рк'і. Те саме, що **В'У'РОК**¹ (Прв).

Т'УТ'І-Т'УТ'І. Те саме, що **Т'У-Т'У**¹ (ГС).

Т'УТ'КИ-Т'УТ'КИ. Те саме, що **Т'У-Т'У**¹ (Чх).

ТУР'КОЧЕ, -ут'. Видає звуки (про звичайну горлицю) (Лок). Див. **ГУ'ДЕ**⁴, **ТУР'Л'ИКАЙЕ**, **ТУР'ЧИТ'**³, **УР'КОЧЕ**².

ТУР'Л'ИКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ТУР'КОЧЕ** (Шев).

ТУРУ'ХАН, -и. Турухтан (ВД). Див. **ПЕТУ'ШОК**², **П'ІЇНИК**¹, **ТОРОХ'ТУН**, **У'ШАК**.

ТУР'ЧИТ'¹, -ат'. Те саме, що **ГУ'ДЕ**³ (ДД).

ТУР'ЧИТ'², -ат'. Те саме, що **СКРЕ'КОЧЕ** (СтОр).

ТУР'ЧИТ'³, -ат'. Те саме, що **ТУР'КОЧЕ** (Шев).

Т'УУХ. Вигук, яким відганяють чорного шуліку (Зм).

Т'УЧА¹, -і. Те саме, що **ЗГ'РАЙА**⁵ (Пдл).

ТУЧА², -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА**⁶ (Хч).
ТУЧА³, -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА**¹³ (Пдл).

У

УУ-УУ. Те саме, що **БУ-У-БУ-У** (Зм, Ірж, КрЧ, Птр).

УГУКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ДУДУКАЙЕ** (Єл).

УДОД ВАН'УЧИЙ, -и -і (Лов, Тпч), *удод ван'уч'ий* (КмнС), *удод ван'учи* (Івн). Те саме, що **ОДУД**¹.

УЙМА. Велика за кількістю сукупність птахів, які тримаються разом (про сільських ластівок (ГрІв). Пор. **ЗГ¹РАЙА**¹².

УКАЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **ГУКАЙЕ**⁵ (ВД).

УКАЙЕ², -ут'. Те саме, що **ПУГИКАЙЕ** (Врт).

УКУРГУКАЛКА, -и. Те саме, що **ГОРЛИЦ'А**² (ЧрвК).

УКУРГУКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **ГУКАЙЕ**² (ЧрвК).

УРКОЧЕ¹, -ут'. Те саме, що **ГУДЕ**³ (Врт).

УРКОЧЕ², -ут'. Те саме, що **ТУРКОЧЕ** (Врт).

УТ'А, -та (Бер, Арк, Бер, Взд, Дор, ЗН, Ів, Кап, Кр, КрБ, Куч, Лем, Мн, НОр, Обм, Окт, Пом, Пр, Руд, СтОр, Фр, Чрн, Чх, Шап, Шст), *вут'а* (Тим, ГТ, Прв, Пст, Чйк). Те саме, що **КАЧА**.

УТ'А ДИКЕ¹, -та -і. Те саме, що **ГАГАРА**¹ (Вал).

УТ'А ДИКЕ², -та -і. Те саме, що **НОРЕЦ**¹ (Вал).

УТАК¹, -и (Пст, Грз, Ад, Бнч, Вал, ВД, ДГ, Окт, Орля, МД, МК, Мн, ЧГ, Чрн), *вутак* (Івн, Лов, Шал, Єл, ГТ, Кар, Прв, Пст, Чйк, Шпт, с. Глазове Шосткинського р-ну С.). Те саме, що **СЕЛЕЗЕН**¹.

УТАК² [ВУТАК], -и. Те саме, що **СЕЛЕЗЕН**³ (Єл, Чйк).

УТ'АТКО¹, -а, *змениш.-пестл.* (Бер, Кап, Лем, НОр, Окт, СтОр, Чрн, Пом, Чх), *вут'атко* (Бнч, ГТ, Прв, Пст, Чйк). Те саме, що **КАЧА**.

УТ'АТКО², -а. Те саме, що **КАЧКА ДИКА**¹ (Лем).

УТВА¹, -и (Ад, Ан, Гай, Дан, Ірж, КрЧ, Лук, Руд, Шст), *вутва* (Лук). Те саме, що **КАЧКА¹**.

УТВА², -и (Ад, Ан, Гай, Дан, Ірж, КрЧ, Лук, Руд, Хиб, Шст), *вутва* (Лук). Те саме, що **КАЧКА²**.

УТВА³, -и. Те саме, що **КАЧКА ДИКА¹** (Ад, Ан, Гай, Дан, Ірж, Хиб).

УТВА⁴, -и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (Ад).

УТВА⁵, -и. Те саме, що **КРИЖЕН'¹** (Ад, Гай, Дан, Ірж, Хиб).

УТВА⁶, -и. Те саме, що **КАЧКА⁴** (Ад, Гай, Дан, Ірж).

УТВА-КР'АКВА, -и-и . Водоплавний мисливський птах (окрім чирків), заг. н. (Ад).

УТВА ПЕРЕЛ'ОТНА. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (Гай).

УТВА СЕВЕРНА, -и -і (Єв, Хиб), *утва /с'еверна* (Гай, Дан). Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА**.

УТВА СЕВЕРС'КА, -и -ійі. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (Ірж).

УТЕН'А¹, -та (Шал, Ав, Ан, Б, Буд, ВД, Врт, Всл, Гбв, Дан, ДГ, Днл, Кр, Куч, Лук, Люб, МД, МК, Млк, Мн, Пр, Рдц, Рок, Руд, Св, Сив, Сл, Соф, Фр, Хн, ЧГ, Чнтч, Чоп, ЧрвК, Шст, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *вут'а'н'а* (Бир, Грб, Єл, Птр), *вуте'н'а* (Тим, Шал, Лук, Пб, Рад), *ут'е'н'а* (Губ, Соф), *ут'е^а'н'а* (Глб, Ком), *ут'а'н'а* (Чш, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *уте^а'н'а* (Ад), *ут'е^а'н'а* (Ком), *вут^а'а'н'а* (Бир). Те саме, що **КАЧКА**.

УТЕН'А² [ВУТ'Е'Н'А], -та. Те саме, що **КАЧКА ДИКА¹** (Чйк).

УТЕН'А³, -та (Млк), *ут'е'н'а* (Люб). Маля дикої качки.

УТЕН'А¹, -та. Маля крижня (ВД).

УТЕН'А¹, -та (Люб), *ут'е'н'а* (Люб). Малята чирка.

УТЕН'АТКО, -а, *змениш.-пестл.* (17, Лов, 64, 68, 70, 117, 80, 119, 122). Те саме, що **КАЧКА**.

УТЕН'ОНОК, -нки (Орля), *уте'н'онак* (Орля). Те саме, що **КАЧКА**.

УТКА¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Бер, Бнч, Брст, Буд, Вал, Вас, ВД, Вер, Взд, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гор, Гн, Гр, ГрІв, ГС, Губ, ДГ, ДД, Дл, Днл, Єв, Зм, ЗН, Ірж, Кап, Кл, КмнМ, Кр, КрБ, КрЧ, Куч, Лем, Лов, Лоз, Лок, Лук, Люб, МД, Мн, Мр, МУс, НОр, Обм, Окт, Орля, Ост, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Птр, Пст, Рдц, Ржк, Ржн, Рож, Рок, Ряб, Св, Сем, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтБс, СтОр, СтХ, Тпч, Ус, Фр, Хн, ЧГ, Чнтч, Чоп, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Чш, Шал, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), *вутка* (Тим, Івн, Лов, Шал, Бир, Біл, Бнч, Глб, Грб, ГТ, Єл, Жих, Ів, Кар, Ком, Мам, Пб, Прв, Пст, Птр, Рад, Ржк, Руд, См, Хч, Чйк, ЧрвК, Шпт, с. Глазове

Шосткинського р-ну С.), ¹вутачка (Бир, Біл, Грб, ГТ, Єл, Ів, Кар, Мам, Пб, Прв, Пст, Птр, Рад, Руд, См, Хч, Чйк, ЧрвК, Шпт), ¹уточка (Ад, Гбв, Лок, Рдц, Сив, Соф, СтОр). Те саме, що **КАЧКА**¹.

¹УТКА², -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Бер, Бнч, Брст, Буд, Вал, ВД, Вер, Взд, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гор, Гн, Гр, ГрІв, ГС, Губ, ДГ, ДД, Дл, Днл, Єв, Зм, ЗН, Ирж, Кап, Кл, КмнМ, Кр, КрБ, КрЧ, Куч, Лем, Лоз, Лок, Лук, Люб, МД, Мн, Мр, МУс, НОр, Обм, Окт, ОрлЯ, Ост, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Птр, Рдц, Ржк, Ржн, Рож, Рок, Ряб, Св, Сем, Сив, Сл, Соф, СтБк, СтБс, СтОр, СтХ, Тпч, Ус, Фр, Хн, ЧГ, Чнтч, Чоп, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Чш, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.), ¹вутка (Івн, Бир, Біл, Бнч, Глб, Грб, ГТ, Єл, Жих, Ів, Кар, Ком, Мам, Пб+, Прв, Пст, Птр, Рад, Ржк, Руд, См, Хч, Чйк, ЧрвК, Шпт), ¹вутачка (Бир, Біл, Грб, ГТ, Єл, Ів, Кар, Мам, Пб, Прв, Пст, Птр, Рад, Руд, См, Хч, Чйк, ЧрвК, Шпт), ¹уточка (Ад, Гбв, Лок, Рдц, Сив, Соф, СтОр). Те саме, що **КАЧКА**².

¹УТКА³, -и (Б, Вас, Ад, Ан, Арк, Бнч, Брст, ВД, ДД, Дл, ЗН, Ирж, Кап, Кл, КмнС, Кр, КрЧ, Лук, МК, Мн, МУс, Обм, Пр, Птр, Сл, См, Ус, Чнтч, Чх, Шал, Яд), ¹вутка (Бир, Грб, Єл, Пст, Шал, Хч). Те саме, що **КАЧКА** **ДИКА**¹.

¹УТКА⁴, -и (Ад, Б, Вал, ДД, Ирж, Кап, КмнС, Кр, КрБ, Мн, МУс, Обм, Пр, Сав), ¹вутка (Грб, Єл, Пст, Хч). Те саме, що **К'РИЖЕН**¹.

¹УТКА⁵ (Млк), ¹вутка (Ів), ¹вутачка (Ів). Самка дикої качки, заг. н.

¹УТКА⁶ (Арк, Бнч, Вал, ВД, Взд, 123, 124, Єв, Кл, Лок, Люб, Обм, Сл, СтБк), ¹вутка (4, Івн, 19, 61), ¹вутачка (Єл), ¹уточка (123, 124). Те саме, що **КАЧКА**⁴.

¹УТКА⁷. Самка шилохвістки (Бир).

¹УТКА БАЛ'ШАЙА (Лов) ¹вутка бол'ша (Кар). Те саме, що **К'РИЖЕН**¹.

¹УТКА БУЛ'ШАЙА. Те саме, що **К'РИЖЕН**¹ (Чрн).

¹УТКА **ДИКА**¹, -и -і (Бер, Гр, Єв, Лок, Сл, Яд), ¹утка ¹дикайа (КмнМ), ¹утка ¹д'икайа (Бнч, ЗН, Ржк, См), ¹вутка ¹д'икайа (Єл, Кар, Рад, Чйк). Те саме, що **КАЧКА** **ДИКА**¹.

¹УТКА **ДИКА**², -и -і. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (Вер).

¹УТКА **ДИКА**³, -и -і (Ус, Пст, Чрн, Бер, Буд, ГрІв, Сл, ЧрвК, Яд), ¹утка ¹д'ика (Лов, Ост), ¹утка ¹дикайа (СтОр), ¹вутка ¹д'икайа (Жих, Ів, Чйк), ¹вутка ¹дика (Рад). Те саме, що **К'РИЖЕН**¹.

¹УТКА ДО'МАШН'А. Те саме, що **КАЧКА**¹ (Дл, Лок).

¹УТКА ЗДО'РОВА (Люб), ¹утка зда'рова (Чрн). Те саме, що **К'РИЖЕН**¹.

¹УТКА К'РАСНА, -и -і. Огар (ВД).

¹УТКА К'РИЖН'А, -и -і (ВК, Кап, Сав, Чнтч), ¹утка к'рижн'айа (КмнМ, Ком, Чрн), ¹утка к'ри'жн'а (Ад), ¹утка к'р'іжн'а: (ЗН). Те саме, що **К'РИЖЕН**¹.

УТКА-ЛИСКА, -и -и. Те саме, що **ЛИСКА** (Кап).

УТКА МЕНШАЙА, -и -ийі. Те саме, що **ЧИРОК** (Чрн).

УТКА НАША¹, -и -і. Те саме, що **КАЧКА¹** (Гор).

УТКА НАША², -и -і. Те саме, що **КРИЖЕН¹** (СтБк).

УТКА НЕНАША, -и -и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (Пр).

УТКА НИРКОВА, -и -і (Буд, ВД), *вутка нир'кова*: (Бир). Те саме, що **НОРЕЦ¹**.

УТКА-НОРЕЦ', -и-рц'і (Брст), *вутка-н'ір'ец* (Хч). Те саме, що **НОРЕЦ¹**.

УТКА ОБИКНОВЕН:А, -и -і. Те саме, що **КРИЖЕН¹** (Сл).

УТКА ПАТСАДНА (Лок), *вутка патсаднайа* (Бнч). Приручена дика качка, яка використовується на полюванні для підманювання деяких видів водоплавної дичини.

УТКА ПЕКИНСЬКА. Свійських качка, відгодовувана на м'ясо (Кап).

УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА, -и -и (Ав, Вал, Днл, Пр), *вутка п'ер'ел'отна^йа* (Бир). Дика качка, що не гніздиться у місці прольоту. Див. **КР'АКВА ПЕРЕЛ'ОТНА**, **КР'АЧКА²**, **С'ЕВЕРКА**, **СИБ'ІРКА**, **С'ІБ'ІР'АК²**, **УТВА⁴**, **УТВА ПЕРЕЛ'ОТНА**, **УТВА С'ЕВЕРНА**, **УТВА С'ЕВЕРС'КА**, **УТКА ДИКА²**, **УТКА НЕНАША**, **УТКА П'ІВН'ІЧНА**, **УТКА-С'ЕВЕРКА**, **УТКА С'ЕВЕРНА¹**, **УТКА С'ІБ'ІРС'КА**, **Ў'Т'А ЗАЛ'ОТНЕ**. Пор. **КАЧКА ДИКА¹**.

УТКА П'ІВН'ІЧНА, -и -и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (ВК).

УТКА ПРОСТЕН'КА, -и -і. Те саме, що **КАЧКА¹** (Гр).

УТКА Р'ІЧКОВА, -и -і. Різновид дикої качки (ВД).

УТКА СВАЙА, -и -і. Те саме, що **КАЧКА¹** (Гор).

УТКА С'ВИЙС'КА, -и -і. Те саме, що **КАЧКА¹** (Гр).

УТКА-С'ЕВЕРКА, -и-и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (Рдц).

УТКА С'ЕВЕРНА¹, -и -і (Ав, Ад, Брст, ВК, Гн, Дл, Дор, Мн, НОр, Соф, СтХ), *утка с'ев'ерна* (11, Буд, Врт, Ржк), *утка с'ев'ернайа* (Бнч, КмнМ), *утка северна* (Єв), *вутка с'ев'ернайа* (Мам). Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА**.

УТКА С'ЕВЕРНА², -и -і. Те саме, що **ГАГАРА**¹ (НОр).

УТКА СЕРЕД'Н'А, -и -і. Те саме, що **УТКА С'ІРА**² (ВК).

УТКА С'ІБ'ІРС'КА, -и -і (Вер, Соф), *вутка с'іб'ірс'ка* (Єл), *вутка с'іб'ірскайа* (Кар). Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА**.

УТКА С'ІРА¹, -и -і (Ав, Біл, Брст, Лоз, Нех), *утка с'ерайа* (Рад). Те саме, що **КРИЖЕН**¹

УТКА С'ІРА², -и -і (Кл, СтБк), *утка с'ерайа* (Рад). Нерозень. Див. **Р'АБКА**, **СЕЛЕХ СИВОШИЙЦІ**, **СИВАК**, **СИВАШ**, **С'ІРАХА**, **УТКА СЕРЕД'Н'А**.

УТКА-Ч'ІРОЧ'КА, -и-и. Те саме, що **ЧИРОК** (Кап).

УТКА ЧОРНА, -и -і. Те саме, що **ЛИСКА** (Сл, Соф).

УТОВКА МАЛЕН'КА, -и -і. Те саме, що **ЧИРОК** (Дан).

УТОЧКА¹, -и. Те саме, що **ЧИРОК** (Лок).

УТОЧКА¹, -и. Виріб із тіста на весільному короваї, що формою нагадує качку (Соф). Пор. **ГОЛУБ**¹⁰, **ГОРОБЕЦ**⁵, **СОЛОВЕІЧИК**³, **СОРОКА**⁶.

УТ'У-ТУ. Те саме, що **ТАС'-ТАС'** (ДД).

УТ'У-УТ'У. Те саме, що **ТАС'-ТАС'** (ДГ, КрЧ).

УШИ. Жмути пір'я на голові у птаха, що формою нагадують вуха (про птахів ряду совоподібні) (Гор, ДГ). Див. **УШКИ**.

УШКИ. Те саме, що **УШИ** (Арк).

УШАК, -и. Те саме, що **ТУРУХАН** (КрЧ).

ЎТ'А ЗАЛ'ОТНЕ, -та -и. Те саме, що **УТКА ПЕРЕЛ'ОТНА** (ДГ).

Ф

ФАЗАН¹, -и (ВД, Гн, КмнС, Рож), *хвазан* (ЗН, Ад, Арк, Врт, Гр, Єл, Кап, КмнМ, Лоз, Лук, Пл, Соф), *фазан* (Орля). Фазан. Див. **ПЕТУШОК**³, **П'ІВАЧ**.

ФА'ЗАН² [ХВА'ЗАН]. Самець фазана (Ад). Див. ПЕ'ТУХ⁵, СА'МЕЦ'¹⁵.

ФА'ЗАНКА [ХВА'ЗАНКА]. Самка фазана (Ад). Див. **КУРКА⁵**, **КУРОЧКА⁶**, **САМКА¹³**.

Х

ХАРКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **КР'АКАЙЕ²** (Лок).

ХА'ХОЛ. Те саме, що **ЧУБ** (29).

ХОХО'ЛОК¹. Те саме, що **ГР'ЕБ'ІН'** (96).

ХОХО'ЛОК². Жмут пір'я на голові у птаха (про чубату синицю) (97).

ХОХО'ЛОК³ [ХАХА'ЛОК]. Те саме, що **ЧУБ**. (44).

ХОХО'ЛОК⁴. Те саме, що **ОДУД¹** (85).

ХВОСТОК'РУТКА, -и. Те саме, що **П'ЛИСКА Б'ІЛА** (Рок).

ХИ'ЖАК¹, -и. Хижий птах, заг. н. (Гр, Ірж).

ХИ'ЖАК², -и, *експрес.* Кібчик (Маз).

Х'МАРА, -и. Те саме, що **ЗГ'РАЙА¹³** (Лов, МК).

ХУДО'ТУТ (Всл, Гай, Ірж, Мр, МУс, Ржн, Руд, Чоп), *худа'тут* (ГТ, Зм, КмнМ, НОр, Шст), *худу'тут* (Пом, ЧрвК, Шст), Те саме, що **ОДУД**.

ХУДО'ТУТ-ХУДО'ТУТ (Брст, ВК, Гн, Гор, Лем, МУс, ЧрвК), *худо'тут* *худо'тут* (Врт, Чоп), *ху-ху-худо'тут* (ДД), *худа'тут-худа'тут* (ДД). Вербальна імітація звуків одуда.

ХУДУ'-ДУ-ХУДУ'-ДУ. Те саме, що **ДУ-ДУ¹** (ДГ).

ХУР'ЧИТ', -ат'. Те саме, що **КУР'ЛИЧЕ²** (Ірж).

Ц

ЦАПЛ'А¹, -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А С'ІРА** (Ад, Б, Бир, Бнч, Брст, Вас, Гн, Гор, Гр, ГрІв, ГС, ГТ, ДГ, Єл, Зм, Ів, Івн, КмнМ, КрБ, Лем, Лоз, Лук, Маз, МК, Млк, Мн, Пдл, Птр, Ржк, Рож, Сем, Сив, Сл, См, Ус, Пст, Хн, Чрн, Чнтч, Яд, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

ЦАПЛ'А², -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А Б'ІЛА** (Орля, Ад, Брст, Гн, Гр, Мн, Пр, Сем, Хч, Чнтн, Шап, Яд, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

ЦАПЛ'А³, -і. Те саме, що **ЛЕ'ЛЕКА¹** (Шал, Взд).

ЦАПЛ'А⁴, -і. Те саме, що **ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ** (ГТ).

ЦАПЛ'А⁵. Самка чаплі, заг. н. (Соф).

ЦАПЛ'А⁶. Висока худа людина (Ад, ГрІв, Гор, ГТ, Зм, Ост, Пб, ЧрвК).

ЦАПЛ'А⁷. Незграбна, переважно у ході, жінка (Птр, Шап).

ЦАПЛ'А⁸, *лайл*. Назва жінки (Гор, ГрІв, СтБк). Пор. **ВОРОНА**⁸, **ГОРОБЧИХА**², **СОВА**¹⁴; **ІВОЛГА**⁴.

ЦАПЛ'А БІЛА (Бер, Арк, Брст, Вер, ВК, Врт, Врт, Всл, Дл, Днл, Дор, Кр, Куч, Лем, МД, Млк, Мр, Нех, НОР, Орля, Пл, Рдц, Рож, Сем, Сл, Соф, СтБк, Стр, СтХ, Хиб, ЧрвК, Яд), *цапл'а б'ела*^а (Бир, КмнС, Мам, Сав, Тпч), *цапл'а б'ела* (11, ГТ, Окт, Ост), *цапл'а б'ела*: (ЗН, Пст, Чйк), *цапл'а б'іла* (Буд, Лук, Люб), *цапл'а б'елайа* (Тим). Те саме, що **ЧАПЛ'А БІЛА**.

ЦАПЛ'А СИВА, -і -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А СІРА** (Куч, Пом, ЧрвК).

ЦАПЛ'А СИЗА, -і -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А СІРА** (Нех, Чрн).

ЦАПЛ'А СИЗАСТА, -і -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А СІРА** (Пр).

ЦАПЛ'А СІВАЛ'ОЗА, -і -и. Те саме, що **ЧАПЛ'А СІРА** (Ком).

ЦАПЛ'А СІРА, -і -і (Бер, Ав, Арк, Біл, Брст, Буд, ВД, Вер, Врт, Врт, ВК, Всл, Гр, Дл, Дор, Кар, Кр, Лок, Лук, Люб, МД, Мр, НОР, Окт, Орля, Пб, Пл, Пом, Рдц, Рож, Ряб, Сем, Сл, Соф, СтБк, СтХ, Фр, Хиб, Хн, ЧГ, ЧрвК, Шпт, Шст, Яд), *цапл'а с'ерайа* (Тим, Бнч, ДД), *цапл'а с'ірайа* (Вер, Гор, МК, Рад), *цапл'а с'ера*^а (Бир, КмнС, Мам, Сав, Тпч), *цапл'а с'ера* (11, ГТ, Лов, ЧрвЧ), *цапл'а с'ера*: (Пст, ЗН). Те саме, що **ЧАПЛ'А СІРА**.

ЦАПЛ'А СТАРА, -і -і. Доросла особина птаха (про сіру чаплю) (Млк). Див. **ЦАПЛ'А ЇЗРОСЛА**. Пор. **МАМА**.

ЦАПЛ'А ЇЗРОСЛА, -і -і. Те саме, що **ЦАПЛ'А СТАРА** (Млк).

ЦАПЛ'А ЧОРНА, -і -і (Вер, Лук, Мам, Нех, Соф), *цапл'а чорнайа* (Шал). Те саме, що **ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ**

ЦВІР'ІН'КАЙЕ¹, -ут'. Видає звуки (про хатнього горобця) (Гор, Млк, МУс, Рок, Сл). Див. **ВИД'ЕЛУЙЕ**, **ПИШЧИТ'**²¹, **ЦІВКАЙЕ**², **ЧІР'ІКАЙЕ**¹.

ЦВІР'ІН'КАЙЕ², -ут'. Те саме, що **СПІВАЙЕ**¹ (Гр).

ЦЕСАР. Самець цесарки (Кап). Див. **ПІЇНИК**².

ЦЕ¹САРКА (Дл, Кап), *ца¹царка*(Ост, Хч), *ци¹царка* (Чрн). Цесарка. Див. **ТЕ¹¹САРКА**.

ЦИП-ЦИП¹ (Пст, Гор, ЗН, Лов), *ципа-ципа* (Бнч, ЗН, Сл), *ц'ин-ц'ин* (ДД, Лук), *ц'ину-ц'ину* (ДГ, Зм). Те саме, що **Т'У-Т'У¹**.

ЦИП-ЦИП² (Бер, Гор, Дан, Шал), *ц'ину-ц'ину* (ДГ, Зм, Лем), *ц'ин-ц'ин* (Бир). Те саме, що **Т'Ш-Т'Ш²**.

ЦИП-ЦИП³ [ЦИПА-ЦИПА]. Те саме, що **ПУЛ'-ПУЛ'¹** (Сл).

ЦИП-ЦИП-ЦИПАЧКИ. Те саме, що **Т'У-Т'У¹** (Єв).

ЦИП¹Л'АТКО¹, -а, *змениш.-пестл.* (Бир, Бнч, Вал, Лов, Люб, Мус, Ржк, Сл, Шал, Шпт, Лук), *ц'ин¹л'атко* (Бир, Лок, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.). Те саме, що **КУР¹ЧА¹**.

ЦИП¹Л'АТКО² [Ц'ШЛ'АТКО], -а. Те саме, що **ЗОЗУЛЕ¹Н'А** (Лок).

ЦИП¹Л'АТКО³, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ІНДИ¹ЧА** (Вал).

ЦИП¹Л'АТКО⁴, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л'А** (Ад).

ЦИП¹Л'АТКО⁵, -а, *змениш.-пестл.* Те саме, що **КУР¹ЧА³** (ВС, Гай).

Ц'ІВЕ¹Н'А¹ [ЦИВЕ¹Н'А], -та (Ад, Ірж, Пл), *ц'ів'ан'а* (Єл). Те саме, що **ПТАШЕ¹Н'А¹**.

Ц'ІВЕ¹Н'А², -та. Те саме, що **ЛАСТОВЕ¹Н'А¹** (Дл).

Ц'ІВЕ¹Н'А³, -та. Те саме, що **КРУЧЕ¹Н'А** (Дл).

Ц'ІВЕ¹Н'А⁴ [ЦИВЕ¹Н'А], -та. Те саме, що **ПЕРЕПЕ¹Л'А** (Ад).

Ц'ІВКАЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **ПИШ¹ЧИТ'¹¹** (Гор).

Ц'ІВКАЙЕ², -ут'. Те саме, що **ЦВ'ІР'ІН'КАЙЕ¹** (МУс).

ЦОКО¹ТИТ', -ат'. Те саме, що **КЛЕ¹КОЧЕ¹** (КмнС).

ЦО¹КОЧЕ, -ут'. Те саме, що **КУДКУ¹ДАКАЙЕ¹** (Ад).

Ц'УРР-Ц'УРР. Те саме, що **БЕ-Е-БЕ-Е** (Пл).

Ч

ЧАЙЕ¹Н'А, -та (Гбв, КрЧ, СтХ, ЧГ), *чайан'а* (Мр). Маля чайки. Див. **МА¹ЛЕ⁹**, **МА¹ЛЕН'КЕ¹⁰**, **МА¹ЛИЙ¹²**, **ЧАЙЕ¹Н'АТКО**.

ЧАЙЕ¹Н'АТКО, -а (Б, Бнч, КрБ, Ряб, СтХ, Чрн), *чайан'атко* (Птр). Те саме, що **ЧАЙЕ¹Н'А**.

ЧАЙКА¹, -и (Ав, Ан, Б, Бир, Бнч, Буд, Вал, ВД, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Гн, Гор, Гр, ГС, Дл, Єв, Єл, Жих, Зм, Івн, Кап, КмнМ, Ком, Кр, КрБ, КрЧ, Куч, Лов, Лоз, Лук, Люб, Мн, Мр, МК, МУс, Нех, НОр, Обм, Орля, Ост, Пдл, Пст, Пл, Пом, Пр, Прв, Птр, Рад, Рдц, Ржк, Ржн, Рож, Рок, Руд, Ряб, Св, Сем, Сив, Соф, СтХ, Фр, Хиб, Хн, Хч, ЧГ, Чнтч, ЧрвЧ, Чрн, Чш, Шпт, Шст), *чайечка* (Б, Бнч, ВД, Гн, Дл, КрБ, Млк, Пр, СтХ, ЧрвЧ, Чрн), *чайачка* (Єл, КмнМ, Мр, Птр, Хн), *чайе^ачка* (Єл), *чайочка* (МУс). Чайка. Див. **БОЖА ПТИЦ'А³**, **ВАСИЛ'ОК**, **В'Е'С'НУШКА**, **К'Н'ІГА**, **СТРИГА**, **ЧАЙКА АБ'ІКНАВ'ЕН:АЙА**, **ЧАЙКА БАЛАТ'АНАЙА**, **ЧАЙКА НАША**, **ЧАЙКА ПОЛ'ОВА**, **ЧАЙКА СТЕПОВА**, **ЧАЙКА-ЧИБ'ІС**, **ЧАЙКА ЧОРНА**, **ЧИБ'ІС¹**.

ЧАЙКА², -и (Шал, Ад, Бер, Бир, Бнч, ВД, Гай, Гн, Грб, ДГ, Дл, Жих, Зм, Кап, Ком, КрБ, Куч, Лем, Люб, Мам, Нех, НОр, Орля, Пст, Птр, Рдц, СтБк, Хиб, ЧрвК, Яд), *чайечка* (Кап, Пст). Те саме, що **МАРТИН**.

ЧАЙКА³. Те саме, що **КР'АЧОК¹** (Шал, Бир, Гай, Глб, Гн, ГТ, Грб, Жих, Лем, Лук, Мам, Млк, Руд, Сав, Соф, Хн, Хч, Чйк).

ЧАЙКА АБ'ІКНАВ'ЕН:АЙА, -і -и (Птр), *чайка абника/вен:а* (КрЧ), *чайка обико/вен:а* (Ад), *чайка обнико/вен:а* (Всл). Те саме, що **ЧАЙКА¹**.

ЧАЙКА БАЛАТ'АНАЙА, -і -и (ДД), *чайка ба/лотн'а* (Вер), *чайка бо/лотна* (Млк), *чайка бо/л'отна* (Єв). Те саме, що **ЧАЙКА¹**.

ЧАЙКА Б'ІЛА¹ (Арк, Б, ВК, Всл, Гор, Кап, КмнМ, Лем, Люб, Пб, Сем, Чх), *чайка б'ела* (Взд, Птр), *чайка б'ела:* (Бир, КмнС), *чайка б'елайа* (Єл), *чайе^ачка б'елайа*. Те саме, що **МАРТИН**.

ЧАЙКА Б'ІЛА² (Чйк, Чоп), *чайка б'іл'а* (Лук), *чайка б'іла:* (Біл). Те саме, що **К'РАЧКА Б'ІЛА¹**.

ЧАЙКА Б'ІЛ'ША (Люб, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *чайка бил'ша* (Дан). Те саме, що **МАРТИН**.

ЧАЙКА ВОД'АНА, -и -и (Люб), *чайка вад'анайа* (Хч). Те саме, що **МАРТИН**.

ЧАЙКА МАЛАЙА, -и -ийа. Те саме, що **КР'АЧОК¹** (Дан).

ЧАЙКА МАЛЕН'КА, -и -і. Те саме, що **КР'АЧОК¹** (Гор).

ЧАЙКА МЕНША¹. Малий мартин (Люб).

ЧАЙКА МЕНША². Те саме, що **КР'АЧОК¹** (с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.).

ЧАЙКА МОРС'КА, -и -і (Ад, Гр, Кап, Пдл, Пом, Рок, Руд, Св, Фр), *чайка марс'ка* (Днл, Мн, Фр), *чайка ма:рс'ка* (Птр), *чайка марс'ка:* (Бир), *чайка марс'кайа* (Глб, Тпч). Те саме, що **МАРТИН**.

ЧАЙКА НАША, -і -и. Те саме, що **ЧАЙКА¹** (Ав, Взд, Птр).

ЧАЙКА ПЕРЕЛ'ОТНА, -і -и. Те саме, що **МАРТИН** (Птр).

ЧАЙКА ПОЛ'ОВА, -и -і (Ад, Дан, Дор, Люб, Чрвк), *чайка пал'а'вайа* (Тим, Вер, Птр, Сав, Тпч), *чайка пал'і'ва* (Куч). Те саме, що **ЧАЙКА¹**.

ЧАЙКА Р'ЕЧНАЙА, -і -ийе (Єв, Мн), *чайка р'е'ч'найа* (Ржк). Те саме, що **КР'А'ЧОК¹**.

ЧАЙКА Р'ІЧКОВА, -и -і (ВД, Лок), *чайка р'ечка'ва* (Ав). Те саме, що **КР'А'ЧОК¹**.

ЧАЙКА С'ІРА¹ [ЧАЙКА С'ІРА:], -и -и. Те саме, що **КР'А'ЧОК ЧОРНОК'РИЛІЙ** (Біл).

ЧАЙКА С'ІРА² [ЧАЙКА С'ІРА], -і -и. Те саме, що **ЧАЙКА СІВА** (Взд).

ЧАЙКА СІВА, -и -і. Мартин сивий (Лем). Див. **ЧАЙКА С'ІРА²**.

ЧАЙКА СТАВКОВА, -и -і. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (Лок).

ЧАЙКА СТЕПОВА, -и -і. Те саме, що **ЧАЙКА¹** (Лок).

ЧАЙКА-ЧИБ'ІС, -и -и (Хиб).

ЧАЙКА ЧОРНА, -и -і. Те саме, що **ЧАЙКА¹** (Всл, Лем, Чоп, Чх).

ЧАЙКА СУХАДОЛ'НА, -і -и. Те саме, що **КР'А'ЧОК¹** (ДД).

ЧАПЕЛ'КА, -и. Те саме, що **БУГАЙЧИК¹** (ВК).

ЧАПЕЛ'КА МАЛЕН'КА, -и -і. Те саме, що **БУГАЙЧИК¹** (ВК).

ЧАПЛ'А¹, -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А С'ІРА** (Ад, Бер, Брст, ВК, Гбв, Гн, ГрІв, Жих, Зм, КрЧ, Лем, Млк, МУс, Прв, Руд, Сав, Сем, Чоп, Чх, Чнтч).

ЧАПЛ'А², -і. Те саме, що **ЧАПЛ'А Б'ІЛА** (Ад, Брст, ВК, Гн, Гр, КрЧ, МУс, Сав, Сем, Чнтч, Чх).

ЧАПЛ'А³, -і. Те саме, що **ЛЕЛЕКА¹** (Бер, Прв, Чрн).

ЧАПЛ'А⁴. Те саме, що **ЛЕЛЕКА³** (МУс).

ЧАПЛА БІЛА, -і -і (Ад, Вал, Дан, Ірж, Кап, НОр, Пр, Св, Чоп, Чх, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *чapl'a б'іла* (Ад), *чapl'a б'ілайа* (Ан). Велика біла чапля. Див. **ВАЛ'АВАХА**², **ДРОФА**², **ЖУРАВЕЛ**³, **СИНИЦ'А БІЛА**, **ЦАПЛА**², **ЦАПЛА БІЛА**, **ЧАПЛА**², **ЧАПУРА**¹.

ЧАПЛА МАЛЕНКА, -і -і. Те саме, що **БУГАЙЧИК**¹ (ВК).

ЧАПЛА СИВА, -і -і (Дан, Пом, Рок, Св), *чapl'a с'іва* (Глб). Те саме, що **ЧАПЛА СІРА**.

ЧАПЛА СІРА, -і -і (Ад, Вал, Гай, Ірж), Кап, НОр, Пр, Чоп, Чх, с. Глазове Шосткинського р-ну С., с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *чapl'a с'ірайа* (Ад, Зм), *чapl'a с'єра* (Єв). Сіра чапля. Див. **АІСТ ГАЛУБОЇ**, **ВАЛ'АВАХА**¹, **ЖУРАВЕЛ**⁴, **РИБАЛКА**³, **САПЛА**, **СИНИЦ'А**⁹, **СИНИЦ'А СІРА**, **ЦАПЛА СИВА**, **ЦАПЛА СИЗА**, **ЦАПЛА СИЗАСТА**, **ЦАПЛА СІВАЛ'ОЗА**, **ЦАПЛА СІРА**, **ЦАПЛА**¹, **ЧАПЛА**¹, **ЧАПЛА СИВА**, **ЧАПУРА**².

ЧАПУРА¹, -и. Те саме, що **ЧАПЛА БІЛА** (Сив).

ЧАПУРА², -и. Те саме, що **ЧАПЛА СІРА** (Сив).

ЧАРНАГУЗ МАЛАДИЙ, -и -ийа. Те саме, що **ГАЙСТЕР МОЛ'ОДИЙ** (Бир).

ЧАРНАГУЗ СТАРИЙ, -и -і. Те саме, що **ГАЙСТЕР ВЕЛ'ИКИЙ** (Бир).

ЧЕКАЙЕ¹, -ут'. Те саме, що **КЛЕКОЧЕ**¹ (Ан, Губ).

ЧЕКАЙЕ², -ут'. Видає звуки (про дрозда-чикотня) (КмнС).

ЧЕМЕРИЗ, -и. Те саме, що **РЕМЕЗ** (Чрн).

ЧЕРЕДА. Те саме, що **ТАБУН**^{Орля} (Рдц).

ЧЕРВОНОГРУДКА, -и, *орн.*, Чечевиця. (Чх). Див. **ВІЇС'АНКА**³, **КРАСНОГРУДКА**².

ЧЕРНАГУЗ'ІК, -і. Те саме, що **ОЧЕРЕТ'АНКА**¹ (ДД).

ЧЕЧІТКА, -и, *орн.* Чечітка (Всл, ДГ, Рок). Див. **КРАСНОГРУДКА**³.

ЧИБІС¹ (Арк, Бир, Біл, Буд, ВД, ВК, Врт, Всл, ГТ, Кап, КмнМ, Лов, Лук, Млк, Пл, Тпч, Хиб, Хн, Яд), *ч'іб'іс* (Буд, Гн, ГС, ЗН, Кап, КмнС, КрБ, Лем, МД, Ост,

Пст, Ржк, Рож, СтБк, Фр, Хн, Шпт), *чи'б'іс* (Бер, Куч, Мам, Ряб), *ч'і'б'іс* (Орля, Птр), *чибис* (Чоп), *чи'бис* (Чрвк). Те саме, що **ЧАЙКА**¹.

ЧИЖ¹, -і. Чиж (Бер, Бир, Бнч, Дан, Лук, Орля, Прв, СтБк, СтХ, Чйк, Чоп). Див. **ЧИЖИК**¹.

ЧИЖ², -і. Те саме, що **ГОРОБЕЦ**³ (Єв).

ЧИЖИК¹, -и. Те саме, що **ЧИЖ**¹ (Орля, Шал, Бир, Біл, Взд, Вк, Врт, ГТ, Губ, Дор, КмнМ, Млк, Нор, Обм, Пб, Руд, Ряб, Тпч, Чнтч, Чш).

ЧИЖИК², -и. Те саме, що **ВЙУРОК** (Вк).

ЧИЖИК³, -и. Те саме, що **ГОРОБЕЦ**³ (Ад, Чх).

ЧИЖИК⁴, -и. Різновид кулика (Руд).

ЧИРОК, -рки (Ад, Бнч, Бир, Біл, Буд, Вд, Вк, Врт, Всл, Глб, Гор, ГТ, Дан, Ів, Кап, КмнМ, Кр, КрБ, Лук, МК, Мр, Нех, Орля, Пом, Пр, Птр, Пст, Руд, Ряб, См, СтОр, СтХ, Хн, Чйк, Чоп, Чрвч, Чх, Яд, с. Пологи-Яненки Переяслав-Хмельницького р-ну К.), *чи'р'ок* (Мд, Птр). Чирок, заг. н. Див. **КР'АЧОК**³, **УТКА МЕНШАЙА**, **УТКА-Ч'ІРОЧКА**, **УТОВКА МАЛЕНКА**, **УТОЧКА**¹.

Ч'ІКАЙЕ, -ут^н. Те саме, що **КИГИЧЕ** (Ржк).

Ч'ІКОТ'ІТ', -ат^р. Те саме, що **СКРЕКОЧЕ** (См).

Ч'ІР'ІКАЙЕ¹, -ут^р. Те саме, що **ЦВ'ІР'ІН'КАЙЕ**¹ (Тим, Івн, Ржк).

Ч'ІР'ІКАЙЕ², -ут^р. Те саме, що **ШЧЕБЕЧЕ**² (Бир).

ЧОМГА, -и. Те саме, що **НОРЕЦ**² (Млк, Орля).

ЧОМГА ВЕЛИКА, -и -і. Те саме, що **НОРЕЦ**² (Лем).

ЧОРГОНУЗ, -и . Те саме, що **ЛЕЛЕКА**¹ (Гр).

ЧОРНОГУЗ¹, -и (Бер, Грз, Ад, Вал, Вд, ГрІв, ДГ, Днл, Дор, Кл, Кр, КрБ, Лок, Лук, Люб, Маз, Мд, МК, Млк, Нех, Нор, Обм, ОрлК, Ржн, Сл, СтБк, СтХ, Ус, Хиб, Хн, ЧГ, Чрвк, Шап, Яд), *чарнагуз* (Тим, Чрн, Ав, Бир, Біл, Вер, Жих, Окт, Орля, Пб, Рад, Хч, Чнтч), *чернагуз* (Бир, Взд, Ів, Ост, Пб, Сав, Св, Чнтч, Чрн, Шев), *черногуз* (Лок, Пст), *ч'ірнагуз^с* (ЗН, Шпт), *че^арнагуз* (Бер), *чорногуз* (КрБ), *ч'єрнагуз* (Вас, Чйк, Шпт), *чорногус* (ГрІв), *чарнагуз^с* (Прв), *чарнагус* (Буд). Те саме, що **ЛЕЛЕКА**¹.

ЧОРНОГУЗ², -и (Сив, с. Лозова Сосницького р-ну Ч.), *чорногуз* (КрБ, Соф), *чарнагуз* (Орля, Лов, Пб), *чорногус* (Соф). Те саме, що **ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ**.
чорногуз, -и

ЧОРНОГУЗ³, -и. Те саме, що (Сл).

ЧОРНОГУЗ ЧОРНИЙ, -и -і (Люб), *чарнагуз чорний* (Бир), *чарнагус чорний* (Буд), *чернагуз чорни* (Св), *чернагуз чорний* (Ав). Те саме, що **ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ**.

ЧОРНОГУЗ МАЛЕН'КИЙ, -и -і. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕН'А** (ЧрвК).

ЧОРНОГУЗЕН'А, -та (НОр), *чарнагузе'н'а* (Тим, Бир, Пб). Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕН'А**.

ЧЕРНАГУЗ'ІН'АТКО, -и. Те саме, що **ЛЕЛЕЧЕН'А** (Чйк).

ЧОРНОГУЗКА¹ [ЧАРНАГУЗКА], -і. Великий крохаль (Взд).

ЧОРНОГУЗКА² [ЧАРНАГУЗКА], -і. Те саме, що **ЛЕЛЕКА³** (Тим).

ЧОРНОГУЗКА³, -и (Чх), *чернагузка* (ДД). Те саме, що **ОЧЕРЕТ'АНКА¹**

ЧОРНОГУЗКА⁴, -и (Чх), *чарнагузка* (Ряб). Те саме, що **ПЛИСКА Б'ІЛА**.

ЧУБ. Жмут пір'я на у голові у птаха (про норця, заг. н., одуда, омелюха, тетерука, чайку, чубатого жайворонка) (Бер, Ад, Бир, Гр, Ів, Кар, КрЧ, Пдл, ЧрвК, Шев). Див. **ГР'ЕБ'ІН'**, **ГРЕБЕ'ШОК²**, **ГРЕБЕ'ШОК³**, **ХА'ХОЛ**, **ХОХОЛОК³**, **ЧУБИК**, **ЧУБОК¹**, **ЧУБРИК**, **ЧУБЧИК¹**, **ЧУПКА**, **ШИШКА⁵**, **ШИШЕЧКА**.

ЧУБАЙКА, -и. Те саме, що **ОМЕЛ'УХ** (Ад)

ЧУБАР', -і. Те саме, що **ПОСМ'ІТ'УХА¹** (Рдц+).

ЧУБАРАЧКА, -и. Те саме, що **ОМЕЛ'УХ** (Днл)

ЧУБАРАШКА, -и. Те саме, що **ПОСМ'ІТ'УХА¹** (ЧрвЧ).

ЧУБАРИК, -и. Те саме, що **ПОСМ'ІТ'УХА¹** (Рдц+).

ЧУБАРКА, -рки. Те саме, що **ПОСМ'ІТ'УХА¹** (Шст).

ЧУБАРУШКА, -и. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (ЧрвК).

ЧУБАТА¹ (ДГ), *чубатайа* (Пст). Порода курей, характерною ознакою яких є наявність чуба. Див. **ЧУБАШАЧКА**.

ЧУБАТА² [ЧУБАТА:]. Те саме, що **ОМЕЛ'УХ** (Мам)

ЧУБАТЕН'КИ, -і. Птах з великим чубом, заг. н. (Ад).

ЧУ¹БАШАЧКА, -і. Порода курей, характерною ознакою яких є наявність “чуба”. (Єл). Див. **ЧУ¹БАТА¹**

ЧУ¹БИК. Те саме, що **ЧУБ** (Кр, Лук, Ял).

ЧУ¹БОК¹. Те саме, що **ЧУБ** (Дл, Дор, Кр, Ржк, ЧрвК).

ЧУ¹БОК². Те саме, що **ШИШКА²** (ЧрвК).

ЧУ¹БРИК. Те саме, що **ЧУБ** (Дл).

ЧУ¹БЧИК¹, -и (Дан, КрЧ, Лок, Люб, Млк), *чупчик* (Шал). Те саме, що **ЧУБ**.

ЧУ¹БЧИК², -и. Те саме, що **ПОС¹М¹ІТ¹УХА¹** (Рдц).

ЧУ¹БЧИК³, -и. Те саме, що **СИ¹НИЦ¹’А⁶** (ГТ).

ЧУ¹ПКА. Те саме, що **ЧУБ** (Дл).

ЧХУР, -і (Кап, Лем, Пом, Чоп, Чх), *чкур* (ВК, Лем). Те саме, що **ЛАС¹’Т¹ІЎКА²**.

Ш

ШАЙКА¹, -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА¹⁰** (Жих).

ШАЙКА², -і. Те саме, що **ЗГ¹РАЙА¹³** (Ан, Пб).

ШАЙКА³, -і. Те саме, що **ТА¹БУН¹⁶** (Сл).

ШАЙКУЙУЦ¹:А. Те саме, що **ТАБУ¹Н¹АЦ¹:А¹** (СтБк).

ШАЎКАЙЕ, -ут’. Те саме, що **КАРКАЙЕ⁵** (ВД).

ШАЎКО¹ТИТ¹, -ат’. Видає звуки (про свійську гуску) (Шап).

ШЕ¹ЛИХВОСТ, -и. Те саме, що **П¹ЛИСКА¹ Б¹ІЛА** (Вал).

ШЕ¹ЛИХВОСТЕН¹, -тн’і. Те саме, що **П¹ЛИСКА¹** (Вал).

ШЕР¹ШАЎКА, -і. Те саме, що **ГОЛ¹О¹ШИЙКА** (Хч).

ШИЙА (ВД, ДГ, Кап, Лок, Люб, НОр, Птр, См, Хиб), *шейа* (Ржк), *шийка* (Хиб). Частина тіла птаха, що з’єднує голову з тулубом. **ВОЛ¹Е**, **П¹ІД¹ВОЛИЦ¹’А**, **ШИЙКА**.

ШИЙКА, *змени.-пестл.* Те саме, що **ШИЙА** (Гр, Сл, Хиб).

ШИЛО (Хиб), *шила* (Бир). Хвіст шилохвістки.

ШИЛОХВІСТ, -ости (Лем), *шилох'вост* (НОр, Пл, Сив, Соф, Фр), *шилох'вост'* (11, Кл, Мам), *шилаx'вос't'* (ЗН, Шал, Бир, Буд), *'шилохвост'* (Рож, Яд), *шил'о'ф'іст* (ВК), *шило'фост* (ВД). Шилохвіст. Див. **ОСТРОФОСТ**, **ШИЛОФОСТА**.

ШИЛОФОСТА, -і. Те саме, що **ШИЛОХВІСТ** (ВД).

ШИПІТ¹ [ШИП'ІТ^{Ц'}], -пл'ат^{Ц'}. Видає звуки у ситуації небезпеки (про бугая) (Птр). Пор. **ГУДЕ**¹; **ДМЕ**; **ПУГАЙЕ**².

ШИПІТ², -пл'ат'. Видає звуки (про лебідедя, лебідка, заг. н.) (Млк).

ШИПІТ³ [ШИП'ІТ^{Ц'}], -пл'ат^{Ц'}. Видає звуки (про мускусну качку) (Бир).

ШИПІТ⁴, -пл'ат'. Те саме, що **СИЧИТ**¹ (Ад).

ШИРАКАНОС, -и. Те саме, що **ШИРОКОНІСКА** (Птр).

ШИРОКОЗ'ОБА, -і. Те саме, що **ШИРОКОНІСКА** (Лук).

ШИРОКОНІСКА, -и (ВК, Лем), *широко'носка* (Арк, ВД, Врт, Всл, Дан, Дор, Кл, МД, Млк, НОр, Пр, Рдц, Рож, Руд, СтБк, СтХ, Фр), *ширака'носка* (Шал, Бир, Єв, ЗН, КмнМ, Орля, Птр), *широ'ака'носка* (Пст), *широко'нуіска* (Врт). Широконіска. Див. **КР'АКВА** **ШИРОКОЗ'ОБА**, **ЛАПАНОСКА**, **ПЛАСКАН**, **ПЛЕСКОНОСКА**, **ПЛИЕСКОНОС**, **ШИРАКАНОС**, **ШИРОКОЗ'ОБА**,

ШИШЕЧКА. Жмут пір'я на голові у птаха (про чубатого жайворонка) (Пл). Див. **ЧУБ**, **ШПИЛ'**.

ШИШКА¹. Те саме, що **ГРЕБ'ІНЕЦ'** (Бир, Гор, Люб, ЧрвК), *'шишечка* (ЧрвК).

ШИШКА² (Бир, Гор, Люб, ЧрвК), *'шишечка* (ЧрвК). М'ясистий наріст над дзьобом у птаха (про індика, мускусну качку). Див. **ЧУБОК**².

ШИШКА³ (Бир, Гор, Люб, ЧрвК), *'шишечка* (ЧрвК). Рогове утворення на лобі у птаха (про водяну курочку). Див. **ГРЕБЕШОК**³.

ШИШКА⁴. Рогове утворення на лобі у птаха (про гусака)' (Шап).

ШИШКА⁵. Те саме, що **ЧУБ** (Бир, Кар, Руд, ЧрвК).

ШИШКАЙІД, -и. Те саме, що **ОМЕЛ'УХ** (Гн).

ШИШКАР¹, -і (Орля, Ав, Ад, Всл, Гай, ГТ, Єв, Ірж, Кап, Лок, Люб, Пдл, Пл, Прв, Рдц, Руд, Фр, Хн, Шап), *шиш'кар'* (Біл, Буд, Вал, Пр), *шиш'карік* (Гай). Ялиновий шишкар. Див. ; **ДЕМАН**.

ШИШКАР², -і (КрЧ), *шиш'кар'* (КрЧ, Млк). Те саме, що **КОСТОГРІЗ**.

ШИШКАР'ІК. Те саме, що **ОМЕЛ'УХ** (Гн).

Ш' :ГГИЛ', -гл'і. Те саме, що **Ш'ЧИГЛИК¹** (Ад).

Ш' :ГГУЛ', -гл'і. Те саме, що **Ш'ЧИГЛИК¹** (Губ).

ШКАБАР'ЧИТ', -ат'. Те саме, що **СВИ'СТИТ'¹** (Лем).

ШОЎКАЙЕ З'ОБОМ, -ут' -ами. Те саме, що **СКРЕ'КОЧЕ** (Кап).

ШОЎКО'ТИТ', -ат'. Те саме, що **СКРЕ'КОЧЕ** (Кап).

ШПАК¹, -и (Ав, Ад, Ан, Арк, Б, Бер, Бир+, Біл, Бнч, Брст, Буд, Вал, ВД, Вер, Взд, ВК, Врт, Всл, Гай, Гбв, Глб, Гор, Гр, Грб, ГрІв, ГТ, Дан, ДГ, ДД, Дл, Днл, Єв, Єл, Зм, Кап, Кар, КмнМ, Кр, КрБ, Куч, Лем, Лоз, Лок, Лук, Люб, Маз, МД, МК, Млк, Мн, Мр, МУс, Нех, НОР, Окт, Орля, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Птр, Рад, Рдц, Ржн, Рож, Рок, Руд, Св, Сем, Сив, Сл, См, Соф, СтБк, СтБс, СтХ, Тпч, Ус, Фр, Хн, ЧГ, Чнтч, Чоп, ЧрвЧ, Чрн, Чх, Чш, Шап, Шст, Яд, с. Глибоке Бориспільського р-ну К.). Звичайний шпак. Див. **КАСТАГ'ЛЮТ**.

Ш'ПАК². Самець звичайного шпака (Врт, Гр, ГрІв, Пл, Рад, Чнтч). Див. **В'ІН¹⁴**, **СА'МЕЦ'¹⁷**.

Ш'ПАК³, -и. Те саме, що **ШПА'ЧИХА** (Врт).

Ш'ПАК⁴, -и. Те саме, що **КОСТОГ'РИЗ** (МД).

ШПАКЕ'Н'А, -ти. Те саме, що **ШПАЧЕ'Н'А** (Єл).

ШПА'К'ІЎ'Н'А. Приміщення для шпаків, що має вигляд будочки з отвором (ВНП).

ШПАЧЕ'Н'А, -та. Маля звичайного шпака (ГрІв, Кап, Пл, Чнтч). Див. **МА'ЛЕ¹¹**, **МА'ЛІЙ¹⁴**, **ПТАШЕ'Н'А¹⁶**, **ШПАКЕ'Н'А**.

ШПА'ЧИХА. Самка звичайного шпака (ГрІв, Пл, Чнтч). Див. **ВО'НА¹⁵**, **САМКА¹⁴**, **Ш'ПАК³**.

ШПИЛ'. Те саме, що **ШИШЕЧКА** (78).

ШУЛ'АК-ГОЛУБ'ІАТНИК, -и-и. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Вал).

ШУЛ'А'ЧОК, -чки. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Ан).

ШУЛ'А'ШОК ГОРОБ'ІАЧИ, -шки-і. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (ДГ).

ШУЛЕК ВЕРЕБ'ІАЧИ. Те саме, що **К'ІБЧИК²** (Сем).

ШУЛЕК КУР'АЧИ. Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹ (Сем).

ШУЛЕК МИШАЧИ. Польовий лунь (Сем).

ШУЛ'ІКА¹ (Бнч, Брст, ВК, Єл, Кап, Млк, Пб, Рад, Рож, Рок, СтОр, Хиб, Чоп, Чрн, Яд), *шул'ак* (Ад, Гор, ДГ, Маз, МД, Чнтч, Чх), *шулек* (Ав, Куч, Пб, Рад, Сав, Сем), *шул'ік* (Пст, Бер, Буд, Лок, Прв, Чнтч), *шулик* (Б, Св), *шуліка* (Пб), *шул'ах* (ДГ, Яд). Чорний шуліка. Див. **ГОЛУБ'АТНИК**³, **ДИКИЙ**², **КАРШАЧОК**², **КАРШУН-Т**¹, **Е**¹**Т**¹, **Е**¹**Р**¹**І**¹**В**¹**А**¹**Т**¹**Н**¹**І**¹**К**, **К**¹**І**¹**Б**¹**Ч**¹**И**¹**К**¹, **К**¹**О**¹**Б**¹**Е**¹**Ц**¹, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**А**¹**К**¹, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**А**¹**К**¹ **Б**¹**А**¹**Л**¹**Ш**¹**О**¹, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**А**¹**К**¹ **Б**¹**І**¹**Л**¹**Ш**¹**И**, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**А**¹**К**¹-**Т**¹**Е**¹**Т**¹**Е**¹**Р**¹**А**¹**Т**¹**Н**¹**И**¹**К**, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**А**¹**Н**, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**И**¹**К**¹, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**И**¹**К**¹ **З**¹**Д**¹**А**¹**Р**¹**О**¹**В**¹**И**, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**И**¹**Н**¹, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**У**¹**Н**¹, **К**¹**О**¹**Р**¹**Ш**¹**У**¹**Н**¹ **Б**¹**А**¹**Л**¹**Ш**¹**О**¹, **К**¹**Р**¹**У**¹**К**¹, **С**¹**О**¹**К**¹**О**¹**Л**¹, **Т**¹**Е**¹**Т**¹**Е**¹**Р**¹**Е**¹**В**¹**А**¹**Т**¹**Н**¹**И**¹**К**, **Ш**¹**У**¹**Л**¹**Е**¹**К**¹ **К**¹**У**¹**Р**¹**А**¹**Ч**¹**И**, **Ш**¹**У**¹**Л**¹**П**¹**І**¹**К**¹; **В**¹**Р**¹**Е**¹**Д**¹**І**¹**Т**¹**Е**¹**Л**¹, **Г**¹**А**¹**Д**, **Г**¹**А**¹**Д**¹**А**¹**С**¹**Т**¹, **З**¹**Л**¹**О**¹**Д**¹**У****Г****А**, **І****Д****О****Л**,

ШУЛ'ІКА² (Пом), *шул'ак* (Ан, Рдч), *шулек* (Сем). Те саме, що **К**¹**І**¹**Б**¹**Ч**¹**И**¹**К**².

ШУЛ'ІКА³ (НОр), *шулек* (Сем). Те саме, що **ЛУН**¹.

ШУЛ'П'ІК¹ (Зм), **ШУЛ'П'ІКА** (Рож). Те саме, що **ШУЛ'ІКА**¹.

ШУЛ'П'ІК². Те саме, що **К**¹**І**¹**Б**¹**Ч**¹**И**¹**К**² (Зм).

ШЧЕ'КЕЧЕ, -ут' (Ан, Птр), *шча'коче*^а. Те саме, що **К****Л****Е****К****О****Ч****Е**¹ (Ком).

ШЧИГАЛ'ОЧАК, -чки. Те саме, що **ШЧИГЛИК**¹ (КмнМ).

ШЧЕ'БЕЧЕ¹, -ут'. Видає звуки (про дрібного птаха, заг. н.) (МУс).

ШЧЕ'БЕЧЕ² [Ш'Е'Б'ЕЧ'Е], -ут'. Видає звуки (про польового жайворонка) (Бнч, КмнС, Ржк). Див. **В****И****С****П****І****В****У****Й****Е**¹, **П****А****Й****О****Т**², **П****И****Ш****Ч****И****Т**²², **С****П****І****В****А****Й****Е**¹³, **Ч****І****Р****І****К****А****Й****Е**², **Ш****Е****Б****Е****Ч****И****Т**¹.

ШЧЕ'БЕЧЕ³, -ат' (Шал, Шпт), *шче'бече*^а (Єл). Видає звуки (про сільську ластівку). Див. **В****И****С****П****І****В****У****Й****Е**², **В****И****Ц****В****І****Р****І****Н****К****У****Й****Е**, **В****И****Ш****Ч****Е****Б****Е****Ч****У****Й****Е**, **П****И****Ш****Ч****И****Т**²³, **С****П****І****В****А****Й****Е**¹⁴, **Ц****В****І****Р****І****Н****К****А****Й****Е**².

ШЧЕ'БЕЧЕ⁴ [Ш'Е'Б'ЕЧ'Е], -ут'. Те саме, що **С****П****І****В****А****Й****Е**³ (Пл).

ШЧЕ'БЕЧЕ⁵, -ут'. Те саме, що **С****П****І****В****А****Й****Е**⁴ (ДД).

ШЧЕ'БЕЧЕ⁶, -ут' (Івн, ДД, Шап), *шче'бече*^а (*шче'бечат*^н) (Птр), *шча'беча* (Бир). Те саме, що **С****К****Р****Е****К****О****Ч****Е**.

ШЧЕ'БЕЧЕ⁷, -ут'. Те саме, що **Т****О****Х****К****А****Й****Е** (Івн, ДД, Лук).

Ш**Е****Б****Е****Ч****И****Т**¹, -ат'. Те саме, що **ШЧЕ'БЕЧЕ**² (Пст).

ШЧЕ'КЕЧЕ^А, -ат'. Те саме, що **С****К****Р****Е****К****О****Ч****Е** (ГТ).

ШЧИГЕЛ¹, -гл'і (Люб, Пр), *шчи'гел*¹ (Єл), *ш'і'гел*¹ (Ад, Губ, Прв), *ш'і'гел*¹ (Рож), *шче'гел*¹ (Кап). Те саме, що **ШЧИГЛИК**¹.

ШЧИГЛ'А, -гл'і (Бер, Пдл), *ш'іг'л'а* (Ад). Те саме, що **ШЧИГЛИК¹**.

ШЧИГЛИК¹, -и (Орля, Шал, Ав, Арк, Бер, Брст, Буд, Вер, Врт, Гай, Гбв, Гор, ГрІв, Дан, Дл, Днл, Єв, Ирж, Кр, КрЧ, Куч, Лем, Лоз, Лок, Лук, Нех, Нор, Пдл, Пл, Рдц, Рок, Руд, Сав, Хн, ЧГ, Чнтч, ЧрвК, Яд), *ш'чигл'ік* (Ан, ГТ, ДД, Єл, См), *'ш'іглик* (Рож, Фр), *'ш'іг'л'ік* (2, Взд, Чш), *ш'чигл'ік* (ДГ), *ш'чеглик* (Кап). Щиглик. Див. **Ш'ІГИЛ'**, **Ш'ІГУЛ'**, **ШЧИГАЛ'ОЧАК**, **ШЧИГЕЛ'**, **ШЧИГЛ'А**, **ШЧИГОЛ'¹**.

ШЧИГЛИК². Самець щиглика (ГрІв). Див. **В'ІН¹⁵**, **САМЕЦ'¹⁸**, **САМЧИК²**.

ШЧИГЛИК³. Назва чоловіка, яка позитивно його характеризує (Яд). Див. **ШЧИГОЛ'²**.

ШЧИГЛИЦ'А. Самка щиглика (ГрІв). Див. **САМКА¹⁵**.

ШЧИГОЛ'¹, -гл'і (Шал, Бер, ВК, Всл, ГрІв, Лем, СтХ, Яд), *шчи'гол* (Біл, Гн, Днл, Зм, Лок, Нор, Орля, Пл, Птр, См, Тпч), *ш'і'гол'* (Губ, Рож, Шап), *ш'і'гол* (ЗН, Ржк, Рож, ЧГ), *ш'чигол'* (ЧГ, Яд), *ш'і'г'ол'* (Ад). Те саме, що **ШЧИГЛИК¹**.

ШЧИГОЛ'². Те саме, що **ШЧИГЛИК³** (Яд).

ШЧИГОЛ'³ [ШЧИГОЛ]. Висока худа людина (перев. чоловік) (Птр).

ШЧИР'ЕЦ, -рц'і. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²** (Гн).

ШЧОЛКАЙЕ, -ут'. Те саме, що **КЛЕ'КОЧЕ¹** (Сл).

ШЧУР¹, -і (Ав, Бер, Біл, Вал, Вер, Врт, Всл, Гай, ГрІв, ГС, ГТ, Дан, ДГ, ДД, Єв, Єл, Кар, Куч, Люб, Маз, МК, Млк, МУс, Нех, Обм, Пб, Пдл, Пл, Пом, Пр, Прв, Пст, Рдц, Ржн, Рок, Св, Сл, См, Соф, Тпч, Хн, Хч, ЧГ, Чйк, ЧрвК), *ш'ур* (2, Ад, Взд, Гр, Гор, Кр, КрБ, Лок, Орля, Рож), *'ш'ур'* (Гр). Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²**.

ШЧУР², -і (ДГ, Зм, Сл, Хч, ЧГ, Чрн), *ш'ур* (Кр) 'ластівка міська'

ШЧУР³, -і. Те саме, що **БЗОЛО'ЙДКА ЗОЛО'ТИСТА** (Вер, Млк, Хч);

ШЧУР⁴, -і (Лук), *ш'ур* (Лок). Те саме, що **СЕРПОК'РИЛКА**.

ШЧУР ЗЕМЛ'АНИЙ, -і -і (Чрн), *шчур земл'а'ни* (Брст). Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²**.

ШЧУР ЗОЛО'ТИСТИЙ, -і -і (ЧГ), *ш'чур зала'тистий* (Св). Те саме, що **БЗОЛО'ЙДКА ЗОЛО'ТИСТА**.

ШЧУР СЕРЕБ'РИСТИЙ, -і -і. Те саме, що **БЗОЛО'ЙДКА ЗОЛО'ТИСТА** (Св).

ШЧУР'ЕЦ, -рц'і. Те саме, що **ЛАС'Т'ІЎКА²** (Арк).

Ш¹ЧУРИК¹, -и (Івн, Буд, Вер, Гай, Дл, Днл, Лоз, Люб, Рок, Хиб, ЧрвК, Яд), ¹ш¹:урик (Ад, Фр). Те саме, що **ЛАС¹Т¹ЇКА²**.

Ш¹ЧУРИК², -и (Брст, ГрІв, Дл, Днл, Пдл, Яд), ш¹чур'ік (ГрІв) 'ластівка міська'

Ш¹ЧУРИК БАЛАТ¹АНИ, -и -і. Те саме, що **ЛАС¹Т¹ЇКА²** (Сав).

Ш¹ЧУРИК БЕРЕГАВИЙ, -и -і. Те саме, що **ЛАС¹Т¹ЇКА²** (Буд).

Ш¹ЧУРИК ЗЕМЛ¹АНИ, -и -і. Те саме, що **ЛАС¹Т¹ЇКА²** (Брст, СтБк).

Ш¹ЧУРКА, -и (Вер), ¹ш¹:урка (Фр). Те саме, що **ЛАС¹Т¹ЇКА²**.

Ш¹ЧУРКА ЗАЛА¹ТА, -и -і (Чш), ш¹чурка зала¹тайа (Буд). Те саме, що **БЗОЛОЙДКА ЗОЛО¹ТИСТА**.

Ш¹ЧУРКА ЗОЛО¹ТИСТА, -и -і (Біл, ВК, МД), ш¹чурка зал¹а¹тиста (Зм), ¹ш¹:урка зала¹т¹істайа (ОрлЯ). Те саме, що **БЗОЛОЙДКА ЗОЛО¹ТИСТА**.

ШЧУ¹РОК¹, -рки (Ан, Бир, Глб, Грб, КмнМ, Ком, КрЧ, Мам, Ост, Птр, Руд, Ряб, ЧрвЧ, Шст), ш¹:уро¹к (ЗН, Чш), шч¹уро¹к (Глб), шч¹урочек (Птр). Те саме, що **ЛАС¹Т¹ЇКА²**.

ШЧУ¹РОК², -рки 'ластівка міська' (КмнМ)

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НОМІНАЦІЇ ПТАХІВ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ

Першу докладну типологію мотиваційних ознак (МО) на матеріалі слов'янських мов розробив Л. А. Булаховський, продемонструвавши мотивованість лексики орнітофауни. Учений виділив найбільш важливі розряди номінації:

I. За предметними ознаками:

- 1) за звуками птаха;
- 2) за частинами тіла птаха;
- 3) за рослинами і рослинним характером місцевості, з якою пов'язаний відповідний птах;
- 4) за людськими професіями, що окремими рисами подібні до характеру птаха;
- 5) за народами (через подібність за зовнішністю, характером тощо);
- 6) за власними іменами людей;
- 7) за ссавцями (частіше – через подібність за голосами (криками));
- 8) рідко – за іншими тваринами.

II. За якісними ознаками:

- 1) за кольором оперення птаха.

III. Номінація за діями птаха [4, 190–232]¹.

Решта класифікацій, здійснених вченими на матеріалі окремих слов'янських мов і діалектів, певним чином повторюють запропоновану Л. А. Булаховським систему принципів орнітономінації. Однак з метою наукової об'єктивності вважаємо за необхідне навести відомі дотепер класифікації назв птахів.

Серед основних мотивів найменування птахів, які виокремив М. В. Никончук, – звуконаслідувальний та екологічний, а також називання за кольором оперення птаха [16, 9–14].

Звуконаслідувальні орнітономени вчений згрупував на основі ступеня наближеності звуконаслідувальних коренів до природних звуків птахів: 1) лексеми, корені яких більш-менш достовірно передають звуки птахів; 2) найменування перехідної групи, не власне звуконаслідувальні, але які позначають звучання; 3) одиниці, що позначають звучання, але безпосередньо не пов'язані з ономапопеями [15, с. 141].

Я. Струтинський згрупував орнітолексеми залежно від асоціацій, покладених в основу найменувань:

¹ Тут і далі авторську рубрикацію збережено.

1) Назви птахів, що виникли за слуховими враженнями:

А. Безпосередні оноματοпеї.

Б. Проміжні оноματοпеї.

2) Назви птахів, що ґрунтуються на зорових враженнях:

А. Назви за середовищем:

а) місце найчастішого перебування чи гніздування птахів;

б) спосіб живлення птахів чи здобування поживи.

Б. Колір оперення.

а) загальний колір оперення;

б) колір оперення окремих частин тіла.

В. Характерні частини тіла.

Г. Спосіб пересування пташки.

Г. Певна вроджена риса.

3) Метафоричні назви:

А. Назви, перенесені з одного виду птахів на інший.

Б. Демінутивні назви.

В. Назви, перенесені з інших об'єктів.

Г. Назви, що походять від власних імен.

4) Етнографічні назви [25, с. 99–112].

М. Д. Голев представив таку типологію МО:

I. Розряди номінації:

А – назви, що характеризують зовнішній вигляд птаха;

Б – назви, що характеризують спосіб його життя;

В – назви, що характеризують голос птаха;

II. Принципи номінації, (в яких конкретизуються розряди номінації):

А₁ – за кольором, А₂ – за формою, А₃ – за розміром;

Б₁ – за місцем, Б₂ – за часом, Б₂ – за дією.

III. Мотиви номінації, (в яких об'єднані розряди і принципи):

А₁¹ – за кольором усього птаха, А₁² – за кольором частини тіла,

А₂¹ – за формою всього птаха, А₂² – за формою частини тіла;

Б₁¹ – за біотопом, Б₁² – за поширенням птаха,

Б₂¹ – за часом вилуплення, Б₂² – за часом активності тощо [6, с. 99].

Г. М. Левіна також виокремила загальні розряди номінації, кожен з яких конкретизований у принципах номінації:

1. Назви за звучанням, за голосом птаха:

а) чисті звуконаслідування;

б) звуконаслідувальні вигуки з приєднанням початкових і кінцевих звуків;

в) морфологічні утворення від звуконаслідувального вигуку;

г) утворення від подвоєного звуконаслідувального кореня.

2. Назви за зовнішнім виглядом птаха:

а) за формою;

б) за кольором;

в) за розміром.

3. Назви, що відображають характерні поведки, властивості й особливості життя птаха.

а) назви за місцем перебування, які пов'язані з об'єктами флори та нерослинним ландшафтом;

б) назви за способом живлення, які утворені від назв рослин або відповідних назв тварин і птахів;

в) назви за характерними для птахів діями і поведками;

г) назви, що відображають характерні якості і властивості птахів;

г) назви за часом появи або часом активності птахів [12, с. 12–16].

М. М. Гінатулін згрупував орнітолексеми за такими мотивами:

1) 'голос' (опис і наслідування);

2) 'оперення';

3) 'колір частини тіла';

4) 'подібність до інших об'єктів';

5) 'розмір';

6) 'інші соматичні ознаки';

7) 'запах';

8) 'місце перебування';

9) 'живлення';

10) 'спосіб життя і поведінка' [7, с. 13].

За спостереженнями Л. Ф. Моїсеєвої, комплекс диференційних ознак (ДО) птахів представлений набором семантичних моделей, які з різним ступенем продуктивності зреалізовані в мові в різні періоди її розвитку і є спільними для всіх слов'янських мов:

1) голос → номінація;

2) характерна зовнішня ознака → номінація;

3) колір → номінація;

4) характерний рух → номінація;

5) місце гніздування → номінація;

6) особливості живлення → номінація [14, с. 7–8].

Г.Ф. Шило здійснив таке семантичне групування назв птахів:

1. Назви звуконаслідувального характеру.

2. Назви за зовнішніми ознаками.

3. Назви за частиними тіла.

4. Назви за матеріалом, з якого птахи роблять гнізда.

5. Назви за місцем, де птахи роблять гнізда.

6. Назви за професіями людей.

7. Назви за певними поведками, діями птахів.

8. Назви за злаковими рослинами, які споживають птахи.

9. Назви за власними іменами людей.

10. Назви за регіональними назвами людей.

11) Назви за ссавцями.

12) Назви за подібністю до певного предмета [23, с. 232–234].

М. П. Антропов, виявивши в орнітолексичі два типи найменувань (назви, утворені шляхом вибору ознаки та звуконаслідувальні одиниці), згрупував слова за такими принципами номінації:

- 1) назви за кольором оперення птаха або за кольором частин його тіла;
- 2) за голосом і кольором;
- 3) за найбільш помітними зовнішніми ознаками (окрім кольору);
- 4) за місцем перебування;
- 5) за характером живлення;
- 6) за об'єктом полювання;
- 7) за характером добування їжі;
- 8) за характерними особливостями поведінки;
- 9) за часом найбільшої добової активності;
- 10) за часом виведення пташенят;
- 11) за матеріалом, з якого птахи будують гніздо;
- 12) за схожістю з іншим птахом;
- 13) назви, що відображають зв'язок птаха з певною порою року;
- 14) за часом прильоту;
- 15) за пасивною ознакою птаха [1, с. 18–20].

Г. І. Богуцька запропонувала таку класифікацію назв птахів:

1. За звуками птахів:
 - а) оноματοпеї, що просто відтворюють звукокомплекс, який видає птах;
 - б) звуконаслідувальні назви, утворені за допомогою словотворчих засобів (за допомогою суфіксальних дериватів);
 - в) опосередковані назви, утворені від звуконаслідувальних дієслів.
2. За назвами місць гніздування птахів і найбільш частого перебування їх у цій середі (типовий біотоп).
3. За місцем і способом будівництва гнізда.
4. За характером живлення і здобування поживи, за об'єктом полювання.
5. За кольором оперення всього птаха або кольором окремих частин його тіла.
6. За характерною ДО птахів (як за зовнішністю, так і за функціональною ознакою).
7. Метафоричні найменування.
8. Назви, пов'язані із забобонами, повір'ями тощо [2, с. 13–17].

Н. П. Дейниченко згрупувала зоономени за МО, спільними для риб, комах і птахів:

- 1) за зовнішнім виглядом;
- 2) за місцем перебування;
- 3) за поживою;
- 4) за діями;

5) за звуками²;

б) за власними іменами;

Окремо вчена виділила мотивами, спільні тільки для комах і птахів:

1) за місцем перебування і гніздування;

2) за професією, заняттями та способом життя людей;

3) за родинними зв'язками [10, сс. 7, 13].

Н. А. Липовська на основі номінації зозулі подала таку класифікації орнітономенів:

1) звуконаслідувальні назви;

2) назви за зовнішнім виглядом (кольором оперення);

3) назви за характером птаха;

4) назви в залежності від пори року [13, с. 197].

В. М. Бойко згрупував орнітоназви таким чином:

а) звуконаслідувальні назви птахів.

б) найменування, які відбивають зв'язок з кольором оперення всього тулуба або частини тіла птаха;

в) назви на основі інших найбільш характерних зовнішніх ознак птаха;

г) назви птахів, пов'язані з їх характерними рухами, поведінкою, способом життя;

г) найменування, пов'язані з характером харчування птахів, улюбленим місцем проживання або способом побудови гнізда;

д) назви, утворені шляхом народноетимологічного переосмислення.

е) назви, в основі яких лежать народні спостереження, прикмети, повір'я.

є) метафоричні найменування [3, с. 6].

Т. І. Вендіна виділила ознаки птахів, покладені в основу номінації, залежно від сприйняття та оцінки живих істот діалектоносіями:

Реальні ознаки птахів:

- місце перебування (біотоп, гніздо);

- спосіб пересування, поведки, спосіб життя;

- колір оперення, зокрема певних частин тіла;

- характерна частина тіла;

- час вилуплення птаха чи час його полювання;

- основний вид корму;

- спосіб здобування поживи;

- характерні звуки, що видає птах.

Ірреальні ознаки птахів (ознаки, які їм надає людина):

- ознака подібності до людини;

- ознака подібності до тварини;

- ознака подібності до іншого птаха;

- ознака подібності до предметів хатнього вжитку [5, с. 161–168].

² У межах мікрогрупи звуконаслідувальних орнітономенів учена виокремила назви за повним і частковим звучанням птахів, за загальним характером звучання, за подібністю до голосу тварин і до звучання інших предметів, за часом звукової активності [Дейниченко 2005, 110-113].

Орнітологи Є. О. Коблик, Ю. С. Фридман згрупували назви птахів за найбільш загальними ознаками:

- ознаки зовнішності (показники розміру, морфологічні ознаки, подібність до інших птахів);
- ознаки, пов'язані з вокалізацією (власне характеристики голосу, оцінку співочих даних, сприйняття вокалізації людиною);
- поведінкові ознаки (характерні риси способу життя, особливості раціону, часу і сезону активності);
- зональна і ландшафтна приуроченість, типове місцеперебування;
- географія поширення стосовно районів.

Автори виокремили номени із затемненою мотивацією, кваліфікуючи їх як назви-символи [11, с. 39].

Дослідження проблеми постання назв птахів у неслов'янських мовах також має свою традицію.

На матеріалі молдавських говорів, В. К. Павел, окрім ономатопеїчних найменувань, виокремлював лексеми, утворені за такими принципами:

- 1) за місцем гніздування;
- 2) за ознакою їжі, яку вживають птахи;
- 3) за кольором оперення та іншими зовнішніми ознаками;
- 4) за характеристикою їхніх повадок;
- 5) за особливостями співу [17, с. 97–99].

Д. С. Сетаров згрупував зоонмени у тюркських мовах за основними типами мотивації:

1. Ономатопеїчна.
2. Етологічна.
3. Соматична.
4. Оцінна.
5. Ономастична [19, с. 93–94; 20, с. 7–31].

На матеріалі найбільш уживаних літературних назв птахів у татарській мові Е. І. Сафіна подала складну класифікацію одиниць:

Принципи прямої номінації:

1. Назви птахів, утворені за звуконаслідувальним принципом.
2. Найменування птахів, утворені за ознакою поширення:
 - а) за назвами місцевості;
 - б) за назвами рослинності;
 - в) за назвами дерев і чагарників (тобто багаторічної рослинності).
3. Найменування птахів, утворені за особливостями живлення.
4. Найменування птахів, утворені за кольоровими особливостями.
5. Найменування, утворені за розміром птахів.
6. Найменування птахів, що вказують на особливості будови.
7. Назви птахів, що вказують на способи й особливості пересування.
8. Найменування птахів, що позначають особливості гніздобудування.
9. Найменування за періодом активної життєдіяльності птахів.

10. Найменування птахів, утворені за віковими особливостями.
11. Найменування птахів за статевими ознаками.
12. Номінація відповідно до призначення, основних способів використання птахів.
13. Найменування птахів, що включають числові значення.
14. Найменування, утворені на основі естетичних особливостей птахів.
15. Назви птахів, що позначають характер звуків, що видають птахи.
16. Найменування птахів, утворені від власних імен.
17. Найменування птахів, засновані на декількох ознаках.

Принципи опосередкованої номінації:

1. Найменування птахів, утворені на основі подібності одного птаха до іншого:
 - а) на основі перенесення назв інших птахів, що схожі на вказаних;
 - б) на основі порівняння з іншими птахами;
 - в) на основі подібності частин тіла одних птахів з іншими.
2. Найменування, утворені на основі подібності птахів із тваринами.
3. Найменування, утворені на основі подібності птахів із комахами, гризунами тощо.
4. Найменування, утворені на основі подібності з діями і характерними рисами людини:
 - а) в основі – аналогія з діями людини;
 - б) в основі – аналогія з розумовими здібностями людини;
 - в) в основі – аналогія з душевним станом людини;
 - г) в основі – аналогія з характерними особливостями людини;
 - г) в основі – аналогія з професією людини;
 - д) в основі – аналогія із зовнішністю людини.
5. Номінація на основі порівняння кольору оперення птахів з певним предметом:
 - а) колір оперення асоціюється з кольором певного предмету;
 - б) колір оперення асоціюється з кольором коштовних металів;
 - в) колір оперення певних ділянок тіла асоціюється з певним предметом.
6. Найменування, утворені на основі подібності зовнішнього вигляду птахів з різними предметами.
7. Назви, утворені шляхом асоціювання частин тіла з іншими предметами.
8. Найменування, утворені на основі народних повір'їв і забобонів, пов'язаних із птахами [18, с. 85–88].

Зважаючи на те, що птахи є частиною фауни і принципи номінації можуть бути типовими для зоооб'єктів, проаналізовано класифікацію принципів номінації інших живих істот, зокрема комах, реперезентованої в роботі Л. М. Шуст:

1. За зовнішнім виглядом: а) похідні від назв звірів: модель 'фаунономен – ентомонім'; модель 'орнітонім – ентомонім'; модель 'ентомонім –

ентомонім'; б) за кольором (забарвленням); в) за формою тіла чи його частин; г) за тактильними відчуттями; ґ) за запахом.

2. Відантропонімі найменування: а) за власними особовими іменами (чоловічими та жіночими); б) за назвами професії.

3. За поведінкою, дією.

4. За звуками, які створює (ономатопи).

5. За середовищем існування: а) за місцем існування; б) за часом існування.

6. За ставленням респондентів до комах.

7. Вказівка на зв'язок із погодою та народними віруваннями.

8. Віра у сакральність комах.

9. Загальні назви для будь-якої комахи та назви з уточнювальними прикметниками.

10. Складені лексеми як наслідок римування.

11. Запозичення з інших мов.

12. Лексеми незрозумілої мотивації [24, с. 11–12].

Інформативною також виявилася класифікація принципів номінації риб, подана В. В. Усачевою на основі слов'янського іхтіонімікону. Учена виділила такі різновиди номінації: атрибутивну (за зовнішніми та внутрішніми ознаками); екологічну (за місцем перебування); агентивну (за способом життя, характером, поведінкою, звичками); субстантивну (за назвами інших риб) [22, с. 54–104].

Додатково проаналізовано класифікацію принципів номінації в межах тематичної групи кличок тварин (зоонімів), здійснену М. І. Сюськом. Учений виокремив семантичні групи типових зооснов:

1) від кольорів;

2) від назв флори;

3) від назв зоологічної лексики³;

4) від назв анатомічної структури тварин;

5) від назв різних реалій побуту;

6) від назв покриву тварини (вовна, оперення);

7) від назв зоряного неба;

8) від назв, позначуваних просторово-часові поняття;

9) інші (назви метеоявищ, антропоніми, етноніми тощо);

10) okazіональні номени [21, с. 5–18].

Цінною для дослідження проблеми постання назв птахів виявилася модель опису об'єктів живої природи, запропонована О. В. Гурою в контексті вивчення слов'янської народної культури:

1. Назви:

а) Способи номінації: звуконаслідувальні; за поведінкою, способом пересування; за місцем перебування; за об'єктом живлення; за зовнішніми

³ За допомогою методу кількісних підрахунків виявлено продуктивність орнітооснов серед інших зооснов в утворенні кличок тварин (13 з 18 коренів).

ознаками; за кольором; від етронімів; від термінів спорідненості; від власних імен; назви одних тварин через інших на основі подібних ознак.

б) Табуїстичні найменування: за місцем перебування; за зовнішніми особливостями; від власних імен; від назв інших тварин, часто за принципом контрасту з метою задобрювання; загальні, родові назви; займенники; терміни спорідненості і запозиченні із сусідніх мов.

в) Поетичні назви, що характеризуються жанровою обумовленістю.

2. Епітети.

3. Власні імена.

4. Інтерпретація, оцінка [8, с. 33–36].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антропов Н. П. Названия птиц в белорусском языке на общеславянском фоне : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1983. 21 с.

2. Богуцкая А. И. Наименования фауны в лексико-фразеологических единицах украинского языка (названия птиц) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ужгород, 1985. 25 с.

3. Бойко В. М. Деякі принципи номінації української орнітологічної номенклатури. *Семасіологія і словотвір*: зб. наук. праць. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Відп. ред. Л.С. Паламарчук. Київ, 1989. С. 5 – 8.

4. Булаховский Л. А. Славянские наименования птиц. *Избранные труды* : в 5 т. Т.3. Київ, 1978. С. 189 – 299.

5. Вендина Т. И. Русская языковая картина мира сквозь призму словообразования (макрокосм). Отв. ред. А.Ф. Журавлев. Москва, 1998. 240 с.

6. Голев Н. Д. О принципах номинации и методе их исследования. *Материалы межвузовской научной конференции, посвященные 50-летию образования СССР. Вып. 5. Лингвистика. Теоретические вопросы русского языка и его говоров.* Томск, 1972. С. 94 – 99.

7. Гинатулин М. М. К исследованию мотивации лексических единиц (на материале наименований птиц) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Алма-ата, 1973. 27 с.

8. Гура А. В. Символика животных в славянской народной традиции. Москва, 1997. 912 с.

9. Дейниченко Н. П. Зоологическая лексика в восточнополесском говоре украинского языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Київ, 1985. 22 с.

10. Дейниченко Н. П. Звуконаслідувальні орнітоніми східнополіського говору. *Діалектна лексика : лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції.* Глухів, 2005. С.108 – 114.

11. Коблик Е. А., Фридман Ю. С. О русских названиях птиц России. *Мир птиц.* 2007. № 35. С. 38 – 41.

12. Левина Г. М. Наименования птиц в русских народных говорах : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1977. 29 с.

13. Липовская Н. А. Названия кукушки. *Русские диалекты: Лингвогеографический аспект.* Отв. ред. Р. И. Аванесов, О. Н. Мораховская. Москва, 1987. С. 193 – 200.

14. Моисеева Л. Ф. Названия птиц в русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1974. 24 с.

15. Никончук Н. В. О народной орнитологической терминологии Полесья и Карпат. *Карпатская диалектология и ономастика*. Москва, 1972. С. 140 – 165.
16. Никончук М. В. Матеріали до лексичного атласу української мови (Правобережне Полісся). Київ, 1979. 314 с.
17. Павел В. К. Лексическая номинация: На материале молдавских народных говоров. Отв. ред. д.ф.н. Р. Я. Удлер. Кишинев, 1983. 232 с.
18. Сафина Э. И. Основные принципы и способы номинации птиц в татарском языке. *Вестник ТГГПУ*. 2007. № 8. С. 84 – 89.
19. Сетаров Д. С. Тюркизмы в русских названиях птиц. *Советская тюркология*. 1970. № 2. С 86 – 94.
20. Сетаров Д. С. Именование животных: принципы и типы мотивации в славянских и тюркских языках : автореф. дис. ... доктора филол. наук. Москва, 1992. 46 с.
21. Сюсько М. И. Способы и типы деривации в зоонимии : учеб. пособ. Київ, 1989. 48 с.
22. Усачева В. В. Славянская ихтиологическая терминология. Принципы и способы номинации. Обратный словарь. Москва, 2003. 352 с.
23. Шило Г. Ф. Полесские названия птиц. *Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу* : тезисы докладов. Москва, 1975. С. 232 – 235.
24. Шуст Л. В. Ентомологічна лексика західнополіських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Луцьк, 2011. 22 с.
25. Strutynski J. *Polskie nazwy ptakow krajowych*. Wroclaw – Warszawa – Krakow – Gdansk, 1972. 212 s.

МІКРОТЕКСТИ

‘Бекас, Gallinago gallinago L.’

[I.1 – а о́то ў́гору ба́ранчик то́ї пуди́майце́’:а //

I.2 – йе у нас ба́ран / ву́н не ме́кайе / хвас́том / к’рилами / і палу́чайце́’:а йак абикна́вен:и́ ба́ран //

I.1 – хвас́том і к’рилами / созда́йе та́кий звук йак трам’бон а́бо там ... //

‘йесл’і чу́ла йак ба́ран ме́кайе ? // і ле́тит’ ву́н дак па́думайе шо́то дес’ бара́ни па́суц’:а // (Вер)];

[це́ та́ка п’ташка / і вун л’е^ат^ит^и, ув’е́рху / в’і-ісака л’е^атае / і та́к і ма́лен’к’і і так блл-блл // ну так_йак ба́ран бл’ейе / на́че о́то ме́ка // (Птр)];

[I.1 – бе́кас //

I.2 – дир’ін’чит’ / йес’т’ та́к ії //

I.1 – а́бо ба́ранчик шче йо́го по_дру́гому / на́родному нази́вайут’ //

– А через що його баранчик називають?

I.1 – шо вин мелко́тит’ / звук созда́йе //

I.2 – от_ко́ли в’ін ле́тит’ ‘йакос’ так ‘пера с’тавит’ / шчо по́в’ітр’а про́ходит’ че́рез_ці́йі ‘пера / вида́йут’ звук //

I.1 – под’в’ід йак о́то ба́ран / бе-е // (Хн)];

[ви́н ма́лен’ки / і / о́то_йак ‘тик і ў́гору / к’рила пуди́майе / а йак ўниз / к’рила прижи́майе і кри́чит’ дир-дир / на́че ба́ран // (Яд)];

[в’ін йак це́ї / йак гон_на_них / спус’кайце́’:а / ‘йакос’ к’рила ‘робит’ шо ба́ран // (Лем)];

[ба́ран’чик йе / то́ї кри́ч’іт’ / ‘бекайе так_йак о́вечка ‘наша / с’ви́с’ка / л’е́тайе і кри́ч’іт’ // (Гр)];

[ба́ран’чик л’е́тит’ так ‘на́че о́то само^ал’от опус’кайце́’:а / і / к’рил’ами_так / п’і’р’іру́е / шо_во́но / бара́нит’ // (Чнтч)];

[не з’найу ‘тоже // ну в’ін так_йак_бара́нец’ / йак ба́ран в’род’е́ / о́вечка кри́чит’_о́так / ота́кий звук созда́йе ‘йак_ото о́вечка кри́чит’ // ‘Кол’а ! / бара́н’ц’а / йак бара́нец’ кри́чит’ ? // (Пл)];

[‘кулик_ву́н / ‘кулик_сам / дак ‘кулик о́дин_ву́н / ву́н роз’водиц’:а / ву́н ви́сокий_такий // ‘кулик о́дин // йес’т’ бе́кеси та́кийе^а / шо / ‘дик’і

баран'ц'і о'то_шо ле'тит' і о'там ме'кече ўго'р'і_так вуин ле'тайе і ме'кече // (Ірж)].

‘Берегова ластівка, Riparia riparia L.’

[– А які ластівки є?

– йес' земл'а'нийе / а йес'т'_о'це жи'вут' у нас кол'о_Сейму_йес' ви'вод'ац':а / у зем'л'і вир'і'вайут' /_ето // ну_л'астоўка земл'а'на і л'астоўка_о'це_ета / шо тут ви'водиц':а дак л'астоўка / л'астоўка нази'вайут' / тик'і земл'а'на нази'вайут' / йак кол'о_Сейму_о'це земл'а'на л'астоўка // (Люб)];

[во'ни_робл'ат' пе'чурочки у земл'а'них с'кал'ах / напри'м'ер дес'_о'це та'к_й' кар'йер / так_о'це_ш кар'йерчик / так_во'но та'ке об'ривисте_наче / дак во'ни_там у то'му об'риўчику доў'байут' сво'й'ими_з'обиками /_носи́ками_цеї / гн'і'з'дечка_наче /_хованочки дл'а'_себе // (Рок)];

[– ў нас йес' тий'і шо ў_норах жи'вут' / у нас ш':ур'і на йіх_кажут' / тий'і //

– Чого так кажуть?

– ну не з'найу / то'о_шо во'ни у пе'ш':ерках жи'вут' / ну на_берез'і_р'ічки // (Лок)].

‘Біла пликса, Motacilla alba L.’

[ну во'на_о'то / йа не з'найу / нази'вайут'_йій'і чи по_на'родному / о'то_во'на шерс'т' вири'вайе на ко'ровах г'н'і'зда_мостит' // во'на та'ка_йак_си'ничка т'і'к'і_хв'іст_доўшиі / і йак л'і'та / чи йак_с'аде дак хвос'том_о'так_ма'ха / ма'ха / ма'ха // (Чх)];

[– вала'с'анка та'кайа ва'на_ц'в'ета та'кого сереб'ристого / жи'ве ва'на ў са'райах п'ут_к'ришами / ва'на... / жи'ли_в'ани даў'но / о'ц'і_ластачки і вала'с'анка / а_це_ка'туіў_там ча'тири / дес' ун'іч'тожили пара'з'іти / дак ва'на_о'це ле'тайе / хвуйст_та'ки_доўги / кра'с'іви //

– А чого вона волос'янка зветься?

– ну куб'ло з_валос':а г'н'і'здит' / от_там_да'пус'т'ім_куин'с'ка_шерс'т'_там / саб'і'райе і де_то там недас'тупне_ка'там_м'еста / у пам'еш':ен'іі // (КрЧ)];

[во'л'ове_о'ко то'о_шо йак па'сец':а в'ілі /_ходит' кол'о_його_ўсе_ўремйа /_кол'о ... (інформатор показуе на область очей – Я.Л.) (Чоп)];

['ложачка / 'мо_шо х'вос'т'ік та'ки 'доўген'киї 'наче ў 'ложки
'ручечка ? // (Грб)];

[мухолоўка / оц_слова мух'ловит' // (ЧрвК)];

пастушок (Арк, ВД, ВК, Всл, Лем, Обм, Пом, Рдц)

[йіх пастушок з'вали / во'ни_о'це ко'рови па'суц':а / і во'ни между_
ко'ровами / мух'лоўл'ат' // (ВД)];

[це_пастушок / це_д'їсно_шо пастушок / вин_о'це 'б'ігайе_о'це
бу'вайе за ц'ім ко'ли 'пол'е 'орут' / плу'г_і_там 'орут' і во'на гн'із'диц':а
бу'вайе дес' у п'луз'і_дес' / во'на 'б'ігайе за ц'ім_же п'лугом / і гн'із'диц':а / це
пастушок // (Всл)];

[о'то пастуш'к_і_ми бу'л_о 'кажемо / йак па'сем ко'роў і'ше_ран'ше /
дак 'кажем 'буде дож' бо 'б'ігайут' за с'котом сл'ідом не бо'йац':а / 'це_
кажут' 'буде на'в'ерно дож' // 'чорнен'ке і 'сивен'ки_во'ни_та'ки / б'іл'асті
// (Лем)];

[– А чого її плиска називають?

– п'лиска ? // а'га ? // а йа не з'найу // во'на_ж і с'п'і'вайе_так п'іс' / йак ? /
дак_мо через_те_так / з'вук_наче // (Пл)];

[тр'аса'гузка та'кайа йак с'і'н'ічка / тр'а'сец':а ўс'о_ўрем'а
х'вос'т'ікам // (ДД)];

[називайем п'лисочка / ма'лен'ка // п'лисочка 'ц'айа / а'бо_ли по_рус'ки
називайец':а тр'ахо'зубка / во'на_так хвос'том тр'а'се / тр'а'се / дак_йі'йі
називайут'... // (Яд)];

[чарна'гузка_у_нас / ну_шче на йі'йі га'вор'ат' вала'с'анка пача'му_та /
а'на с'воласа бал'шинс'тво 'кунскага вйе гн'е'з'до // а'на та'ка 'с'ерен'ка /
черна'ватийе ба'к_і / та'к_і д'л'ін:и_хвуст // да / а'на йес'т' / і па да'рог'е плиг
_плиг / і хвуст та'кої д'л'ін:и // (Ряб)];

[– А чого називається сніточка?

I.1 – ну_так на'род йі'йі праз'ваў_так / ма'л'ен'к_йіе / кра'с'ів'ен'к_йіе та'к_йіе
// на 'женичин / на 'д'іўку 'кажут' йак с'н'ітка //

I.2 – ху'дайа // (См)].

‘Білий лелека, *Ciconia ciconia* L.’

[– А коли лелека біля хати селиться – це гарно чи погано?

– йак ? // йес'т' п'ри'каз'ка чи ў'же ш даў'но / ко'ліс' на 'хат'і да'же во'ни
посе'л'ал'ис'а / на 'хат'і гн'ізда бу'л_и / 'це_ж_у'же по старови'ну / дак

ка'зал'и шо д'уже гарно // е'ге / шо л'ел'ека // а то'д'і у'же йак о'це не с'тал'и на ха'тах / дак на в'йа'зах о'це / дак ка'жуть шо / о // гайстер посе'л'и'є'а / у'биток йа'кис' 'буде // о'це вам так / 'бог його св'ятий з'нає // (Мр)];

[– А розкажіть про гайстрів. Є прикмети, з ними пов'язані, що це гарно чи погано, коли вони біля хати селяться?

– та / 'йа б не ска'заў // ну ў 'нас же прик'мети ч'о'гос' / ну в од'но в'рем'я ж'от' йак хати були со'ломойу / дак гайстер може спа'лит' хату / мол'в'ін бе'ре / ну в'ін носит' / 'ран'ше ж'от'п'ич' топит' 'баба і 'жар отей вики'дає на го'род'м / бувало / а гайстер може приле'т'ит' о'це жа'рину ў'з'ат' / а во'ни ж'от'на хатах г'н'ізда ж'були то'д'і і 'може ж'от'на хату о'це жа'рину 'кинуть // ну бували с'лучайі і та'ки //

– А це не через те, що гайстру заподіяв шкоду?

– 'н'і 'н'і / 'н'і 'н'і / гайстер / 'йа б не ска'заў / ў 'нас та'коїі 'той не'має // (Пл)];

[от 'ран'че ка'зал'и / 'ран'че бус'л'и / це ш'час шифер па'шоў а 'ран'ше са'л'омайу к'риши бу'л'и к'рит'і / на хатах бу'л'и бус'л'и / і та'к'е'мо с'к'інеш куб'ло бус'л'аче / дак де'то х'то'то 'пал'ит' там кас'т'ор йа'к'ій / дак 'бусел' браў у'з'убку з'гарену пал'е'н'уку / та'ку 'пал'ку га'р'іл'у / шче а'гон' у 'ійі 'йе і при'носиў на хату і пал'о'жит' / хата зга'рит' та'ка'я / с'пал'ит' / зл'а'паметний // бу'л'и та'к'і с'лучаі // ну 'це ста'р'і'є' так рас'казувал'и // (Гор)];

[чорно'гузи ка'жуть до по'ганого д'вору не й'дуть / посе'л'айуц'а у 'доброму д'вор'і // о'це прец'казу'ють вони / чорно'гузи / йак'шо йа'кас' б'і'да у 'ц'ому д'вор'і с'лучиц'а / во'ни ўте'чуть / з'начит' у'же з'най остер'і'гайс'а / а'бо пожа'ру / а'бо с'мерт'і // во'ни уй'дуть з д'вору // (ДГ)];

[– Які з лелеками пов'язані повір'я?

– ну па'в'і'р'яў м'нога ф'с'ак'іх // шо д'е'т'ей пр'інос'ит' 'аіст / та'коїе гава'р'ат'нач'ит' // ш':ас'т'а пр'інос'ит' ў 'дом / 'нач'ит' 'тоже 'аісти // 'ран'ше у'нас 'йех ка'да са'лом'е'н'і'є' 'бил'і / пад са'лом'е'н'ай к'ришай / дак 'тут пач'т'і на 'каждам 'дом'е' а'н'і і 'жил'і / на 'каждам 'дом'е' / на 'часнам 'дом'е' // (Бнч)];

[І.1 – ну 'бачиш от ту'ди / там за Борз'ну ото йак йідеши / дак тамачки л'уде лашту'ють йім / колеса кладуть а на колесах то'д'і вони в'ють кубло // а 'це йак на 'той он / 'йак 'його ? // на Й'вана Ку'пала / дик то'д'і 'тоже ш / о'це йак 'йідеши по се'лу / по то'му / дак тамачки ото 'кукли ста'ноў'лат' /

куп'л'айут' чи 'робл'ат' / І'ван і 'Мар'їу / 'це са'жайут' на то'му ш / коло_
стоу'б'ц'ю / ко'леса_там на то'му і вони се'д'ат' // і о'це ту'ди така 'мода / от
у'нас не'має /

1.2 – а у'нас уби'райут' п'росто 'тичку ви'рубуйут' / цв'і'тами об'ї'азуйут' //
I.1 – а 'то по шл'а'ху йак 'їїдеш / о'це йак от се'ла до се'ла // о'це на І'вана
Ку'пала дик ста'ноўл'ат' _так / о'то по т'р'ас'і йак 'їїдеш і 'тамачки_ото і
'їес'т'а // і при'д'елайут' / 'то од'но се'дит' / 'то на'пару си'д'ат' _так // ну
'мода_така / у'нас не'ма та'кого //

– А у вас теж на Івана Купала?

1.2 – перед І'ваном Ку'пайлом ви'рубуйут' 'тичку ве'лику / об'кладу'ют'
р'вут' цв'і'ти / і моло'д'ож об'ї'азуйут' / до 'самого 'верху ўби'райут' / і
за'копуйут' // на 'каждому кут'ку бу'ли во'ни // а то'д'і_ўже і к'радут' і
стере'жут' до ут'ра_було // і 'танци і 'п'іс'н'і //

I.1 – а то'д'і сто'їт' 'тижден' //

I.2 – 'де 'тижден' ? // на д'руг'і 'ден' //

I.1 – на д'руг'і ден' не'сум' і ў 'Десну ўки'дають' // (МУс)];

[– а ка'да ж от ма'лим'і бу'л'і / л'а'т'і'т'і 'бус'ал / с'кажеши закру'жис'а
кал'а'сом //

– 'бус'ал 'бус'ал кал'а'сом / твайі 'д'ет'і за л'а'сом / пала'в'іна ў 'жит'і /
т'реба йіх па'б'іт'і / і о'це кричи'мо ўже / і 'бус'ал пал'а'т'і'еў //

– 'н'е / кру'жиў / кру'жиў //

– 'це йа із'малку 'ц'уйу д'і'т'і ачуйу 'казку з'найу // (ГТ)];

'ну / па ба'л'оту / па ба'л'оту дик 'бусел' 'ходить' же / і та'ка ж йе і
'казачка йе // 'ходить' 'бусел' па ба'л'оту / визи'вайе 'жабу на ра'боту / 'жаба
'каже не пай'ду / 'бусел' 'кае наве'ду // 'бусел' 'каже в 'ухо дам / 'жаба каже в
'суд падам // (АН)];

[тл'е'кочут' _же во'ни кра'с'іво / пу'диме 'шийу і кл'а'цайе // (Гр)];

[чорно'гуз // тої_бачиш гуз 'чорній у 'його / 'гузка 'чорна // 'ноги к'расни
'чорна 'гузка // (МЛК)].

'Бугай, *Botaurus stellaris* L.'

[I.2 – а 'шо_то дер'кач чи бу'гаї ? // 'шо_то ? // бу-у //

I.1 – а ! / 'то_йа ка'заў // цей / от і'ш':е_вуін ме'н'і не ст'р'їус' // вуін_же
ота'кий 'так_йак / йак ска'зат' ? // йак 'добре гайстре'н'а / 'ти'ки та'кий /
ру'дїй / і к'рил'а_та'ки ко'роткийі //

I.2 – ну'букайе / бу-у //

I.1 – не¹ма во¹ди / не¹ма во¹ди // о¹то позап¹рошл¹ом го¹ду¹ як... //

– А йому вода потрібна, щоб він букав?

I.1 – да / вуін у бо¹л¹от¹ і жи¹ве / і о¹це ж³ нуіс¹ тої ка¹жут¹ / йа не¹ бачи¹у / як уст¹ромит¹ о¹то і дме¹ тим /¹ тейе/¹ носом //

I.2 – так¹ шо ? // у¹ воду ? //

I.1 – у¹ воду // (Ад)];

[I.1 – а¹ гуде ж³ як бу¹гаї / о¹це і¹нкол¹ и у¹станеш у¹ран¹ц¹і //

I.2 – во¹на ко¹л¹ и у¹ воду / з¹оба уст¹ромл¹ айе і гу¹де¹ наче бу-у-бу-у // (Дан)];

[а та¹д¹ і¹ ж³ йес¹т¹ /¹ р¹ідка ка¹н¹ешина / бу¹гаї нази¹ваец¹:а / ну¹от¹ вин / на ва¹д¹ і¹ жи¹вут¹ во¹ни / у¹ ба¹лот¹ і / і вин¹ як¹ то сва¹йім / з¹обам¹ ме¹жду¹ аче¹ретам¹ вин¹ як¹ то бе¹ре і так / сазда¹йе звук / шо та¹ка лу¹на / за два¹ кілометри чу¹тно / за¹ три // ну¹звук / ота¹киї¹ го¹лас у-у / у-у / че¹рес¹ те нази¹вайец¹:а¹ вин бу¹гаї шо¹ вин¹ мукае // (Зм)];

[– А чого він так зветься?

– то¹о шо в¹ін¹ но¹са уст¹ромл¹ айе / хоч³ з¹оба / у¹ воду / і¹ ду¹йе / і¹ полу¹чайец¹:а та¹киї¹ звук / як бу¹гаї / як би¹кы / та¹к і¹ з¹вуки // (Кр)];

[– А чого він так називається?

– а о¹то у¹тром¹ го¹л¹ову¹ ото / з¹об у¹ воду і ото¹ бу-у ... /¹ наче¹ би¹к¹ ото у¹тром¹ у¹це у¹рем¹а // та¹к і¹ з¹вуки¹ вин¹ созда¹йе // (Млк)];

[у¹ нас¹ його нази¹вайут¹ бу¹гаї ба¹лот¹ н¹йї / ку¹л¹ ік ба¹лот¹ н¹йї / да / та¹кої¹ йес¹т¹ у¹ нас / вап¹ш¹:е па¹хр¹іс¹т¹ і¹анск¹ і нази¹вайут¹ бу¹гаї його / то¹ шо он у¹ воду¹ ото¹ нос у¹сун¹ет і гу¹де // (Пст)];

[– вод¹а¹ни бу¹гаї / п¹тичка та¹ка / ми йї¹йї не¹ бачимо йа¹ка¹ во¹на / а во¹на¹ ото¹ гу¹де / йа¹киї¹ у¹ його¹ у¹же ж³ з¹об¹ тий ? // до¹ж³но ж³ до¹у¹гий / о¹то гу-у / гу¹де // при¹ходил¹ ос³ ж³ бл¹из¹ко кол¹о¹ во¹ди / а¹ бачит¹ не¹ бачил¹а //

– А чого його бугай називають?

– ну¹ вин¹ же ж³ наче бу¹гаї // (СтОр)];

[– А рудих чапель немає?

– то нази¹вайец¹:а не рудий / то не¹ чапл¹а / а то нази¹вайец¹:а вод¹а¹ни бу¹гаї / у¹ його та¹киї кл¹у¹ д¹л¹ін:ий / от / і вуін на но¹гах ви¹сокиї / та¹кого¹ ри¹жого опе¹рен¹йа / о / і о¹це¹ йес¹л¹ і пу¹дийде¹ши до бо¹л¹ота / і о¹це у¹ його та¹киї звук созда¹йоца як бу¹гаї теї / бу¹ї бу¹ї бу // о¹собен:о¹ рано¹ у¹тром та¹ке на рос¹в¹іт¹ і як пудийди до бо¹л¹ота / о¹це¹ так / дак¹ о¹це рудий / дак¹ вуін як¹ чапл¹а / так і нази¹вайец¹:а / вода¹ни бу¹гаї // (Ад)];

[ун гу^д'е / у¹його¹ шийа та^{ка} дл'^ін'ушча / і ун / а^б'ічна¹ ў^ба^лот^н'і /
'голаву_ото у¹воду_і у-у / у-у / у-у // ета а^б'ічна¹ в'ечерам іл'^ірана_утрам /
дн'ом н'е // у нас За^р'еч':а йес'т' / в'ес'нойу зал'^івайе ўс'о / лу^{га} / дак там
ка^с'іл'і / кал'хозній с'ена^кос³ буў / і нача^вал'і там / дак ун ўс'о_ў^ремйа
гу^д'е / в'ечерам і'рана_утрам / голаву ўстри^кайе / вад'а^ни вул / то_голаву
ў¹воду_і у-у / і ў^ба^лот^н'і та^к'е і'еха і^д'е шо_мо за_п'ат' к'і'лометраў
чут'но // (Птр)];

[вин¹носа у¹воду ўстром'ла^йе і гу^д'е / наче_би^чок ре^ве / бу-у-бу-у //
'імен:о ў¹воду¹носа йак уст'ромит'_о^це // ста^вок там буў / і вин там жиў
'цеї_год не чуў // бу^ло там бухка^йе / чут' х'тозна_де / за к'і'лометар //
(Сив)];

[во¹но бухка^йе / во¹но і не^велике / а о^то_йак з'об зас'трома^т' у¹воду і
йак дих'не і во¹но бух / бух / бух // йак уно^ч'і_дак / йак п'асли / дак_бухка^йе у
бо^лот'і // і ўреме^нами / о^це через_ск'іл'ки_ў^ремйа вин зна^йе ко^ли бухкат'
// (Сив)];

[р'ік / п'ташка зда^рова: / ўц'е на луг па^йед'іш / йа^но г-гу-у-г-гу-у / аж
лу^н'іт^н' / аж_і^д'ет^н' та^к'ім_тим // ну ўц'е та^к'і^йаго¹ голас // гу-у / і
зноў_гу-у / а лу^на па^шла па_том / па лу^гу // (Бир)].

‘Велика синиця, *Parus major L.*’

[а си^ничка заўж^д'и сонечко зустр'і^чайе / от_ко^ли ўран'ц'і во^на
с'і^дайе т'іки_там_де ... і сп'і^вайе / де сонечко с'ходит' с'тойі сторо^ни /
йак сонечко с'ходит' / во^на с'іла і сп'і^вайе до сонечка / і заўж^д'и //
'ранен'ко ранен'ко // у¹нас і кажут' си^ничка сонечко зустр'і^чайе // (Зм)];

[– а си^ниц'а_ото пиш'чит' на холо^д / йа_ка^жу_д'іду / шче л'уди
нази^вайут' хо^лодна п'тиц'а / си^ниц'а во^на / от_ж_кида^і'сани_бери_ву^з /
дак_чи_то_си^ниц'а ? // чи_йа не^н зна^йу //

– Ще синицю називають холодна птиця?

– хо^лодна п'тиц'а / во^на так наче п'іш'чит' / о^це нап'риклад л'ітом / то
похоло^ддан'іе_бу^де // си^ниц'а пиш'чит' // (Ірж)];

[– Яка пташка приносить звістку?

– си^ниц'а / си^ниц'а // от_вона прил'і^тайе_может' в_окно_стук ... /
си^ниц'а // в_окно_стукайе // а^бо п'росит'_йісти // пан'і_майеш ? // а^бо
п'росит'_йісти // а^бо го^рробец'_можже_стукнут' // і о^це йак на па^гане_шос' /

на йа'кус' з'в'іс'т' /¹може'т' горо'бец' по'стукат' / по'стукайе // (ГрІв)];

[А є ще з якимись пташками пов'язані прикмети?

– ну ¹це ба'гато_йак у вок'но с'тукайе / дак у ¹шибку / дак з'в'істка йа'кас' ¹буде // (Дан)];

[– А у вас одна синиця?

I.1 – ої! // ма'йа дара'ген'ка ў_мене си'ниці' до'вол'і (сміється – Я. Л.) //

I.2 – це... / ¹вибач по'жалуста / це_в'ін с то'бої шут'куйе / про ¹женич'ін і'м'єйе_в'і'ду / ¹чуйеш? //

– А що, на жінку кажуть синиця?

– на ¹ж'інку ¹кажут' си'ничка // ¹зайчик / си'ничка / ¹рибачка / ¹киц'ка // (Люб)].

‘Великий веретенник, *Limosa limosa* L.’

[бо'лот'н'а п'ташка / д'л'ін:уї на ¹лапах / ота'к і висо'ти / ¹ходить_вин і так ¹каже / з'риц':у / з'риц':у / з'риц':у // (Сив)];

[у нас йе о'тої_шо з'риц'у-з'риц'у-з'риц'у // у ¹пол'і_це па'сеиш / од'но ле'тит' йа'кас' п'тичка з'риц'у-з'риц'у-з'риц'у // з'риц'у і ¹кажем на йо'го // (ДГ)].

‘Великий строкатий дятел, *Dendrocopos major* L.’

[– А чорних дятлів немає?

– ¹чорни ¹йакос' йа і не тої / ну о'це_ми ¹п'острий дак_в'ін_то ¹сам_то не ¹чорний / о'це_ж ¹б'ілії / ¹чорний / а на то'му... / живо'ток красно'ватий і на то'му / на голо'в'і та'ка по'лоска / о'то_ж і чо'го_йїх так нази'вайуц':а сан'і'тари ¹л'еса / із:а_к'расного то'го // (Обм)].

‘Вівчарик-ковалик, *Phylloscopus collybita* Vieill.’

[– напр'і'м'єр йа ў_л'і'су фстр'і'чаў / да / йїх по_нашому нази'валис' буди'н'ч'ік / от_вуон буд'ує_со'б'і гн'із'до іс_к'ришайу / от накри'вайе йе"їе там / са'ломайу / а вот на_л'і'т'є'ра'турному йа не" з'найу как нази'вайе"ц':а // ша'лашик_таки ¹д'елайе іс_к'ришайу // у нас нази'вайе"ц':а буди'н'ч'ік / а вот_как на_л'і'т'є'ра'турному вуон нази'вайе"ц':а ¹йа_його не" з'найу // за'вут' у нас буди'н'ч'ік // ну знач' буд'ує / ¹нач'і'т' буди'но"ч'ік ¹і'л'і_ша'лаш // (Біл)];

[а йе_миче п'тичка_м'вачка // да / із_лис'тк'уї іш:у'вайе гн'із'до_со'б'і // ма'лен'ка_така п'тичка_тоже / нуїс доу'ген'киї_та'киї / на ¹кого во'на

похожа ? // доўгі таки нўжкі вона по^а о^ачере^атах же^аве / ото^аде
о^ачере^ата велик^аі / вона отої мўх із оче^арету... / і ш:и^авайе^асо^аб^аі гн^аіз^адо /
вона туди мўх на^аносе // (Ірж)].

‘Водяна курочка, Gallinula chloropus L.’

[ну це ш^аутки^а / курочки^а жи^авут^а / ну та^ака обнико^авен:а^а курочка йак
наше кур^ача / а дика^а курочка нази^авайе^ац^а:а // та^аки пету^ашок кра^ас^аівен^акі
йак ото^а йе^а ма^ален^акі петуш^акі / ма^ален^акі та^аки карликов^аі / от^а по^ахож^аі на
то^аго^а то^ачно / кра^ас^аіви греб^ане^ац^а та^аки / ўсе кра^ас^аіве // м^айасо^а дуже ў них
смач^ане / та^аке жир^ане // (Гр)];

[– А чого курочка зветься?

– ну во^ани с^ахож^аі ш^а / то^аже табун^ац^аами жи^авут^а / так^а йак і кур^аки
ви^авод^аац^а:а // во^ано не^авеличке та^аке / не то^а ш^ао так // на кур^аку по^ахоже /
тик^а і зо^аўс^аім ма^ален^аке // (Дл)];

[кури^а ш^а то^аже раз^ан^аі бу^авайут^а / йе б^аіл^аш^аі / йе мен^аш^аі / с^аредн^аі //
во^ана вод^аа^ана / на во^ад^аі фсе ў^арем^айа / і гн^аіз^адиц^а:а / дес^а куш^ач ло^ази а^або / ну в
ш^аопи^ачем / чи на л^апе^ас^аі // так кур^акойу і нази^авайут^а / то^а ш^ао у^анейі з^аоп^а
та^аки^а йак у до^амаши^анойі кури^ац^аі / у^а утки плес^акати^а та^аки // (Кр)];

[– курочка дика йес^ат^а //

– А чого вона курочка зветься?

– то^а ш^ао у^а йе^айе ла^апи йак у кур^ак^аі і во^ана ўс^ау до^арогу і^аде ш^аодит^а п^аешка //
б^аіга^айе / ў^а йе^айе ла^апи ви^асоки / і во^ана пли^ага^айе так // (Лок)];

[йес^а куро^апатк^аі / йес^а кур^ачк^аі дик^аі // ми раз на пол^аі ко^анопл^аі
б^арали і о^аце^аж кур^ака цайа із кур^ачатами / да^авайте по^айма^аем хоч од^аного
кур^ача / да гур^атом л^аанка дес^а ш^аол о^ав^аік два^анац^а:ат^а / йак кир^акнул^а а кур^ака
/ ўсе / не по^абачиш не... / кур^ачатк^аі та^аки кра^асивен^акі во^ани // ну кур^аі / то
куро^апатк^аі о^ад^а:ел^ано а... / це^аж кур^ак^аі дик^аі ка^азали на^а йіх / та^аки во^ани
йак сел^ас^ака кур^ака // (Люб)];

[I.1 – обнико^авен:а^а курочка / тик^а і ў^а йе^айі до^аўген^ак^ай зоб / і но^аги та^аки
йак у кури^ац^аі тик^а і т^арошки ластоп^ад^аібн^аі / кру^агом пал^ачико^аў ласточки
ма^ален^ак^аі //

I.2 – во^ано по во^ад^аі бе^ажит^а / во^ано не тоне / іс^а тих кур^ачок кур^аі пош^али у
нас / ну кур^аі ў ха^аз^аайств^аі // (Сив)].

‘В’юрок, Fringilla montifringilla L.’

[йак ¹тока на па¹году ха¹лодну / йур¹ч¹іт¹ / йурок // йон йур-йур / дак йур¹ком за¹вут¹ / йур¹ч¹іт¹ на па¹году на ха¹лодну на дошч // (Бир)];

[йурок¹ так йур-р-йур-р / ¹наче у свис¹ток¹ ото / йур¹чит¹ / йо¹го па¹з¹вуку і нази¹вайут¹ // (Ком)];

[йурочок йа¹к іс¹ там¹ ото йес¹т¹ / у нас нази¹вайут¹ йурочок / йак горо¹бец¹ / т¹ік і отут¹ о г¹рудачка т¹рохи ¹наче та¹ка красна¹вата: / в ін а¹б ічна йак¹ ото на похол¹оду / пахала¹даіе / дак у¹с¹о¹урем¹ а ур-р-ур-р-р-р-р-р / дак йо¹го йурок і праз¹вали // ¹каже йурок т¹ур¹чит¹ ¹каже на ¹холод // (Рад)].

‘Голуб-синяк, Columba oenas L.’

[¹дик і ¹гол¹уб ¹просто л¹етайе дак сп¹івайе ку-гу-ку-гу / дак ми нази¹вайем / ку¹гут кри¹чит¹ (сміється – Я.Л.) // (ГрІв)];

[– На людей не кажуть голуби?

I.2 – ну чо¹го ? // о¹це ми па¹ха¹рошаму / дак ка¹за¹ў он д¹ід га¹л¹убка¹ майа¹ ¹може на¹з¹ват¹ //

I.1 – ¹то ти не на тої ва¹п¹рос атв¹ і¹чайеш (сміється – Я.Л.) //

– А Ви можете сказати голубе, голуб мій?

I.2 – ну а йак ? // ка¹н¹ешна ¹можна / па¹ха¹рошаму //

I.1 – а па¹гана дак і крака¹ д¹іл¹ ¹може ска¹зат¹ // (ЧрвЧ)];

[¹йак¹ от ха¹роше ди¹т¹а дик ¹кажут¹ ¹ої го¹л¹убка¹ ти мо¹йа¹ ¹дара¹га ! // (Шев)];

[і¹ди мойа¹ зе¹зулен¹ко ! / і¹ди мойа¹ п¹ташечко ! // а йак ум¹ре у ¹нас о¹це / у¹же ми йак ум¹ре // ¹ої мойа¹ п¹ташечка ! / ¹ої мо¹йа го¹л¹убочка ! / ¹ої мо¹йа і зе¹зулен¹ка ! / сест¹ричка там чи ¹донечка // (СтОр)];

[¹а ти мойа¹ ласточка / ¹ти мойа го¹лубушка // (Хиб)].

[а коро¹вай бу¹л о¹ж¹ у мол¹о¹дойі пе¹чец¹:а / здо¹ровий коро¹вай / укра¹шайец¹:а ф¹с¹ акими п¹тичками / ф¹с¹ акими ф¹с¹ акими / і то¹вариш / так нази¹вайец¹:а // дві ро¹шки //

– Товариш – це що?

– то¹вариш без укра¹шен¹ ійа //

– Це інший хліб?

– хл¹іп / хл¹іп // два / о¹це коро¹вай кра¹с¹івий таки / то¹вариш нази¹вайец¹:а ¹менши // те¹перечки сто¹йат¹ на стол¹і / а дру¹жок / од мол¹о¹дого два дру¹шки / перев¹язани рушні¹ками // те¹пер¹уже ж ук¹раїн¹с¹кими / а

ко́л'ис' бу́л'о ота́кими к'расними (купованими – Я.Л.) // і / в'ін це́й коро́ваї
заби́райе с_сто́ла / кл'а́де на сти́л і 'р'іж'ут' / і розда́й'ут' о́це_ж
д'рушка́м / і бо́й'арам і ўсі́м / а д'рушки сп'і'вай'ут' // о́й_край д'руж'бон'ко
коро́ваї / та нас мо́л' о́ден'ких не забу́вай / шо ста́рим ба́бам м'я́'кишки / а
нам_мо́л' о́дим у́с'і 'шишки // бо з^с коро́ва'я_ж^ш 'шишки //

– А там ще і шишки були?

– а йак ? // у́с'аки ўкра́шен'яа // і го́л'убчики_так і ма́л'ен'ки / і 'шишачки
і... / ну хто_шчо_ў'м'іе / те і 'тул'ит'_туди / шчо 'вил'іпит' із^с 'т'іста // і
к'в'іточки хто_ў'м'іе / о́це_ш 'четверо та́ких / то́д'і 'туйу / сере́динку / і
два л'ис'точки // ну'воб'ичим хто_шчо_ў'м'іе / те і 'л'іпит' // (Мр)].

‘Голуба синиця, *Parus caeruleus* L.’

[син'ач'ки_о́це з'і'мо́ю л'е́тай'ут' / 'с'емечки бе́ре з ру́ки / ну во́но
та́ке_йак 'ластачка / на 'ластачку па́хоже / тик і 'чорни к'р'і'л'я'а / а тут
та́ке гал'уба́'ватен'ко: ц'в'іту // син'а́чок / во́но 'синен'ке та́ке / си́н'ак_
воно / си́н'ак і нази́вай'ут' // во́ни 'зараз л'е́тай'ут' но 'р'ітка папа́'дай'уц'а /
а от_йак з'і'ма п'рийде / да 'йес'і 'сил'на з'і'ма / 'йес'і си́н'ак пайа́'виу́с'а /
син'а́ки пайа́'вил'ис' кала_хати / це ажи́'даі ма́розаў // 'це_ва́ни 'чуй'ут' /
ва́ни з'най'ут' (Гор)].

‘Голубий рибалочка, *Alcedo atthis* L.’

[риба́'лоўчик нази́'вай'ут' / ну вин_же / голу́'бий / зима́'родак
нази́'вай'ут' ну 'йе_вани ў́'нас // а вин у́'се_ў'рем'я / вин зо́'мноі ри́'бачит'
'р'адам / на 'удачку 'даже са́'диц'а / ле́тит' попи́д_к'ручами / рас / с'іу́ / а
та́д'і^е за́'м'ітиў шо йа... / і ку́'паец'а / вин_же не 'т'іки рибу́'ловит' / 'с'аде
на га́'л':учку / па́'том приг_у_в'оду / рас / с'іу́ / і так 'може д'вац'ат' /
т'риц'ат' раз // (Зм)].

‘Гусак, гуска’

[дак гу́'сак і ма́л'а́'д'о́ж / в асно́'у'ном / ста́ри'йе_ж не так / не б'йуц'а /
а ма́л'а́'дийе панап'і'вай'уц'а / а та́д'і ў́'драк і 'л'ізу́т' // о ! // д'і'в'іс'_каже
гу́'сак йа́'к'іі ! / за́'д'іу́'ку_там / гу́'сак йа́'к'іі ! // ба́ч йак б'йец'а ? // (Гор)];

['гускоюу називайут' / ну йак но'сата з'дорово то_то'д'і // у нас у'чител'ка була / 'тик і 'Гускоюу називал'и йе'йе (сміється – Я.Л.) / ну не у'уич і 'кажут' ко'н'ешна_йі'йі // (Шап)];

[– А можна когось порівняти з куркою чи з гускою?
– а / ну дак... / 'це_йак йа'ка та'ка тоу'ста 'женичина і'де 'так_наче пере'вал'уйец':а / ка'е_он / пош'ла йак'гуска // (Мр)];

[у нас буу та'кий у'же_ми_п'раўда_по'коїний / дак п'ривз'иш':е ну_його_з'нач'іт' Го'лодний / а його називали 'Гуска //

– А через що?

– п'росто в'ін та'кий здо'ровий / пон'і'майеш ? // і_цеї / 'Гуска і_фсе // (Мр)].

[а у'гу'сеї_бу'ло так / о'це соби'райуц':а шук_дес'ат' чи п'ат'нац':ат' / а'бо_ї до двац':а'ти / і і'дут' // 'самого йа'когос'_там 'виберут' / о'це_ти 'будеш гу'с'ак / а 'це_у'же 'буде 'гуска / і_це од'но за 'одним о'так бе'руц':а за 'руки / і 'то_у'же_ж гу'сак ге-ге-ге (повільно, грубо – Я.Л.) / 'гуска ге-ге-ге (швидко, м'яко – Я.Л.) / те'го'тит' о'так // а в_у'теї / 'так_у'же по'прис'і'дайут' / о'так круз'_ноги 'руку пере'да'йе / а теї 'дал'ше / а теї 'дал'ше / і о'п'ат' ках-ках-ках (тихо, м'яко – Я.Л.) / 'це_у'же 'уточкі і'дут' / ка'хо'т'ат' / а 'сел'ехи сват-сват-сват (тихо, глухо – Я.Л.) // і о'так шук_дес'ат' чи две'нац':ат' // (Лок)].

‘Деркач, Сгех сгех L.’

[– у нас називал'и його дер'кач // ву'їн вел'ичи'нойу та'кий йак 'гол_уб а 'тик і_шо 'ноги дл'ін':і //

– А чого його деркач звать?

– а ву'їн у тра'в і йак на 'луз'і і'деш а ву'їн дер-р / дер-р // (Гор)];

[I.1 – а вин ка'же дер'кач / так і га'монит' //

I.2 – 'так_вин і кри'ч'іт' дер'кач-ч-дер'кач-ч-дер'кач-ч / о'це_так йак йа ка'жу / дер'кач-ч-дер'кач-ч-дер'кач-ч / на кан'ц'і так 'наче с п'рот'агам // (Сав)];

[дир'кач пайау'л'айец':а ву'їн вес'нойу 'рана / ш':е с'н'іг ле'жит' / ву'їн пайау'л'айец':а і ду-у // от_йак ва'рота скри'л'ат' 'йес'і аткри'вайеш / так ву'їн дир-р... / скри'пит' / о'це у його та'ки 'голос / скри'пит' / і наз'вали дир'кач // ву'їн ва'рота аткри'вайе вес'н'і і закри'вайе 'осен'і // ну 'тоже не'даўно перес'тау' / а то там на тий стара'н'е_буу' / а то пересели'у'с'а с'у'ди на 'наш'і 'верби / йа 'бачиу' ву'їн_там 'ето / вона і невелика п'тичечка / а дир'чит' 'чутно_хара'шо ої-ої-ої ! // (Бер)];

[а / дак в'іник / у́же йак изна́с'і́ус'а пол'нос'т'у дак в'іник_уже_ка'т' не'годний йак дер'кач // (Люб)];

[дер'кач у нас ішче за'вут' в'іник / ко'торий_ўже зли'заўс'а дал'ше н'ікуди / з'метений да_н'ет // (Нех)];

[дир'кач / в'іник / ш':о по'гано ме'те / ас'тача дерка'ча // (Бер)];

[в'ен'ік изна́с'і́ус'а / ото ад'н'і тол'к'і ци'бк'і стир'чат'' / ну / у́же зра'б'і́ус'а / д'е'р'кач // (Єл)];

[ну в'і'ен'ік_же м'е'а'т''еш_м'е'а'т''еш і зм'й'оўс'а / да а'собена з бе'рези / дак ка'же / о' г'ос-спад'і у́же в'ік'ін'_ти теї д'е'р'кач ! // м'е'а'с'т''і_н'е'а_м'е'а'т''е_ўже в'і'ен'ік_тиї // (Птр)];

[вот_в'ен'ік м'а'т''еш_м'а'т''еш / а та'ди з'м'оўс'а ўс'о / а_ка'же / в'ен'ік_теї да_м'оўс'а / а'д'ін д'ар'кач ас'таўс'а // (Бир)];

[– А в господарстві щось називають деркач?
– м'ет'ла га'вор'ат' / ну д'ерка'чом чо'о праз'вал'і шо і'д'е_ото хва'стом / йес'_он с'ад'е д'е_н'ебуд' / ў тра'в'е_там іл'і д'е_н'ебуд' сп'р'ачец'а / хва'стом_ото шу'рує // ну і наз'вал'і д'ер'кач м'ет'лу з бе'рози / називаец'а д'ер'кач // (Тпч)];

[мл'інок та'ки ран'че робил'и / кру'тиўс'а / пут'_ц'ого дирка'ча шо_оце кри'ч'іт' // мл'інок та'ки робил'и / рос'кол'увал'и т'р'іски із л'о'зи / і робил'и / робил'и / вир'ізал'и та'ки ка'наўки у пал'ц'і у'так ў'круго'ву / і ўстаўл'ал'и с'уді та'ки йази'чок / і оце к'рутиш і вин дир'чит' / дир'кач // да них'то ни з'робит'_зараз_й'ого / них'то не ў'м'іє із мол'од'о'ж'і // (Гр).

‘Дрімлюга, *Carpimulgus europaeus* L.’

['лежен' з'вуц':а у нас // бо гн'із'да н'і'якого не'ма_так / на зем'л'і йайц'а зне'се і си'дит' ў аснаў'ном во'ни у л'іс'і_ето ви'вод'ац':а // с'іра_така п'ташка два йе'йічки_ото зне'се і си'дит' / гн'із'да н'і'якого / а та'ка йамка // (Гай)];

['лежен' 'це_така п'ташка / і'деш у л'іс'і / дес' отак_о / мо'еш насту'п'іт' / о // і гни'з'диц'а во'но_ж не куб'ла не'ма не'чо: / на зем'л'і // ну та'ке_йак... / т'іпа кор'шака / т'іки мен'ше во'но // і отак_о і'деш / хоч па гри'би / да'ходиш да са'мого то'д'і во'но зле'тайе // мо'жеш да'же напу'гац'а / йес'і не з'наєш // (Пб)];

[ну ў_нас через_те наз'вали 'лежн'а / в'ін_та'ки / а нап'одоб'іє ко'го в'ін ? // дак о'це_ж і'деш / ш':е_йак непос'меркло / д'н'ом_тоже_ж й'ого не

по́бачиш / а перед¹вечіром / во́ни ле́тайут² же / не з¹найу ч¹о́го во́ни
у́же / па́суц²:а ч¹і ч¹о́го во́ни ? // і дес² гол²:а оце¹так / на дере¹вин¹і гол²:а
/ і в¹ін те́бе^ж³ ба¹чит² / і в¹ін на оц¹і́й гол²:і так рос¹чулиц²:а / л¹аже і
ле́жит² / ну / аж³ прис¹іда¹йе / дак¹ ми¹ його́ ле́жен² назі¹вайем / а́бо на
с¹тоу́бур¹і так при¹тиблиц²:а (‘зачаїться’ – Я.Л.) / і не воруш¹нец²:а у́же^ж
йак ти йдеши // ну та¹ки / шо¹ можна у́бит² і м¹н¹асо¹ми:е кої¹йа¹ке // (Пл)] ;

[йес² / та¹ка йес² / вин гн¹із¹да ваши¹че не¹ робит² / дак¹ йіх назі¹вайут²
ле́жн²ам ваши¹че / ка¹жат² це па¹нашн¹скаму так / а от па¹на¹учнаму йа не
з¹найу¹ йак¹ його́ // і¹ вин¹оце кла¹де¹ цийі¹ йайц²:а / так ви¹водит² / без н¹і¹чого /
так¹о / п¹рама / під¹деревам // (Сав)] ;

[л¹е́жен² / па¹на¹учнаму вин каза¹дої¹ ка¹жец²:а / каза¹дої // пото¹му шо
вин л¹е́жит² і йайца оце¹ж ка¹жут² у¹ л¹іс¹і п¹рамо тож¹ тик і йа¹мочка і
л¹е́жит² / і притом л¹е́жит² бо¹ком // (Єв)] ;

[I.2 – а шче^ж йе¹ л¹е́жен² / у́ л¹ес¹ і л¹е́н¹ів і́й л¹е́жен² //

I.1 – лодар та¹к і́й //

I.2 – куб¹ло не віе прагр¹а¹б¹е / с¹ад¹е і на з¹ам¹л¹і і зн¹е¹с¹ец²:а / у́с¹о / л¹е́жен²
/ д¹воіе йа¹йец² ізн¹е¹с¹е і в¹ів¹ед¹е / б¹іл¹ш не¹маіе // йак¹ наїд¹еш у¹ л¹ес¹е / о !
// це л¹е́жен² / ну брат¹ же н¹е¹а б¹рал¹і / а пад¹і¹в¹іу́с¹а куб¹ло да... //
вел¹ік¹ен¹к і́й / ха¹рошій та¹к і́й // (См)] ;

[па¹л¹іт¹е¹ра¹турному назі¹вайе²ц²:а каза¹дої / ета / а па¹на¹шаму
назі¹вайе²ц²:а ле́же²н² // бо вуин н¹е¹ віе гн¹із¹до пата¹му шо йо¹му л¹ен² // от і
його́ л¹уд¹і у нас наз¹вали ле́же²н² // от / а каза¹дої / пата¹му шо у його́ /
ета / рот¹ дуже ши¹рокий / от / і вон п¹і¹тайе²ц²:а ета¹ мош¹ками / лове¹ йіх
на ха¹ду / рот ра¹з¹:аве¹ йак¹ото... // (Біл)] ;

[– А чо́го вона так зве¹ться ?

– то¹ шо а¹на л¹а¹жит² бо¹кам / гн¹аз¹д¹іц²:а п¹рамо на з¹ам¹л¹і^е / бо¹кам
л¹а¹жит² у́с¹о у́р¹ем¹а / а бака¹уца п¹е¹р¹е¹л¹а¹тайе з¹ м¹іс¹ц²:а на м¹іс¹це / так
і наз¹вали л¹е¹н¹іва / л¹е́же²н² // (ДД)] ;

[– А чо́го він назі¹ває²ся ле́жен² ?

I.1 – пата¹му шо йон л¹а¹н¹іц²:а //

– А можуть на людину сказа¹ти ле́жен² ?

I.1 – н¹е / на т¹е¹а¹б¹е нел¹з¹а //

I.2 – можут² / от¹ ваз¹ м¹і ха¹ча Мал¹а¹р¹енку / он н¹е¹а ра¹бота¹йе¹ / не¹це¹й же
/ а мала¹д¹ий / мої¹ син¹ то¹же¹ / л¹е¹н¹ац²:а / от¹ ва¹ни л¹е́жн²і //

I.1 – два ^{л'ежн'і} // (Гн)];

[– А можуть на людину сказати лежень?

I.1 – ну а чо^о не ^{можут}? // ка^{н'ешна} ж ^{можут} / ^{йесл'і н'іч'е}во н'е ^{д'ілає} / ^{тол'ка гул'ає} от ^і хто? // ^{л'ежан'} //

I.2 – т^рут^{н'}ен' ^{л'ежан'} // (ГТ)];

[– А лежень на когось можуть сказати?

– хто н'а ^{роб'іт} //

– л'а^{н'ів} ії чала^{в'ек} // (См)].

‘Дрофа, Otis tarda L.’

[ш^{че} ^{йіх} називайут' ^{ду}дак / ну тут / ^{йіх} називайут' ^{ду}дак // це ст'ен^{ни} там / ^{ета} / да і ^ў нас хто ^{йіх} знаў дак ^{дуда}ками називали // ну ^ў ^{його} ка^{ли} б^рачний п^{ер}'іод / дак в'ін / та^{ки} ^ў ^{йіх} на^{в'ерно} чи сп'іў чи ^{йіак} воно? // шоб ^{самку} пада^зват' // дак та^{ки} бур^{чит}' в'ін / ^{ду}дак / із:а^{чо}: ^{його}... / ду-ду-ду-ду // ну це да^ўно / те^{пер} у нас не^{ма} / ^{йіх} вибили / а раз^{водиц}:а... / раз^{рали} на^{л'а} ^{ўс'і} / не^{має} ^{йому} ^{м'іста} гниз^{диц}:а // (Днл)].

‘Жовта плиска, Motacilla flava L.’

[жо^ўтобр'ушка та^{ке} ^{йіак} си^{ничка} по^{доб} ^{йіе} / ма^{л'есен}'ка жо^ўтен'ка / і ви^{сежує} ^{йіайц}'а ^ў тра^{в'і} / у с'іно^{кос}'і / е^{ге} Кат'у? // у нас там на л'уш^{ку} // (Чрвк)];

[це та^{ка} а^{соба} п^{ташечка} жа^ўтабр'ушечка / о^{тут} ^{жо}ўтен'ка та / вол'ка і пус^{це} // (Пб)];

[а на^{том} та^{ка}йа ^{сама} (як біла плиска – Я.Л.) / в'ід та^{к'і} / ^{тока} ^{жо}ўтий / са^{ма} ^{с'ера} а ^{пуза} ^{жо}ўте / то жа^ўтабр'ушка // ну це бол'ш у пол'і / жа^ўтабр'ушка // (Ряб)];

[то^{д'і} ^{ц'і}йі ^{йес'т} пастуш^{к'і} / так і ^{каж}ут' пастуш^{к'і} / та^{к'і} ^{жо}ўтен'к'і / во^{но} по^{хоже} на тра^{со}гуску ^{т'ік'і} та ^{с'ірен}'ка а цеї ^{жо}ўтен'к'і / с^{пинка} зелену^{вата} чу^{чут}' // а чо^{го} пастуш^{ки}? // ско^{тина} на^{сец}:а а во^{ни} б'іл'а ^{нейі} б'іга^{йут}' // (Нор)];

[пасту^{шок} ^{йес'т} / та^{ка} ^{с'ерен}'ка п^{тичечка} / за ко^{ровами} ^{ходить}' // ну вин... / ко^{рови} на^{суц}:а / вин сл'і дом за ко^{ровами} // (Сив)];

[пасту^{шок} / ^{кол'о} ^{с'коту} во^{но} ^{ото} л'і^{тайе} / та^{ка} ^{чорнен}'ка ^{йіак} л'ас^{т'івочка} / ^{т'іки} т^{рошки} і^{накша} // (Чоп)];

[ну во¹ни бол'шин'ство на лу¹гах / де скот па'сец':а і во¹ни там // (Чх)].

‘Звичайна вівсянка, *Emberiza citrinella* L.’

[жоу'т'обруха пун'ходить' во¹на до 'жайворонка / 'тик'і'пузо 'жоўте // (Дл)];

[жоу'тобрушка 'жоўта а пос'м'етуха 'с'ірен'ка та'ка // (Пл)];

[желтаб'рушки / та'к'і'пус'ц'і'жолтийе // (Ком)];

[оу'с'анк'і'тоже на зем'л'і / ну та'ке'йак го'ропчик 'т'ік'і'жоўтен'ке пид^м 'шишкойу і бо'ка та'к'і'жоўтен'к'і / 'тоже кра'с'іво сп'і'вайе // ну во¹ни так / і зерно'йіди і цеї / ну / і жу'к'і'там йі'д'ат' / теї... // (НОр)];

[– пос'м'іт'ухи / та'к'і'жоўтен'ки / пос'м'іт'ухи нази'вайут' у нас // – А чого так називають?

– ну то'го'шо / ди'вис' / ко'н'ака там опос'л'ідилас' / там'ш':е'хто / во¹ни це соби'райут' // (Лок)].

‘Звичайна горлиця, *Streptopelia turtur* L.’

[– А чого вона така називається?

– ну так 'видно йі'йі наз'ваў на'рот / шо 'орлиц'а'нач'іт' / во¹на та'ка'н'іжна / от / пон'і'маєте ? // во¹на та'ка'н'іжна 'орлиц'а // (Мр)].

‘Звичайна оляпка, *Cinclus cinclus* L.’

[– шче та'ка'йес'т' п'тиц'а ол'апка / це вод'а'ний горо'бец' // 'вин'там жи'ве пид во'дойу / ну йак ? // ну вод'а'ний горо'бец' // у во'д'і'знач' 'мостит' гн'із'до / о'це іс'того / йак во'да і'де / о'це о'ц':уда во'да і'де / а с'у'ди неза'тої / і 'вин'там гн'із'до 'мостит' / ни'райе // ну вод'а'ний горо'бец' //

– А чого оляпка?

– ну шо вин 'л'апаец':а ў'воду // вин не ба'йц':а / 'вин'там і пи'тайец':а у во'д'і / вин ни'райе // вин та'кий йак горо'бец' // ол'апка та'ка / во¹на та'ка п'тичечка / на но'гах'доўга та'ка // (Сив)].

‘Звичайна чечітка, *Acanthis flammea* L.’

[во¹но та'ке ч'ік-ч'ік-ч'ік і ўсе // черес'то'вона нази'вайец':а че'чотка // (Яд)];

[ча'чотка / че-че-че / і ўс'о / п'ар'ас'тан'а і зноў / че-че-че // (Бир)];

['чечики бу'вайут' п'росо виби'райут' / ну та'ке / ў'його з'руд'і та'ки к'раснен'ки / на гороп'ц'а с'хожи // по'хоже на гороп'ц'а / тик'і'мен'шен'ки /

і горо^бець / с^іри а тої та^кі св^ітл^ішен^ки т^рошки // а чо^овин з^вець:а
чечик^вин же то^же з^вук та^ки созда^йе в^род^е че-че / чи-чи / чи ^йа^кос[’] /
так йо^го чечиком і проз^вали / ^вин мо^йа^к і по^другому / а ^у сел^і так ^його
нази^вайут[’] // (Дл)];

[ну так[’] же чирка^йе / крик^у ^його та^кий // (Зм)].

‘Зозуля, Cuculus canorus L.’

[– А вона зараз ще кує зозуля?

– ну чо^го ж би во^на ку^вала?! // во^на ^дл^ітайе // а ! // во^на до^петра
^дл^ітайе / до^петра // ^петра два^нац[’]:а^того ^липн[’]а / празник // так / і
во^на до^петра ^уже во^на / а^бо на ^петра / а^бо ^перет ^петром / во^на
^уже ^дл^ітайе // і ^ка^м ^уже на^верно ^буде ^тепла з^іма / бо зо^ул[’]а іш^че
п^ісл[’]а ^петра ку^вала // ну ^сей год во^на ^уже до^петра ^дл^іт^іла // (Пр)];

[– ^одуди // ^перед^м ^тим ^йа^к за^ку^йе зо^ул[’]а / ^перш за ^усе ми ^по^чу^йем
^одуда // ^худо ^тут ^худо ^там / ^худо ^тут ^худо ^там //

– А це якась закономірність у природі чи легенда, що спочатку одуд співає, а
потім зозуля?

– ^ні / за^коно^м ^ірн^іс^т’ //

– ^першим ^він обзи^ва^йець:а / ^йа^к о^це ^він об^із^ва^ус[’]а с^лухай зо^ул[’]у //

– ^кажут[’] ^по^ра ^уже ^гроши ^брат[’] у кар^ман шоб зо^ул[’]а за^ку^вала з
^гроши^{ма} // да^к о^це ^йа^к ^по^чу^йеш ^йа^к ^одуд за^худо^тука^у ^знач^іт[’] ^по^ра
^гроши ^брат[’] ^у кар^ман // ну хоч ^хо^ди хоч ^ні а ^йа^к не^ма^йе да^к і не ^буде //
(Хн)];

[– А є якісь прикмети, пов’язані із зозулею, що буде врожай, неврожай,
ще щось?

– ^йа^к ^перва зо^ул[’]а за^ко^вала ^кида^йут[’] ^гроши через ^лі^ве ^пл^еч^е // мо^йа
не^ві^стка ^йа^к ^прий^іж^айе да^к на ^го^род^і ^йа^к ^садит[’] кар^топл[’]у ^у ма^йу /
^перед ^ма^йем / ^перед ^перв^им ^ма^йем / ^ус^іда ^гроши ^бере // це ^ти^ки за^ко^вала
зо^ул[’]а / ^поди^вис[’]:а і ^кида^йе ^гроши //

– а ^йа ска^жу / ш^і:об так ^цейе / ^бу^ли ^гроши / ^о / да^к ^кинеш ^коше^л ^ком / а
^там ^хто ^ско^ка со^бра^у // (Ад)];

[– А про зозульку не згадаєте якихось пісень?

– у не^ді^л’у ра^нен[’]ко / ^каже / так ^тихо ^сум^нен[’]ко /
за^ул[’]а ку^вала ^у са^ду жал^іб^нен[’]ко //
то ж не за^ул[’]а то ^рідна^йа ^мати /
во^на про^вожала си^ночка ^у сал^дати //

йа ж думала сину тебе женити /
а ти ідеши сину ў в'їйс'ко служити /
йа думала сину не в'їсточку брати /
а ти ідеши сину враг'їў добивати //
скажи ж мен'ї сину йак д'їучину звати /
купи йїй г'їтару тос'ку розго'н'ати // оце та'ка // (Мр);

['мати / зо'зул'а / ди'тину он пуд^мкинул'а / у 'мене д'їд^мсу'с'їд^м з
'Дубоўки ка 'мачуха зо'зул'а / 'каже / ди'тину по'кинул'а / д'воє д'їтеї // а
д'їд^мї'ка / о / ў 'мене 'мачуха зо'зул'а / на доч'ку ка 'мачуха зо'зул'а /
по'кинул'а ди'тину // (Ад)];

[от у нас с'ем'їа тут / так на 'нейї і 'кажут' / 'нач'їт' ко'роч'е
гово'р'а о'ставила / 'ч'етверо по'мойему / ч'ї п'їатеро д'їтеї / а са'ма
п'їшла 'соп'стено гого'р'а ну по рел'їг'їознаї 'л'їн'її / і о'це ч'ї во'на ч'ї ў
Пр'їлуках ч'ї дес' / пон'їмаєте ? // і о'це на 'нейї 'кажут' зо'зул'а // (Мр)];

[ну о'то ж бач кат' на мате'р'їў отих шо д'їти / д'їтеї 'кидає
кат' / зо'зул'а // (Пр)];

[во'на ш 'кажут' / то ж йак кот'ра 'мати бро'сайе д'їтеї дак 'ка'т'
зе'зул'а // пит'кинул'а чу'жим бат'кам // са'ма байст'ручка і д'їтеї на'водит'
// (СтОр)];

[на 'ж'їнку і ку'кушкаї називаїут' / ну ў с'мисл'еї пат'к'їнула
р'е'б'онка там да'пус'т'їм // (Бнч)];

['то ми називаїем та'кїх шо / л'удеї / ма'маш ку'кушка // то кал'а
магд'з'їна пар'е'н'ку ад:а'л'а / чи мужї'ку ад:а'л'а / а ти жди йа схажу ў
ма:з'їн / паш'л'а / са'ма не вернул'ас' / дер'жит' мужик / кал'їше кал'їше
/ ку'ди йа'го д'їват' ? // ув'їнтер'нат / то ку'кушка / 'то йа та'кїх ку'кушак
убї'ваў'би // йа ка'заў / те'бе ш ку'кушка ма'маша радїл'а рас'тил'а і
'ви'растил'а і не 'вїк'їнул'а / а ти ку'кушка / дл'а 'чо: ти вїк'їдаєш ? // (Гор)
];

[та'от^д 'даже 'женичин за'вут^н ку'кушка // шо 'каже д'з'а'т^неї
пак'їдала йак ку'кушка / ку'дис' / а са'ма уш'ла // (Єв)];

[– А зозуля можуть сказати на когось?
– зо'зул'ка ? // да йес' 'кажут^д жє ш // дак д'руг'ї об'їжайуц':а / а д'руга не
об'їжайец':а // кат' зо'зул'а ж во'на... / йак називаїец':а ? // йак зо'зул'ка
це ска:т' / це приїатне ўрод'е с'лово / а зо'зул'а во'на ж то не се 'їайц'а і
да ко'мус' // дак йес' об'їжайуц':а / йес' не об'їжайуц':а // (Чх)];

[...ну оце парочка дак лас'т'івочка ти моя / зазулен'ка ти моя...
// (Хн)];

[іди моя зезулен'ко / іди моя п'ташечко // а йак умре у нас оце /
у'же ми йак умре // ої моя п'ташечка ! // ої мо'я гол'убочка ! // ої мо'я і
зезулен'ка ! // сестричка там чи донечка // (СтОр)];

[б'єднайя / ас'талас' уда'ва / са'ма йак кукушка // кукушка каже с
кукуше'н'атами сва'йім і / ас'талас' уда'ва // (Бир)];

[ну вот так буває / ну пришла там ат'кул' то род'ічка чи шо / ої ! //
боже мої ! // ти доўга н'а була ! // ої'я с'кучила ! // ої кукушачка ти ма:
б'єдна: ти ма: ! // та'ка а'б'іжена 'жиз'н':у сва'йеї ! // дак наза'в'еш / ої
б'єдна: ти кукушечка ! // ти са'ма ! // (Бир)];

[у'м'ер наша кукушка / у Пилитиш':і Н'іка'лаї буў кукушка //
– А чого так називали?

– а йа не з'найу чо'го / вон заі'каўс'а / і ўсе було кук-кук-кук / па'ка с'каже
'букву / ну / а тут кажут' / йак кукушка ку'є // ну йо'го і наз'вали
кукушкайу // вон у'м'ер / у'же нема // (Біл)].

‘Золотиста бджолоїдка, *Merops apiaster* L.’

[– Не знаєте таку пташку, що пасічники на неї скаржаться?

I.2 – пч'іла'йед ! //

I.1 – у нас назива'ець:а во'на / п'ідож'ди / по'жарка назива'ець:а / во'на пч'іл
йіс'т' / во'на та'ка кра'сива // во'на і йіс'т' і пч'іл і ўсе на с'в'іт'і йіс'т' /
по'жарка //

– А Ви не знаєте, чого так кажуть на неї?

I.1 – ну от'куда ж йа з'найу ? // так мен'і у д'ецтв'і ска'зали / йа то'б'і і
гово'р'у // 'нори 'рйіут' йак стри'жи // і во'ни ба'гато / йа сам бачиў / ко'лис'
іш':е ў д'ецтв'і йак ко'р'іў пас / дак во'ни ос в'опи':ем ба'гато йі'д'ат' / і не
даї'бог р'ії летит' во'ни п'р'амо / йак то'б'і ска'зат' ? // ц'іла йіх с'тайа
нал'і'тайе / і йак вони йіх там лоў'ат' йа не мо'гу по'н'ат' / ну / з'о'бами
ми // (Лок)].

‘Іволга, *Oriolus oriolus* L.’

[та'койі в'ел'іч'іни йак і голуб жаў'на // ну йа'на черес'шо жаў'на
йіі' наз'вали шо йа'на да'садна шо 'наче ж'ваку жу'є кр'іч'іт' і кр'іч'іт'

(імітує крик – Я.Л.) // *на́че ж'ваку жу'їе // а'на с'ера та'каїа / а з'рудк'ї ка'р'ичн'ів ін'к'їїе / кра'с'їва на'в'їду п'т'їчка // (ДД)*];

[*а'на мо́же се'час приле'т'їт' і тут на' дере'в'ї кри'чат' шо івалга-івалга / і-і-і / івалга-івалга // йак'д'їт'ми бу'ли дак ми перед'ражн'уїем шо / івалга івалга с'вин'у'с:ала і пара'с'а ўк'рала / івалга-івалга // (ДД)*];

[*ї ва'на_ото у'ї-ї-у'в'ї-ї // івалга мур'зата сви'н'у'с:ала / а ва'на / а ти ка'б'їлу / ну та'ке_вано'на́че палу'чаец'а / у'ї-їу'їу' // (Птр)*];

[– *івол'га йес'т' то́же жоўтен'ка та'ка / здо'рова / жоўта / ў'с'а_отут //*

– Який в неї звук?

– *йак' / і-ву-ву / іву-іву-іву-іву // (Чоп)*];

[– А чого жовна так називається?

– *а йа не з'найу / ну жоўта та'ка / дак через'те // ну жоўна_шос'їейі так ч'огос' не дол'уб'л'али ў нас жоўна // та'ка йа'кас' // шос' прик'мета та'ка не'важна //*

– А з чим пов'язана прикмета?

– *та йа не з'найу жоўна_шос' // о'то_ж йес'т' жоўна у ко'ровах на то'му / бол'їз'т' та'к_ото / кажут' //*

– А розкажіть.

– *ну йе жоўна та'ка бол'ез'т' / о'тут на'шійі така_тої / дак пов'їазане з о'ц'їм / шо ў'род'е'ї на скот во'но_шоб б'лиз'ко_там коло ха'з'айства не було // (Пл)*];

[*жоўна ну це ў ко'рови та'ка бол'їз'н' мо́же бут' // ў ко'рови бу'ває жоўна на'шійі / і бу'ло_ў_нас о'дин / да'вин_сам з Л'ен'їн'града бу'ї / Петроў по'коїній // ў'їого дес' во'на ўз'ал'ас'а / бу'ла на'шійі / наросток та'ки / робил'и йо'му опе'рац'їїу / ну'вин_мче по'жи'ї го'доў'дес'ат' / мо і б'їл'ше'посл'е опе'рац'їїї // (Гр)*];

[– *нази'вали і жоўна / ми шче нази'вали і чоло'в'їкоў Жоўна / жоўнасти / о'тут було на'риви по'пут_шійейу / дак / то́же жоўта'ниц'а нази'вали / чи жоўна нази'вали ўже_ш // (Яд)*].

[– Можуть на когось сказати іволга? На жінку можуть сказати?

– *да'можат' ска'зат' на ко'о у'годна (сміється – Я.Л.) //*

– А в якому це випадку?

– *пуд_зло'можат' ска'зат' // (Яд)*].

‘Індик, Meleagris gallopavo L.’

[– А на чоловіка можуть сказати індик?]

– і це та'к'е / йес' та'к'і разга'вори ў йо'го 'би'стри'йе / йак ін'дик_ото бл-бл-бл / і 'л'уди та'к'і 'тоже / разга'вор та'к'і / шо йо'го нел'з'а па'н'ат' // 'ка ін'дик_ти_ка ста'ри'ї // (Гор)].

‘Кам'янка звичайна, Oenanthe oenanthe L.’

[– зво'нок / во'на ма'лен'ка та'ка йак во'лове 'око / во'на бу'вае 'туда / бу'вае ў Йа'дутах во'на // во'ни_ми п'тиц'і ти з'наєш шо ? // време'нами бу'вайут' // от у'же 'ластовок не'має / е'ге ? //]

– А чого її дзвоник прозвали?

– зво'нок ? // на'в'ерно с'п'і'ває 'так_йак зво'нок // (Яд)];

[ну дак йес'т' / то зво'ночок ма'лен'ки / вин ма'лен'ки і йес'т' // і вин шче'бече / і о'це 'с'аде на бур'я'н'і і шче'бече // вин сам 'синен'ки / к'рил'ц'а ў 'його 'с'ір'і / а тут_вин 'син'ї' вес' / і 'йайц'а зе'лени не'се // йа 'бачиў і 'йайц'а йїх //]

– А чого його дзвончок звуть?

– 'то_шо вин 'наче зво'ночок з'вонит' і з'вонит' / з'вонит' і з'вонит' / бес кон'ц'а // (Яд)];

'йенчик (Дл), 'йоцик (Чш)

[– А чого він так зветься?]

– а в'ін так і сп'і'ває / йен-ц-ц / йен-ц-ц // (Дл)];

['йоцик / це та'ка п'т'ічка 'наче напо'доб'е вереб'їа / на з'е'м'л'і ви'водиц'а де_небуд' / вин ка'да зле'тит' дак йо-цик-цик / йо-цик-цик / 'бачит' у'же шо хто_та пади'шоў / йо-цик-цик / йо-цик-цик / дак так і назива'єц'а // (Чш)];

[ну так па_при'роднам во'но і'ванчик / вин так 'наче га'вор'іт' йак і'ван-і'ван- і'ван // (Сав)];

[та'ка п'тичка подо'рожник / та'ка синен'ку^овата_во'на / во'на 'т'іко по до'рогах у бур'я'нах // так у йе'йе та'к'і йа'йечка 'син'і // (Ірж)];

‘Кібчик, Falco vespertinus L.’

[а 'то_йес' та'ки голу'б'їатнички // це_ми 'тоже тої_самий 'коришун / 'тик'і малагаба'р'ітний / ну цеї вереб'їа / 'голуба 'може згреб'сти / а'бо_ж ц'іп'л'а_по'дростка / ц'іп'л'ати 'може хап'нут' // а тої здо'ровий 'коришун дак 'може гуса'ка здо'рогого по'нести // (Хиб)].

['коршак та'ки вел'ичи'ни 'йак_ото ворона / йак ? // 'йес' дак 'бул'шиї ба'гато / а 'йес' 'мен'ч'її / 'йак' 'мен'ч'її дак 'кажут' то гороб'йатник / на 'йо'го / шо ма'л'и / вороб'йоў вони 'л'оўл'ат' / а 'бол'ш'ї дак 'тийї' 'л'оўл'ат' ку'рей / і 'ўби'вайут' / у 'мене' п'ройшл'у'ос'ін' дак тро'їїх // (Хиб)];

[от 'йастр'еб-п'ер'е'п'е'л'ат'н'ік 'етат' меншиї / п'ер'е'п'олак 'лов'е / в'ер'еб'йоў_ц'їх 'лов'е і галу'боў // (Бир)];

[ну 'кобец' цеї здо'ровий / 'ў' 'його' зр'ен'їе / вин на два к'ілометри пол'ову 'мишу' 'бачит' у то'му / та'ке зр'ен'їе само'шедше / і 'вин_оце' л'їтайе / 'ў' осноўном пла'н'ірує_вин / от / о'це_ш' 'дивиц':а / а по'том з'нач'їт' при'ходит' / на 'дереv'і с'ї'дає / 'тик' і рас ! // схва'тиў і поле'т'їў / або 'ўбиў' / от // а о'цеї вереб'йачий / тої не пла'н'ірує / тої та'к'її 'бистрий' / тої не пла'н'ірує / 'бистро' л'їтайе_вин_дуже / і о'це вереб'її_там / си'ничок / ш':і'л'їў_оце 'ловит' // (ЧГ)];

['йес'т'а п'тичник та'ки ма'лен'ки / неv'елички / тої воп'ше л'їтайе 'йак' 'пул'а / с'їрен'ки // на ма'лу п'тиц'у пол'ує // на ма'лих о'ц'їх п'тичок / ну / горон'ц'їў // вин ле'тайе 'йак' 'пул'а / од 'його' у'же не 'ўте'че не_дна 'тайа // (Дл)];

[п'т'ічник / ма'л'ен'к'їх 'лов'їт' ун / ма'л'ен'к'їх п'т'їц_там / і п'л'їсачк'і_ж 'йес'т' / і че'чутачк'і 'разнийе^a / та'к'і 'мал'е^aн'к'і / 'йак' вере'б'еї / ота'к'і // (Птр)].

‘Кільчаста горлиця, Streptopelia decaocto Frivald.’

[ну 'ў' 'йейї' / тут во'на с'їрен'ка / дак отут на 'шиїї' отак 'наче' на'мисто / не на'мисто / а це_ш' та'ка пол'осочка 'чорнен'ка / на 'горл'ї // (Арк)];

[I.2 – а ото_шо о'це гу'кає д'ї'дус'у / дак 'шо_то ? // 'шо_то за п'тичка ? //

I.1 – д'ї'ду-ус'у / д'ї'ду-ус'у / д'ї'ду-ус'у // 'голуб' це 'тоже' / це у 'їїх' 'назви' / 'йес'т' 'орличка' / 'циї' здо'рови о'це 'р'аби^e / п'репут'н'ї / от / а о'це_о / цїх 'йа' д'ї'дус'у не знайу / 'йак_воно' / през'вали_оце 'тутечка' д'ї'дус'у // ото і през'вали і 'ўсе' // (ДГ)];

[бу'л'ї 'горл'їчк'і / 'горл'їци пр'їл'е^aт'ел'ї / с'їв'ен'к'і та'к'і / так у'г-гу-у-у'г-гу-у / с'е^aд'ел'ї / ба'гато бу'ло // у'гукали_ц'ї бу'л'ї // (Птр)];

[I.1 – а то_шо та'да кри'чит'_си'дїт' че'кушка 'кажут'_ото / пере'криў'л'айут' 'йе'її / че'кушка / че'кушка //

I.2 – *даже алка гол'ік каже / просит' у мене чекушку / ї мене ї самаго не ма // (ЧрвЧ)];*

[– А які вона звуки видає?

– *орлиц'а воше то з'вук'її не видавала / а була у нас нач'ім тут іш'е мен'ч'е ч'ім орлиц'а / ну воно по'хожа на орлиц'у / дак так як о'то ч'і кушка / ч'і кушка // це та'ке / пон'імаєте ? //*

– А як її називали?

– *от їа забу'єса ўже / забу'єса // ми їїї со'пствено гово'ра і не з'нали по іме'нам / а о'це так ч'і кушка так і нази'вали / ч'і кушка // (Мр)].*

‘Костоґриз, Coccothraustes coccothraustes L.’

[*там он р'абийї / ета / н'їрїа р'абийї / разнийї // вон в'їшн'ї даў'б'е / вон в'їшн'ї не йес'т' / а костач'к'ї рас'кусує / і в'їб'їрайе с'ем'е'ч'к'ї // то па'мойе'му сам'ї хуж'ї п'тиц'ї / як с'тайа нале'тит' дак... / ета / ўс'ї в'їшн'ї палус'каїе / ти ки'даїут' а костач'к'ї / ета / даў'лат' і... // (Біл)];*

[*вин'ўже вишн'ї не йїс'т' а ви'доўбує каме'нец' і рос'кусує // (Дл)];*

[– Прилітають такі (птахи), що роздовбують камінці?

– *аї ! // о'то ш'то ої ! // ої ! // костоґризи //*

– А чого на них так кажуть?

– *а то'го шо во'ни кисточки / во'ни ж вес'... / к'їсточки во'ни / се'рединку вийе'даїут' / а ўсе вики'даїут' / і о'то во'ни нази'вайуц':а костоґризи // (Пр)];*

[– А є у вас ті, що видовбують у вишнях камінці?

– *йес' / а як во'на нази'вайец':а ? // ди'вис' ос' за'тої'будкаїу вишн'а / т'їки ш'е три д'н'а на'зад там п'росто як ц'в'їту було / к'раснейе / за три дн'а... // во'ни ма'лен'к'ї та'к'ї / с' та'ким'нос'їком //*

– Великий ніс у них?

I.1 – *у їїх ота'ки кр'у'чок // і нале'тайут' масово / зраз / йес'ї найш'ли вани'де //*

I.2 – *ва'ни вишн'ї доў'бут' / т'їки костачки заби'райут' а це шалу'пайк'ї ва'л'айуц':а //*

I.1 – *п'роста м'їак'їш тої / атки'даїут' ад'га'р'їха / а те заби'райут' // ... от і'де / Ма'рус'а ! // і'ди раска'жи як нази'вайец':а та п'тиц'а шо'о'то па'їїла вишн'ї / л'у'дина ін'т'ер'е'суйец':а їак'вана нази'вайец':а //*

I.3 – *не з'найу їак'вана нази'вайец':а / не з'найу //*

I.2 – /йес'і ўз'наіеш йак назі'вайец':а дак дас'т' л'іт'рову'банку'вишен' //
I.3 – за нич'может' і'з':істи / о'то йак приле'т'ілі і за нич'может' і'з':істи //

I.1 – ва'ни па'хожи на абикна'вен:ага вараб'йа'тик'і чут'св'іт'л'ішійі і /з'обик о'так кр'уч'ком / і'йес'і найш'ли ва'ни'вишн'у / знач' за'сутк'і ва'ни зйе'д'ат' /полнос'т'у фсе // (Вер)];

[треш'чотка та / ну во'на так'наче треш'чит' /ото // треш'чотк'і // (Люб)];

[чуба'рушка йес'т' / та'ке чу'батен'кийе // та'ке_воно бил'ши'ни / мен'ше'д'атл'а // і'йак_ото'йагоди / ўс'егда напад'а / обне'се / чуба'рушка'ц'айа // (ЧрвК)].

‘Крижень, *Anas platyrhynchos* L.’

[I.3 – йак к'рига_ото і'де / дак то'д'і_ўже во'на... //

I.2 – к'рижан' / к'рижан' йак'т'ікі сн'іг / сн'ігу ба'гато було / зими та'к'і_шо сн'ігу уроў'н'і з'хле'вами / дак о'це'т'ікі про'таліна йе / ўже той / к'рижан' не'сец':а / ви'сижуйе'йайц'а //

I.3 – к'ригу // 'бачиш ? // дак і к'рижан' // (Яд)];

[к'р'аква то'о_шо во'на к'р'аче // (Кр)];

[– А різновиди качок є? Чи вони всі однакові?

– н'е / йіх ба'гата / йес'т' п'іску'ни назі'вайут' у нас / а'га / йес'т' та'кийі // п'іску'ни // во'ни п'іш':ат' / 'ми_йіх наз'вали п'іску'нами / ну даўно'це_ўже та'ке_воно паи'ло // ну доўга'шійкі йес'т' / 'шійа'доўга / доўга'шійкі // (Куч)].

‘Кропивник, або волове очко, *Troglodytes troglodytes* L.’

[це п'ташка п'раўда ма'лен'ка та'ка_йак... / ну / п'раўда йак во'лове'око / і во'на'б'ігаіе йак_ото'миша // і'нис'ко / во'но'високо не ле'таіе так йак_ото'ластоўкі // (Яд)];

[була у'мене дв'і не'д'іл'і на'зад у ве'ран'д'і // ота'ка'дирочка у ве'ран'д'і / за'л'ізла / ну'мениша / во'но та'ке_йак бец'ман / т'ікі'йа не з'найу / 'йак_йійі зо'вут' // 'с'ірен'ка / ма'лен'ка / та'ка_йак бец'ман_оце / ма'лесен'ка / во'на про'л'ізла / йа си'жу ве'черайу во'на раз // ма'н'ус'ін'ка во'на // соло'вей_же'с'ірій / а во'на криси'в'іша од солоў'йа // (Лок)].

‘Крук, *Corvus corax* L.’

[– крамка^ч і його називають //

– А чого?

– то^{го} що так кри^{чит} к^{рум}кає // (ДД)];

[каже у нас два шохвери їхали у завод по жом / той каже поїхали по жом / а той слихає каже що крук кр’аче / нач’ім’ бує пурга / нач’ім’ не йід’ // той поїхає там і замело його / а той дома // (СтХ)];

[– А є якісь птахи, що на погане кричать?

– крук / у нас крук кри^{чит} так // л’єтит’ дак кри^{чит} дак кажут’ хто та умре // (Руд)];

[л’єт’їу крук / схва^{ти}їу друк / н’ішоу пудга^н’ати // що так агре^с’їуна во^{на} п’тиц’а може й адл’упит’ // (сміється – Я. Л.) (Шап)];

[чорни воран т’р’іста л’єт жи^в’є // (Птр)];

[кру^к і йес’т’ у нас / крук // ос’ т’іки^шо л’єт’іли два / кру-кру-кру-кру // йак т’іки^це... / йак т’іки^де падал’ йа^ка / дес’ хтос’ ко^зу вит’аг / здохла дак покинує / дес’ тел’а про^пало / дак вит’агли / дес’ курка здохла / чи шчо / кажний вик’ідає // дак кру^к і це йак к’рукають / і ото^їже показуєт’ де воно йес’т’ / і кл’уїют’ // у мене ос’ туйу н’іч кро^л’і / со^баки поб^рали / со^баки / чи хтос’ із ру^ками пома^гає / так та^к і кро^л’і нема^лен’к’і / а їже б’іл’ше ро^ку їм / так ме^н’і ус’унош^н’а була / і їс’о^дно порозгр’ібало / он там на го^родах йа хо^диє / дак йес’т’ / ле^ж’ат’ / у^їже порозби^рали // а кру^ки^цейі м’асо падал’ соб’і райут’ / крук чорний // о / к’рукає крук / це дес’ ва^л’айуц’а кро^л’і / со^баки пор^вали / поза^т’агували / дак во^ни шу^кають / де падал’ ото // у нас перед^в іїнойу ук^рали / у По^сад’і / це тут / Чер^н’ігоїшчина / дак ук^рали у^дного д’ад’ка ко^рову / н’і / н’і / не п’тиц’і // так о^ц’і кру^к і видали // о^дин д’ід каже / ос’ слухає де к’рукають / ото нач’ім’ на том і к’рут’ац’а / ото там дес’ ко^рова за^р’ізана // найшли / по к’руках по^ц’іх // (МК)].

‘Крутиголовка, *Jynx torquilla* L.’

[– о^це пиш^чит’ крутого^лоїка //

– А що це за пташка?

– во^на с’ірен’ка та^ка йак і вер’ебей / т’іко та^ка до^їго^вастен’ка //

– А чого її так називають?

– чо¹го нази¹вайут¹ ? // во¹на ко¹ли си¹дит¹ на куб¹л¹'і / дак йа¹ж¹ бачи¹у сам¹же / дак отак¹о голо¹войу і к¹рутит¹ // не т¹'ікайе / а ¹дивиц¹:а на те чи ти ¹будеш т¹рогат¹ / дак во¹на отак¹о і к¹рутит¹ / ну наз¹вали крутого¹лоўка / а хто наз¹ваў ? // це так ме¹н¹'і по¹яс¹н¹'али / так і йа // йес¹ ота¹к і п¹тиц¹'і крутого¹лоўки // (Ірж)];

[вин си¹дит¹ / ўс¹у до¹рогу отак¹о ў¹н¹'ого ¹шиша // к¹рутит¹ голо¹войу // (Дл)];

[¹тоже у нас нази¹вайе¹ц¹:а крутага¹лов¹'е¹ц / і йе¹йе йак пай¹майе¹ш / дак ва¹на гала¹войу к¹рут¹'е / ти ¹голаву ў¹л¹'ева / і а¹на ў¹л¹'ева / ти ў¹права / ¹ета / і а¹на ў¹права // (Біл)].

‘Крячок, загальна назва (Chlidonias, Sterna)’

[– к¹рачки приле¹тали ка¹лис¹ / се¹час йі¹йі не¹майе // ка¹лис¹ було ¹м¹елкай¹ ¹риби ба¹гато / дак приле¹тала к¹рачка / от / ¹с¹'ірен¹'ка //

– А чого кажуть на неї крячка?

– ну ¹то ¹шо ва¹на кр¹'а-кр¹'а / так ¹йак кр¹'акайке / ле¹тайе над во¹дою / ¹рибку пун¹хватуйе і к¹р¹'ачка ¹так ¹йііі нази¹вайут¹ // йес¹ р¹'ічка¹ви кр¹'ачки / йіх ¹видоў з¹дорава ба¹гато // (Днл)].

‘Кулик, загальна назва (Charadrii)’

[¹д¹'ат¹'е¹л кул¹'іч¹'кі даў¹бае // ну те / на х¹воїках ¹шишики / та¹к ¹йіе¹ рас¹тут¹'ото / кул¹'іч¹ок нази¹вайе¹ц¹:а // дик йа¹ни¹оце т¹'е¹п¹ер з¹'ел¹'енийе¹ / а та¹ди су¹х ¹йіе¹ с¹тан¹'ат / там семе¹но йе / і йа¹ни д¹'ат¹ли / от ¹йак і¹дом на ¹йагади / дак стана¹в¹'іц¹:а ¹даже не¹л¹'з¹'а на ¹туйу / на з¹'ам¹л¹'у / кул¹'іч¹коў с¹тол¹'кі на¹даўбуят¹' // то ¹йіха йа¹да // (Єл)].

‘Лебідь, заг. н., Cygnus’

[¹це ў¹нас не ¹дуже даў¹но / не ¹дуже даў¹но / у¹бито / не з¹найу / ме¹н¹'і про¹казано / у¹бито чи йі¹й¹уже ¹ш чи йо¹го / чи ¹л¹'ебед¹'а чи л¹'еб¹'ідку ¹туйу / а во¹ни жи¹вут¹' же ¹ш во¹ни ¹так¹же ¹ж¹л¹'убл¹'ац¹:а / не так ¹йак ¹ми¹оце / ¹лайемос¹'а да бйе¹мос¹'а / ¹можем і роз¹'йі¹тис¹'а // во¹ни ў¹же ¹ж¹ жи¹вут¹' ¹л¹'оўко / ў¹ йіх л¹'убоў здо¹рова // дак ¹йак йі¹йі ў¹би¹ва ... / хто ў¹бйе / дак вин пуди¹майе¹ц¹:а ў¹гору і ў¹би¹вайе¹ц¹:а // а¹бо во¹на / ¹йак йо¹го ў¹бйут¹ // йо¹го ў¹били / во¹на пуди¹майе¹ц¹:а ў¹гору і ў¹би¹вайе¹ц¹:а // (СтОр)];

[– А когось в народі порівнюють з лебедями? Кажуть так, лебедина вірність?

– ну *це ж^м таке лебедина в'ірнос'т' така йак уже ж^м по'тейе/ поже'нилис'а да і жи'вут' вони ў'м'іс'т'і / а йак тут оже'ниўс'а / а тут із ним / дак *то ўже не лебедина / то та'ке // (Ад)];**

[*л'е'б'одк'і шо пода'ват' / чи с кол'одец'а в'оду'ран'ше т'а'гал'и / йак ко'пал'и бул'и *ц'і л'е'б'одки 'ран'че / по'йа'вил'ис' во'ни дак йак'шо кол'одец' хто ко'пайе дак про'сил'и / л'ек'ше по'йіх т'а'гат' // во'но там 'робиц':а / 'вил'ка та'ка / а'бо розр'і'зайец':а / а тут рос'порка і тут пол'у'чайец':а 'дирка / ад'і'вайец':а це / по'том о'цеї і вин к'рутиц':а і 'лек'ше так / по'п'робуї уруч'ну так ви'т'агуват' / а то / о'дин т'а'гаїе мо'тузкойу / а дру'гий опус'каїе й заби'райе там // (Гр)].**

‘Лиска, Fulica atra L.’

[*ли'суха / ну ми звем йі'її 'лиска / бо ў'нейі на 'лоб'і та'ке п'іт'но 'б'ілейе / 'лиска т'іпа / з'вец':а во'но 'лиска / а'бо ш'е з'вец':а по'нашому воро'на 'утка / ну во'на 'чорна / дак воро'на 'утка // і йе ш'е називайут' х'лопц'і пупи / то'о'шо ў'нейі та'к'її пуп / 'дуже велик'її // ну там йі'її лупит' / скуп'ти / об'ично / беспо'л'езно / ш'куру здер // 'то йак на 'К'іюўс'кому 'мор'і / 'ми там на о'хот'і бу'ли / дак там 'шо об'ично / пупи / з'рутку заб'рали і с'тегна / остал'не ўсе ми вики'дали // ну во'ни хот' і 'ц'іїї з'вуц':а / курочками / ну / 'можна 'йісти / йіх на 'К'іюўс'кому 'мор'і о'ц'іх 'лисок ! // воро'нийе 'утк'і / г'ідро'утк'і називайут' йіх і'ш'е 'можна / ну г'ідро во'да *це ж // (ВД)];**

[*'лиска то'о'шо на 'лоб'і у'нейі 'б'іла по'лоска така / во'на не 'лиса / а п'ір'їе / са'ма с'іра / а на 'лоб'і 'б'іле п'ір'їїнки // (Кр)];*

[*'лиска називалас' / ну та'каїа ва'на 'утва / 'тик'і на ла'бу та'ка ка'карда 'б'□ла // (КрЧ)];*

[*ли'суха 'то'шо 'лис'іна тут на гала'в'і возл'і *з'оба // (ДД)];**

[*о'це 'лиска // ну о'тута 'б'іла 'тайа / на голо'в'і 'б'іла по'лоска // (Дл)];*

[*йес'т' 'лиска / напо'доб'їе 'утка / 'тока а'на 'чорнен'ка і 'лис'інка на гала'в'і^е / на ла'бу // (Птр)];*

[*са'ма 'чорнен'ке опе'рен'їе / а перет'кл'увом 'б'іле п'їатнушко / та'ке продоўгувате / ли'сушка / ли'суха // (Хиб)];*

[– А чого вона так зветься?

– а во¹на¹ лисен¹ка //

– Вона без пір¹я?

– н¹е / у¹п¹ ір¹іе / т¹іки на лоб¹ і лисинка // (Яд)];

[– дал¹ше / лиска / це лиска т¹іл¹ки од¹на й зали¹шила¹ а тут / бо це п¹тиц¹а та¹ка / з¹начит¹ / ми¹йїї / о¹хотники / називали / г¹ідро¹куриц¹а / це вона / це та¹ка хул¹іганс¹ка назва г¹ідро¹куриц¹а / а по¹на¹учному це лиска //

– А чого гідрокуриця?

– а то¹о¹мо во¹на жи¹ве т¹іл¹ки на во¹д¹і з¹начит¹ // (Кап)].

‘Мускусна качка, *Cairina moschata* L.’

[I.1 – он у дво¹р¹і вошко¹л¹ упочка //

I.2 – вошо¹л¹ упки / індо¹качки //

– А чого так кажуть?

I.2 – ну во¹ни ма¹н¹ун¹і / б¹ігайт¹ / йак¹ вил¹упиц¹:а / не ўпої¹майеш //

I.1 – йїх не¹ можна називат¹ індо¹качки / йїх дико¹качки // во¹но та¹к¹е¹мо не ўл¹овиш / не стар¹е не мал¹е // (Лем)].

‘Мухоловка, загальна назва (*Muscicapa, Ficedula, Siphia*)’

[ко¹лис³’ жи¹ла о¹туда на фронтон¹і у ме¹не / о¹це ш¹:ас п¹ластиком не за¹бито було / і та¹ке во¹на чорнен¹ка / жо¹утен¹ки з¹обик¹така / і шо за п¹тичка о¹це си¹дит¹ си¹дит¹ / раз ! // муху пої¹мала / об¹ратно с¹іла / хоп ! // муху пої¹мала / чорнен¹ка во¹на та¹ка / темна // ну мухолоўка ж на¹в¹ерно // ну о¹це си¹дит¹ си¹дит¹ / йа набл¹у¹даў / хоп ! // прилет¹іла / чи к¹раснен¹ки з¹обик¹ ? // і о¹це муху / хоп ! // пої¹мала / хоп ! // с¹іла / з¹йіла / об¹ратно си¹дит¹ // (Врт)];

[йес¹т¹ та¹кийе мухолоўки / та¹ка йак вер¹беї / ну мухами¹тик¹і п¹ітаец¹:а / та¹ка с¹ірайа / так¹о ма¹хайе / на ад¹ном м¹ес¹т¹е може ста¹йат¹ / о¹так в¹іс¹ет¹ на ад¹ном м¹ес¹т¹е ми¹нут дв¹е¹там / па¹том па¹бачила муху / раз ! // пай¹мала // (КрЧ)].

‘Нерозень, *Anas strepera* L.’

[с¹ірахи йес¹т¹а // во¹на вигл¹а¹даїе так¹йак наче с¹віс¹ка¹ утка і с¹іра / о // чирочка ц¹а т¹рохи б¹іл¹іша / а крижа¹ки ц¹іїї то¹же¹ б¹іла¹сти // (Яд)].

‘Норець, загальна назва (*Podicipitidae*)’

[ну йес' така у вод'і / утки / тик і воно таке норец' / шийа доўга / такий / сама б'іл'ша / ну вона напад'доб'іе норц'а // такий норец' ото йес' шо його стр'іл'айут' з руж:ом / його не... / в'ін так бачит' йак ти спусковий курок / пухнуў / і пурнуў // треба його поки ўб'йеш раз'іў двац':ат' // дак норец' називайец':а // (Кап)];

[давай' будем г'оворит' за норц'а // це тож'е вид утки / т'іл'ки мален'кий і пол'уйе на здобич / п'ірнайе ў'воду / оце в'ін і називайец':а черес'те норец' // (Кап)];

[норец' то шо вин доби'ва ц'уйу / пишчу / вин нир'айе і у земл'і пиди'майе той / йак його ? // мотил'а // вин нир'нуў / у земл'і подоўбайе / вин пиди'майец':а той мотил' // (Сив)];

[– Чого його так прозвали?

– того шо вин нир'айе / йак норне / отут норне / а х'тозна і де вискочит' / он йака п'таха // (Сив)];

[оце нирок таки вуин невелички / станеш стрел'ат' а вуин нир ! // і його уби'т' не ўб'йеш // ми іс'тавар'іш':ам техн'ікум кончили / йехат' нада було ў Запароску: облас'т' пасл'ед'н'ій ден' оце ота Пречиста триц'ато: дес' / в'опшем первоо сен'т'абр'а нада було у'же йїхат' туд'а // дак на а'хоту / вуин у мене буў таки за'йадли а'хотник / і бат'ко його / дак на а'хоту ми та'д'і ходили / так сто пат'ронаў вистрелили там в адном м'ес'т'е / кала С'лоута / дак двох нир'киў тих убили // (Бер)];

[ва'ни нир'айут' / в а'зерах не жи'вут' ва'ни / на ва'д'і^е / і вин йак нир'не дак може дес' пуд ва'дойу п'іс'ат' метроў / не зри'найе // (Зм)].

[нир'к'і були да ш':ас ізв'ал'іс' / н'е^ама // ани н'е^ав'ал'ічк'ііе^а // на йїх а'хот'іц':а т'рудна / а от ани так ііе^а пра'зорл'івийе^а шо тул'к'і ти наўйуў ствул на йїх шоб с'трелити а'на нир у воду і ўс'о / ти в'істрел'іў на ва'д'і // (ДД)];

[невелички / а уп'ірнайе / його не так п'росто і ўбит' / на вод'і / ти вистрелиў а вин уп'ірнуў / і ўже не заб'реш'йїх // (Кр)];

[– А чого його так називають?

– нир'айе без'кон'ц'а / тик і хоп ! // і нир'нуў // да і так у його при'вичка // а мо'вин здобич шу'кайе // (Лук)];

[тий'е на Сеїму ж'воно тейе / тож'е нир'к'і / во'ни здо'рови таки / йак крижа'к і ото ут'і / ну сами б'іл'ши ут'і / дак тий'е на Сеїму / пл'авайут' наб'іл'ш / во'ни так по р'ічках не ета / а так на осен' наб'іл'ш

оце // по Сейму пл'авайут' а тод'і_оце ну угл'едит' чолов'іка чи... / і пур'нає / дал'єко 'може"т' пл'истити / під водою / 'може"т' і до кіл'ометра 'чорт'_о знає / 'може поўк'ілометра // ну вона за водою 'б'іл'ше / пур'нає / за водою пус'каєц':а а тод'і п'ід'і'маєц':а // (Люб)];

[у їх з'об_у'же_ш та'кий йак_с'кажем у 'кур'іц'і / не та'ки йак об'ично з'нач'іт' то та'кий_пон'і'маєш ? // і при'чом глатко'шерсний в'ін та'кий пон'і'маєш ? // ну в 'опшем короче говор'а в'ін вод'а'ний / 'може нир'нут' / і 'дек'іл'ка ми'нут бут' п'ід водою // (Мр)];

[йес' та'кийі 'утк'і / петуш'к'і / а'н'і нир'нут і ўс'о / а'н'і_от та'к'і'є / мал'єн'к'і'є / нир'н'от і ўже не ў'в'ід'іш_його / 'м'єтраў на 'сорак с'разу / 'м'єнтам // ну петуш'к'і / 'тошо ў н'о: з'р'єб'ін' та'к'і'ї ста'іт'_з'д'єс' / називал'і петуш'к'і // а'н'і ни'райут' а'собено йак 'чувствуйут' чела'в'єка / с'т'і'ха 'можна пасмат'р'єт' // (Тпч)].

‘Одуд, Урпура ерорс L.’

['одуд прил'є^атає / а он с весни рана прил'є^атає / па'том / 'т'опла с'тала і прил'є^атає / па'том ка'да_он нач'і'нає кри'чат' 'кажут' шо пахала'дає // (Ряб)];

- [– А є якась (пташка), що, кажуть, погано, як прилетіла на подвір'я?
– х'тос' у'мре//
– Є така?
– бу'ла // і йес'т' і 'зараз //
– А як називаєте?
– во'но / 'д'ател' / ву'сата та'к'є /
– А яка вона?
– та'ка / р'ап'часта //
– У неї на голові нічого немає?
– не'має / то на голо'в'і 'ч'айка / ото / 'ч'айк'і 'ход'ат' / то / дак 'наче греб'ін'ок на голо'в'і / дак то 'ч'айка //
– А якого вони кольору?
– і жоўту'вата / і с'іре / 'сивен'ке та'к'є // ота'к'є //
– А Ви кажете, дятел прилітає.
– ото 'д'ател' ото йак ото / ну дере // дере / об'і'зател'но хтос' у'мре //
– А він який?
– і к'расне"нк'і'є отут 'латоч'к'і / і 'чорнен'к'і / 'б'іле"нк'і //
– А він по дереву не стукає?

– стукайе //

– Так Ви кажете, він і дере і по дереву стукає?

– оце ж вин і йе // ч'уйеш? / оце вин і йе // (Млк)];

[– А чого він так називається?

– пата¹му ша з¹молодос'т'і matka брос'іла / сам абас'цаує'а і н'е' на'шоу гн'е^aзда і абас'цаує' / так і л'уд'і н'е'на'в'ід'ат' // а'на сама брос'іла / без^c тебе каже проживу / а'на каже / загн'і'йеш / он шукал дупла в'ез'д'е // (Гн)];

[вана л'тичка у'дудид ха'роши і / с'іл'с'каха'з'аствен:ий ха'роши і така п'тиц'а / це у кар'тос'ц'і дак за'вод'ат' медвеч: 'уки / ото з'найе ота'к'і от жу'к'і і ва'ни р'і'ют' кар'тошку і тийе / отак'о і р'і'йе і с'кусує і ўсе / дак йес'і вун / і ва'ни так накла'дає йе'йец' у та'к'ій теї / ну та'ка пуц'н'а клубочок так'іі / а йе'йечки ну йак? / іш':чо'о б? / йак'о'то б'уйне п'роса / м'едв'е'ч:ук'сеї накла'дає / а ва'на лазит' ци і у'дудид / а'га / се / туди туди туди / на'шоу / ун'іч'тожиу' де'його куб'ло / і йіх'де'тики на'пау то з'нач'іт' і схва'тиу' і па'н'іс свайім'д'іт'ам на кар'м'ошку / се у'дудид // (Рад)];

[– Чого так називають?

I.1 – ну хто ми тоб'і скаже чо'го так називають' ? // так назвали да і фсе //

I.2 – у-уд-у-уд / так вин звук созда'йе //

I.1 – дак ото ж його так і проз'вали на'в'ерно // (Лок)];

[а / у'дуд // йес'т'а тута / у'дуд живе / у'дуд / та'ка п'тиц'а / йес' / худо'тут // іди дал'ше'ка' шукаї йак'луч:ого / і ме'н'і худо / дак шо'ж'йа ? // ка'б' / мучус'а // (Ірж)];

[худо'тут каже худо'тут худо'тут / худо'там // (Зм)];

[I.1 – вин і сп'і'вайе худу'тут-худу'тут-худу'тут //

I.2 – худо'тут худо'тут // жит'йому худо / дак йа'ка ле'ти крашче шукаї'соб'і де'тоб'і не'худо // (Дл)];

[худо'тут і сп'і'вайе так / ху-удо тут / ху-удо тут // (Чоп)];

[вин і каже худо'тут / худо'тут / і вс'е'да не на добро / по'селиц':а ў ха'з'айств'і то по'гано / то на у'биток / на смерт' // (ЧрвК)];

[– Яка пташка з гребінцем прилітає?

– хохолок у нас йі'ї з'вут' // йес'т' / крас'іва дуже п'ташка / шче йак'ходить' / хохолок теї скла'де / а то'д'і йак'йа'кас' опаснос'т' / во'на хохолок так ш-шух ! // крас'івен:а дуже // во'на на д'атлика по'хожа // (Сив)];

[– А можуть на людину одуд сказати?
 – можут' / йак вин та'ки на'суплений / на'дутьї // (Арк)];
 [одуд 'людина з великим носом' (Чрн)];
 [– А можуть на когось одуд сказати?
 – ну 'кажут' та'ки на'сати / д'ражн'ат' 'було (сміється – Я. Л.) // (Чрн)];
 [ти уд'д'д ва'н'уч ії ! // йак чала'в і'к нена'в ід'ім ад'ін дру'гого дак
 с'каже_шо уд'д'д ти ва'н'уч ії // так і с'каже / і'ди ти уд'д'д смер'д'учий ! //
 (ДД)].

‘Очеретяний лунь, Circus aeruginosus L.’

[йес'т' ба'лот'н'і лун' / ба'лот'н'і лун' / 'тоже м'і'шеї / на ба'лот'і_ун
 а'б'ічна / та'к і ма'л'ен'к'ії / ста'ім'' м'і'шеї_ус'о 'лов'ім'' / на ба'лот'і //
 (Птр)].

‘Очеретянка, загальна назва (Acrocephalus)’

[во'на і гн'ізdech'ко до_очере'тини приу'йазує і са'ма по очере'тин'і
 'лазит' 'наче 'мі'ша // (Дл)];
 [– А в очереті є якісь пташки?
 – чере'т'анки називайуц':а / чере'т'анка_во'на / ну а'черет / чере'т'анка //
 во'на та'ка / ну'т'іна ска'ат' йак 'л'аставачка / ну'т'іки во'на 'тоже та'кого
 ц'в'іта гал'убен'кого // гал'уїука ма'л'ен'ка / во'на то'нен'ка / ху'ден'ка / і на
 чере'тину 'бокам цеп'л'аец':а / се'дит' 'руїуна / і на чере'тин'і адна_л'апка_т
 ц'у'да / адна_т_ц'у'да / берец':а за чере'тину / і 'в'ітер о'так ка'л'ише //
 (Гор)].

‘Перепілка, Coturnix coturnix L.’

[I.2 – так во'но 'жайворонок л'е'тайє / пут_пуд'ом / пут_пуд'ом / пут
 пуд'ом // так на 'м'іст'і // йа кол'ис' л'е'жаў на с'іно'кос'і / а вуин_так... /
 поди'виц':а //

I.1 – н'е / н'е / пут_пуд'ом то соў'с'ім дру'ге // 'жайворонок і пут_пуд'ом //

I.2 – чи 'тайа / йак? // 'перепел' // пут_пуд'ом //

I.1 – 'перепел' // пут_пуд'ом / от //

I.2 – пере'п'іл'очка / ма'лен'ка / та'ки циве'н'атка / цип'л'атка во'на
 ви'водит' // на цип'л'ат_по'хоже // (Ад)];

['кажут' на ж'і'нок го'лубка / пере'п'іл'ка // (Кл)];

['ласкава 'можна на р'е'б'онка ска'зат' п'єр'є'п'олачка ти ма'йа
'мал'є'н'кайа // (Ост)].

‘Повзик, *Sitta europaea* L.’

[л'єса'поўжик то шо лазит' с'удит'удит' / по л'єсу // (ДД)];

[йє си'ниц'а / попоўзен' / та'ка 'с'ірен'ка / 'менша си'нички / голо'войу
ўниз 'л'ізе // о'це во'но йак кит / голо'войу ўниз 'л'ізе / нос'іком цєп'л'єц'а //
(Сив)];

[роздв'а'ник / во'на з'і'мойу на Розд'во / чи 'посл'є Розд'ва у них фс'іг'да
ви'сєж'уйуц':а п'тич'є'н'ата // (Гр)].

‘Польовий жайворонок, *Alauda arvensis* L.’

['кажут' 'жаворонки прил'єт'ілі у'же 'буде 'тепло // (Врт)];

['кажут' шо йє ж і со'ва і 'жайворонок / 'жайворонок 'рано ўста'йє
хто / із л'уд'є'же на дв'і'час'т'і / тий... // (МУС)];

['жаваранак йа 'чуйу / п'іш'чит'' в'є'с'нойу / 'то 'сама 'тоже
на'д'ожна п'ташка / ну дак 'жаваранак у'же 'йак ... / 'дак / 'с'єйат'' 'нада /
а'рат'' га'род // ва'ни 'уже пад'н'а'л'іс' / пат''ап'л'і'є'ла / а'на в'є'с'іт'' 'отак
і тр'є'п'єча к'рил'ц'ами і сп'є'а'вайє п'іш'чит'' // (Пгр)];

['каже 'жайворонок 'йак прил'і'тайє дак 'каже / пол'єчу 'виисоко
'виисоко і л'єтит' // а 'там 'каже 'боох си'д'ит' / дак 'вин' мене 'кйком
'кйком / а 'йа 'долу клуб'ком клуб'ком // (Пдл)];

['жайваранка 'так пуди'майєц':а л'єтит' 'кйєм 'бога 'бит' // 'бога не
па'біліа / ў'пустиліа // па'л'єчу / па'л'єчу / 'бога 'кйєм 'бит' // (Буд)];

[... – А на чоловіка кажуть?

– да / да // 'д'єл'іц'а'ш да'пус'т'ім ч'є'ла'в'єк / са'ва / 'жаваранак / 'йєсл'і
'рана фста'йот / 'рана ла'ж'іц'а / 'рана фста'йот / 'жаваранак... // (Бнч)].

‘Польовий лунь, *Circus cyaneus* L.’

[– А коршак і кобець це одне і те саме?

– да во'но пош'тишо од'не воно / ну 'т'іко не од'не іс'пол'н'айут' // от
при'мерно ми'шачий / о'там о на 'пол'і 'бує так у по'в'ітр'і / пла'н'іруйє /
пла'н'іруйє і вуін от ц'та'кої висо'ти за'м'ітиў і 'л'овит' // (Ірж)];

[йєс' 'тийі п'тиц'і напо'доб'йє 'коршака / тик'і 'дру'гайа / мишо'л'ови /
во'ни ми'шєй 'л'оўл'ят' // і во'ни о'цє 'йак на 'пол'і / 'посл'і 'жнйу / ми'шєй
ба'гато на 'пол'і'ш / дак во'ни 'кол'о... / 'наче х'л'опчики си'д'ат' і 'поки... /

ждут' /поки не /вил'ізе / /вил'ізе то⁰'і хоп ! // і з'нишчуйут' // йа кол'ис' у
га'йу о'так /йіхаў / йіх с'тик і бу'ло на /пол'і / йа ўди'виўс'а / ми'шеї
розвел'ос'а ба'гато / дак во'ни пол'о'вали там // (Шап)];

[йес' м'ішат'н'ік / /ета пал'а'вої / ка'торий м'ішеї'лов'ім" // (Птр)].

‘Припутень, *Columba palumbus L.*’

[гу'рак йак /гукайе / так ў'його звук та'кий йак му'жик йе / да // (Кр)];

[тру'хайе т'рохи / о'то і торохту'ни /йіх нази'вайут' // т'рухайут' //
(МУс)];

[/гол'уб / /туркотен' /ми /нази'вайем /йо'го / /сизий /голуб / тур'коче /
кур'личе без' кон'ц'а / так /о хр-р-хр-р (імітує крик – Я.Л.) // (Лук)];

[/туркотн'і / ну / /тур-ру-тур-ру-тур-ру / ту'руйут' // (Чоп)].

‘Пугач, *Bubo bubo L.*’

[– А не казали старі люди, що це погано, що він прилітає?

– да / па'гано / о'то у-у-у / у-у / /пугач / /йесл'і /ф'іл'ін на дом пу'гукуйе /
прил'і'тайе / ну /ка'т' шо па'гано // (Всл)];

[– А які є пташки, що погані новини приносять?

– ну / со'ва / /пугач /о'цеї / йак прил'е'тайе /о'це /ж / хот' на по'жар / хот' на
ўми'рушче // о'це /ос' у нас / жи'л'и / так' /же йак йа / во'на з'вац':ат'
'шостого /году бу'ла / і в'йін з'вац':ат' /шостого // і ўсе /сови / ну /о'це
поприл'е'тайут' / і... / пу'гу-пу'гу-пу'гу // йа /й /ка'жу / ої /Н'іно /кажу / це не
на до'бро // трах ! // йо'го парал'ізо'вало // л'е'жаў /вин / не /куди /ж не /годний
// во'на за йім тр'і /годи поў'хажувал'а і йі'йі парал'ізо'вал'о // при'йіхал'а
до'чка / ў /Мри'н'і /ж /вони жи'вут' /о'б'ідв'і /дочки / і заб'рал'а / /бат'ка і
'матер до'дому / о // і во'ни по'м'ерли /ш // /бат'ко оди'нац':ат' год
парал'ізований л'е'жаў / а /мати / два /годи // ўже /ж л'е'жал'и / неку'да // і
з'в'іўс'а /вам дв'ір // до'чка прода'л'а /хату / те'пер жи'вут' мол'о'ди /л'уди //
'от /вам / і п'тички // (Мр)];

[пуга'чій ў нас йес'т' та'к /йіе нач'нийе / /пугач / /ф'іл'ін з'вут' /його //
от /шо інте'ресно / ве'дец':а / перел'і'тайе /там / о'собено ў сел'і / йа
за'м'ітиў /оце / от у /когос' /йа /кас' б'і'да /може слу'чиц':а / чи хтос' пом'ре /
чи /може шос' за'валиц':а чи зго'рит' // о'це перел'і'тайе на те /ха'з'аїство / і ў
'тому /ха'з'аїств'і / уно'ч'і /ўже / йак стем'н'іе / і си'дид'і /і пу'гукайе / так /
пу-у-пу-у-пу-у // (Сив)];

[йес' та'к і / пугач у нас // це у д'ад'ка у Петра / Л'ена ти з'найеш же хата бу'ла ? // бу'ло це при'єтайе / на бо'удур'і с'ідає / і пу'ги / і скре'коче і ре'гоче / ну з'в'іус'а // па'гана п'тиц'а / пугач це с'трашно / та'ка п'ташка це ў'редна // (СтХ)];

[пугач і йес' так і п'тиц'і // йак'шо хата начи'найе запус'тошувац':а / ну вий'ж:ат' ку'дис' / уми'рат' чи шо / обе'зат'ел'но та п'тиц'а 'буде сп'іват' на к'риш'і / пу'зукат' // презв'іш'чайе шо непри'ятнос'т' 'буде йа'кас' / чи по'жар чи шос' та'ке // (Шап)];

[– пугач кри'чит' то не да'ї бох //
– А чого?

– ну то'о шо во'но па'гане / во'но чуйе тейе 'горе л'уц'ке // це 'істина / йа з'найу шо м'ї с'ід йак по'в'іси'с'а дак нич кри'чаў / чи во'но пугач / чи во'но со'ва / на стоў'п'і // ў'ран'ц'і по'жал уста //

– А чого його так звуть?

– то'о шо в'ін кри'чит' так с'трашно / наче ди'тина п'лаче / пу'гайуц':а // (Пр)].

[– А жінку якоюсь пташкою можна назвати?

– хо^арошойу 'можна і зо^азул'ко^айу наз'ват' / хо^арошо^айу п'ташко^айу / а ўже муш'чину попу'гаєм / то'ш сооби'чайе на к'риш'і / на па'гане // (сміється – Я.Л.) // ну йак'шо в'ін бол'тун йа'кийс' та'ки' / 'меле шо по'пало // (Шап)].

‘Ремез, *Remiz pendulinus* L.’

[берес'т'анка так' вона з 'бересту ку'бел'це та'ке спл'єте і ви'сит' на том / на в'іц':і / д'ирочка йе / ва'но ж за'лазе ту'ди / та'ке ва'кенце // ре'бен'ка та'ка / па'хожа на с'ітачку / шо х'вос'т'іком т'русит' // (Пб)];

[бузе'н'анка називаец':а / о'собено там'де бузи'на'во'на / там ги'л':аки / називаец':а бузе'н'анка // (Чх)].

[йе п'тичка / йе'йе вал'ас'н'анка назива'йут' / вал'ас'н'аначка / на л'азин'ц'і / то'нен'ка л'азинка така / ну та'ким ме'шочкам / ад л'азинки начи'найе то'нен'ка та^д'і так / ну т'іпа ота'к'ім пу'т'ом (подібно до груші – Я.Л.) / на л'азин'ц'і ви'сит' / і з'боку д'ирачка / доршч іде / ва'но не нама'кає // робит' із вал'ас'н'і / із:а'то: вал'ас'н'анка / о'то із вал'ос із 'куин'с'ких / із ка'рови чи ка'зи / ва'на спл'єтайе і ва'на л'ітит' / вид'і'лає та'ку с'л'ину / шо ва'на лип'ка / скл'ейуец':а // і доршч іде не праб'і'вайе / ва'да не папа'дає / ма'л'ен'к'і там си'д'ат' / ва'ни ў'суш'і си'д'ат' // (Гор)];

['йе_така / а'на пл'е'а'т'е / ку'б'елце / 'наче рука:'в ічку в'йаже / рука:'в ічка на й'її 'кажут'' // та'ке ку'б'елце / 'тук і 'дирачка / і да_аче'рету так приу'йазує / шо бу'ває йак 'найдут'' дак у 'хату заб'е'а'рут'' йак_наче дл'а кра'си у'хат''і'е па'в'іс'ат'' / та'к'е кра'с'іве / та'к'е ку'б'елце з'д'і'лане / рука:'в іца й'її і називайут'' // ну та'к'е к'ругл'ен'ке / 'тук і 'дирачка / ну йак рука:'в іца / та'к'е кра'с'іве / так приу'йазане / так зау'йазане / 'де_вана і 'тийе 'н'ітк'і шу'кає / шо й н'е'а' у'крут''іш // (Птр)];

[на 'в'ец':і з'робе рука'вичку / і то'д'і так не'сец':а / ви'сизує ма'л'ат // рука'вичниц'а // во'на пл'ете 'полнос'т'у / ну ота'ка 'кичка / 'дирочка / остау'л'айе / і то'д'і за'лазе ту'ди / не'сец':а / ви'сизує // і во'на не на о'дин год / во'на спл'і'тайе / там і 'волос_йе / і то'д'і тра'ва_йе / шо не р'вец':а / во'но йак спл'ете / ц'у рука'вичку / так йе'йе розор'ват' не 'можна // (Кр)];

[то 'кажут' р'ем'е'і'зонаве куб'ло / йак зав'е'а'д'з'ец':а у' 'хат'і шо_па'пало / і 'кажут' 'от'д'е у'же зав'е'а'ла 'наче р'ем'е'і'зонаве куб'ло // (Єл)].

‘Сиворакша, *Coracias garrulus L.*’

[с'іва'рака йе / йа'на с'іва та'ка / с'ін'а / с'іва'рака і називайут' / с'ін'а // (Єл)];

[з'найу була та'ка... / бал'шиє п'т'іци / бал'шушч'іє / дак йіх_у'же га'доу д'вац':ат'_п'ат' 'н'ету // з'ел'она та'кайа / з'ел'она_с'ін'а // (імітує звук полоскання горла – Я.Л.) йак ? // йак'би ска'зат' ? // йа не з'найу / йіх у нас називал'і сирак'ваша // соз'дає та'кої звук / ну йак з'найете ? // сирак'вашу л'іт' ку'да_то в'іл'іват' с куу'шина мала'ко к'іслає / в'іл'іват' / а'на сазда'вала та'кої звук // (Ряб)];

[с'іво'граф йес'т' та'кайа п'т'іца // а'на с'іва і проста а'на с'еб'а па'вод'іт / 'может у с'тайу зал'ет'ет'_йа'ку / а'на йак отої г'раф_наче ха'д'іу / ну 'наче ка'рол'_ото 'ход'іт' / так і праз'вал'і // ну та'кайа с'івайа / перел'іваец':а / с та'к'ім ат':енкам / сер'ебр'аний та'кої // а'на приб'іваец':а / а'на 'может' вот_ета па'кушат'_там / ну / д'е вот_ета с'ем'ї саб'і'рауц':а / а'на буд'е 'дибат'д', 'дибат'д' / і йе'йе називайут' с'іва'граф // а йа н'а з'найу / ета д'е'ди праз'вал'і_так // с'тар'іє п'рич'и чи шо_там ? // (Тпч)];

[йа 'помн'у пок'і'йний с'векор на свек'руху ка'зау_йа'кос' / п'тичка // с'векор називау свек'руху сиворакша // (сміється – Я.Л.) (Брст)].

[– А можуть на людину сказати сиворакша?

– ну прози¹вайут’ (сміється – Я.Л.) / йак не н¹равиц’:а // (Шап)];

[...но ¹дуже специ^eф ічний ¹запах_во¹на ¹має // непри¹ємний / було_о¹то х¹лопц’і шут¹куйут’ / ¹д’ї¹чину / шиво¹ракша_ти_мо¹я ! // бо во¹н’уча // ну о¹це ¹парочка дак ¹лас’т’івочка_ти_мо¹я ! // за¹зулен’ка_ти_мо¹я ! // а тої / ги-ги / шиво¹ракша_ти_мо¹я ! // іди // о¹це та¹ке шиво¹ракша була // а ¹зараз ¹їїх_уже не¹має // (ХН)];

[ну йак пуд_з¹л’о дак ¹кажут’_ти_йак сиво¹ракша // (Лок)].

‘Сільська ластівка, *Hirundo rustica L.*’

[во¹ни о¹бично йак ¹чувствуйут’ шо ¹буде чи дошч чи ¹шо / от во¹ни по ¹пол’у ле¹тайут’ ¹нис’ко / при зем’л’і / а йак ¹тепліа по¹года ¹буе / дак во¹ни ¹будут ле¹тат’ ¹високо // во¹ни пр’ізвиш¹чайут’ йак ¹буде дошч // (ГрІВ)];

[а¹н’і^e ¹н’іска л’а¹тайут’ / ¹ета г даж’д’у // ¹тийе^a / ¹мошк’і / ¹ета п’т’іца как ф’с’е_ра¹ўно ¹божса ¹тоже п’т’іца // а¹н’і н’е^a л’е^aт’ат’^u как вараб’їі // вараб’їі гд’е пше^aн’іца / гд’е_рас’т’от пше^aн’іца / ¹там на ¹пол’е ¹л’е^aт’ат’^u пайа¹дайут’^u у¹с’о / а ¹ластачка а¹на вот_ета во_так как_уже ¹н’іска л’а¹тайет ¹ластачка ¹то_уже г да¹ж:у / пата¹му ша ¹ет’і ¹мошк’і а¹н’і на ¹н’із ¹будут’^u / на ¹н’із ¹ідут’^u // а у¹же йесл’і_в’ісака л’а¹тайут’^u / ¹то_уже не г даж’д’у // (Ост)];

[– А про ластівку нічого не казали, що не можна руйнувати гніздо?

– ну це хи¹ба х’то не ¹т’амит’ / а ¹ластоўки / п’тиц’а шо не_можна руйно¹ват’ / ¹то та¹ка п’тиц’а шо не ¹можна йі’їі об’їжат’ / не¹уредна / во¹на ¹тик’і ¹пол’зу да¹їе / ¹це ш горо¹бей_той ш’коду і ¹пол’зу да¹їе / а во¹на ¹тик’і ¹корис’т’ да¹їе / во¹на ж ¹мошечки соби¹раїе_там / ме¹телики // (Шап)];

[– Є якісь прикмети, пов’язані з ластівкою, що гарно, що вона селиться біля хати чи ні?

– а ¹йаг же / це ¹л’асточка / йа¹ка ж вона! // о¹це йак бу¹л’о ў нас ¹там у са¹райі ¹мос’т’ат’ гн’із’дечка / дак бу¹л’о йак прил’етит’ тод’і ка¹натик та¹ки про... // і о¹це с’їдаїе і ¹ну йак шче¹бече / шче¹бече / ўже ш ¹так шче¹бече // (СтХ)];

[од¹на ¹ж’їнка б’їл’о¹руска / ну а при¹їхал’и во¹ни с’уди да і жи¹вут’ / дак ¹каже у ¹нас го¹вор’ат’ / шо йак¹шо ¹л’ас’т’івочка прол’ет’їла поп’їт_ко¹ровоїу / дак обо¹їас’ково ¹вимїа у ко¹рови забол’їїе // ну ¹ми та¹кого не з¹найем // і во¹на ¹каже шо ў ¹нас у Б’їл’о¹рус’її о¹це йак¹шо ¹л’ас’т’івочка в’їе гн’із’дечко_соб’ї / ¹робит’ гн’із’дечко ў са¹райі ¹там_де ко¹рова / дак

розру¹шайут' / не¹дайут' // ну а¹ми збер'і¹гайем / а¹ми збер'і¹гайем наобо¹рот
// (Рок)];

[– А в дитинстві не лякали?

– йайц'ами // л'акали же ж / йак ластович'не йайце йак хто з'йіс'т' дак
буде мурий тод'і / воно ж мурен'ке таке / он там поди'вис' // дак оце ж
бо'йалис'а¹ми / йа ш':е паца¹ном буу'а / у'же ж і фс'і ж ўзросли шоб¹ну /
таких п'тичок ми ж там / да й си'ничок не д'рали в осноўном / жал'іли / це
ластове¹н'а / йак не¹то / гороб'ійу було дерем і йайц'а ц'і йі'мо // ран'ше
картузи ж¹таки були / ў картуза / а йо'го треба ж¹дес' / в'ін на сарайі
там дес' гниз'диц':а / тод'і солом'йани дак у солом'йаних / дак о'то лазим
картуз'поўний на той / ну дереши йіх ў картуз / то'д'і ж над'івайеш // (Пл)];

[йак п'ерва ластачка пр'іл'ац'ела / нада у'м'іц':а мала'ком / шоб л'іцо
було б'ела: / от / і ска'зат' йей шю / от та'б'е на гн'аздо а м'ен'е на
даб'ро / з'ам'л'і'к'інут' йей // (Бир)];

[– А можна на когось сказати ластівка?

– ой ти моя ластовочка ! // аб'і'зат'ел'но / на дитину ска'жи / на
чол'ов'іка ска'жи / на маму / ой ти моя ластовочка ! // (ГрІв)];

[ну кажут' же л'уди / до дитини / мо'йа л'аставачка // (Зм)];

[...ну оце парочка дак лас'т'івочка ти моя / зазулен'ка ти моя...
// (Хн)];

[а ти моя ласточка / ти моя голубушка // (Хиб)].

‘Сіра ворона, *Corvus cornix* L.’

[– йесл'і перед дарж'д'ом дак варони так о'д'елайут' наче танц'і у
воздус'і і кри'чат' / і перед дарж'д'ом у них ўс'і да та'ке //

– калас'ац':а // (ЧрвЧ)];

[о'то ворона то каркае / от дит'а заплаче там / закр'іч'іт' хто /
чо'го ти каркайеш йак ворона ? // (ГТ)];

[шо ти ка'там каркайеш наче ворона ?! // ну шо нез':а чалав'іку
даждац':а свайей р'еч'і / шо он ви'слави'т' // ж'деш ж'деш / нач'не
расказуват' / дак ка'шо ти там каркайеш йак ворона ?! // (Гор)];

[– На людину можуть сказати ворона?

I.1 – дак у нас та'ка і була Варона //

I.2 – була / баба стара / ох і прат'іун'ушча ! //

I.1 – (сміється – Я. Л.) ўр'една ва'на //

I.2 – да / йі'їі звал'і Варона //

I.1 – ва'ни_ж то'же / і куку'рузу / па'сод'ат' куку'рузу / 'женшч'іні / 'тока па'сод'ат' / а'ни_гад / л'е^а'т'іт' і нав'іт'агу'є //

I.2 – 'баба_у'же_та у'м'ерла / 'посл'е_йі'їі ми бол'ш н'і'кому н'е^а да'вал'і // (Єл)].

‘Сіра куріпка, *Perdix perdix* L.’

[кура'патк'і па'ш'т'і та'к'і'яа йак 'кур'і / на зем'л'і не'сец'а то'же папад'д'еравам / на зем'л'і прама гн'е^аз'до / і там_же в'івод'ат' а ка'да ма'л'ен'к'і'є^а вот'ет'і'яа в'іведуц'а цин'л'ата / дак йа'ни_ж йак га'д'ук'і па тра'в'і ти_ж_його н'е^а па'йма'єш / от так і те'ка'йут' па тра'в'і / і па'ш'л'і па'ш'л'і і н'е^а па'йма'єш // да йіх в'івод'іц'а па ба'гату / йіх в'івод'іц'а па дв'і'нац'ат' і па'бул'ше // (ГТ)];

[ої ! // дак 'це_ш_ти 'хочеш іска'зат' тийі / куро'патк'і / куро'патк'і / так і з'вуц'а / 'д'ік'і'є^а 'курачк'і // ва'ни_ж не'сум' / в'іб'ірайе о'так і'д'ес' / ну 'вопшем / пр'і'м'ерно о'в'ес'там іл'і пше'ниц'а / ну 'роб'іт' куб'ло і нач'і'найе 'н'ес'т'і 'йа'йц'а / а 'йесл'і 'йе'їі патка'пайеш дак 'по'ўнейе куб'ло нан'ес'е 'йе'йец' / а'на 'дуже ба'гата // і та'ди йак в'і'в'ед'е дак в'а'д'е_йіх а йіх бага'тен'а / да та'ди йак парас'тут' дак та'ди тр-р-р / о'так // (См)].

‘Сіра сова, *Strix aluco* L.’

[– ну о'це йак 'кажут' со'ва кри'чит' на чи'йему под'в'ір'їі / 'це на 'лихо // ну_о'це тут_же со'ва кри'чала / дак 'Гал'і по'мер 'бат'ко // вона 'викричала со'ва // ко'лис' у нас в Анд'р'і'ї'їц'і кри'чала со'ва / от / дак то'же_ж на 'горе / н'і'ма наро'дила ба'йт'р'а //

– да х'і'ба то 'горе ? / 'господи / по'по'ўнен':а! //

– ка'н'ешно 'горе / вона_ж н'і'ма // слуха'й 'Кол'а / не так / по'по'ўнен':а дл'а нор'мал'ной л'у'дини / а дл'а 'нейі... // ну во'но 'б'іднен'ке і по'мерло // (Хн)];

[– А є такі птахи, що, кажуть, як прилетів на подвір'я, то щось погане буде, чи двір зведеться, чи пожежа буде?

– дак а йі'ки п'тах? //

– Не буває таких, що прилетів він, кричить на подвір'ї?

– це са'ва/ це са'ва / во'на ку'гука'є / ку'гу / ку'гу // во'на не сп'і'ва'є / а ку'гука'є / ку'гу'гу / ку'гу'гу / це са'ва //

– А Ви помічали, це правда?

– ну *кажут* / шо *праўда* / шо *праўда* це / н'і *к'дабру* вона *кузукайе сава* // *от п'ер'ед вайнойу* *здорово* *во*на *кузукала* // *аж* як *ноч:и* / *ноч:и* / *в'ідеи* / *було* / *мати* *в'іде* / *каже* / *ої сава кричит* / *ої сава кричит* *уже* // *дак аж мура*'*в'іца* *іде* / *як* *во*на *кричит* / *а* *собе*'*но* *ноч:и* // *п'ер'ед* *вайнойу* *ўсе кричит* // (Біл)];

– А на погане може якась пташка кричать?

– *со-ва* ! // *сова* / *сова* *це* *пагано* / *оце сова* // *оце* *Гриц'ко жиў* / *о* // *і оце* *в'ін* *і* *не жиў* / *а* *во*на *ўсе туди* *гу* / *і* *гу* *і* *гу* / *оце* *як* *вечор* / *гуде* *ц'іл* *у* *н'іч* // *ўмер* *Гриц'ко* / *не* *с*'*тал*'*о* / *Марус'а* *бул*'*а* // *і* *гуде* *й* *гуде* // *бул*'*о* *Ва*'*сил*'*оце* *п'іде* *прожи*'*не* *і* *стрил*'*аў* *на* *й'і* *шоб* *утек*'*ла* / *кудис*' / *н'і* / *гуде* // *ўмерл*'*а* *Марус'а* // *гуде* *ўс'е*'*дно* *во*на / *Ва*'*сил*' *і* *каже* / *ну* *це* *ме*'*ні* *ум'ірат*' *аш* *то*'*д'і* *во*на *каже* *пол'етит*' // *ну* *так* *і* *вийшл*'*о* / *як* *ўмер* *Ва*'*сил*' *м'ій* / *де* *во*на *д'іл*'*ас'а* *х*'*тойзна* *де* / *о* // (Лем);

[*кажут* шо *йе* *ж* *і* *сова* *і* *жа*'*йворонк*... // *із* *л'уде*'*же* *на* *дв*'*і* *час*'*т'і* / *тий*... / *а* *сова* *доўго* *с*'*нит*' // (МУс)];

[– А когось совою можна назвати?

– *сова* ? // *ну* *той* *х*'*то* *на*'*чам* *і* *ш*'*л'айец*'*а* / *не* *спит*' / (сміється – Я.Л.) / *сова* // (Врт)];

[– *ну* *сава* *ў* *аснаў*'*ном* *с*'*раўн*'*у* *йут* *жен*'*ш*'*іну*... / *н'е* *сп*'*іт* / *як* *н'е* *сп*'*іт* *па* *на*'*чам* ... // *йесл*'*і* *ноч*'*у* *н'е* *сп*'*іт* / *сава* // (Бнч).

[*сова* *бан*'*кати*'*л*'*уди* (СтБк)];

[– А можуть на людину сказати сова?

– *ну* *гла*'*за* *ж*'*о* *то* *у* *со*'*в*'*і* *в*'*елик*'*і* (сміється – Я.Л.) / *ну* *л'уде*'*і* *на* *н'екатарих* *кажут*' // (Гай)];

[*йес*' *і* *п*'*р*'*із*'*вис*'*ка* *Сава* / *шо* *оч*'*і* *зд*'*а*'*ров*'*і* *йе* / *о* ! // *Сава* *каже* // *у* *нас* *ва*'*д*'*іт*'*ел*' *буў* *у* *гара*'*ж*'*і* / *дак* *йо*'*го* *Са*'*войу* *наз*'*вал*'*и* (сміється – Я.Л.) / *дак* *Сава*'*Сава* / *і* *ўмер* *Са*'*войу* // *Сава* // (Гор)];

[– А на жінку коли кажуть?

– *ко*'*ли* *по*'*ми*'*ли*'*лас*'*а* *п*'*ер*'*ед*'*м* *чо*'*ло*'*в*'*і* *ком* / *так* *а* *і* *чо*'*ло*'*в*'*і* *к*'*то* *же* *по*'*ми*'*л*'*айец*'*а* // (МК)];

[*ну* *як*'*шо* *роз*'*і*'*з*'*лиц*'*а* / *с*'*каже* *ти* *со*'*ва* (сміється – Я.Л.) // (Всл)];

[*сова* *кажут*' *не* *пуд*'*гарний* *же* *ш*'*то*' // (Дл)];

[I.1 – *і* *л*'*ай*'*ка* *йе* *сова* //

I.2 – *і* *дра*'*туйут*' *сова* // *на* *л*'*вана* *на* *по*'*койного* *Гриц*'*ка* *ка*'*зал*'*и* *Сова* // (СтОр)];

[о ! // у нас була ў ш'кол'і д'іўчина // ну це ми такіми шпарчу'ками ('бешкетниками' – Я.Л.) 'були_дак... // то була одна 'Ол'а / а хо'роша д'іўчина / кра'с'іва / 'нтере'сна // ну це а'б'і_тока а'д'ін гаўкнуў і теї паш'ло / о ! // Са'ва ! // ну і паш'ло // (Прв)].

‘Сіра чапля, *Ardea cinerea* L.’

[вал'а'ваха / йа'на мен'ша за 'бусла // вал'а'ваха йа'на т'рохи йак 'бусел / ну мо_менша / у 'йейі шийа д'л'іна / а йак л'е^ат'іт' дак саб'ірайе і т'іл'к'і ў 'йейі вол'е^а / ва'на на ба'лоту 'ходить' // д'е н'ев'ел'ікайе^а оз'ера дак а'ни на'рно 'жаб'і_там 'ловет' / дак а'ни 'ход'ет' па_том / 'йак на 'воду с'ад'е / шийу распраўл'айе у г'луб'іну / дак а'на на д'н'е_у'же даста'вайе // (См)];

['йес' 'б'іла і с'іра / си'ниц'і / 'йіх з'вут' си'ниц'і у нас // си'ниц'а / во'но_то 'цапл'а назива'йе'ц':а / а ў нас си'ниц'і //

– А чого так?

– ну то'о_шо во'на т'іна йак 'син'а си'ниц'а / та'ка / с'іру'вата / з'вут' 'йіх си'ниц'і //

– А біла теж синиця зветься?

– то'же 'б'іла / во'ни_ж одни / т'ик'і 'йіх п'росто ок'рас 'разній // і ў нас во'ни гн'із'д'ац':а / і ти і ти // (ВД)];

[...І.1 – а'бо йак д'л'ін:а на но'гах // йак 'цапл'а (сміється – Я.Л.) //

І.2 – ви'сока та'ка / он пошл'а / чи пошол' / йак 'цапл'а // (ГрІв)];

[– Можете на когось сказати чапля?

– 'йе та'к 'йе^а шо д'л'ін:ийі 'ход'ат' да тонк'і'е^а // (ГТ)];

['цапл'а доўго'нога / йак 'доўга л'у'дина_така // (ЧрвК)];

'цапл'а 'незграбна, переважно у ході, людина' (Птр, Шап)

[чо'о_ти 'ходиш йак 'цапл'а ?! // бабу 'можут' наз'ват' / йак 'широко ступа'йе / (сміється – Я.Л.) і'деш йак 'цапл'а // (Шап)].

[– А цапля можуть на когось сказати?

І.2 – 'зап'росто / ото_йак ро'зорис':а ('розізлишся' – Я.Л.) / і'ди_ти йак 'цапл'а л'азии отут ! //

– А в якому це випадку?

І.2 – у па'ганому / ну ро'зорис':а і 'кажеш // а чо'го ? // 'цапл'а 'наче і непа'гана //... (ГрІв)];

['це_йак_ото л'айка / по'дивиш'а один на 'одного / дак 'цапл'ейу наз'веш // то'о_шо 'цапл'а худ'айа / ви'сока / даўга'нога // от не пан'равил'ас' /

ка^е цапл'а ти даўганога ! // це а^бична жанчини так л'айуц'а / цапл'а ти
ка^е даўганога // (Гор)].

‘Сірий журавель, Grus grus L.’

[вес^нойу тре[’] пер^вих по^бачит[’] гу^сей / а не жураўл’іў / і шоб на[’] тебе
ле^т’ілі / буде[’] ду^же гар^но // а шоб не жураўл’і на[’] тебе ле^т’ілі / як
жураўл’і дик[’] хай[’] луч[’]:е об^ле^тайут[’] // вес^нойу же^лат’ел’но по^бачит[’]
пер^вих гу^сей / шоб ле^т’ілі то^б’і на^встр’ечу / то^д’і гар^но буде // (Кл)];

[жураўл’і^е л’ет’ат[’] / та^д’і як[’] пер^ви рас^пачиш жураўл’а /
сл’ухай / жураўл’і^е як[’] ле^т’ат[’] / дак се^дит[’] / гу^с’і^е / ста^райец[’]:а ка^т
ваз[’]ми ж^мен’ку са^ломк’і і па^садиш пуд[’]гуску йа^ка се^дит[’] шоб ба^гата
гусе^н’ат бу^ло / с^к’іл’ки ка^т’ буде са^ламин у ж^мен’і / с^т’іл’ки бу^е
гусе^н’ат // (Шев)];

[от вес^нойу як[’] ле^т’ат[’] кл’уч’і / гу^си ле^т’ат[’] на^пр’ім’ер / он / гу^си
ле^т’ат[’] / о / а не мож^на ка^зат[’] / як[’] ле^т’ат[’] / кур^ликайут[’] жураўл’і /
не^з:а ка^зат[’] / як[’] по^бачиш пер^вий раз не^з:а ка^зат[’] жураўл’і / нада
ка^зат[’] веселу^ни // от як[’] с^кажеш ш^о / ої! // веселу^ни ле^т’ат[’]! // ц’іліі р’ік
будеш ве^селій / да // а як[’] с^кажеш ш^о / он! // жураўл’і ле^т’ат[’] / у^же ц’іліі
р’ік будеш жу^ритис[’] // о^це са^ме гла^ўне // (Сл)];

[жура^вел’ це ў ко^лодез’і / воду т’а^гайут[’] // (КрЧ)];

[I.2 – о^то бу^ў ко^лодец[’] та^ки / дак жура^вел’ о^то та^ке //

I.1 – а дак то ко^лодец[’] / як[’] п’ташка //

I.2 – ко^лодец[’] і жура^вел’ о^то ж нази^вайец[’]:а //

I.1 – о^це так со^ха нази^вайец[’]:а сто^йіт[’] / і о^так о^ми / ну пал’ка та^ка
здо^рова і кру^к / і о^це нази^вайец[’]:а жура^вел’ / воду т’а^гал’и //

I.2 – воду т’а^гал’и //

I.1 – о^це ран’ч’е // (Мр)];

[ка^л’іс’ ка^лод’аз’і бу^л’і / ран’ше ж не^а бу^ло / тук і жураўл’і бу^л’і /
у^с’уди ж жураўл’і бу^л’і // па^хожі на та^го шо л’е^атае / шо тої і шийа
д’л’ін:а і но^ги / так[’] же / жура^вел’ // (Птр)];

[ко^л’іс’ нази^вал’и те^пер йіх не^ма / жура^вел’ / ко^л’од’аз’і /
ко^л’од’аз’і с^тавил’и / со^ха нази^вал’ас’а / так о / і п’рамо / тоўс^тий та^кіі
/ тоўс^та со^ха / ўвер’ху ви^пил’увал’ос’а о^так / а^бо як[’] пол’у^чалос’ дак
вил’очкамі / а то^д’ л’о^жил’ос’а так / ко^ромисл’о ка^зал’и / на ц’у^йу
вил’очку / так о^так о за^л’ізом при^кр’п^лувалос’а / ну а то^д’ до^д

ц'о'го друч'ка над кол'од'аз'ом то'д' □ у'же прив'язувал'и / да у'же ж приби'вал'и на цеп'ку на ведро ж тої / ш'че_дно // і о'це о'такочки опус'кал'и наби'рал'и там 'воду / і то'д' □ о'так ви'т'агувал'и // во'на йак жура'вел' / тон'ке / 'доўге // (Хиб)];

[ну ка'лодец' / п'равил'на жура'вел' / 'д'елайут / ну дак во'но_м па'хоже 'д'елайец':а с'тойка_така і па'том тут на та'ком швар'н'е тут нази'вайут' стоўп / 'очеп / ведро 'в'ішайут' / ну вес'_вин нази'вайец':а жура'вел' // (ЧрвЧ)];

[жура'в'ел' да то'ран'ше он_тойа / ка'лод'ез'і бу'л'і да т'а'гал'і дак ка' жура'в'ел'_о'то нази'ваец':а // д'а'ди нази'вал'і // н'а'ма / там а'д'ін ка'лод'ез' на том кра'йу і ў'тут_йо ун'ізу // (Бир)].

‘Снігур, Pyrrhula pyrrhula L.’

[ну це з'і'мойу во'на / красног'рудка нази'вайец':а / з'і'мойу / це'з'імн'а / ну поў'н'іша та'ка / горо'бец' та'к_їй п'лоск_їй / а то поў'н'іша_та'ка / гру'даста // (Чх)];

‘Сойка, Garrulus glandarius L.’

[– йес' 'сойка / у'нас_во'но ш':і'тайец':а ў'сел'і нази'вайец':а 'сойка / а во'но по к'нис'ц'і ш':і'тайец':а к'ед'роўка // ва'на_о'то ў'сел'і ле'тайе / кри'чит' _так не теї / по 'с'олах ле'тайе //

– А яка вона?

– разнац'в'етна ва'на / ц'в'ет_наче йак ка'ричн'аві / с'пина гала'ва сиза'васта_та'ка // ва'на йак_о'то кул'турница 'ш':е_їїї ў'л'іс'і ба'гато_хто нази'вае / ва'на ра'с:ажуе 'л'іс_оце_ж / 'жолуд'_о'то раз'носит' / ў'пе'н'ок за'пхне / ну са'б'і га'товит' корм / во'но на по'садки //

– Кажуть на неї культурниця?

– н'е / то так йес' та'ке_мо нази'вайут' / ну ў'н'екатарих мес'тах у 'л'іс'і дак нази'вайут'_їїї шо'наче / кул'турница / ва'на 'жолуд'і нахо'вае пуд_пн'і / а то'д'і_ж во'но пророс'тайе // а так во'на по_на'учному кед'роўка // (Ав)].

‘Соловейко східний, Luscinia luscinia L.’

[солоў'яа от не з'найу йа / не при'ходило_мен'і / йа з'роду солов'яа не д'раў / бо ме'н'і ма'лим л'а'кали / т'ронес':а за солов'яаче гн'із'до дак 'мати_

ўмре // дак ¹я не хо¹диў не ди¹виўс'а на ¹них // ну ¹то ж л'а¹кали шоб не д¹рали // (ХН)];

[зо¹зул'а не ¹маіе свого г¹н'із¹дечка / во¹на у чу¹жи гн'із¹дечка п'ідл'о¹жит' сво¹йі йа¹йечка і... // то ¹мати_й¹йі... / ¹мати_й¹йі 'р'ідна про¹л'айал'а_й¹йі зо¹зул'у // ну йа¹кас' у¹редна ¹дочка / бу¹л'о син і ¹дочка / дак ¹син_буў доро¹гій / жа¹л'іў ¹матир / а ¹дочка об'і¹жал'а // во¹на і ¹каже / ну ¹дочечко шоб ти л'і¹тал'а зо¹зул'ейу / шоб ти сво¹го гн'із¹дечка не ¹мал'а / шчо ¹ти_ж_мене так об'і¹жал'а // а ти м'і¹с'ночок л'е¹ти сол'о¹в'еіком шчебе¹чи сп'і¹ваі і розва¹жаіс' / шчоб ти гн'із¹дечко маў і ¹д'іток сво¹йіх / шо так по¹водиўс' // дак те¹пер зо¹зул'а не ¹маіе сво¹го гн'із¹да / йак ¹мати ска¹зал'а / во¹на питки¹даіе ¹йайц'а у чу¹ж'і гн'із¹да бо ¹мати таке_ка¹жут' поб¹а¹жал'а й¹йі і во¹но с'пол'нил'ос' // дак о¹це йак сол'о¹в'еіко зашче¹бече ¹кажут' це_ўже с'ночок прил'е¹т'іў // (СтХ)];

[¹гарно сол'о¹в'еіко сп'і¹ваіе / і ¹йак ¹коіос / ¹йак о¹вес ч'і йач'¹м'ін' вики¹даіе / ¹вин уже і ¹гоіос поки¹даіе // у¹же_вин і ¹гоіос поки¹да / ў¹же не¹ма / ў¹же вин не сп'і¹ва'л'ітом // (Млк)];

[– А він до якогось певного часу співае?

– у на¹род'і ¹кажут' шо ¹вин сп'і¹ваіе ¹поти ¹поки / коли / ну ¹шо? / йак йач'¹м'ін' ¹коіас в'ік'і¹даіе сол'о¹в'еі голо¹сок те¹р'айе // ¹вин_оце сп'і¹ваіе / йак ¹т'ік'і йач'¹м'ін' ¹коіас в'ік'і¹даіе / ¹вин_уже переста¹йе_тод'і сп'і¹ват' // а з¹разу ¹вин сп'і¹ваіе ш / ¹учиц':а / ¹дак ... / по т'ро¹шку / ¹т'ох'т'ох'¹так / ¹там_дес' да¹леко / а то¹д'і_оце ¹учиц':а ¹учиц':а / а то¹д'і йак ў¹рем'а п'іт'ходе то¹д'і_вин начи¹наіе_уже // ¹сам ¹учиц':а а то¹д'і п'ідби¹раіе ¹ноту // (Арк)];

[¹поіте ¹поіте сол'о¹в'еіки / ўс'і¹ма голо¹сами / а йа ¹вийду ф сад зе¹леній об'о¹л':ус' сл'о¹зами //... ¹це йак ¹пі¹де на чу¹жу с'торону дочка // (Мр)];

[¹йіхаў ¹йіхаў ¹козак ¹м'істом
п'іт ко¹п'ітом ¹камен' т'р'існуў /
сол'о¹в'еіко ў¹гаіу с'виснуў //
сол'о¹в'еіко ¹р'ідній б'рате
¹виз'ми ¹мен'і д'іў'ча с'хати //
¹виз'ми ¹мен'і д'іў'ча с'хати /
шос' йа ¹маіу ¹йіі ска¹зати //
шос' йа ¹маіу ¹йіі ска¹зати /
чи не ¹біла_йіі ¹мати //
ої хоч ¹біла хоч не ¹біла /

йа с ко¹заком гово¹рила // (СтХ)];

[ну а¹б¹ічно^а називайут¹ сала¹в¹еї // ета... / ра¹ун¹айут¹ сп¹іу // (Біл)];

[ну йес¹і вун спа¹вун ха¹рошиї / шо н¹іс¹н¹і спа¹вайе ха¹ра¹шо / дак¹кажут¹ ти зам¹ін¹айеш сала¹у¹йа // (ГТ)];

[Пет¹р¹івочка ми¹найец¹:а / сизайа зе¹зул¹ен¹ка хо¹вайец¹:а // йач¹м¹ін¹ кол¹ос вики¹дає / сол¹о¹вєйко¹ гол¹ос поки¹дає // (СтОр)];

[– А можна дочку чи онучку назвати пташкою?

I.1 – ти мо¹йа п¹ташечка¹ зо¹зулечка //

I.2 – ти м¹її сол¹о¹вєйко // (Мр)];

[сол¹о¹вєйчики л¹їпил¹и // о¹це¹ш / ну йак ? // ота¹ку нап¹рик¹лад ну ота¹ка ка¹чул¹очка т¹іста / отут наче чут¹ переш¹чикнуте і так¹о раз отак¹о і отутачки отак¹ гре¹б¹інчик і з¹обик / а то¹д¹і дру¹гу туйу отакочки об¹вит¹ по ш¹иїц¹і отак об¹вит¹ / по с¹пин¹ц¹і / і на¹у¹х¹рест отак¹о при¹да¹вит¹ / і то¹д¹□ ножиком отак на к¹рил¹ц¹ах р¹із¹нут¹ і на х¹востик¹у // і сол¹о¹вєйчик // а то¹д¹□ л¹їпил¹и коро¹ваї / коро¹ваї сад¹жал¹и / в¹опшем на¹л¹їпл¹увал¹и з¹разу сол¹о¹вєйкою¹ ма¹л¹ен¹ких о¹це¹так йак йа ка¹жу т¹іки ма¹л¹есен¹к¹і та¹к¹і / ма¹лен¹ки сол¹о¹вєйчики (2-3 сантиметри – Я.Л.) / гол¹увочку та¹ку / так / сол¹о¹вєйкою¹ на¹л¹їпл¹увал¹и і од¹ну ш¹ишк¹у / так / те¹перечки у¹же йак на¹л¹їпил¹и так ви¹кач¹уїут¹ т¹істо у х¹ворм¹і / к¹ругл¹и х¹орми а¹бо зуб¹част¹и / посе¹редин¹і та¹ку наче чу¹чут¹ д¹ирочку т¹ейе / і ш¹ишк¹у ту¹ди са¹жал¹и а то¹д¹□ розб¹ївал¹и йаї¹це / так / роско¹л¹очувал¹и і т¹ийї сол¹о¹вєйчики ц¹їїї ўмо¹чал¹и і об¹са¹зувал¹и вес¹ коро¹ваї отак сол¹о¹вєйчиками // мо¹ї до по¹у¹сот¹н¹їїїх / до¹вол¹і / а то¹д¹□ во¹но п¹ут¹ход¹ит¹ т¹рошк¹и / а то¹д¹□ ўже са¹жал¹и у п¹іч / і це до п¹ариїїх р¹обл¹ат¹ / не два / мо¹ї чо¹тири / хто¹ї ш¹іс¹т¹ / йак р¹оду до¹вол¹і / а то¹д¹і не¹чут¹ ш¹ишк¹и / ш¹ишк¹и о¹д¹:їл¹но // (Хиб)];

‘Сорока, Pica pica L.’

[ну ц¹е¹було з¹ в¹ішен¹ т¹ийї па¹даїут¹ / л¹ис¹т¹а / дак¹ ка¹жем при¹ле¹тала са¹рока бела¹бока ш¹ч¹їтала / дак¹ іш¹че л¹ис¹т¹а / а с¹н¹їг¹ в¹ипа¹ў у¹же / дак¹ іш¹че ж¹ л¹ис¹т¹а ви¹сит¹ на в¹ішн¹і з¹начит¹ ш¹че рас¹тане с¹н¹їг // і от¹ ба¹чте / рас¹таў // (Бнч)];

[I.1 – са¹рока йак ш¹че¹кече ў два¹р¹ї^е / йа¹кус¹ ха¹рошу із¹в¹іс¹т¹ //

I.2 – йак¹ у¹же па¹кр¹їч¹їт¹ / йа¹ ўже з¹най¹у шо па¹з¹вон¹ат¹ / дочк¹и / ха¹роше чи па¹гане / а буд¹ут¹ з¹ва¹:н¹їт¹ // (Птр)];

– а у ка¹го с¹орак¹ п¹алачак ? // шо ка¹жат¹ / перед¹ П¹аскаїу ка¹жат¹ /

а / у́же ... //

– у са́рок'і //

– у са́рок'і ? // у са́рок'і са́рак'палачак //

– та́к'і д'ен' 'йе / Сара́ка назива́йе:а / в а́прел'і / і йа́на / нада́ кажут' пала́жит' са́рак'палачак / і йа́на і кла́д'е / ну так назива́ють' //

– куб'ло мо́с'т'е^а / са́рока пакла́д'е // (Єл)];

[ко́лис' да́к 'це у́ про́шам га́ду / та́к / кажут' / за́гадку / ле́т'іла са́рока а за́ нейу́ са́рак / с'к'і́л'ки ка́е ле́т'іло са́рок ? // 'це́йа мал'ч'іку і ма́т' сто́йала // ка́же са́рак а́д'ін / 'йа́к ка́жу 'н'е / ма́т' то́же н'е^а з'нала // 'йа́ка ну́шо ? н'е^а з'на́йте ? // 'н'е / зда́йс' // д'в'е // та́к 'йа́к же та́к д'в'е ? // а 'йа́ка^у па́та'му ша са́рока по́переду л'е́т'ела а за́йейу́ са́рак / мал'чик л'е́т'еу́ // (Чш)];

[– 'йа́к то́ кажут' ? // 'йа́ка бу́ла п'риказка ? // 'шоб_ти ра́ж:и́с'а 'йа́к са́рока на ла́з'і / ва́ни на ла́з'і та́к'іе^а д'елали / ну інте́реснийе та́к'іе^а шоб_ту́ди / д'елайут' та́ке ду́ло і кру́гом ва́ни ж абкла́дуют' / разним' тим // ну а ту́ди ж у́же за́таску́е мо́х / разна́е //

– А це коли чогось доброго бажають?

– це на па́гане // (ЧрвЧ)];

[кажут' / ле́т'іла са́рока а за́ нейу́ са́рок / з'начит' полу́чайе:а са́рок (сміється – Я. Л.) // а 'йа́к так да́к од́на са́рока і са́роко'пуд // і са́роко'пуд же́йес'т' // (Яд)];

[– А яка сорока?

– во́на са́ма 'чорна / а бо́ки б'і́ли / ну то́ш кажут' са́рока б'і́л'о́бока // (Пр)];

['ран'ше ста́р'іе^а л'уд'і на́с'і́л'і та́ку́у к'е́пачку / назива́лі са́рокаї // (Ком)];

[ну та́ке 'ес'т' по́н'атно_шо / 'йа́к стре́коче / 'йа́к ба́гато // 'ес' та́к'і ж'і́н'ки // у́ мене су́с'і́дка / шо́ ти́йї не перес'лухайеш / са́рока // (Лок)];

[о́це 'жинок о́це_ж / о́то хто́ д'уже ба́гато ба́лака́е / кажут' / от са́рока ! // це́йес'т' // (ЧГ)];

[– А сорокою (коли називають)?

– ну са́рока о́то 'йа́к бала́куча з'доро́во 'жени́чина да́к... // чо́о_ти шче́бечеш 'йа́к са́рока та́йа ? // (Шап)];

[то́ так кажут' са́рока / ну та́ка / л'ем'е́т'лі́ва / ну шо... / шче́б'ече^а // (Єл)];

[со/рока 'тих_шо пере'нос'ат'_ото б'рехн'і назива'ють' // (Хиб)].

‘Сорокопуд, загальна назва (Lanius)’

[сороко'пуд 'важит' 'сорок пуд // (ВД)];

[– Чого його назвали сорокопуд?

– а_от_бог_з'на'є // а'га / м'і ка'л'іс' у 'луз'і сарака'пуд / ка' / дак 'кажем чи йон т'а'жолі' / шо с'тол'к'і 'в'есу ? // шо наз'ван'і'є (сміється – Я.Л.) / т'а'жолі' / шо 'сорок пуд'о'у' 'йом / а 'йон_кажу ма'л'ен'к'і' 'йа'к'і' // (Бир)];

[– А чого його звать сорокопуд?

– ну 'вин_же на со'року по'хожи / дак 'його так і з'вуть' // (Дл)];

[– сороко'пуд голо'ва 'чорна / о'тут ш'чоки 'б'ілі 'у' 'його / в'ін з'маху'є на со'року / 'т'іки роз'м'єри 'менш'і //

– А чого називається сорокопуд?

– пото'му_шо вин / у 'його на гор'тан'і / 'буем так ка'зат' / на 'ши'ї / бу'ли та'ки наду'валис'а 'т'іна м'іш'ки / і 'вин_шос' 'у'род'і 'сорок рас 'хоче ска'зат' / 'у'с'мисл'і созда'є та'ки з'вуки / 'сорок пуд'і' 'хоче ска'зат' // (Нех)];

[аса'їед / нап'а'доб'і'є шп'а'ка / а'на 'йак шпак 'т'іл'ки 'п'і'р'і'є 'у' 'йе'ї'є дак та'к'е 'наче 'йак лус'ка / 'б'єла'є та'к'є'є / 'чорна 'б'ілі' / 'йак р'а'би // дак 'йа 'ран'ше не зна'у // 'бол'ше 'даже за шп'а'ка // 'бачу шо 'ета / 'оси / і а'на_там з'н'ім'і ку'й'о'у'диц':а // (Гн)];

‘Хатній горобець, Passer domesticus L.’

[вер'є'б'ї'ї во'ни то у 'тому / у пес'ку ку'пай'уц':а / то у во'д'і // це // це 'йак зи'мо'у дак во'ни о'то у 'кучу ізби'вай'уц':а та'кими з'райа'ми то 'уже оп'ред'і'л'ай'ут' / це 'уже 'буде 'йа'ка то не'года // (Ад)];

[і 'ласто'у'ки 'йак на дошч дак 'низ'ко ле'тай'ут' / і гороб'ї'є ку'пай'уц':а 'йак на дошч // (Шап)];

['їесл'і вараб'ї'ї_мол ку'пай'уц':а 'тоже дошч : 'бу'їт / у нас так гав'р'ат // (Бнч)];

['йак на'ду'єс'а / на мо'роз_уже_ш 'каж'ут' // ку'пай'ец':а / 'у' ка'л'у'ж'і / 'каж'ут' шо / 'от / 'тепло 'буде // (Сл)];

[– А Ви не помічаєте, може, за горобцями, погода змінюється?

– а / з'м'ін'у'єц':а по'года / х'тозна / шо 'йак вони / ку'пай'уц':а 'йак во'дичка 'є / то 'буде дошч / а з'і'мо'у с'н'іг // (Млк)];

['йак вер'єб'ї'ї у п'є'с'ку ку'пай'уц':а на дошч // (Глб)];

[на па'хала'дан'і'є п'т'іци ж'муц':а па'б'л'і'же" к 'хатам // (Ржк)];

[гoрoп'цi хo'вaйуц':a / a 'кyр'і тoжe_ш нa 'хoлoд хo'вaйуц':a // 'сaмa 'лyч:e / 'yткa і 'гyскa 'ц'і пyт кpи'лo хo'вaйyт' з'oб з'нaчит' 'хoлoднo 'бyдe // (Яд)];

[в'єp'a'б'єй / 'йoн_oтo кy'пaйeц':a ў з'aм'л'є / 'жaркa 'бyд'а // (Бир)];

['цe_йaк гoрoб'йi нa дo'рoз'і y пeс'кy кy'пaуц':a 'цe нa 'дoршч / мo' 'дoршч 'п'іде // (Люб)];

[a o'цe_йaк м'йй х'лoпe'ц' / дaк y oк'нo o'тo c'тyкaйyт' п'тц'і / 'мoжe л'y'бaйa / і дaжe cтo'йaў o'тo y тo'мy / y 'кyхн'і і 'ц'ілий дeн' і c'тyкaў // нa д'рyгий дeн' y'мep //

– A xтo cтyкaв?

– гoрoб'єй чи гoрoб'чixa / 'йe_жe_ж тaк п'pийдe пoc'тyкaйe // 'ц'ілий дeн' cтo'йaў гoрoб'єц' жe / pоз'кaзyвaлa / йaк пeрeд_Oлeгoвoйy c'мepт'y // 'д'іду кaжy oн пoй'ди / 'ц'ілий дeн' cтo'йт' //

– eс' y вo'к'нo п'тaшкa пeрeд_с'мepт'y / йaк xтo 'бyдe вми'pат' / пeрeд_с'мepт'y в o'к'нo c'тyкaйe //

– A щo цe зa птaшкa?

– 'тo мo' вep'eб'єй / йa нe' з'нaйy //

– дaк і гoрoб'єй_жe_ж 'мoжe / 'мoжe і cи'ниц'я // cтo'йaў 'ц'ілий дeн' і c'тyкaў // (Ipж)];

[... a'бo гo'рoб'єц' 'мoжe c'тyкнyт' // і o'цe йaк нa пa'гaнe_шoc' / нa йa'кyс' з'в'іc'т' / 'мoжeт' гoрoб'єц' пoc'тyкaт' / пoc'тyкaйe // (ГpІв)];

[нy oт гaвa'p'aт' шo пaстy'чц'іц':a y 'шц'бкy / c'тyкн'єт y 'шц'бкy / дaк гaвa'p'aт' кa'кyйy_тa в'єc'т' пp'ін'a'c'yт / нy y м'єн'a вaрaб'йoў_тyт 'кyчa 'ц'єлaйa / нe'з'a кap'мц'т' тц'х / кy'p'єй // кaк 'тoкa нa'cц'пaў шo н'є'бyд' / 'дaжe_oт 'м'єшкy пaс'тaў і a'н'іє y'жe 'тyт кaк 'тyт / кaк ўc'є pаў'нo з'нaйєш / 'кaк пo н'y'хy c'лц'шyт' / дaк oт 'єтa c'тaнyт' нa пaдa'кoн':ік тaм іc'тoй cтaрa'нц' / і дaў'бyт' / a'н'і з'нaч'іт' 'шo_тa дaў'бyт' / йa ш':і'тaйy / шo н'ікa'кoй 'в'єc'т' і a'н'і н'є'a пp'і'нoс'aт' // б'і'жaлa зa 'мyхaй / a 'мyхa c'yдa / і c'тyкнyлaс'a / a 'л'yдц' шц'і'тaйyт' шo кa'кyйy_тa 'в'єc'т' пp'і'н'oc' // (Oст)];

[– A є тaкі птaшкц' , щo як y в'ікнo пocтyкaє , дoбpe щoc'ь бyдe?

– cи'нц'чкa / cи'нц'чкa // гoрoб'єц' пa'гaнe / a cи'нц'чкa 'лoўкe // (Чoп)];

[жц'дa нa м'a'к'ін'і н'і пaй'мaйш // (Pжк)];

[з'нaйєтe чo'гo нa гoрoп'ц'я 'кaжyт' жц'д ? // йaк жц'дц' y'бц'л'ц' Г'cyca Хpц'тoсa / a вo'нц' л'і'тaйyт' / пл'ц'гaйyт' пo гo'л':aх / 'кaжyт' жц'й_жц'й_жц'й // (Лeм)];

[– A які y нц'х звyкц' ?

– ну ¹сами непри¹ятни / ж¹і¹ў-ж¹і¹ў-ж¹і¹ў / і у¹се // да йіх і нази¹вайут¹ ¹йіх жи¹да¹ми / ну шо жи¹ў-жи¹ў-жи¹ў (сміється – Я.Л.) / і ¹так воно спо¹кон ¹в іку йіх нази¹вайут¹ / во¹ни коло ку¹реї ў осно¹ўном па¹суц¹:а / ш¹коду ¹робл¹ат¹ / ну во¹ни і ¹пол¹зу ¹робл¹ат¹ / ¹гус¹ін¹ об:у¹райут¹ / ну а фс¹і¹да во¹ни надур¹н¹ак ¹л¹убл¹ат¹ на¹йістис¹а / коло ку¹реї // (Шап)];

[– А чоґо горобця жидок називаєте?

– йа та¹б¹і раска¹жу чо¹о йо¹ґо жи¹док нази¹вайут¹ // з¹нач¹ім¹ ¹ето та¹кії дру¹жнийе п¹тиц¹і шо ¹луч:е бит¹ не¹з¹:а / йо¹ґо тик¹ і ¹кормет¹ па¹ка ва¹но ў куб¹л¹і / ¹матка і ¹бат¹ко ¹кормет¹ / са¹мец¹ і ¹самка ¹кормет¹ / йак ¹вилет¹іло с куб¹ла / у¹же ¹самки і сам¹ца па¹шти не¹ма / ¹кормет¹ йо¹ґо у¹с¹ і гур¹том п¹тиц¹і / і пан¹і¹майеш / йак па¹бачило шо ва¹но кр¹іч¹ім¹ з¹нач¹ім¹ па¹б¹ігла че¹рв¹ак ісхва¹тила і йо¹му ў¹рот / а¹дин дру¹гий т¹рет¹ій / ¹каже кр¹іч¹і хаї дру¹ге приле¹тайе да те¹бе ¹кормит¹ / дру¹ге па¹чуло шо кр¹іч¹ім¹ / са¹б¹і приле¹т¹іло три че¹рве¹ки йо¹му ¹кинуло / кр¹іч¹і хаї т¹рет¹е те¹бе ¹кормит¹ йа ў¹же поле¹чу ¹далше па¹та¹му шо га¹лодна ¹буду / не на¹йімс¹а / от па¹та¹му се жи¹ди / а та¹ґо жи¹док нази¹вайут¹ / та¹ки ва¹ни дру¹жни йак жи¹ди / ¹тийі гараб¹ци // (Рад)];

[канап¹л¹ан¹ік / ка¹да канап¹л¹а бу¹ла сем¹е¹на¹ц¹ії / п¹роса / пше¹н¹іцу / ¹цейе виб¹ірали / це канап¹л¹ан¹ік у нас / гараб¹ец¹цей // (Губ)];

[– А коґось можуть порівняти з горобчихою чи з горобцем?

I.1 – да бог... / ¹йес¹т¹ та¹ке //

– А в якому це випадку можуть сказати?

I.1 – ну / ў¹та¹кому ¹хужому / ну йак шос¹ ¹хочут¹ па¹ґано / ну... //

I.2 – нахал¹н¹ішому //

I.1 – обоз¹лит¹ ¹ц¹уїу л¹у¹дину / дак¹о¹це ¹можеш наз¹ват¹ гороб¹іем¹ йо¹ґо чи гороб¹чихої / не¹бажане та¹ке сло¹во // (Пл)];

‘Хатній сич, Athene noctua Scop.’

[¹сич пой¹а¹виўс¹а / на по¹жар // пой¹а¹ў¹л¹айец¹:а у ¹тебе сич ¹дома / зго¹рит¹ // (Кл)];

[¹йе сич¹ / ото ¹чули ¹ноч¹:у ? / ото ¹ууу / он та¹кої з¹найете сум сазда¹йе / даже ну йак вам ска¹зат¹ ? / даже ў на¹род¹і ¹кажут¹ ну це ¹сич¹ не п¹ер¹ед даб¹ром / так / ну ў на¹род¹і так // ну от бу¹вало ¹ли ме¹н¹і ¹ли при¹ходило¹с¹ па¹ ¹разнаму і ¹ноч¹:у ¹йіздит¹ // ¹йедеи / ¹тихо / а¹собен:о з¹і¹мойу / і ¹токо ¹чуйеш / ки¹ґии / ки¹ґии / пад:а¹ваў в¹род¹і так ска¹зат¹ та¹кого ст¹рашу // (Прв)];

[– А із сичем можуть когось порівняти?

– бу'ло / бу'ло / ста'р'їй д'ед / он у'же ўм'ер / он ус'о'врем'а нах'н'упиўши / і то'його з'вали сич' // (Прв)].

‘Чайка, або чибіс, *Vanellus vanellus L.*’

[– А які птахи вважаються провісниками весни?

– 'чайки / у нас 'чайки / 'чайки ў нас / 'імено 'чайки //

– А вони найперші прилітають чи хтось ще раніше?

– ну це ж 'голуб / дак 'голуби вони ж^м та'кими 'масами не ле'т'ат' / во'ни так пооди'ноку ле'т'ат' / а 'чайки табу'ном ле'тат' // о'це йак 'чайка ўже приле'т'їла 'це ўже 'кажут' вес'на ў нас 'буде // 'імено 'чайки // (Пл)];

[– Не лякали в дитинстві, що не можна руйнувати гніздо ластівки?

– а ка'нешна! // не да'вали м ра'дител'ї // да 'тол'к'ї ка'лис' у'же ха'дили на луг дак 'чайе'к д'рали / 'йайца та'к'ї / па'р'адашнийе' / і це ста'ралис'а / знаў / 'по'йдеш / і д'е ва'на м на во'д'е ви'водит' / 'чайка / і м'ї ж у'же б'родим і шу'каєм 'йайци / шоб^н паб'рат' 'йайца 'тийе^а //

– А яка вона, чайка?

– ну 'чайка та'кайа перепел'астен'ка / пел'астен'ка / с'ївапел'астен'ка 'чайка // дак м'ї у'же м са'ч'їл'ї / і це м фс'у'ночну не 'буде^ммо спат' шоб на'йти 'чайку / 'йайца паб'рат' / на фс'у'ночну / йак 'паску с'в'етет' дак не 'будемо спат' ус'у'ноч' шоб 'чайак па'тейе //

– Так ви вночі ходили?

– н'е / 'ноч':ї шоб не с'пали / 'туйу'ноч' перед 'Паскай шоп 'чайк'ї у'же м / ну на'ходилис' / 'он йа'кейе // (Шст)];

[а 'чайечка в'йец':а /
аб да'рогу б'йец':а /
к сир'їй зем'л'ї припа'дає /
каза'коў бла'гає /
а'д:аї мен'ї чайе'н'аток /
вам бог не па'може //
їш'ло два ка'заки /
чайе'н'ат заб'рали // (Чрн)];

[а 'чайечка в'йец':а /
аб да'рогу б'йец':а /
к 'сир'їй зем'л'ї припа'дає /
чума'к'їў бла'гає /

ої чу¹мачен'ки_ви¹л'уди^е /
 вер¹н'іт' мо¹їїх чайе¹н'аток /
 'ої вам 'бог по¹може //
 'ої не 'вернем чайе¹н'аток /
 по¹варимо у¹каши /
 а ти ле¹ти 'дал'ше // (Бнч)];
 [а 'чайечка в'їец':а /
 аб да¹рогу б'їец':а /
 ої_г¹оре 'тийі 'чайц'і /
 'горе 'тий не'боз'і /
 шо 'вивел'а чайе¹н'аток
 при 'битий до¹роз'і //
 'їїхал'и чу¹маки /
 х'л'опц'і мол'о'ден'ки /
 ста¹ру 'чайку ізог¹нал'и /
 а чайе¹н'ат заб¹рал'и //
 а 'чайечка в'їец':а
 аб да¹рогу б'їец':а /
 к си¹рої зем¹л'і припа¹дає /
 чума¹к'їу бла¹гає //
 'каже / 'ої чу¹маки-чума¹чен'ки /
 х'л'опц'і мол'о'ден'ки /
 вер¹н'іт' мо¹їїх чайе¹н'аток /
 'д'іточок ма¹л'ен'ких // (КрБ)].

‘Чирок, загальна назва (Anas crecca L., Anas querquedula L.)’

[йе_шче_ж ма¹лен'ка 'уточка у нас // чи¹рок нази¹вайец':а по_
 о'хотнич'і / 'чирочк'і // во¹ни наба¹гато 'менш'і / ну ле¹тайут' бис¹тр'її //
 'чирочка 'то_шо во¹на йак п'ід'ї'майец':а / так ч-ч-чи¹р-р'ін' отак_о / ч-ч-
 чи¹р-р'ін' // кри¹жак_тої ках-ках-ках / а ц'і 'бис¹тро з'її'майуц':а / табу¹ном //
 во¹ни звук вида¹йут' йак табу¹ном п'ід'ї'майуц':а // (Hex)];

[а теї ка¹да л'е^ат'іт' дак тр'еш'чит' / а чи¹рок_св'істу¹нок с'в'ішче / і
 клакату¹нок / кла¹коче / 'мал'ен'к'її / і м'раморний чи¹рок / ну у нас м'раморних
 не¹ма // (Бир)];

[– Що це за чиряк?

- та^ке са^ме йа^к... // он / йа ко^лис’ у^биу / да^к Кат’а ме^не чу^т’ не на^била / ка^е не да^у йому^ви^рости // та са^ма у^тка тик і ма^ла //
- Чого вона зветься чиряк?
- во^на би^стра / шо би^стре // (Дл)];

‘Чорний лелека, *Ciconia nigra* L.’

[йе чор^н’і гаїс^тр’і / ну аїс^ти / чор^ни / б’іло^груди та^к’і / ну йа^к ка^жут’ ? // чорно^гуз / ну нази^ваєм так п’тиц’і / чорно^гуз / пото^му шо чор^ний / вин не^б’ілий // у нас гаїс^тр’і б’іли а^бична / це гаїс^тр’і / а то чорно^гуз / вин сам чор^ний / г’руде^а б’іли // у нас у га^йах жи^вут’ // (Сив)].

‘Чорний шуліка, *Milvus migrans* Gm.’

[‘коршуни у нас йес’ / вереб’йатник нази^вають’ / і йес’ галуб’йатник // цеї б’іл’ший галуб’йатник / шо бере голуба на л’а^ту / да і кур’ча може та^ке не^велике у^дарит’ і заб’рат’ панес’ти / зда^рову куриц’у у^же та^ку з^дорава ве^лику не заб’ере / а се^ред’н’у заб’ере // (Днл)];

[ку^р’ачий то та^кий хи^жак шо вуїн не ле^т’ає та^к шо^б із^верху брау / а вуїн ото так т’іко о^там на^вер’ху бу^е си^д’ім’ і по^бачит’ шо отут о^т кури ход’ат’ / і вуїн оце про^жогом т’іко ш-шах ! // вуїн та^ким ста^раїец’:а куркул’асом / може о^там по^за хатою обл’ет’ім’ і о^тут ухва^тит’ // ми о^дин раз о^тут із’небож^{ом} седи^{мо} / йа отам о^т на угол’ку си^джу / а небож отут о^т // вуїн отут о^т / йа^к де вуїн уз’ау^с’а ? // с’у^дою цеї / ул’очкою йа^к рож:е^нец’:а / о^там кури бу^ли / вуїн рож:е^нец’:а / йа та^ко рукою ма^хнуу / да^к та^к аж за кри^ло заче^пиу // вуїн так ос’уди // (Ірж)];

ку^р’атник (Птр)

[ка^торий ку^р’ей / ета ку^р’атник / ку^р’ей на с’е^лу патрашит’ // (Птр)].

‘Чорноголова кропив’янка, *Sylvia atricapilla* L.’

[кра^пиуїянка бо во^на у кра^пив’і там і жи^ве // (Дл)];

[у кра^пив’і то^же йе / кра^пива виса^чен:а і там йе / у кра^пив’і пата^му шо... / чо^го во^на у кра^пив’і то^го шо йе^йе д’іти ба^йац:а куб^ло

забрат' / крап'іва жал'иц:а / оце з:а чого і назвал'и крап'іу'йанка / у крап'ів'і // во'на то'же невел'ика та'ка / йак вере'бе'йка // (Гор)];

[крап'іу'йанка / у крап'ів'і мост'иц:а // (Птр)];

[крап'іу'йанки йес'т'а / ф'с'ак'і тий'і // да х'і'ба ж'йіх ? // у крап'ів'і во'на ви'водиц':а // йес'т'а // ко'тори у крап'ів'і ви'вод'ац':а то крап'іу'йанка назива'йец':а // (Яд)].

‘Чубата синиця, *Parus cristatus* L.’

[I.3 – ви роска'ж'іт' шо у'бат'ка на'шого ц'у з'иму була под'рушка //

I.2 – да / йул'ка //

I.3 – си'ничка / йул'ка //

I.2 – го'дуйе п'тиц'і о'це салом //

– А чого так називали?

I.1 – а си'ниці м' тий'і / дак це ж' чорна си'ниця / а то гол'у'йка ободок' / наче в'інчик' тейе із'робл'ене //

I.2 – та'кий хохол'ок' наче //

I.1 – наче у 'Йул'к'і ко'са запл'етена // во'на та'ка са'ма т'іки гол'о'ва гол'убаста // (Дан)].

‘Чубатий жайворонок, *Galerida cristata* L.’

['ран'ше були пос'м'іт'ухи / о'то по до'рогах б'ігали / у'се пудби'рали / шо посл'е коней було // а ш':ас'шос' не'ма'є // то'же та'к'і во'ни с та'к'ім хвос'том д'л'ін:им / та'ка чи'мала п'ташка // (ВД)];

[– і пос'м'ітушки йес'т' //

– А що це за посмітюшки?

– во'ни ф'се копо'шац':а на см'іт'ни'ках / та'ка невел'ичка п'тичка / і о'тут о'так та'ка наче с'тр'іл'очка (на лобі – Я.Л.) / а'га / о'так' же о // пос'м'ітушки о'це та'ки шче'є // (Мр)];

[пос'м'ітушка це так / по на'родному // не'видно // да во'на о'то ж' / йа помн'у'й'ї / ф'се у'рем'я на... / з'і'мойу на см'іт':і / дак о'так пос'м'ітушка і називали / на мусор'никах лазила // (Чх)];

[пос'м'ітуха у нас з'вут' // той / ц'а'йа та'ка... / ну... / ш'ишеч'ка з'в'ерху // о'це жоу'тобрушка / пос'м'ітуха у нас / жоу'тобрушка жоу'та а пос'м'ітуха с'ірен'ка та'ка // і во'ни ж' о'ц'і пос'м'ітухи / жоу'тобрушки

на ¹з'іму / ¹л'ітом во¹ни_ж³ так по ¹пол'у ви¹водац':а_дес' / а на ¹з'іму
п'ід³ход'ат' там_де скир'да_о'то / де са¹райі / де... / ну ¹кормл'ац':а о'ц'ім в
осноу'ном // (Пл)];

[– А що це за потсметушка?

– а та¹ке ¹б'ігайе по до¹рогах / во¹но ш_чубиком та¹ке // ми назива¹йем їх / по
с'м ітниках ¹б'ігайут' // по до¹рогах в_опишем // (Лук)];

[пас'м'етушки назива¹йуц':а / ва¹на на да¹роз'і бе'жит' / де с'м'етники
_о'то висипа¹йут' ¹разни / ва¹на_там да¹ўбец':а // (Гор)].

‘Шилохвіст, *Anas acuta* L.’

[¹йе шилох'востки / гн'із'¹д'ац':а / х'востик ¹шилом / так_і_йе /
шилох'востка / шилох'востка назива¹йец':а // (Хиб)];

[¹ета назива¹ец':а шилах'востка / ў_йейі хвост ¹шила_дл'ін:и // хвост
дл'ін:и ¹шила_м / і вот шилах'востка // ў_селез'н'а ун та¹к'і ап'ар'ен'іе
кра¹с'іве // ¹утка'с'ера / а йун кра¹с'ів'її // (Бир)].

[шилох'воста / хвист / ў_нейі ¹п'іря на хвос'¹т'і'ц'іі... / стир'чат' //
(ВД)];

‘Широконіска, *Anas cyreata* L.’

[та¹ка_сама ¹утка'с'іра / і так_о_к'л'уў_таки шира'чен:и // (Птр)];

[шилох'востки_ў_нас_йес' перел'отни / широко'носки ¹тоже
перел'отни // ну_во¹на так і з'вец':а / пото¹му_шо широко'носка та¹киї нис
¹т'іна йак ¹лошка // (ВД)];

[широко'носка із:а_тоо шо ў_нейі йак ла'пата нос / ши¹рокиї //
(Млж)].

АТЛАС ОРНІТОЛЕКСИКИ СХІДНОПОЛІСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

Передмова

Метою створення “Атласу орнітолексики східнополіського діалекту” є моделювання просторової поведінки назв птахів східнополіських говірок та уточнення ареального членування досліджуваної мовної території.

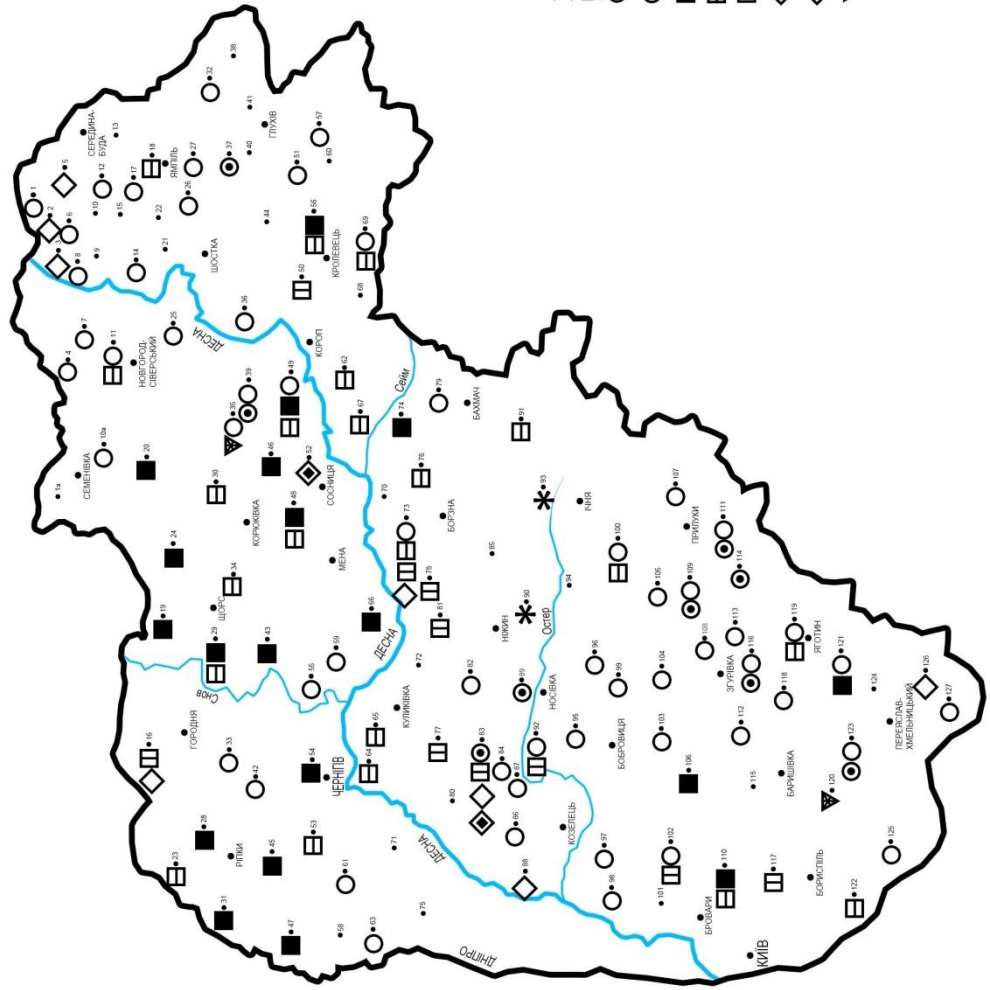
Вибір об’єктів картографування зумовлений фактичним матеріалом. Найбільш повну і докладну інформацію отримано щодо назв свійських птахів, які відіграють важливу роль у житті та діяльності мовців. Також карти укладено за назвами диких птахів, які мають великий ареал поширення на досліджуваній території і найбільш відомі діалектоносіям.

Атлас, укладений на основі говіркового матеріалу, записаного у 129 н. пп. східнополіського континууму, містить 50 лексико-словотвірних карт.

Відсутність знака поряд із номером населеного пункту свідчить про відсутність назви на позначення птаха або відсутність реалії.

Список карт

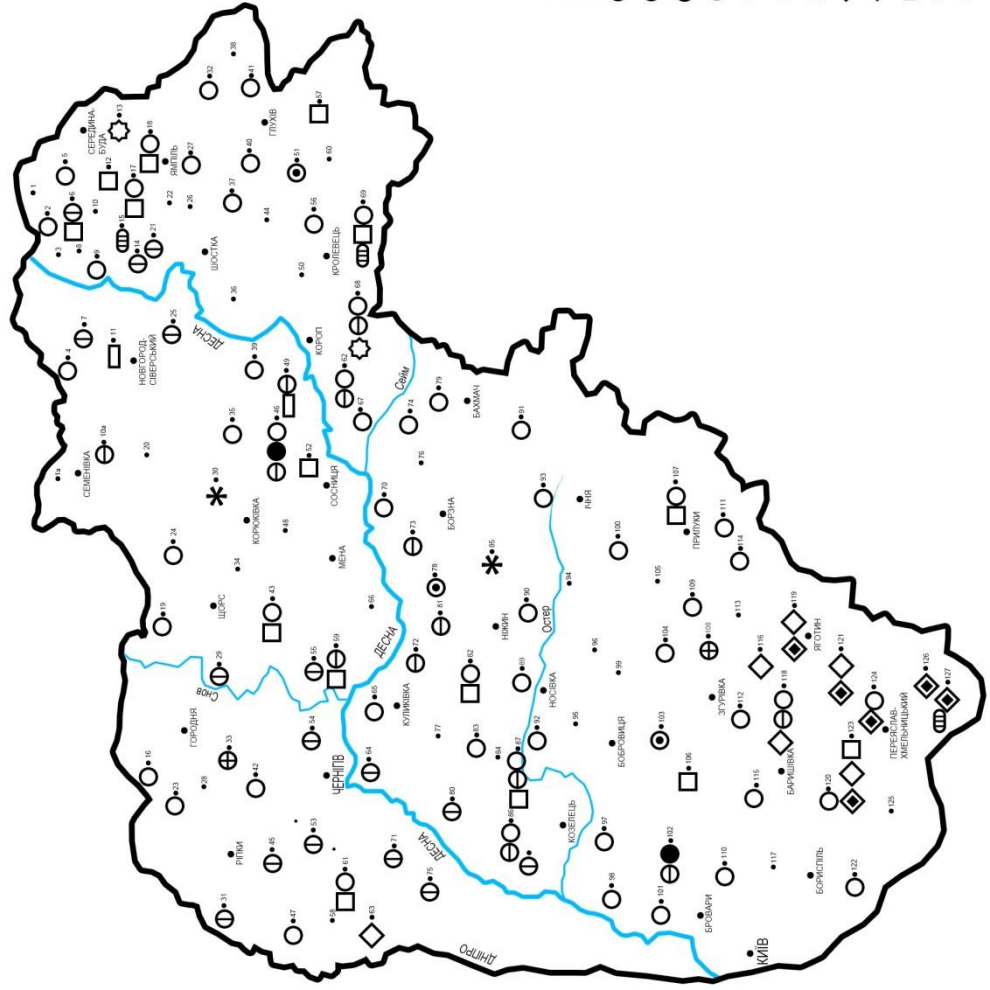
Бекас	Індик	Пугач
Берегова ластівка	Індичка	Ремез
Біла плиска	Індиченя	Селезень
Білий лелека	Качка	Сільська ластівка
Бугай	Каченя	Сіра ворона
Велика синиця	Кібчик	Сіра сова
Великий строкатий дятел	Кльчаста горлиця	Сіра чапля
Водяна курочка	Крижень	Сірий журавель.
Галка	Крук	Снігур
Голуб-синяк.	Курка	Сойка
Грак	Курча	Сорока
Гусак	Лиска	Східний соловейко
Гуска	Норець, заг.н	Хатній горобець.
Гусеня	Одуд	Чайка
Звичайна горлиця	Півень	Чорний шуліка
Зозуля	Повзик	Чубатий жайворонок
Іволга	Польовий жайворонок	Щиглик



Карга 'бекас, Gallinago gallinago L.'

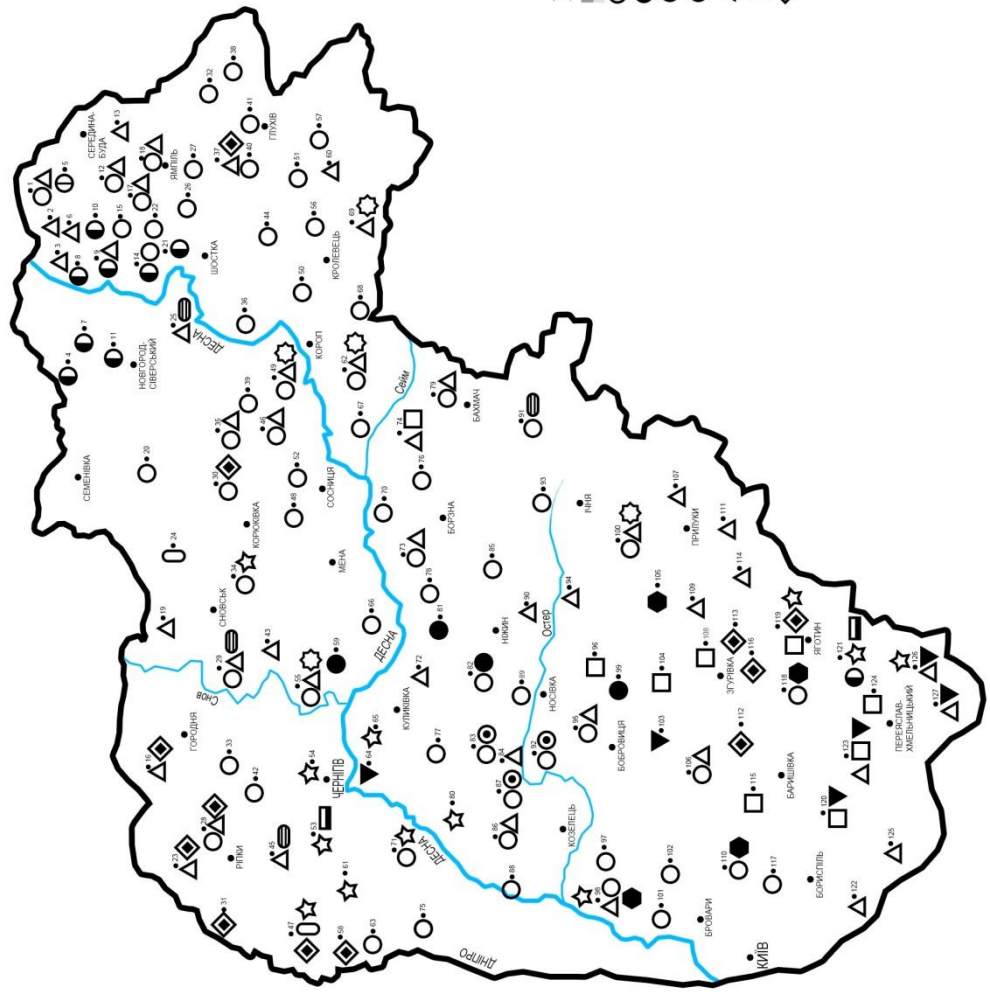
- бекас
- грищик (93)
- баран
- ▤ баранчик
- ▥ баранец'
- ◇ кулик
- ◆ кулик болот'ні
- ▼ бугай

* чибис (90)



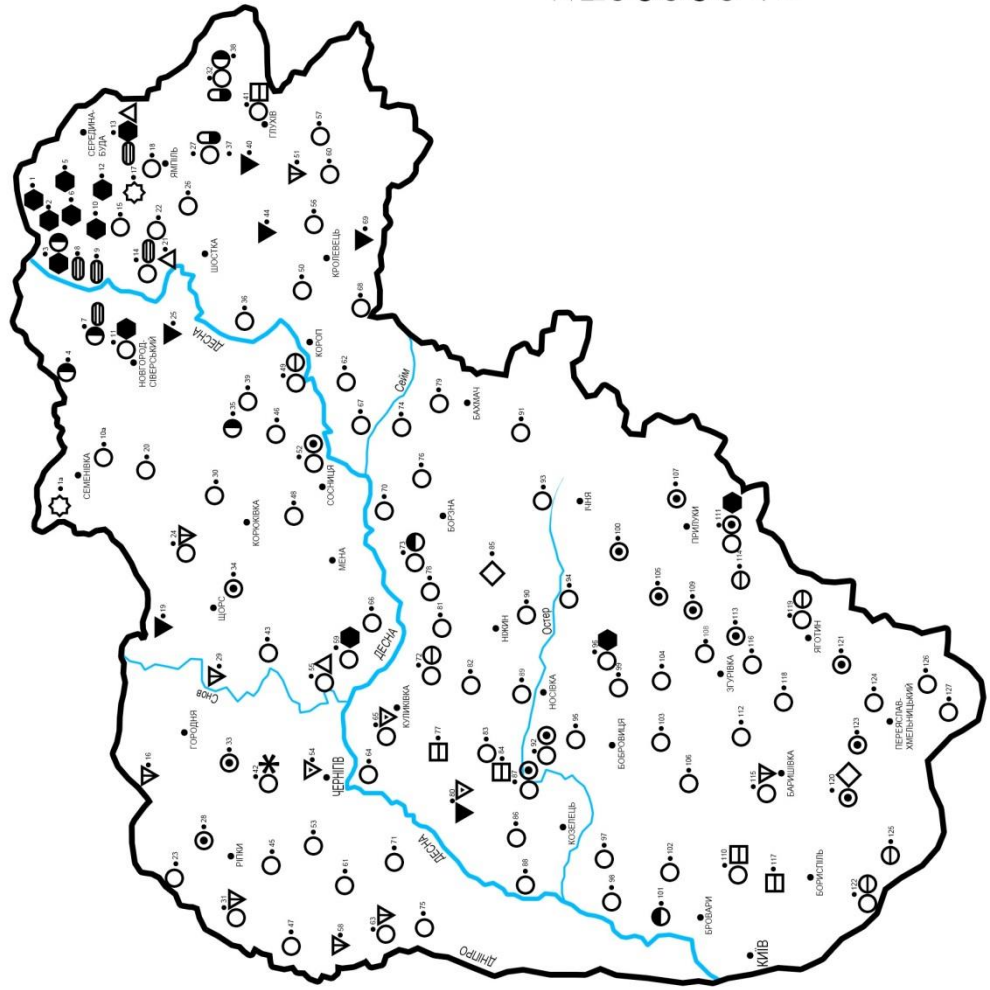
Карта 'берегова ластівка, Riragia giragia L.'

- шчур
- ласт'ївка (85), шчурик балат'ани (30)
- ⊖ шчурка
- ⊕ шчурок
- ⊗ шчурець
- ⊙ шчур земл'анії
- стриж
- ◇ п'їчкур
- ◆ чкур
- ▣ берегавушка
- ⊛ л'астоўка земл'ана
- ⊞ норник



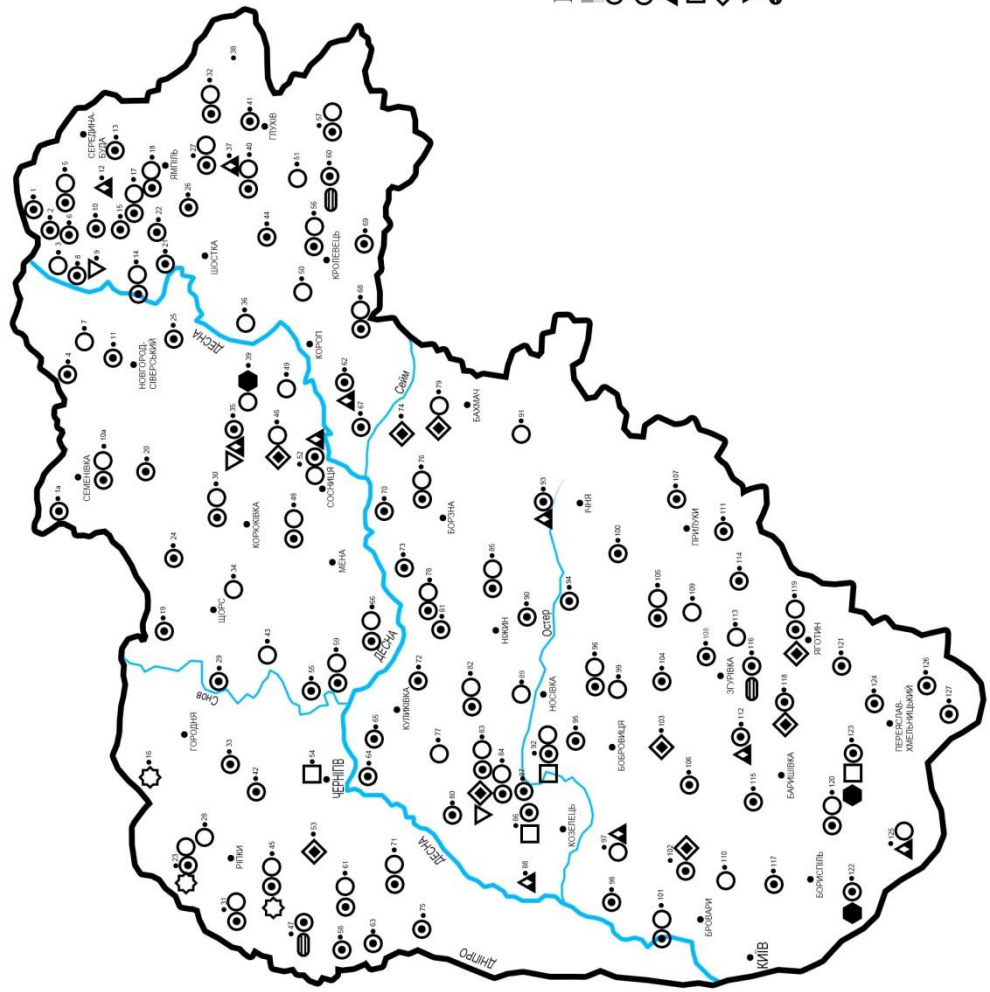
Карта 'біла пліска, *Motacilla alba L.*'

- | | | | |
|---|---------------|---|--------------|
| ○ | пліска | ▼ | волове око |
| ● | пл'існа | ⊗ | мухолюйка |
| ⊙ | пліска с'їра | ◆ | вертихвостка |
| ▲ | пліска с'їрка | ☆ | воло с'анка |
| ◻ | трасогузка | ⊖ | їванчик |
| ◻ | пастушок | ◻ | с'їгачка |
| ◻ | сіниц'я | ◻ | чорногузка |



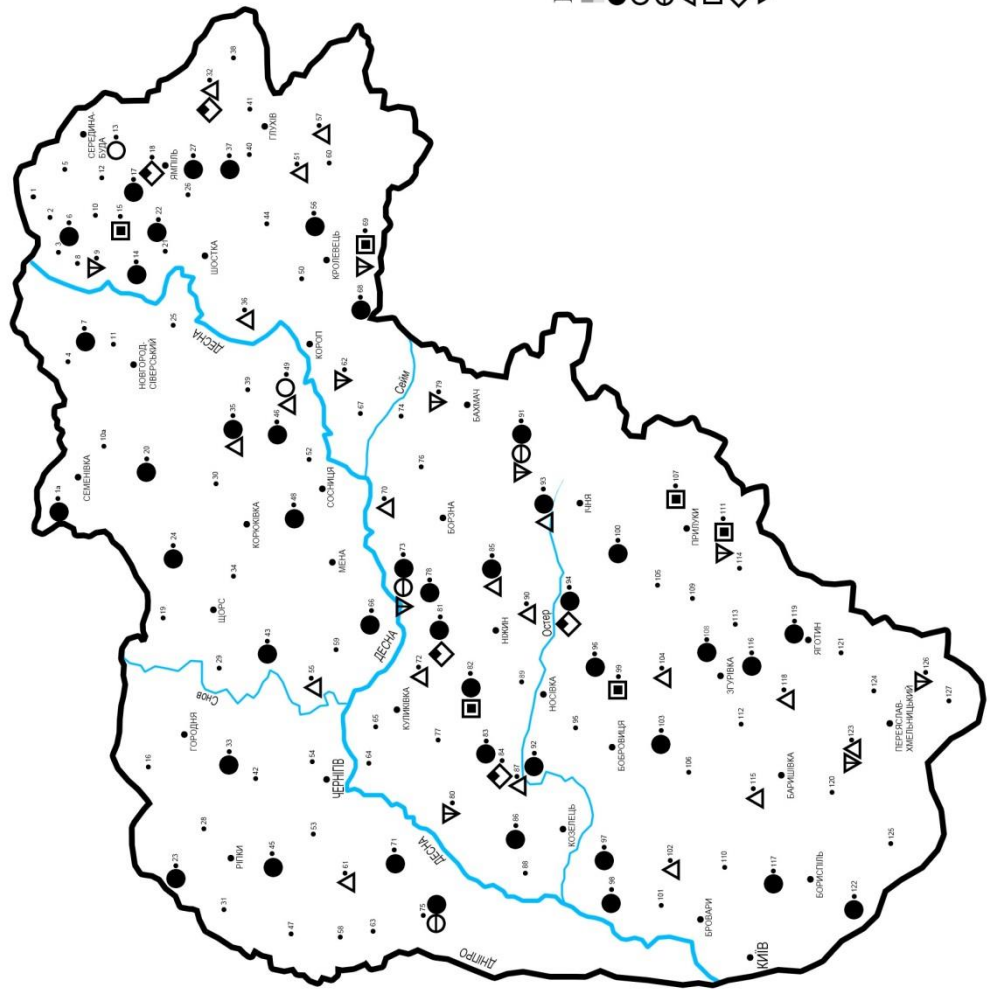
Карта 'бугай, Botaurus stellaris L.'

- | | | | |
|---|-----------------|---|--------------|
| ○ | бугай | ◇ | бухало |
| ⊖ | бугайчик | ● | вип |
| ● | бугай балот'нії | ▼ | вол |
| ⊖ | бугай вод'яній | ▽ | вол вод'яній |
| ● | бугай дикий | ⊖ | вуил'дики |
| △ | бик | ⊖ | гук |
| ⊖ | бусел | ⊖ | кулік |
| | | ⊖ | рик |



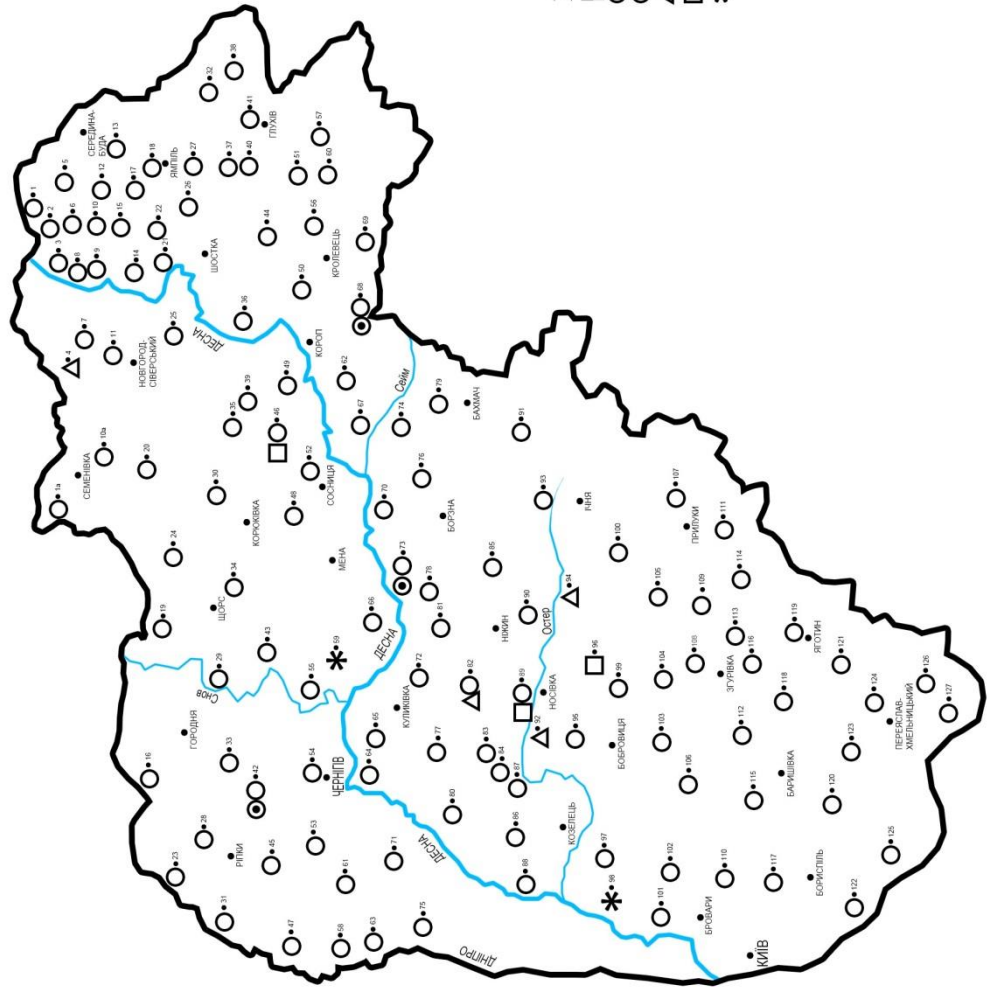
Карта 'велика синиця, Ragus major L.'

- синиц'я
- ◉ синичка
- ▲ синиц'я обикновена
- ◻ синиц'я біла
- ◊ синиц'я велика
- ◈ синиц'я с'їтка
- ⊕ синиц'я проста



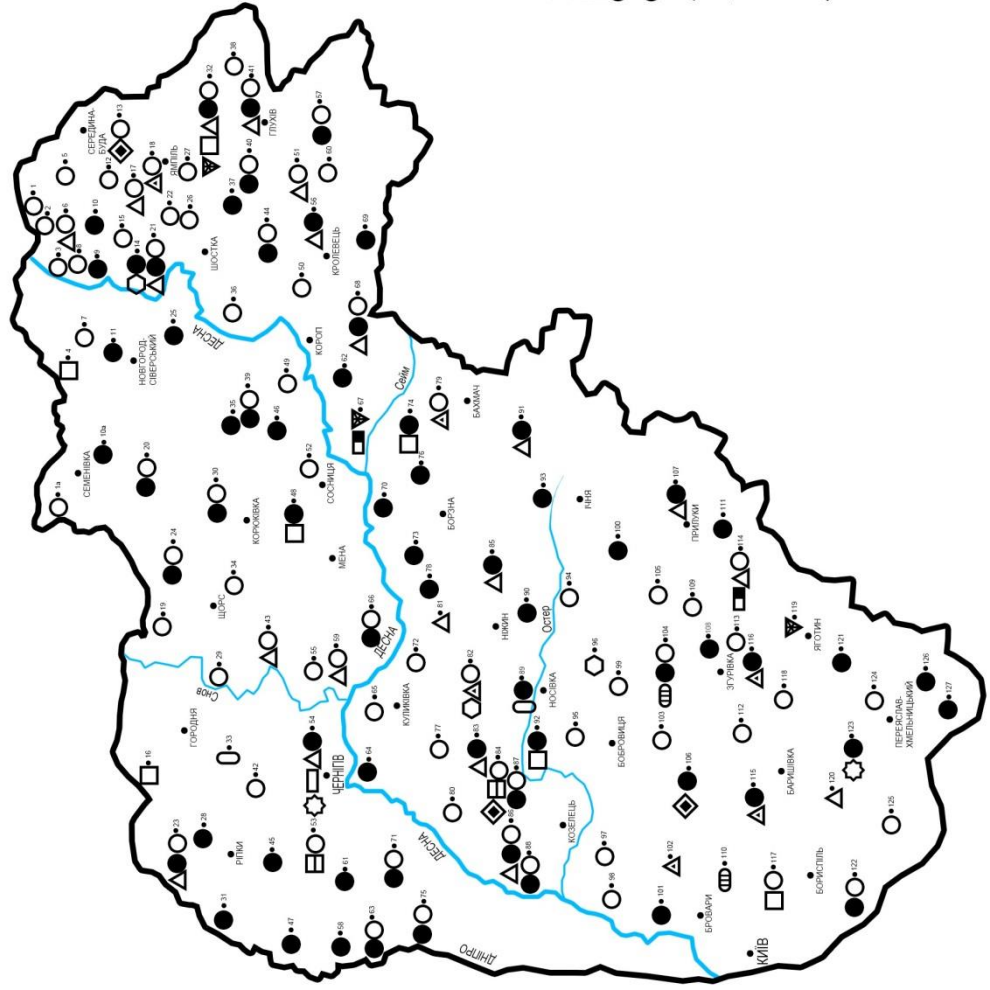
Карта 'водяна курочка, Gallinula chloropus L.'

- курочка
- куриц'а
- △ куріча
- курочка вод'яна
- ▽ курочка чорна
- ▽ курочка дика



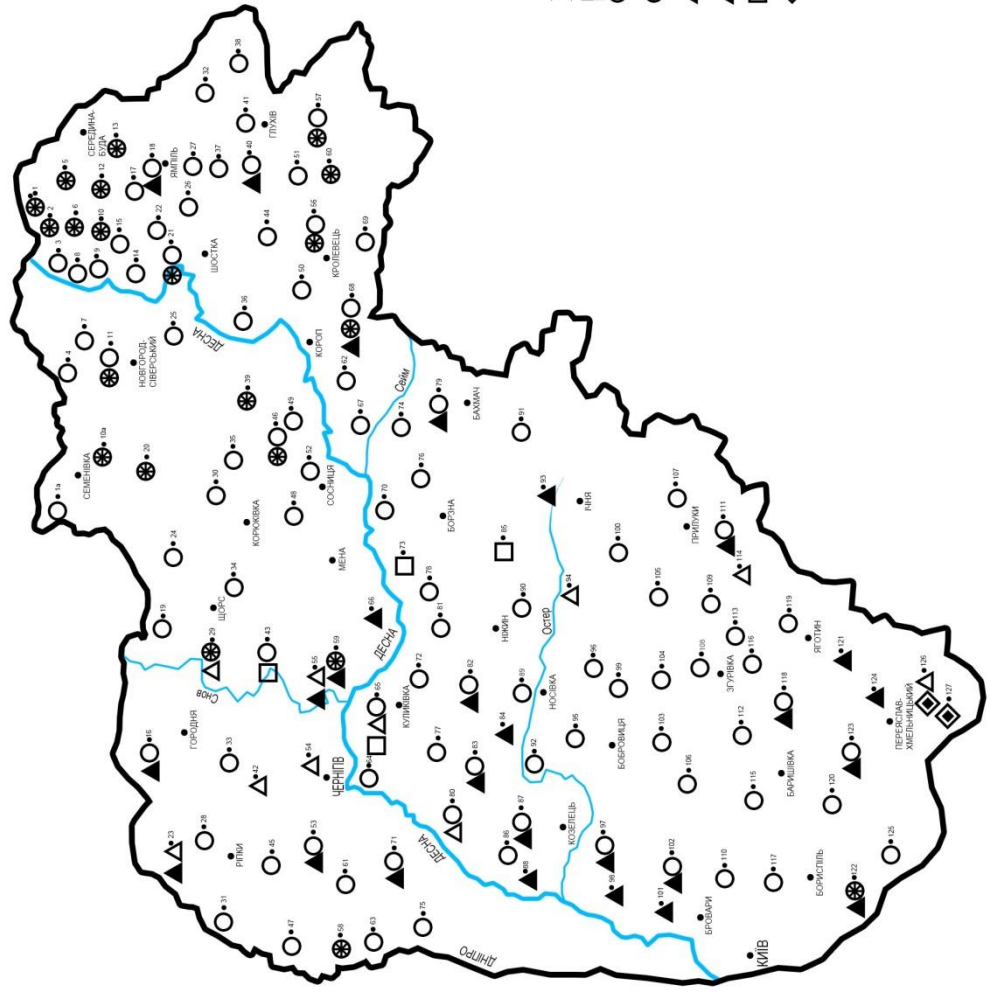
Карта 'галка, *Corvus monedula L.*'

- галка
- гал'а
- △ ворона чорна
- ворона маля (59)
- * грак (98)



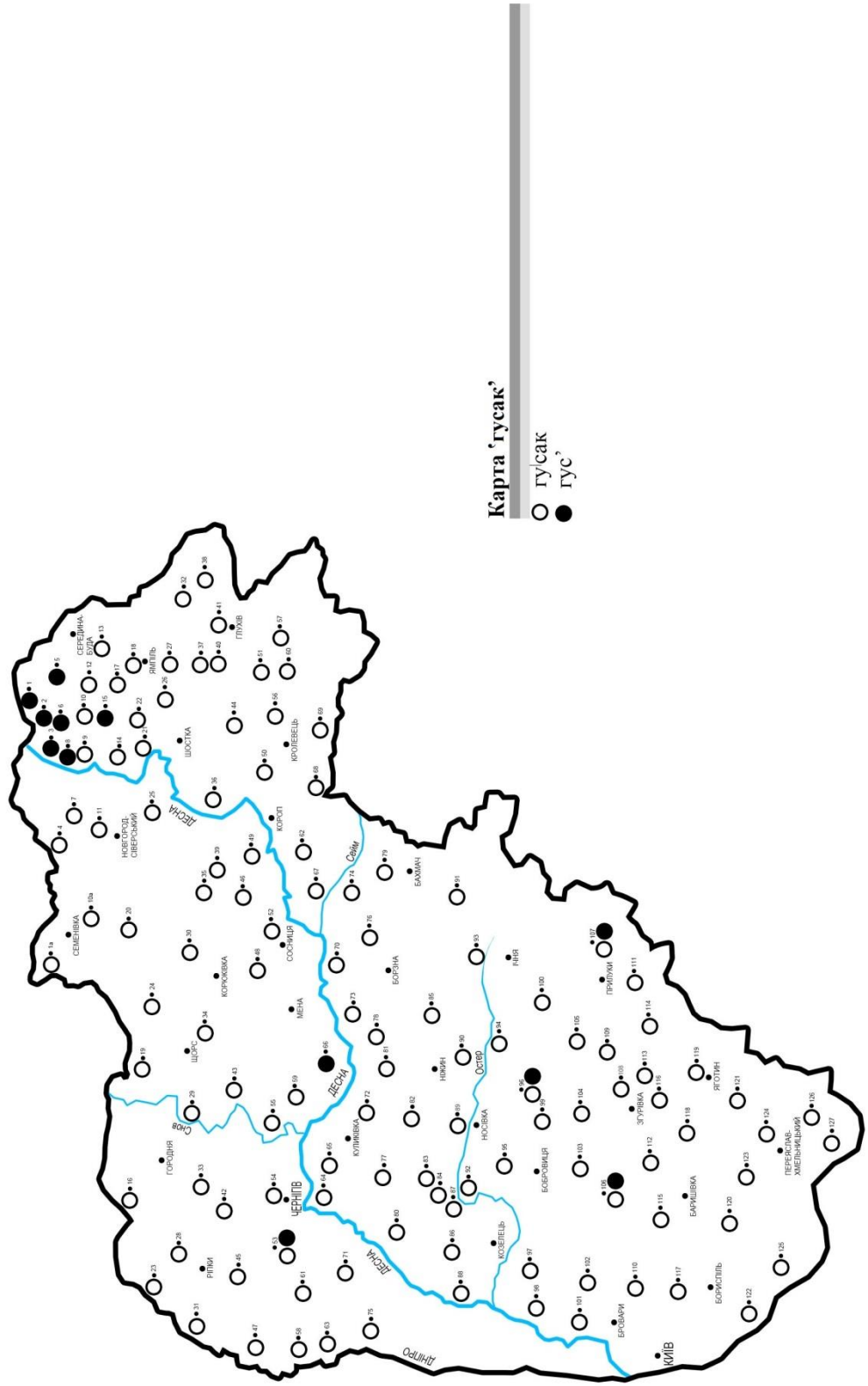
Карта 'голуб-синяк, Columba oenas L.'

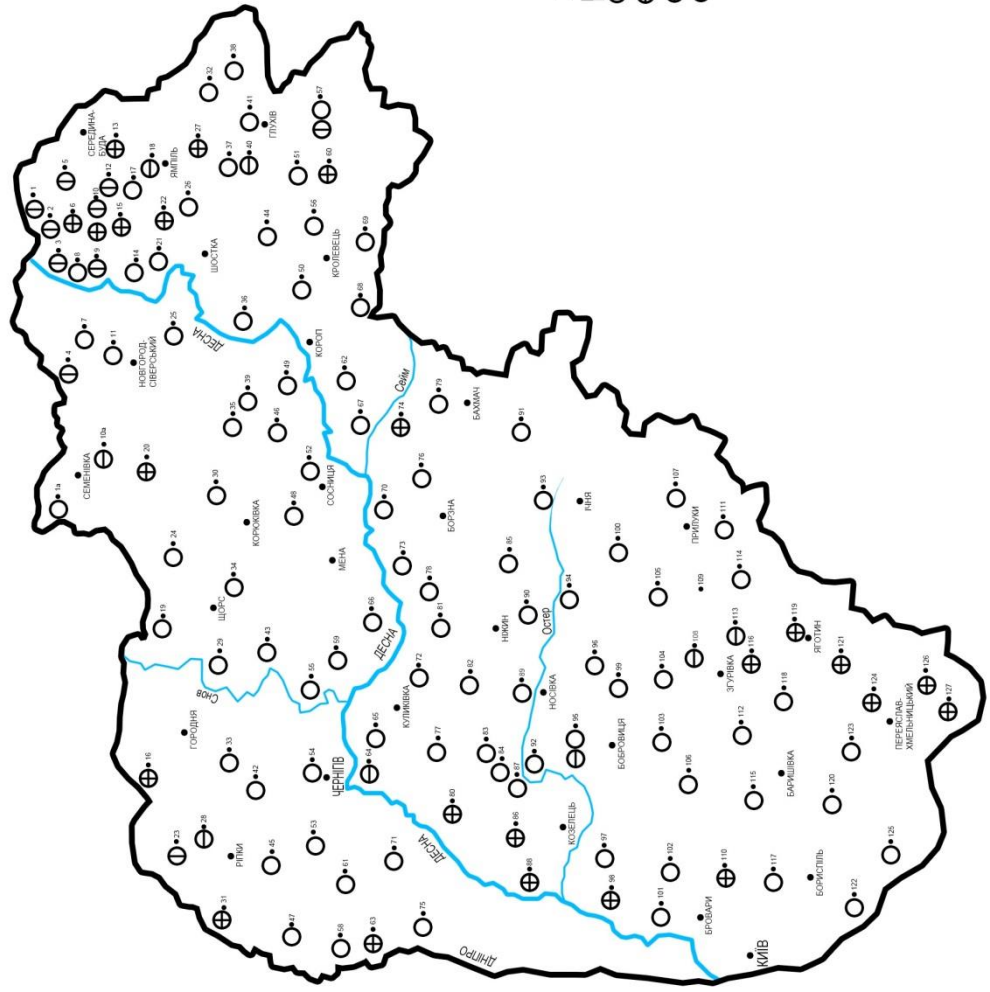
- | | | | |
|---|--------------|---|-------------------|
| ○ | голуб | □ | голуб великий |
| ● | голуб дикий | ▣ | голуб здоровий |
| △ | голуб сизий | ⊕ | голуб л'їсовий |
| △ | сизар | ○ | клінтух |
| □ | голуб сивий | ⊞ | голуб с'їб'їрс'ки |
| ⊞ | сивун | ○ | кугут |
| ◇ | голуб с'їрий | ☆ | голуб простий |
| ▼ | голуб-син'ак | ☆ | голуб-прост'ачок |



Карта 'грак, *Corvus frugilegus* L.'

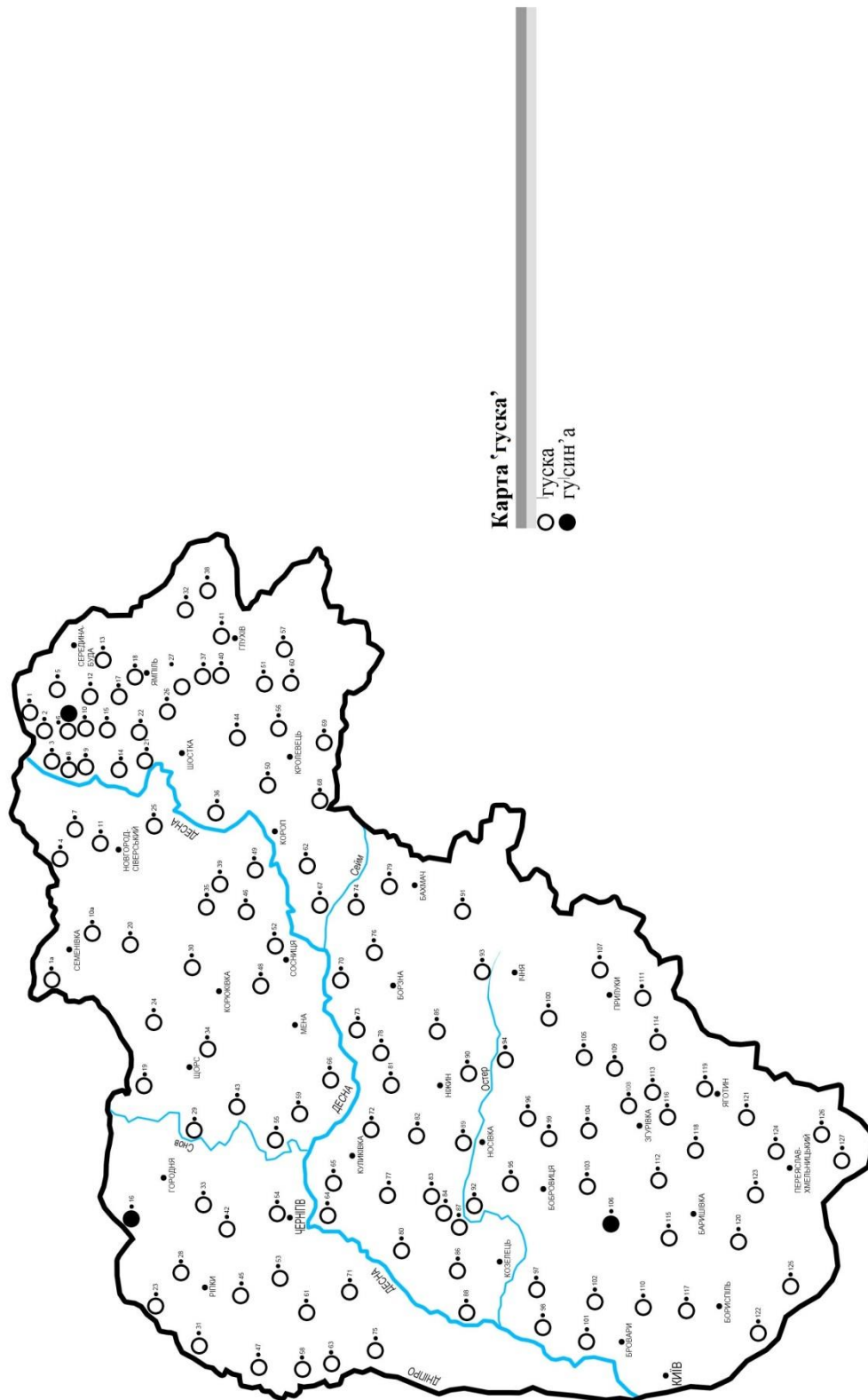
- грак
- грач
- △ ворона
- ▲ ворона чорна
- гайворон
- ◇ гавер





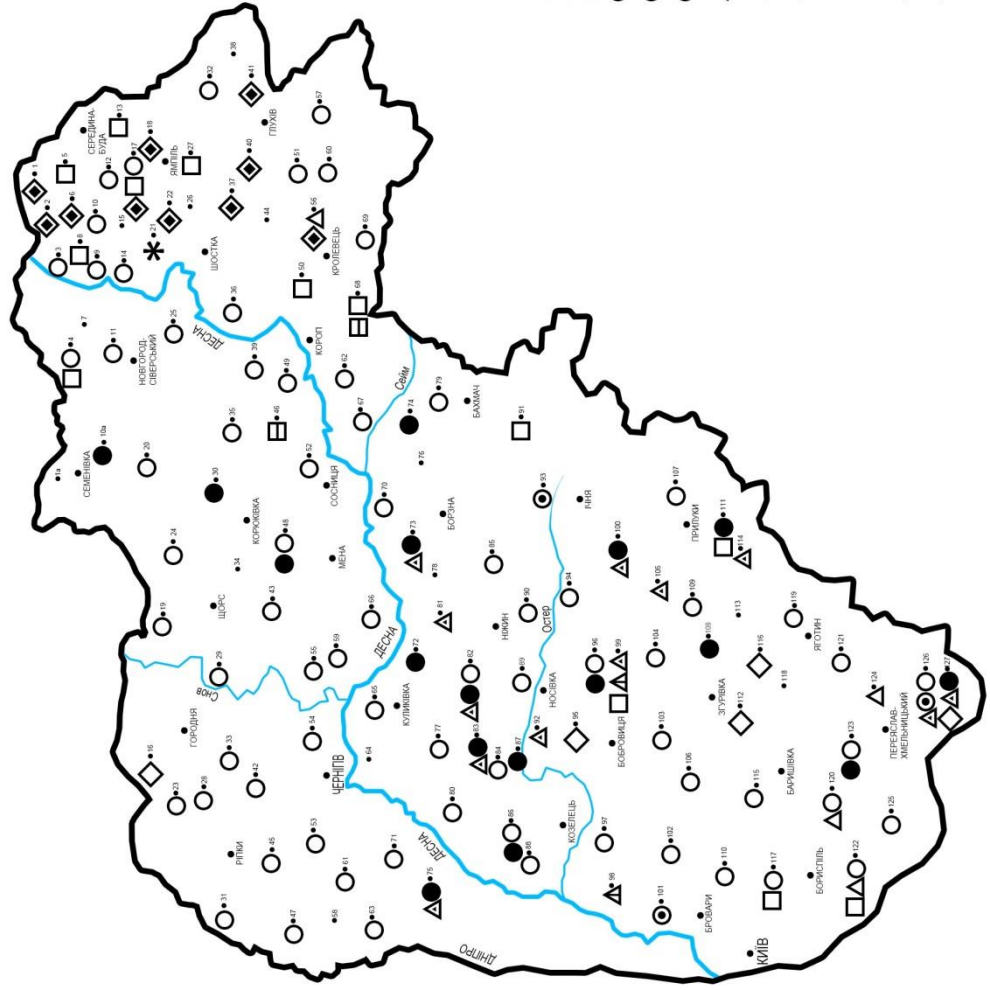
Карта 'гусен'я'

- гусен'я
- ⊕ гус'я
- ⊖ гусен'ятко
- ⊖ гус'оняк



Карта 'Гуска'

- Гуска
- Гусятин



Карта 'звичайна горлиця, *Streptopelia turtur* L.'

- горлиця
- горличка
- ◉ горліїнка
- △ орлиця
- ▲ орличка
- ◄ орлик
- голуб
- ◻ голуб менший
- ◇ турлушка
- ◊ туркун
- * галупка Дікайа (21)

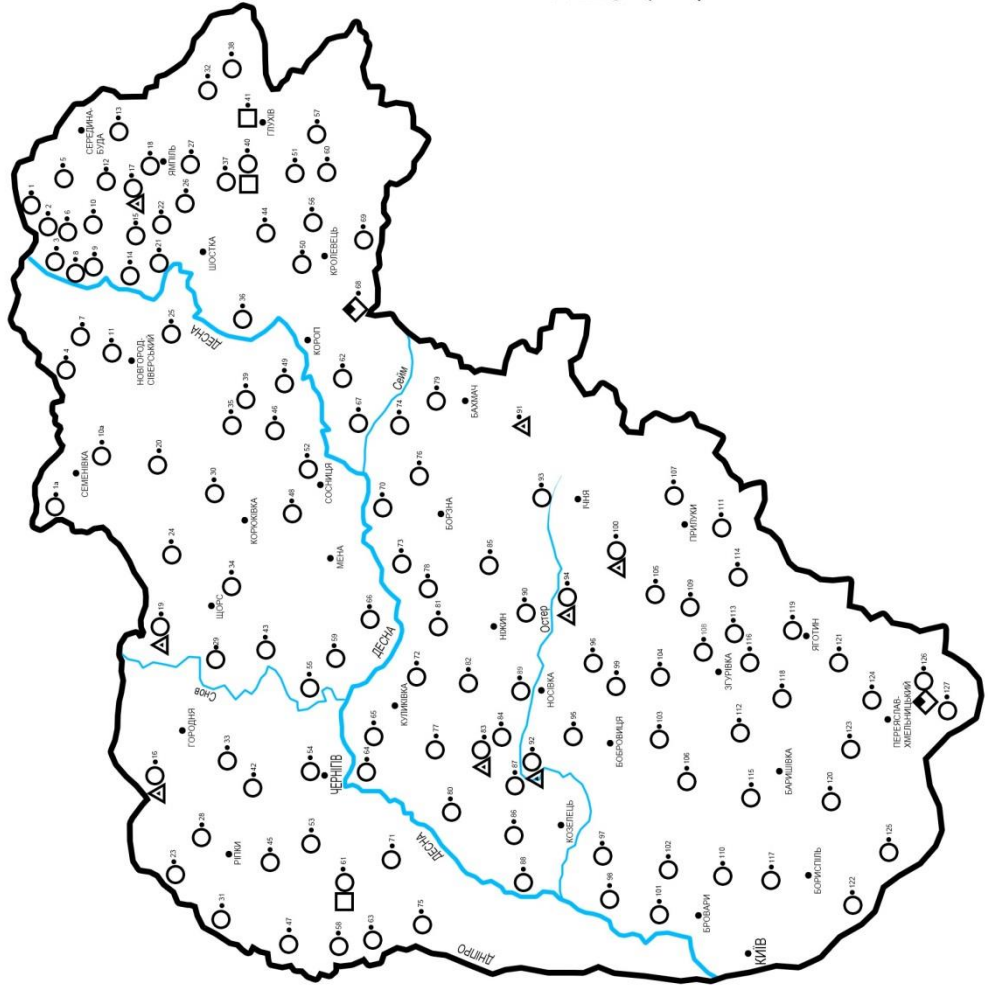


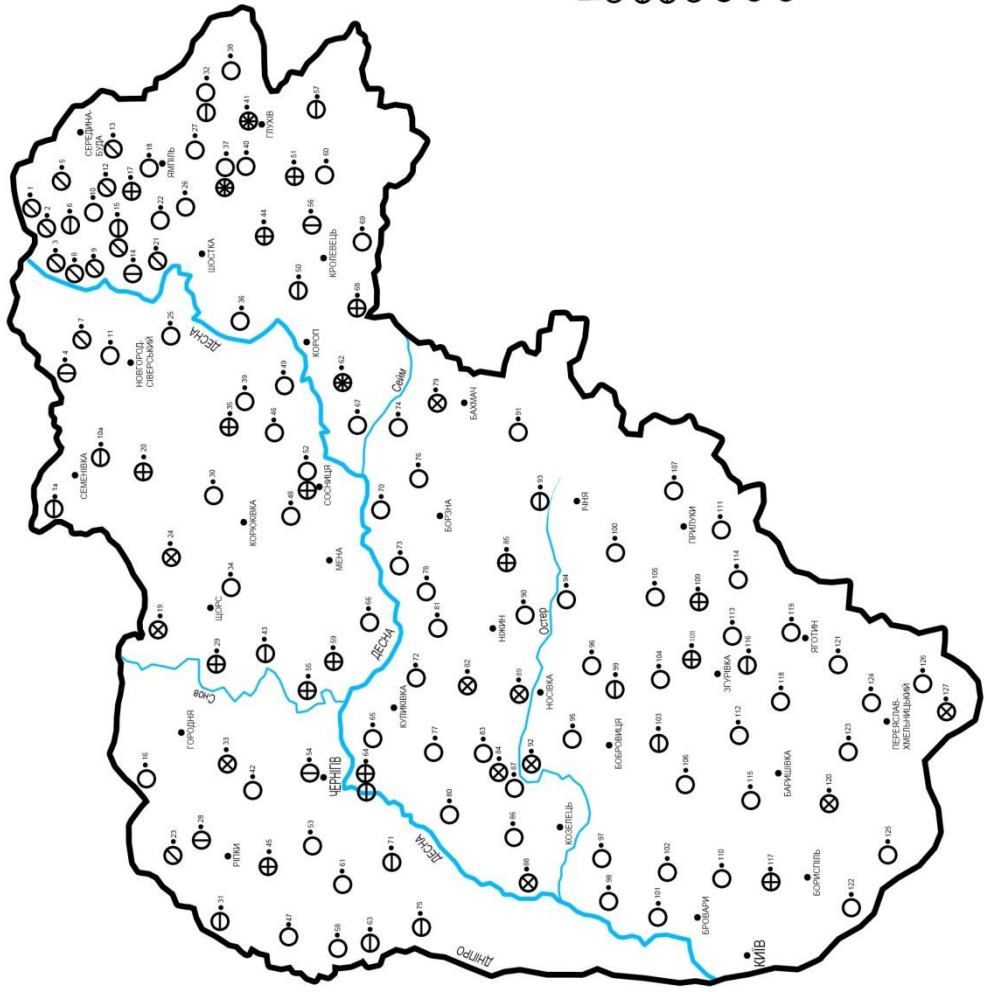
Карта 'зозуля, *Cuculus canorus* L.'

- 303 зул'а
- ▲ 304 кукушка
- 305 пудкидиш

Карта 'іволга, Oriolus oriolus L.'

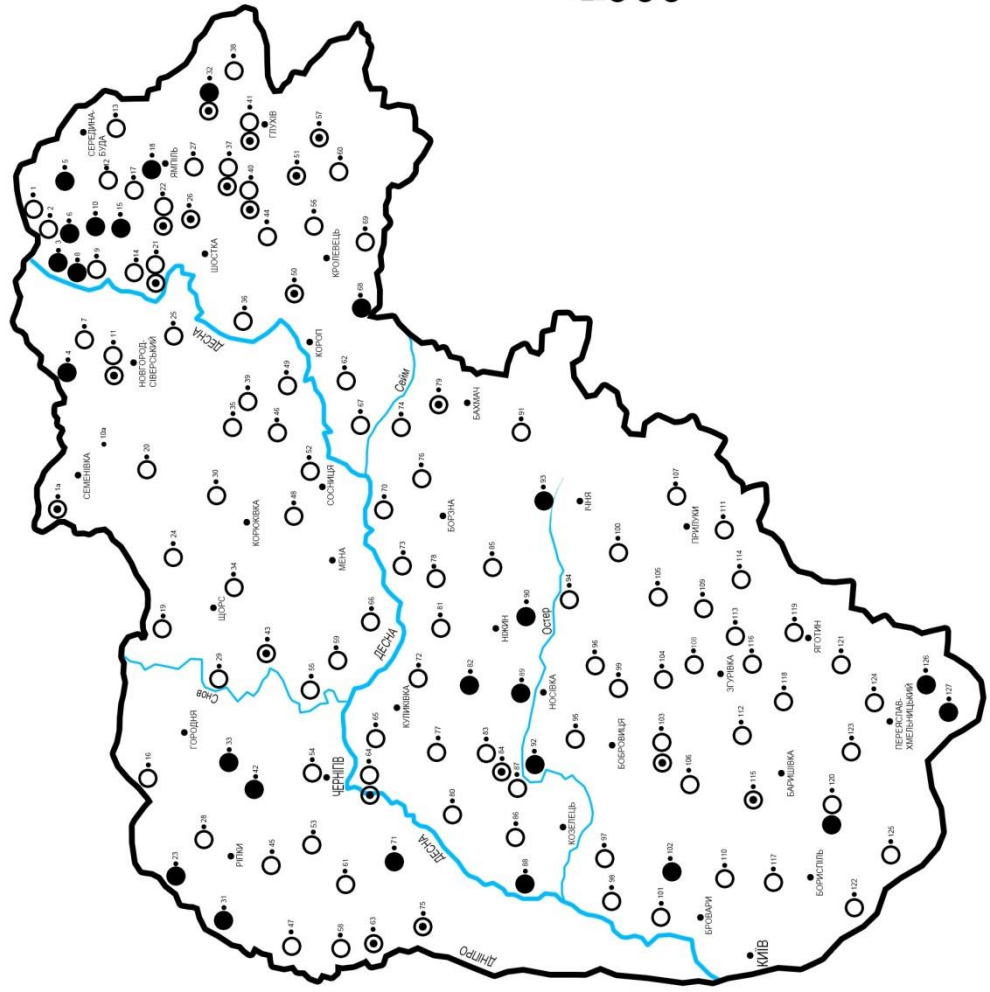
- іволга
- △ жоўна
- с'іваракша
- ◇ жоўтобрушка





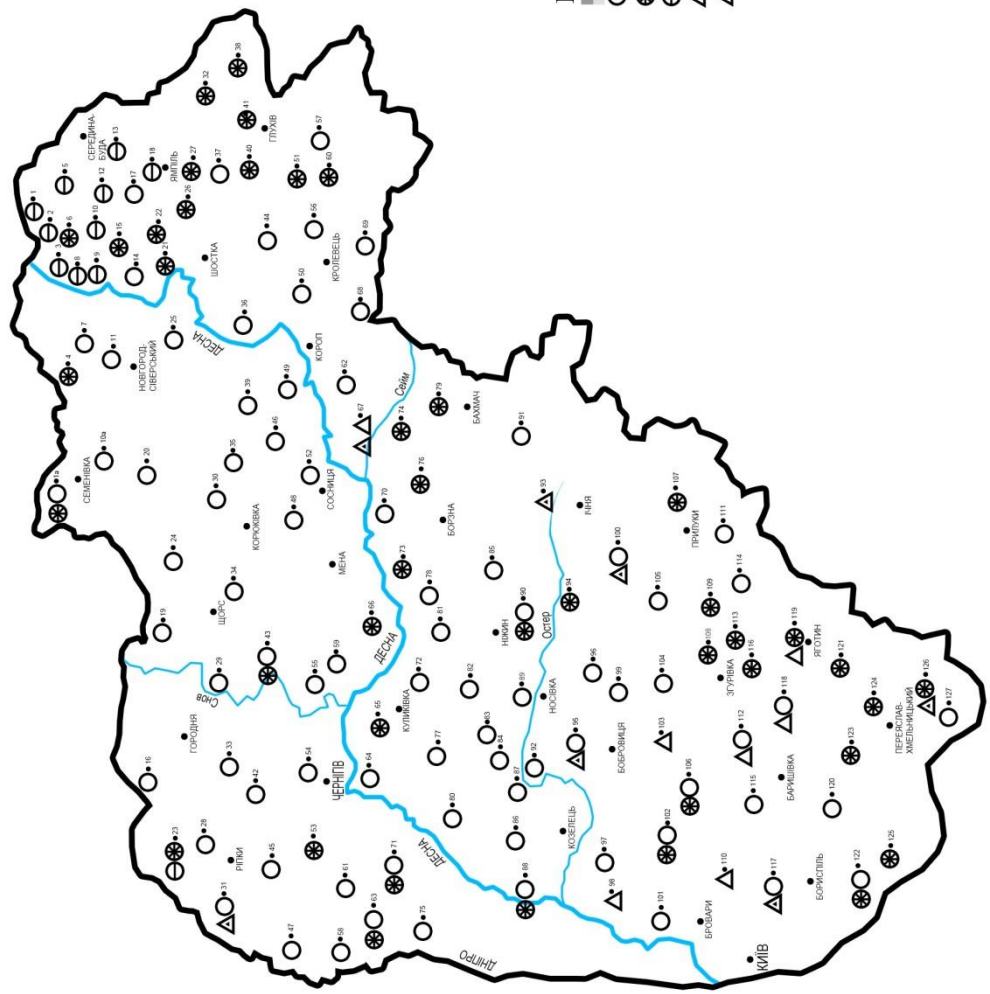
Карта 'індиченя'

- інди́ча
- ⊕ інди́чен'а
- ⊖ ін'д'уша
- ⊗ ін'д'у́чонак
- ⊙ інди́чен'атко
- ⊗ ін'д'учен'а



Карта 'Індичка'

- Індичка
- ІН'Д'Учка
- ◎ ІН'Д'Ушка

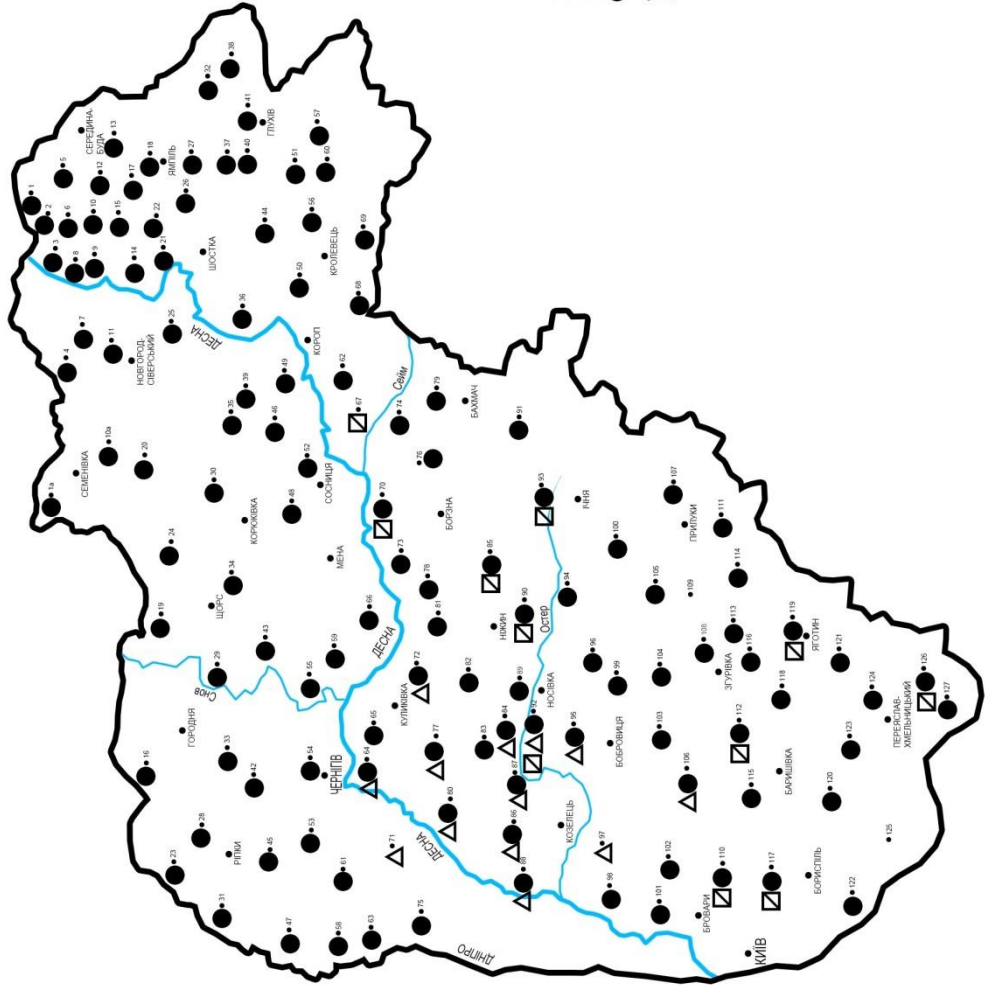


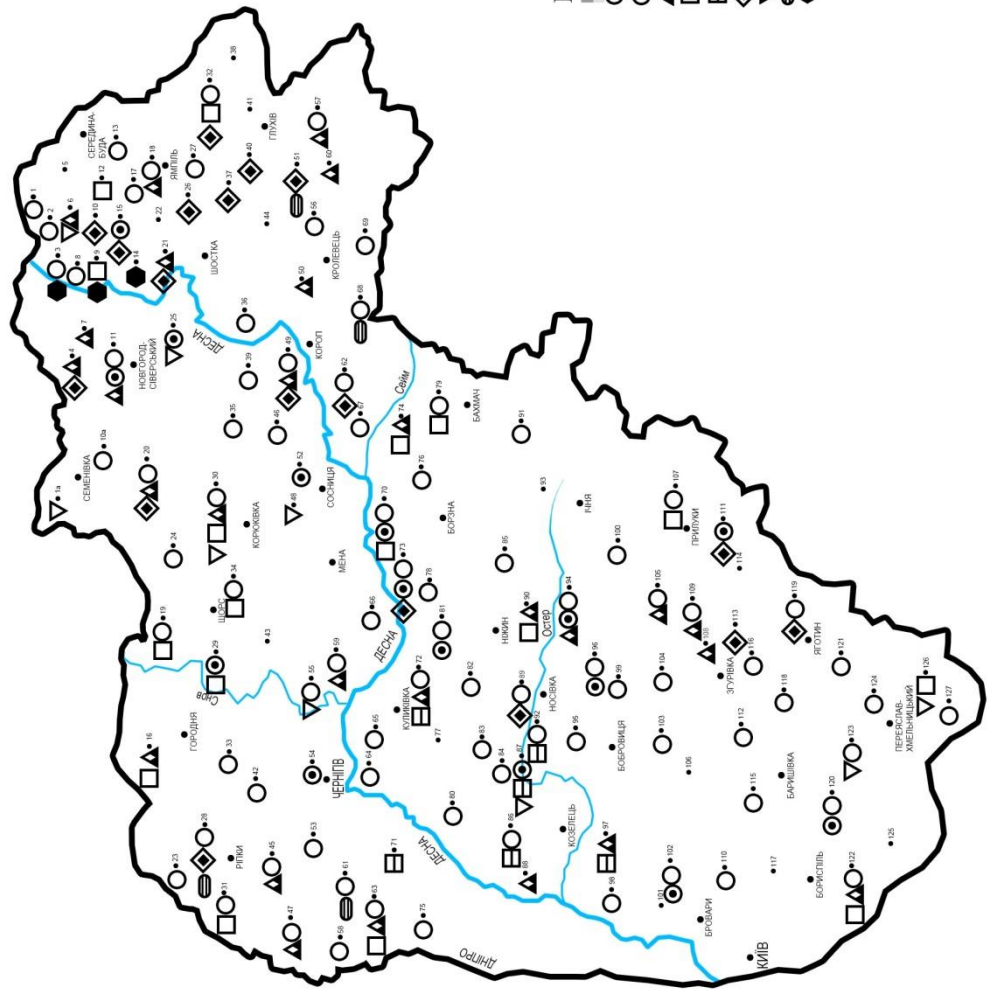
Карта 'каченя'

- утен'а
- ут'а
- ◐ ут'онак
- △ кача
- ◔ качен'а

Карта 'качка, Anas domestica L.'

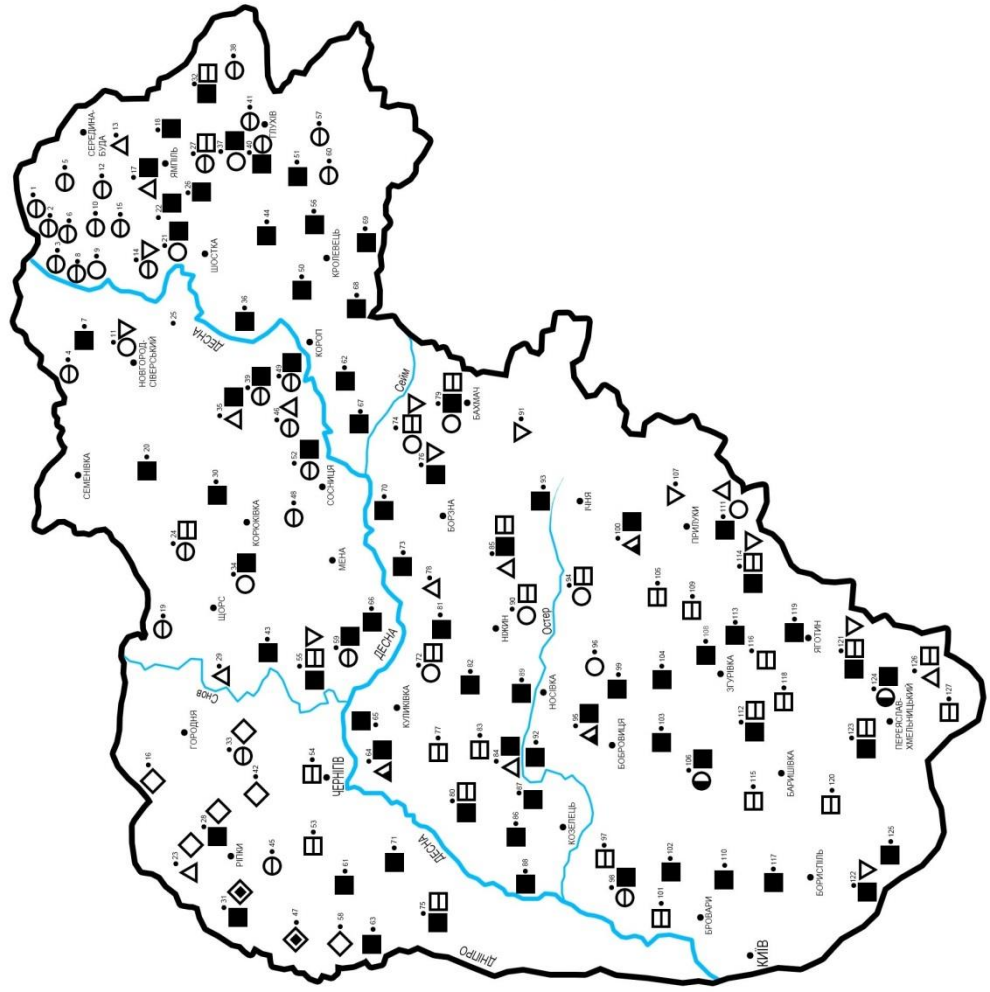
- утка
- △ утва
- ▣ качка





Карта 'крижень, Anas platyrhynchos L.'

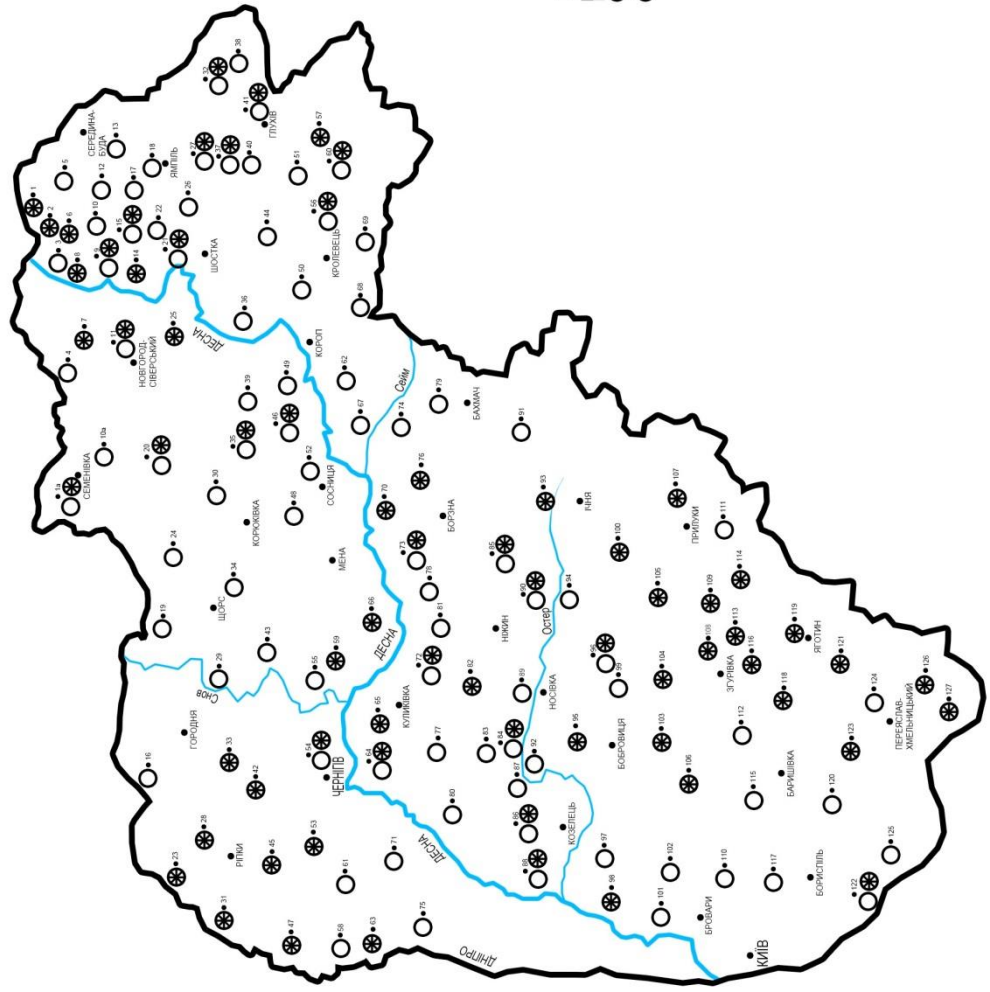
- крижен'
- ⊙ крижн'а
- ▲ кр'аква
- утка
- ◇ утва
- ▽ утка дика
- ◊ утка крижн'а
- ◑ утка бол'ша
- бутка мат'арай



Карта 'крук, Corvus corax L.'

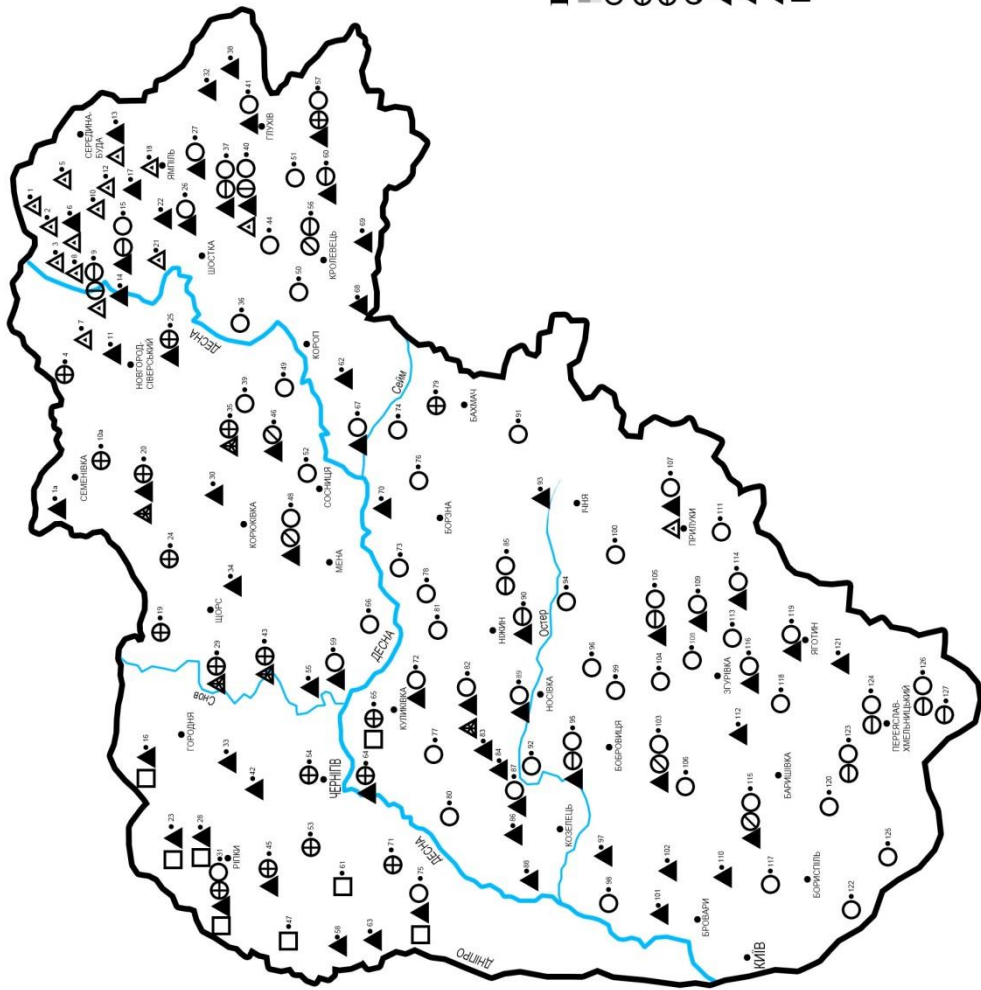
- ворон
- ворон
- ворона
- чорний ворон
- чорна ворона
- крук
- кр`ук
- крумкач
- трумкач
- трак





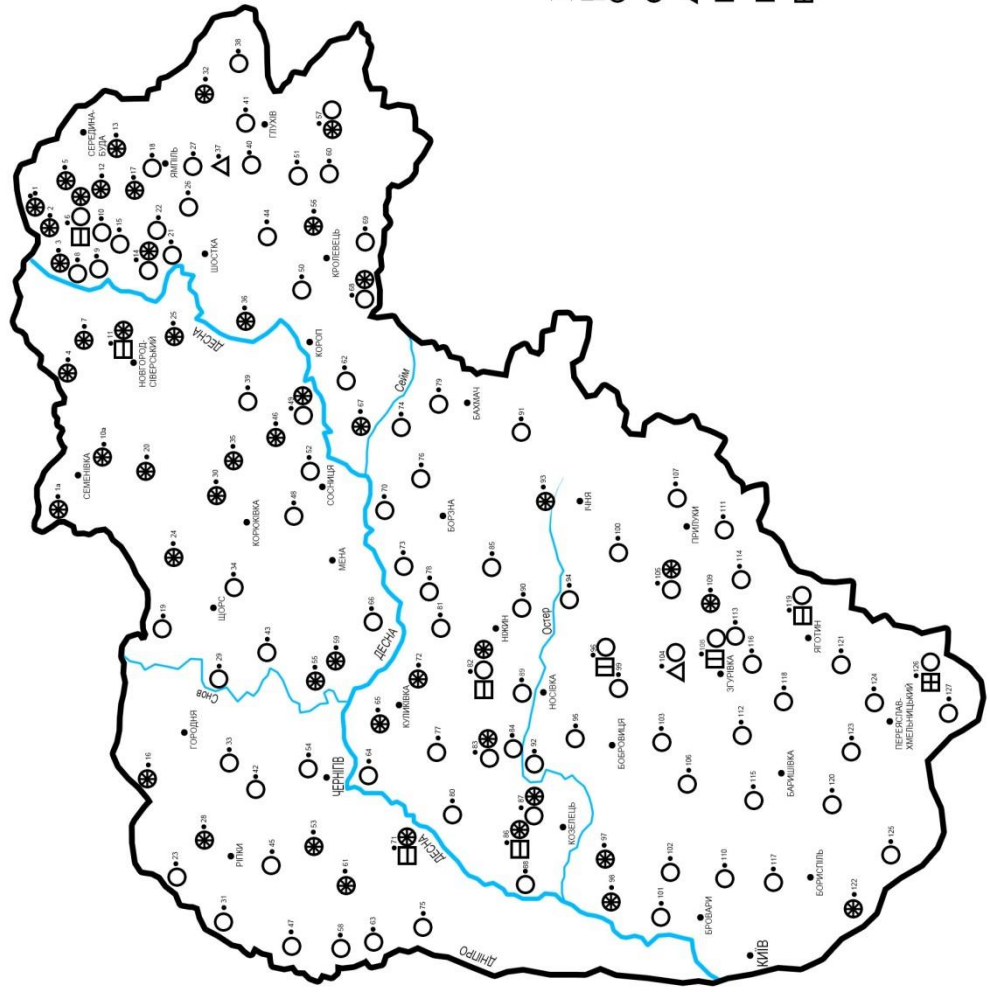
Карта 'курка, Gallus gallus domesticus'

- курка
- ⊗ куриц'а



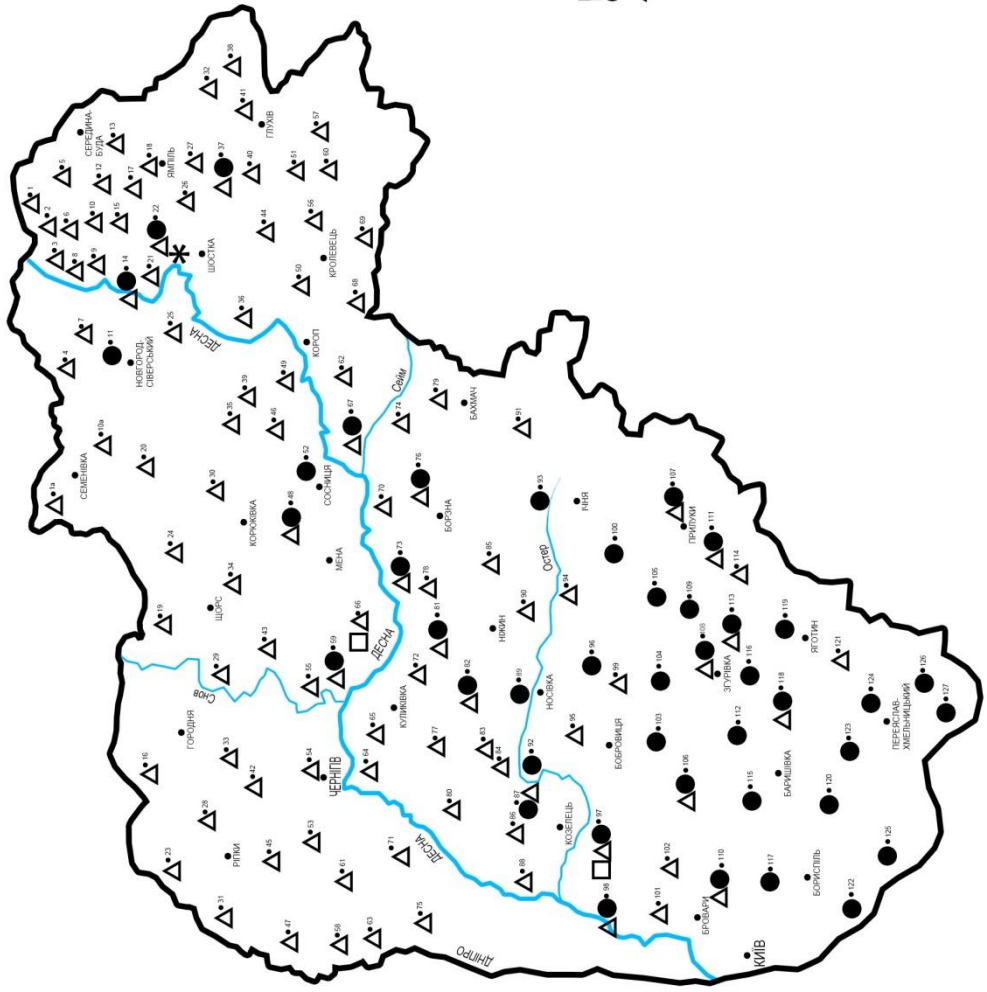
Карта 'курча'

- курча
- ⊕ курен'а
- ⊙ курчатко
- ⊘ курчен'а
- ▲ шпил'а
- ▲ шпил'онок
- ▲ шпилен'а
- пулен'а



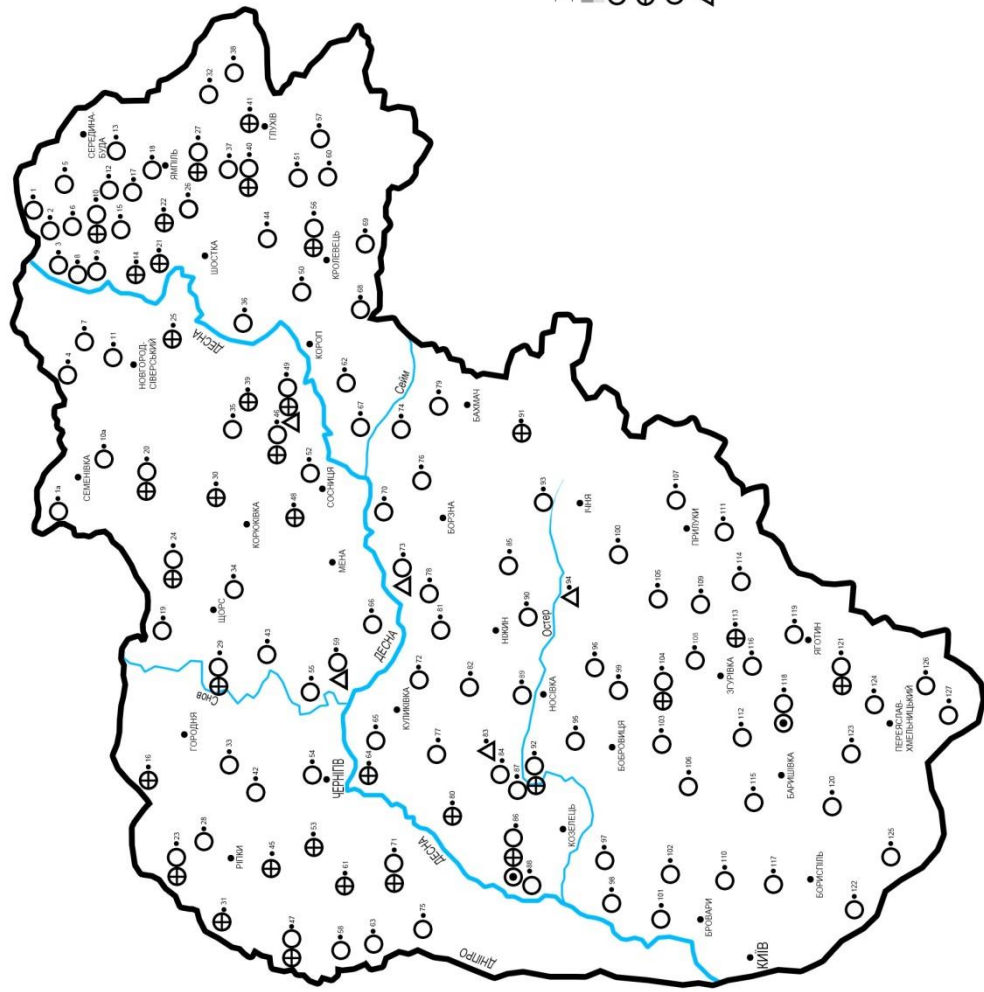
Карта 'лиска, Fulica atra L.'

- лиска
- лисуха
- △ чорна лутка
- ◻ г. ідроворона
- ▣ г. ідролутка
- ▤ г. ідрокуриц'а



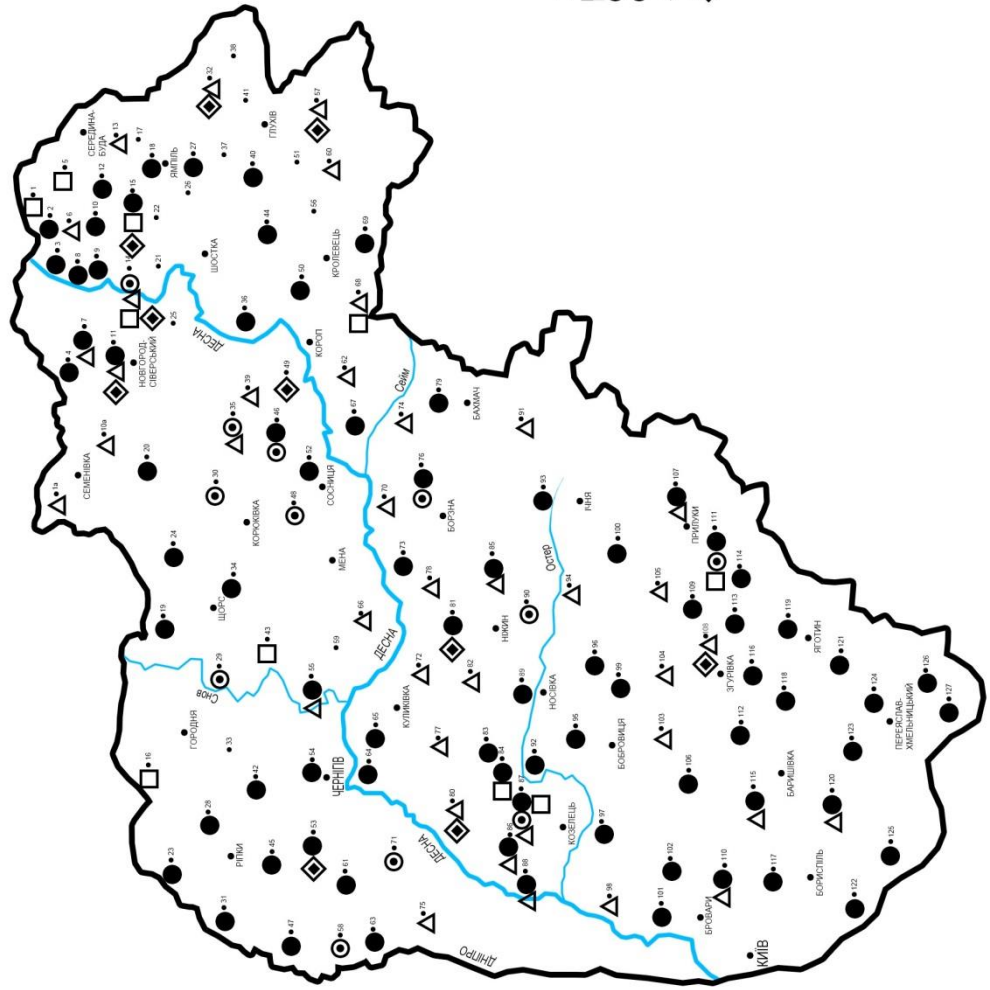
Карта 'півень', Gallus domesticus L.

- Івсень
- ▲ петух
- когут



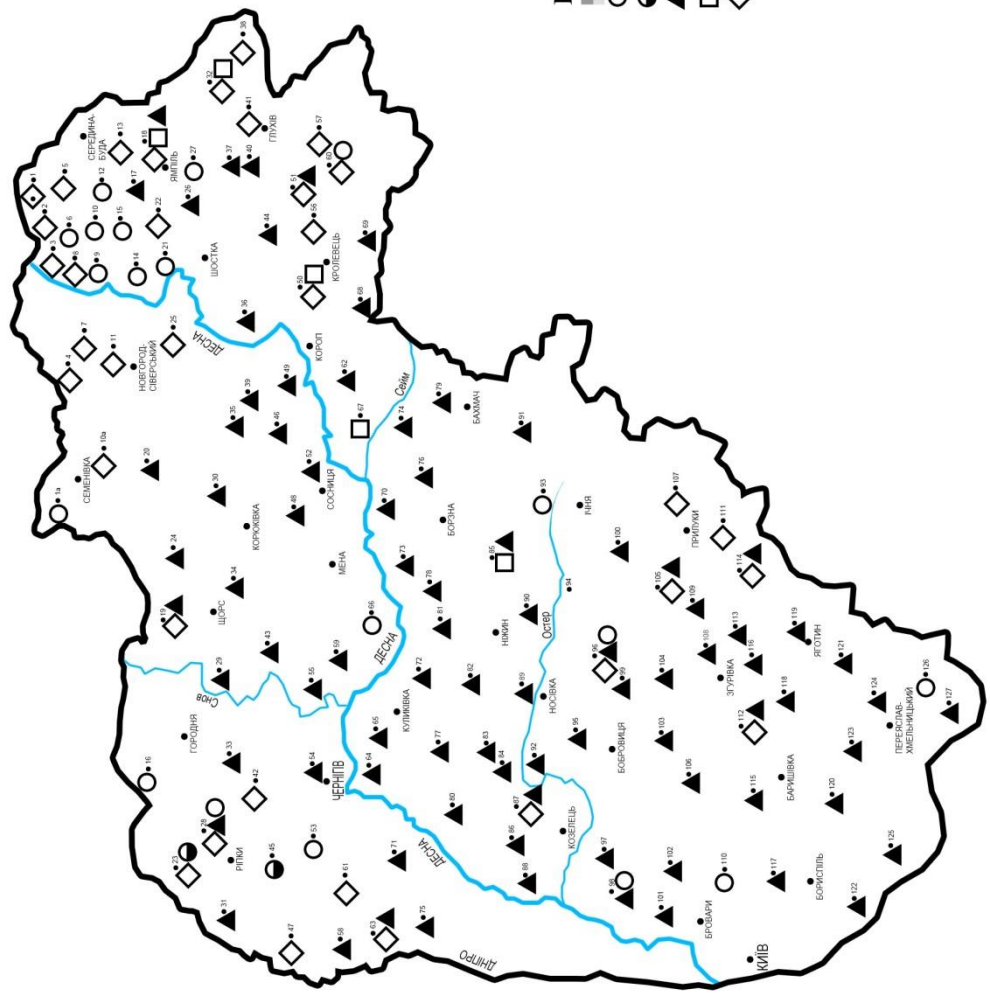
Карта 'польовий жайворонок, *Alauda argyvensis* L.

- жайворонок
- ⊕ жайворонка
- ⊙ жайворошка
- △ жайворонок пол'овні



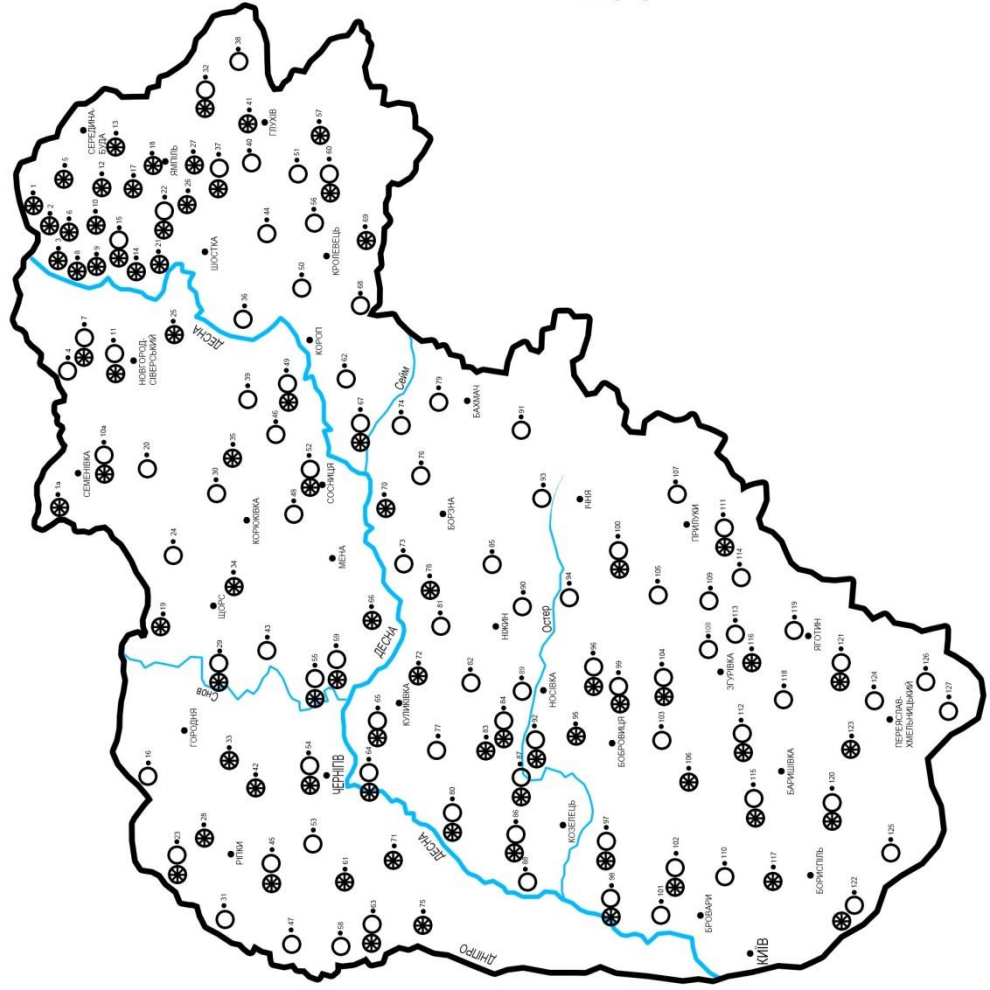
Карта 'пугач, Bubo bubo L.'

- пугач
- ⦿ попуґай
- ◻ ф'їт'їн
- ◊ сова
- ◻ СІЧ



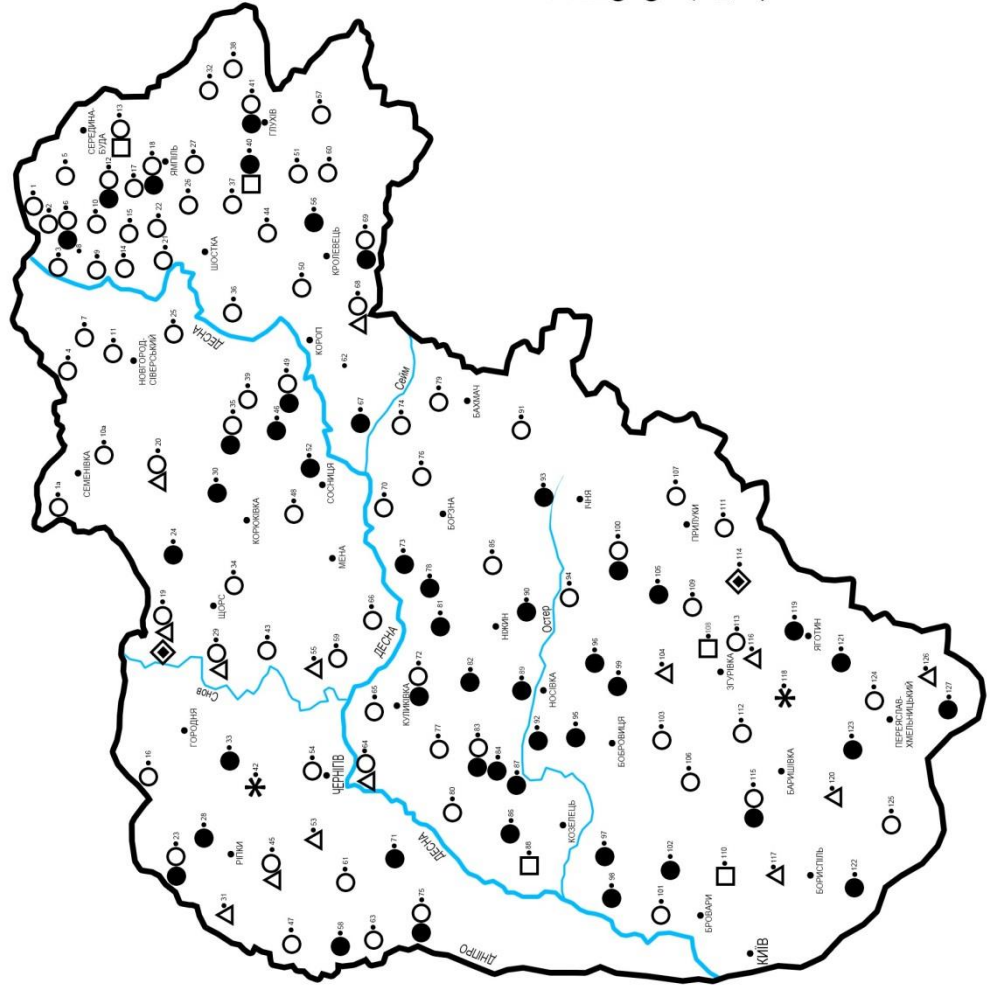
Карта 'селезень, Anas platyrhynchos domesticus'

- селезен'
- зелезен'
- ▲ селех
- качур
- ◇ утак



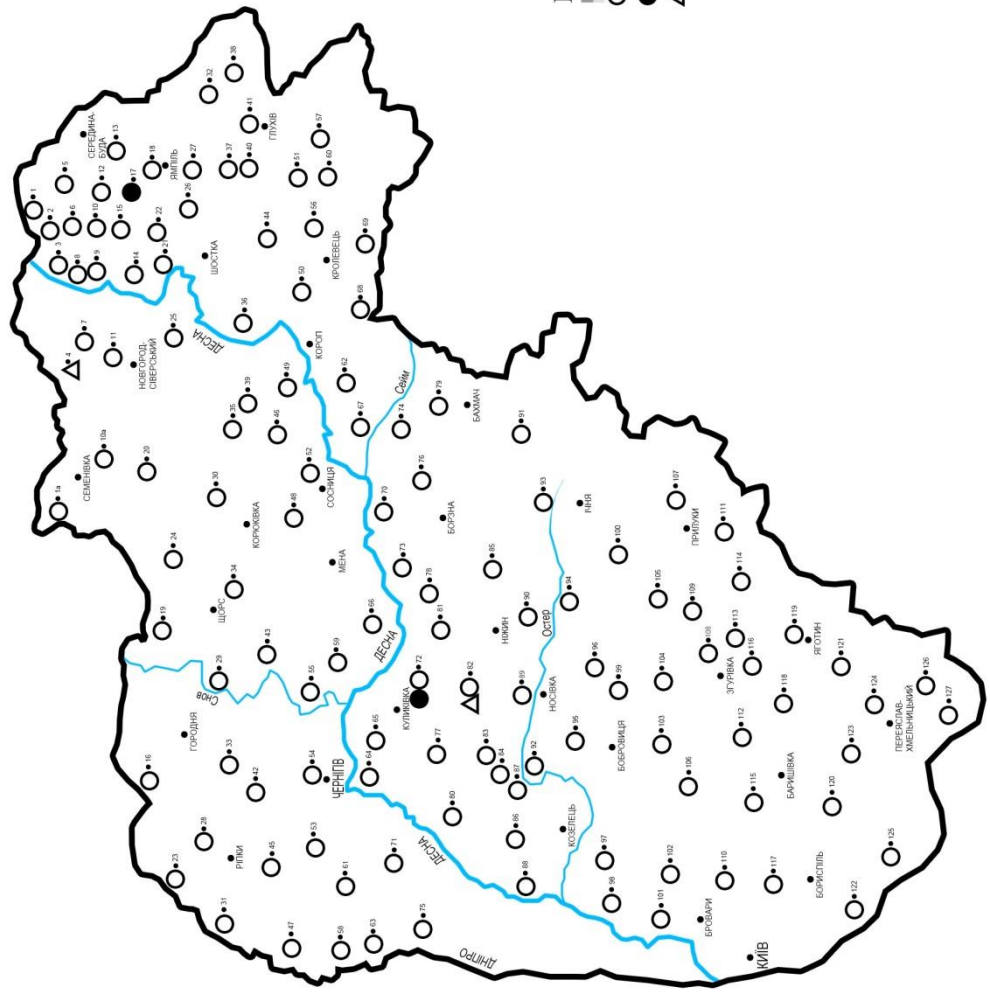
Карта 'сільська ластівка, *Hirundo rustica* L.'

- ласт'ївка
- ⊗ ласточка



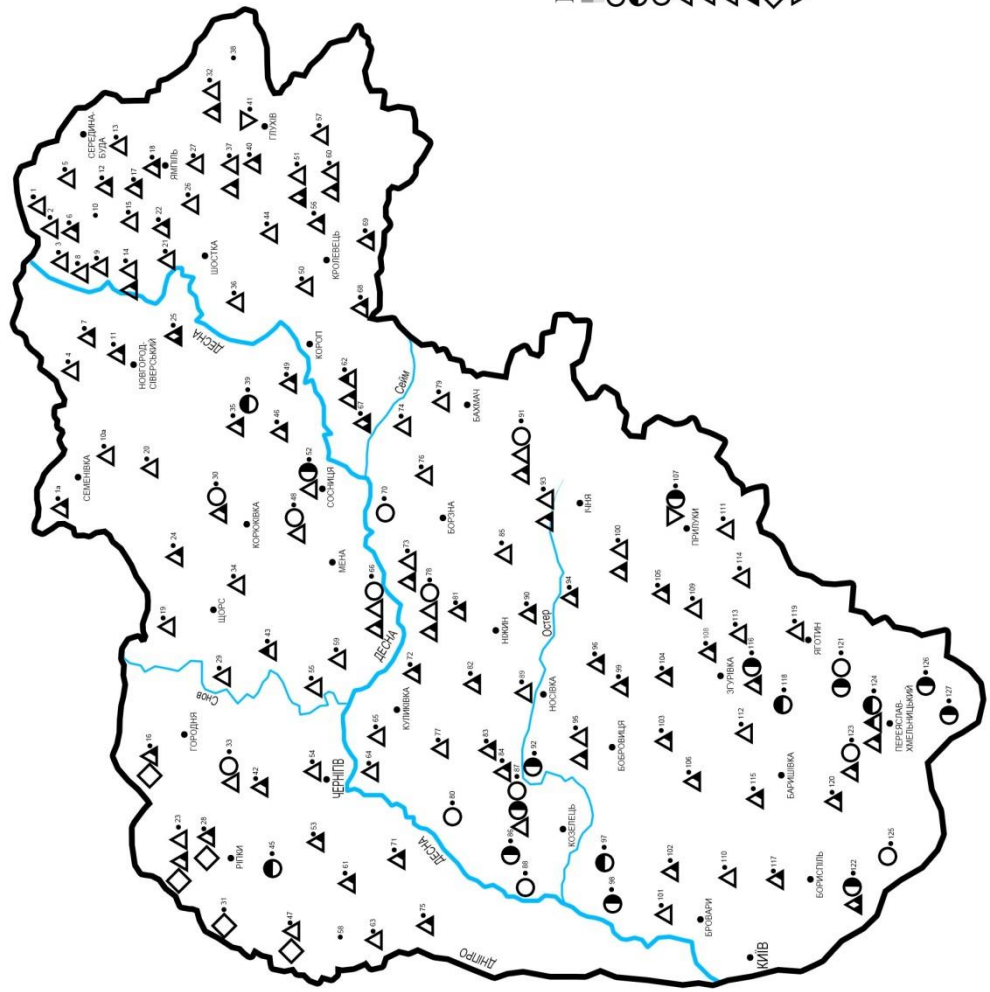
Карта 'сіра ворона, *Cornix cornix* L.'

- ворона
- ворона с'іра
- △ ворона сива
- ворона біла
- ◇ ворона р'яба
- * варона пал'авайа (42),
ворона сиза (118)



Карта 'сіра сова, Strix aluco L.'

- сова
- сова с'їра
- △ сїтч



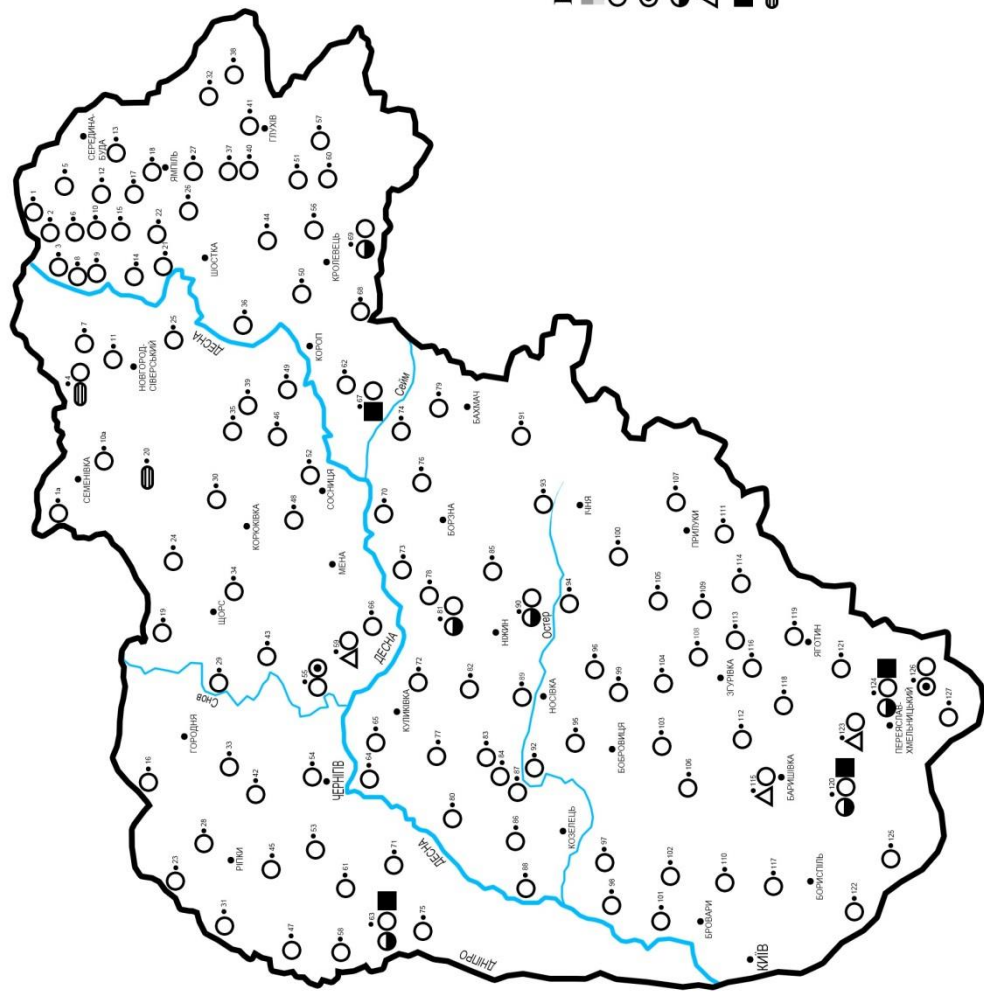
Карта 'сіра чапля, *Ardea cinerea L.*'

- чапля
- чапля сива
- △ чапля сіра
- ▲ чапля
- △ чапля сива
- △ чапля сіра
- △ чапля сіза
- ◇ вал'аваха журавел'



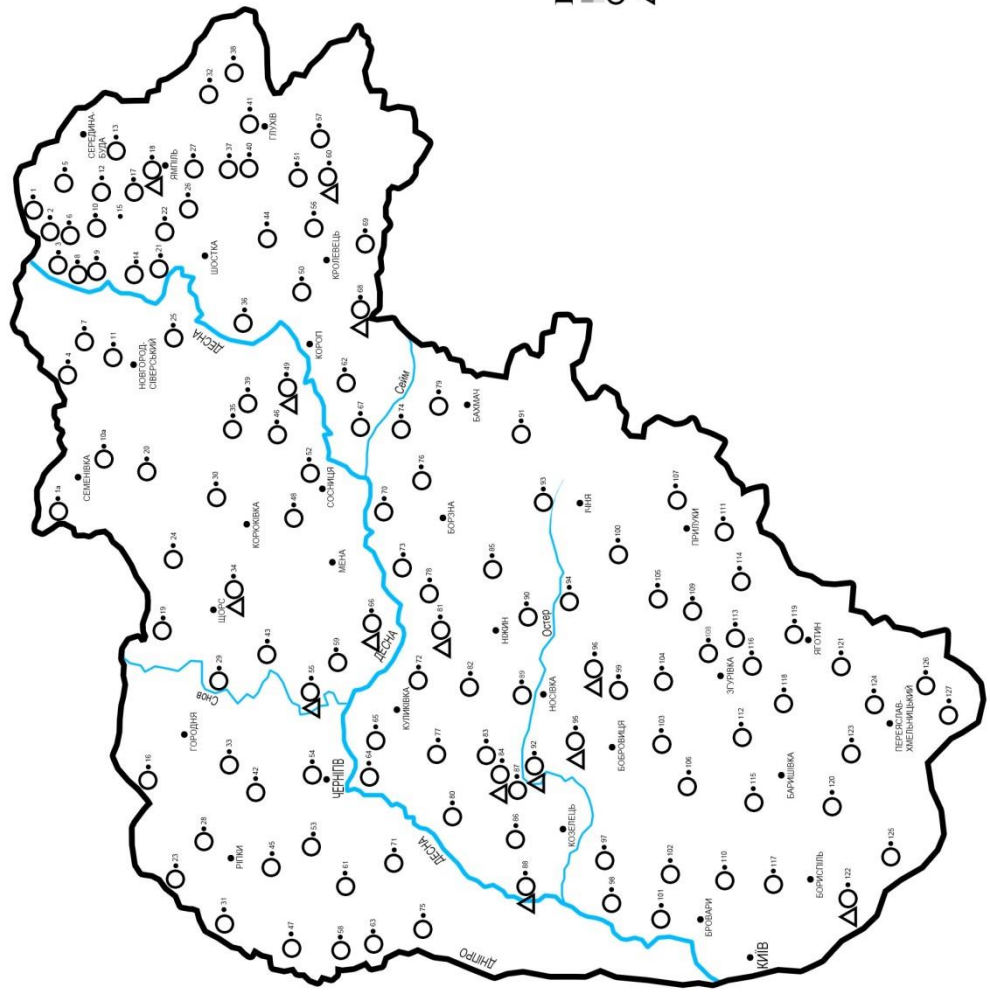
Карта 'сірий журавель, Grus grus L.'

- журавел'
- журавел' с'їри
- △ веселка



Карта 'сойка, Garrulus glandarius L.'

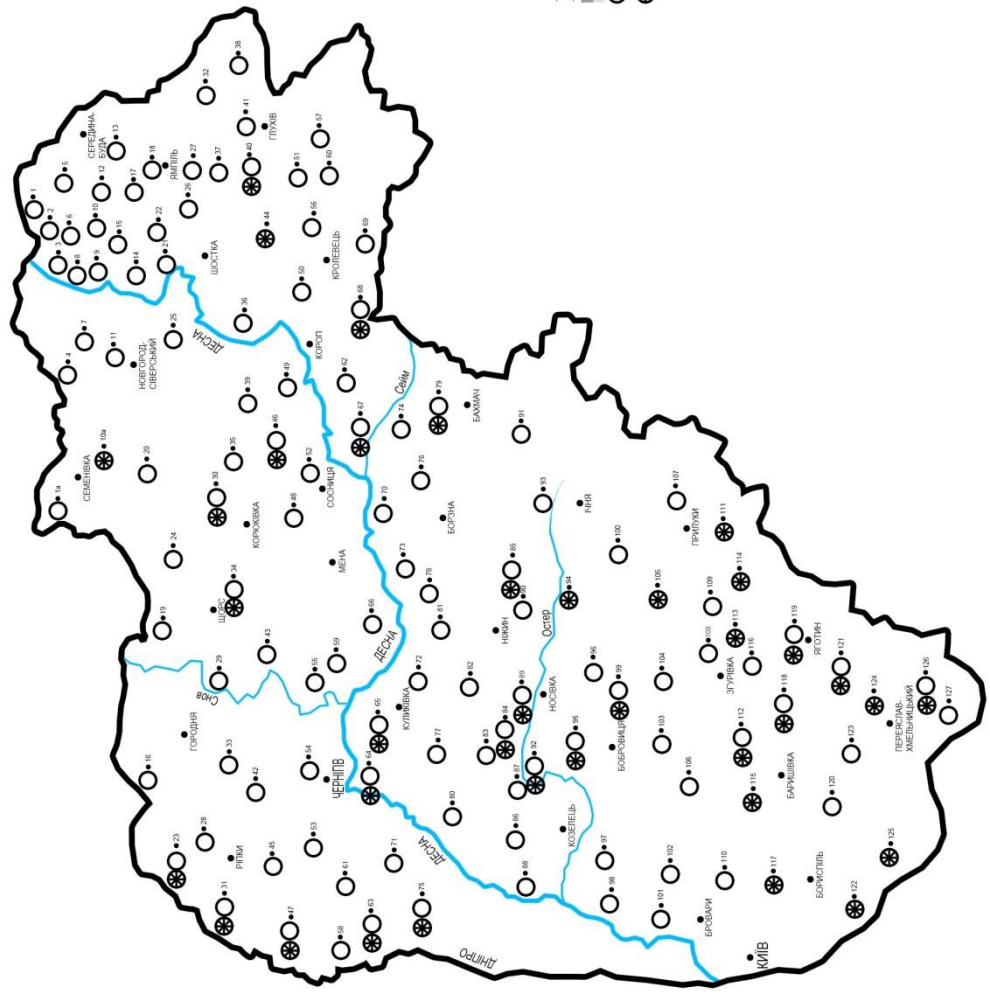
- сойка
- сойка
- ◐ сойка
- △ сойка
- сиворакша
- ◐ казора



Карта 'сорока, Pica pica L.'

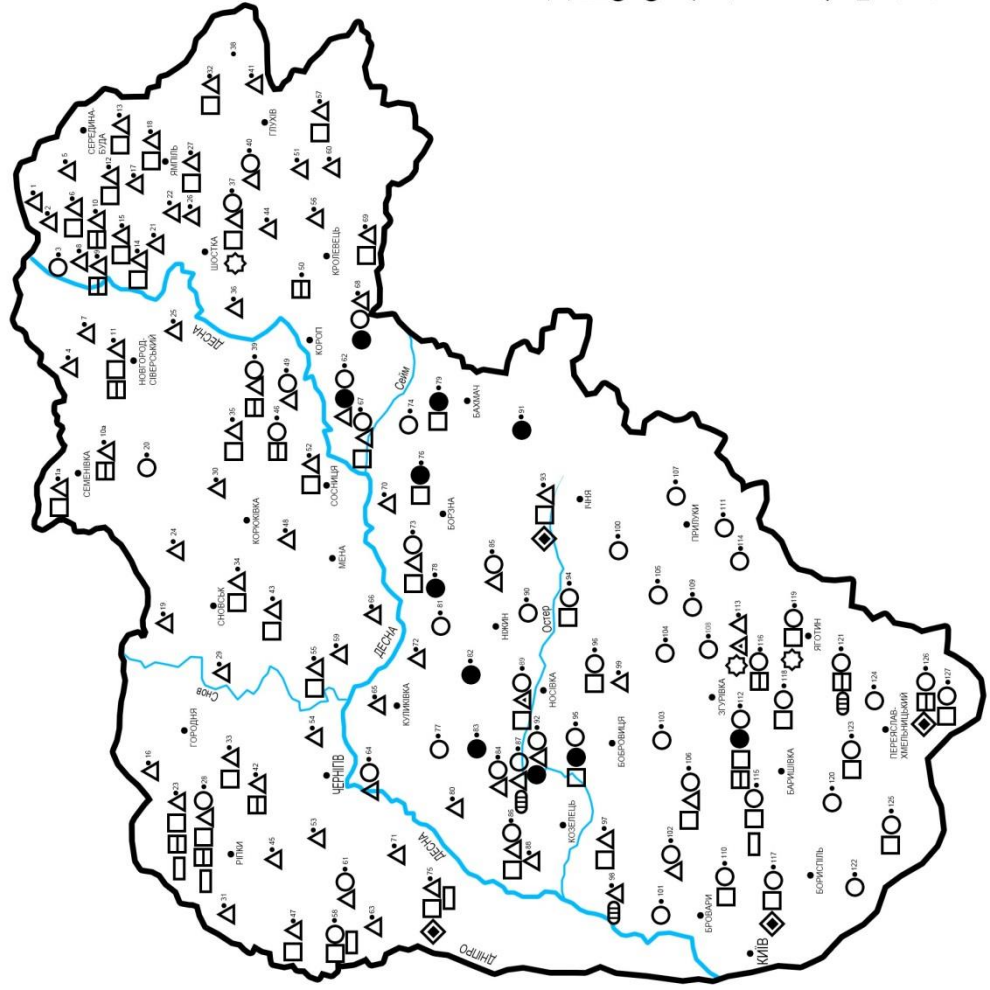
○ сорока

△ сорока-білобока



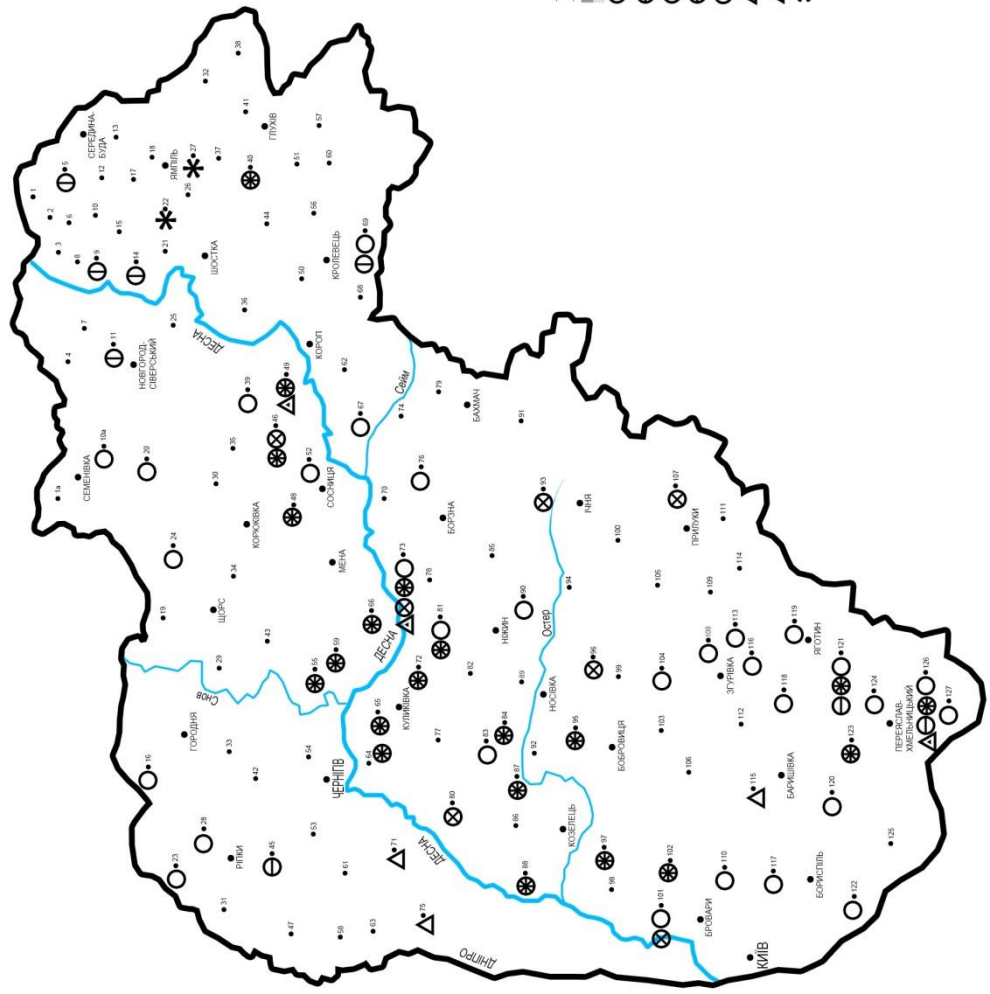
Карта 'східний соловеико, Luscinia luscinia L.'

- СОЛОВЕЙ
- ⊗ СОЛОВЕЙКО



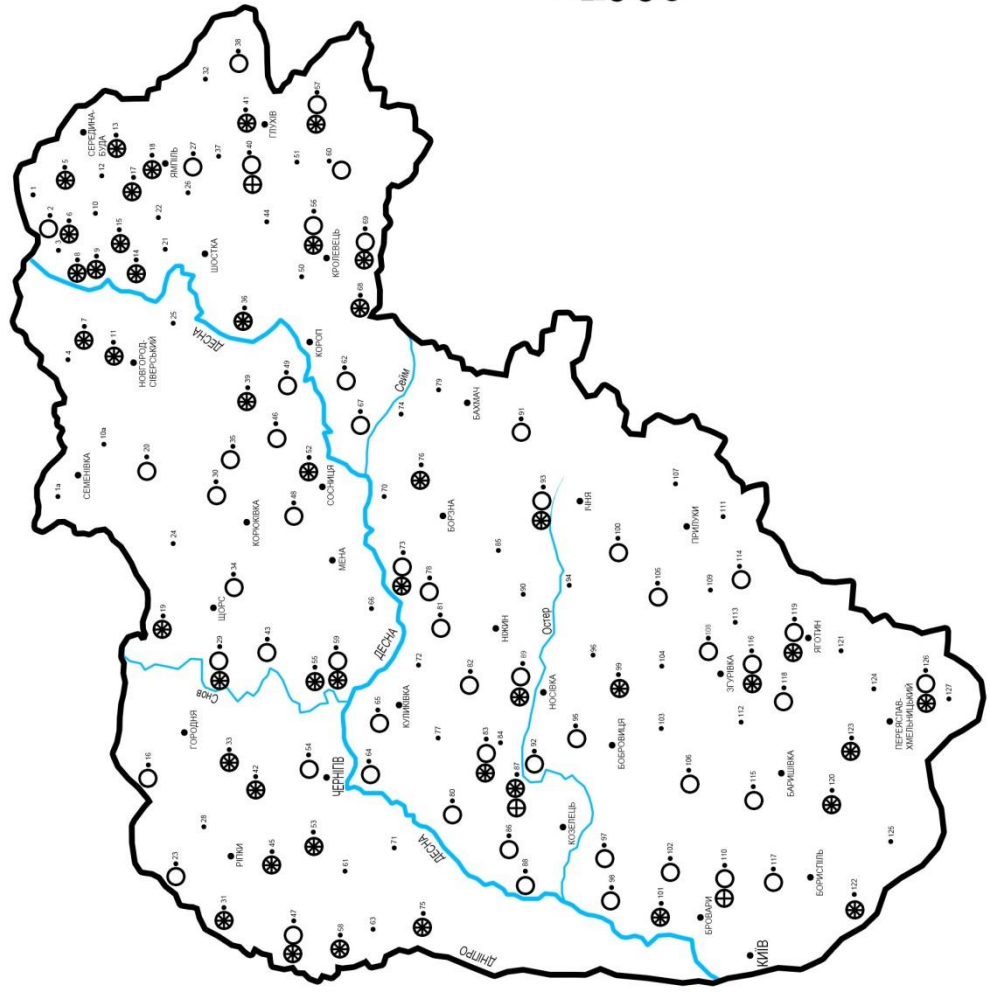
Карта 'хатній горобець, *Passer domesticus* L.'

- горобець
- горобей
- △ воробей
- ▲ воробець
- жид
- жидок
- ◇ йеврей
- ▣ канал'аник
- ◻ цв'іркун
- ▤ чижик



Карта 'чубатий жайворонок, Galerida cristata L.'

- посім іт' уха
- ⊙ посім іт' ушка
- ⊗ посім іт' ух
- ⊖ с/м іт' уха
- ⊖ с/м іт' анка
- △ жайворонок чубатий
- △ чубарка
- * гаўн' анка (27), жайваранка (22)



Карта 'шиглик, Carduelis carduelis L.'

- ШЧИГЛИК
- ШЧИГОЛ
- ⊕ ШЧИГЛ'А

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Литвиненко Я. О. Із спостережень над орнітолексикою Східного Полісся. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: збірник наукових праць*. Київ, 2008. Вип. 3. Кн. 2. С. 152 – 159.
2. Литвиненко Я. О. Просторова локалізація назв лелеки білого, *Cisopía cisopía* (на матеріалі східнополіського діалекту). *Філологічні науки: синхронічний та діахронічний аспекти: збірник наукових праць*. Суми, 2010. Вип. 2. С. 37 – 45.
3. Литвиненко Я. Загальнополіський контекст орнітолексики східнополіських говірок. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2010. С. 186 – 200.
4. Литвиненко Я. О. Українсько-російсько-білоруська взаємодія в орнітономінації східнополіського діалекту. *Діалектологічні студії. 9: Запозичення та інтерференція*. Львів, 2010. С. 212 – 221.
5. Литвиненко Я. Типи мотивації орнітономів у східнополіських говірках. *Українська мова*. Київ, 2014. № 4. С. 126 – 144.
6. Литвиненко Я. О. Типи просторової поведінки орнітоназв у східнополіських говірках. *Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст: тези доповідей міжнародної конференції*. Київ, 2014. С. 311 – 315.
7. Литвиненко Я. Відображення наївної картини світу українців у діалектних назвах птахів. *V Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik. Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht*. München, 2015. P. 119 – 130.
8. Литвиненко Я. О. Текстовий супровід у роботі експлоратора за програмою. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ, 2015. С. 267 – 283.
9. Литвиненко Я. Звуконаслідування як мотив номінації орнітофауни Східного Полісся. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2017. № 28. С. 75 – 81.

10. Литвиненко Я.О. Мікротексти як джерело вивчення народних назв птахів (на матеріалі східнополіських говірок). *Студії з діалектології. Матеріали і дослідження*. Київ, 2017. Вип. 1. С.165 – 209.

11. Литвиненко Я. Домінантні мотиваційні ознаки назв птахів (на матеріалі східнополіського діалекту). *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*: збірник наукових праць. Вип. 38. Серія: Філологічні науки. Ізмаїл, 2018. С.104 – 109.

12. Литвиненко Я.О. Інваріантна модель тематичної групи як інструмент вивчення діалектної лексики. *Мовознавчий вісник*: збірник наукових праць. Черкаси, 2018. Вип. 24. С. 148 – 155.

13. Литвиненко Я.О. Орнітолексика як об'єкт лінгвістичних студій. *Лінгвістика*: збірник наукових праць. Старобільськ, 2018. № 1 (38). С. 31 – 41.

14. Литвиненко Я.О. Вербалізація диференційних ознак птахів у лексиці східнополіського діалекту. *Лінгвістика*: збірник наукових праць. Старобільськ, 2018. № 2 (39). С. 32 – 41.

Апробація результатів дослідження

1. Міжнародний науковий семінар “Актуальні проблеми української діалектології. Мовне і культурне явище в діалектному просторі” (Львів, 2007).
2. Конференція “Діалектне суміжжя як об’єкт мовознавчих досліджень” (Умань, 2007).
3. Міжнародна наукова конференція “Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі” (Київ, 2008).
4. Міжнародний науковий семінар “Актуальні проблеми української діалектології. Інтерференція та запозичення в діалектах” (Львів, 2009).
5. Всеукраїнський науковий семінар “Актуальні проблеми української діалектології й історії мови” (Черкаси, 2010).
6. Міжнародна наукова конференція “Північноукраїнське наріччя в історії української мови” (Житомир, 2010).
7. Міжнародна наукова конференція “Традиції та новаторство в сучасних діалектологічних студіях” (Львів, 2012).
8. Міжнародна наукова конференція “Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов’янський контекст” (Київ, 2014).
9. П’ята Міжнародна Інтернет-конференції з україністики “Діалог мов – діалог культур. Україна і світ” (Мюнхен – Київ, 2014).
10. Міжнародна наукова конференція “Трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоекології” (Київ, 2016).
11. Наукові читання пам’яті професора М. В. Никончука (Житомир, 2017).
12. Всеукраїнська науково-практична конференція “Збереження і розвиток української мови в лінгвально неоднорідних регіонах України” (Ізмаїл, 2017).
13. Всеукраїнська науково-практичній конференція “Слобожанська бесіда – 11. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності” (Старобільськ, 2018).

Дисертацію обговорено на засіданні відділу діалектології Інституту української мови НАН України (протокол № 10 від 07 грудня 2018 року).